

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

the first two years of life. The first year of life is the most critical period for the development of the brain.

The second year of life is also a critical period for the development of the brain.

The third year of life is also a critical period for the development of the brain.

The fourth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The fifth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The sixth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The seventh year of life is also a critical period for the development of the brain.

The eighth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The ninth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The tenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The eleventh year of life is also a critical period for the development of the brain.

The twelfth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The thirteenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The fourteenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The fifteenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The sixteenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The seventeenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The eighteenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The nineteenth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The twentieth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The twenty-first year of life is also a critical period for the development of the brain.

The twenty-second year of life is also a critical period for the development of the brain.

The twenty-third year of life is also a critical period for the development of the brain.

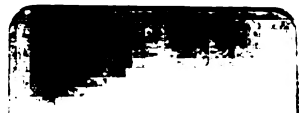
The twenty-fourth year of life is also a critical period for the development of the brain.

The twenty-fifth year of life is also a critical period for the development of the brain.

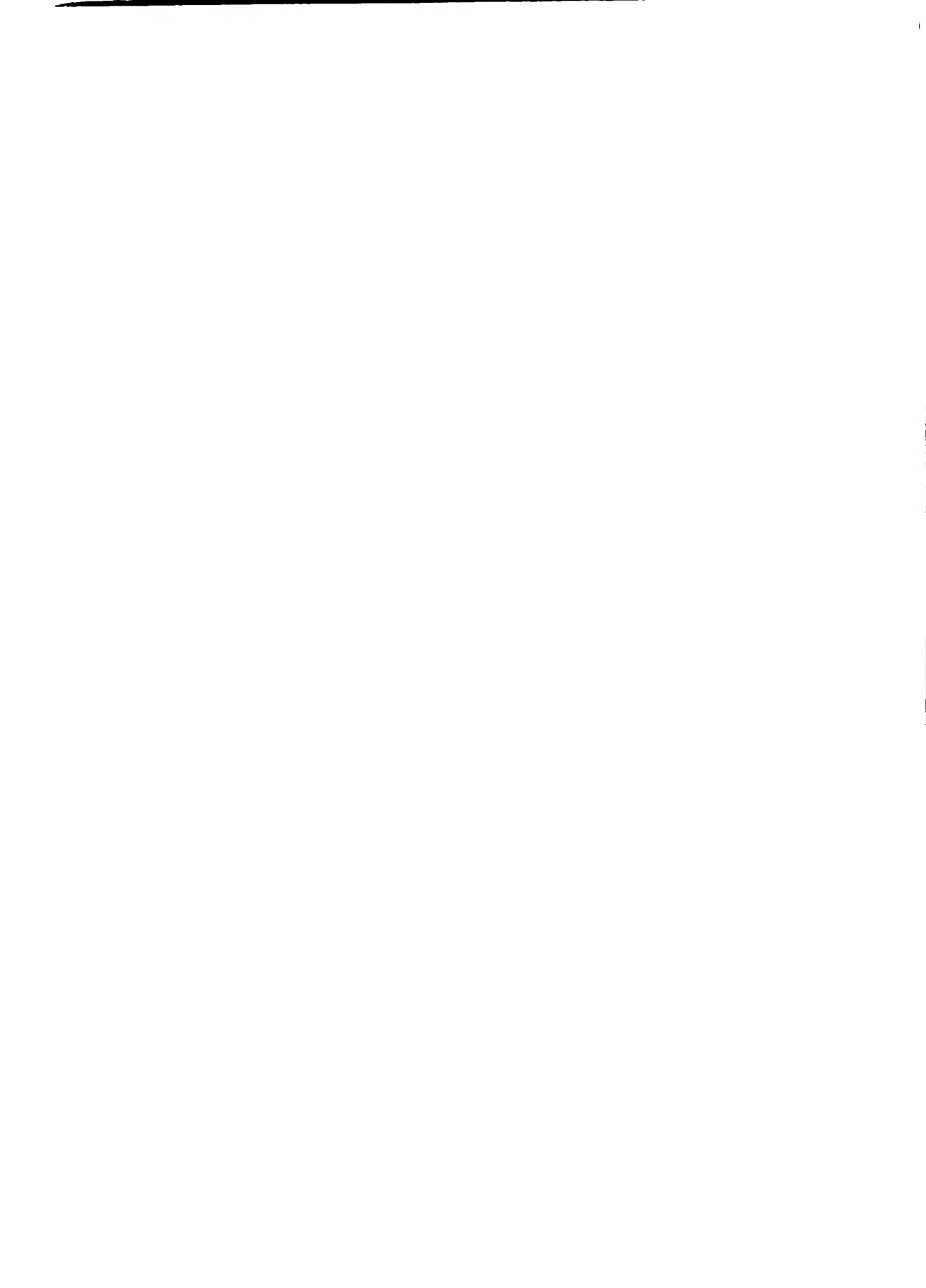
The twenty-sixth year of life is also a critical period for the development of the brain.

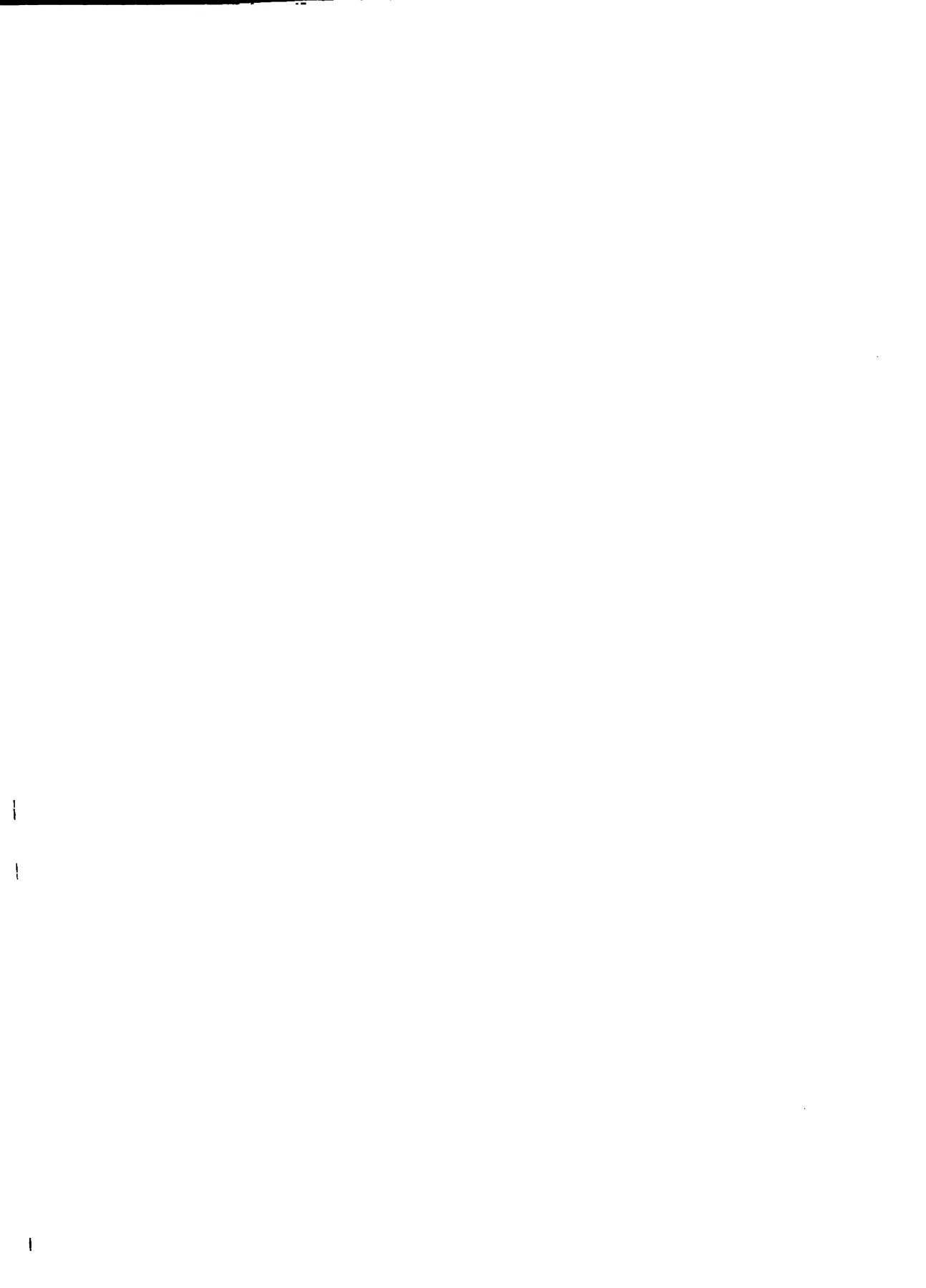
The twenty-seventh year of life is also a critical period for the development of the brain.

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
*Andover-Harvard
Theological Library*

DIE GRIECHISCHEN
CHRISTLICHEN SCHRIFTSTELLER
DER
ERSTEN DREI JAHRHUNDERTE

HERAUSGEGEBEN VON DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

ORIGENES

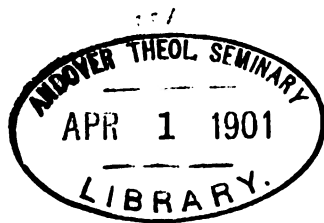
DRITTER BAND

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1901

BR
60
.G7
08
Bd. 3

57, 650

HERMANN UND ELISE GED. HECKMANN
WENTZEL-STIFTUNG

Origen

ORIGENES WERKE

DRITTER BAND

JEREMIAHOMILIEN
KLAGELIEDERKOMMENTAR
ERKLÄRUNG DER
SAMUEL- UND KÖNIGSBÜCHER

HERAUSGEGEBEN

IM AUFTRAGE DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

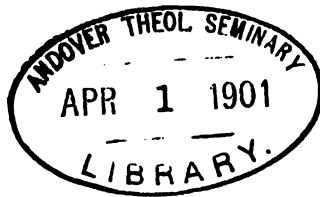
VON

DR. **ERICH KLOSTERMANN**
IN KIEL

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1901

~~Summit~~
602 Griech.
~~Strigam~~

51, 660

BK
60
.97
08
Bd. 3
~~1912~~

V

Inhalt von Origenes Band III.

	Seite
Einleitung.	
A. Die Jeremiahomilien.	
1. Die Nachrichten darüber	IX
2. Die griechische Handschrift	XI
3. Die Übersetzung des Hieronymus	XVI
4. Die Prophetenkatene	XXIII
5. Die Ausgaben des griechischen Textes	XXXIII
B. Der Klageliederkommentar.	
1. Die Nachrichten darüber	XXXVIII
2. Die Überlieferung und die Ausgaben	XXXIX
C. Die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.	
1. Die Nachrichten darüber	XLIV
2. Die Überlieferung und die Ausgaben	XLV
Schlusswort des Herausgebers	XLIX
Bemerkungen betr. Abkürzungen	L
Text.	
A. Die Jeremiahomilien.	
1. Die griechisch erhaltenen Homilien	1
2. Die Fragmente aus der Philokalie	195
3. Die selbständigen Fragmente aus der Prophetenkatene	199
B. Der Klageliederkommentar.	
1. Die Fragmente aus der Prophetenkatene	235
2. Das Fragment aus der Oktateuchkatene	279
C. Die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.	
1. Die griechisch erhaltene Homilie über I. Sam. 28, 3—25	283
2. Die Fragmente aus der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern	295
3. Das Fragment aus der Canticakatene	304
Register.	
I. Stellenregister.	
Altes Testament	307
Neues Testament	312
Kirchliche und profane Schriftsteller	316
II. Namenregister	317
III. Wort- und Sachregister	322
Nachträge und Berichtigungen	348

Einleitung.

³ Εγὼ δὲ εἶχομαι, εἰ λαμβάνω ἀπὸ τῶν διδόντων μὴ τηρῆσαι μόνον μηδὲ κατορθῆσαι τὸ τάλαντον τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν μηδὲ τὴν μῦθον τῶν διδασκόντων τι χρήσιμον ἀποδοῆσαι ἐν σοφείᾳ, ἀλλὰ πλεονασμὸν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων ἃν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ παραδίδόντος καὶ δυναμένου παραδοῦναι χρήσιμα.

Origenes, Hom. 20, 8 in Jerem.

A. Die Jeremiahomilien.

I. Die Nachrichten über die Jeremiahomilien.

Über die Abfassungszeit wie den Entstehungsort¹ der Jeremiahomilien haben wir keine Nachricht. Wir sind auf Notizen innerhalb der Schriften des Origenes, besonders der Jeremiahomilien selbst angewiesen, um ihr absolutes Alter oder doch wenigstens ihre Stellung in der Reihenfolge von Origenes' Werken auszumachen. Sicher ist, dass Origenes bereits Presbyter (Hom. 11,3 S. 81,5 und 12,3 S. 89,22) und ein weit berühmter und angefeindeter (Hom. 8,8 S. 62,3 ff. 8,9 S. 62,29 ff. und vielleicht 20,8 S. 189,32 ff.) Mann war, als er sie hielt. Abgeschlossen waren sicher seine homiletischen Erklärungen zu den Psalmen, vgl.

Hom. 8,3 S. 58,12f.: *τοῦτο τὸ φητὸν πρώην καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ ἐνέπεσεν καὶ ἐλέγομεν κτλ.* vgl. Lo 13,133.

Hom. 18,10 S. 164,14f.: *τὰ πρώην εἰρημένα εἰς τὸν <ἐκατοστὸν τεσσαρακοστὸν> ψαλμὸν ἐὰν ἀναλάβωμεν κτλ.* Lo 13,144.

vielleicht die zum Leviticus

Hom. 8,3 in Lev. (Lo 9,317): *Longum est autem et alterius temporis ut testimonia, quae de propheta sumsimus [er hatte Jerem. 20,14 angeführt], explanemus, quia nunc non Jeremiae sed Levitici nobis propositum est disserere lectionem*

über das Verhältnis zu denen zum Buche Numeri ist eine Entscheidung schwer (vgl. TU a. a. O.).

¹ Vgl. TU NF I, 3, 5—10. 1897; Koetschau in ThLZ 1898. No. 11.

Sicher ist ferner, dass die Ezechiel- und Josuahomilien später fallen, vgl.

Hom. 13,3 in Jos. (Lo 11,121): sicut dicebamus tunc, cum Jeremiam dissereremus, quia acceperat verba in os suum, quibus subverteret et aedificaret, evelleret et plantaret etc. vgl. Hom. 1 in Jerem.

Hom. 11,5 in Ez. (Lo 14,149): et eo tempore quo Jeremiam exposuimus, ea quae nobis gratia Dei orantibus vobis largita est, sive certe utcunque sensimus, exponere conati sumus; zu Jerem. 34,6 LXX ist jedoch kein Fragment erhalten.

Alle die genannten Homilien müssen aber vor derselben Zuhörerschaft gehalten sein, wenn anders die Verweisungen einen Sinn haben sollen.

Das Wahrscheinlichste ist hiernach, dass die Homilien alle ziemlich gleichzeitig¹ zu Cäsarea gehalten worden sind, und zwar nach den Homilien zum Psalter und zum Leviticus, vor denen zum Ezechiel und zum Josua, also nach dem Jahre 244 n. Chr. Sie würden dann unter die nach Eusebius h. e. 6, 36, 1 von Stenographen nachgeschriebenen ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λεγομένας αὐτῶ διαλέξεις gehören.

Über die ursprüngliche Zahl der Homilien haben wir dagegen Nachrichten.² Hieronymus im Briefe an Paula zählt, scheinbar nach Eusebius' vita Pamphili:

in Jeremiam omeliae XIII [cod. b: XXIIII].

Doch wird dies lediglich die Zahl der ins Lateinische übergegangenen sein, die Hieronymus auch sonst, wie Cassiodor und Vincenz von Beauvais, auf vierzehn angiebt, und die noch heute in zahlreichen lateinischen Handschriften vorhanden sind. Dass es nicht die Zahl der griechischen Homilien sein kann, beweist jedenfalls die Überschrift zu dem einen Fragment in der Philokalie (vgl. S. 196,16 f.):

ἐν τῇ 14' ὁμιλίᾳ τῶν εἰς τὸν Ἰερεμίαν.

Daneben haben wir eine zweite Nachricht in Cassiodorius de Just. divin. lit. 3:

Jeremiam vero, qui civitatis suae ruinas quadruplici flevit alphabeto, quadraginta quinque homiliis Attico sermone Origenes exposuit. Ex quibus quatuordecim translatae inveni vobisque dereliqui.

Die Zahl XLV steht in allen Cassiodorhandschriften, die ich gesehen habe, auch in dem cod. Bamberg. H. I. IV. 15; ebenso findet sie sich in Rabanus Maurus' Vorrede zu seinem Jeremiakommentar (MPL 111,

¹ Die 15. scheint die 14. wieder aufzunehmen und gegen Missverständnisse zu verteidigen; ähnlich ist es mit der 20. und der 19.

² Vgl. TU NF I, 3, 1—4; SBBA 1897. S. 867, 112.

793) aus Cassiodorius abgeschrieben. Zwar wird sie nicht auf selbständiger Anschauung beruhen — denn nur von den lateinischen Homilien sagt Cassiodorius, er habe sie gefunden und hinterlassen. Aber möglicherweise verdanken wir sie einer anderweitig nicht mehr erhaltenen Notiz eben des Hieronymus, der die Wendung *quadruplici plangit alphabeto* mehrfach gebraucht. Auf alle Fälle ist sie diejenige überlieferte Zahl, gegen die erhebliche Bedenken nicht geltend gemacht werden können, und somit bis auf weiteres für richtig zu halten.

Eine genauere Kenntnis der Jeremiahomilien¹ verraten von Griechen Basilius der Grosse und Gregor von Nazianz, die einige kleine Fragmente in ihre Philokalie aufgenommen haben, der Verfasser der Prophetenkatene, der sie excerpiert hat², ferner Pamphilus, Eusebius, Chrysostomus und Olympiodor. Von Lateinern ausser Hieronymus und seinen Nachfolgern nur Ambrosius³.

II. Die griechische Handschrift.

1. Die einzige selbständige Handschrift der Jeremiahomilien des Origenes⁴ ist der

cod. Scorial. 2 — III — 19 (in der Ausgabe: S) membr. saec. XI/XII in 4°. Die Handschrift enthält 344 einkolumnig beschriebene Blätter, doch sind an ihrem oberen Rande durch versehentliches Überspringen der Ziffer 277 im Ganzen 345 Blätter gezählt worden. Mit Ausnahme besonders der Schlussblätter ist die Handschrift durchweg gut zu lesen, entgegen dem, was Corderius und andere berichten; selbst die verzweifelten Stellen S. 21,4 und 104,23 habe ich auf der Photographie mit Sicherheit entziffern können. Drei verschiedene Hände mindestens sind zu unterscheiden. Die erste schrieb fol. 1^r—224^v, die zweite fol. 225^r—254^r, die letzte fol. 254^v—345^r; alle drei gehören in die gleiche Zeit. Die weder häufigen, noch sachlich wichtigen Korrekturen sind meist Selbstverbesserungen der Schreiber, selten stammen sie von anderer und jüngerer Hand, vgl. S. 2,34 3,11.12 126,15. Inhalt: fol. 1^r—90^r *τοῦ ἐν*

¹ Vgl. TU NF I, 3, 31—83 . 112.

² Die Katene zu den Samuel- und Königsbüchern scheint aus dieser geschöpft zu haben, vgl. S. 302 App. und TU a. a. O. 48f.

³ Eine Studie über den Jeremiatext des Origenes, der sich in auffallender Weise mit der als lucianisch betrachteten Handschriftengruppe berührt, behalte ich mir vor.

⁴ Vgl. Miller, Catal. des mss grecs de la bibl. de l'Escorial S. 484f. 1848; Stählin, Beiträge zur Kenntnis d. Handschr. d. Clemens Alexandrinus S. 21 ff. 1895; TU NF I, 3, 14—19; Clement of Alexandria Quis dives salvetur ed. Barnard S. XX—XXIII (Tst V, 2) 1897.

ἀγίοις πρὸς ἡμῶν κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς εἰς τὸν προφήτην ἠσαΐαν. fol. 90^r—129^r ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην δανιήλ. fol. 129^v—208^r ἐρμηνεία [eras. τῆς] εἰς τὸν προφήτην λεζεκιήλ. fol. 208^v—326^r ἱερεμίας [d. h. die 20 Jeremiahomilien des Origenes]. fol. 326^v—345^r δμῖλια [d. h. die Schrift des Clemens von Alexandrien Quis dives salvetur]. Die Handschrift befindet sich im Eskurial seit 1576. Sie kam dorthin aus dem Besitze des Don Diego Hurtado de Mendoza, der sie vermutlich während seines Venediger Aufenthalts erworben hat. Ich benutze die Handschrift in einer Kollation Sternbach's aus dem Jahre 1896. Da sich Ungenauigkeiten in grösserer Zahl eingestellt zu haben schienen, habe ich noch bei Beginn des Druckes eine Photographie des ganzen Textes erbeten. Sie wurde mir bewilligt und auf Vermittlung Violets durch Eleuterio Monero in ausgezeichnete Weise besorgt.

Diese Handschrift also hat auf fol. 208^v—326^v unter dem Schutze der Namenlosigkeit noch zwanzig Jeremiahomilien des Origenes bis auf unsere Zeit gerettet. In besserem Zustande, als die bisherigen Ausgaben vermuten liessen; absolut genommen dagegen in einer ziemlich bedauernswerten Form. Ich kann hier keine Liste aller Fehlerklassen aufstellen, durch die der handschriftliche Text verunstaltet ist. Aber wenigstens eine Anzahl von Fällen, in denen eine Verlesung der Uncialvorlage stattgefunden hat, möge hier folgen:

S	Richtige Lesart
S. 1, 11 εἰπῶν	οἰωπῶν (Ru)
6, 32 εἶτα	εἰ καὶ
24, 5 ἢ καὶ εἰς	ἢ κλησίς (κλησίς Hu)
39, 34 ἐπιχρόνου	ἔτι χρόνου
51, 5 ἐὰν πορεύσῃ	ἐάνπερ τύχη
52, 17 u. 103, 15 καὶ τότε	καίτοιγε
63, 13 ἀπὸ τῶν	λέγων (Co)
65, 16 εἰτ' οὐθ'	εἰ τοῦθ' (Co)
66, 7 μηδαμῶς	μηδὲ Μωσει (μωσει Hu)
70, 8 εἰπας	εἰ πᾶς (Co)
8 ¹⁾ , 7 ἀγίοις	λογοῖς
80, 9 . 10 κατανοῆσαι	ταῦτα νοῆσαι
83, 6 ὡς φῶν	ὁσφὺν (Co)
84, 19 ἀπὸ τῆς	ἀπὸ γῆς
87, 15 οἶονει	οἶνος (Ru)
92, 29 ἐπιζημία	ἐπὶ ζημία (Blass Koetschan)
95, 11 θεμένον	θεμελιοῦν (Blass)
99, 25 οὐχὶ δ' ὡς	οὐκ εἰδῶς (Co)

S	Richtige Lesart
S. 100, 22 <i>αὐτῶν</i>	<i>ἡ τῶν</i>
102, 11 <i>βλεπόντων</i>	<i>λεγι(ώνων) ὄντων</i> (Diels)
104, 3 <i>πνι ὄσα</i>	<i>πνευματικῶς ᾶ</i>
115, 21 <i>αἴτιον τῶν</i>	<i>ἔτι ὄντων</i>
126, 18 <i>κρείττον ὥστε</i>	<i>κρειττόνως γε</i>
132, 6 <i>πεπληρωμένην</i>	<i>πεπλεγμένην</i>
133, 11 <i>οἶον ὀνομάζονται</i>	<i>οἰ ὀνομάζονται</i>
137, 1 <i>τότε</i>	<i>ποτὲ</i>
143, 9 <i>μὲν πρότερον</i>	<i>〈εἰδῶ〉μεν πρότερον</i>
147, 23 <i>πάνυ πορευομένων</i>	<i>παραπορευομένων</i>
148, 15 <i>καὶ</i>	<i>κύριε (κῆ)</i>
151, 20 <i>ἀναγκαζόμεθα</i>	<i>ἀνακτιζόμεθα</i> (Gh)
174, 19 <i>ἢ τοῖς</i>	<i>ἦτοι</i>
183, 11 <i>ἐν οἷς μέλλουσι</i>	<i>ἐννοίαν μέλλουσι</i> (Diels Lietzmann).

Noch schlimmer als dieses aber sind die sehr zahlreichen Auslassungen von ganzen Worten und Wortgruppen, von denen ich hier als Beispiel nur nenne S. 9, 6 19, 5 . 18 48, 6 59, 8 67, 13 71, 11 74, 8 86, 1 . 7 92, 20 96, 3 98, 5 . 10 99, 5 103, 11 . 18 108, 9 113, 13 114, 19 139, 2 (176, 22 ist wenigstens eine Lücke angegeben), und die, wo neben S nicht noch eine andere Überlieferung existiert, meist schwer zu entdecken sind.

Sind dies Verderbungen des Textes, die der Nachlässigkeit der Schreiber zur Last fallen, so ist uns durch die Ungunst des Geschickes auf eine noch empfindlichere Weise ein Teil dessen geraubt worden, was die direkte oder indirekte Vorlage der Handschrift uns hatte überliefern wollen. Freilich, ob in ihr alle Jeremiahomilien des Origenes gestanden haben, muss zweifelhaft bleiben. Jedenfalls aber hat mehr in ihr gestanden, und das Bewusstsein von Verlusten verrät sich auch noch in S, wenn die Lücken S. 145, 19 und 167, 6 so markiert sind, wie es im Apparat angegeben ist. Aber auch an zwei Stellen, wo S keinen direkten Anhalt dazu giebt, muss man den Archetyp vollständiger denken, nämlich am Schluss der dritten und zwischen der achtzehnten und neunzehnten Homilie. Ob mit dem Schluss der dritten nicht noch weitere Homilien über Jerem. 2, 32—3, 5 ausgefallen sind, und mit dem Schluss der achtzehnten und dem Anfang der neunzehnten nicht solche über Jerem. 18, 17—19, 15, ist nicht zu sagen; die Katene giebt keinen Aufschluss. Endlich ist in unserer Handschrift eine Blättervertauschung mit abgeschrieben worden, die die Vorlage in der ursprünglichsten Form nicht gezeigt haben kann, nämlich fol. 251^r—252^v vgl. S. 77—80. Nimmt man als das Wahrscheinlichste an, dass hier zwei Blätter mit einander

vertauscht worden sind, und dass das am Anfang der siebzehnten Homilie fehlende Stück durch den Ausfall eines Blattes verschwunden ist, so kann man (ev. mit Berücksichtigung des Umfangs der in beiden Fällen erhaltenen lateinischen Übersetzung) danach ungefähr berechnen, wie gross die Blätter der direkten oder indirekten Vorlage von S gewesen sind.

2. Neben dieser einen Handschrift glaubte man bis vor kurzem noch eine zweite¹ zu haben in dem

cod. Vat. gr. 623 (in der Ausgabe: V) chart. saec. XVI.

Inhalt: p. 1—274 Theodorets Kommentar zum Ezechiel. p. 281—475 die Jeremiahomilien des Origenes ohne Überschrift; am Rande von anderer Hand *ὠριγέρους*. p. 475—510 *ὀμιλία εἰκοστή* [= Clemens' *Quis dives salvetur*]. Ich benutze sie nach Notizen von Graeven, von mir und von Mercati.

Doch haben bereits Stählin und Barnard vermutet und festgestellt, dass diese Handschrift für Clemens' *Quis dives salvetur* eine reine Abschrift von S ist. Das Gleiche ist aber auch in Bezug auf die Jeremiahomilien zu konstatieren. Denn erstens zeigt V genau dieselben Lücken wie S am Schluss der dritten und der achtzehnten Homilie ohne Hinweis, desgleichen am Anfang der siebzehnten, innerhalb der neunzehnten (S. 167, 6) und zwanzigsten (S. 176, 22) mit freigelassenem Raum. Ebenso hat er dieselbe Blättersetzung S. 77—80. Ferner hat er, wo in S eine Korrektur vorliegt, stets die zweite Lesart, z. B.

	S	V
S. 23, 1	<i>ἡλ' · εἰτ·</i>	<i>ἡλ'</i>
26, 26	<i>· ἀναβαλνον·</i> (a. R.: <i>ἔστι</i> l.: <i>ἔστῶτα</i>)	<i>ἔστῶτα</i>
32, 24	<i>μὴ τῶν τοῦ</i>	<i>μὴ τοῦ</i>
56, 22	<i>οὖν</i> a. R.	<i>οὖν</i> i. T.
62, 24	<i>ὄπερ</i> corr. in <i>ὄπερ</i>	<i>ὄπερ</i>
174, 8	<i>νόημα</i> i. T. <i>γρ' νήπιον</i> a. R.	<i>νήπιον</i> i. T. <i>νόημα</i> . a. R.

Wenn man nun selbst hiernach noch annehmen sollte, V sei zwar eng verwandt mit S, brauche aber nicht direkt aus ihm abgeschrieben zu sein, so spricht dagegen eine Anzahl weiterer Stellen, an denen V eine Lücke bezeichnet, während S heute, wenn auch schwer, doch

¹ Vgl. TU NF I, 3, 15ff. Über eine angebliche dritte ebenda S. 15 A. 1.

eben noch zu entziffern ist. Hier bleibt wirklich nur die Annahme, dass V direkte Kopie von S ist. Vgl.

- S. 21, 4 *κατὰ τὸ σῶμα ἵνα ἔχη ἐρρωμένα* S (*κατὰ τὸ σῶμα fast unleserlich*) *κατὰ τὰ . . . . . κεχερωμένα* V
 S. 22, 2 *ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡλ' ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου λούδα. ὀμιλία δ'.* S (*ἀπὸ — λούδα fast verblichen*) *ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡλ' ὀμιλία δ'.* V
 S. 104, 23 *τὸν χριστόν, ἀφ' ἧς συνεκδοχικῶς πάντας τοὺς λουδαίους νοητέον, διὰ τοῦτο* S (*ἀφ' ἧς und νοητέον kaum zu entziffern*) *τὸν χριστόν . . . . συνεκδοχικῶς πάντας τοὺς λουδαίους . . . . ., διὰ τοῦτο* V

Es ist aber wichtig, über diesen Punkt sicher zu sein, weil eine andere Reihe von Beobachtungen dagegen zu sprechen scheint. V hat nämlich auch sehr viel Eigenes und häufig S gegenüber die richtige Lesart. Soweit sich das auf orthographische Verbesserungen beschränkt, verursacht es keine Schwierigkeiten. Aber es kommen auch Fälle vor, wie

	S	V richtig
S. 39, 5	<i>χώρας</i>	<i>χείρας</i>
41, 20	<i>εἶπερ</i>	<i>εἶπεν</i>
42, 10	<i>ἀναπαύσειων</i>	<i>ἀναπαύσεως</i>
43, 25	<i>ἡμῶν</i>	<i>ὑμῶν</i>
44, 14	<i>ἦ</i>	<i>εἰ</i>
46, 8	<i>στειχῆρεις</i>	<i>τειχῆρεις</i>
49, 19	<i>εἶπερ</i>	<i>ἦπερ</i>
54, 24	<i>ποῦ</i>	<i>τοῦ</i>
103, 15	<i>ἐσχηκός</i>	<i>ἐσχηκός</i> (fehlt im Apparat) ¹
104, 26	<i>πορεύεται</i>	<i>πορεύεται</i> (Blass; fehlt im Apparat)
151, 17	<i>ἀπὸ</i>	<i>ὑπὸ</i>
154, 18	<i>διηγέιτο</i>	<i>διηγεται</i>
160, 19	<i>χείρω</i>	<i>χειρον</i>

Dass dies bewusste Verbesserungen der Vorlage sein müssen, ist nach dem früher Gesagten klar. Sie sind aber durchaus nicht immer richtig, z. B.

	S richtig	V falsch
S. 44, 30	<i>εἰ</i>	<i>ἦ</i>
50, 33	<i>καί</i>	<i>κατὰ</i>
99, 31	<i>πάσχα</i>	<i>παύλον</i>
181, 25	<i>ἦ</i>	<i>ὄ</i>

oder

¹ Vgl. den Abschnitt über die Ausgaben.

	S falsch	V falsch	richtige Lesart
S. 37, 7	τινῶν αὐτῶν ἢ	τινων αὐτῶν οἱ	τινων αὐτῶν ἢ (Co)
39, 23	οὕπω	οὕτω	οὕπω (Gh Co)
177, 10	ἐλεγχον μὲν	ἐλέγχομεν	ἐλέγομεν
		u. s. w.	

Zum Teil sind auch die offenbar richtigen nur als Vorschläge mit einem ἴσως am Rande vermerkt:

	S	V ¹ a. R. sub ἴσως
S. 79, 8	τὸ	τῶ (Ru; fehlt im App.)
80, 13	τουτ'	οὐκ (H; fehlt im App.)
100, 15	νοοῦσαι	νοοῦντες (fehlt im App.)
120, 18	ἀναγκαίων	ἀναγκῶν (fehlt im App.)
147, 9	θεόν	χριστόν (CH; fehlt im App.)
163, 27	αὐτοῦ	αὐτῶν

Und wenn auch ein Teil dieser Konjekturen sicher von dem Schreiber der Handschrift herrührt, so ist eine andere Reihe einer zweiten Hand V² zuzuschreiben:

	S	V ² a. R. sub ἴσως
S. 59, 32	ἀποστόλους ὧ	ἀπόστολος ὧ (fehlt im App.)
176, 11	εἶναι	οἶμαι (im Text: εἶμαι; fehlt im App.)
185, 1	ἐρεῖν	αἰρεῖν (Gh; fehlt im App.)
128, 23	ἦ	οἶ (Gh; fehlt im App.)
189, 19	εὐγνώμονοι	εὐγνώμονες

Diese Verbesserungen decken sich wenigstens zum grossen Teil mit Lesarten, die Ghislerius in dem Text oder am Rande seiner Ausgabe bietet. Das ganze Phänomen erklärt sich am besten bei der Annahme, dass ein Mann, der griechisch verstand — und an denen war in jener Zeit ja kein Mangel — in Venedig die Handschrift des Mendoza abschrieb, ihre offenbaren Fehler verbesserte und in zweifelhaften Fällen Konjekturen an den Rand setzte; eine Thätigkeit, die spätere Benutzer wie etwa Allatius fortsetzten. Den Rang einer selbständigen Quelle des Textes kann V nicht beanspruchen.

III. Die Übersetzung des Hieronymus.

1. Während seines Aufenthalts in Konstantinopel etwa im Jahre 380 n. Chr. hat Hieronymus 14 Jeremiahomilien des Origenes ins Lateinische übertragen.¹ Er wählte dabei aus dem ihm vorliegenden Manuskript vermutlich das aus, was ihm am meisten zusagte, und über-

¹ Vgl. TU NF I, 3, 19—31 109f.

setzte nach seinem eigenen Geständnis *confuso ordine*. Die lateinischen Homilien entsprechen nach ihrer Reihenfolge den griechischen so, wie die folgende Tabelle es zeigt:

Neue Gesamt- nummer	Nr. der griech. Homilie	Nr. der lat. Homilie	Inhalt nach LXX
1	1	1	Jer. 1, 1—10
2	2	13	2, 21—22
3	3	—	2, 31
4	4	14	3, 6—10
5	5	—	3, 22—4, 8
6	6	—	5, 3—5
7	7	—	5, 18—19
8	8	5	10, 12—14
9	9	6	11, 1—10
10	10	8	11, 18—12, 9
11	11	7	12, 11—13; 13, 1—11
12	12	9	13, 12—17
13	13	10	15, 5—7
14	14	11	15, 10—19
15	15	—	15, 10—12; 17, 5
16	16	12	16, 16—17, 1
17	17	4	17, 11—16
18	18	—	18, 1—16
19	19	—	20, 1—7
20	20	—	20, 7—12
21		3	27, 23—29
22		2	28, 6—9

Die Übersetzung des Hieronymus ist in vielen Handschriften verbreitet¹, von denen in den Drucken einige ab und an citiert werden.² Eine kritische Ausgabe von ihr giebt es noch nicht, doch wird eine solche für das Wiener Corpus scriptorum ecclesiasticorum vorbereitet. Da an unzähligen Stellen der griechische Text ohne Zuhilfenahme des lateinischen nicht mit Sicherheit geheilt werden kann, andererseits aber auch die Feststellung der richtigen Lesart bei dem Lateiner ohne genaueste Kenntnis der griechischen Handschrift nicht wohl möglich ist, so wäre es zweifellos am zweckmässigsten gewesen, wenn beide Über-

¹ Eine Homilie (Nr. 8, nach Hier. Nr. 5) ist separat überliefert als *epistola VIII* unter den *opera supposititia* des Hieronymus, vgl. TU NF I, 3, 109.

² Ich konnte die Venediger Ausgabe Vallarsis nur in dem Abdruck von Migne benutzen (PL 25, 583—692).

lieferungen von einem Herausgeber untersucht und nach Huets und Delarues Beispiel zusammen ediert worden wären. Nach dem Plane der Kirchenväter-Commission der k. preuss. Akademie der Wissenschaften sollen jedoch die alten Übersetzungen nur da eintreten, „wo die griechischen Originale fehlen“. Es hätte dann wenigstens eine Verständigung zwischen dem Herausgeber der Jeremiahomilien des Origenes und dem der lateinischen Übersetzung des Hieronymus beiden in gleichem Masse Nutzen versprochen. Auf mich allein angewiesen, wie ich es war, musste ich versuchen, mir für meine Zwecke mit möglichst einfachen Mitteln einen revidierten Text des Hieronymus herzustellen.

Unter diesen Umständen habe ich, nachdem ich schon früher den
cod. Colon. XXVIII saec. XII (C)

mit Vallarsis Text kollationiert hatte, später die nach Harnack LG I, 394 f. 400 bei weitem älteste Handschrift

cod. Laudun. 299 [so!] saec. IX (L)

die mir durch Vermittelung des königl. preussischen Kultusministeriums übersandt wurde, ganz verglichen. Dazu die wertvollen, ausgedehnten und wörtlichen Entlehnungen aus Hieronymus, mit denen Rabanus Maurus (Rab.) seinen Jeremiakommentar angefüllt hat (MPL 111, 793—1272). Mit Hilfe dieses Materials und der in den Ausgaben ab und an erwähnten Handschriften glaubte ich den Versuch einer Revision des Textes um so eher unternehmen zu können, als ich das wesentlichste Kontrollmittel zur Beurteilung der lateinischen Varianten in der griechischen Handschrift bereits besass. Denn zweifellos muss im allgemeinen diejenige lateinische Lesart die richtigere sein, welche dem griechischen Original genauer entspricht. Bei der Herstellung des verbesserten Textes zeigte sich, dass die Handschriften wie Rabanus in unendlich vielen Fällen eine Gestalt vertreten, die dem griechischen Original näher kommt als der *textus receptus* des Hieronymus, in manchen Punkten allerdings schon von den früheren Herausgebern korrigiert werden musste. Eine später zumeist von Violet und mir vorgenommene Probekollation, bei der die zehnte (griechisch: dreizehnte) Homilie in den meisten der bei Harnack a. a. O. genannten Handschriften nämlich

codd. Paris. Reg. lat. 1626 saec. XII 1627 saec. XII 1630 saec.

XIV 1724 saec. XIV lat. 11615 saec. XII 11617 saec. XII

15631 saec. XI 16835 saec. XII 17342 saec. XII/XIII 17344

saec. XII Mazar. 556 saec. XII Bibl. de l' Arsenal 170 saec. XII¹

Vat. lat. 208 saec. XV 211 saec. XII/XIII 212 saec. XII/XIII

---

¹ Die codd. Paris. lat. 11616 17343 17345 17346 enthalten die Jeremiahomilien überhaupt nicht, lat. 14285 saec. XII nur bis Hom. 7 incl.

Urb. lat. 30 a. d. 1473 Barb. XII, 21 saec. XIV Laur.
Faesul. 53 saec. XV Cantabr. 1810 saec. XII

verglichen wurde, schien eine verhältnismässig grosse Übereinstimmung der Handschriften untereinander zu bezeugen, wenigstens so weit sie für die Kritik des griechischen Originals in Betracht kommen. Wenn aber auch die Probekollation für meinen Zweck erhebliche Varianten nicht mehr brachte, so ist doch nicht ausgeschlossen, dass eine vollständigere Untersuchung sämtlicher Handschriften zu einem andern Resultat kommt. Jedenfalls würde erst ein auf einer solchen aufgebauten Hieronymustext das letzte Wort sprechen.

2. Welchen textkritischen Wert die Übersetzung (H) hat, kann ausserdem erst untersucht werden, wenn man die Übersetzungsart des Hieronymus gründlich kennen gelernt hat. Seine Vorlage verstand er jedenfalls in den meisten Fällen durchaus, und er scheint seine Arbeit mit Liebe gethan zu haben.¹ Aber er wollte sich keineswegs sklavisch an den Wortlaut binden, wie etwa bei einer Bibelübersetzung. Und obschon er selbst in der Vorrede sein Streben bezeichnet

ut idioma supradicti viri et simplicitatem sermonis, quae sola ecclesiis prodest, etiam translatio conservaret, omni rhetoricae artis splendore contempto: res quippe volumus non verba laudari²

so begegnet man doch auf Schritt und Tritt neben solchen Umschreibungen, Verkürzungen und Einschüben, die dem Leser das Verständnis erleichtern sollen, auch den Spuren seiner bekannten Neigung zur Steigerung und Übertreibung des Ausdrucks, zur Ausmalung der Bilder, zur eleganten Vertuschung von Schwierigkeiten und zu Zusätzen aus Manier, Eitelkeit und gelehrter Pedanterie. Ich gebe hierfür die Reihe von Beispielen aus den Texten und Untersuchungen in etwas veränderter Gestalt:

S	H
S. 25, 21 καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυροῖς κατηχούνητο καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν „μέχρι θανάτου“, „μὴ πτυρόμενοι“ μηδὲ παρασσόμενοι „ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν“.	catechumeni in prima statim fide pro ferendo martyrio docebantur, quando mulierculae et infirmus sexus usque ad mortem manebat intrepidus.

¹ Dass er anfangs wörtlicher und sorgfältiger übersetzt zu haben scheint als gegen den Schluss, mag ein subjektiver Eindruck von mir sein.

² Meine Abweichungen von Vallarsis Text sind gesperrt.

- S. 70, 22 λέγει „πρὸ δὲ πάντων
βουνῶν γεννᾷ με“, οὐχὶ
δέ· πρὸ δὲ πάντων βου-
νῶν γεγέννηκέν με. dicit: ante omnes autem
colles generat me, non
ut quidam male legunt:
generavit me.
- S. 75, 18 αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δη-
μιουργοῦ λέγοντες, δυσ-
φημοῦντες αὐτόν. ii qui adversum
conditorem *rabidis faucibus latrant*,
qui eum blasphemis sermonibus
criminantur.
- S. 81, 22 ἦν καλὸν εἰς τὸν ἠθικὸν
τόπον ἀναλαβεῖν. quam, *ut mihi videtur*, in morali
loco debemus accipere.
- S. 82, 18 ἐφ' οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰ-
σχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις
οἴονται δοξάζεσθαι. in his quippe gloriantur,
quae cum faciunt,
latebras et secreta perquirunt.
- S. 91, 30 προσεληλυθέτω δὲ τις
προσαγόμενος φονεὺς
ὠραῖος τὴν ὄψιν καὶ κα-
λὸς ἰδέσθαι. μήτηρ προσ-
εληλυθέτω ἑλεεινὸς
προσφέρουσα λόγους τῷ
δικαστῇ, ἵνα ἐλεθῇ αὐτῆς
τὸ γῆρας, ἢ γυνὴ τούτου
τοῦ ἀναξίου ἐλεθῇ
παρακαλείτω, περὶ αὐτοῦ
τέκνα περιεστηκότα δε-
έσθω. huic si offeratur homicida
honestae formae, aetate satis integer,
ex alio latere mater sparsis crinibus
deprecetur, et senectutis suae mise-
reatur,
ex alio uxor
ne virum suum interficiat *lacrima-*
bili voce deploret, circumstant et
parvuli liberi *cito orbi futuri.*
- S. 93, 29 τὸ „ἐνωτίσασθε“ εἰς τὰ
ᾠτα δέξασθε καὶ τὸ
„ἀκούσατε“ ἢ [l. εἰ] πρὸς
ἀντιδιαστολὴν λέγεται
τοῦ „ἐνωτίσασθε“, μή-
ποτε ἐστὶν εἰς τὴν δια-
νοίαν δέξασθαι [l. δέ-
ξασθε]. auribus percipere est (*ut mihi quidem*
videtur) auribus ea quae dicuntur
audire. *quod autem praecedit:* audite,
si ad distinctionem ejus praecepti
dicitur *quod* [ubi C ut L] *postea*
infert: auribus percipite, hoc im-
perat ut in mentem *et sensum ea*
quae dicuntur, excipiant.
- S. 94, 14 ὅτε μὲν γὰρ πάνυ ἀλό-
γως ἐπαιρομένοις καὶ ἐφ'
ὃ οὐδὲ κατὰ τὸ ποσοῦν
ἐπαιρεσθαι χρή. alius irrationabili *et stultorum* more
in his effertur, quae magis pudore
digna sunt, *aut certe molium elationis*
excedit.

- S. 95,1 τὸ πιθανὸν δὲ περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις ἐπαίρηται, ὅτι σοφός ἐστι. quod autem verisimile et dignum judicatur [videtur Rab.], ut quidam putant, gloria, illud est, cum aliquis ob sapientiam suam elevatur.
- S. 99,31 ὁ δὲ πολὺς οὗτος Ἰουδαίος. at vero miserabilis Judaeus.
- S. 101,6 ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς προτέροις. si consideremus statum in quo modo sunt [qui modo sit C quomodo sint L] Judaei [Judaeorum CL], et comparemus illum antiquae felicitati.
- S. 115,1 λέγει οὖν ὁ λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, (ὁ) ὢν ἐν τῷ εἰπόντι „οἶμοι ἐγώ, μήτηρ“ καὶ τὰ ἐξῆς. sermo ergo filius dei, qui erat deus verbum, qui habitabat in dicente heu mihi, ego, mater et reliqua, juxta naturam majestatis suae loquitur.
- S. 117,28 ἐφάνη ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν. ex mortuis victor ostensus est.
- S. 121,15 τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰ ἀναγκαῖα. studium religionis.
- S. 122,3 καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα οἰκοδομεῖ. et ipse tantum sine expositione sermo aedificat audientes.
- S. 123,17 ὅση δύναμις τῶν πικρῶν μετελάμβανον παραγμάτων. hoc est in me tantum [tantum in me L in tantum me Rab.] saeculi persecutionum pondus incubuit.
- S. 124,2 ὁ δικαστὴς καθέζεται δικάζων καὶ τρυφῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ. judex in altis tribunalibus sedet, ad ructum et ad delicias sententias promens.
- S. 137,21 μετὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων. post credulitatem et baptismum.
- S. 142,8 καὶ οἶονεὶ γέγραπται ὁ τύπος [αὐ]τῆς ἁμαρτίας μου τῆς ἁμαρτημένης ἐν τῇ ψυχῇ μου. et semper ante oculos cordis mei delicti pompa depingitur.

- S. 144,1 ἔστι δὲ τὸ ζῶον πάνυ ἀκάθαρτον ὥστε τοὺς ἄρρενας μονομαχεῖν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς μίξεως καὶ ἄρρενα ἄρρενα ἐπιβαλνεῖν. *sed nequitiam ejus vincit impuritas (ambigendum non est de eo quod dicituri sumus, quia ex his qui mansueti in caveis nutriuntur veritas approbatur): masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido praeceps, pugnatur ad coitum, et una palma victoris est polluisse quem vicerit.*¹
- S. 148,2 εἰ νένευκέ σου ἡ ψυχὴ περὶ τὰ τῆδε πράγματα. *si semper anima eius de istius mundi negotiis aestuet, quae videntur saeculo bona.*²

Diese Beispiele werden die Eigenart der Übersetzung schon einigermaßen erkennen lassen. Unzweifelhaft hat Hieronymus durch seine Arbeit, gerade so wie sie ist, der Kirche des Abendlandes einen nicht geringen Dienst erwiesen, aber für den Herausgeber des Origenes wäre sie durch sklavischeren Anschluss an den Wortlaut wertvoller geworden. Auf der anderen Seite darf nicht verschwiegen werden, dass direkte Fehler nicht so sehr häufig vorkommen³, und dass eigenmächtiges Retouchieren, wie solches Rufin dem Hieronymus auch gerade mit Bezug auf die Jeremiahomilien vorgeworfen hatte (Apol. II, 27):

Haec et mille alia his similia in interpretationibus tuis, sive in his ipsis homiliis sive in Jeremia vel in Isaia, maxime autem in Ezechiele subtraxisti. De fide autem, id est de trinitate, cum in aliquantis locis aliter invenisses, quae tibi visa sunt, praetermisisti mit Sicherheit nirgends zu konstatieren ist.⁴

Die griechische Handschrift, aus der Hieronymus übersetzte, kann höchstens um anderthalb Jahrhunderte von dem Urexemplar getrennt

¹ Dass diese Ausmalung dem Hieronymus angehört, beweist (trotz des *μετὰ νίκην* der Katene, vgl. zu d. St.) Ambrosius, der ep. 32,3 nur übersetzt: Fertur etiam promiscuae esse permixtionis, ut in mares veluti [so cod. Colb.] feminas cum summo certamine mares irruant et vaga calescant libidine vgl. TU NF I, 3, 57 f.

² Unter Umständen kann man in solchem Fall auch an eine andere Vorlage für Hieronymus denken. Z. B. wenn er S. 137,15 *εἶτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ ἑβδομήκοντα* mit dem scheinbaren Zusatz aus dem Eigenen: sicut et caetera versieht, so könnte doch in einer anderen griechischen Hs. an dieser Stelle so gut wie S. 159,22 wirklich *ὡς ἐπ' ἄλλων πολλῶν* oder dergl. gestanden haben. Ebenso kann es mit scheinbaren Fehlern und Retouchen stehen.

³ Vgl. TU a. a. O. S. 22 A. G.

⁴ Vgl. TU a. a. O. S. 27.

gewesen sein. Kein Wunder also, wenn sie noch nicht so lückenhaft, nicht so stark korrumpiert war und in vielen Punkten einen besseren Text bot als unser S. Vergleichen wir nach Erledigung der Vorfragen und unter den nötigen Vorsichtsmassregeln H mit S, so ergibt sich denn ausser einer Anzahl von so klaffenden Differenzen, dass man die beiden Zweige der Überlieferung vielleicht lieber von zwei verschiedenen genauen, gleichzeitig angefertigten Stenogrammen ableiten möchte als von einer geschriebenen Vorlage¹, eine überreiche Menge von Stellen, an denen H deutlich sehen lässt, wie eine Korruptel in S entstand. Ich verzichte darauf, die Tabelle aus TU a. a. O. S. 28 ff. hier in vermehrter und verbesserter Gestalt anzubringen, da der Apparat der Ausgabe nunmehr genügende Auskunft erteilt.

IV. Die Prophetenkatene.

Für die Jeremiahomilien des Origenes wie für seinen Klageliederkommentar kommt von den beiden vorhandenen Katenentypen² nur Faulhabers Typus B in Betracht, der allerdings in zwei Gruppen auseinanderfällt. Die ausführlichere, von Faulhaber ausschliesslich behandelte Gestalt zeigen am reinsten die voneinander unabhängigen, durch ihr Alter, ihre Vollständigkeit und die Sorgfalt in der Setzung der ausgeschriebenen Verfasseramen ausgezeichneten Handschriften

cod. Chis. R. VIII. 54 (c, bei Holmes-Parsons, *Vetus Testamentum graece*: 87) membr. saec. X und

cod. Vat. Ottob. gr. 452 (o, bei Holmes-Parsons 91) membr. saec. XI.

Ihre zahlreichen Differenzen im Texte, die namentlich auf Rechnung des verständnislosen Abschreibers von o zu setzen sind, betreffen meist Kleinigkeiten. Im ganzen stehen sich beide Handschriften ausserordentlich nahe; sie bieten dieselbe Zahl von Origenesfragmenten,³ und es lässt sich aus ihnen mit ziemlicher Sicherheit der zu Grunde liegende Archetyp C¹ rekonstruieren. Eine eingehende Beschreibung ihrer Eigentümlichkeiten brauche ich nicht zu geben, da das Nötige bei

¹ Dagegen würden einzelne S und H gemeinsame Fehler wenig verschlagen, wie S. 2, 13 *λως* 26, 14 *χς* 102, 3 *εληα*.

² Ausführlicheres namentlich über die Handschriften, die ich sämtlich selbst eingesehen oder verglichen habe (in einzelnen Punkten hat Mercati meine Angaben über o in lebenswürdigster Weise revidiert, die Chisiana war leider geschlossen), in TU NF I, 3, 32–47; 84–111, bei Lietzmann *Catenen* 23 f. 71–78. 1897, und besonders bei Faulhaber, *Propheten-Catenen* 1–13; 86–129; 190–202. 1899. Faulhaber erwähnt auch noch eine dritte abweichende Katenengestalt auf S. 86.

³ Es kommt nicht in Betracht, wenn einige Male (bes. in o), meist am Anfang einer neuen Seite bei dem ersten Fragment der Name ausgefallen ist.

Faulhaber und aus meinem Apparat zu ersehen ist. Eine Abschrift von c ist der Vat. gr. 1153/54 (bei Holmes-Parsons 33 97 238) saec. XII, von diesem wieder scheint der Paris. gr. 159 saec. XIII abhängig zu sein.¹ Aber auch der Paris. gr. 158 saec. XII, der Vat. gr. 347 (bei Holmes-Parsons 36) saec. XII und vollends Handschriften, wie der Vat. Pii II gr. 18 saec. XVI und der Berol. Phill. 1422 saec. XVI können neben den oben genannten nicht in Betracht kommen.

Anders steht es mit der zweiten Gruppe C² des Typus B, vertreten durch die Handschriften

cod. Laur. Plut. V, 9 (1, bei Holmes-Parsons 90) membr. saec. XI und
cod. Laur. Plut. XI, 4 (bei Holmes-Parsons 49) membr. saec. XI.

Unzweifelhaft gehören beide eng zusammen.² Denn einmal kann es kein Zufall sein, wenn beide streckenweise genau die gleichen Origenesfragmente auslassen und dann wieder die gleichen Scholien bieten. So fehlen z. B. gleich von den Fragmenten 1—20 in diesen Manuskripten die Nummern 1—5, 7—8, 10, 13, 15—16 und 19, und ähnlich setzt sich das fort. Weiter aber sind auch die vorhandenen Excerpte nur teilweise von dem gleichen Umfang wie in der Gruppe C¹; sehr häufig finden sie sich in einer mehr oder minder verkürzten Gestalt, z. B. Fragm. in Jerem. Nr. 14, vgl. TU NF I, 3, 88.

C¹

Πῶς δὲ καὶ ὁμῶς, φησί, ζῆ κύριος,
τοῦ σωτήρος ὁμνῶν ἀπαγορεύον-
τος; ἐπειδὴ ὁδὸς τοῦ μηδ' ὅλως
ὁμνῶναι τὸ ἐν ἀληθείᾳ καὶ κρίσει
καὶ δικαιοσύνῃ τοῦτο ποιεῖν ἀξιό-
πιστος γὰρ ἐν τῷ ναὶ καὶ οὐ γί-
νεται μηκέτι μαρτύρων δεόμενος.
δεῖ οὖν ἀληθεύειν μήτε ἀκρίτως
μήτε ἀδίκως ὁμνῶντας. εἰπὼν δὲ
περὶ τῶν ἐθνῶν, εἰπὼν δὲ καὶ
περὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἤνωσεν ἀμφοτέ-
ρους εἰπὼν καὶ εὐλόγησουσιν ἐν
αὐτῷ ἔθνη.

C²

Ὁ δὲ ἐπιζόμενος
μετὰ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης
τοῦτο ποιεῖν ἀξιόπιστος γενήσεται
καὶ ἐν τῷ ναὶ καὶ οὐ μόνον ἀλη-
θεύων μὴ μαρτύρων δεῖσθαι.

¹ Allerdings haben diese Abschriften ab und an eine kleine orthographische Berichtigung aufzuweisen.

² Ich wünschte Ostern 1899 die beiden Handschriften nebeneinander legen zu dürfen. Es wurde mir verweigert, da das Reglement gleichzeitige Benutzung zweier Handschriften nur zu rein palaeographischen Untersuchungen gestatte. Wo ein solches Reglement existiert, verdiente es schleunigst abgeschafft zu werden.

Auf der anderen Seite tritt der bei Katenenhandschriften leider so häufig zu beobachtende Fall ein, dass jede einzelne dieser eng verwandten doch wieder ein Individuum für sich darstellt. Beide sind selbständige Weiterbildungen von C². Denn während l von den in C¹ erhaltenen 148 (resp. 139 vgl. Faulhaber 103 f.) Origenesfragmenten noch ca. 100 bietet, hat der andere Laurentianus nur noch ca. 55, darunter aber einige nicht so stark abgekürzt wie in l, und zwei Scholien, die l gar nicht aufweist. Umgekehrt bietet dann l an Origenesfragmenten zu den Klageliedern kaum so viel wie der cod. Laur. XI, 4. Beide Handschriften haben eben aus dem gleichen Archetyp eine verschiedene Auswahl getroffen, wahrscheinlich durch den beschränkten Raum, den sie hatten, dazu gezwungen.

Rekonstruiert man C² aus den beiden Manuskripten, so ergibt sich, dass diese Gruppe nichts mehr¹ oder ausführlicher² bringt als C¹, sondern sowohl an Zahl der gesammten Fragmente wie an Umfang der einzelnen eine Verkürzung des auch in C¹ vorliegenden Materials darstellt. Zu der gemeinsamen Grundform C der Katene wird man nach dem Gesagten im allgemeinen am sichersten mit Hilfe von C¹ gelangen, wenn auch in einzelnen Fällen C² wünschenswerte Verbesserungen liefern kann.

Fraglich muss freilich der Verfasser von C bleiben. Der Name des Johannes Drungarius, den ich früher glaubte nennen zu können, findet sich nur in einer der jüngeren Handschriften (Paris. gr. 159). So muss ich trotz meiner eigenen Verteidigung gegen Lietzmann, und obgleich Faulhaber mir Recht giebt,³ doch jetzt ein non liquet setzen. Dagegen möchte ich wie Faulhaber daran festhalten, dass die Katenen zu den vier grossen Propheten in ihrer jetzigen Gestalt einen Autor haben, und dass hierfür neben der gleichen Methode auch die vier Prologe sprechen. Die Frage, ob C direkt aus den Kommentaren der benutzten Schriftsteller zusammengeschrieben ist, oder schon eine noch ältere

¹ Ueber das einzige Plus vgl. S. 230, 18 App.

² Wenn doch einmal C² ausführlicher wird, wenn z. B. l den Anfang von Fragm. in Jerem. Nr. 87/88 (Lo 15, 445) *Ἐπιποις δ' ἄν — εἰρησθαι* noch mit Nr. 86 verknüpft und dann vor Nr. 87/88 die Worte: *Τὰντα περὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων* voraufschickt, so ist klar, dass C² hier aus eigener Machtvollkommenheit ändert. Wahrscheinlich ist das auch in den anderen Fällen, z. B. wenn Fragm. in Jerem. Nr. 116 (XXXIX S. 218, 15–17) in l so lautet: *καυρὸς δὲ ἐπισκέψεως μάλιστα ἢ τῆς μθέσμου καὶ βδελυρῆς εἰδωλολατρίας . . . καθαίρεισις. σκενὴ δὲ πολέμου φησὶν ἐν τοιτοῖσις ὁ θεσπέσιος προφήτης ἀπερ ὁ Βαβυλωνίος διεσκόρπισεν.*

³ TU NF I, 3, 34–38 Lietzmann 23 f. Th LB XIX, 7, 78. Faulhaber 190–202.

Urkatene vor sich gehabt hat, mag zu lösen¹ und als Abfassungszeit für C etwa das 7.—8. Jahrhundert wahrscheinlich sein.²

Wichtiger ist die Frage nach dem Wert der Katenenüberlieferung. Da zeigt denn die Tabelle der in C unter dem Namen des Origenes erhaltenen 148 (139) Fragmente, dass von der ganzen Zahl keines mit Sicherheit dem Origenes überhaupt abgesprochen werden kann, und nur eines seinen Jeremiahomilien, nämlich Nr. 129 (S. 224, 1 App.). Dieses aber giebt sich eben auch ausdrücklich als *ἐκ τῆς πρὸς Ἀφρικανὸν ἐπιστολῆς περὶ Σωσάννας*. Von den übrigen 147 Nummern werden durch die griechisch und lateinisch erhaltenen Jeremiahomilien 78 (70 + 8) gedeckt. Danach ist für die 69 übrigen, die mit Ausnahme von Nr. 1 keine Verse behandeln, über die es heute noch Homilien gäbe, ein entsprechendes Mass von Glaubwürdigkeit anzusetzen, und da wir von anderweitigen Arbeiten des Origenes zum Jeremia keine Nachricht haben, so ist es so gut wie sicher, dass diese 69 Fragmente ebenfalls Reste von Jeremiahomilien des Origenes sind.

Etwas herabgemindert wird das gute Zutrauen zu der Katene allerdings durch den Umstand, dass die den erhaltenen Homilien parallel laufenden Origenesfragmente³ öfter am Anfang oder am Schluss, selten in der Mitte des Textes, Stücke enthalten, die in unseren Homilien nach dem einheitlichen Zeugnis von S und H überhaupt nie gestanden haben. Dass diese Zusätze dem Verfasser von C verdankt werden, lässt unter Umständen eine einleitende Formel wie *καὶ ἄλλως δέ, εἰποὺς δέ καὶ, σημειοῦνται δέ τινες* u. s. w. ganz deutlich erkennen, mit der von einer Erklärung des Origenes zu der eines anderen oder umgekehrt übergegangen wird; z. B.:

In Jerem. Fragm. Nr. 25 (Lo 15, 425) Anf.:

Ἀνάγει δὲ καὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Καὶ ἄλλως δὲ τοὺς ἁγίους ἢ γραφῇ νεφέλας καλεῖ κτλ.

Zu Z. 1—2 findet sich nichts Entsprechendes in Hom. 8, 3.

In Jerem. Fragm. Nr. 27 (Lo 15, 425) Anf.:

Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον θησαυρὸν δεῖ λέγειν τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ „αὐτὸς“ γὰρ, „εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετελλάτο καὶ ἐκτίσθησαν“.

Εἰποὺς δὲ καὶ ἀνέμων εἶναι θησαυροὺς κτλ.

Wieder findet sich zu Z. 1—3 nichts Entsprechendes in Hom. 8, 5.

¹ TU NF I, 3, 34 Faulhaber 54 f. 128 f. u. s. w.; vgl. auch S. XXVII.

² Faulhaber 57 f. 202.

³ Die Reihenfolge der Fragmente ist selten und nur unbedeutend gestört. Nr. 66 gehört eigentlich vor Nr. 62 und Nr. 112 (XXXV) hinter Nr. 113 (XXXVI).

In Jerem. Fragm. Nr. 30 (Lo 15, 427) Anf.:

Τῶν γὰρ ἀπογόνων λαμβανόντων οἱ πατέρες ἔλαβον οὕτω καὶ ἡμῶν βασιλεύοντων Χριστὸς βασιλεύει.

Σημειοῦνται δὲ τινες ὅτι „στήσω“ λέγει, ὡς μηδέπω δεδωκώς κτλ.

Erst mit Z. 3 beginnt die Auslegung des Origenes, vgl. Hom. 9, 3.

In Jerem. Fragm. Nr. 56 (Lo 15, 437) Anf.:

Συντέλεια κακοῖς τὸ πέρασ τὴν κακίαν λαβεῖν.

Καὶ αἰσθητῶς δὲ συνετελείσθησαν ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ σωτήρος ἐπιβουλῇ κτλ.

Z. 1 scheint in Hom. 14, 14 nicht enthalten zu sein.

In Jerem. Fragm. Nr. 59 (Lo 15, 438) Schluss:

Ὁ δὲ βλον ἔχων δυσμιμητον ὡς μηδένα παραπλήσιον ἔχειν ἐν ἔθει, ἐν λόγῳ, ἐν πράξει καὶ σοφίᾳ λέγοι ἂν εἰκότως καταμόνας καθέξεσθαι.

Ἔτι δὲ μόνος κάθηται ὁ μὴ τῷ τῶν παθῶν παρενοχλούμενος πλήθει, ἀλλ' εἰς νοῦν ὅλος καὶ τὸ ἐν ἀναχωρήσας τὸ ἐν αὐτῷ.

Z. 3—5 fehlt bei Origenes Hom. 14, 16.

Diese Fälle stehen nicht vereinzelt da.¹ Ein Mal ist es ziemlich sicher, dass die über den Inhalt der Homilie hinausgehenden Sätze dem Theodoret gehören (vgl. S. 21, 20 App.), ein Mal dagegen findet sich auch anderweitig bestätigt, dass sie dem Origenes zuzuschreiben seien.² Die eigentümliche Erscheinung erklärt sich am einfachsten, wenn man annimmt, dass der Verfasser von C eine bereits vorher vorhandene Urkatene bearbeitet hat. Jedenfalls muss man aber bei den nicht mit Hilfe einer direkten Überlieferung zu kontrollierenden Fragmenten der Prophetenkatene immer mit der Möglichkeit rechnen, dass nicht alle einzelnen Sätze der Excerpte durch den Verfassernamen gedeckt sind.

Vergleicht man nun die einzelnen Fragmente in Bezug auf den durch sie bezeugten Origenestext mit den entsprechenden Homilien, so fällt auf, dass die an sich geschickten Paraphrasen der Gedanken des Origenes am Anfang der Katene seltener vorkommen und knapper gehalten sind, während im weiteren Verlauf die Excerpte häufiger und oft

¹ Vgl. ferner in Jerem. Fragm. Nr. 5 (Lo 15, 422) Schluss: *Τοιοῦτον — Σιών*] <Hom. 2, 1; Nr. 9 (Lo 15, 433) Anf.: *Τὸ — πορνείαν*] <Hom. 4, 1.2; Nr. 32 (Lo 15, 427) Schluss: *Ἦρα δὲ πῶς — προσέθησαν*] <Hom. 9, 4; Nr. 50 (Lo 15, 435)] Einiges in Mitte und Schluss fehlt in Hom. 14, 1—4 u. s. w. Vgl. auch S. 215, 19.20 App. 216, 2—4 App.

² Nämlich in der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern, vgl. TU NF I, 3, 95 Z. 30—96 Z. 4 = S. 297, 2—6; doch hat diese Katene vielleicht eben schon unsere Prophetenkatene benutzt.

Urkatene vor sich gehabt hat, mag zu lösen¹ und als Abfassungszeit für C etwa das 7.—8. Jahrhundert wahrscheinlich sein.²

Wichtiger ist die Frage nach dem Wert der Katenenüberlieferung. Da zeigt denn die Tabelle der in C unter dem Namen des Origenes erhaltenen 148 (139) Fragmente, dass von der ganzen Zahl keines mit Sicherheit dem Origenes überhaupt abgesprochen werden kann, und nur eines seinen Jeremiahomilien, nämlich Nr. 129 (S. 224, 1 App.). Dieses aber giebt sich eben auch ausdrücklich als *ἐκ τῆς πρὸς Ἀφρικανὸν ἐπιστολῆς περὶ Σωσάννας*. Von den übrigen 147 Nummern werden durch die griechisch und lateinisch erhaltenen Jeremiahomilien 78 (70 + 8) gedeckt. Danach ist für die 69 übrigen, die mit Ausnahme von Nr. 1 keine Verse behandeln, über die es heute noch Homilien gäbe, ein entsprechendes Mass von Glaubwürdigkeit anzusetzen, und da wir von anderweitigen Arbeiten des Origenes zum Jeremia keine Nachricht haben, so ist es so gut wie sicher, dass diese 69 Fragmente ebenfalls Reste von Jeremiahomilien des Origenes sind.

Etwas herabgemindert wird das gute Zutrauen zu der Katene allerdings durch den Umstand, dass die den erhaltenen Homilien parallel laufenden Origenesfragmente³ öfter am Anfang oder am Schluss, selten in der Mitte des Textes, Stücke enthalten, die in unseren Homilien nach dem einheitlichen Zeugnis von S und H überhaupt nie gestanden haben. Dass diese Zusätze dem Verfasser von C verdankt werden, lässt unter Umständen eine einleitende Formel wie *καὶ ἄλλως δέ, εἰποὶς δέ καὶ, σημειοῦνται δέ τινες* u. s. w. ganz deutlich erkennen, mit der von einer Erklärung des Origenes zu der eines anderen oder umgekehrt übergegangen wird; z. B.:

In Jerem. Fragm. Nr. 25 (Lo 15, 425) Anf.:

Ἀνάγει δὲ καὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Καὶ ἄλλως δὲ τοὺς ἁγίους ἢ γραφῇ νεφέλας καλεῖ κτλ.

Zu Z. 1—2 findet sich nichts Entsprechendes in Hom. 8, 3.

In Jerem. Fragm. Nr. 27 (Lo 15, 425) Anf.:

Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον θησανρόν δει λέγειν τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ „αὐτὸς“ γὰρ, εἶπε καὶ ἐγεννηθήσαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν“.

Εἰποὶς δὲ καὶ ἀνέμων εἶναι θησανρούς κτλ.

Wieder findet sich zu Z. 1—3 nichts Entsprechendes in Hom. 8, 5.

¹ TU NF I, 3, 34 Faulhaber 54 f. 128 f. u. s. w.; vgl. auch S. XXVII.

² Faulhaber 57 f. 202.

³ Die Reihenfolge der Fragmente ist selten und nur unbedeutend gestört. Nr. 66 gehört eigentlich vor Nr. 62 und Nr. 112 (XXXV) hinter Nr. 113 (XXXVI).

In Jerem. Fragm. Nr. 30 (Lo 15, 427) Anf.:

Τῶν γὰρ ἀπογόνων λαμβανόντων οἱ πατέρες ἔλαβον οὕτω καὶ ἡμῶν βασιλεύοντων Χριστὸς βασιλεύει.

Σημειοῦνται δὲ τινες ὅτι „στήσω“ λέγει, ὡς μηδέπω δεδωκώς κτλ.

Erst mit Z. 3 beginnt die Auslegung des Origenes, vgl. Hom. 9, 3.

In Jerem. Fragm. Nr. 56 (Lo 15, 437) Anf.:

Συντέλεια κακοῖς τὸ πέρασ τὴν κακίαν λαβεῖν.

Καὶ αἰσθητῶς δὲ συνετελέσθησαν ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιβουλῇ κτλ.

Z. 1 scheint in Hom. 14, 14 nicht enthalten zu sein.

In Jerem. Fragm. Nr. 59 (Lo 15, 438) Schluss:

Ὁ δὲ βλον ἔχων δυσμιμητον ὡς μηδένα παραπλήσιον ἔχειν ἐν ἔθει, ἐν λόγῳ, ἐν πράξει καὶ σοφίᾳ λέγοι ἂν εἰκότως καταμόνας καθέξεσθαι.

Ἔτι δὲ μόνος κάθηται ὁ μὴ τῶ τῶν παθῶν παρενοχλούμενος πλήθει, ἀλλ' εἰς νοῦν ὄλος καὶ τὸ ἐν ἀναχωρήσας τὸ ἐν αὐτῷ.

Z. 3—5 fehlt bei Origenes Hom. 14, 16.

Diese Fälle stehen nicht vereinzelt da.¹ Ein Mal ist es ziemlich sicher, dass die über den Inhalt der Homilie hinausgehenden Sätze dem Theodoret gehören (vgl. S. 21, 20 App.), ein Mal dagegen findet sich auch anderweitig bestätigt, dass sie dem Origenes zuzuschreiben seien.² Die eigentümliche Erscheinung erklärt sich am einfachsten, wenn man annimmt, dass der Verfasser von C eine bereits vorher vorhandene Urkatene bearbeitet hat. Jedenfalls muss man aber bei den nicht mit Hilfe einer direkten Überlieferung zu kontrollierenden Fragmenten der Prophetenkatene immer mit der Möglichkeit rechnen, dass nicht alle einzelnen Sätze der Excerpte durch den Verfassernamen gedeckt sind.

Vergleicht man nun die einzelnen Fragmente in Bezug auf den durch sie bezeugten Origenestext mit den entsprechenden Homilien, so fällt auf, dass die an sich geschickten Paraphrasen der Gedanken des Origenes am Anfang der Katene seltener vorkommen und knapper gehalten sind, während im weiteren Verlauf die Excerpte häufiger und oft

¹ Vgl. ferner in Jerem. Fragm. Nr. 5 (Lo 15, 422) Schluss: *Τοιοῦτον — Σιών*] <Hom. 2, 1; Nr. 9 (Lo 15, 433) Anf.: *Τὸ — πορνείαν*] <Hom. 4, 1, 2; Nr. 32 (Lo 15, 427) Schluss: *ἕρα δὲ πῶς — προσέθησαν*] <Hom. 9, 4; Nr. 50 (Lo 15, 435)] Einiges in Mitte und Schluss fehlt in Hom. 14, 1—4 u. s. w. Vgl. auch S. 215, 19, 20 App. 216, 2—4 App.

² Nämlich in der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern, vgl. TU NF I, 3, 95 Z. 30—96 Z. 4 = S. 297, 2—6; doch hat diese Katene vielleicht eben schon unsere Prophetenkatene benutzt.

ganze Sätze des Originals im Wortlaut wiedergegeben werden. So kommen denn auch allerlei Besserungen des Textes heraus. Zum Teil geht C dabei mit H gegen S zusammen, z. B.:

	S	C	H
S. 80, 7	ἀγίοις	λόγοις	Scripturarum
106, 6	τινὰ	δεινὰ	tristia
107, 9	δικαστοῦ	δικαστῶν	judices
107, 18	καλὰ	καλῶς	bene
121, 4	ἔστι	ἔσται	erit
122, 16	βίῳ	λόγῳ	sermone
123, 20	ἦκουσαν	ἦσαν	erant
135, 6. 7	ἐν τῷ εὐαγγελίῳ	ὁ ἄγγελος	angelus
147, 9	θεόν	Χριστόν	Christum

obwohl auch unter Umständen der Text von S durch C gegen H gestützt wird, wie z. B.

	S	C	H
S. 117, 9	ἴδητε	ἴδητε	scietis
121, 12	κατὰ τὸ λεγόμενον	κατὰ τὸ λεγόμενον	om.
122, 16	τῇ σοφίᾳ	καὶ σοφίᾳ	om.
144, 15	Ἰησοῦ	Ἰησοῦ	Christi

Natürlich hat C dann auch manchmal, wo H fehlt, allein die richtige Lesart gegenüber S bewahrt, z. B.

	S	C
S. 35, 29	ψεῦδος	ψεῦδες
37, 1	ἔστιν	ἔστι τι
37, 14	εἶη	μὴ γένοιτο
48, 28	σύνεσιν	συναίσθησιν
151, 20	ἀναγκαζόμεθα	ἀνακτιζόμεθα
154, 4	ἐπιπλασσομένοι	ἔτι πλασσομένοι
161, 15. 16	ὡς	πρὸς ἡμᾶς.

Zum Schluss drucke ich die Tabelle aller dem Origenes in C zugeschriebenen Fragmente aus TU NF I, 3, 101—108 noch einmal ab und zwar mit den notwendig gewordenen Verbesserungen. Die Seitenzahlen der Handschriften c und o habe ich hier beigelegt, um sie nicht bei jedem Fragment einzeln anführen zu müssen. Mit römischen Ziffern sind die in der Ausgabe abgedruckten Fragmente bezeichnet, mit den arabischen („Gesamtnummer“) die sämtlichen nach meiner Zählung in TU a. a. O.

Tabelle der Origenesfragmente aus der Jeremiakatene.

Nr. dieser Ausgabe.	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer.	Nr. bei Ghialerius	Nr. bei De- larue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des An- hangs A ¹⁾	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
I	247v	140r	1	1	1			1, 10	
	"	"	2	2		{ 1	1	1, 10	I, 6. 7
	"	"	3	3		{ 1	2	1, 10	I, 14—16
II	248r	140v	4	4	2			1, 13. 14	
	250v	141v	5	5	3			2, 21	II, 1
	251v	142r	{ 6	6	4		{ 3	2, 31—32	III, 2
	252v	142v	7	7	5			3, 7	IV, 4
	253	143r	8	8	6			3, 7	IV, 1—5
	254v	143v	9					3, 24. 25	V, 5
	"	"	10				4	3, 24. 25	V, 6. 7
	"	"	11				5	3, 25	V, 8
	"	"	12				6	3, 25	V, 8
	255r	144r	13				7	4, 1	V, 11
	"	"	14				8	4, 2	V, 12
	"	"	15				9	4, 3	V, 13
	"	"	16				10	4, 4	V, 14—15
	"	"	17				11	4, 5. 6	V, 16
	255v	"	18				12	4, 7	V, 16, 17
	258v	145v	19				13	5, 3	VI, 2
	"	"	20				14	5, 5	VI, 3
III	"	"	21	9	7			5, 6	
	259v	146r	22				15	5, 18	VII, 1
IV	265r	149r	23	10	8			7, 21	
V	266v	149v	24	11	9			8, 7	
	270v	151v	25	12	10			10, 13	VIII, 3
	"	"	26	13	11			10, 13	VIII, 4
	"	"	27	14	12			10, 13	VIII, 5
VI	"	"	28	15	13			10, 16	
	271v	152r	29	16	14			11, 4	IX, 2, 3
	"	"	30	17	15			11, 5	IX, 3
	"	"	31	18	16			11, 6—8	IX, 4
	"	"	32	19	17			11, 9	IX, 4
	"	"	33	20	18			11, 10	IX, 4
VII	272r	152v	34	21	19			11, 11. 12	
VIII	"	"	35	22	20			11, 14. (11)	

¹ In den TU a. a. O.

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- larue-Lo.	Nr. bei Fitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
	273v	153r	36	23	21			12, 3	X, 5
	"	"	37	24	22			12, 4	X, 6
			38	25	23			} 12, 11—13	XI, 2
	274v	153v	39	26	24				XI, 2. 3
			40	27	25				XI, 3
	"	"	41	28	26			12, 13	XI, 3
	275r	154r	42	29	27			12, 13	XI, 4
	276r	154v	43	30	28			13, 12	XII, 1. 2
	"	"	44	31	29			13, 14	XII, 5
	279v	156r	45	32	30			15, 5	XIII, 1
IX	280r	156v	46	33	31			} 15, 6—7	
			47	34	32				
X	"	"	48	35	33			} 15, 8—9	
			49	36	34				
	"	"	50	37	35			15, 10	XIV, 1—4
	280v	"	51	38	36			15, 11	XIV, 11
	"	"	52	39	37			15, 12	XIV, 12
	"	"	53	40	38			15, 13	XIV, 12
	281r	157r	54	41	39			15, 14	XIV, 13
	"	"	55	42	40			15, 15	XIV, 13. 14
	"	"	56	43	41			15, 16	XIV, 14
	"	"	57	44	42			15, 16	XIV, 15
	"	"	58	45	43			15, 17	XIV, 15
	"	"	59	46	44			} 15, 17	XIV, 16
	"	"	60	47	45				XIV, 16
	"	"	61	48	46			15, 18	XIV, 17. 18
	282v	157v	62	49	47			16, 16	XVI, 1. 2
			63	50	48			} 16, 16—17	XVI, 4
	"	"	64	51	49				XVI, 4
	283r	158r	65	52	50			16, 19	XVI, 8—9
	283v	"	66	53	51			17, 5	XV, 6
	284r	158v	67	54	52			17, 11	XVII, 1—3
	"	"	68	55	53			17, 12	XVII, 4
	"	"	69	56	54			17, 13	XVII, 4
	284v	"	70	57	55			17, 14	XVII, 5. 6
			[71	58	56			17, 14]	

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chia.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- larue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
XI	285 r	159 r	{ 72			{ 2	16	}17, 24—27	
			{ 73				17		
			74				18	18, 3. 4	XVIII, 1—3
			75				19	18, 5. 6	XVIII, 4
			76				20	18, 9	XVIII, 5
			77				21	18, 9	XVIII, 6
			78				22	18, 11	XVIII, 7. 8
			79				23	18, 12	XVIII, 8
			80				24	18, 15	XVIII, 9
			81				25	18, 15	XVIII, 10
			82				26		XVIII, 10
			83				27	20, 8	XX, 7
			84				28	20, 9	XX, 8
			85				29	20, 12	XX, 9
XII	291 r	162 r	86	60	57			22, 13	
XIII	"	"	{ 87	61	58			}22, 14—17	
			{ 88	62	59				
XIV	"	"	89	63	60			22, 24—26	
XV	293 r	163 r	90	64	61			23, 16	
XVI	293 v	"	91	65	62			23, 19. 20	
XVII	"	"	92	66	63			23, 23. 24	
XVIII	"	"	93	67	64			23, 24	
XIX	"	"	94	68	65			23, 28. 29	
XX	294 r	163 v	95	69	66			23, 28. 29	
XXI	"	"	96	70	67			23, 30	
XXII	294 v	"	97	71	68			24, 1—3	
XXIII	295 r	164 r	98	72	69			24, 6	
XXIV	296 r	164 v	99	102	99			25, 14	
XXV	"	"	{ 100	103	100			}25, 14—16	
			{ 101	104	101				
XXVI	299 r	166 r	102	105	102			27, 16	
XXVII	"	"	103	196	103			27, 16	
			[104	107	104		27, 16]		
XXVIII	"	"	105	108	105			27, 17	
XXIX	"	"	106	109	106			27, 17—19	
XXX	299 v	"	107	110	107			27, 23	XXI, 1 lat. III

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- laue-Lo.	Nr. bei Pitra	Nr. des Anhangs Δ	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
XXXI	299v	166r	108	111	108			27, 25	XXI, 3
XXXII	300r	166v	109	112	109			27, 28	XXI, 6
XXXIII	"	"	110	113	110			27, 29	XXI, 6
XXXIV	"	"	111	114	111			27, 29—32	XXI, 6
XXXV	301r	167r	112	115	112			28, 8	XXII, 11
XXXVI	"	"	113	116	113			28, 7	XXII, 9-7
XXXVII	301v	"	114	117	114			28, 9—10	XXII, 12
XXXVIII	"	"	115	118	115			28, 11, 12	
XXIX	"	"	116	119	116			28, 17—20	
XL	302r	167v	117	120	117			28, 21—24	
XLI	"	"	118	121	118			28, 25, 26	
XLII	302v	"	119	122	119			28, 27	
XLIII	"	"	120	123	120			28, 29	
XLIV	"	"	121	124	121			28, 30—33	
XLV	306v	169v	122	99	96			31, 12—17	
XLVI	"	"	123	100	97			31, 25	
XLVII	307r	170r	124	101	98			31, 26—28	
XLVIII	311r	172r	{125	73	70			} 36, 4—6	
			{126	74	71				
XLIX	311v	"	127	75	72			36, 8	
L	"	"	128	76	73			36, 21	
			{129	77		3 0		36, 22, 24]	
LI	313r	173r	130	78	74			37, 17, 18	
LII	"	"	131	79	75			37, 21, 23, 24	
LIII	314r	173v	132	80	76			38, 9	
LIV	"	"	133	81	77			38, 10, 11	
LV	314v	"	134	82	78			38, 16	
LVI	"	"	135	83	79			38, 16—18	
LVII	"	"	136	84	80			38, 18—20	
LVIII	315r	174r	137	85	81			38, 23, 24	
LIX	316r	174v	138	86	82			38, 35, 37	
LX	317r	175r	139	87	83			39, 7, 8	
LXI	"	"	140	88	84			39, 10, 11, 14, 16	
LXII	"	"	141	89	85			39, 17	
LXIII	323r	178r	142	90	86			45, 4, 5	
LXIV	324r	178v	143	91	87			45, 19, 20	

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Gesamt- nummer	Nr. bei Ghislerius	Nr. bei De- larue-Lo.	Nr. bei Fitra	Nr. des Anhangs A	Zu Jeremia (LXX)	Entspre- chende Ho- milie
LXV	324 r	178 v	144	92	88			45, 22. 25	
LXVI	325 r	"	145	93	89			47, 4. 5 ¹⁾	
LXVII	325 v	179 r	146	94	90			48, 2	
			[147	95	91			48, 2. 3]	
LXVIII	328 r	180 v	148	96	92			51, 21. 22	
LXIX	328 v	"	149	97	93			51, 22	
LXX	329 r	181 r	150	98	94			51, 32—35	
LXXI	"	"	151	99	95			51, 35	

V. Die Ausgaben des griechischen Textes.

1. Zum ersten Mal erschien ein Teil der Jeremiahomilien griechisch gedruckt 1623 in dem Jeremiakommentar des Regularklerikers von St. Silvester auf dem Quirinal, Michael Ghislerius² (Gh). Ghislerius fand bei seinen Arbeiten in der vatikanischen Bibliothek die Handschrift V. Er sah, dass sie Jeremiahomilien des Origenes enthielt, darunter solche, die nicht ins Lateinische übergegangen, also noch völlig unbekannt waren. Diese bisher nicht bekannten, d. h. die Nummern 3, 5, 6, 7, 15, 18, 19 und 20 der neuen Ausgabe, liess er nebst einer lateinischen Übersetzung, bei der Leo Allatius und Johannes Matthäus Cariophilus gewiss die Hauptarbeit thaten, an den geeigneten Stellen seines Kommentars stückweise abdrucken. Die Benutzung der Handschrift scheint eine ziemlich genaue gewesen zu sein. Dabei sind nicht nur leichtere Fehler meist stillschweigend verbessert, sondern es finden sich auch eine grosse Zahl eingreifender Verbesserungsvorschläge am Rande des Druckes notiert, die zum Teil mit den am Rande des Manuskripts vermerkten (S. XVI) identisch sind. Ausser diesen zusammenhängenden Stücken druckte Ghislerius auch die Prophetenkatene in seinem Riesenwerk ab, und zwar nach zwei Handschriften, einem zu Grunde gelegten Vaticanus und einem nachträglich verglichenen Sfortianus. Die erste dieser beiden ist sicher der cod. Vat. gr. 1153/54, die andere jedenfalls nicht der jetzige Ottob. gr. 452, sondern trotz einzelner kleiner Differenzen doch wohl der jetzige Chis. R. VIII. 54. Auch zu dieser Katene

¹ Hierauf folgt allein im Cod. Laur. XI, 4 fol. 252r noch ein Fragment: *Ἀπολαύσατε τῶν (τῆς) — τὰς ἀπαρχάς*. Vgl. S. 230, 18 App.

² Vgl. TU NF I, 3, 10—14. 32 f.; Michaelis Ghislerii in Jeremiam Prophetam Commentariorum tom. I—III. Lugduni 1623; Faulhaber a. a. O. 80—98.

liess Ghislerius sich von den genannten Gelehrten die lateinische Übersetzung anfertigen. Die Benutzung der Katene ist gewiss für den Standpunkt der damaligen Zeit eine ungewöhnlich methodische und gute. Was im besonderen die Fragmente aus Origenes anlangt, so ist allerdings nicht einzusehen, weshalb Ghislerius eine Anzahl von ihnen einfach unterdrückt hat; und was die Herstellung des Textes betrifft, so hätte mit Hilfe der Handschriften sehr viel mehr erreicht werden können.

Nicht viel später fand der Jesuit Balthasar Corderius (Co) im Eskurial die Handschrift S.¹ Dass die neunzehn Jeremiahomilien dem Origenes gehörten, sah er nicht, und von der gelungenen Identifizierung des Ghislerius hatte er keine Kenntnis. So hielt er sich denn an das Nächstliegende und schrieb sie, wie den Inhalt der ganzen Handschrift, dem Cyrill zu. In rund drei Wochen schrieb er sie ab und gab sie nebst einer lateinischen Übersetzung heraus. Corderius hatte die bessere Handschrift, leider aber hat er sie viel schlechter benutzt als die Römer die ihre. Die Geschwindigkeit, mit der er zu arbeiten genötigt war, hat ihn Flüchtigkeitsfehler in grosser Zahl machen lassen. Namentlich Auslassungen sind bei ihm sehr häufig. Ferner hat er nicht nur Kleinigkeiten stillschweigend verbessert, sondern auch seine stärkeren Abweichungen von der Handschrift nirgends als solche bezeichnet. Und wenn er auch manches sehr richtig getroffen hat, so fühlte er sich in der Freiheit zu ändern doch viel zu wenig beschränkt, und setzte, um nur ein Beispiel zu nennen, für *ροπαλον* S. 150, 11 schlankweg *ἀνοχήν*, ohne ein Wort zu bemerken. Wer also die gemeinsamen Stücke der Ausgabe des Corderius mit der des Ghislerius verglich, konnte zu einem richtigen Urteil über den Wert der Handschriften nicht gelangen.

Huetius (Hu), der zuerst die sämtlichen griechischen Homilien mit dem Namen ihres Verfassers veröffentlichte,² hat in zwei Richtungen einen Schritt über seine Vorgänger hinaus gethan. Er hat einmal die Ausgabe des Corderius mit den von Ghislerius abgedruckten Homilien konfrontiert und beide ineinander gearbeitet; und zweitens hat er den lateinischen Text des Hieronymus, den er mit dem griechischen abdruckte, zu einer zwar nicht tiefgehenden, aber doch in vielen Einzelheiten glücklichen kritischen Behandlung des griechischen Originals herangezogen. Verhängnisvoll für die Zukunft aber wurde, dass er das Verhältnis von S und V gar nicht untersuchte, ja nicht einmal für die von

¹ S. P. N. Cyrilli archiepiscopi Alexandrini Homiliae XIX in Jeremiam prophetam. Antverpiae 1648.

² Origenis in Sacras Scripturas Commentaria quaecunque graece reperiri poterunt ed. P. D. Huetius. Pars I/II. Rothomagi 1668.

Ghislerius übergangenen Homilien liess er sich V kollationieren. Die Katenenfragmente des Ghislerius hat er fortgelassen, dagegen das eine Fragment aus der Philokalie hinzugefügt (vgl. Philokalie cap. I gegen Ende).

Die Ausgabe Delarues¹ (Ru) ist im wesentlichen eine getreue Reproduktion des Huetschen Doppeltextes. Hinzugekommen sind eine Anzahl Verbesserungen, die Paragraphenzählung und die Katenenfragmente nach Ghislerius. Die von Lommatzsch² (Lo) und Migne PG 13 besorgten Abdrücke endlich sind fast ganz mit Delarue identisch, nur ist die lateinische Übersetzung des Hieronymus bei Lommatzsch bis auf die zwei griechisch nicht erhaltenen Homilien wieder in Fortfall gekommen.

2. Die neue Ausgabe hat nur den griechischen Text ins Auge gefasst. Sie legt für die 20 Jeremiahomilien zu Grunde einzig und allein die Handschrift S. Sie giebt, wo nicht durch Zeichen im Text oder durch Anmerkungen etwas anderes ausdrücklich gesagt ist, die Handschrift nach Sternbachs Kollation und der Photographie zum ersten Mal genau bis auf den letzten Buchstaben wieder.³ Ausgeschlossen sind in der Regel auch vom Apparat nur die zahlreichen Eigentümlichkeiten der Handschrift in Bezug auf die Setzung der Accente, Spiritus, Apostrophe u. s. w. Die Korrekturen in S sind bezeichnet, wo die Kollation ausdrücklich eine Entscheidung fällte, als von S¹ oder S² (resp. S junger Korrektur) herstammend, wo weiteres nicht angegeben war, als S corr. Doch wird S corr. im allgemeinen mit S¹ identisch sein. Für die Einteilung in Abschnitte bietet S mit den seltenen grösseren Randbuchstaben keinen Anhalt. Ich habe eine neue Einteilung nach dem Inhalt gemacht und die Paragraphenzahlen Delarues daneben stehen lassen. Am Rande links sind die Seiten der Handschrift, rechts die der Delarueschen Ausgabe vermerkt. Wo der Sinn es verlangte, habe ich mich vor starken Eingriffen in den Text von S nicht gescheut, ebensowenig da, wo H und C den Anlass dazu boten. Bei Anstössen sprachlich-stilistischer Art bin ich, um für später nichts zu verderben, zurückhaltender gewesen. Für die Art, wie Origenes gesprochen hat, ist ja diese Homilienhand-

¹ Origenis opera omnia ed. C. Delarue Tom. III. Parisiis 1740.

² Origenis opera omnia ed. C. H. E. Lommatzsch Tom. 15. Berolini 1843.

³ Nicht wiedergegeben ist natürlich das Iota adscriptum, das sich namentlich von Hom. 11 an, d. h. bei dem dritten Schreiber, häufiger findet. Was das bewegliche ν anlangt, so ist genau die Handschrift wiedergegeben; leider ist vergessen worden in einer Anzahl von Fällen, in denen $\varphi\eta\sigma\nu$ mit einem Kompendium geschrieben war, also über das ν keine Sicherheit geboten wird, dies im Apparat zu vermerken.

schrift fast die einzige direkte Quelle. Differenzen in der Anführung des Bibeltextes glaubte ich meistens nicht beseitigen zu dürfen.¹

Die Übersetzung des Hieronymus ist, soweit sie dem griechischen Text parallel läuft, zum ersten Mal genau und eingehend verglichen worden. Von den Ergebnissen dieser Arbeit ist in der Ausgabe nur ein Teil gebucht. Soweit H mit S übereinstimmte, soweit Abweichungen lediglich des Übersetzers vorzuliegen schienen, endlich wo H gegenüber S im Unrecht war, ist in der Regel im Apparat nichts bemerkt worden. Im allgemeinen ist H angeführt nur, wo Differenzen zwischen ihm und S auf eine andere, meist bessere griechische Vorlage führten, oder wo ich ein sicheres Urteil nicht gewinnen konnte.² Doch ist diese Grenze namentlich in Bezug auf den Bibeltext oft überschritten worden. Gesperrt gedruckt sind in H die von Vallarsi abweichenden Lesarten meiner Revision, im übrigen habe ich Vallarsis Text gewöhnlich bis auf Orthographie und Interpunktion beibehalten.

Die Prophetenkatene hat eine ganz neue Gestalt bekommen, weniger durch Emendieren als durch bessere Ausnutzung der guten handschriftlichen Überlieferung. Die Handschriften c und o sind fortwährend verglichen und sämtliche wichtig erscheinende Varianten notiert. Cod. l und cod. Vat. gr. 1153/54 sind ebenfalls ganz durchverglichen; doch ist von ihnen nur an einigen Punkten des Apparats Gebrauch gemacht. Wo diese beiden Handschriften nicht angeführt werden, ist also damit nicht etwa eine Zustimmung zu dem gedruckten Texte notwendig gegeben. Die Fragmente der Katene, welche aus direkt überlieferten Jeremiahomilien stammen, wiederum abzudrucken, erschien überflüssig. Dafür sind sie zum ersten Mal³ mit einigem Nutzen zur Textkritik herangezogen worden. Die selbständigen Fragmente dagegen sind mit eigenen Nummern (römischen) versehen wieder abgedruckt, die (arabischen) Nummern aus der Tabelle (TU a. a. O.) sind dazu gesetzt. Gesperrt habe ich im Text der Fragmente die Anklänge an den erklärten Bibelvers, soweit es für das Verständnis des Fragments oder zur Kennzeichnung des benutzten Bibeltextes wünschenswert erschien.

¹ Vgl. DLZ 1899 S. 1022 f. Koetschau in ZWTh NF VIII, 3 S. 321—378.

² Eine Notiz wie: θεός < H kann eben dreierlei bedeuten: a) θεός stand nicht in Hieronymus' Vorlage; b) Hieronymus hat θεός nicht mitübersetzt; c) in unserer Überlieferung des Hieronymus fehlt ein Äquivalent für θεός. Eine Notiz wie: μοι aliquantisper H konstatiert nur, dass wo im Griechischen μοι steht, sich im Lateinischen aliquantisper findet. Das kann aber wieder verschieden erklärt werden.

³ Ein einzelner Versuch schon bei Gbiserius.

Die zwei kleinen Stücke aus der Philokalie sind nach der neuen Ausgabe von Robinson¹ (Ro) abgedruckt; die dort nicht angegebenen Varianten der Handschriften A B C D verdanke ich einer liebenswürdigen Mitteilung Robinsons. Dass das erste Stück (vgl. S. 195, 7 bis 196, 13 Robinson S. 33/34) nicht einheitlich ist, wie man früher annahm, sondern mindestens aus drei verschiedenen Bestandteilen zusammengesetzt, habe ich im Druck auch äusserlich kenntlich gemacht.

Der Apparat ist in zwei Teile zerlegt. Der Stellenapparat enthält die sämtlichen Schriftcitate und -Anspielungen,² die des Alten Testaments mit beständiger Zurateziehung von The old testament in greek ed. H. B. Swete vol. I—III. Cambridge 1887/94 und der grossen Ausgabe von Holmes und Parsons sowie der Hexapla von Field revidiert, die des Neuen nach Tischendorfs Editio octava critica maior von 1869—72. Nicht mitnotiert sind die Verse, über die die Homilie gehalten wird; diese sind für die ganze Homilie am oberen Rande der rechten Seite angegeben. Wörtliche Citate sind, da dieses System gewünscht wurde, i. T. in » «, paraphrastische Citate in » < geschlossen; letztere und Anspielungen bekamen im Apparat ein: Vgl. Doch war es im Einzelnen bei den Homilien oft sehr schwer zu entscheiden, welcher Fall vorlag, und Schwankungen und Inkonsequenzen sind während der langen Zeit des Druckes nicht ausgeblieben. Ausserdem enthält dieser Teil des Apparats die Citate und Anspielungen aus ausserbiblischen christlichen und aus profanen Schriftstellern in den geeigneten Ausgaben (für Philo habe ich die Cohn-Wendlandsche benutzt, soweit sie erschienen ist; der Einheitlichkeit wegen aber Mangeys Seitenzahlen angegeben), Parallelen aus Origenes und anderen Schriftstellern und endlich die Benutzungen durch Origenes' Nachfolger, soviel ich hiervon entdeckt hatte (vgl. DLZ a. a. O. S. 1023 f.) Beiträge der Herren, welche die Korrektur mit lasen (vgl. S. XLIX), zu diesen Punkten habe ich stillschweigend verwertet.

Der kritische Apparat giebt ausser dem Bericht über die verschiedenen Zweige der Überlieferung (vgl. oben) in möglichst kurzer Weise Rechenschaft davon, wo, aus welchen Gründen und von wem zuerst die Überlieferung beanstandet und emendiert worden ist. Unrichtige Verbesserungsvorschläge sind in der Regel nicht mit aufgezählt. Wenn Gh und Co übereinstimmend änderten, oder wenn zwei oder mehrere Gelehrte jetzt dieselbe Konjekturen machten, z. B. oft Blass und Koetschau, habe ich natürlich nicht nur den einen Namen angeführt. Mit

¹ The Philocalia of Origen ed. J. A. Robinson. Cambridge 1893.

² Natürlich nicht jeden *ἀὸν οὐτος, παράδεισος* u. s. w. nebst sämtlichen Stellen des Vorkommens, vgl. Jülicher ThLZ S. 560—561.

Gh sind gewöhnlich die Textlesarten des Ghislerius, wo er Verbesserungen am Rande giebt, diese bezeichnet worden (wo Mercati notierte, dass schon V wie Gh las, habe ich V für Gh eingesetzt¹), mit Hu gewöhnlich der Text Huets, aber auch seine Randlesarten und seine im 2. Band ausführlicher begründeten Emendationen, und entsprechend bei den späteren. So habe ich mich bemüht, jedem der Vorgänger das Seine zu geben und von dem Fortschritt der Arbeit den richtigen Eindruck hervorzurufen.² Meine eigenen Verbesserungen liegen überall da vor, wo zu einer Abweichung von S kein Name genannt ist. Aus den Verbesserungsvorschlägen von Blass, Diels, Koetschau und Lietzmann habe ich das Notwendigste noch während der Korrektur berücksichtigt, ein grosser Teil befindet sich in den Nachträgen.

B. Der Klageliederkommentar.

I. Die Nachrichten über den Klageliederkommentar.

Eusebius h. e. 6, 24, 2 schreibt: *κατὰ δὲ τὸ ἕνατον τῶν εἰς τὴν Γένεσιν (δώδεκα δὲ ἐστὶ τὰ πάντα) οὐ μόνον τοὺς πρὸ τοῦ ἐνάτου δηλοῖ ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπεμνηματισθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πρώτους πέντε καὶ εἴκοσι ψαλμοὺς, ἔτι τε τὰ εἰς τοὺς θρήνους, ὧν εἰς ἡμᾶς ἐληλύθασι τόμοι πέντε [Nicephorus h. e. V, 15 giebt die Zahl Θ' statt Ε'; zweifellos Schreibfehler], ἐν οἷς μέμνηται καὶ τῶν περιἀναστάσεως.*

Ebenso giebt Hieronymus im Brief an Paula a. a. O. S. 864, 75 an:
In Lamentationes Jeremiae thomos V.

Dagegen bemerkt Maximus Confessor, Schol. in Dionys. Areop. ed. Corder. II, 316 D = MPG 4, 549 B: *Σημείωσαι τί ἐστὶ „δικαιος διώξε-ται τὸ δίκαιον“, ὃ φησι Μουσῆς, καὶ ὅτι οὐδὲ τὰ δίκαια θεμιτὸν μὴ κατ' ἄξιαν διώκειν. ἔχεις δὲ τοῦτο καὶ ἐν*

¹ V kommt also auf diese Weise fast nur in den Homilien 3 5 6 7 15 18 19 20 und auch da nicht als Handschrift in Betracht, sondern gewissermassen als ältester Emendator, wie es ja auch ganz sachgemäss ist, vgl. S. XIV ff.

² Kleine Ungerechtigkeiten können sich dabei, auch abgesehen von der Unzulänglichkeit menschlicher Aufmerksamkeit, deswegen einstellen, weil wenigstens in Ghislerius' und Corderius' Druck der griechische Text an Stellen fehlerhaft ist, an denen die von ihnen hinzugefügte lateinische Übersetzung schliessen lässt, dass sie das richtige griechische Wort gemeint haben. Ich habe mich aber fast ausnahmslos nur an ihren griechischen Text gehalten.

τοῖς ἐξῆς. πλατέως δὲ [τοῦτο] διαγυμνάζεται Ὁριγένης ἐν τῷ ἰ' [ebenso Vat. gr. 371 saec. XI f. 179r Vat. gr. 504 saec. XIII f. 72r nach Mercati. Die übrigen vatikanischen Handschriften lassen ἔχεις — Θρήνους oder πλατέως — Θρήνους aus] τῶν εἰς τοὺς Ἱερεμίου Θρήνους.

Mit Sicherheit geht aus den Nachrichten also hervor, dass der Klageliederkommentar in Alexandrien nach den zwei Büchern *περὶ ἀναστάσεως* verfasst ist; also jedenfalls vor dem Jahre 231 v. Chr. Von diesem Klageliederkommentar kannte Eusebius, von dem Hieronymus wie sonst abhängig sein wird, noch fünf Bücher. Diese Angabe kann bedeuten, dass Eusebius den Kommentar für ursprünglich umfangreicher gehalten hat. Was aber die von Maximus Confessor überlieferte Zahl „zehn“ anlangt, so fehlt es schlechterdings an jedem Anhaltspunkt, um sie zu bestätigen oder zu widerlegen. Die von Maximus gemeinten Sätze sind erhalten (vgl. S. 279), aber sie verraten nicht, wo im Klageliederkommentar sie gestanden haben könnten. Dass Delarue sie zwischen unsere Fragmente Nr. XVII und XVIII gestellt hat, scheint ganz willkürlich zu sein. Gekannt hat ausser den Genannten den Kommentar nur noch der Verfasser der Prophetenkatene, ferner Olympiodor und vielleicht der Verfasser der Oktateuchkatene, in der das von Maximus gemeinte Stück als *Ὁριγένους εἰς τὸ αὐτὸ ἐκ τῶν εἰς τοὺς Θρήνους* vorkommt. Ob Maximus und die Katene dabei von einander unabhängig sind, kann hier nicht untersucht werden.

II. Die Überlieferung und die Ausgaben des Klageliederkommentars.

1. Der Klageliederkommentar ist verloren gegangen bis auf die Fragmente in der Prophetenkatene und der Oktateuchkatene. Was die erstere anlangt, so ist die Überlieferung hier genau dieselbe, wie für die Fragmente aus den Jeremiahomilien. Auch hier hat man sich in erster Linie an die beiden besten Handschriften des vollständigen Typus C', nämlich

cod. Chis. R. VIII. 54 (c) und

cod. Vat. Ottob. gr. 452 (o)

zu halten. Auch hier bringt die verkürzte Gestalt C², vertreten durch

cod. Laur. Plut. V, 9 (l) und

cod. Laur. Plut. XI, 4

unter Umständen die bessere Lesart, aber auch hier zeigt sich, dass sie ausser der Verkürzung noch andere Veränderungen (vgl. S. XXVI f.) erlitten hat. Wenn z. B. 1

S. 250, 27 hinter *ὑπερασπίζοντας* einschreibt: *ἢ τοὺς ἄρχοντας τοὺς νομοδιδασκάλους*, so ist dies ein Einschub aus Olympiodor (vgl. den Stellenapparat zu d. St.). Ebenso, wenn er

S. 259, 27 nach *παρέχεται* statt *ψάλλοντες* — *βεσθήσεται* hat: *ἐξ ἁμαρτιῶν σύγχυσις. προσεδοκᾶτο δὲ διὰ τὸ προλέγειν τὸν θεὸν καὶ ἀπειλεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν.*

Auch hier endlich wird man mit der Möglichkeit rechnen müssen, dass, wenn auch kaum ein einziges der Origenes zugeschriebenen Fragmente unecht zu sein braucht, doch fremde Bestandteile ihnen angeklebt oder in sie eingesprengt sein können.

Das von Maximus Confessor gemeinte Bruchstück behandelt die Stelle Deut. 16, 20: *δικαίως τὸ δίκαιον διώξῃ*. Es ist also sehr passend zu Deut. c. 16 von dem Verfasser der Oktateuchkatene mit Angabe des Fundortes citiert worden. Über die handschriftliche Überlieferung dieser Katene ist die neueste Litteratur allgemein bekannt.

Ich lasse nun Tabelle sämtlicher Fragmente folgen. Die Nummern von Ghislerius und Delarue-Lommatzsch weichen nur unbedeutend ab.

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagenlieder
I	335 r	184 r	1 Überschr.
II	"	"	"
III	"	"	"
IV	"	"	"
V	"	"	"
VI	"	"	"
VII	"	"	1, 1
VIII	335 v	"	"
IX	"	"	"
X	"	"	1, 2
XI	"	"	"
XII	"	"	1, 3
XIII	336 r	184 v	1, 4
XIV	"	"	"
XV	"	"	"
XVI	"	"	1, 5
XVII	"	"	"
XVIII	336 v	"	1, 6
XIX	"	"	1, 6

B. Der Klageliederkommentar.

XLI

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
XX	366 ^v	184 ^v	1, 7
XXI	337 ^r	185 ^r	1, 8
XXII	"	"	"
XXIII	"	"	1, 9
XXIV	"	"	"
XXV	"	"	"
XXVI	337 ^v	"	1, 10
XXVII	"	"	"
XXVIII	"	"	1, 11
XXIX	"	"	"
XXX	338 ^r	185 ^v	1, 13
XXXI	"	"	1, 14
XXXII	"	"	1, 15
XXXIII	"	"	"
XXXIV	338 ^v	"	"
XXXV	"	"	1, 16
XXXVI	"	"	1, 17
XXXVII	"	"	"
XXXVIII	"	"	1, 18
XXIX	"	"	"
XL	"	"	1, 19
XLI	339 ^r	186 ^r	1, 20
XLII	"	"	1, 21
XLIII	"	"	1, 22
XLIV	"	"	"
XLV	339 ^v	"	2, 3
XLVI	"	"	2, 4
XLVII	340 ^r	186 ^v	2, 5
XLVIII	"	"	2, 6
XLIX	"	"	2, 7
L	"	"	2, 8
LI	"	"	"
LII	"	"	2, 9
LIII	340 ^v	"	2, 10
LIV	"	"	2, 11
LV	"	"	2, 13
LVI	"	"	2, 14
LVII	341 ^r	187 ^r	2, 16

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
LVIII	"	"	2, 17
LIX	"	"	2, 18
LX	"	"	2, 19
LXI	341v	"	"
LXII	"	"	2, 20
LXIII	"	"	2, 21
LXIV	"	"	2, 22
LXV	"	"	3, 1
LXVI	342v	187v	3, 3
LXVII	"	"	3, 4
LXVIII	"	"	"
LXIX	"	"	3, 5. 6
LXX	"	"	3, 7. 8
LXXI	"	"	3, 9
LXXII	"	"	3, 12
LXXIII	"	"	3, 13—15
LXXIV	"	"	3, 16—18
LXXV	"	"	3, 25. 26
LXXVI	"	"	3, 27. 28
LXXVII	"	"	3, 27. 29. 30
LXXVIII	343 r	188 r	3, 31
LXXIX	"	"	3, 34—38
LXXX	"	"	3, 39. 40
LXXXI	"	"	3, 40
LXXXII	"	"	3, 41
LXXXIII	"	"	3, 43. 44
LXXXIV	"	"	3, 46. 47
LXXXV	343v	"	3, 48
LXXXVI	"	"	3, 49
LXXXVII	"	"	3, 50. 51
LXXXVIII	"	"	3, 52
LXXXIX	"	"	3, 58. 63
XC	344 r	188 v	3, 64
XCI	"	"	3, 65. 66
XCII	"	"	4, 1
XCIII	"	"	"
XCIV	"	"	4, 2
XCV	"	"	4, 3

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Chis.	Cod. Ottob.	Zu Klagelieder
XCVI	344 r	188 v	4, 3
XCVII	"	"	4, 4
XCVIII	"	"	"
XCIX	"	"	4, 5
C	344 v	"	"
CI	"	189 r	4, 6
CII	"	"	4, 7. 8
CIII	"	"	4, 8
CIV	"	"	4, 9
CV	345 r	"	4, 10
CVI	"	"	4, 11
CVII	"	"	4, 12
CVIII	"	"	4, 13
CIX	"	"	4, 14
CX	"	"	4, 15
CXI	345	"	"
CXII	"	"	4, 16
CXIII	"	"	4, 17
CXIV	"	"	4, 18
CXV	"	"	4, 19
CXVI	346 r	189 v	4, 20
CXVII	"	"	4, 21
CXVIII	"	"	4, 22

2. Was die Ausgaben anlangt, so ist auch hier die älteste in dem grossen Kommentar des Ghislerius enthalten. Er benutzte für die Klagelieder dieselben Katenenhandschriften, wie für den Jeremia. Ausgelassen hat er dabei diesmal nichts von dem, was ihm die Handschriften boten. Die Texteskonstituierung steht auf dem gleichen Standpunkt, wie die der Jeremiafragmente. Seine Ausgabe wurde mit ganz unwesentlichen Änderungen von Delarue, Lommatzsch 13 und Migne (vgl. oben) wiederholt. Das Einzige von Bedeutung, was Delarue hinzubachte, war das Fragment aus der Oktateuchkatene, von dem schon die Rede gewesen ist. Die neue Ausgabe beruht auf den gleichen Handschriften und denselben Prinzipien, die bei Gelegenheit der Jeremiafragmente vorgeführt worden sind. Das Fragment der Oktateuchkatene ist für sich allein an den Schluss gestellt. Es ist abgedruckt nach Delarue unter Vergleichung der sog. Catena Lipsiensis des Nikephoros (Ni).¹

¹ Von Handschriften habe ich nur den Cod. Ven. Marc. gr. 534 saec. XI ein-

C. Die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.

I. Die Nachrichten über die Erklärung der Samuel- und Königsbücher.

Über Art, Umfang und Datum der origenianischen Erklärung zu den Samuel- und Königsbüchern sind wir besonders schlecht unterrichtet. Origenes selbst erwähnt gelegentlich in einer Josuahomilie — also zu Cäsarea — eine anderswo zu 1. Kön. 3 gegebene Erklärung, vgl. Hom. 3, 4 in Jos. (Lo 11, 32): scio me aliquando in quadam ecclesia disputantem de duabus meretricibus, de quibus scriptum est in tertio libro Regnorum, . . . discussisse diligentius et dixisse, quia illa meretrix haec esset, cui Salomon, non ille sed hic, qui pacem venit facere eorum quae in coelis sunt et quae in terris, reddi vivum jussit infantem: illa vero alia, quae mortuum habebat infantem, vel illius esset prioris populi synagoga vel eorum qui in haeresin declinarunt.

Ob aber diese Homilie schriftlich existiert hat, wissen wir nicht. Hieronymus zählt im Briefe an Paula a. a. O. S. 866, 106

In primo Regnorum libro omeliae IIII [cod. a am Rande: r. I] auf. Ebenso¹ nennt Cassiodor de inst. div. litt. I, 2

Primi siquidem voluminis quatuor homilias Origenis inveni er kennt aber weiter noch

In secundo quoque volumine codicis ejusdem Origenis unam reperi nihilominus homiliam.

Die dem Cassiodor bekannten Homilien sind sicher lateinische gewesen; das Gleiche könnte man, wie auch sonst (vgl. S. X), von denen des Hieronymus vermuten. Eine lateinische, die Vincenz von Beauvais allein kennt, ist ja auch noch vorhanden, was die Bemerkung im cod. a offenbar bekunden will.

Gegen die eine griechische Homilie über 1. Sam. 28, 3—25, die noch erhalten und nach S. 289, 5—10: *ὡς πρώην ἐλέγομεν ἐξηγούμενοι τὸν*

gesehen, der wesentliche Abweichungen nicht bringt. Nach Montfaucon, *Bibl. Coisl.* p. 42 steht unser Fragment auch im *Cod. Coisl.* VI, nicht VIII, wie Harnack *LG I*, 364 u. a. angeben.

¹ Ein *Cod. Bobbiensis* (vgl. Harnack *LG I*, 355) nennt sicher falsch: VI.

καὶ Ψαλμὸν . . . . μεμνήμεθα, εἶγε μεμνήμεθα τῶν ἱερῶν γραμμάτων· μέμνηται γὰρ αὐτῶν εἰρημένων εἰς τὸν καὶ Ψαλμὸν doch wohl auch in Caesarea nach Abschluss der Psalmenexegese, also nach 241 (oder 214? vgl. S. X) gehalten ist, richteten sich, ausser mancher indirekten Polemik, mit Namen die Gegenschriften des Methodius und Eustathius.¹ Woher die Verfasser der Katenen ihre Fragmente haben, ist nicht sicher, doch wird man ungern zu Redepennings (Origenes II, 193) „beiläufigen Anmerkungen, die sich gewiss über alle biblischen Bücher erstreckten“, seine Zuflucht nehmen.

II. Die Überlieferung und die Ausgaben der griechischen Erklärung der Samuel- und Königsbücher.

1. Eustathius von Antiochien schreibt an Eutropius S. 22, 2 ff.:¹
σαφῶς ἀκριβῶσαι βούλει πῶς ἂν ἔχοιμι γνώμης ἕνεκα τῆς ἐγγαστριμύθου τῆς ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ἱστορομένης· οὐ γὰρ ἀρέσκεσθαι φῆς οἷς ἐξέδωκεν Ὀριγένης εἰς τὴνδε τὴν ὑπόθεσιν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐγῶγε καὶ ἄλλους εὐοιδ' ὅτι μεμφομένους οὐκ ὀλίγους ἐφ' οἷς ὠρίσατο προχείρωσι, ἀλλὰ συγχολοῦντες εἰσὶν οἱ δακνόμενοι τὰς ψυχὰς ἀσχάλλοντες οὐ μετρίως· ἔσθ' ὅτε δέ τινες οἷς ἐγραψεν ἀκείνος ὑπάγονται, τῇ προλαβούσῃ δοξολογίᾳ ὄσων ἀντιθέμενοι, καὶ τοῖς ὀνόμασι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ τοῖς πράγμασι προσέχοντες ὡς δεόν. Ἰν' οὖν μὴ δόξαιμι κατ' ἐμαντὸν ἀγῶνα δικανικὸν εἰσάγειν, οὐκ ἀνοίκειον ἡγοῦμαι πᾶσαν μὲν ὁμοῦ συζητῆσαι τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ τῆςδε τῆ τοῦ γράμματος ὑπαγορίᾳ, δι' ἑκατέρου δὲ τραυῶσαι τὸ σαφές.

Der Verständigkeit des Eustathius verdanken wir also die Erhaltung dieser Homilie des Origenes.

Die einzige selbständige Handschrift, welche beides enthält, die Homilie des Origenes und die Widerlegungsschrift des Eustathius, ist der cod. Monac. gr. 331 (M) membr. saec. X.²

Inhalt: 1) fol. 1 Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος 2) fol. 174 Ὀριγένους εἰς τὴν τῶν βασιλειῶν α 3) fol. 179 τοῦ ἀγίου εὐσταθίου ἀρχιεπισκόπου ἀντιοχείας κατὰ ὠριγένους διαγνωστικὸς εἰς τὸ τῆς ἐγγαστριμύθου θεώρημα 4) fol. 201 τοῦ ἀγίου γρηγορίου ἐπισκόπου νύσης ἐπιστολὴ διὰ τὴν ἐγγαστριμύθου

¹ Eustathius wird citiert nach der Ausgabe von A. Jahn in TU II, 4 1886. Vgl. übrigens S. 288, 11 ff. App. über die Frage, ob Origenes noch eine zweite Homilie über dasselbe Thema gehalten hat.

² Catal. Codd. mss. bibl. reg. bav. ed. J. Hardt. III, 319—321 TU II, 4, XIII ff. XXV f.

πρὸς θεοδόσιον ἐπισκοπον 5) fol. 205 Θεοδότου ἐπισκόπου ἀγκύρας
ἐρμηνεῖα εἰς τὸ σύμβολον τῶν ἀγίων ἐν νικαίᾳ πατρῶν τῶν τί καὶ
ὀκτώ 6) fol. 220 Ἰσον τοῦ ἐνωτικοῦ.

Die Handschrift, die ich in eigener Kollation benutze, ist ziemlich fehlerhaft, vgl.:

	M	Richtige Lesart
S. 283, 5	δίῳν περικοπαί	δ'είῳν περικοπαί (Blass)
284, 6	ζητήσεσαν	ζητήσαις ἄν (Al)
285, 29	ἐπειδῆ	ἐπεὶ δέ
287, 2	ἦδη	ἦ δει
292, 30	καὶ ὅτι	καίτοι
293, 13	δέχονται	δέονται (Ja)
293, 19	προφήτης	πρὸ τῆς (Cr)
294, 22	οὐ	ὄ

Dazu kommen neben kleineren Auslassungen und Einschüben mindestens drei erheblichere Lücken (S. 284, 2 286, 26 ff. 293, 12) und eine sinnstörende Umstellung (S. 290, 10).

Die sämtlichen übrigen Handschriften, nämlich

cod. Vat. gr. 1073. chart. saec. XVI Laur. Ashburnh. IV 1283. chart. saec. XVI Berol. Phill. 1468. chart. saec. XVII Ambros. R. III
Sup. chart. XVI Mus. Brit. Burn. gr. 54. chart. saec. XVI Taurin. 316. chart. saec. XVI Sin. 1139. chart. saec. XVII,

von denen ich die drei ersten selbst verglichen habe, die beiden folgenden durch die Güte Cerianis und Kenyons kenne, scheinen auf die Münchener Handschrift irgendwie zurückzugehen. Den Stammbaum aller Handschriften mit Sicherheit festzustellen, ist mir jedoch nicht gelungen. Irgend etwas Wertvolles zur Textherstellung bieten sie w. e. sch. nicht. Wertvoll für diesen Zweck ist neben M nur noch die Gegenschrift des Eustathius, in der eine Anzahl Sätze des Origenes wörtlich angeführt werden, mindestens an einer Stelle sogar ein Satz, der unserem heutigen Origenestexte fehlt, vgl. S. 286, 26—29.

Die Katene zu den Samuel- und Königsbüchern ist nicht gut überliefert. Die älteste Handschrift

cod. Coial. 8 (c, bei Holmes-Parsons 243) membr. saec. X (Kollation von Violet)

ist nicht vollständig erhalten, sondern beginnt erst mit I Sam. 14, 4. Von den demnächst in Betracht kommenden ist der

cod. Scorial. Σ — II — 19 (s) membr. saec. XIII (Kollation von Sternbach; eine Abschrift ist der cod. Scorial. Ψ — I — 8)

durch Feuchtigkeit und Feuer beschädigt, der

cod. Ven. Marc. gr. XVI (v) bomb. saec. XIII (von mir kollationiert)

ist schlecht geschrieben und hat durch schlechtes Einbinden gelitten. Ob s und v nicht vielleicht von c abhängig sind, war daher nicht festzustellen. Jedenfalls gehören die Handschriften eng zusammen, weisen aber, wie es scheint, auf eine Vorlage, die nicht nur bereits lückenhaft (vgl. S. 303, 1 App.), sondern auch in der Setzung der Verfasseramen nicht mehr genau war. Daher ist mitunter Anfang oder Ende eines Fragments nicht sicher zu bezeichnen. Eine vierte Handschrift endlich, der cod. Paris. gr. 133 bomb. saec. XIV (Kollation von Violet)

vertritt gegenüber den anderen Manuskripten eine verkürzte Gestalt derselben Katene. Z. B. giebt er das Fragment Nr. XVI zu II Sam. 5, 14 (S. 300, 2—6) folgendermaassen:

Paris. gr. f. 50v: *Σημείω [sic] ὅτι ὁ νάθαν τιχεται αὐτῷ εὐκρίσαντες [sic] τὴν ἱερουσαλήμ· τοῦτο [sic] δὲ γενεαλογεῖ λουκᾶς· ὁ δὲ ματθαῖος σολομώντα.*

Die in c s v erhaltenen Fragmente sind:

Nr. dieser Ausgabe	Cod. Coisl.	Cod. Scorial.	Cod. Ven.	Zu
I		11v	20r	I Sam. 3, 11—21
II			21r	4, 13
III		13r	21v	5, 3
IV	3r		40v	15, 9—11
V	5v		43v	15, 11
VI	6v		45r	16, 12
VII	7v	34r	46r	16, 18
VIII	15v	42r	54v	19, 23. 24
IX	17r	43v	56v	21, 4
X	"	44r	"	21, 5. 6
XI	18r	45r	58r	21, 7
XII	19v		59r	"
XIII	25r	51v	66r	25, 22
XIV	32r		73v	28, 11. 12
XV	42r	69v	88r	II Sam. 5, 6—8
XVI	"	"	88v	5, 14
XVII	59v	89v	113r	16, 10—12
XVIII	67v	98r	125r	21, 2. 6. 9. 11
XIX	78r		142v	I Kön. 2, 5. 6. 8. 9
XX	109v	147r	195r	19, 5—7
XXI	118r	157v	210r	II Kön. 2, 16
XXII	151r	195v	263v	20, 18

Das Fragment aus der Canticakatene findet sich mit Namen nur in dem cod. Vat. gr. 754. membr. saec. XI.

Auf diese Handschrift wurde ich 1898 in Rom beim Suchen nach Origenesfragmenten durch Mercati gütigst aufmerksam gemacht, der sie bereits für die Psalmenexegese als selbständig und einzigartig erkannt hatte. Die Handschrift enthält zu den Cantica einige 30 Origenesfragmente, von denen am Schlusse von Corderius' Psalmenkatene nur ganz wenige gedruckt zu finden sind. Ein Vergleich mit den übrigen vatikanischen Psalmenhandschriften ergab, dass eine Anzahl der Origenesfragmente des cod. Vat. gr. 754. sonst nicht überliefert ist, einige anonym oder unter Origenes' Namen (namentlich im cod. Vat. gr. 398 saec. X?) ein Teil aber auch unter anderen, z. B. Cyrill. Die zum „Magnificat“ angeführten Fragmente waren meist mit den schon gedruckten identisch und durch die Autorität der lateinischen Lukashomilien des Origenes gedeckt. Zu einem abschliessenden Urteil über die Echtheit aller Fragmente konnte ich jedoch nicht gelangen.

2. Herausgegeben ist die Homilie *περὶ τῆς ἐγγαστριμύθου* zuerst 1629 von Allatius (Al).¹ Er bediente sich „non nisi unius codicis manuscripti illiusque pessimi“, unzweifelhaft des jetzigen Vat. gr. 1073. Ausserordentlich gelehrt und wertvoll ist die Beigabe: Leonis Allatii de engastrimytho syntagma. Durch einige gute Verbesserungen zeichnet sich aus die Ausgabe im 8. Bande der *Critici sacri* von J. und R. Pearson 1660 (Cr),² die jedoch nicht die Handschrift im British Museum zuzogen. Beide Ausgaben benutzten Huet, Delarue II, Gallandi (Ga),³ Lommatzsch 11 und Migne PG 12, ohne wesentlichen Fortschritt. Eine wirklich neue Ausgabe hat dann Jahn (Ja)⁴ geliefert, der 1836 die Homilie aus der Münchner Handschrift abschrieb, sie aber erst 1886 auf Lagardes Betreiben in den Texten und Untersuchungen zusammen mit Eustathius' Gegenschrift veröffentlichte. Das Manuskript ist leidlich benutzt und damit ein grosser Teil der grössten Fehler und Lakunen der früheren Ausgaben beseitigt. Die Einleitung und der kritische Apparat sind mit ebensoviel Fleiss wie biederer Naivetät verfasst.

Fragmente aus der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern hat zuerst Delarue nach Combefisius' Excerpten aus Pariser Handschriften

¹ S. P. N. Eustathii archiepiscopi etc. in Hexahemeron Commentarius ac de Engastrimytho dissertatio adv. Origenem. Item Origenis de eadem Engastrimytho ed. L. Allatius. Lugduni 1629.

² *Criticorum Sacrorum* Tom. 8, 407—417. Lond. 1660.

³ *Bibliotheca Veterum Patrum* etc. A. Gallandius. Tom. 4, 541—547. Venet. 1768.

⁴ TU II, 4 1886.

gedruckt; dabei scheint der Paris. gr. 133 benutzt worden zu sein. Dieselben sind von Lommatzsch und Migne a. a. O. wiederholt worden. Ganz unkritisch sind aus dem cod. Ven. gr. XVI für Gallandi 1781 (Tom. 14 App.) Scholien abgeschrieben worden. Nicht nur die Note $\omega^{\sim}$ = $\omega\acute{\rho}\alpha\tau\omicron\nu$ ist auf Origenes gedeutet worden, sondern z. B. auch die Ziffer $\omicron\gamma$ des Scholions Nr. 73. Diese Ausgabe ist abgedruckt bei Migne PG 17.

Die neue Ausgabe bietet zum ersten Male den Text der Handschrift M ganz genau, in derselben Weise, wie es oben in Bezug auf S ausgeführt ist. Die Seitenzahlen von M stehen links am Rande, die von Delarues 2. Bande rechts. Die Paragrapheneinteilung Jahns ist fast unverändert beibehalten. Verglichen ist der Text des Eustathius, so weit man ihn erschliessen konnte. Die Katenenfragmente sind zum ersten Male nach c s v abgedruckt; die Stücke, deren Zugehörigkeit nicht sicher war, in { } gesetzt. Der Parisinus gr. 133 scheint nur in einem Fragment etwas Besseres erhalten zu haben (S. 298, 26 f.). Das Canticafragment erscheint zum ersten Male. Die Einrichtung des Apparats entspricht der zu den früheren Stücken angegebenen.

Während der Vorarbeiten vom Jahre 1895 an wie während der Drucklegung, die seit Juli 1899 dauerte, habe ich von Behörden und Einzelnen die freundlichste Unterstützung erfahren. Einiger Namen ist bereits im Laufe der Einleitung Erwähnung geschehen — auch könnte ich alle nicht nennen. In erster Linie verpflichtet bin ich für die Liberalität, mit der er mir die Benutzung seiner Bibliothek erleichterte, dem Fürsten Chigi in Rom. Ebendort bin ich dem Präfekten Ehrle der Vaticana und für einzelne Mitteilungen besonders der unermüdlichen Liebenswürdigkeit G. Mercatis Dank schuldig. Wie viel ich während der Korrektur aus den Beiträgen der Herren F. Blass, H. Diels, P. Koetschau und H. Lietzmann habe entnehmen dürfen, davon geben die gebuchten Emendationen nur ein unvollständiges Bild. Ihnen allen sage ich für ihre unschätzbare Hilfe meinen ergebensten Dank. Die der Einleitung vorangesetzten Worte des Origenes in einer eigentlichen Widmung auf meine hochverehrten Lehrer F. Blass und A. Harnack zu beziehen, wie ich es in Dankbarkeit beabsichtigt hatte, verbot eine Satzung der Kirchenväter-Commission.

Kiel, 5. November 1900.

Erich Klostermann.

Eine Tabelle der Abkürzungen scheint überflüssig zu sein, da sie theils selbstverständlich und allgemeingebräuchlich, theils im Laufe der Einleitung erklärt sind.

Als Siglen für die Editoren sind stets die zwei ersten Buchstaben genommen, also Co — Corderius u. s. w. Hippol. und Orig. ohne Zusatz — die Ausgabe der Berliner Akademie. Luc. — der Bibelkritiker Lucian. Par. bei einem Citat aus einem der Synoptiker, — dass vielleicht auch die anderen beiden Evv. in Betracht kommen. Das † ist nur bei solchen Anstößen in den Text gesetzt, die auf schwerer Verderbung zu beruhen scheinen. In { } stehen Stücke zweifelhafter Herkunft.

ORIGENES' JEREMIAHOMILIEN

---

1. DIE GRIECHISCH ERHALTENEN HOMILIEN
2. DIE FRAGMENTE AUS DER PHILOKALIE
3. DIE FRAGMENTE AUS DER PROPHETENKATENE

Die griechisch erhaltenen Homilien.

S = cod. Scor. Ω — III — 19 saec. XI/XII.

S* = ursprüngliche Lesart von **S**; entsprechend bei andern Hss.

S¹ = erste Hand in **S**.

Scorr. = Verbesserungen in **S**, deren Herkunft nicht sicher ist.

S² = **S** jüngere Korrektur.

V = cod. Vat. gr. 023 saec. XVI.

C = die Prophetenkatene; gesperrt sind meine Verbesserungen, ebenso bei **H**.

H = Hieronymus' Übersetzung.

⟨Πότε ἤρξατο προφητεύειν Ἱερεμίας καὶ ἐπὶ τίνων
προεφήτευσε βασιλέων καὶ ἐξῆς τίνα ἐρρέθη αὐτῷ
παρὰ κυρίου.

Ἑομιλία α΄.⟩

- 208^v 1. Ὁ θεὸς εἰς ἀγαθοποιίαν πρόχειρός ἐστιν, εἰς δὲ τὸ κολάσαι 125
τοὺς ἀξιῶν κολάσεως μελλητής. δυνάμενος γοῦν ἐπαγαγεῖν τὴν κό-
λασιν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις μετὰ σιωπῆς, μετὰ τοῦ μὴ
προδιαμαρτύρασθαι, οὐδαμῶς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ κἂν καταδικάζῃ
5 λέγει, τοῦ λέγειν αὐτῷ προκειμένου ἐπὶ τῷ ἐπιστρέφει ἀπὸ τῆς
καταδικῆς τὸν καταδικασθόμενον. τούτων μὲν παραδείγματα ἔστιν
ἀπὸ τῶν γραφῶν λαβεῖν πολλά, ὀλίγα δὲ (ἀρκεῖ) τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος
ὑποκίπτοντα, ἵνα ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὸν σκοπὸν τῶν προκειμένων ἀνα-
γνωσμάτων. οἱ Νινευῖται γὰρ ἀμαρτωλοὶ ἐγεγόνεισαν καὶ κατεδι-
10 κάσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ ἕμμελλε Νινευὴ κα-
τασκάπτεσθαι. οὐκ ἠθέλησε σιωπῶν ὁ θεὸς καταδικάσαι αὐτήν, ἀλλὰ
ἰδιδόνς αὐτοῖς τόπον μετανόιας καὶ ἐπιστροφῆς ἔπεμψεν Ἑβραῖον
προφήτην, ἵνα εἰπόντος αὐτοῦ· ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ κατα-
στραφήσεται, οἱ καταδεδικασμένοι μὴ καταδικασθῶσιν, ἀλλὰ μετα-
15 νόησαντες τύχῳσι τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ. οἱ ἐν Σοδόμοις καὶ Γο-
μόρροις ἦσαν καταδεδικασμένοι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ
τῶν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ἀλλ' ὁμως τὰ αὐτῶν πεποιθήκασιν οἱ ἄγγελοι,

10 Vgl. Jona 3, 4. — 11—15 Vgl. Hom. 18, 15, in Num. Hom. 16, 4 (Lo 10, 184f.) — 12 Weish. Sal. 12, 10. — 13 Jona 3, 4. — 17 Vgl. Gen. 18.

Überschr.: Ἱερεμίας S fol. 208^v; Πότε—Ἑομιλία α΄ nach H: *Quo tempore Hieremias exorsus est prophetare et sub quibus principibus prophetavit et infra quae dicta sunt ei a Domino* | 5 λέγει| Scorr. λέγη S* + δεῖ Blass Lietzmann nach H: *semper* | 7 ἀρκεῖ nach H: *sufficiunt προσάξω μόνον Co* | τὰ ὑbergesch. Scorr. | 11 ἠθέλησε σιωπῶν z. T. mit Ru (ἔθελε σιωπῶν) nach H: *notuū cum silentio ἠθέλη εἰπῶν S* | 12 *Hebraeorum H* | 17 αὐτῶν Blass Diels αὐτῶν S.

θέλοντες σφῆζεσθαι τοὺς μὴ θέλοντας σφῆζεσθαι, λέγοντες τῷ Δώτ·
 «εἰσὶ τινές σοι ὧδε γαμβροὶ ἢ υἱοὶ ἢ θυγατέρες; οὐκ ἀγνοοῦντες
 ὅτι οὐχ ἔπονται ἐκεῖνοι τῷ Δώτ, ἀλλὰ ποιοῦντες τὰ τῆς <ἐαντῶν τε
 ἅμα καὶ> τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας.

5 2. Τὸ ὅμοιον εὐρήσετε καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἰερεμίαν. ἀναγέ-
 γραπται ὁ χρόνος τῆς προφητείας αὐτοῦ, πότε ἤρξατο καὶ μέχρι
 πότε προεφήτευσεν. εἶτα ὁ ἐντυγχάνων, ἐὰν μὴ προσέχη τῇ ἀνα-
 γνώσει μηδὲ ἐξετάσῃ τὸ βούλημα τῶν γεγραμμένων ἀναγνωσμάτων,
 ἔρει ὅτι ἱστορία ἐστὶν καὶ ἀναγέγραπται, πότε ἤρξατο προφητεύειν

10 Ἰερεμίας καὶ μέχρι πόσου προφητεύσας χρόνου κατέληξε προφητεύων.
 209^r τί οὖν πρὸς ἐμὲ αὕτη ἡ ἱστορία; ἀνέγνω, | ἔμαθον || ὅτι ἤρξατο 120
 προφητεύειν ἐν ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ υἱοῦ Ἀμώς βασιλέως Ἰούδα
 [ἔως] ἔτους τρισκαίδεκάτου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· εἶτα ἐγένετο ἐν
 ταῖς ἡμέραις Ἰωακείμ υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα· προφητεύων

15 «ἕως τῆς συντελείας τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους Σεδεκίου υἱοῦ Ἰωσίου βασι-
 λέως Ἰούδα. καὶ ἔμαθον ὅτι κατὰ τρεῖς βασιλεῖς ἡ προφητεία
 αὐτοῦ συνεξέτεινεν ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ πέμπτῳ
 μηνί. τί οὖν διὰ τούτων διδασκόμεθα, ἐὰν προσέχωμεν τῇ ἀνα-
 γνώσει; 3. κατεδίκασεν ὁ θεὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ τὰ ἁμαρτήματα

20 αὐτῆς, καὶ ἦσαν κριθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἐγκαταλειφθῆναι. ὅμως
 ὁ φιλόανθρωπος θεὸς ἐνεστηκότος τοῦ καιροῦ πέμπει καὶ τοῦτον
 τὸν προφήτην ἀνωτέρω τρίτης βασιλείας τῆς ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας,
 ἵν' οἱ βουλόμενοι κατανοήσαντες μετανοήσωσι διὰ τοὺς προφητικoὺς
 λόγους. ἐξαπέσταλκε προφήτην προφητεύειν καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέ-

25 ρου μετὰ τὸν πρῶτον βασιλέα καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου μέχρι τῶν χρό-
 νων αὐτῆς τῆς αἰχμαλωσίας. ἐδίδον γὰρ ἀνοχὴν ὁ μακροθύμος θεὸς
 καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ὡς ἐστὶν εἰπεῖν, τῆς αἰχμαλωσίας, προτρέπων
 μετανοεῖν τοὺς ἀκούοντας, ἵνα παύσῃται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας σκυ-
 θρωπά· ὁθεν γέγραπται ὅτι «ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλὴμ

30 προεφήτευσεν Ἰερεμίας ἕως τοῦ πέμπτου μηνός. ἤρξατο ἡ αἰχμα-
 λωσία, καὶ ἔτι προεφήτευσεν οἷον εἰ λέγων· αἰχμάλωτοι γέγονατε, κἂν
 οὕτω μετανοήσατε· μετανοησάντων γὰρ ὑμῶν οὐ προκόψει τὰ τῆς
 αἰχμαλωσίας, ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ ἐπισταθῆσεται ὑμῖν. ἔχομεν
 οὖν χρήσιμον ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς ἐχούσης τοὺς χρόνους τῆς προφη-

2 Gen. 19, 12. — 4 Vgl. Tit. 3, 4. — 20—29 Vgl. Hier. Comm. 837.

8 ἔπονται] ἔπονται Blass | 8 ἐαντῶν τε ἅμα καὶ Blass Wilamowitz nach
 H: suam pariter et | 7 μὴ] < H | 8 μηδὲ] et H; beide Negationen verwirft auch
 Hu | 9 ἱστορία ἐστὶν καὶ ἀναγέγραπται] historia superscripta est H | 12 ἕως
 SH aus Z. 15. 17 eingedrungen | 16 καὶ] + legens H (vgl. Z. 11) | 84 τῆς προφη-
 τείας Co prophetiae H τῆς προφητείας S *τίς προφητείας S jüngere Corr.

τείας, ὅτι προτρέπει κατὰ φιλανθρωπίαν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς τοὺς ἀκούοντας μὴ παθεῖν τὰ τῆς αἰχμαλωσίας.

Τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστίν. ἔαν ἁμαρτάνωμεν, αἰχμάλωτοι καὶ ἡμεῖς μέλλομεν γίνεσθαι. τὸ γὰρ ὑπαρδοῦναι τὸν τοιοῦτον 209^v τῷ σατανᾷ | οὐδὲν διαφέρει τοῦ παραδοῦναι τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλήμ τῷ Ναβουχοδονόσορ· ὡς γὰρ ἐκεῖνω παρεδίδοντο διὰ τὰς ἁμαρτίας, οὕτω τῷ σατανᾷ παραδιδόμεθα διὰ τὰς ἁμαρτίας ὄντι Ναβουχοδονόσορ. καὶ οὗς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν· φοβῶμαι περὶ ἄλλων ἁμαρτωλῶν ὁ ἀπόστολος. 4. ὄρα 10 οὖν πηλίκον κακόν ἐστι τὸ ἁμαρτάνειν, ἵνα παραδοθῶσι τῷ σατανᾷ αἰχμαλωτίζονται τὰς ψυχὰς τῶν ἐγκαταλειπομένων ὑπὸ θεοῦ, οὐκ ἀναιτίως δὲ οὐδὲ ἀκρίτως ἐγκαταλιπόντος θεοῦ, οὗς ἐγκατέλιπε· ἔπῃν γὰρ πέμψη τὸν ἕτερον ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, ὁ δὲ ἀμπελῶν φέρη ἀντὶ σταφυλῆς ἀκάνθας, τί ποιήσει ὁ θεὸς ἢ ἡταις νεφέλαις ἐν- 15 τελεῖται τοῦ μὴ βρέξαι ἕτερον ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα; ἐπίκειται οὖν || διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἡμῖν αἰχμαλωσία καὶ μέλλομεν παραδί- 127 δοσθαι, ἔαν μὴ μετανοῶμεν, τῷ Ναβουχοδονόσορ καὶ τοῖς Βαβυλωνίοις, ἵνα ἡμᾶς σπαράξωσιν οἱ νοητοὶ Βαβυλώνιοι. ἐπιχειμένων τούτων οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, οἱ λόγοι τοῦ νόμου, οἱ λόγοι τῶν 20 ἀποστόλων, οἱ λόγοι τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγουσιν ἡμῖν περὶ μετανοίας, παρακαλοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἐπιστροφήν· ἔαν ἀκούσωμεν, πιστεύωμεν τῷ εἰρηκότι· μετανοήσω καὶ γὰρ περὶ πάντων τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. ταῦτα μὲν εἰς τὸ προοίμιον.

25 5. Μετὰ δὲ τὸ προοίμιον γέγραπται ὅτι ὑγένετο λόγος κυρίου πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ ἔφη· ὅτι τὸν Ἱερεμίαν. τί δὲ λέγει ὁ λόγος τοῦ κυρίου πρὸς αὐτόν; ἔξαιρετον παρὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τοὺς λοιποὺς προφήτας. τοῦτο γὰρ πρὸς οὐδένα εὔρομεν τῶν προφητῶν εἰρημένον. Ἀβραάμ προφήτης ἐχρημάτισεν ἐν τῷ ὑπροφήτης ἐστὶ 30 καὶ προσεῖξεται περὶ σοῦ, καὶ οὐκ εἶπεν πρὸς αὐτόν ὁ θεός· ὑπὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν 210^r ἐκ μήτρας ἡγίακά σε. | ἀλλὰ ὕστερόν ποτε ἡγίασθη ὁ Ἀβραάμ, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ καὶ ἐκ

4—9 Vgl. Hom. 18, 14, Fragm. 125 in C u. δ. — 4 I Kor. 5, 5. — 5 Vgl. Jerem. 34, 5 u. δ. — 8 I Tim. 1, 20. — 18 ff. Vgl. Jes. 5, 4—6. — 22 Jerem. 18, 8. — 29 Vgl. Philo qu. rer. div. her. I, 510 M — Gen. 20, 7. — 38 Vgl. Gen. 12, 1.

8 παρέδωκα nach H: tradidi παρέδωκε S (Hom. 18, 14: παρέδωκα) | 11/12 οὐκ ἀναιτίως δὲ οὐ u. θεοῦ οὗς ἐγκατέλιπε S and. Hand w. e. sch. | 18 φέρει S* φέρη S¹ | 22 πιστεύωμεν Co πιστεύομεν SH | 27 ἔξαιρετον] vgl. S. 4, 3 9, 12; oft mit τι verbunden: in Matth. Tom. 13, 2 (Lo 3, 212), Exhort. 14 (Orig. I, 14, 7).

τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἐξ ἐπαγγελίας γεγέννηται ὁ Ἰσαάκ, καὶ οὐχ εὐρομεν οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τοῦτον λεγόμενον τὸν λόγον. καὶ τί με δεῖ καταλέγειν περὶ τῶν ἐξῆς; Ἰερემίας ἐξαιρέτου ἔτυχε δωρεᾶς, τῆς πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε
5 ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡλιακά σε.

6. Οὐκ ἄγνοοῦμεν ὅτι ταῦτα ἀναφέρουσι τινες ὡς μείζονα Ἰερემίου ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν· καὶ ἰστέον ὅτι τὰ μὲν πολλὰ αὐτῷ συνάδει καὶ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν σωτήρα, ἃ παραθήσομαι· ὀλίγα δὲ τίνα τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν Ἰερემίαν
10 θλίβει τὸν λόγον, οὐ δύναμενα ὡς πρὸς τοῦς πολλοὺς ἐφαρμόσαι τῷ σωτήρι. τίνα οὖν ἔστι τὰ ἐφαρμόζοντα τῷ σωτήρι; πρὸς πάντας οὐς ἐὰν ἐξαποστελλω σε πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντελλωμαι σοι λαλήσεις. μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαι σε, λέγει κύριος. οὐπω ταῦτα (ἂν) ἐν
15 ἀργῶς πρὸς τὸν σωτήρα δόξειαν ἀναφέρεσθαι, τὰ ἐξῆς δὲ καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με καὶ ἤφατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν (θλίβει τὴν περὶ τοῦ Ἰερემίου ἐρμηνείαν). Ἰερ-
20 μίας ποτα ἔθνη ἐξεριζώσῃ, ποίας κατέστρεψε βασιλείας; γέγραπται γάρ· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. ποίαν δὲ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ Ἰερემίας εἰς τὸ
ἀπολλύειν, ὅπερ || εἰρηται ὡς πρὸς Ἰερემίαν ἐν τῷ καὶ ἀπολλύειν; 128
τίνας δὲ τοσοῦτους ἀποδόμησεν Ἰερემίας, ἵνα λέγηται καὶ οἰκοδο-
25 μειν; Ἰερემίας φησὶν· οὐκ ἀφέλησα, οὐδὲ ἀφέλησέ με οὐδεὶς. πῶς οὖν δέδοται αὐτῷ τὸ οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν; πῶς ἐπὶ τὸν Ἰερემίαν ἐφαρμόσει τὸ καταφυτεύειν; ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀνα-
210 φερόμενα οὐ θλίβει τὸν ἐρμηνεύοντα, | ὅτι ὁ Ἰερემίας ἐν τούτοις σύμβολον τοῦ σωτήρός ἐστιν. τὰ δὲ παρατεθησόμενα πάνν θλίβει
30 καὶ τὸν πάνν συνετώτατον βουλόμενον δεῖξαι, πῶς καὶ ταῦτα δύναται ἀρμόζειν ἐπὶ τὸν σωτήρα· καὶ εἶπα· ὁ ἂν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ

6 ff. Vgl. Hier. Comm. 837: Quidam hunc locum super Salvatore intelligunt. — 20 ff. Vgl. Hom. 14, 5, in Matth. Tom. 12, 9 (Lo 3, 144): Καὶ οἱ φάσκοντες δὲ ὅτι Ἰερემίας εἶη ὁ Ἰησοῦς . . . τάχα ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἰερემίου ἐκινήθησαν, οὐ πληρωθέντων μὲν ἐν τῷ προφήτῃ τότε κτλ. — 25 Jerem. 15, 10.

14 ἂν ἐναργῶς Diels Wilamowitz otiose H (= ἀργῶς Ru) | 19 ff. (bis Hom. 1, 7 oder weiter?) Hierzu Fragm. 2 in C: Ταῦτα — κρείττονα | θλίβει — ἐρμηνείαν nach H: de Hieremia difficilium faciunt interpretationem.

ἐπίσταμαι λαλεῖν. ὅστις ἐ(στὶ)ν σοφία, ὅστις ἐστὶ δύναμις θεοῦ, ὃς ἤνεγκεν ἡμῖν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατέφρασεν ἐν αὐτῷ σωματικῶς — πῶς οὖν δύναται ἀρμόζειν τὸ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν τῷ σωτῆρι; ἀλλὰ καὶ τὸ νεώτερος ἐγὼ εἰμι ἀπαγορεύεται πρὸς τὸν σωτῆρα, ὡς λέγοντα αὐτὸν οὐ καλῶς. εἰ γὰρ αὐτῷ λέγει ὁ κύριος· μὴ λέγε τόδε, δῆλον ὅτι οὐ καλῶς λεγόμενον ἀπαγορεύει αὐτό.

Οὐκ ἀρμόζει οὖν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα. ἐκεῖνα (δ' οὐ) δοκεῖ δυσαπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα. εἰπεῖν δὲ ὅτι ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸν Ἰερემίαν ἀναφέρεται, ἐκεῖνα δὲ ἐπὶ τὸν σωτῆρα, οὐ χαλεπὸν. ὁ μὲντοι εὐγγνώμων πάνν θλιβήσεται ἐν τῷ τόπῳ, ὁρῶν ὅτι τὸ διακόψαι ἐν εἰρημῷ λόγων λόγους εἰρημένους εἴτε πρὸς τὸν Ἰερემίαν εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα, καὶ λέγειν ταῦτα, (ἐπεὶ ἐλάττονα ἐστὶ Χριστοῦ), οὐ τῷ Χριστῷ ἀλλὰ τῷ Ἰερεμίᾳ ἀρμόζειν, καὶ ταῦτα, ἐπεὶ μείζονα ἐστὶν 15 Ἰερεμίου, οὐ τῷ Ἰερεμίᾳ ἀλλὰ τῷ Χριστῷ ἀρμόζειν, ἀγνωμόνων ἐστίν. ὅλος οὖν ἐπὶ τὸν Ἰερემίαν ἀναφερέσθω, καὶ ταῦτα τὰ δοκοῦντα εἶναι μείζονα Ἰερεμίου ἐρμηνεύεσθω. 7. πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ καὶ ἔχων τὴν χάριν τῶν οὐρανίων λόγων, ἔλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῷ ἔθνῃ καὶ βασιλείᾳ ἐκρίζουν καὶ κατασκάπτειν. 20 ἀλλὰ ἔθνη καὶ βασιλείαι· ἐὰν λέγηται ἐκρίζουν· πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ, μὴ σωματικῶς μοι νόει τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, ἀλλὰ κατανοήσας τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς βασιλευόμενας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· ἢ μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι, βλέπων δὲ καὶ 25 τὰ πολλὰ εἶδη τῶν ἁμαρτημάτων, τροπολόγει καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, τὰ φαῦλα τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὄντα, ἅτινα ἐκρίζουται καὶ κατασκάπτεται ὑπὸ τῶν δεδομένων εἴτε 211* Ἰερεμίᾳ εἴτε ὀφτινιῶν λόγων τοῦ θεοῦ. | καὶ δύναται καὶ τὰ πρῶτα, τὰ θλίβοντα ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐφαρμόσαι τῷ Ἰερεμίᾳ || καὶ τὰ 129 30 δεύτερα τῷ εἰδότη τροπολογεῖν ἐφαρμόσαι τῷ Ἰερεμίᾳ.

Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκονόντων· γύμνασον καὶ τὸν ἄλλον λόγον καὶ ὅλα πειράθητι παραστῆσαι τὰ γεγραμμένα ἀρμόζοντα τῷ

1 Vgl. I Kor. 1. 24. — 2 Vgl. Kol. 2, 9. — 22 Vgl. de or. 25, 1 (Orig. II, 357, 19) u. 8. — 28 Röm. 6, 12.

1 ἐστίν] est H | 3 οὖν] huic H | 4 τῷ σωτῆρι] < H | 5 αὐτὸ οὐ Blass | 6 ὅτι] + ὡς Blass | 7 αὐτό] αὐτόν Co, H w. e. sch. | 8 δ' οὐ δοκεῖ δυσαπεῖν nach H: autem facili intellectu . . referuntur | 9 εἰπεῖν Hu Dicere H εἶπον S | 13 ἐπεὶ—Χριστοῦ mit H: quoniam minora sunt | 16 ὅλος V | 25 τροπολόγει Co allegorizet H τροπολογεῖ S | 26 τὰ] ζ' τὰ S κατὰ τὰ Hu nach H: per | 28 καὶ² übergesch. S¹ | 30 ἐφαρμόσαι τῷ Ἰερεμίᾳ streicht Wilamowitz | 32 ἀρμόζοντα τῷ σωτῆρι] super saltatore, quasi de eo (od. deo) sint scripta H.

σωτήρι. περὶ τῶν δευτέρων μὴ ἀγωνία· φαίνεται γὰρ ὅτι ὁ σωτὴρ
 ἐξεργήσῃ τὰς τοῦ διαβόλου βασιλείας καὶ τὰ ἔθνη κατέσκαψε
 τὸν ἐθνικὸν βίον καθελῶν. ἐνταῦθα, κατὰ τὸ δοκοῦν δύσφημον ὡς
 πρὸς τὸν σωτὴρα, γύμνασόν πως τὸν λόγον, πῶς δύναται λέγειν ὁ
 5 σωτὴρ· οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι καὶ τὰ ἐξῆς.
 ὁρᾷς ὅτι ὁ λόγος στενοχωρεῖται; τὸν σωτὴρα οἶδαμεν κύριον. ζη-
 τοῦμεν κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ταῦτα
 ἐπὶ τὸν σωτὴρα, ἀναγαγεῖν. μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς γραφάς· ἀμάρ-
 τυροὶ γὰρ αἱ ἐπιβολαὶ ἡμῶν καὶ αἱ ἐξηγήσεις ἄπιστοί εἰσιν. (καὶ τὸ)
 10 ἐπὶ στόματι δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα· μᾶλλον
 ἀρμόζει ἐπὶ τῶν διηγήσεων ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἵνα στήσῃ τὰ
 ῥήματα τῆς ἐρμηνείας λαβὼν μάρτυρας δύο ἀπὸ καινῆς καὶ παλαιᾶς
 διαθήκης, λαβὼν μάρτυρας τρεῖς ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου,
 ἀπὸ ἀποστόλου· οὕτως γὰρ ἵσταθῆσεται πᾶν ῥῆμα. πῶς οὖν
 15 δυνάμεθα ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτὴρα ἀναγαγεῖν; φέρε μάρτυρα παλαιὰν
 διαθήκην· ἰδίῳτι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπει-
 θεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. καὶ ἀντικρὺς ταῦτα περὶ
 τοῦ σωτήρος ἐν τῷ Ἰσαΐα λέλεκται· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ
 ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.
 20 καὶ ἐκεῖ ἐπιφέρεται· πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ
 τοῦ εὐαγγελίου δεῖ λαμβάνειν παράδειγμα, Ἰησοῦς οὐκ ἀνὴρ γενό-
 μενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὢν, ἐπεὶ ἐκένωσεν ἑαυτόν, προέκοπτεν
 (οὐδεὶς γὰρ προκόπτει τετελειωμένος, ἀλλὰ προκόπτει δεόμενος
 προκοπῆς)· οὐκοῦν προέκοπτεν ἡλικία, προέκοπτε σοφία, προέ-
 25 κοπτε χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις· εἰ γὰρ ἐκένωσεν ἑαυτόν·
 211^v καταβαίνων ἐνταῦθα, καὶ κενώσας ἑαυτόν | ἐλάμβανε πάλιν ταῦτα
 ἀφ' ὧν ἐκένωσεν ἑαυτόν· ἐκὼν κενώσας ἑαυτόν, τί ἄτοπον αὐτόν
 καὶ προκεκοπέναι ἴσοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀν-
 θρώποις καὶ ἀληθεύεσθαι περὶ αὐτοῦ τὸ πρὶν ἢ γινῶναι αὐτόν
 30 καλὸν ἢ πονηρὸν ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν καὶ ἀπειθεῖ πονηρία· (καὶ
 ἀ) παρεθέμην ἀπὸ τοῦ Ἰσαΐου;

8. Ἄλλ' ἔρει τις· εἰ καὶ δύνασαι ἐπὶ τὸν σωτὴρα ἀναγαγεῖν τὸ

10 II Kor. 13, 1 (vgl. Deut. 19, 15 Matth. 18, 16). — 14 Vgl. II Kor. 13, 1. —
 16 Jes. 7, 16. — 18 Jes. 7, 14. — 20 Jes. 7, 16. — 22 Vgl. Phil. 2, 7 Luk.
 2, 52. — 24 Vgl. Luk. 2, 52. — 25 ff. Vgl. Phil. 2, 7. — 28 Vgl. Luk. 2, 52. — 29
 Jes. 7, 16.

9 καὶ τὸ mit H: *et hoc quod dictum est* | 11 ἢ Co quam H μὴ S | 16 ἀπιθεῖ
 πονηρία S | 22 ἑαυτόν] + *formam servi accipiens* H | 30 ἀπιθεῖ πονηρία S (vgl. Z. 16)
 | καὶ ἀ mit H: *et ea quae τοῦτο* Co | 32 εἰ καὶ mit H: *etiamsi* εἴτα S εἰ Co.

οὐκ οἶδεν, καὶ δύνασαι λέγειν ἐπὶ τὸν σωτήρα τὸ τοιοῦτο καὶ παι-
 διον αὐτὸν λαμβάνειν, οὐ προσκόπτει σοι ταῦτα λέγειν περὶ τοῦ
 μονογενοῦς, περὶ τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, περὶ τοῦ πρῶτον
 συλλήψεως εὐαγγελισθέντος κατὰ τὸ πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ
 5 σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· καὶ λέγεις· οὐκ ἐπίσταται
 λαλεῖν; ὅρα εἰ δύνασαι τι ἀξιόλογον καὶ μέγα περὶ τὸν σωτήρα ἐν 130
 τῷ τόπῳ ἰδεῖν· ὅτι τινὰ μὴ ἐπιστάμενος, μείζων ἐστὶ μὴ ἐπιστά-
 μενος ἢ ἐπιστάμενος αὐτά. καὶ χρῶμαι αὐτοῦ τῇ φωνῇ μαρτυροῦν-
 τος, ὅτι τινὰ οὐκ ἐπίσταται. λέγει γοῦν τοῖς φάσκουσιν αὐτῷ· οὐ
 10 τῷ ὀνόματί σου ἐφάγομεν, καὶ τῷ ὀνόματί σου ἐπιομεν, καὶ τῷ
 ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;
 ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς. ἀρα τὸ οὐδέποτε
 ἔγνω ὑμᾶς· ἐκεῖ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἐλάττονα τὴν δύναμιν
 αὐτοῦ παρίστησιν ἢ μείζονα καὶ θαυμασιωτέραν, διότι τοὺς χεῖρονας
 15 καὶ τοὺς ἀπολλυμένους οὐκ ἔγνω; ἔγνω γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ
 κρείττονα, καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ εἰ τις ἄγνοεῖ,
 ἄγνοεῖται. οὐκοῦν ὁ ἁμαρτωλὸς ἄγνοεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Ἐρεῖ μοι τις τῶν ἀκροατῶν· ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἁμαρ-
 τωλοὺς, ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· οὐ
 20 γὰρ ἀξιοὶ εἶσι τῆς γνώσεως αὐτοῦ. πῶς [γὰρ] παραστήσεις μέγα καὶ
 ἔνδοξον εἶναι τὸ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σω-
 τῆρος; τὸ λαλεῖν ἀνθρώπινόν ἐστι· τὸ λαλεῖν διαλέκτῳ χρη-
 212^r σασθαί ἐστιν, | ὥστε εἰπεῖν Ἑβραίων, φέρε εἰπεῖν, φωνὴν ἢ Ἑλλήνων
 (ἢ ἄλλων) τινῶν. ἐὰν ἀναβῆς ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ εἰδῆς αὐτὸν λόγον
 25 ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, ὅψει ὅτι οὐκ ἐπίσταται λαλεῖν ἀνθρω-
 πίνου ὄντος τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' (οὐκ ἐπίσταται), ἐκεῖ ἐστὶ μείζων ὁ
 ἐπίσταται τοῦ λαλεῖν. ἐὰν δὲ καὶ ἀγγέλων γλώσσας συγκρίνης
 ἀνθρώπων γλώσσαις, καὶ εἰδῆς ὅτι οὗτος μείζων ἐστὶ καὶ ἀγ-
 γέλων, ὡς ἐμαρτύρησεν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ ἀπόστολος ἐπιστολῇ,
 30 ἔρεῖς ὅτι καὶ τῆς ἀγγέλων γλώσσης μείζων ἦν, ὅτε θεὸς ἦν

8 Vgl. Joh. 1, 14 u. 8. — Vgl. Kol. 1, 15. — 4 Luk. 1, 35. — 9 ff. Vgl. in Joh.
 Tom. 32, 14 (Br 2, 173). — 9 Matth. 7, 22. 23 vgl. Luk. 13, 26. — 15 ff. Vgl. Hom. 1, 10.
 — Vgl. Röm. 2, 18 Phil. 1, 10. — 16 II Tim. 2, 19 vgl. Num. 16, 5. — I Kor. 14, 38.
 — 19 Vgl. Matth. 7, 23. — 19/20 Vgl. Sel. in Psalm. 1, 6 (Lo 11, 392): Οὐδὲν ὑπὸ
 θεοῦ γινώσκειται φανθλον . . . τῷ ἀνάξια εἶναι τῆς γνώσεως αὐτοῦ, u. 8. — 25 Vgl.
 Joh. 1, 2. — 27 Vgl. I Kor. 13, 1. — 29 Vgl. Hebr. 1, 4. 5. — 30 Vgl. I Kor. 13, 1.

1 οἶδεν S nesciat H οἶδα Co | καὶ—[τοιούτο] et cetera huiusmodi quae maiora
 (od. minora) sunt H | 5 λέγεις οὐκ ἐπίσταται nach H: audes dicere quia nesciat
 λέγει οὐκ ἐπίσταμαι S | 20 γὰρ streicht Blass < H | 28 ὥστε εἰπεῖν zu streichen? |
 φωνῇ? Blass | 24 ἢ ἄλλων mit H: sive reliquorum (od. reliquorumque) | 26 οὐκ ἐπί-
 σταται nach H: ideo nesciat | 30 ἔρεῖς] intellegis H (= δρᾶς?).

λόγος πρὸς τὸν πατέρα. μανθάνει οὖν καὶ οἰοῦναι ἀναλαμβάνει ἐπιστήμην οὐ μεγάλων, ἀλλ' ὑποδεεστέρων καὶ μικροτέρων. καὶ ὡσπερ μανθάνω βιαζόμενος ἐμαντὸν φελλίλζειν, ὅτε παιδίοις διαλέγομαι (οὐ γὰρ ἐπιστάμενος παιδιστί, ἢ οὕτως εἶπω, λαλεῖν, βιάζομαι δὲ τέλειος ὢν διαλέγεσθαι παιδίοις), τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ σωτήρ, ὢν μὲν ἐν τῷ πατρὶ καὶ ἐν τῇ μεγαλειότητι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ τυγγάνων, οὐ λαλεῖ ἀνθρώπινα, οὐκ οἶδε φθέγγεσθαι τοῖς κάτω. ὅτε δὲ ἔρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον, λέγει κατὰ τὰς ἀρχάς· οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι· νεώτερος δὲ διὰ τὴν

10 γένεσιν τὴν σωματικὴν, πρεσβύτερος δὲ κατὰ τὸ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, νεώτερος, ὅτι ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἦλθεν (καὶ) ὕστερον τῷ βῆφ ἐπιδηδήμηκε. λέγει οὖν τὸ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, οἰδᾶ τίνα μείζονα τοῦ λαλεῖν, οἰδᾶ τίνα μείζονα τοῦ φθόγγου τούτου τοῦ ἀνθρώπινου. θέλεις με λαλεῖν ἀνθρώποις; οὐπω διά-

15 λεκτον ἀνθρωπίνην ἀνείληφα, ἔχω διάλεκτον σοῦ, τοῦ θεοῦ, λόγος εἰμι σοῦ, τοῦ θεοῦ, σοὶ οἶδα προσδιαλέγεσθαι, ἀνθρώποις οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, νεώτερός εἰμι. || 9. (μη λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι,) 131 ὅτι πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσει. οὕτως ἐκτείνει τὴν χεῖρα, ἅπτεται τοῦ στόματος αὐτοῦ, δίδωσιν αὐτῷ λόγους,

20 καὶ δίδωσιν αὐτῷ λόγους διὰ τὰς βασιλείας, ἢ ἐκριζώσῃ. οὐ χρεῖαν δὲ εἶχεν ἐκριζούντων λόγων, ὅτε ἦν ἐν (τῷ) πατρὶ, οὐ χρεῖαν εἶχε κατασκαπτόντων λόγων καὶ καθαιρούντων τὰ χεῖρονα· οὐδὲν γὰρ

212^v ἦν ἄξιον κατασκαφῆς ἐκεῖ, οὐδὲν ἦν ἄξιον ἐκριζώσεως. | μέγα οὖν ἔστιν, ὡς τὸ οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστὲ ἀνομιᾶς, οὕτως ὑπὸ τοῦ

25 σωτήρος λεγόμενον διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ, ἴσον δυνάμενον τῷ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν ἀνθρώπινα τὸ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν.

10. Ἐἴτε δὲ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν εἴτε πρὸς τὸν σωτήρα λέγεται· πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαι σε, ἀναγνοῦς

30 τὴν Γένεσιν καὶ τηρήσας τὰ εἰρημένα περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου εὐρήσεις, ὅτι ἡ γραφὴ πάνν διαλεκτικώτατα οὐκ εἶπεν ὅτι πρὸ τοῦ με ποιῆσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαι σε. ὅτε μὲν γὰρ ὁ κατ'

1 Vgl. Joh. 1, 1.2. — 6. 21 Vgl. Job. 14, 10.11. — 10 Vgl. Kol. 1, 15. — 11 Vgl. Hebr. 9, 26. — 24 Vgl. Matth. 7, 23 Luk. 13, 27. — 25 Vgl. Eph. 1, 19 II Kor. 3, 10. — 31 Vgl. Gen. 1, 26. — 32 ff. Vgl. in Gen. Hom. 1, 13 (Lo 8, 121): Non enim . . . factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus . . . Is autem, qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est etc., u. 8.

12 καὶ Co et H | 15 u. 16 τοῦ θεοῦ < H, nach Hu mit Recht | 17 εἰμι > + καὶ εἶπε κύριος πρὸς με Co | μη—εἰμι mit H: Noli dicere: Juvenis ego sum | 19/20 δίδωσιν—λόγους? | ut det ei verba H | 21 τῷ vgl. Z. 6 | 23 ἐκριζώσεως > + Sed nunc accipit (od. accepit) parva, deserens maiora paulisper H vielleicht richtig.

εικόνα· ἐκτίζετο, ἔλεπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν, οὐκ εἶπεν· πλάσωμεν. ὅτε δὲ ἔλαβε ἰχοῦν
ἀπὸ τῆς γῆς, οὐκ πεποίηκε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔπλασεν τὸν ἄνθρω-
πον· καὶ ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν, ἐργά-
5 ζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν· εἰ δύνασαι, ὄρα διαφορὰν ποιήσεως
(καὶ πλάσεως), ὅτι ὁ λέγων κύριος εἶτε πρὸς τὸν Ἰερεμίαν εἶτε πρὸς
τὸν σωτήρα οὐκ εἶπεν· πρὸ τοῦ με ποιῆσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαι
σε· τὸ γὰρ ποιούμενον οὐκ ἐν κοιλίᾳ γίνεται, ἀλλὰ τὸ πλασσόμενον
ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς τοῦτο ἐν κοιλίᾳ κτίζεται.

- 10 Ἐπρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαι σε· εἰ πάντας ἠπί-
στατο ὁ κύριος [† πρὸς τὸ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν· ἐπεὶ πάντας ἠπίστατο
ὁ κύριος λεκτέον γάρ], οὐκ ἂν ὡς ἑξαιρέτον ἔλεγε τῷ Ἰερεμίᾳ τὸ καὶ
ἐπίσταμαι σε· οὐκοῦν τοὺς διαφέροντας ἐπίσταται ὁ θεός, τοὺς
ἀξιολογούς τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ θεός, καὶ ἔγνω κύριος τοὺς
15 ὄντας αὐτοῦ, τοὺς δὲ ἀναξιολογούς οὐκ ἐπίσταται ὁ θεός, ὡς οὐδὲ ὁ
σωτήρ λέγων· οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς· ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες, ὅσον
προκόπτομεν, κρίνομεν τινα ἀξία ὄντα τοῦ ἐπίστασθαι ἡμᾶς αὐτά·
καὶ τινα οὐδὲ ἀκούειν θέλομεν, ἵνα μὴ αὐτὰ ἐπιστώμεθα μηδὲ εἰδῶμεν,
τινὰ δὲ θέλομεν ἐπίστασθαι. τί δὲ ὁ τῶν ὄλων θεός; θέλει ἐπίστα-
20 σθαι τὸν Φαραῶ, θέλει ἐπίστασθαι τοὺς Αἰγυπτίους, οὐκ εἰσὶ δὲ ἀξιοί
τῆς ἐπιστήμης τοῦ θεοῦ· Μωσῆς δὲ ἀξιος, καὶ ἕκαστος τῶν προ-
213^φφητῶν τηλικούτος. πολλά σε δεῖ | κατορθῶσαι, ἵνα ὁ θεὸς ἄρξηται
σε ἐπίστασθαι. τὸν μὲν || γὰρ Ἰερεμίαν πρὸ τοῦ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ· 132
ἠπίστατο· ἄλλον δὲ ἄρχεται ἐπίστασθαι τριάκοντα ἔτη γεγονότα,
25 (ἄλλον) τεσσαράκοντα ἔτη γεγονότα.

Λόγοι εἰδὼν ἀπόρητοι, περὶ μὲν οὖν τοῦ σωτήρος οὐ ζητού-
μενοι, περὶ δὲ τοῦ Ἰερεμίου τοῖς ὧτα ἔχουσι ἐπιστάσεως δεόμενοι.

1 Vgl. Gen. 1, 26. — 2/3 Vgl. Gen. 2, 7. — 4/5 Vgl. Gen. 2, 8. 15. — 5 Vgl. c. Cels.
4, 37 (Orig. I, 307, 25): περὶ διαφορᾶς ποιήσεως καὶ πλάσεως. — 9 Vgl. Gen. 2, 7.
— 14 Vgl. II Tim. 2, 19 (vgl. S. 7, 16). — 16 Matth. 7, 23. — 21 Vgl. in Rom. 3, 1
(Cat. Cram. IV, 14, 27 ff.): τοιοῦτος ἦν Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται . . . καὶ εἰς παρ'
αὐτοῖς τούτοις παραπλήσιος. — 27 Vgl. Matth. 11, 15.

5 ὄρα Co ὄραν S intelligere H (l. intellege?) | 6 καὶ πλάσεως nach H: ei plasma-
tionis und c. Cels. (s. ob.) | εἶτε πρὸς τὸν¹) πρὸς τὸν εἶτε S | 8 γίνεται S | 11/12
πρὸς—γάρ] < H w. e. sch. | 12 οὐκ ἂν] quomodo H | 18 ἐπιστώμεθα Hu ἐπιστά-
μεθα S | 19 τί δὲ nach H: quid arbitraris εἰ δὲ S | 21 θεοῦ] + sed ipsi faciunt
ut ignoscantur H, wohl Ausschmückung | 21/22 καὶ—τηλικούτος] H scilicet prophetas
et si quis H | 25 ἄλλον Ru nach H: alium.

11. πῶς λέγει· ἵπρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλιᾷ ἐπισταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγιακά σε; ὁ θεὸς ἑαυτῷ ἀγιάζει τινὰς. τοῦτον οὐ περιέμεινεν, ἵνα ἐλθόντα εἰς γένεσιν ἀγίαση, ἀλλὰ πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἤδη ἡγίασεν. ἔὰν ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀναφέρῃς, 5 οὐ χαλεπὸν εἶπεν, ὅτι πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγιασται. ἐπὶ τὸν σωτήρα ἔὰν ἀναφέρῃς, οὐ μόνον πρὶν ἐξελθεῖν ἡγιασται, ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον ἡγιασται. οὗτος δὲ ὁ Ἱερεμίας πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγιασται. 12. ἵπροφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε. ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου ἔὰν ἀναζητήσης τὸ ἵπροφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε, τήρησον ἐν τοῖς ἐξῆς, 10 ὅτι κελεύεται προφητεῦσαι ἵἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἔστι προγραφή· ἵΑ προεφήτευσεν Ἱερεμίας ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη· τῆ ἵΑλλὰμ, ἵτῆ Δαμασῶ, ἵτῆ Μωάβ. καὶ ἔχομεν, ὅτι ἵπροεφήτευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν ὅτι ἵπροφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε πρὸς 15 ἐκεῖνον. ἔὰν δὲ πρὸς ἀναγωγὴν, ἔὰν μὲν ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου, προειρήκαμεν, ἔὰν δὲ ἐπὶ τοῦ σωτήρος, τί δεῖ καὶ λέγειν; οὗτος ἀληθῶς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη προεφήτευσεν· ἔστι γὰρ ὡσπερ ἄλλα μυρία οὕτως καὶ προφήτης. ὡς ἔστιν ἀρχιερεὺς, ὡς ἔστι σωτήρ, ὡς ἔστιν ἰατρός, οὕτως καὶ προφήτης. Μωσῆς γοῦν προφητεύων περὶ αὐτοῦ οὐχὶ προφήτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρέτως εἶπεν εἰπὼν· ἵπροφήτην ἐκ τῶν 20 ἀδελφῶν (ἵμῶν) ἀναστήσει ἵμῖν κύριος ὁ θεὸς ὡς ἐμέ, αὐτοῦ ἀκούσετε. καὶ ἔσται, ὅς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκεῖνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. οὗτος οὖν ἔστιν ὁ καὶ προφήτης ἵεἰς ἔθνη τεθειμένος καὶ ἔλαβε χάριν ἀπὸ θεοῦ ἐκχυθεῖσαν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ μόνον, ὅτε παρῆν τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε πάρεστι 2137 δυνάμει | καὶ τῷ πνεύματι, προφητεύῃ ἵἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὡςτε ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀνύειν αὐτοῦ τὴν προφητείαν καὶ ἔλκειν ἀνθρώπους ἐπὶ σωτηρίαν.

13. ἵΚαὶ εἶπα· ὁ ὦν δέσποτα κύριε, ἵδου οὐκ ἐπισταμαί λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι. καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας οὓς (ἔὰν) ἔξαποστείλω σε πορευόμενος. 30 πολλάκις εἶπομεν, ὅτι ἔστι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, καὶ ἐν γεροντικῇ τις ἡ ἡλικία σώματος· ἔστι δὲ ποτε κατὰ τὸν ἔσω

5 Vgl. Hier. Comm. 837. — 10 Vgl. Jerem. 25, 14. — 11—18 Jerem. 25, 14 vgl. 30, 12. 31, 1. — 15 Vgl. Jerem. 25, 14. — 19 Deut. 18, 15. 19. 20 vgl. Act. 3, 22. 23. — 23 Vgl. Psal. 44, 3. — 25 Vgl. Jerem. 25, 14. — 31 Vgl. in Psal. 37 Hom. 4, 3 (Lo 12, 212f.): videamus, ne forte sint aliquae aetates interioris hominis nostri. . . . Unde et interdum ad viros jam matura aetate dicitur, quia pueri sunt, et aliis, quia senes, et aliis, quia juvenes etc., u. 5.

10 8τι] cum H (= 8τε) | τοῦ Ἱερεμίου] vgl. Z. 8 da Jeremia H τὸν ἱερεμίου S | 20 ἵμῶν nach H: vestris | 25 προφητεύῃ Ru προφητεύει S | 30 οὓς ἔὰν Io quos-cumque H.

ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κατὰ δὲ τὸν ἔσω ἄνδρα. τοιοῦτος ἦν ὁ Ἰερεμίας, ἥδη ἔχων τὴν χάριν ἀπὸ θεοῦ ἔτι ὢν ἐν τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ κατὰ τὸ σῶμα. διὸ φησιν αὐτῷ ὁ κύριος· ἢ μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι. σημεῖον ἢ δὲ τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν νεώτερον, ἀλλ' ἄνδρα 133
 5 τέλειον, τὸ ἰπρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντελλωμαι σοι λαλήσεις. μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. οἶδεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὅτι οἱ πρεσβεύοντες τὸν λόγον κινδυνεύουσιν ἐν τοῖς ἀκούουσιν· ἐλεγχόμενοι γὰρ μισοῦσιν αὐτούς, ἐπιπλησσομένοι διώκονσι. πᾶν ὅτι οὖν πάσχουσιν οἱ προφήται· οὐκ ἔστι
 10 προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. (οὗ) καὶ πρώην ἐμνημονεύομεν. οἶδεν οὖν ὁ θεὸς πέμπων τὸν προφήτην, ὅσους κινδύνους ἀναδέξεται, καὶ λέγει αὐτῷ· ἢ μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρισθαι σε, λέγει κύριος. ἃ πέπονθεν Ἰερεμίας, ἀναγέγραπται· εἰς λάκκον βορβόρου
 15 βέβληται, ἔμεινεν ἐκεῖ ἕνα ἄρτον ἔσθιον τῆς ἡμέρας· καὶ ὕδωρ μόνον πίνων, καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἃ πέπονθεν ἡ προφητεία αὐτοῦ δεδήλωκεν. τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; εἰρη-
 214^f ται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς θέλοντας ζῆν ἐν
 20 εὐρίσκουσι σκευῶν διώκεσθαι. διὰ τοῦτο μὴ ξενιζόμενοι οἱ διωκόμενοι πάντα πραττέτωσαν, μόνον εὐχόμενοι, ἵνα ἀδίκως διώκωνται καὶ μὴ δικαίως, μὴ δι' ἀδικίαν, μὴ δι' ἁμαρτίαν, μὴ διὰ πλεονεξίαν. ἐὰν δὲ διώκηται ποτέ τις διὰ δικαιοσύνην, καὶ ἀκουέτω τοῦ μακάριοι
 25 ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ. χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

14. Ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρισθαι σε, λέγει κύριος. καὶ ἔ-
 30 ἔτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με, καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· τήρει διαφορὰς Ἰερεμίου καὶ Ἡσαίου. ὁ Ἡσαίας

4 Vgl. Eph. 4, 13. — 9 Matth. 13, 57. — 10 ff. Vgl. in Joh. Tom. 13, 55 (Br I, 313), in Luc. Hom. 33 (Lo 5, 210) u. in Matth. Tom. 10, 18 (Lo 3, 49): ἃ πέπονθεν Ἰερεμίας ἐν τῷ λαῷ . . . Ὅσα δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ τότε βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ πέπονθεν, ἐν τῇ προφητείᾳ αὐτοῦ ἀναγέγραπται. — 14 f. Vgl. Jerem. 45, 6 44, 21. — 17 Act. 7, 52. — 18 Vgl. II Tim. 3, 12. — 20 Vgl. I Petr. 4, 12? — Vgl. I Petr. 2, 19. — 28 Matth. 5, 11. 12.

6 ἐὰν nach S. 4, 12 ἂν S | 10 οὗ Hu nach H: *cujus rei* | 15 ἕνα ἄρτον nach LXX cod. 88 vgl. auch H: *panem*, τ' [??] ἄρτων S μόλις ἄρτον Co | 19 πάντως SH πάντα? Blass vgl. II Tim. 3, 12 | 21 πάντα] + *quae* (od. *quae eis*) *praecepta sunt* H.

φθίν' ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος
 ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου.
 καὶ ἐπεὶ ἐξωμολογήσατο οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα, ἀλλὰ μόνον δη-
 μάτια (μέχρι γὰρ τούτου ἀμαρτωλὸς ἦν), οὐκ ἐξέτεινε κύριος τὴν
 5 χεῖρα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐν τῶν Σεραφίμ ἤψατο τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν χει-
 λέων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἀφήρηκα τὰς ἀνομίας σου. ἐπεὶ δὲ οὗτος
 ἠγιάσθη ἐκ μήτρας, οὐ λαβὼς αὐτῷ πέμπεται οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θυσια-
 στηρίου ἀνθραξ (οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον || τοῦ πυρός), ἀλλ' αὐτὴ ἡ χεῖρ 134
 τοῦ κυρίου ἤψατο αὐτοῦ. διὸ λέγει· ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα
 10 αὐτοῦ πρὸς με καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς
 με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου. ἰδοὺ καθέστακά
 σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκρίζουσι.

Τίς οὕτως μακάριός ἐστιν ὡς τὰς βασιλείας πολλὰς οὐσας, ἃς
 δεικνύσιν ὁ διάβολος, βασιλείας οὐσας δυνάμεων ἀντικειμένων,
 15 βασιλείας κατὰ τὰς ἀμαρτίας, ἐκρίζουσι τοῖς διδομένοις ὑπὸ τοῦ
 214^v θεοῦ λόγοις; | γέγραπται γάρ· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς
 τὸ στόμα σου. ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας,
 (ἐκρίζουσι). ὥσπερ δὲ βασιλεῖαι εἰσιν, οὕτως καὶ ἔθνη (οὐδὲ δύναται
 λέγεσθαι βασιλεῖα εἰ μὴ ἡ ἔχουσα ὑφ' ἑαυτὴν ἔθνη). οἶον, βασιλεῖα ἐστὶ
 20 τῆς πορνείας, ἔθνη τῆς πορνείας ἐκάστη πορνεία†. μία βασιλεῖα ἐστὶν
 αὐτὸ (τὸ) γενικὸν ἀμάρτημα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀποστερήσεως,
 καὶ εἰσι πολλαὶ βασιλεῖαι ἐν τοῖς πολλὰ εἶδη ἔχουσιν ἀμαρτημάτων.

1 Jes. 6, 5. — 8 Vgl. Jes. 6, 5. — 8 ff. Vgl. in Lev. Hom. 9, 7 (Lo 9, 354): qui-
 bus solis se mundum non esse profitetur. Ex quo ostenditur, quod usque ad verbum
 tantummodo peccatum ejus inveniretur, in facto vero vel opere nullo peccaverit, u. d.
 Hier. Comm. 838: Notandum quod hic manus mittatur Dei . . . in Isaiā autem
 . . . mittitur unus de Seraphim, qui non manu, sed forcipe et carbone tangat os
 ejus etc. — 5 Jes. 6, 7. — 7 Vgl. Jes. 6, 6. — 14 Vgl. Matth. 4, 4. — 22 Vgl. in
 Luc. 4, 5 (Cat. Cram. II, 36, 5 ff.): «Βασιλείας κόσμου», φησὶ, τὸν [l. τῶν] κοσμικῶν
 ἀνθρώπων, τίνα τρόπον οἱ (μὲν) βασιλεύονται ὑπὸ πονηρίας, οἱ δὲ βασιλεύονται
 ὑπὸ φιλαργυρίας, οἱ δὲ ὑπὸ κενοδοξίας, de princ. 4, 17 (Lo 21, 439. 511).

5 τὸ δὲ ἐν] neque unum H; hiernach Hu: μηδὲ ἐν, Blass: οὐδὲ ἐν; aber man
 müsste dann auch mit H vor καὶ εἶπεν einschieben: sed forcipe solum tangens. Mir
 scheint das Citat bei Orig. etwas freier behandelt zu sein, während H in der Übers. wie
 im Comm. genauer ausmalt | 6 ἐπεὶ δὲ] mit H: autem quia (od. quia iam) ἐπεὶ δὲ S |
 18—S. 14, 30 Hierzu Fragm. 3 in C: Μακάριον—ποιήσω | ὡς Hu nach H: ut δὲ S Co
 (der vorher οὗτος liest) | ἃς] + Christo H | 18 ἐκρίζουσι Lo eradicare H | 18/19 οὐδὲ
 —ἔθνη nach H: Nec potest aliquod regnum dici, nisi quod sub se continet nationes |
 19/20 βασιλεῖα?—ἐστὶν] S w. e. sch. lückenhaft regnat fornicatio in homine peccatore,
 necesse est ut regnum fornicationis habeat gentes suas H | 21 αὐτὸ τὸ mit H: Ipsum
 illud | 21/22 ἀποστερήσεως—ἀμαρτημάτων] fraudis, quo vix aliquis immunis est,
 habet regnum suum, et sub reyno uno nullas possidet gentes, per plurimas scilicet
 species avaritiae.

εἶτα καθ' ἕναστον τῶν ἁμαρτωλῶν νόει μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὴν βασιλείαν, ὡς εἶπεν, ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν πορνείαν, ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν ἀποστέρησιν, τῆς κατὰ τὴν καταλαλιάν, τῆς κατὰ τὴν ὄργην.

5 Ἔργον ἐστὶ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας· ἐξαποσταλέντων ἔκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. ἐκριζοῦν τίνα; ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· ἡ πᾶσα φυτεία ἦν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται. ἔστι τίνα ἔνδον (ἐν) ταῖς ψυχαῖς, ἃ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος· πάντες γὰρ οἱ ἠδολογισμοὶ οἱ πονηροί, φόνοι,

10 μοιχεύαι, (πορνεύαι), κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι, φυτεῖαι εἰσι πεφυτευμέναι οὐκ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου πατρὸς. εἰ θέλεις δὲ ἰδεῖν, τίνος εἶδος φυτεῖαι οἱ τοιοῦτοι ἠδολογισμοί, ἄκουε ὅτι ὁ ἔχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν, ὁ ἐπισπείρας τὰ ἔξιστάνια (ἀνὰ) μέσον τοῦ σίτου. ἐφέστηκεν οὖν ὁ θεὸς ἔχων τὰ σπέρματα, καὶ ὁ διάβολος. ἔαν

15 διδῶμεν ἵτόπον τῷ διαβόλῳ, ἰὸ ἔχθρὸς ἐπισπείρει φυτεῖαν, ἢ οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος, πάντως ἐκριζωθήσομένην· ἔαν μὴ διδῶμεν ἵτόπον τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ διδῶμεν τόπον τῷ θεῷ, χαίρων ὁ θεὸς σπείρει τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν. μὴ νόμιζε τοίνυν τὸν Ἰερεμίαν σκυθρωπὸν τι εἰληφέναι ὄψρον ἀπὸ

215 τοῦ θεοῦ, ὅτι καθίσταται ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν. ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἐστὶ διὰ τῶν λόγων ἐκριζῶν τὰ φάυλα, | τὰς ἐχθρὰς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῇ βασιλείᾳ, τὰ πολεμικὰ ἔθνη τῷ ἔθνει τῷ τοῦ θεοῦ.

Ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν. 15. ἔστι τις οἰκοδομὴ (τοῦ) δια-
 25 βόλου, ἔστι τις οἰκοδομὴ τοῦ θεοῦ. ἢ ἐπὶ τὴν ἄμμοσι οἰκοδομὴ τοῦ 136
 διαβόλου ἐστίν, ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐστήριχται ἰδραῖφ καὶ βεβαίφ καὶ ||
 ἡνωμένφ· ἢ δὲ οἰκοδομὴ ἢ ἐπὶ τὴν πέτραν τοῦ θεοῦ ἐστίν. ὄρα
 τί λέγεται τοῖς τοῦ θεοῦ· ἰθεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἔστε. οἱ
 λόγοι τοίνυν τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας εἰδὼν, ἔκριζοῦν καὶ
 30 κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν. ἔαν ἐκριζωθῇ μὲν, μὴ ἀπόληται δὲ
 τὸ ἐκριζωθέν, (ἔστι τὸ ἐκριζωθέν). ἔαν κατασκαφῇ μὲν, οἱ λίθοι δὲ τῆς

7 Matth. 15, 13. — 9 Vgl. Matth. 15, 19. — 12 Matth. 13, 28. — 13 Vgl. Matth. 13, 25. — 15 Vgl. Eph. 4, 27. — Vgl. Matth. 13, 25 Matth. 15, 13. — 17 Vgl. Eph. 4, 27. — 20 ff. Vgl. in Ezech. Hom. 1, 12 (Lo 14, 25f.): Benignus est Deus, dans sermons ad eradicandum etc. — 22 Vgl. Matth. 3, 2 usw. — 24—27 Vgl. Matth. 7, 24. 26. — 28 I Kor. 3, 9.

1—4 εἶτα—ὄργην] et ob id H | 8 τῆς¹ V τὴν S | 8 ἐν vgl. S. 36, 21/22 | τῆς ψυχῆς vermutet Hu | 10 πορνεῖαι mit C: μοιχεύαι, πορνεῖαι καὶ τὰ λοιπά und H: fornicationes | 18 ἀνὰ Hu nach NT | 20 ὅτι Hu quia H ἔτι S | ἐπὶ²] übergesch. S¹ | 31 ἔστι τὸ ἐκριζωθέν nach H: adhuc permanet quod evulsus est.

κατασκαφῆς μὴ ἀπόλωνται, ἔστι τὸ κατασκαφέν. ἔργον οὖν ἔστι τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ, μετὰ τὸ ἐκριζῶσαι ἀπολέσαι τὸ ἐξερριζωμένον, μετὰ τὸ καθελειν ἀπολέσαι τὸ καθηρημένον. ἀνάγνωθι ἐπιμελῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολλυμένων καὶ ἐκριζουμένων, πῶς ἀπόλλυνται τὰ τοιαῦτα·

5 τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσατε πυρὶ ἀσβέστω· καὶ ὀθήσατε δέσμας δέσμας τὰ ζιζάνια καὶ παράδοτε αὐτὰ πυρὶ. οὕτως μετὰ τὸ ἐκριζοῦσθαι ἀπόλλυνται. εἰ θέλεις ἰδεῖν καὶ μετὰ καθαιρεσιν τὰ ἀπολλύμενα τῆς οἰκοδομῆς τῆς ὕλης τῆς φανύλης· χυῖς γίνεται ἡ οἰκία ἐκεῖνη ἢ διὰ τὴν λέπραν καθηρημένη καὶ ἐκβάλλεται χυῖς γενομένη ἕξω τῆς πόλεως, ἵνα μὴδὲ λίθος

10 ἢ μένων, ὁμοίως τῷ ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς· δεῖ γὰρ μηδαμῶς συνεστάναι τὰ χείρονα. κατασκάφη τι, (μῆ) οἱ λίθοι ἔστωσαν χρήσιμοι πρὸς [τὴν] ἄλλην οἰκοδομήν, ἣν δύναται οἰκοδομεῖν ὁ πονηρός· ἐξερριζώθη, μὴ πάλιν ἐκ τῶν ἐξερριζωμένων εὐργ σπέρματα, ἵνα ἐπισκείρη πάλιν τὰ ζιζάνια, πάντως γὰρ ἔχων τὰ σπέρματα τῶν

15 ζιζανίων, ἐπέσπειρεν αὐτά. διὰ τοῦτο ὀθήσατε τὰ ζιζάνια καὶ κατακαύσατε αὐτὰ πυρὶ, ἵνα μετὰ τὸ ἐκριζωθῆναι ἀπόληται, καὶ μετὰ τὸ κατασκαφῆναι ἢ τοῦ διαβόλου οἰκοδομὴ ἀπόληται.

215^v 16. Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτοις ἴστανται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τῷ ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύνειν. ἔστω γὰρ ἐξερριζωμένα

20 ἀπ' ἐμοῦ τὰ φανῦλα, κατασκαφέντα τὰ χείρονα, τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τῶν ἐκριζωθέντων καταφντευθῆ τὰ κρείττονα; τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τούτων ἀνοικοδομηθῆ τὰ διαφέροντα; διὰ τοῦτο οἱ τοῦ θεοῦ λόγοι ποιουσι πρῶτον ἀναγκαίως τὸ ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύνειν, μεθ' ἃ (τὸ οἰκοδομεῖν) καὶ καταφντεῦναι. καὶ αἶ

25 ἐν τῇ γραφῇ τετηρήκαμεν τὰ σκυθρωποφανῆ, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, πρῶτα ὀνομαζόμενα, εἶτα τὰ δοκοῦντα εἶναι ἰλαρὰ δεύτερα λεγόμενα. ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω. (οὐκ εἶπεν· ἐγὼ ζῆν ποιήσω, καὶ μετὰ τοῦτο· ἀποκτενῶ)· ἀμήχανον γάρ, ὃ πεποίηκε ζῆν ὁ θεός, ἀναιρεθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλου τινός. ἀλλ' ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν

30 ποιήσω. τίνα ἀποκτενῶ; Παῦλον τὸν προδότην, Παῦλον τὸν διώκτην· καὶ ζῆν ποιήσω, ἵνα γένηται Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χρι-

5 Vgl. Matth. 3, 12. — Vgl. Matth. 13, 30. — 9 Lev. 14, 40f. — 10 Psal. 18, 42. — 14—16 Vgl. Matth. 13, 25 u. 30. — 18 ff. Vgl. c. Cels. 4, 1 (Orig. I, 271, 17). — 24 ff. Vgl. Hom. 16, 6. — 27—31 Deut. 32, 30. — 31 Vgl. II Kor. 1, 1 u. 8.

5 δεσμάς²] < HCo; doch vgl. Manich. ap. Epiph. 66, 65 | 10 ὁμοίως τῷ Hu juxta quod scriptum est H ὁμοίως τὸ S | 11/12 Subversum est aliquiū, lapides quoque ipsi qui destructi sunt conterantur, ne . . . assumi valeant H | 11 τι Blass vgl. H δέ S | 12 τὴν streicht Blass | 15 τοῦτο] + jubet Dominus H | κατακαύσατε Co H κατακαύσαται V καταπαύσατε S | 16/17 H kennt nur ein ἀπόληται w. e. sch. | 24 τὸ οἰκοδομεῖν mit H: aedificant (vgl. S. 4, 24. 26 geg. S. 15, 14) | 27/28 οὐκ — ἀποκτενῶ mit H: Non dixit (+ prius Vall.) Ego vivificabo, et postea, occidam.

στοῦ. ταῦτα εἰ νενοήκεισαν οἱ ταλαίπωροι οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, οὐκ ἴν' αὐτὰ || συνεχῶς προέφερον ἡμῖν λέγοντες· ὄρᾳς (τόν) θεόν τὸν 136 τοῦ νόμου πῶς ἐστὶν ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος καὶ λέγει· ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω; οὐ βλέπετε ἐν ταῖς γραφαῖς ἐπαγγελίαν ἀναστάσεως νεκρῶν; ἢ οὐχ ὄρᾳς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἥδη προοιμιαζομένην καθ' ἕκαστον; συντετάφημεν τῷ Χριστῷ ἰδιὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ συνανέστημεν αὐτῷ.

Οὐκοῦν ἀπὸ σκυθρωποτέρων μὲν φωνῶν, ἀναγκαίων δὲ ἄρχεται οἶον ἰαποκτενῶ, εἶτα ἀποκτείνας ἰκαὶ ζῆν ποιήσω κατάξω, κάγῳ 10 ἰάσομαι· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. πρῶτον πατάσσει καὶ μετὰ τοῦτο ἰάται· αὐτὸς γὰρ ἰλγειν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν. οὕτω δὲ καὶ ἐνθάδε· ἰκαθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἰθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν 6^f καὶ ἀπολλύειν καὶ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφντεύειν. πλὴν πρῶτον 15 ἐστὶν ἐκεῖνα τὰ φαῦλα (ἀφαι)ρεθῆναι ἀφ' ἡμῶν. οὐ δύναται εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς τῆς φαύλης οἰκοδομεῖν ὁ θεός. ἰτίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; δεῖ τὴν κακίαν ἐκ βᾶθρων ἐκριζωθῆναι, δεῖ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κακίας καταναλωθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα μετὰ ταῦτα οἱ λόγοι (τοῦ θεοῦ) οἰκοδομῶσι 20 (καὶ φντεύωσι)· οὐ δύναμαι γὰρ ἄλλως νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· ἰδοὺ δέδωκα τοῖς λόγοις μου εἰς τὸ στόμα σου. τί ποιῶσιν οἱ λόγοι; ἰεκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν. λόγοι ἐκριζοῦσιν ἰθνη, λόγοι

1 ff. Vgl. c. Cels. II, 24 (Orig. I, 153, 25f.): τοῦ μὲν ἐγὼ ἀποκτενῶ δοκοῦσιν ἰζηκοῖναι καὶ πολλάκις ἡμῖν αὐτὸ ἰνειδίξουσι, τοῦ δὲ ἐζῆν ποιήσω οὐδὲ μὲνηνται, in Luc. Hom. 16 (Lo 5, 142f.): contra Conditorem latrant, et hinc inde de veteri testamento, quae non intelligunt testimonia congregantes, simplicium corda decipiunt. Aiunt enim: ecce, Deus legis et prophetarum, videte qualis sit. „Ego, — inquit, — „occidam, et ego vivere faciam: percutiam, et ego sanabo etc.“ Audiunt „occidam“, et non audiunt: „vivificabo“: audiunt: „percutiam“, et audire contemunt: „et ego sanabo“. Vgl. in Matth. Tom. 15, 11 (Lo 3, 349), in Jerem. Hom. 12, 5 usw. — 8 Deut. 32, 39. — 9 Vgl. Röm. 6, 4. — 9 Vgl. Deut. 32, 39. — 10 Hebr. 12, 6. — 11 Hiob 5, 18. — 12 ff. Vgl. in Jos. Hom. 13, 3. 4 (Lo 11, 121): et sicut dicebamus tunc, cum Jeremiam disserreremus, quia acceperat verba in os suum, quibus subverteret et aedificaret, evellet et plantaret: ita . . . Necessarium ergo et primum hoc opus Verbi Dei est, plantam eradicare peccati . . . Secundi jum operis est plantare etc., in Num. Hom. 13, 2 (Lo 10, 145f.). — 10 II Kor. 6, 14.

8 νόμου] + et Prophetarum H | λέγει Co dicūt H λέγοι S | 4 ἐπαγγελίαν] adiunctionem H ἀπαγγελίαν S | 4/5 οὐ βλέπετε . . . ἢ οὐχ ὄρᾳς] non advertentes . . . non considerantes H | 15 ἀφαιρεθῆναι (vgl. Hu) nach H: aufserantur ἰηθῆναι S | 17 τίς] aut (od. et) quae H | 10 οἱ—ἄλλως (z. T. mit Blass) nach H: sermones Dei acclifcent atque plantent. Possuntis siquidem et aliter οἱ λόγοι οἰκοδομηθῶσιν· οὐ δύναμαι γὰρ ἄλλως S.

κατασκάπτουσι βασιλείας <, ἀλλ' οὐ τὰς βασιλείας> ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς. ἀξίως λόγων κατασκαπτόντων, ἀξίως λόγων ἐκριζούντων νόει τὰ ἐκριζούμενα ὑπὸ λόγων, τὰ κατασκαπτόμενα ὑπὸ λόγων. Ἄρα ἄρτι ἐν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἔστι δύναμις, ἐὰν ὁ θεὸς 5 διδῶ (κατὰ τὸ κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ), δύναμις ἐκριζοῦσα, εἴ τις ἀπιστία, εἴ τις ὑπόκρισις, εἴ τις πονηρία, εἴ τις ἀκολασία; οὐκ ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ ποινιδωλεῖον φθορόμηται εἰς τὴν καρδίαν; ἵνα ἐκείνου κατασκαφέντος οἰκοδομηθῆ ναὸς τοῦ θεοῦ, καὶ δόξα τοῦ θεοῦ εὐρεθῆ ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι ναῷ, 10 καὶ γένηται οὐκ ἄσος, ἀλλὰ φντεία παράδεισος τοῦ θεοῦ, ὅπου ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἰς τὸ πῶς ἐστράφη εἰς πιζρίαν, ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; 137
μέχρι τοῦ ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃ σεαυτῆ
15 πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ,
λέγει κύριος.

Ῥμιλία β΄,

1. Ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων· ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις 20 τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὐδὲ ἄδου 216^v βασιλείον ἐπὶ γῆς. | εἶτα ὀλίγον ὑπερβάς τὸ ῥητὸν ἐρῶ, πόθεν οὖν θάνατος εἰσῆλθεν· ὀφθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. εἴ τι οὖν ἄριστον περὶ ἡμᾶς, ὁ θεὸς πεποίηκεν, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς ἐκτίσαμεν τὴν κακίαν καὶ τὰς ἁμαρτίας. διὰ τοῦτο καὶ ἐν-

4 ff. Vgl. c. Cels. 6, 2 (Orig. II, 72, 1 ff.), c. Cels. 4, 1 (Orig. I, 273 f.). — 5 Psal. 68, 11. — 7—11 Vgl. II Kor. 6, 16 Barn. 16, 6—10? — 10 Vgl. Gen. 2, 8. — 18 Weish. Sal. 1, 13. 14. — 18 ff. Vgl. Euseb. Praep. ev. 13, 3, 38. 39. — 22 Weish. Sal. 2, 24.

1 ἀλλ' οὐ τὰς βασιλείας nach H: sed non regna | 6 εἴ τις ἀκολασία; οὐκ ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ ποινιδωλεῖον] si qua luxuria, si qua discordia non est suffussa. Sicubi idolum H | 10 οὐκ ἄσος] non infertilis, sive lucus exsurgens H vgl. S. 27, 7 ff. | παραίσι H παραδείσον Hu | τοῦ θεοῦ] < H | 14 μέχρις S | 14/15 ἐὰν—πόαν] < H | 17 Ῥμιλία XIII H | 18—S. 17, 10 Hierzu Fragm. 5 in C: Εἰ—Σίων | 20 ὀλέθρου] mortis H | 21 ὑπερβάς] ὑποβάς Blass | τὸ ῥητὸν ἐρῶ] reperio H τὸ ῥητὸν εὐρίσκω Hu | οὖν] < H ὁ Ru | 22 ἄριστον CRu ἀρεστὸν S ἀρετὴν Co bona H | 24 ἐκτίσαμεν SC alltraimus H ἐλπίσαμεν Hu [sic].

θάδε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνώσματος ἢ ἐν τῷ προφήτῃ οἷον ἐπαπορητι-
 κῶς ἔλεγεν πρὸς τοὺς πικρότητα ἐσχηκότας ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίαν τῇ
 γλυκύτητι, ἣν ὁ θεὸς κατεσκεύασεν αὐτῇ· ἵπῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν,
 ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτριᾶ; ὡσεὶ ἔλεγε· χωλότητα οὐκ ἐποίησεν ὁ θεός,
 5 ἀλλ' ἀρτίποδας πεποίηκε πάντας, (τίς) αἰτία δὲ γεγένηται τοῦ χωλαν-
 θῆναι τοὺς κεχωλωμένους; καὶ πεποίηκεν ὁ θεὸς τὰ μέλη πάντα
 προηγουμένως ὑγιαίνοντα, γέγονε δὲ τίς αἰτία τοῦ παθεῖν τινα; τὸν
 αὐτὸν τρόπον ἢ ψυχῇ οὐ τοῦ πρώτου μόνου γέγονε κατ' εἰκόνα,
 ἀλλὰ παντὸς ἀνθρώπου. τὸ γὰρ ἵποιήσωμεν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα
 10 καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν φθάσει ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους. καὶ
 ἔστι πρεσβύτερον ὡς περ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἐκεῖνο ὃ οἱ πολλοὶ νοοῦσι τὸ
 κατ' εἰκόνα τοῦ προσειλημμένου αὐτῷ, ὅτε ἐφόρεσε διὰ τὴν ἁμαρτίαν
 τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, οὕτως ἐν πᾶσι πρεσβύτερον τὸ κατ' εἰκόνα
 θεοῦ τῆς εἰκόνας τῆς χειρὸνος. ἵεφορέσαμεν ἁμαρτωλοὶ ὄντες τὴν
 15 εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, φορέσωμεν μετανοοῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπου-
 ρανίου. πλὴν ἢ κτίσις γέγονεν ἐν εἰκόνι τοῦ ἐπουρανίου.

Ἀπορεῖ οὖν ἐνθάδε πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐλεγκτικῶς λέγων
 ὁ λόγος· ἵπῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτριᾶ; ἐγὼ
 γὰρ ἵεφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. ἐν τοῖς
 20 πρὸ τούτων λέλεκται, καὶ ἐπαναλαβὼν ὀλίγα πεισὼ || ὑμᾶς, ὅτι θεὸς 138
 μὲν καλὴν ἄμπελον ἐφύτευσε τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἕκαστος δὲ
 στραφείς γέγονεν ἐναντιὸς τῷ βουλήματι τοῦ κτίσαντος. ἵεγὼ δὲ
 ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν, οὐκ ἐκ μέρους ἵαληθινήν
 οὐδὲ τὴν μὲν ἀληθινήν τὴν δὲ ψευδῆ, ἀλλ' ἵεγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπε-
 25 λον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· ἵπῶς ἐστράφης, ἵεμοῦ κτίσαντός
 217^τ σε | πᾶσαν ἀληθινήν ἄμπελον, σὺ πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν καὶ
 γέγονας ἄλλοτριᾶ ἄμπελος;

2. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὸ ἵεἰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς

8 Vgl. Gen. 1, 26. — 8 ff. Vgl. in Joh. Tom. 13, 50 (Br I, 305, 24): τοῦτο λέγον-
 τος τοῦ θεοῦ περὶ πάντων ἀνθρώπων, Sel. in Gen. 1, 26 (Lo 8, 51): ὁ δὲ φάσκων τὸ
 κατ' εἰκόνα μὴ ἐν σώματι εἶναι, ἐν δὲ τῇ λογικῇ ψυχῇ κτλ., in Luc. Hom. 39
 (Lo 5, 235): Duae sunt imagines hominis: una, quam accepit a Deo factus in prin-
 cipio . . . altera choici . . . postquam propter inobedientiam atque peccatum ejec-
 tus de paradiso assumpsit eam, u. 8. — 9 Gen. 1, 26. — 18—10 Vgl. I Kor. 15, 49.
 — 19 f. Vgl. Z. 7 ff.?

1 προφήτῃ] + nunc queritur Deus et H | 5 τίς Co qua (causa) H | 14 τῆς²] τοῦ Hu vgl. *imagine Zabuli* H, doch übers. H d. ganzen Abschnitt sehr frei | χει-
 ρονος] + unde debemus magnopere laborare, ut quomodo H, was vielleicht einzu-
 fügen | 16 πλὴν] ad quam H καθ' ἣν Hu unter Streichung von κατ' εἰκόνα (so las
 man statt ἐν εἰκόνι) τοῦ ἐπουρανίου | 19 γὰρ] autem H | 24 οὐδὲ—ψευδῆ] et
 mendacem ex parte plantavi H.

σεαντῆ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος. ἄρα ᾧτό τις ἀμαρτήσασα ψυχὴ νίτρον λαβοῦσα καὶ ἀποπλυναμένη νίτρον αἰσθητῶ, ὅτι πανέται τῆς κηλίδος καὶ πανέται τῆς ἀμαρτίας; ὑπελάμβανε δέ τις πόαν ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν
 5 ἀπὸ γῆς λαβῶν καὶ ἀποπλυνάμενος καὶ ἀποσμηξάμενος καθαρθῆναι τὴν ψυχὴν, ὅτι λέγει ἐνταῦθα ὁ λόγος τῆ στραφείσῃ εἰς πικρίαν καὶ γενομένη ἄλλοτριᾷ ἀμπέλῳ· ἔὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρον καὶ πληθύνῃς σεαντῆ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος; ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὁ λόγος πᾶσαν δύναμιν ἔχει·
 10 καὶ ὡσπερ πάσης γραφῆς δύναμιν ἔχει, οὕτως ὁ λόγος ἔχει παντὸς φαρμάκου δύναμιν καὶ παντὸς τοῦ καθαρῖζοντος δύναμις ἐστι καὶ σμηκτικώτατος· ἤζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν διστομον. καὶ ὁ ἐὰν εἰπῆς, οὐ ἐστι χρεῖα, τοῦτό ἐστιν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ λόγου. ἔστιν οὖν τις λόγος
 15 νίτρον καὶ ἐστι τις λόγος πόα, ὅστις τοὺς τοιοῦτους ῥύπους καθαίρει λαληθεῖς. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου λόγου ὅστις ἐστὶ νίτρον καὶ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου δὲ λόγου ὅς ἐστι πόα οὐ πᾶσα ἀμαρτία θεραπεύεται, ἀλλ' ἐστιν ἀμαρτήματα οὐ δεόμενα νίτρον οὐδὲ πόας, λέγεται πρὸς τὴν ολομένην ἀμαρτήματα ἔχειν ὡς δυνάμενα ἀποπλυθῆναι ἐν νίτρον
 20 καὶ πόα, τὸ ἔὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρον καὶ πληθύνῃς σεαντῆ πόαν, κεκηλίδωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου, λέγει κύριος. καὶ ὡσπερ τῶν τραυμάτων τινὰ ἐστὶν ἃ μαλάγματι θεραπεύεται, καὶ ἄλλα ἐλαῖῳ θεραπεύεται, καὶ ἄλλα δέεται καταδέσμιον καὶ οὕτως ὑγιάζεται, ἄλλα δὲ ἐστὶ τραύματα ἐφ' οἷς λέγεται· οὐκ ἐστι
 25 μάλαγμα ἐπιθεῖναι οὔτε ἔλαιον οὔτε καταδέσμιος· ἀλλὰ ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρκαυστοί· | οὕτως ἐστὶ τινὰ ἀμαρτήματα, ἃ ῥυποι τὴν ψυχὴν, καὶ δέεται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τούτοις τοῖς ἀμαρτήμασι λόγον νίτρον, λόγον πόας· ἐστὶ δὲ τινὰ ἀμαρτήματα, ἃ οὐχ οὕτως θεραπεύεται, οὐδὲ γὰρ ῥύπον παραβάλλεται. διὰ τοῦτο τὰς
 30 διαφρορὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἐπιστάμενος ὁ ἐν τῷ Ἰσαΐα κύριος 139 ὄρα πῶς λέγει τὸ ἔκπλυει κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαρίει ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι

12 Hebr. 4, 12. — 14 ff. Vgl. Hier. Comm. 850: Ecclesiasticus quoque sermo, qui arguit . . . mordacioris nitri habet similitudinem . . . Porro peccata gravia, quae ad mortem trahunt, nec nitro nec herba Borith dilui possunt, sed gravioribus tormentis indigent. — 24 Jes. 1, 6. 7. — 31—S. 19, 7 Jes. 4, 4.

10 γραφῆς S *sacra volumina* H τροφῆς? Blass | 13 διστομον] + *et reliqua* H | 15 ἐστι Co ἔση S | 16 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ S | 18 δεόμενα] + *facili curatione nec* H | 18—20 πρὸς—πόα] < H | 20 πόα Co παρὰ S | 28 λόγον νίτρον, λόγον πόας] *roamnitrique sermonem* H.

κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως. ῥύπον καὶ αἷμα· ῥύπον (πνεύματι) κρίσεως, αἷμα πνεύματι καύσεως. εἰ (οὐ) ἔπρος θάνατον ἡμαρτες, πλὴν ἡμαρτες, φερέτωσαι. ἔκπλυει οὖν κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαρίει ἐκ μέσου αὐτῶν.
 5 εἶτα ἀνταπόδοσις πρὸς μὲν τὸν ῥύπον ἔπνεύματι κρίσεως (πρὸς δὲ τὸ αἷμα ἔπνεύματι καύσεως)· καὶ δεόμεθα οἱ πολλοί, ὅταν χεῖρονα ἀμάρτωμεν, οὐ νίτρου οὐδὲ τοῦ πληθῆναι πόαν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τῆς καύσεως.

3. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς βαπτίζει (τάχα νῦν εὐρίσκω τὸν λόγον)
 10 ἔν πνεύματι [καὶ] ἀγίῳ καὶ πυρί. οὐχ ὅτι τὸν αὐτὸν ἔν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί, ἀλλὰ τὸν μὲν ἅγιον ἔν πνεύματι ἀγίῳ, τὸν δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι ἁγίου πνεύματος, πάλιν ἡμαρτηκότα λούει ἐν πυρί· ὡς μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι βαπτιζόμενον ὑπὸ Ἰησοῦ ἔν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί. μακάριος οὖν ὁ βαπτιζόμενος ἐν ἀγίῳ πνεύ-
 15 ματι καὶ μὴ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός. τρισάθλιος δὲ ἐκεῖνος, ὅστις χρεῖαν ἔχει βαπτίσασθαι τῷ πυρί. πλὴν ἀμφοτέρα ἔχει ὁ Ἰησοῦς. ἔξελεύσεται γὰρ ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται. ῥάβδος ἐπὶ τοὺς κολαζομένους (ἄνθος ἐπὶ τοὺς δικαίους). οὕτως ὁ θεὸς πῦρ καταναλλίσκων· ἐστὶ, καὶ ὁ θεὸς
 20 φῶς ἐστὶ· πῦρ καταναλλίσκων τοῖς ἀμαρτωλοῖς, φῶς τοῖς δικαίοις καὶ ἁγίοις. καὶ μακάριος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ, ὁ τηρήσας τὸ βάπτισμα τοῦ ἁγίου πνεύματος. τίς ἐστὶν ὁ ἐν ἑτέρῳ

2 Vgl. I Joh. 5, 16. 17. — 2ff. Vgl. in Luc. Hom. 14 (Lo 5, 134): «spiritu iudicii» sordem «et spiritu combustionis» sanguinem, Hier. Comm. in Jes. 4, 4, u. 8. Nur scheinbar anders in Luc. Hom. 24 (Lo 5, 179; gegen Hu). Vgl. auch de princ. 2, 6 (Lo 21, 238f.). — 9ff. Vgl. in Luc. Hom. 24 (Lo 5, 179): Numquid uno atque eodem tempore Spiritu et igne baptizat, an vario atque diverso? — 10 Vgl. Luk. 3, 16. — 17 Jes. 11, 1. — 18 Vgl. in Joh. Tom. 1, 36 (Br I, 49, 31) ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος δὲ τοῖς σφριζόμενοις, Sel. in Ezech. 7, 10 (Lo 14, 200), in Jes. Hom. 3, 1 (Lo 13, 254f.). — 19ff. Vgl. Hom. 16, 6. — 19 Hebr. 12, 29. — 1. Joh. 1, 5. — 20f. Vgl. Sel. in Luc. 14, 18ff. (Lo 5, 242): τῷ γὰρ οὐκ ὄντι ἀγίῳ καταναλλίσκασθαι φῶς ἐστὶ κτλ., in Matth. Tom. 17, 19 (Lo 4, 127f.), in Joh. Tom. 13, 21 (Br I, 267, 19f.). — 21 Vgl. Apok. Joh. 20, 6. — 22ff. Vgl. in Luc. Hom. 24 (Lo 5, 179f.): sic stabit in igneo flumine Dominus Jesus . . . , ut quemcumque post exitum vitae hujus, qui ad paradisum transire desiderat, et purgatione indiget, hoc eum amne baptizet . . . eum vero, qui non habet signum priorum baptismatum, lavacro igneo non baptizet. . . . ostendat se et aquae et Spiritus lavacra servasse.

1 πνεύματι mit H: spirítu u. Hom. 14 in Luc. | 1—7 H frei: Si peccasti, et peccatorum sorde pollutus es, lavabit Dominus sordes filiorum, et filiarum Sion, et sanguinem emundabit de medio eorum. Si autem mortale peccatum est, non possumus nitro poaque mundari et spiritu iudicii sed spiritu combustionis et poenae | 5 πρὸς² — καύσεως Blass | 10 καὶ streicht Co | 11 ἀγίῳ καὶ CoH καὶ ἀγίῳ S | 18/19 ἄνθος — δικαίους nach H: flos justis | 21 μακάριος Co beatus H μακαρίσιος S.

σφζόμενος ἀναστάσει; ὁ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός, ὅταν
 218^r | ἔλθῃ ἐπὶ τὸ πῦρ ἐκείνο, καὶ τὸ πῦρ αὐτὸν δοκιμάσῃ, καὶ εὖρη τὸ
 πῦρ ἐκείνο ξύλα, χόρτον καὶ καλάμην, ὥστε αὐτὰ κατακαῦσαι. διὰ
 τοῦτο τούτων λεγομένων, ὅση δύναμις συναγαγόντες τοὺς λόγους
 5 τοὺς τῶν γραφῶν, εἰς τὴν καρδίαν ἀποτιθώμεθα αὐτούς καὶ κατ'
 αὐτούς πειραθῶμεν ζῆν, ἐὰν ἄρα δυνηθῶμεν πρὸ τῆς ἐξόδου καθαρὸν
 γενέσθαι, καὶ ἐτοιμάσαντες εἰς τὴν ἐξοδὸν τὰ ἔργα ἡμῶν ἐξελθόντες
 ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγαθοῖς παραληφθῆναι καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωθῆναι,
 ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

10 *Εἰς τὸ ἠμὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ·* 140
μέχρι τοῦ ἠγὴ γῆ κεχερσωμένη;

ᾠμιλία γ'.

1. Φησὶν ὁ κύριος ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγνωσθέντων περὶ τοῦ
 Ἰσραὴλ, ὅτι ἠρημος· αὐτῷ οὐκ ἐγένετο οὐδὲ ἠγὴ κεχερσωμένη. τίς
 15 οὖν γινόμενος ἐν τῷ τόπῳ οὐκ ἂν ζητήσαι ἐξετάζων τὸ βούλημα
 τοῦ γεγραμμένου; ἔστιν, ὁ θεὸς ἐν τῷ Ἰσραὴλ οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐ
 γέγονεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ γῆ κεχερσωμένη· ἄρα οὖν ἔρημος γέγονεν ὁ
 κύριος τῷ Ἰσραὴλ σήμερον ἢ γῆ κεχερσωμένη νῦν αὐτῷ ἔστιν; τί δέ;
 ὅτε τῷ Ἰσραὴλ ἦν οὐκ ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσιν
 20 ἦν ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη; εἰ γὰρ πᾶσιν ἀεὶ οὐκ ἔρημος ἔστι
 καὶ πᾶσιν ἀεὶ ἔστιν οὐ γῆ κεχερσωμένη, τίς χρεῖα τοῦ ἰδίως πρὸς
 τὸν Ἰσραὴλ κατ' ἐξαιρέτον λεχθῆναι ἠμὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ
 Ἰσραὴλ ἢ γῆ κεχερσωμένη; ἀλλ' ἔστιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς καθολικὰς εὐ-
 εργεσίας τοῦ θεοῦ, εἶτα μετὰ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπὶ
 25 τὰς ἰδικάς.

2. Οὐδενὶ ἔρημος ἔστιν ὁ θεός, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονη-
 ρούς καὶ ἀγαθούς· οὐδενὶ κεχερσωμένη γῆ ἔστι, βρέχων ἐπὶ δικαίους

2 ff. Vgl. I Kor. 3, 12. 13. — 8 Vgl. Hom. 16, 6, a. Cels. 5, 15 (Orig. II, 16, 11),
 in Joh. Tom. 13, 23 (Br I, 268f.), de princ. 2, 4 (Lo 21, 234): cuius ignis materia
 atque esca nostra sunt peccata, quae ab apostolo Paulo ligna, et foenum, et stipula
 nominantur. — 26 ff. Vgl. Matth. 5, 45.

2 ἐπὶ] < V | 5 ἀποτιθώμεθα Ru reponamus H ἀποτιθέμεθα Scorr. ἀποτιθέ-
 μεθα S* w. e. sch. | 6 ἐὰν ἄρα δυνηθῶμεν] ut . . . si fieri potest H ἵνα δυνηθῶμεν
 Co | 8 ἀγαθοῖς] sanctis H | 18 ἢ Gh Co ἢ S | τί Blass δι: S | 26—8. 28, 2 Hierzu
 Fragm. 6/7 in C: Καθόλου—δικαίων.

καὶ ἀδίκους· πῶς ἔρημος, ἀνατέλλων ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ἀνάπαν-
 οιν ποιῶν; πῶς ἔρημος τὴν γῆν ποιῶν καρποφορεῖν; πῶς ἔρημος
 ἕκαστον οἰκονομῶν κατὰ τὴν ψυχὴν, ἵνα λογικὸς ᾗ, ἵνα ἐπιστήμην
 218^α ἀναλαμβάνῃ, | ἵνα γυμνάζεται τὸ συνετὸν αὐτοῦ κατὰ τὸ σῶμα, ἵνα
 5 ἔχη ἐρρωμένα ἵα ἀλοθητήρια; ἔστιν οὖν οὐδενὶ ἔρημος ὡς πρὸς
 τὸν καθόλου λόγον ὁ θεός. ὡς δὲ πρὸς τὸν ἰδικόν, ἔρχομαι ἐπὶ τὰ
 τοῦ Ἰσραὴλ πράγματα καὶ λέγω· οὔτε ἔρημος οὔτε γῆ κεχερσωμένη
 ἦν, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ ἐποίει τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τῷ λαῷ. εἰ δέ
 τις καιρὸς γέγονεν ὅτε ἐγκατελείφθησαν, οἷον εἰ ἔρημος αὐτοῖς, οὐκ
 10 ἔρημος ὦν αὐτός, ἐγένετο. ὅτε μέντοι ἦν τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἔρημος οὐδὲ
 γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσι κατὰ τὸν ἰδικόν λόγον ἔρημος καὶ γῆ
 κεχερσωμένη ἦν. ὅτε δὲ ἀπεστράφη τὸν Ἰσραὴλ καὶ γέγονε τῷ Ἰσραὴλ
 ἐκείνῳ ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη, τότε ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθνη,
 καὶ γέγονε νῦν ἡμῖν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐκ ἔρημος ἀλλὰ πλήρης, καὶ
 15 οὐ γῆ κεχερσωμένη ἀλλὰ καρποφοροῦσα· ἵπολλα· || γὰρ ἵτὰ τέκνα 141
 τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. καὶ ἀπειλεῖ αὐτοῖς, οἷς οὐ
 γέγονεν ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, λέγων· ἐγὼ μὲν οὐ γέγονα ὑμῖν
 ἔρημος· οὐδὲ ἵγῆ κεχερσωμένη, ὑμεῖς δὲ εἰρήκατε· οὐ κυριευθησό-
 μεθα, οὐκ ἵξομεν πρὸς σε ἔτι. ἀρα εἰρήκασιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπο-
 20 νενοημένως κατὰ τὴν λέξιν· οὐ κυριευθησόμεθα· .....

4f. Vgl. Hebr. 5, 14. — 15 Jes. 54, 1 (Gal. 4, 27).

4 κατὰ τὸ σῶμα] fast unleserlich (vgl. TU NF 1, 3, 16 Anm. 4) in S, bestätigt durch C: ἐν τῷ σωματικῷ | 5 ἔχει S | 10 αὐτός C αὐτοῖς S | 20 κυριευθησόμεθα. ὁμιλία γ' S. Dass die Homilie verstümmelt ist, beweist abgesehen von der Kürze das plötzliche Abbrechen und das Fehlen der Schlussdoxologie. In C Frgm. 6/7 folgt auf ἄνδρα (Z. 16) noch: Φησὶν οὖν ἐντροπικῶς· μὴ τοῖς εἰδώλοις ὁμοίως ἀνόνητος αὐτοῖς γέγονα, οὐ χάριν τὴν ἐμὴν ἀπέδρασαν δεσποτεῖαν; καίτοι καὶ ἀποστάντες ἐμοῦ κόσμον καὶ δόξης ἑαυτοὺς ἀπεστέρησαν· δόξα γὰρ αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν δικαίων. Doch hat dies bedenkliche Ähnlichkeit mit Theodoret Comm. in Jerem. 2, 31 MPG 81, 513: Εἰρωνικῶς ταῦτα λέγει. Ἄρα, φησὶ, μὴ τοῖς εἰδώλοις εἰμι παραπλήσιος; ἀρα μὴ ὁμοίως ἐκείνοις οὐδένα αὐτοῖς καρπὸν ἀγαθὸν προσενηνοχα, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐμὴν δουλείαν ἀπέδρασαν;

Εἰς τὸ καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις
 Ἰωσίου· μέχρι τοῦ ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Ἰσραὴλ
 ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου Ἰούδα.

Ὅμιλία δ'.

5 1. Αὐτὸ τὸ ῥητὸν τῆς ἀναγνωσθείσης λέξεως ἔχει τι ἀσαφές,
 ὅπερ πρότερον νοηθῆτω· καὶ μετὰ τοῦτο, ἐὰν ὁ θεὸς διδῶ, εἰσόμεθα
 τὸ βούλημα αὐτοῦ τὸ μυστικόν. (οὐκ)οὖν θέλει ἡμᾶς εἰδέειν ἐν τού-
 τοις ὅτι, ὡς ἐν ταῖς Βασιλείαις γέγραπται, διηρέθη ὁ λαὸς ἐν τοῖς
 χρόνοις Ῥοβοὰμ εἰς τὴν ὑπὸ Ἱεροβοὰμ βασιλείαν τῶν δέκα φυλῶν
 10 καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Ῥοβοὰμ δύο φυλῶν· καὶ ἐκλήθησαν οἱ μὲν ὑπὸ τῷ
 Ἱεροβοὰμ Ἰσραὴλ, Ἰούδα δὲ οἱ ὑπὸ τῷ Ῥοβοὰμ. καὶ ἔμεινεν αὕτη ἡ
 διαίρεσις τοῦ λαοῦ, ὅσον κατὰ τὴν ἱστορίαν, μέχρι τοῦ δευρο· οὐκ οὐ-
 219^r δαμεν γὰρ ἱστορίαν συναγαγοῦσαν τὸν Ἰσραὴλ καὶ (τὸν) Ἰούδαν | ἐπὶ
 τὸ αὐτό· ἡμαρτεν οὖν πρῶτον Ἰσραὴλ κλειονα, ὁ ὑπὸ τῷ Ἱερο-
 15 βοὰμ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, καὶ τοσαῦτα ἡμαρτε παρὰ τὸν Ἰούδαν
 ὥστε αὐτοὺς καταδικασθῆναι ὑπὸ τῆς προνοίας γενέσθαι αἰχμαλώ-
 τους· εἰς Ἀσσυρίους, ὡς λέγει ἡ γραφή,· μέχρι τῆς σήμερον· μετὰ
 τοῦτο ἡμαρτον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰούδα καὶ κατεδικάσθησαν αἰχμάλωτοι εἰς
 Βαβυλῶνα, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον ὡς ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ἐπὶ ἑβδομή-
 20 κοντα ἔτη, περὶ ὧν ὁ Ἱερεμίας προεφήτευσεν, ὧν ἐμνήσθη καὶ ὁ Δανιήλ.
 εἰ νοοῦμεν ταῦτα ὡς πρὸς τὸν λαὸν ἐκείνον τὸν τότε, ἴδε τὰς λέξεις
 τοῦ προφήτου, εἰ μὴ τοιοῦτό τι δηλοῦσι. κατηγορεῖ γὰρ τῶν ἁμαρ-
 τιῶν τοῦ Ἰσραὴλ ὡς λόγος, καὶ φησιν ὅτι τοσοῦτων ἁμαρτημάτων
 γεγενημένων τῷ Ἰσραὴλ, ἀκούσασα ἡ Ἰούδα συναγωγὴ τὰ ἐκείνων
 25 πταίσματα καὶ τίνα τρόπον πεποίηκα αὐτοὺς γενέσθαι ἐν αἰχμαλώσει,
 οὐκ ἐπαιδεύθη ἀλλὰ προσέθηκε ταῖς ἁμαρτίαις, ὥστε διὰ τὴν προσ-
 θῆκην τῶν ἁμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ Ἰσραὴλ
 δικαιοσύνην εὐρήσθαι ἐν τῷ Ἰσραὴλ || παρὰ τὸν Ἰούδαν. εἶτα ἐπὶ τού- 142
 τοις κελεύεται ὁ προφήτης προφητεῦσαι, ὡς χειρόνος γενομένου τοῦ

8 ff. Vgl. I Kdn. 12 Hos. 1, 11. Vgl. Hier. Comm. 859. — 18 Vgl. Jerem. 3, 18.
 — 17 Vgl. II Kdn. 17, 23 (εἰς Ἀσσυρίους ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης). — 19 Vgl. Jerem.
 25, 11. — 20 Vgl. Dan. 9, 2 (θ' LXX).

4 Homilia XIII H | 7 οὐκοῦν Co El οὖν (E korrig. aus T?) V | 8 λαός]
 + post Salomonis interitum H | 11 Ἰσραὴλ, Ἰούδα Co H Ἰούδα, Ἰσραὴλ S | 14
 πρῶτον Ru nach H: primus πρὸς τὸν S (vgl. S. 26, 6) | 22/23 κατηγορεῖ—φησιν]
 Accusatur Israel et dicitur H | 26 οὐκ ἐπαιδεύθη] non egit poenitentiam, nec conversa
 est ad me H | 27 τοῦ Co τῷ S | 29 προφητεῦσαι] + ad Israel H, wohl richtig.

Ἰούδα παρὰ τὸν Ἰσραήλ, ἵνα μετὰ τὰ ἀμαρτήματα ἐπιστρέψῃ. μετὰ τὴν προφητείαν οὖν τὴν πρὸς Ἰσραήλ κελεύουσας ἐπιστρέφαι αὐτὸν προφητεύει ὁ προφήτης, ὅτι μέλλουσιν ἅμα γίνεσθαι Ἰσραήλ καὶ Ἰούδας καὶ γίνεσθαι ποτε μίαν ἀμφοτέρων βασιλείαν. ᾧ δὴ μέλει
5 τῶν ἀναγνωσμάτων, λαβέτω τὰ ῥήματα τῆς ὅλης σήμερον ἀναγνωσέως καὶ τότε ὄψεται τὰ νοήματα δεδηλωσθαι.

Ἐκεῖ εἶπε κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως· εἶδες ἃ ἐποίησάν μοι ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, οὐκ Ἰούδα, ἀλλὰ τοῦ Ἰσραήλ· πρῶτον; ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω
10 παντὸς ξύλου ἀλσώδους καὶ ἐπόρνευσεν (ἐκεῖ). καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν πάντα ταῦτα· ἀνάστρεψον πρὸς με· (καὶ οὐκ ἀνέστρεψε.) καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς· τῆς Ἰσραήλ συναγωγῆς ἢ ἀσύνθετος
21 Ἰούδα. | καὶ εἶδον· οἱ ἀπὸ Ἰούδα, διότι περὶ πάντων ὧν κατελείφθη ἐν οἷς ἐμοιχάτο ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὴν καὶ
15 ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου. θέον παιδευθῆναι τὸν Ἰούδαν — ἐξαπέστειλα γὰρ τὸν Ἰσραήλ, τὴν συναγωγὴν Ἰσραήλ, ἐξέβαλον αὐτοὺς εἰς Ἀσσυρίους· καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· — καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα. μετὰ τούτοις δὲ
20 ἃ ἐποίησα τῷ Ἰσραήλ, ἐξαποστειλάς αὐτόν, δούς βιβλίον ἀποστασίου, θέον παιδευθῆναι τὴν Ἰούδα συναγωγὴν ἐξ ὧν πεκύνθησιν ἐκεῖνοι, οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπαιδευθήσαν, ἀλλὰ προσέθησαν τοῖς ἀμαρτήμασιν, ὥστε τὰ ἀμαρτήματα τῆς Ἰσραήλ συναγωγῆς συγκρίσει τῶν ἀμαρτημάτων τῆς συναγωγῆς τοῦ Ἰούδα δικαισύνην εἶναι δοκεῖν. καὶ
25 ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα ἢ ἀδελφὴ αὐτῆς καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐπόρνευσε καὶ αὐτὴ, καὶ ἐγένετο αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἢ πορνεία, καὶ ἐμοιχέουσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε
30 πρὸς με. οὐκ ᾔδεδόθη με ἐξ ὧν πεποίηκα τῷ Ἰσραήλ, ἵνα τελείως ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ θέον αὐτὴν ἐπιστρέφειν ἐν ἀληθείᾳ, ἢ δὲ ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε· καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρὸς με ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἔδικαιωσε τὴν ψυχὴν αὐτῆς Ἰσραήλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου

1 ff. Vgl. Jerem. 3, 12. 14. 18. — 10 Vgl. II Kdn. 17, 23.

1 Ἰσραήλ] ἰηλ· ἔϊτ· S Ἰσραήλ· εἶτα Co | 4 μέλει] μέλλει S | 7—S. 28, 20 Hierzu Fragm. 9 in C: Ἀῖξει—ἀνέξεται | 8 ἐποίησάν μοι] fecit mihi H ἐποίησέ μοι Ru | 9 Ἰσραήλ· πρῶτον mit H: prius Israel Ἰσραήλ. Πρῶτον S | 10 ἐκεῖ mit H: illic u. LXX | 11 καὶ οὐκ ἀνέστρεψε Co vgl. LXX et non est conversa H | 13 ὧν] < H w. e. sch. | 15 θέον παιδευθῆναι τὸν Ἰούδαν] < H | 16 τὴν συναγωγὴν Ἰσραήλ] < H | 19 ἐποίησα] ἐποίησε S passa est H | ἀποστασίον] + in manus suas H.

Ἰούδα. τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Ἰσραὴλ συγκρινόμενα τοῖς πταίσμασιν Ἰούδα
 γέγονε δικαίωσις τῆς ψυχῆς (τῆς) Ἰσραὴλ συναγωγῆς. || 2. ἔπορεύου· 143
 οὖν καὶ ἀνάγκωδι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βορρᾶν.

Ἐὶ νενόηται τὸ ῥητόν, ἴδωμεν τί βούλεται ἐν τούτοις δηλοῦσθαι.
 5 ἢ κληῖσις τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν ἔσχεν ἐκ τοῦ παραπτώματος τοῦ Ἰσραὴλ, |
 220^ε καὶ λέγουσιν οἱ ἀπόστολοι κηρύξαντες ταῖς τῶν Ἰουδαίων συναγω-
 γαῖς ὅτι ἡμῖν ἦν ἔξαπεσταλμένος ὁ λόγος τῆς σωτηρίας· ἐπειδὴ δὲ
 ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. καὶ ὁ ἀπό-
 στολος περὶ τούτων εἰδὼς ἃ οἶδε λέγει· τῷ αὐτῶν παραπτώματι
 10 ἢ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς. οὐκ οὖν αἱ
 πολλαὶ ἁμαρτίαι ἐκείνου τοῦ λαοῦ πεποιήκασιν αὐτὸν ἔγκαταλειφθῆ-
 ναι καὶ ἡμᾶς ἦκειν ἐπὶ τὴν ἔλπίδα τῆς σωτηρίας, τοὺς ξένους τῶν
 διαθηκῶν, τοὺς ἄλλοτρίους τῶν ἐπαγγελιῶν. πόθεν γὰρ ἔμοι τῷ
 ὄπουποτοῦν γενομένῳ ξένῳ τῆς λεγομένης ἀγίας γῆς, νῦν περὶ τῶν
 15 ἐπαγγελιῶν διαλέγεσθαι τοῦ θεοῦ, καὶ πιστεύειν εἰς τὸν θεὸν τῶν
 πατριαρχῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 προκεκηρυγμένον ὑπὸ τῶν προφητῶν χάριτι θεοῦ παραδέχεσθαι; εἰ
 νοεῖς τοὺς δύο τούτους λαούς, τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν ἀπὸ
 τῶν ἐθνῶν, ἴδε μοι τὴν μετοικίαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ
 20 ἐκείνου τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ περὶ ἐκείνου νόει μοι γεγράφθαι· ἔξαπέ-
 σταλκα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου· ἔξαπέστειλε γὰρ
 τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὁ θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτῷ βιβλίον ἀποστασίου. ὅπερ
 τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ τῶν γεγαμηκότων· ἐὰν δυσάρεστος ἦ ἢ ἡ γυνὴ τῷ
 ἀνδρὶ, λέγει ὁ Μωσέως νόμος, βιβλίον ἀποστασίου ἀπὸ τοῦ ἀνδρός
 25 ἐγίνετο καὶ ἔξαπεστέλλετο ἢ γυνή, καὶ ἐξῆν τῷ ἀποστειλάντι τὴν
 προτέραν γυναῖκα διὰ τὸ δοκεῖν ἠσχημονηκέναι γαμεῖν ἑτέραν γυναῖκα.
 οὕτως τῷ λόγῳ ἴδε ἐκείνους λαμβάνοντας βιβλίον ἀποστασίου. καὶ
 ἐπεὶ ἔλαβον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου, διὰ τοῦτο ἔγκατελείφθησαν
 πάντη. ποῦ γὰρ προφητῆται ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ σημεῖα ἔτι παρ' αὐ-
 30 τοῖς; ποῦ ἐπιφάνεια θεοῦ; ποῦ ἡ λατρεία, ὁ ναός, αἱ θυσίαι; ἔξεβλή-

2 Jerem. 3, 12. — 5 Vgl. Röm. 11, 11. — 7 Vgl. Act. 13, 46. 26. — 9 Vgl.
 Röm. 11, 11. — 12 Vgl. I Thess. 5, 8. Vgl. Eph. 2, 12. — 14 Vgl. Röm. 9, 4f. Eph.
 2, 12. — 15 Vgl. Act. 3, 13. 24. — 16 Vgl. Act. 3, 20. — 28 ff. Vgl. Deut. 24, 1.
 27 ff. Vgl. in Matth. Tom. 14, 19 (Lo 3, 311): καὶ σημείον τοῦ ἐληφέναι αὐτὴν
 βιβλίον ἀποστασίου τὸ Ἱερουσαλήμ μὲν καθαρῆσθαι μετὰ τοῦ . . . ἀγιάματος . . .
 καὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαντομάτων καὶ πάσης τῆς παρ' αὐτῷ λατρείας κτλ.
 — 29/30 Vgl. Psal. 74, 9.

2 γέγονε] + quodammodo H | τῆς Ἰσραὴλ συναγωγῆς] vgl. S. 23, 22 ejus H |
 8 οὖν] < H Lo | 5 ἢ κληῖσις nach H: vocatio gentium ἢ κἄν εἰς S κἄν εἰς Co
 κληῖσις Hu | 7 τῆς σωτηρίας] < H | 11 ἔγκαταλειφθῆναι] + a domino H | 29 πάντη]
 + a domino H.

θησαν ἀπὸ τοῦ τόπου ἑαυτῶν· ἔδωκεν οὖν τῷ Ἰσραὴλ βιβλίον ἀποστασίου.

220^v | *Εἶτα ἡμεῖς Ἰούδα* (Ἰούδας δὲ διὰ τὸν σωτήρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατείλαντα· πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος 5 ἡμῶν) ἐπεστρέψαμεν πρὸς κύριον, καὶ τὰ τελευτάτα ἡμῶν, ἅπερ εἶθε μὴ ἦδη εἶη, παρακλήσια ἔοικε γίνεσθαι τοῖς ἐκείνων τελευταίοις, εἰ μὴ ἄρα καὶ χείρονα. 3. ὅτι γὰρ τοιαῦτα καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου ἔσται, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένων, ἐν οἷς φησιν· >διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν 10 ἀνομιᾶν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· καὶ· ποιήσει σημεῖα καὶ τέρατα ὁ ἐλευσόμενος, οἷστε ἀποπλανᾶσθαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· καὶ τοιαῦτα ἔσται τὰ καθ' ἡμᾶς οἷστε τὸν σωτήρα || λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπι- 144
δημίας, ὡς ἐκ τῶν τοσοῦτων ἐκκλησιῶν πιστοῦ ταχέως μὴ εὐρισκο- 15 μένον· >πλὴν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ ἀληθῶς ἐὰν κρίνωμεν τὰ πράγματα ἀληθείᾳ καὶ μὴ ὄχλοις, καὶ κρίνωμεν τὰ πράγματα προαιρέσει καὶ μὴ τῷ βλέπειν πολλοὺς συναγομένους, ὀφόμεθα νῦν ὡς οὐκ ἐσμέν πιστοί. ἀλλὰ τότε ἦσαν πιστοί, ὅτε τὰ μαρτύρια τὰ γενναῖα ἐγίνοντο, ὅτε ἀπὸ τῶν 20 κοιμητηρίων προέμφαντες τοὺς μάρτυρας ἠρόμεθα ἐπὶ τὰς συναγωγάς, καὶ ὅλη ἡ ἐκκλησία μὴ θλιβομένη παρεγίνετο, καὶ οἱ κατηγούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυροῖσι κατηγούντο καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν >μέχρι θανάτου, >μὴ πτυρόμενοι· μηδὲ ταρασσόμενοι >ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν· τότε οἶδαμεν καὶ σημεῖα ἑώρα- 25 κότας παράδοξα καὶ τεράστια. τότε ἦσαν πιστοὶ ὀλίγοι μὲν πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὀδεύοντες ὁδὸν τὴν ἀπάγου-

3 Vgl. Hom. 9, 1. — 4 Hebr. 7, 14. — 7 Vgl. Matth. 13, 49? — 9 Matth. 24, 12, 13. — 11 Vgl. Matth. 24, 24 Par. — 15 Luk. 18, 8. — 16 ff. Vgl. in Matth. Tom. 17, 24 (Lo 4, 135): καὶ εἴ τις γε κατανοῆσαι τὰ πολυάνθρωπα ἀθροίσματα τῶν, ἵνα ἀπλούστερον ὀνομάσω, ἐκκλησιῶν, καὶ ἐξετάσαι, πόσοι μὲν οἱ βιοῦντες ἐπιεικέστερον . . . πόσοι δὲ οἱ φανυμότερον πολιτευόμενοι . . ., ἴδοι ἂν, ὅτι χρήσιμός ἐστιν ἡ λέγουσα τοῦ Σωτήρος φωνή· πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δ' ἐκλεκτοί. — 28 Vgl. Apok. Joh. 2, 10. — Phil. 1, 28. — 24 Act. 14, 15? — 26 Vgl. Matth. 7, 14.

11 ὁ ἐλευσόμενος] in coelo et in terra H | 18 ἔσται mit H: futura est ἔστι S | 18/14 περὶ — εὐρισκομένον] qui omnia quae sunt ventura cognoverat H | 19 τὰ γενναῖα] so auch S (vgl. TU NF 1, 3, 6 A 2 10, A 2) τῆ γενεᾷ Co | 21 μὴ θλιβομένη] lugentium H | κατηγούμενοι] + in prima statim fide | 22—24 καὶ ἐπὶ—θεόν] H ganz ungenau w. e. sch.: quando mulierculas et infirmior sexus usque ad mortem manebat intrepidus | 24/25 τότε—τεράστια] Tunc vere signa de coelo, tunc fiebant portenta de terra H.

σαν εἰς τὴν ζωὴν. νῦν δὲ ὅτε γέγοναμεν πολλοί, ἐπεὶ οὐ δυνατόν
 εἶναι πολλοὺς ἐκλεκτοὺς (οὐ γὰρ ψεύδεται ὁ εἰπὼν Ἰησοῦς· πολλοί
 οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί), ἐκ [γὰρ] τοῦ πλήθους τῶν ἐπαγγελλο-
 221^r μένων | θεοσέβειαν σφόδρα εἶσιν ὀλίγοι οἱ κατανατῶντες ἐπὶ τὴν ἐκ-
 5 λογὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μακαριότητα.

4. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὡς πρῶτον ἐξαπέστειλα διὰ τὰ ἁμαρτήματα τὸν
 Ἰσραὴλ καὶ ἐξαπέστειλα εἰς μετοικίαν αὐτόν, ὁ δὲ Ἰούδας ἀκούων τὰ
 γενόμενα τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἐπέστρεψε, λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρ-
 τημάτων. ὅτι ἀναγινώσκονται τὰ τῷ Ἰσραὴλ συμβεβηκότα καὶ τὰ
 10 πταίσματα (τὰ) περὶ ἐκείνον τὸν λαόν, δέον ἡμᾶς φοβησθαι καὶ λέγειν·
 εἰ τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον οὐδὲ ἡμῶν
 φείσεται; εἰ ἐκείνους τοὺς ἀνχοῦντας εἶναι καλλιέλαιοι, τοὺς ἐρριζω-
 μένους εἰς τὴν ῥίζαν τῶν πατριαρχῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰα-
 κώβ μὴ φεισάμενος ὁ χρηστός ἅμα καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ἐξέκοψε,
 15 πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; ἴδεις γὰρ χρηστότητα καὶ ἀποτο-
 μίαν θεοῦ. οὐ γὰρ χρηστός μὲν οὐκ ἀπότομος δέ, οὐδὲ ἀπότομος
 μὲν χρηστός δὲ οὐ. εἰ γὰρ χρηστός μόνον ἦν, ἀπότομος δὲ μὴ ἦν,
 ἐπὶ πλεον ἂν κατεφρονήσαμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. εἰ ἀπότομος
 μὲν ἦν, χρηστός δὲ μὴ ἦν, τάχα ἂν καὶ ἀπέγνωμεν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις
 20 ἡμῶν. νῦν δὲ ὡς θεὸς (χρηζόμεν γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦντες
 τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἐμμένοντες δὲ ταῖς ἁμαρτίαις τῆς ἀποτομίας)
 καὶ χρηστός ἐστι καὶ ἀπότομος ὁ θεός, καὶ λαλεῖ ἡμῖν διὰ τῶν προ-
 φητῶν καὶ λέγει· εἶδες ἃ ἐποίησάν μοι ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ;
 τὸν Ἰσραὴλ τὸν λαόν μοι νόει ἐκείνον· ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ||
 25 ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου κατασκίονε. ἐὰν ἴδῃς τὸν Φαρι- 145
 σαίον εἰς τὸ ἱερόν ἀναβαίνοντα ἀλαζονικῶς καὶ μὴ τύποντα ἐαν-
 τοῦ τὸ στήθος μηδὲ κηδόμενον τῶν ἰδίων κακῶν, ἀλλὰ λέγοντα·

1 ff. Vgl. in Matth. Tom. XII, 12 (Lo 3, 150): Ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα διωσπείν
 ἡμᾶς βούλεται, διὰ τὰ πλήθη τῶν πιστεῖειν νομιζομένων ἐκκλησιαστικῶν, λεκτέον
 αὐτῷ οὐ μόνον τό· πολλοὶ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί κτλ. — 2 Matth. 20, 16. —
 11—15 Vgl. Röm. 11, 21. 24. 18. — 15 Röm. 11, 22. — 18 Vgl. Röm. 2, 4. — 22 ff.
 Vgl. in I Kor. 5, 5 (Cat. Cram. V, 90): Οὐκ αἶε οὔτε ὁ θεὸς οὔτε οἱ τούτου θεοσεβίαι
 μαθηταὶ κέρηται χρηστοῖς λόγοις πρὸς τοὺς ἀκούοντας· οὐ δὲ [sic] αἶε τοῖς
 ἀποτόμοις ἀλλὰ ποτὲ μὲν τούτῳ, ποτὲ δὲ ἐκείνῳ. — 25 ff. Vgl. Luk. 18, 10. 13.

§ γὰρ streicht Ru mit H | 6 πρῶτον mit Ru nach H; primum πρὸς τὸ S | ὅτι
 δε Co | 10 τὰ Blass | 14 χρηστός Co χς' S Christus H | ἐξέκοψεν S | 17 γὰρ Co
 δε S < H | 20 θεός Co (+ ἀμφοτέρων ἔχει) Deus H θεοῦ S | 22 καὶ Hu et H
 (Vall.: sicque) et S | per Prophetam H | 23 ἐποίησάν μοι fecit mihi H ἐποίησέ
 μοι Co | 25 κατασκίον] nemorosum H (= ἀλώδους) | 26 ἀναβαίνον^τ i. T., a. R.:
 ἐστὶ | [l. ἐστῶτα?] S, ascendentem H.

εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἶμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἀδικοὶ, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ὅψει ὅτι ἀναβέβηκεν ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλόν· ψεκτῶς καὶ ἀγαπήσας μεγαλοφροσύνην καὶ κατὰ τὴν
 5 ἀλαζονείαν καὶ κατὰ τὴν ὑπερηφανίαν· ὃς δὲ ἀναβέβηκε καὶ ἐπὶ πάντα βουνὸν ὑψηλὸν καὶ γέγονεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου· οὐ καρπιμον, ἀλλ' ἄλσῳδους· | ἄλλο γὰρ τὸ ἄλσῳδες ξύλον, ἄλλο τὸ καρποφόρον· εἰς ἄλσῃ ὅταν φυτεύωσι ξύλα, φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ συκῆν οὐδὲ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρφεως χάριν ἄκαρπα
 10 ξύλα· τοιοῦτους εὐρήσεις τοὺς λόγους τῶν ἑτεροδόξων καὶ τὰ κάλλη τῶν πιθανότητων αὐτῶν οὐκ ἐπιστρεφόντων τοὺς ἀκούοντας· ὅταν οὖν τοῖς τοιοῦτοις λόγοις τις ἑαυτὸν ἐπιδῶ, πεπόρευται ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἄλσῳδους· οὐκ εἶρηκε ἵπαντὸς ξύλου καὶ σεσιώπηκεν, οὐδὲ πάλιν προσέθηκε· παντὸς ξύλου τοῦ καρπιμου, ἀλλ' εἶρηκεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἄλσῳδους· διὰ τοῦτο νοήσεις τί δῆποτε ὁ νομοθέτης λέγει· οὐ φυτεύσεις πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θνυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος· ἔχεις γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλσους ἀπηγορευμένον.

5. Ὑποκαταλείψετε ἐκεῖ· καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα
 20 πάντα· πρὸς με ἀνάστρεψον· καὶ οὐκ ἀνέστρεψεν, καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα· λελοιδωρήμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγω οἱ ἁμαρτάνοντες καὶ μὴ τηροῦντες τὰς συνθήκας τοῦ θεοῦ μηδὲ βλέποντες ὅτι ἀπολωλέκασιν ἐκεῖνοι τὴν διαθήκην εὐγενεῖς ὄντες, ἐξ Ἀβραάμ ὄντες, ἐπαγγελίαν λαβόντες· δεόν οὖν ἡμᾶς λογίζεσθαι, ὅτι ἐκπεπτῶ
 25 κασιν ἐκεῖνοι τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ οὐδὲν ὠνήσεν αὐτοὺς τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν πατέρων, πόσῳ πλέον ἡμεῖς ἁμαρτάνοντες ἐγκαταλειφθησόμεθα· εἰ ἦτε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἂν ἐποιεῖτε· λέγει αὐτοῖς ὁ σωτὴρ· καὶ πάλιν ὁ Ἰωάννης· μὴ ἄρξῃσθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ
 30 ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ· λίθους ἀνισόσόμενος ἡμᾶς τοὺς λιθίνην ἔχοντας τὴν καρ-

1 Luk. 18, 11. 12. — 4 Vgl. Jerem. 31, 29 Luc. — 16 Deut. 16, 21. — 17 Vgl. Deut. 12, 3? — 27 Joh. 8, 39. — 28 Luk. 3, 8. — 31 ff. Vgl. in Joh. Tom. 6, 22 (Br I, 138, 10 ff.): καὶ τοὺς διὰ τὴν λιθίνην καρδίαν ἀπίστους λίθους ὀνομαζομένους δυνάμει θεοῦ μεταβαλεῖν οἷους τε εἶναι ἀπὸ λίθων εἰς τέκνα Ἀβραάμ. — Vgl. Ezech. 36, 26.

8—17 Hierzu Fragm. 8 in C: Ἐπὶ—ἄλσος | 4/5 ψεκτῶς—ὑπερηφανίαν] et inflammatus arrogantia ista praesumat H | 17/18 ἔχεις—ἀπηγορευμένον] nominatim quippe interdicuntur ne lucus plantetur in templo, si observaveris quare dictum sit H — vielleicht ist ein εἰ νερόχας διὰ τὴν εἶρηται als Anfang d. § 5 ausgefallen | 24—27 δεόν—ἐγκαταλειφθησόμεθα] < H | 28 Joannes Baptista H.

διαν· και ἐσκληρυμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν. και ἀληθῶς ὁ δυνα-
 τὸς θεὸς ἤγειρε τέκνα τῶ Ἀβραὰμ ἀπὸ τῶν λίθων, ἐὰν ᾤμινωμεν
 222^r ἐν τῇ τεκνογονίᾳ· και | τηρήσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας. ᾤιδεν·
 οὖν ᾤτὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς· τῆς κατοικίας τοῦ Ἰσραὴλ ᾤ ἄσύνθετος
 5 Ἰούδαί, ἢ μὴ τηρήσασα τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν || θεόν, ᾤ και εἶδεν 148
 διότι περὶ πάντων, ᾤν κατελείφθη· ἐκεῖνη (ταῦτα γὰρ πάντα ἡμεῖς
 βλέπομεν ὁ Ἰούδας, (ἐὰν) ἀναγινώσκωμεν τὴν γραφὴν)· ᾤτι περὶ πάντων
 ᾤν κατελείφθη ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο, ἐξαπέστει-
 λεν αὐτὴν ὁ θεὸς και ἔδωκεν αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίον. και δέον
 10 ἡμᾶς παιδευθῆναι ἐξ ᾤν ἐκείνοις ἐποίησε κρίνας αὐτοὺς κατὰ τὰ
 ἁμαρτήματα, ἐγκαταλιπὼν και παραδοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν και παρα-
 δοὺς εἰς φόνον και παραδοὺς τοῖς πολεμοῖς· δέον ἐκ τούτων ἡμᾶς
 ἐπιστρέφαι και ἕκαστον ἡμῶν λογισασθαι ὅτι, ᾤει ὁ θεὸς τῶν κατὰ
 φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται, εἰ τοὺς
 15 ἀπὸ τῶν πατέρων οὕτως ἐξέωσε γενομένους ἁμαρτωλοὺς, τί ἡμεῖς οἱ
 ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες πεισόμεθα, ἡμεῖς οὐδὲν τούτων ἐλογισά-
 μεθα, κληθέντες ἵνα παραζηλώσῃ ἐκεῖνος ὁ λαὸς ὄρων τὸν δοῦλον
 τετιμημένον, βλέπων τὸν ἄγενῆ προσεληλυθότα. εἰ δὲ τοσαῦτα ἐκει-
 νοι πεπόνθασι, πόσῳ πλέον, ἐὰν ἁμαρτάνωμεν, ἡμεῖς ἐγκαταλειφθη-
 20 σόμεθα;
 ᾤ Ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἢ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξαπέστειλα αὐτὴν
 και ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίον εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· και οὐκ
 ἐφοβήθη ἢ ἄσύνθετος Ἰούδαί· ᾤ πεποίηκα τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ
 ὅτι ᾤ ἐξαπέστειλα αὐτὴν και ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίον. οὐκ
 25 ἐφοβήθη· ἐκ τῶν ἐκείνοις γεγεννημένων. εἰσῆλθέ τις εἰς οἰκίαν οἰκο-
 δεσπότου· νεώνητός ἐστι, πυνθάνεται τίνα τῶν προτέρων οἰκετῶν
 ἐτίμησε και διὰ τί, τίνα ἠτίμασε τῶν οἰκετῶν και διὰ τί. κατανοήσας,
 εἰ βούλεται (μ)εῖναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότου, φυλάσσειται τού-
 τοις περιπεσεῖν, ᾤ πεποιήκασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι και ἡμαρτηκότες

2 Vgl. I Tim. 2, 15. — 8 Vgl. Röm. 8, 15. — 5 Vgl. Olymp. (Gh I, 271 — 285):
 ἀσύνθετον φησι τὴν λύσαντα τὰς πρὸς θεὸν συνθήκας. — 12 ff. Vgl. in Rom. Comm.
 VII, 18 (Lo 7, 179f.). — 18 Vgl. Röm. 11, 21. — 17 Vgl. Röm. 11, 11. — 25 ff. Vgl.
 in Ezech. Hom. 7, 1 (Lo 14, 96f.).

1 ἐσκληρυμένους vgl. S. 50, 20/21 ἐσκληρυμένους S | 2 ἤγειρε] *suscita et* H
 (-bit Vall.) | 8 ἐν τῇ τεκνογονίᾳ] *in adoptione ejus* H | 5 εἶδεν Ru *vidit* H εἶδον S |
 6. 8 κατελείφθη] *comprehensa est* H κατελήφθη Hu | 7 ἐὰν ἀναγινώσκωμεν nach H:
legendes ἀναγινώσκωμεν S | 16 κληθέντες] *et ideo nos vocatos* H | 18 εἰ δὲ nach H: *Si*
autem ei ἦδη S | 28 πεποίηκα τῇ κατοικίᾳ] *fecit habitatio* H, *danach. Hu* kaum
 richtig: *πεποίηκαν* [L. -κεν] ἢ *κατοικία* | 25 γεγεννημένων] + *ut ne ipse propter*
peccata sua, similia sustineret H, vielleicht richtig | 26 τίνα] *ab aliquo conserro*
quis H | 28 μεῖναι nach H: *perseverare*.

καὶ ἐκβεβλημένοι καὶ κολάσει παραδεδομένοι. εἶτα μαθὼν τίνα πεποιθήκασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ εὐδοκιμηκότες, καὶ ἐπὶ ποταποῖς
 222^v ἔλευθερίας | τετυχήκασι, ζηλοῖ ἐκείνους. καὶ ἡμεῖς δὲ οὐκ ἤμεν δοῦλοι τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων, ἔθνικοι, ἐχθῆς καὶ πρῶην
 5 προσεληλύθαμεν τῷ θεῷ, ἀναγινώσκωμεν τὴν γραφὴν, ἴδωμεν τίς ἰδικαιώθη, τίς κατεδικάσθη, μιμησώμεθα τοὺς δικαιοθέντας, φυλασσώμεθα περιπεσεῖν τούτοις, οἷς περιπεπτώκασιν οἱ αἰχμαλωτευθέντες, οἱ ἐκβληθέντες ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

6. Ἐκαὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἐπορεύθη καὶ
 10 ἐπόρνευσεν καὶ αὐτή. πρότερον πορνεύσαντος τοῦ Ἰσραὴλ πεπόρνευκεν ὕστερον καὶ Ἰούδας. καὶ ἐγένετο εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία αὐτῆς, καὶ μοιχεύσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. ὅταν ἀμαρτάνωμεν, οὐδὲν ἄλλο ποιοῦμεν ἢ λιθοκάρδιοι γινόμενοι μοιχεύομεν τὸν λίθον. ὅταν ἀμαρτάνωμεν καὶ πορνεύομεν ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσῶδους,
 47
 15 καὶ ἡμεῖς μοιχεύομεν τὸ ξύλον. καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. εἰ ἐπεστρέψαμεν πρὸς τὸν θεὸν ἐλλιπῶς δέ, ἐγκαλούμεθα ὡς οὐκ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπιστρέψαντες. διὸ οὐκ (ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς. οὐκ) εἶπεν· καὶ οὐκ
 20 ἐπέστρεψεν ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἔστη, ἀλλὰ· καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψεν. ἡ οὖν ἀληθῶς ἐπιστροφή ἐστὶν ἀναγνῶναι τὰ παλαιά, εἰδέναι τοὺς δικαιοθέντας, μιμήσασθαι αὐτούς, ἀναγνῶναι ἐκεῖνα, ἰδεῖν τοὺς μεμψέντας, φυλάξασθαι περιπεσεῖν ταῖς μέμψεσιν
 25 ἐκείναις, ἀναγνῶναι τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης, τῶν ἀποστόλων τοὺς λόγους, μετὰ τὸ ἀναγνῶναι γράψαι ταῦτα πάντα εἰς τὴν καρδίαν, βιώσαι κατ' αὐτά, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν δοθῇ βιβλίον ἀποστασίον, ἀλλὰ δυνηθῶμεν ἡκεῖν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν τὴν ἀγίαν, (καὶ) μετὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἔθνῶν σωθέντος δυνηθῆ ἰότε ὁ Ἰσραὴλ εἰσελ-
 30 θεῖν· ἔαν γὰρ τὸ πληῖρωμα τῶν ἔθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ

80 Vgl. Röm. 11, 25. 26.

4/5 ἔθνικοι—θεῷ] et postea ex gentibus congregati credidimus in Christum H | ἀναγινώσκωμεν Ru legamus H ἀναγινώσκωμεν S | 8 ἀπὸ] de hereditate H | 10 καὶ αὐτῇ Hu et ipsa H ἑαυτῇ S καὶ αὐτῇ Co | 14 πορνεύομεν Ru | 15 καὶ² + in his omnibus H, vielleicht richtig | 18/19 ἐπεστράφη—οὐκ nach H: est conversa ad me praetearicatrix Juda ex toto corde suo (Vall. + sed in mendacio). Neque vero | 20 ἐπέστρεψεν] est conversa ad me H | ἔστη] tacuit H εἰρήνη Hu, doch vgl. z. B. in Matth. Tom. 10, 19 (Lo 3, 53): καὶ ἔστη | 22 ἐπέστρεψεν—ἐπιστροφή ἐστὶν] ut ostenderet eos qui convertuntur, in mendacio, non in veritate converti H | 22/23 τὰ παλαιὰ] ceteris Testamenti historias et prophetas H | 25/26 τὰ—λόγους] Evangelia et omne novum Testamentum. Legamus apostoli Pauli Epistolas universas H | 27 μὴ übergeschr. S¹ | 28 καὶ mit H: et.

σωθήσεται, καὶ γενήσονται μία ποιμὴν, εἰς ποιμὴν διδάσκων
δοξάζειν τὸν παντοκράτορα θεὸν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ
δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

223r

| Εἰς τὸ ἐπιστράφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες,
5 καὶ λάσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν· μέχρι τοῦ
ἐπεριζώσασθε σάκκους ἐπὶ τούτοις.

Ῥοιλία ε'.

1. Σαφῶς μὲν ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων γέγραπται Πράξεις, ὅτι
οἱ ἀπόστολοι εἰσῆσαν πρῶτον εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν
10 καταγγέλλοντες αὐτοῖς, ὡς συγγενεὶ διὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ
Ἰακώβ, τῶν γεγραμμένων τὰ περὶ τῆς παρουσίας Ἰησοῦ Χριστοῦ.
ὅτε δὲ ἐκείνων τὰ λεγόμενα μὴ δεχομένων ἔδει ἐτέρους εἶναι τοὺς
ἀκροατὰς τῶν λεγομένων, τότε ἀπολογησάμενοι ἐκείνοις κατελιμπα-
νον αὐτούς· γέγραπται γὰρ ὅτι ὑμῖν ἔδει καταγγεῖσθαι τὸν λόγον
15 τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἄξιους κρίνετε ἑαυτούς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς
τὰ ἔθνη. τοῦτο δὲ σαφῶς εἰρημένον ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστό-
λων δυνάμει πολλαχοῦ καὶ τῶν προφητῶν λέλεκται· καὶ γὰρ προ-
ηγουμένως μὲν λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν προφητῶν τοῖς
ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκείνου, εἰ δὲ ποτε μετὰ || τὸ πολλὰ εἰρηκεῖναι οὐκ 148
20 ἠκούσθη, προφητεύει τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον τοῖς ἔθνεσι.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ σήμερον ἀναγνώσματος γεγένη-
ται, ἐπειδήπερ πρὸ μὲν [τοῦ] αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται τὸ
εἰ καὶ πατέρα με καλέσεις, καὶ ἀπ' ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήσῃ. πλὴν
ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνόντα αὐτῇ, οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶ-
25 κος Ἰσραὴλ, λέγει κύριος. καὶ ὅτε προηγουμένως ταῦτα εἴρηται τὰ
περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· ὅτι ἠδίκησαν ἐν ταῖς
ὁδοῖς αὐτῶν καὶ ἐπελάθοντο θεοῦ ἁγίου αὐτῶν, ἐξῆς [καὶ] τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον μετατίθησι τὸν λόγον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ
φῆσιν· ἐπιστράφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ λάσομαι τὰ συντριμματα

1 Joh. 10, 16. — 8ff. Vgl. Act. 13, 46. — 14 Act. 13, 46. — 28 Jerem. 3, 19. 20.
— 28 Jerem. 3, 21.

1 διδάσκων] + in commune populum suum H | 2 παντοκράτορα θεόν] auch
H (omnipotentem Deum) vgl. Huet Orig. II, 2, 29 (Lo 22, 208) | 26 ὅτι Co LXX
ἦν 8 | 27 καὶ streicht Blass.

ὑμῶν. ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν οἱ πεπληρωμένοι συντριμμάτων, ἕκαστος
 εἶποι ἂν, εἰ καὶ νῦν κεκαθάρισται καὶ ἴσται ἀπὸ τῶν συντριμμάτων·
 ἤμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπι-
 θυμiais καὶ ἡδοναῖς πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διά-
 223^v γοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους· ὅτε δὲ ἡ χρηστότης | καὶ ἡ
 φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, διὰ λουτροῦ καλι-
 γενεσίας ἐπέχεε τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς. καίτοιγε κάκεινο τὸ ἀπο-
 στολικὸν ἄπαξ μνησθεὶς σαφέστερον πειράσομαι παραστήσαι. οὐ γὰρ
 εἶρηκεν· ἤμεν γὰρ ποτε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς· ἀλλὰ Παῦλος, ὁ ἀπό-
 10 στολος, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, ὁ κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην
 γενόμενος ἄμεμπτος· λέγει· ἤμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ποτε (οἱ ἀπὸ τοῦ
 Ἰσραήλ) ἀπειθεῖς, ἀνόητοι· ἀλλ' οὐ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνό-
 ητοι ἦσαν οὐδὲ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπειθεῖς οὐδὲ μόνον ἐκεῖνοι
 ἁμαρτωλοί, καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ τὸν νόμον δεδιδαγμένοι τοιοῦτοι ἐτυγχά-
 15 νομεν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. λέγεται οὖν μετὰ τὰ εἰρημένα
 τῷ Ἰσραήλ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἐπιστράφητε, υἱοὶ ἐπι-
 στρέφοντες, καὶ ἴασομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν.

2. Ἄλλ' ἔρει τις· ταῦτα εἴρηται πρὸς τὸν Ἰσραήλ, οὐ δὲ αὐτὰ
 ἔλκεις ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. θέλομεν παραστήσαι ὅτι οὐ μετὰ
 20 πολλά, ἀλλ' εὐθύς, ὅπου βούλεται πρὸς τὸν Ἰσραήλ λέγειν τὰ περὶ
 ἐπιστροφῆς, προστίθει τὸ τοῦ Ἰσραήλ ὄνομα. ἐξῆς γοῦν λέγεται·
 ἔὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραήλ, λέγει κύριος, πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσεται· καὶ
 ἔὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ
 τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὁμότης· ζῆ κύριος μετὰ ἀληθείας
 25 καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. τὰ
 πρῶτα τοίνυν εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· εἰτ' ἐπεὶ ἔὰν τὸ
 πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραήλ || σωθήσεται, κατὰ 149
 τὰ εἰρημένα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ.
 πρὸς ἄλλους τίνα τρόπον ὁ μὲν θεὸς προτρέπει ἡμᾶς ἐπιστρέφοντας τε-
 30 λείως ἐπιστρέφειν, ἐπαγγελόμενος ὅτι ἔὰν ἐπιστρέφοντες· ἐπιστρέ-
 ψωμεν πρὸς αὐτόν, ἴσεται ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ συντριμ-
 224^r ματα· ἡμεῖς δὲ ἀποκρινόμενοι, οἱ μὴ μέλλοντες μηδὲ | βραδύνοντες
 περὶ τῆς σωτηρίας ὡς ἐκεῖνος ὁ Ἰσραήλ, φαμέν· οὐδε ἡμεῖς ἐσόμεθα
 σοι. ὁ μὲν θεὸς εἶπεν· ἐπιστράφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἴασο-

8 Vgl. Tit. 3, 3—6. — 7f. Vgl. Hom. 5, 4 (S. 34, 25). — 9 Vgl. Tit. 3, 3. —
 Vgl. Röm. 1, 1? — 10 Vgl. Phil. 3, 5. 6. — 11 Vgl. Tit. 3, 3. — 26 Vgl. Röm.
 11, 25. 26.

6 τοῦ] + κριίου καὶ V | 10 οὐ μετὰ Hu οὐ μετ' οὐ S | εἰτ' ἐπεὶ ἐὰν lücken-
 haft w. e. sch. εἰτα (λέγει πρὸς τὸν Ἰσραήλ,) ἐπεὶ ἐὰν Blass εἰτ' ἐπειδὴ Lietzmann.

μαι τὰ συντριμματα ὑμῶν· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ᾠδοῦμαι ἐσόμεθα ἡμεῖς, οὐ πρότερον ὄντες σοί, ἀλλὰ δαιμόνων ὄντες, ἀλλὰ θανάμωον ἀντικειμένων τυγχάνοντες. ᾠδεῖ γὰρ διεμέριζεν ὁ ὑψιστος ἔθνη, ἐγενήθημεν ἡμεῖς οὐ μερίς σου οὐδὲ μετὰ τοῦ λαοῦ Ἰακώβ σχολνισμα κληρονομίας σου, ἀλλὰ γεγόναμεν ἄλλων μερίδες· ὁμῶς δὲ ἡμεῖς οἱ γενόμενοι ἄλλων ποτὲ μερίδες, σοῦ εἰπόντος ἡμῖν ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ λάσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν ἀποκρινόμεθα· (οἶδε) ἡμεῖς· τοῦτο γὰρ περιεμένομεν, τὴν κλήσιν, μόνον. οὐχ ὡς ἐκεῖνοι ἐκλήθησαν καὶ παρητήσαντο, οὕτω καὶ ἡμεῖς καλούμενοι 10 παραιτούμεθα. ἔχομεν γὰρ ἐν ταῖς τοῦ εὐαγγελίου παραβολαῖς, ὅτι τινῶν κεκλημένων προηγουμένως ᾠ μὲν τις ἔλεγε· γυναῖκα ἔγρημα, ἔχε με παρητημένον, ὁ δὲ τις· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα κέντε, πορευομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔχε με παρητημένον· οὐχ οὕτως οὖν ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἐκλήθημεν καὶ παραιτούμεθα. διὰ τί; περὶ ποῖον 15 ἄγρον ἵνα καταγενώμεθα; περὶ ποῖον γυναῖκα σοφῆν; ἀλλὰ περὶ τί ἄλλο ἀσχοληθῶμεν;

Ἐβόηκεν οὖν ὁ θεὸς ἡμῖν· ἐπιστρέφητε, υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ λάσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν· καὶ βλέποντες ἑαυτῶν τὰ συντριμματα καὶ περὶ τῆς λάσεως ἐπαγγελίαν, εὐθέως ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα 20 καὶ λέγομεν· ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. ἔπακουσαντες οὖν καὶ εἰπόντες ἐσόμεθά σοι μνημονεύομεν, ὅτι ὑπεσχόμεθα θεῷ, λέγοντες αὐτῷ τὸ ἐσόμεθά σοι· καὶ εἰπόντες αὐτῷ τὸ ἐσόμεθά σοι μηδενὸς ἄλλου γενώμεθα, μὴ πνεύματος ὀργῆς, μὴ πνεύματος λύπης, μὴ πνεύματος ἐπιθυμίας, μὴ τοῦ διαβόλου 25 γενώμεθα, μὴ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀλλὰ κληθέντες καὶ εἰπόντες· 224 ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, δεῖξωμεν τοῖς ἔργοις, ὅτι ἐπαγγειλάμενοι γενέσθαι αὐτοῦ, οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν. καὶ λέγομεν· ἰδοὺ σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ· οὐδένα ἥ γὰρ θεὸν ἡμεῖς ὁμολο- 150 γοῦμεν (οὐ τὴν κοιλίαν ὡς οἱ γαστρίμαργοι, ὡς ὁ θεὸς ἡ κοιλία·

2 ff. Vgl. in Luc. Hom. 35 (Lo 5, 219 f.). — Vgl. Euseb. (Gh I, 327; das Fragment sieht fast aus, als wäre d. Name Euseb. nur ein Fehler für: Origenes): μὴ πρότερον ὄντες σοι, ἀλλὰ δαιμόνων μερίς. — 8 Vgl. Deut. 32, 8. 9. — 11 Vgl. Luk. 14, 18—20. — 15 Vgl. Sel. in Luc. (Lo 5, 241): ὁ δοκῶν εὐρηκέναι σοφίαν κτλ. — 21 ff. Vgl. Euseb. l. c.: φυλακτέον οὖν ἔργοις τὴν τοῦ ἐσομένου σοι ὑπόσχεσιν, μηδενὸς ἄλλου γινόμενοι, εἴτα τὰ πρὶν εἰῶλα δοκοῦντα μὲν ἡμῖν ὑψηλά τε καὶ θαυμαστά, καλούμενα δὲ ψευδῆ ἐν ὄρεσι κατοικεῖ, ἤγουν τοὺς δαίμονας, τοῦ διαβόλου μηδὲν καταλιπόντος τῆς κτήσεως [sic] ἀπροσκύνητον. — 25 Vgl. Matth. 25, 41? — 24 ff. Vgl. Kunze, Glaubensregel S. 44 Anm. — 29 Vgl. Phil. 3, 19.

8 διεμέριζεν Co διεμέριζες S | 8 οἶδε] vgl. S. 31, 33 μερίδες σου Co | 15 ἀλλὰ] + καὶ Co | 19 καὶ] vielleicht ist τὴν hinzuzufügen | 21 μνημονεύομεν Co μνημονεύομεν S | 24 μὴ τῶν τοῦ S | κύριος] vgl. S. 33, 6. 14 πᾶ S | 29 ὁ] < Gh.

οὐ τὸ ἀργύριον ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, οὐδὲ ἄλλο τι ἐκθεοῦμεν καὶ θεοποιοῦμεν, ὧν οἱ πολλοὶ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ ἡμῖν ὁ ἐπὶ πᾶσι θεός, ὁ ἐπὶ πάντων, ὁ διὰ πάντων, ὁ ἐν πᾶσι θεός ἐστίν, καὶ (ἐπεὶ) ἠρτήμεθα τῆς ἀγάπης τῆς
 5 πρὸς τὸν θεόν (ἢ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ) λέγομεν· ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεός ἡμῶν.

3. Ἐἴτα καταγρόντες τῶν προτέρων ἡμῶν κακῶν (ὅτε μεγάλα μὲν ἐνομιζομεν καὶ ὑψηλὰ τὰ εἰδῶλα, προσεκυνούμεν καὶ θαυμαστὰ ἐνομιζομεν οἷς ἐλατρεύομεν· νυνὶ δὲ κατέγνωμεν ὅτι ἐκεῖνα πάντα
 10 ψευδῆ ἦν καὶ οὐδὲν ἐτύγχανεν), λέγομεν ἐπιστρέφοντες· ἰδὼντες εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ ἡμεῖς καταγρόντες τῶν προτέρων ὑψηλῶν καὶ τῶν προτέρων θαυμασιῶν. καὶ τάχα ἂν φιλοτεχνῶμεν, εὐρήσομεν τὴν διαφορὰν τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι βουνῶν καὶ ὄρέων, ἅτινα καταλιπόντες οἱ εἰπόντες· ἰδοὺ οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος
 15 ὁ θεός ἡμῶν εἶ, κατηγοροῦσιν αὐτῶν ὡς ψευδῶν, καὶ τῶν βουνῶν καὶ τῶν ὄρέων. τίς οὖν ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὄρέων καὶ βουνῶν, ὧν κατεγνωκότες λέγομεν· ἰδὼντες εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὄρέων; τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς καταγρόντες τῶν προτέρων. τὰ προσκυνούμενα παρὰ τοῖς ἔθνεσι τὰ μὲν προσκυνεῖται
 20 ὡς θεοί, τὰ δὲ ὡς ἥρωες. ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ αὐτοὶ περὶ τινῶν, (ὅτι ἄνθρωποι) πρότερον ἦσαν καὶ ἀπεθεώθησαν. Ἡρακλέα προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς γεγεννημένον θεόν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπου εἰς θεὸν μεταβληθέντα· Ἀσκληπιὸν προσκυνοῦσιν ὡς ἐξ ἀνθρώπου δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβληκότα. ὅταν δὲ προσκυνῶσι τοὺς πατέρας τούτων
 25 ὀνομαζομένους παρ' αὐτοῖς θεούς, προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς μεταβαλόν-
 225^r τας | ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεούς, ἀλλ', ὡς ἐκεῖνοι οἴονται, θεούς ἀρχῆθεν ὄντας. ἔσονται μὲν οὖν (οἱ) ἀρχῆθεν μὲν θεοὶ νομιζόμενοι τοῖς

1 Vgl. Eph. 5, 5. Vgl. in Eph. 5, 4. 5 (Cat. Gram. VI, 190ff.): τὴν πλεονεξίαν δὲ ἔτοι ἀπλοῦστερον ἐκδεικτέον[!], ἢ ὡς ἐν ἄλλοις παρεστήσαμεν τὴν μοιχείαν . . . ζητούμεν ἐκ τοῦ ἠπλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης· πρότερον ἀνατρέπεται ἐκεῖνη ἡ ἐκδοχὴ, ἣ ἔτι δύναται χώραν ἔχειν. εἴβρομεν δὴ πολλαχόσ τῶν προφητῶν τὴν εἰδωλολατρίαν πορνείαν ὀνομασμένην. . . . ἂν δὲ πλεονέκτης ἢ, ὁ ὄθεν μὴ δεῖ περιποιῶν ἑαυτῷ ἀργύριον, εἰδωλολατρία λέγεται ἡ πλεονεξία (οἶονεὶ λατρευόντων τοῖς ἐγγεγραμμένοις εἰδώλοις ἐν τοῖς ἀργυρίοις) καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐντετυπωμένα εἰδῶλα. οἶμαι δὲ πον καὶ τὴν φιλαργυρίαν εἰδωλολατρίαν ὀνομασθαι παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ. — 8 Vgl. Röm. 9, 5? — Vgl. Eph. 4, 6. Vgl. in Eph. 4, 6 (Cat. Gram. VI, 170, 4ff.): τὴν μὲν ὑπεροχὴν οἰόμεθα δηλοῦσθαι διὰ τὸ ἐπὶ πάντων· τὸ δὲ διαρκές [l. διέρχεσθαι vgl. Hier. Comm. zu Eph. 4, 6: transcurrit] πρὸς ἕκαστον ἐν τῷ ἠδιὰ πάντων· τὸ δὲ καὶ φθάνειν ἐν πᾶσι τῆς δυνάμεώς ἐστι τοῦ θεοῦ.

10 ἐτίγχανε καὶ Gh | 21 ὅτι ἄνθρωποι vgl. S. 34, 2 ὅτι θνητοὶ Gh ὅτι Ru | πρότερον] + θνητοὶ Ru | 22 γεγεννημένον Lo γεγεννημένον S | 24 μεταβεβληκότα S | 27 μὲν] streicht Blass | οἱ Gh.

ἔθνεσιν τὰ ὄρη καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων, οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν μὲν εἶναι θεοί, πρότερον δ' ἄνθρωποι γεγονέναι, οὗτοι εἰσιν οἱ βουνοί.

Ἐγνωκότες οὖν ἀμφοτέρα (τὰ) προσκυνούμενα τάγματά φασι·
 5 ἴδντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων. οὐ γὰρ ὑπολαμβάνουσι οἱ αὐτοῖς λατρεύοντες, ὅτι ψευδῆ ἔστι ταῦτα. διόπερ οἴονται τοὺς χρησμοὺς καὶ τὰς θεραπείας ἀληθινὰς εἶναι θεραπείας, οὐχ ὀρῶντες διαφορὰν πάσης δυνάμεως καὶ σημείων καὶ || τεράτων 151
 10 πᾶσαν δύναμιν σημείων καὶ τεράτων ἀληθείας. ἃ μὲν γὰρ ἐποίει Χριστὸς Ἰησοῦς, ταῦτα ἦν σημεῖα ἀληθείας, καὶ πρὸ αὐτοῦ δὲ ἃ ἐποίει Μωσῆς, δύναμις ἦν ἀληθείας. ἃ δὲ ἐποιοῦν οἱ Αἰγύπτιοι σημεῖα μὲν ἦν καὶ τέρατα, (ἀλλὰ) ψεῦδος. οὕτως δὲ καὶ ἃ ἐποίει Σίμων μετὰ τὸν Ἰησοῦν ὁ μάγος, ὥστε ἀποκλανᾶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας
 15 καὶ νομίζεσθαι αὐτὸν εἶναι δύναμιν θεοῦ, καὶ αὐτὰ ἦν σημεῖα καὶ τέρατα ψεῦδος. ὅταν οὖν καταγνώμεν ἐκείνων, λέγομεν οἱ κατεγνωκότες ἴδντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων.

4. Εἶτα ἐπεὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἴσμεν ὅτι τῷ παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ὁδὸν ἐλάβομεν σωτηρίας, καὶ ἐκεῖνοι ἕξω εἰσὶν ἐκ-
 20 βεβλημένοι, μέχρι τὸ πλήρωμα ἡμῶν εἰσέλθῃ, ἴσμεν δὲ ὅτι ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, μετὰ τοῦτο πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, διὰ τοῦτο φαμεν πρῶτον μὲν τὸ ἴδντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ
 225 καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων, δευτέρον δὲ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ σωθησομένου μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν ἵπλῃν διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν
 25 ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραὴλ. ἐπεὶ δὲ ἀπαξ ἐμνήσθημεν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ λέγοντος ὅτι τῷ παραπτώματι, ᾧ παρέπεσεν ὁ Ἰσραὴλ, ἡ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν, καὶ ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, ἕξω μένοντος τοῦ Ἰσραὴλ, μετὰ τὸ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, φέρε τὰ κατὰ τοὺς τόπους
 30 τούτους ἀναπτύξωμεν. ἦν Ἰσραὴλ σφισόμενος. ἐξέπεσεν ὁ πολὺς Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ἡλείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν, περὶ οὗ λείμμα-

4 ff. Vgl. Euseb. l. c.: τὰ δὲ εἶδωλα δύναμιν ὀρέων καλεῖ, καὶ οἱ παρ' αὐτῶν ἄρα χρησμοὶ καὶ θεραπείαι ψευδῆ καὶ ἀπατηλά, καὶ οὐχ οἷα τοῦ Μωσέως καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰ τέρατα, καὶ οὐδὲ οἷα τοῦ Χριστοῦ τὰ τοῦ Σίμωνος κτλ. — 8 Vgl. II Thess. 2, 10. — 11/12 Vgl. Exod. 7 u. 8. — 18 Vgl. Act. 8, 9. 10. — 18 ff. Vgl. Röm. 11, 11. 25 Luk. 13, 28. — 25 Vgl. Hom. 5, 2 (S. 31, 7f.). — 26 ff. Vgl. Röm. 11, 11. 25. — 31 Vgl. Röm. 11, 5.

4 τὰ Blass | φασι Ru φησὶν S | 5 οὐ Ru νῦν S | 6 αὐτοῖς Blass αὐτὰ S | 7 χρησμοὺς + ἀληθινούς εἶναι χρησμοὺς Lietzmann | 10 ἀληθείας GhCo ἀληθούς S | 11 δὲ Blass μὲν S | 18 ἀλλὰ nach Lietzmann | 28 σωθησομένου Gh σωθησομένων S.

τος μυστικῶς ἐν Ἠλίε λέλεκται· κατέλιπον ἑμαυτῶ ἑπτακισχιλίους
 ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλι. καὶ ἐρμηνεύων περὶ
 τοῦ λείμματος τούτου ὁ ἀπόστολός φησιν· ἄρ' οὐν καὶ ἐν τῷ νῦν
 καιρῷ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν. οὐκοῦν Ἰσραὴλ καὶ
 5 λείμμα σφζόμενον, καταλειφθέντος τοῦ Ἰσραὴλ. ταῦτα τὰ δύο τά-
 γματα, εἰ δυνατός εἰ, μετάγαγέ μοι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. οὐ
 γὰρ εἶπεν· ὅταν πάντα τὰ ἔθνη σωθῇ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται·
 ἀλλ' ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εισέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σω-
 θήσεται. οὐ τις Ἰσραὴλ σωθήσεται μετὰ πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ μετὰ
 10 τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν. εἴ τις δύναται, τὸ λοιπὸν ὥσπερ εὗρεν
 τὸν Ἰσραὴλ σφζόμενον μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, διαβάς τῷ
 λόγῳ κατανοησάτω, πότε πάντες δουλεύουσιν κατὰ τὰ ἐν τῷ Σο-
 φονία εἰρημένα τῷ θεῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα καὶ ἐκ περάτων Αἰθιοπίας οἴ-
 σουσιν θυσίας αὐτῶ· ὅτε, ὡς ἐν ἐξηκοστῷ ἐβδόμῳ λέλεκται Ψαλμῷ·
 15 || Ἀιθιοπία προσθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ, καὶ ταῖς βασιλείαις 152
 τῆς γῆς προστάσει ὁ λόγος λέγων· ἄσατε τῷ κυρίῳ, ψάλατε τῷ
 θεῷ Ἰακώβι.

226· 5. Οὐκοῦν λέγομεν ἡμεῖς | οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν περὶ μὲν ἑαυτῶν,
 μετανοοῦντες ἐπὶ τοῖς ψευδέσιν ἃ ἐνομιζομεν εἶναι ἀληθῆ· ἴοντως
 20 εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων· περὶ δὲ τοῦ
 μεθ' ἡμᾶς σωθησομένου Ἰσραὴλ· ἵπλην διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σω-
 τηρία τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ. εἶτα ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτη-
 μάτων, ἐν οἷς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν γέγονασιν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰδωλο-
 λατροῦντες, φαμέν· ἵῃ δὲ αἰσχύνῃ κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν
 25 πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς
 βόας αὐτῶν, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν. ἵῃ αἰσχύνῃ
 κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τάδε τὰ εἰρη-
 μένα. οὐκοῦν εἰ μέλλει καταναλισκεσθαι ὁ μοχθηρὸς μόχθος καὶ τὸ
 ψευδὲς ἔργον τῶν πατέρων, αἰσχύνῃν δεῖ γενέσθαι· πρὶν γὰρ αἰσχύνῃς
 30 οὐ καταναλισκεται ὁ μόχθος τῶν πατέρων ἡμῶν· καὶ τὰ ἐπιφερό-
 μενα. διὰ τοῦτο κατανοήσωμεν ἁμαρτανόντων διαφοράς. εἰδὼν
 ἁμαρτανόντες καὶ οὐκ αἰσχυρόμενοι οὐδὲ αἰδοῦμενοι ἐπὶ ταῖς ἁμαρ-

1 Vgl. Röm. 11, 2. — Röm. 11, 4 (1 Kōn. 19, 18). — 3 Röm. 11, 5. — 7 Röm.
 11, 26. — 10 ff. Vgl. c. Cels. 8, 72 (Orig. II, 290, 1 ff.): ὁ δυνάμενος δ' εἰς ταῦτα ἴλα
 μὲν κατανοήσας τὴν σαφήνειαν τῆς προφητείας παραστησάτω . . . καὶ κατανοη-
 σάτω, τί τὸ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν
 ἕνα. — 12 Vgl. Zephan. 3, 9. — 15 ff. Psal. 67, 32. 33.

4 καὶ] καὶ Gh Blass | 9 τις? | 12 δουλεύουσιν (Gh) Co δουλεύουσιν S |
 18 περάτων] vielleicht ist nach c. Cels. 8, 72 (Orig. II, 289, 21) ποταμῶν hinzuzufügen |
 14 55 S | 17 Ἰακώβ] < LXX | 26 αὐτῶν] + καὶ Gh | 28—S. 36, 10 Hierzu
 Fragm. 10 in C: Εἰ—Σιών | 28 μοχθηρὸς] ἄτοπος C | 29 ψευδὲς C ψεῦδος S.

ταῖς αὐτῶν οὐδὲ ἐρυθριῶντες. τοιοῦτοι εἰσιν οἱ ἀπηληγότες καὶ
 ἑαυτοὺς παραδόντες πάσῃ ἀσελγείᾳ καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ. βλέπει
 γὰρ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τίνα τρόπον ὡς ἀριστείας ἔσθ' ὅτε κατα-
 λέγουσιν τὰς πορνείας καὶ τὰς μοιχείας ἑαυτῶν, οὐδὲ αἰδοῦμενοι
 5 ὁμολογεῖν τὰ τοιαῦτα πεποιθῆναι, καὶ οὐ λέγουσιν αὐτὰ ἀμαρτή-
 ματα. ὅσον οὐκ αἰσχύνονται, οὐκ ἀναλίσκονται αὐτῶν οἱ μόχθοι,
 οὐκ ἀναλίσκεται αὐτῶν τὰ ἀμαρτήματα. ἀρχὴ ἀγαθῶν ἐστὶν τὸ αἰ-
 σχυνθῆναι τινα ἃ οὐκ ἡσχύνετο. διὰ τοῦτο ἐγὼ οὐ κατάραν νομίζω
 2287 ἐν τοῖς προφήταις λέγεσθαι ἐν τῷ ἰαλοχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν
 10 πάντες οἱ μισοῦντες Σιών. εὐχεται γὰρ τοὺς ἀναισθήτους (τῶν) τῆς
 αἰσχύνῃς ἔργων εἰς συναίσθησιν ἔρχεσθαι, ἵνα αἰσχυνθέντες δυνηθῶσιν
 ἀναλῶσαι τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν.

6. Τὰ δὲ ἄλογα τῶν πατέρων κινήματα ὑπόβραται εἶπεν καὶ
 ὑμόσχους. οὐ γὰρ πάντα τὰ ἄλογα ἐπαινετά· ἀλλ' ἐστὶν ἄλογά τινα
 15 φεκτά, ὡσπερ τὰ πρόβατα τῶν πατέρων τῶν ἡμαρτηκότων· ἐστὶν
 δὲ τινα ἄλογα ἐπαινετά, οἷον· ἡτὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου
 ἀκούουσιν. πρόβατα ἦν καὶ ταῦτα, οἷς ἀνάλογον ἔχομεν τὸν λόγον,
 ἔχοντες τὸν ποιμένα τὸν καλὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. ἐπὶ γὰρ
 λέγει ὁ σωτήρ· ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· οὐκ ἀκούω μόνον κα-
 20 θολικῶς, ὡς πάντες ἀκούουσιν, ὅτι ποιμὴν ἐστὶν τῶν πιστευόντων 153
 (καὶ τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ὑγιᾶς καὶ ἀληθείας), ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ
 ὀφείλω ἔχειν ἔνδον μου τὸν Χριστόν, ἔνδον μου τὸν καλὸν ποιμένα.
 ποιμαίνοντα τὰ ἐν ἐμοὶ ἄλογα κινήματα, ἵνα μηκέτι ἐπι τὴν νομὴν ὡς
 ἔτυχεν ἐξέρχεται, ἀλλ' ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιμένος ταῦτα τὰ ἀλλότριά
 25 ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ ἴδια γένηται αὐτοῦ. διὰ τοῦτο νῦν, ἐὰν ποιμὴν
 ἢ ἐν ἐμοί, ἀρχεῖ μου τῶν αἰσθήσεων· οὐκέτι εἰσὶν ὑπὸ νοῦν ἀλλότριον.
 ἢ ὑπὸ Φαραῶ, ἢ ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα.
 7. Ἡ αἰσχύνῃ οὖν κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων
 ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς βόας αὐτῶν.

1 Vgl. Eph. 4, 19. Vgl. in Eph. 4, 19 (Cat. Cram. VI, 175, 22 ff.): *Et δὲ θέλομεν νοῆσαι τὸ ὁπίσθιν ἀπηληγότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, συγκρίνομεν τοὺς δυσσυνειδητοῦντας καὶ βασανιζομένους ἐπὶ τῷ συνεγνωκέναι τι ἑαυτοῖς φαῦλον τοῖς μετὰ πάσης ἀδείας πολλαπλασίονα πταίουσιν.* — 9 Psal. 128, 5. — 16 Joh. 10, 27. — 19 Joh. 10, 11. 14. — 21 ff. Vgl. Philo de sacr. Abelis et Caini I, 170 M: *τότε καὶ γίνεται ποιμὴν προβάτων, τῶν κατὰ ψυχὴν ἀλόγων δυνάμεων ἡνιοχός τε καὶ κυβερνήτης, οὐκ ἔων αὐτὰς ἀτάκτως φέρεσθαι καὶ πλημμελῶς δίχα ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος κτλ.*

10 τῶν Gh | 18 πρόβατα] + τῶν πατέρων Gh | 18—S. 38, 6 Hierzu Fragm. 11 in C: *Πρόβατα—Χριστός* | 15 τῶν πατέρων] < Gh (vgl. Z. 13) | 19 λέγει Gh λέγει S | 28 ποιμαίνοντα V ποιμείνοντα S | 25 γένηται Hu γενέσθαι S | 26 αἰσθήσεων] + καὶ Gh | 27 Ναβουχοδονόσορ V Ναβουχοδονόσορ S (vgl. Index).

ἔστι (τι) ἐν ἡμῖν γεωργοῦν ἡμᾶς, ἥτοι δὲ κακῶς γεωργοῦν, εἶγε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ τοῦ γεωργοῦντος, ἢ καλῶς γεωργοῦν[τος]. εἰ μὲν οὖν κακῶς γεωργεῖ, μόχθος ἐστὶ τῶν πατέρων καταναλισκόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνῃς αὐτῶν· εἰ δὲ καλῶς γεωργεῖ, οὐκ ἔστι τῶν πατέρων μόχθος· ἀλλὰ μόχθος ἐστὶν ἀφ' ὧν τὰ πρωτότοκα ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θεοῦ. ἰτούς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν· λέγουσιν οὗτοι· τίνων υἱῶν ἢ ἰτῶν πατέρων· 227^r <οἱ> υἱοὶ ἀναλίσκονται ὑπὸ τῆς αἰσχύνῃς αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες; πολλάκις εἶπομεν τὰ τῆς ψυχῆς γεννήματα, ὅτι τὰ νοήματα μὲν εἰδὲν υἱοί, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ τοῦ σώματος θυγατέρες. ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τινα νοήματα μοχθηρά, ὅποια ἐνόησαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἔστιν δὲ καὶ ἔργα μοχθηρά, διὰ τοῦτο υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἀναλίσκονται ὑπὸ τῶν πεποιηκότων, ἐὰν αἰσχύνῃ αὐτοῖς ἐγγένηται περὶ τῶν ἡμαρτημένων. ἡμᾶς δὲ (μὴ) εἴη ποιεῖν υἱοὺς καὶ θυγατέρας δεομένους 15 ἀναλώσεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχύνῃς.

8. Μετὰ ταῦτα λέγουσιν οὗτοι οἱ ἐξομολογούμενοι τὸ ἐκοιμήθημεν ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν· καὶ μετὰ τοῦτό φασι· καὶ ἐπεκάλυψεν φησὶν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν· περὶ τοῦ καλύμματος πολλάκις ἡμῖν εἴρηται τοῦ ἐπιχειμένου τῷ προσώπῳ τῶν μὴ ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον. δι' ὃ κάλυμμα ἐὰν ἀναγινώσκηται Μωσῆς, ὁ ἁμαρτωλὸς οὐ νοεῖ αὐτόν· κάλυμμα γὰρ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ κεῖ(ται)· δι' ὃ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται ἢ παλαιὰ διαθήκη, οὐ συνήσει ὁ ἀκούων. δι' ὃ κάλυμμα καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον· ἐλέγομεν τοίνυν περὶ τοῦ καλύμματος ὅτι ἡ αἰσχύνῃ ἐστὶ τὸ 25 κάλυμμα. ὅσον γὰρ ἔχομεν ἰτὰ ἔργα τῆς αἰσχύνῃς, δῆλον ὅτι ἔχομεν τὸ κάλυμμα κατὰ τὸ εἰρημένον πον ἐν τεσσαρακοστῷ καὶ τρίτῳ Ψαλμῷ· καὶ ἡ αἰσχύνῃ τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέν με· παρεθέμην ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχύνῃς ἔργα οὐκ ἔχει κάλυμμα· ὅποιος ἦν || ὁ Παῦλος 154

5 Gen. 4, 4? Num. 18, 17. Dent. 15, 19? — 17 Vgl. in Joh. Tom. 20, 32 (Br 2, 83, 16f.). — 18 Vgl. de princ. 1, 2 (Lo 21, 29): Donec enim quis non se converterit ad intelligentiam spiritualem, est positum velamen super cor ejus . . . Si autem convertamus nos ad Dominum, ubi est et verbum Dei, et ubi Spiritus sanctus revelat scientiam spiritualem: tunc auferetur velamen, et tunc revelata facie in Scripturis sanctis gloriam Domini speculabimur, u. d. — 19 Vgl. II Kor. 3, 16. 15. — 20f. Vgl. II Kor. 3, 15. — 23 II Kor. 4, 3. — 25 Vgl. II Kor. 4, 2 (cod. K). — 27 Psal. 43, 16.

1 ἔστι τι C ἔστιν S | 2 ἢ GhCo ἢ S | γεωργοῦν Gh | 5 μόχθος²] μόχος C | 7 τίνων αὐτῶν ἢ Co τινῶν αὐτῶν ἢ S τίνων αὐτῶν οἱ V | 8 ἀπὸ Gh ἀπὸ S | 14 ἡμᾶς δὲ μὴ εἴη ποιεῖν Gh (nach C: ἡμῖν δὲ μὴ γένοιτο) ἡμᾶς δὲ ἀπειλὴ ποιεῖν Co | 18 φησὶν] vgl. S. 38, 6 | 18—S. 38, 12 Hierzu Fragm. 12 in C: Τίνας—θήθεν | 20 ἀναγινώσκηται S¹ ἀναγινώσκηται S¹ | 21 κεῖται VCo | 22 συνήσει Lo συνίσει S | 26 μ' καὶ γ' S.

- λέγων· ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα. Παῦλος οὖν ἀνακαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον· οὐ γὰρ ἔχει αἰσχύνῃς ἔργα. ὁ μὲν ὡς Παῦλος ὢν κεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον. ὡς οὖν ἐκεῖ ἡ αἰσχύνῃ τοῦ προσώπου μόν ἐκάλυψεν
- 5 με· εἴρηται ἐν τεσσαρακοστῷ καὶ τρίτῳ Ψαλμῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον
227^r εἴρηται ἐνθάδε· ἐκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν. | ὅσον ἀτιμίας ἔργα ἐργαζόμεθα, κάλυμμα ἔχομεν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν κείμενον. εἰ θέλομεν τὸ κάλυμμα τὸ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ἀποθέσθαι, ἐπὶ τὰ τῆς τιμῆς ἔργα κατανήσωμεν καὶ νοήσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ σω-
- 10 τῆρος εἰρημένον· ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα, νοήσωμεν καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον· διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις. ὁ δίκαιος ὡς τιμᾷ τὸν πατέρα τιμᾷ τὸν υἱόν. ἡ ἀτιμία, ὅταν ἀτιμάζω τὸν υἱόν (αὐτὴ καθ' ἣν ἀτιμάζω τὸν πατέρα ἢ τὸν υἱόν), ἐπικάλυμμα γίνεται τοῦ προσ-
- 15 ὴπου μου, καὶ λέγω· καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία. διὰ τοῦτο νοήσαντες τὸ κάλυμμα τὸ ἐπικείμενον ἀπὸ τῶν τῆς αἰσχύνῃς ἔργων, ἀπὸ τῶν τῆς ἀτιμίας πράξεων, περιελώμεθα τὸ κάλυμμα. ἐφ' ἡμῖν ἔστιν περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, οὐδενὸς ἄλλου ἔστιν. ἡνίκα γὰρ ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον Μωσῆς, περιηρείτο τὸ κάλυμμα. ὁρᾷς ὡς
- 20 Μωσῆς ποτε λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ; ὅσον οὐκ ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον σύμβολον ὢν τοῦ λαοῦ τοῦ μὴ ἐπιστρέφοντος πρὸς κύριον, κάλυμμα εἶχεν ἐπικείμενον αὐτοῦ τῷ προσώπῳ· ὅτε δὲ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον σύμβολον γινόμενος τῶν ἐπιστρέφόντων πρὸς κύριον, τότε περιηρείτο τὸ κάλυμμα. καὶ οὐχ οἶον ὁ θεὸς αὐτῷ ἐκέλευεν·
- 25 περιθου τὸ κάλυμμα (οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς Μωσῆν· περιθου τὸ κάλυμμα), ἀλλ' ἰδὼν Μωσῆς, ὅτι οὐ δύναται ὁ λαὸς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε ἐπετίθει τὸ κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον, καὶ οὐ περιέμενεν θεὸν λέγοντα· περιελού τὸ κάλυμμα, ἡνίκα ἂν ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον.
- 30 9. Τοῦτο οὖν γέγραπται, ἵνα καὶ σύ, τὸ κάλυμμα ἐπιτιθεῖς σου τῷ προσώπῳ διὰ τῶν τῆς ἀτιμίας καὶ τῶν τῆς αἰσχύνῃς ἔργων, αὐτὸς ἐργάσῃ καὶ τὸ περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα. ἐὰν ἐπιστρέψῃς πρὸς
- 228^r κύριον, τότε περιαιρεῖς τὸ κάλυμμα, καὶ οὐκέτι ἔρεις τὸ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν. οἶον ὁργῇ ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ ἡμῶν κατὰ

1 II Kor. 3, 18. — 4 Psal. 43, 16. — 10 Joh. 5, 23. — 11 Röm. 2, 23. — 12 Vgl. Joh. 5, 23. — 18. 24. 26. 27 Vgl. Exod. 34, 34. 35 u. II Kor. 3, 13. 16. — 28 ff. Vgl. II Kor. 3, 16.

8 ὢν κεκαλυμμένον] ἀνακαλυμμένον S | 5 μ' καὶ γ' S | 18 αὐτῇ VCo αὐτῇ S | 14 ἢ τὸν υἱόν streicht Co | 22 αὐτοῦ Gh | 24 οὐχ οἶον] οὐχί Gh | 25 περιθου¹ S¹ περιθοῦ S* | 32 περιαιρεθῆναι V περιερρηθῆναι S.

τινος ἐπίκειται κάλυμμα ἡμῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον. διὰ τοῦτο εἰ θέλομεν προσευχόμενοι εἰπεῖν· ἔσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε, περιαιρῶμεν τὸ κάλυμμα καὶ ποιήσωμεν τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο || τὸ ἠβούλωμαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν 155
 5 παντὶ τόπῳ ἐκαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν. ἐὰν περιέλωμεν τὴν ὀργήν, περιείλωμεν τὸ κάλυμμα, ἐὰν τὰ πάθη πάντα. ὅσον δὲ ταῦτά ἐστιν ἐν τῷ νῶ ἡμῶν, ἐν τῷ λογισμῷ ἡμῶν, ἐπίκειται τῷ ἔνδον προσώπῳ, (τῷ) ἡγεμονικῷ ἡμῶν, τὸ κάλυμμα καὶ ἡ ἀτιμία, τοῦ μὴ βλέπειν ἡμᾶς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ λάμπουσαν. οὐκ
 10 ἐστιν ὁ θεὸς ὁ ἀποκρύπτων αὐτοῦ τὴν δόξαν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κακίας ἐπιτιθέντες τῷ ἡγεμονικῷ.

10. Ἐπίκειται ἐναντιὸν τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. εἶθε καὶ ἡμεῖς λέγωμεν, ὡς οὗτοι κατὰ τὴν προσωποποιίαν τοῦ προφήτου, ἡμάρτομεν. οὐ ταῦτόν ἐστιν τὸ ἡμάρτομεν· τῷ ἁμαρτάνομεν· ὁ μὲν γὰρ ἔτι ἐν ἁμαρτίᾳ ὢν μὴ λεγέτω ἡμάρτομεν, ὁ δὲ προαμαρτήσας, ἀκριβῶς δὲ μετανοήσας λεγέτω ἡμάρτομεν, ὡς καὶ ἐν τῷ Δαυιδ γέγραπται ἐξομολόγησις τῶν μηκέτι ἁμαρτανόντων λεγόντων· ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, καὶ ἐν Ψαλμοῖς· ἠμὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων· φησὶν ὁ προφήτης. καὶ ἡμεῖς
 20 οὖν ἐξομολογησόμεθα τὰς ἁμαρτίας, εἶθε μὴ χθιζᾶς, εἶθε μὴ τρι(θ)ημερινάς, ἀλλ' εἶθε ἐξομολογούμενοι ἐξομολογησόμεθα περὶ ἁμαρτημάτων πρὸ πεντεκαίδεκα ἔτων γεγεννημένων, τῷ μηκέτι ἁμαρτίαν ἔχειν μετ' ἐκεῖνα ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτη. εἰ δὲ χθὲς ἡμάρτομεν, οὐπω ἀξιόπιστοί ἐσμεν ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν· οὐδὲ
 228^v χώραν | ἔχει ἀπαλειφ(θ)ῆναι τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ταῦτα. ἰδιότι ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπὸ νεότητος ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. ἐκεῖνα μὲν ἄλλως λελέχθω εἰς διδασκαλίαν τὴν περὶ τρόπου ἀρίστου ἐξομολογήσεως· ταῦτα δὲ ἐστιν κατηγορία τοῦ ἐκ πολλοῦ ἁμαρτάνειν. ἠπὸ νεότητος· φησὶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης,
 30 καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν ἕως τοῦ παρόντος. εἶτα ἐπιστρέψαντες καὶ ἀρχὴν ἔχοντες ἐπιστροφῆς λέγουσιν τὸ ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν. οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ θέλειν ὑπακούσαι ἤδη εὐθὺς ὑπακούομεν· καὶ γὰρ ἔτι χρόνου δεῖ, ὅσπερ ἐπὶ τῶν τραυμάτων πρὸς τὴν ἴασιν,

2 Psal. 4, 7. — 4 I Tim. 2, 8. — 18 Dan. 9, 5 ὁ. — 10 Psal. 78, 8.

5 χεῖρας VCo χώρας S | 6 περιείλωμεν] περιείλωμεν S; der Satz scheint lückenhaft | 8 τῷ Blass Koetschau | 10 αὐτοῦ Diels αὐτοῦ S | 12 ἡμάρτομεν GhCo ἡμάρτιόμεν S | 13/14 προσωποποιίαν S | 20 τριθημερινάς Blass | 28 οὐπω GhCo οὐπω S οὐτω V | 25 ἀπαλειφθῆναι Gh vgl. Index | 34 ἔτι χρόνου] ἐπιχρόνου S.

οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς, πρὸς τὸ τελείως καὶ καθαρῶς ἐπιστρέψαι πρὸς τὸν θεόν.

11. Ἐπὶ τούτοις περὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγει ὁ θεός· ἔὰν ἐπιστραφῆ Ἰσραὴλ πρὸς με, λέγει κύριος, καὶ ἐπιστραφήσεται· τουτέστιν, (ἐὰν) τελείως
 5 ἐπιστρέψῃ, καὶ ἐπιστραφήσεται ἐπιστροφῆ, (οὐκ ἐὰν) οἶονεὶ ἄρξῃται ἐπιστρέφειν. εἰτά φησι· ἰκαὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα ἡ αὐτοῦ ἐκ 156
 τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου μου εὐλαβηθῆ, καὶ ὁμῶς·
 57 κύριος ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογή-
 σουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. ἐὰν τὰδε ποιήσωσιν, εὐλογήσου(σιν) ἐν αὐτῷ
 10 ἔθνη. τίνα δὲ τὰδε ποιήσωσιν, ἵνα εὐλογήσωσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη;
 ἔὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. τί δὲ
 τὸ περιελθεῖν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος; ὅσα κακῶς λέγομεν,
 βδελύγματά εἰσιν ἐν τῷ στόματι ἡμῶν. περιέλωμεν τοίνυν τὰ βδε-
 15 ματαίους, ἀργούς λόγους καὶ μέλλοντας ἡμᾶς ποιεῖν ἐγκαλεσθαι ἔν
 ἡμέρᾳ κρίσεως· ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων
 229^r σου καταδικασθήσῃ. εἴπερ οὖν θέλομεν ἀπαντῆσαι ἡμῖν τὸ ἰκαὶ
 εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ ἀνεύουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερου-
 σαλήμ, ποιήσωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰρημένα. ποῖον δὲ πρῶτον; περι-
 20 ελεῖν ἰτὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν. ἔστιν καὶ τὸ
 ἰἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθήσῃ. δεύτερον τοῦτο ποιήσωμεν,
 οὐκ ἀπλῶς, ἵνα εὐλαβηθῶμεν· τάχα γὰρ ἐστὶν εὐλάβεια γινομένη, οὐκ
 ἀπὸ προσώπου δὲ τοῦ θεοῦ. οἱ γοῦν οὐκ ἐπιστημόνως φοβούμενοι,
 προτιθέμενοι δὲ φοβεσθαι, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβοῦν-
 25 ται· ὅσοι δὲ μετ' ἐπιστήμης εὐλαβοῦνται, τῷ αἰεὶ βλέπειν καὶ ἀναζω-
 γραφεῖν ἑαυτοῖς τὸ προσῶπον τοῦ θεοῦ γινόμενον ἐπὶ τοὺς ποιούν-
 τας τὰ κακά, τοῦ ἐξολοθρευθῆναι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.
 οὗτοι εἰσιν οἱ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβοῦμενοι.

12. Ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα (αὐτοῦ) ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ,
 30 καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῆ, καὶ ὁμῶς· 57 κύριος ἐν ἀλη-
 θεία καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ. ἴδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ ὁμ-
 νύοντες, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὁμνύομεν ἀλλ' ἀκρίτως, ὥστε
 γενέσθαι ἡμῶν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. συναρπαζόμεθα
 γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησὶν· ἰκαὶ ἐὰν ὁμῶς· 57 κύριος
 35 ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ. οἶδαμεν ἐν τῷ εὐαγγε-

4 ff. Vgl. Olymp. (Gh I, 338): ἐὰν ἐπὶ δλης καρδίας μετανοήσῃ. — 14 Vgl. I Petr. 2, 1. — 15 Matth. 12, 36. 37. — 26 Vgl. Psal. 33, 17.

4 ἐὰν Co | 5 οὐκ ἐὰν Blass | 9 εὐλογήσουσιν Hu | 21—27 Hierzu Fragm. 13 in C: Καλῶς—αὐτῶν | 26 πρόσωπρον S | 29 αὐτοῦ¹ Co | 31 ἴδωμεν¹ οἶδα μὲν [sic] Hu | 35—S. 41, 19 Hierzu Fragm. 14 in C: Πῶς—ἔθνη.

λίω ειρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως, ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ ἔαν διδῶ θεός, συνεξετασθήσεται τὰ ἀμφοτέρα. τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὁμῶσαι ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο προ-
 5 κόψας τις ἄξιός γένηται τοῦ μὴ ὀμνύειν ὅλως, ἀλλ' ἔχειν ἵνα μὴ δεόμενον (μαρτύρων) τοῦ εἶναι τοῦτο, καὶ ἔχειν αὐτὸν οὐκ μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ || ἀληθῶς οὐκ. καὶ ὁμῶσαι οὖν 157
 229^v ἐξῆ κύριος ἐν ἀληθείᾳ. ἐν τῷ ὀμνύοντι πρῶτον ζητῶ τὸ μὴ ψεῦδος,
 10 ἐπιπορευόμεν. ἀλλ' ἔστω μετὰ ἀληθείας, οὐδὲ (οὕτως) καλῶς ὄρκος γίνεται, ἀλλ' ἐν κρίσει. δεδόσθω γὰρ, ἔθει ὀμνύω (οὐκ ὀμνύω) ἐν κρίσει. εἰ θεοὶ παραλαμβάνειν εἰς τὸν τοιοῦτον ὄρκον τὸν θεὸν τὸν τοῦ παντός, (καὶ) τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸδε τὸ πρᾶγμα, πηλικὸν δεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἵνα γόνατα θῶ καὶ ὁμῶσαι; πρὸς τὴν ἀπιστίαν
 15 γενομένην ἐν τισιν περὶ τοῦ λόγου μου θεραπεύων τοῦτο ποιήσασθαι ποτε, εἰ δὲ ὡς ἔτυχεν, εἰ οὕτως ὀμνύοιμι, ἀμάρτοιμι ἄν.

Ἐὰν οὖν ὁμῶσαι (ἐξῆ) κύριος μετὰ ἀληθείας καὶ ἐν κρίσει μὴ ἀκριτῶς καὶ ἐν δικαιοσύνῃ μὴ ἀδίκως, καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη. ἤνωσεν ἀμφοτέρα, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ τὸν Ἰσραήλ.
 20 εἶπεν περὶ τῶν ἐθνῶν, εἶπεν καὶ περὶ τοῦ Ἰσραήλ. 13. ἐπιφέρει· καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ ἀνεύσουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλήμ. ὅτι τάδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. εἰρηκεν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, εἰρηκεν καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, λέγει τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰούδα. μέμνημαι τῶν
 25 πρῶν ειρημένων περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλήμ τροπολογιῶν. κατοικοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἔαν ὁ θεὸς διδῶ, ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. ἐπεὶ οὐκ ὀφείλει ὁ θεὸς καρδίαν, ἔαν θησαν-
 ρίζωμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔχομεν τὴν καρδίαν ἐν Ἱερουσαλήμ τῇ ἄνω, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολὸς φησὶ· ἢ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν,
 30 ἣτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν, ὡς γέγραπται καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐὰν οὖν λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπειρετε ἐπ' ἀκάν-

1 Matth. 5, 34. — 5 ff. Vgl. Matth. 5, 34. 37. — 8 ff. Vgl. Philo de decal. 1, 194 ff. M — 17 ff. Vgl. Olymp. (Gh 1, 345): οὐ γὰρ ἀδίκως ἢ ἀκριτῶς δεῖ προσφέρειν τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα. — 24 ff. Vgl. S. 26, 3 ff. — 27 Vgl. Luk. 12, 34. — 29 Gal. 4, 26.

5 ἔχειν] ἔχη S | 6 μαρτύρων Co | τοῦτο] τὸ οὐ S τὸ καὶ Co | 7 τοῦ Co τὸ S | ὁμῶσαι Co ὁμῶσαι S | 11 γίνεται Gh γένηται S | 13 καὶ Co | 14 τὴν Gh ἢ S | 15 θεραπεύων] 1. μαρτυρῶν ? | 16 ἀμάρτοιμι VCo ἀμάρτιμοι S | 17 ἐξῆ GhCo | 18 εὐλογήσουσιν Gh εὐλογήσωσιν S | 19 ἀμφοτέρα] ἀμφοτέρους C | 20 εἶπεν² V εἶπερ S | 28 ἔχομεν] ἔχωμεν S.

θαις. ὁ λόγος οὗτος μάλιστα τοῖς διδασκούςι λέγεται, ἵνα μὴ πρό-
 τερον ἐμπιστεύσωσιν τὰ λεγόμενα τοῖς ἀκροαταῖς πρὸ τοῦ νεώματα
 ποιῆσαι ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. ὅταν γὰρ ἀρότρον ἐπιβαλόντες τὴν
 230^τ χεῖρα· νεώματα ποιήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς, κατὰ τὴν | γῆν τὴν
 5 καλὴν καὶ ἀγαθὴν· τούτων ἀκούοντων, τότε σπείροντες οὐ σπεί-
 ρουσιν ἐπ' ἀκάνθαις. ἂν δὲ πρὸ τοῦ ἀρότρου καὶ πρὸ τοῦ νεώματα
 ποιῆσαι ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀκούοντων, λάβῃ τις τὰ σπέρματα τὰ
 ἅγια, τὸν περὶ τοῦ πατρὸς λόγον, τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ, τὸν περὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναστάσεως, τὸν λόγον τὸν
 10 περὶ κολάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναπαύσεως, τὸν περὶ νόμου,
 τὸν περὶ προφητῶν, καὶ ἀπαξᾶπλῶς ἐκάστου τῶν γεγραμμένων, καὶ
 σπείρῃ, παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολὴν πρῶτον· νεώσατε ἑαυτοῖς
 νεώματα, δεύτερον· καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις.

Ἀλλὰ ἔρει τις τῶν ἀκούοντων· ἐγὼ οὐ διδάσκω, οὐχ ὑπόκειμαι 188
 15 ταύτῃ τῇ ἐντολῇ. καὶ οὐ γεωργὸς γενοῦ σεαυτοῦ, καὶ μὴ σπείρης ἐπ'
 ἀκάνθαις, ἀλλὰ νέωμα ποιήσόν μοι τὸ χωρίον, ὃ πεπιστευκέν σοι ὁ θεὸς
 τῶν ὄλων. κατανόησον τὸ χωρίον, ἴδε ποῦ εἰσὶν ἀκανθαί, ποῦ μέριμι-
 ναι βιωτικαὶ καὶ πλούτου (ἀπάτη καὶ) φιληθονία· καὶ κατανοήσας τὰς
 ἀκάνθας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ σου ζήτησον τὸ λογικὸν ἄροτρον, περὶ οὗ
 20 ὁ Ἰησοῦς φησὶν τὸ· οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφείς
 εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετὸς ἐστὶν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ζήτησας αὐτὸ καὶ
 εὐρώσῃ, ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγὼν τοὺς βοῦς τοὺς ἐργάτας τοὺς καθα-
 ροῦς, ἄροτριάσον καὶ νέωσον τὴν γῆν, καὶ ἵνα μηκέτι ἢ παλαιά, ποιη-
 25 σον αὐτὴν νέαν· ἐκθυσάμενος τὸν παλαιὸν ἀνθρωπον σὺν ταῖς πράξι-
 σιν αὐτοῦ καὶ ἐνθυσάμενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν·
 ποιήσεις σεαυτῷ νέωμα, καὶ ἐὰν ποιήσῃς τὸ νέωμα, λάβε σπέρματα ἀπὸ
 τῶν διδασκόντων, λάβε σπέρματα ἀπὸ τοῦ νόμου, λάβε ἀπὸ τῶν προ-
 230^ν φητῶν, ἀπὸ τῶν | εὐαγγελικῶν γραφῶν, (ἀπὸ τῶν) ἀποστολικῶν λό-
 γων, καὶ λαβὼν ταῦτα τὰ σπέρματα σπείρον τὴν ψυχὴν διὰ τῆς μνήμης
 30 καὶ τῆς μελέτης. αὐτόματα ταῦτα δόξει ἀνατέλλειν· τὸ (δ') ἀληθὲς οὐκ

1 ff. Vgl. in I Kor. 9, 10 (Cat. Cram. V, 170, 3 ff.): ἀροτριῶ Παῦλος ὁ γεωργὸς
 κατηχομένον ψυχὴν νέωμα ποιῶν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Ἰερεμίαν
 κτλ. — 3/4 Vgl. Luk. 9, 62. — 4/5 Vgl. Matth. 13, 8 Luk. 8, 8. — 8 ff. Vgl. Kunze,
 Glaubensregel S. 49 f. — 15 ff. Vgl. in Matth. 13, 21 (Cat. Cram. I, 104, 23 f.):
 ὁ μὴ νέωσας τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἀλλὰ ἀμελῶς τὸν λόγον δεχόμενος. — 17 ff. Vgl.
 Exhort. 49 (Orig. I, 44, 22 ff.): οὔτε ἢ τοῦ αἰῶνος τούτου μέριμνα· οὔτε ἢ τοῦ
 πλούτου ἀπάτη· οὔτε αἰ τοῦ βίου ἡδοναί κτλ. — Vgl. Mark. 4, 19 — 20 Luk. 9, 62. —
 21/22 Vgl. Luk. 11, 9. — 24 Vgl. Kol. 3, 9, 10. — 30 Vgl. Mark. 4, 28.

1—30 Hierzu Fragm. 15 in C: Ὁ—αὐτά | 10 ἀναπαύσεως VCo ἀναπαύσεων S |
 11 τὸν¹ VCo τῶν S | 15 οὐ Gh σοῦ S | 18 ἀπάτη καὶ nach Matth. 13, 22 Mark. 4, 19
 vgl. Exhort. 49 (s. ob.) | 20 Ἰησοῦς] Χριστός C | 30 δόξει ἀνατέλλειν Gh δόξει
 ἀναστέλλειν S | δ' ἀληθὲς] ἀληθῶς S.

αὐτὰ ἀνατελεῖ μετὰ τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὰ ἀυξήσει·
 ἔγωφ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ἠύξησεν. καὶ εἰ τίς γε
 δεδύνηται κατανοῆσαι τὰς γραφάς, οὗτος πεποίηκεν νέωμα καὶ ποιή-
 5 σασ νέωμα ἔσπειρεν οὐκ ἐν ἀκάνθαις. ταῦτα τὰ σπέρματα οἰκονο-
 μείται ὑπὸ θεοῦ οὐκ αἰφνίδιον γενέσθαι στάχυς, (ἀλλ') ὡς ἐν τῷ
 κατὰ Μάρκον εὐαγγελίῳ· πρῶτον χόρτος, εἶτα στάχυς, εἶτα ἔτοιμον
 γίνεται πρὸς θερισμόν. ὅταν γένηται ἔτοιμον πρὸς θερισμόν, ἐλεύ-
 σονται οἱ ἐπὶ τὸν θερισμόν ἑξαποστελλόμενοι· ὅταν γένηται ἔτοιμον
 πρὸς θερισμόν, ἐλεύσονται πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶν· ἑπάρατε
 10 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς
 θερισμόν ἤδη. φησὶν οὖν ἡμῖν· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ
 σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις. ἐὰν δὲ πρὶν καθάρης σου τὴν ψυχὴν ἔτι
 ἔχων ἀκάνθας προ(σ)ίης τῷ διδάσκειν ἢ δυναμένῳ ἢ νομιζομένῳ ἢ ἐ-
 παγγελλομένῳ καὶ αἰτῆς μαθήματα καὶ σπέρματα πνευματικά, παρα-
 15 βάλνεις τὴν λέγουσαν ἐντολήν· μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις.

14. Καὶ ἐξῆς τούτῳ λέγεται· περιτμήθητε τῷ θεῷ (ὑμῶν), καὶ
 περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν. περιτμήθητε τῷ
 θεῷ ὑμῶν· ἀναγκαίως πρόσκειται τὸ περιτμήθητε τῷ θεῷ || ὑμῶν. 159
 νοήσεις δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ αἰσθητοῦ· περιτέμνονται,
 20 κατὰ τὸ αἰσθητὸν λέγω, οὐ μόνον οἱ ἐκ περιτομῆς κατὰ τὸν Μωσέως
 νόμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί. τῶν Αἰγυπτίων [εἰδώλοις] οἱ ἱερεῖς περι-
 τέμνονται, ἀλλ' ἐκεῖνη ἡ περιτομὴ εἰδώλοις περιτομὴ ἔστιν καὶ οὐκ
 ἔστιν τῷ θεῷ γινόμενη περιτομὴ· ἡ δὲ Ἰουδαίων τάχα, πάντως δὲ
 231· τότε τῷ θεῷ ἐ γίνεται. ἐὰν οὖν | λέγη ὁ λόγος· περιτμήθητε τῷ
 25 θεῷ ὑμῶν, νοήσας τὸ ῥητὸν μετὰ βῆθι καὶ ἐπὶ τὴν τροπολογίαν, ἵνα
 εὐρῆς πῶς τῶν περιτεμνομένων τροπολογικῶς (ὅστ' ἂν εἰπεῖν τάχα
 τινὰς αὐτῶν· ἡμεῖς ἔσμεν ἡ περιτομὴ) οἱ μὲν περιτέμνονται τῷ θεῷ,
 οἱ δὲ περιττέμνοναι μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ. εἰδὼν δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι
 παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἀληθείας, παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἐκκλη-
 30 σίας. περιτέμνονται τὰ ἦθη καὶ τὴν καρδίαν ὡς τε εἰπεῖν σωφρο-
 νίζουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες, σωφρονίζουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων καὶ
 γίνεται αὐτοῖς περιτομὴ. ἀλλὰ περιτομὴ μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ· περι-
 τομὴ γὰρ λόγῳ ψευδεὶ παρ' ἐκείνοις γίνεται. ὅταν δὲ κατὰ τὸν ἐκ-

2 I Kor. 3, 6. — 6 Vgl. Mark. 4, 28. — 7 Vgl. Joh. 4, 35. — 8 Vgl. Matth. 9, 38. — 9 Joh. 4, 35. — 27 Vgl. Phil. 3, 3. — 28 ff. Vgl. z. B. in I Kor. 7, 20 (Cat. Gram. V, 138, 29 ff.): ἔν δὲ ἔστιν εὐρεῖν καὶ μοχθηρᾶ προθέσει ἀγάμους· οἱ γοῦν ἀπὸ Μαρκίωνος ἀσκοῦσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν καθαρότητα, ἀλλ' οὐκ ὡς οἱ ἐκκλησιαστικοί· οὗτοι γὰρ ἔν' ἀρέσῳσι τῷ κτίσαντι τὸν κόσμον θεῷ κτλ.

1 αὐτὰ VCo ἄττα S w. e. sch. | ἀνατελεῖ Blass ἀναστέλλει S | 5 ἀλλ' Co | 14 αἰτῆς Hu αἰτεῖς S | 16 ὑμῶν Co | 21—S. 46, 5 Hierzu Fragn. 16 in C: Περιτέμνονται —γενήσεται | 25 ὑμῶν V ἡμῶν S.

κλησιαστικὸν κανόνα, κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ὑγιουῶς διδασκαλίας κοινωνικὸς ἦς, οὐ περιτέμνηται μόνον, ἀλλὰ περιτέμνηται ἰτῶ θεῶ.

Ἐπιτεμνέσθαι οὖν ἰτῶ θεῶ ὑμῶν, καὶ περιτέμνησθε ἥ τὴν ἀκρο- 160
βυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν. τίς ταῦτα οὐ παρέρχεται ὡς σαφῆ;
5 οὐκοῦν ἔστιν τις ἀκροβυστία τῆς καρδίας καὶ ταύτην δεῖ περιτέμνε-
σθαι. ὁ ἀκριβῶσας τὸν λόγον τοιαῦτα ζητῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐξετάσει
ἢ ἀκροβυστία συγγενᾶται, ἢ περιτομὴ ἐπίκτητός ἐστιν, καὶ ὅπερ ἐκ
γενέσεως ἐλήλυθεν, τοῦτο περιαιρεῖ ἢ περιτομή. εἰ τοίνυν περιαιρεῖ-
σθαι κελεύει ὁ λόγος ἰτὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας, ὀφείλει τι εἶναι
10 συγγεγεννημένον τῇ καρδίᾳ, ὃ λέγει ἀκροβυστίαν, ὅπερ περιαιρεθῆναι
δεῖ, ἵνα τις περιτεμῆται ἰτὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας. εἴαν τις
νοήσῃ τὸ ἡμέθε τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποί, εἴαν τις
νοήσῃ ἰτὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἐν ᾧ γεγεννήμεθα, εἴαν τις νοήσῃ
τὸ οὐδέεις καθαρός ἀπὸ ῥύπου, οὐδὲ εἰ μίᾳ ἡμέρᾳ εἴη ἢ ζωῇ αὐτοῦ
231 ἄριθμητοὶ δὲ ἡμέρες αὐτοῦ, ὄψεται τίνα τρόπον γεγεννήμεθα μετὰ
ἀκαθαρσίας καὶ ἀκροβυστίας τῆς καρδίας ἡμῶν.

15. Ἴνα δὲ κατὰ τὸ ἀπλούστερον παράδειγμα λεχθῆ δύναμενον
προσαγαγεῖν ὑμᾶς τῶ ἰδεῖν ἰτὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας, παρα-
θήσομαι ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ψευδοδοξίαι πάντως γίνονται
20 ἐν τῇ ψυχῇ· οὐ γὰρ οἷόν τε ἐστὶν ἀρχῆθεν ἀληθῆ δόγματα (καὶ) κα-
θαρὰ λαβεῖν τὸν ἄνθρωπον. προενοήσατο δὲ ὁ θεὸς λόγος ἱστορίας
καὶ γραφῆς τῆς κατὰ τὸ φητόν, ἵνα θρέψῃ τὸν κατὰ σάρκα γεγεν-
νημένον τῶ Ἀβραάμ ἐν τοῖς κατὰ σάρκα πρῶτον λόγοις καὶ γένηται
πρῶτος ὃ ἐκ τῆς παιδίσκης, εἰς τὸ δυναθῆναι μετὰ τοῦτον γεννη-
25 θῆναι τὸν τῆς ἐλευθέρου καὶ τὸν διὰ τῆς ἐπαγγελίας. εἰ νερότηται
τοῦτο διὰ τί παρελήφθη, δύναται νοεῖσθαι ἢ ἀκροβυστία τῆς καρ-
δίας προγινομένη τῆς περιτομῆς. χρεῖα οὖν ἡμῖν τὸν λόγον παρα-
λαβεῖν τὸν καθαίροντα τὰ δόγματα καὶ περιαιροῦντα πάντα τὰ γενό-
μενα κατὰ ψευδοδοξίαν ἐν ἡμῖν. τοῦτο οὖν ἐστὶν τὸ ἀποθέσθαι
30 τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ἡμῶν· εἰ γὰρ καρδία ἐστὶν ἔχουσα
καθ' ἡμᾶς τὸ ἡγεμονικόν, ἔνθα ἐστὶν τὰ νοήματα, ὅθεν οἱ διαλο-
γισμοὶ ἐξέρχονται οἱ πονηροί, ὃ περιαιρούμενος τοὺς διαλογισμοὺς

12 Eph. 2, 3. — 18 Vgl. Phil. 3, 21. — 14 Hiob 14, 4. 5. Vgl. zur Form des Citats in Matth. Tom. 15, 23 (Lo 5, 375): κατὰ μὲν τὴν γένεσιν οὐδέεις ἐστὶ καθαρός ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' εἰ μίᾳ ἡμέρᾳ εἴη ἢ ζωῇ αὐτοῦ, Clem. Rom. ad Cor. I, 17, 4, Clem. Alex. Strom. III, 17, 100. — 22 ff. Vgl. Gal. 4, 23. — 30 Vgl. in Joh. Tom. 2, 35 (Br I, 104, 1 ff.): διὰ τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παντός εἶναι σώματος τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν, u. δ. — 31 Vgl. Matth. 15, 19. — 32 Vgl. Hier. Comm. 865.

8 περιτεμνέσθαι S | 5 οὐκοῦν Co οὐκ ἂν S | της S* τις Scott. | ἀκροβυστίας S* ἀκροβυστία Scott. | 11 περιτέμνηται S | 14 εἰ V Co ἢ S | ἡμέρα] ἢ über εἰ S | 20 καὶ Gh | 30 εἰ] ἢ V.

τοὺς πονηροὺς ἵτην ἀροβυστίαν τῆς καρδίας· περιαιρείται, ὁ ἀπο-
 τιθέμενος τὴν ψευδοδοξίαν περιτέμνηται ἵτην ἀροβυστίαν τῆς καρ-
 δίας αὐτοῦ καὶ γίνεται ἄνηρ Ἰούδα καὶ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ, κα-
 θαρῶς περιτεμνόμενος. εἰάν δέ τις μὴ ἀποθῆται ἵτην ἀροβυστίαν
 5 τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἴδωμεν τί ἀπειλεῖ αὐτῷ ὁ λόγος· μὴ πως ἐξέλθῃ
 φησὶν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς μου καὶ ἐκκαυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ
 σβέσων· ἐξέρχεται οὖν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς τοῦ κυρίου || ἐπὶ τοὺς μὴ 181
 περιτεμηθέντας τῷ θεῷ, ἐπὶ τοὺς μὴ ἀποθεμένους ἵτην ἀροβυστίαν
 232^r τῆς καρδίας | αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονη-
 10 ρίας ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν. τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὕλην ἔχει τὴν πονηρίαν
 τῶν ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν. ὅπου οὐκ ἐνὶ πονηρίᾳ ἐπιτηδευμάτων,
 οὐκ ἔχει τὸ πῦρ ὅπου νεμηθῆ. ὅτι δὲ ἡ ὕλη ἐκείνου τοῦ πυρὸς ἡ
 πονηρία ἐστὶν τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος·
 καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων
 15 ἡμῶν.

Ἀναγγεῖλατε ἐν τῷ Ἰούδα, καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ ἀκουσθήτω· εἴπατε,
 [ἀναγγεῖλατε,] σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ (κε)κράξατε μέγα.
 ταῦτα, φησὶν, τὰ ἀπαγγελλόμενα εἴπατε ἐν τῷ Ἰούδα, τοῖς ἀπὸ τῆς
 φυλῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ Χριστοῦ· πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέ-
 20 ταλκεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν. 16. σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς. ὁ λό-
 γος ὁ ὑψηλός, ὁ διεγείρων τὸν ἀεροατῆν, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν
 εἰς τὸν πόλεμον· τὸν κατὰ τῶν παθῶν, εἰς τὸν πόλεμον· τὸν
 κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντικειμένων, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν
 εἰς τὰς ἐορτὰς τὰς οὐρανίους (εἰς ἀμφοτέρα γὰρ ταῦτα λέγεται)
 25 παραλαμβάνεται σάλπιγξ. ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ὁ τοιοῦτος λόγος σάλ-
 πιγξ ἐστίν· οἷον ἐμοὶ κελεύει ὁ λόγος καὶ εἰ τιμὴ ἄλλῳ (δέδοται δὲ
 τῷ βουλομένῳ καὶ ζητήσαντι τὸν νοῦν τῶν γραφῶν) κελεύει ποιῆσαι
 ἰσάλπιγγας ἀργυρᾶς ἐλατάς. οὕτω φησὶν ὁ λόγος· σημάνατε σάλ-
 30 πιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κεκράξατε μέγα· εἴπατε· συνάχθητε καὶ εἰσελθόμεν
 εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχιήρεις· εἰς ἀτειχιστον πόλιν οὐ βούλεται
 ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀλλ' εἰς τετειχισμένην. ἡ ἐκκλησία
 τοῦ ζῶντος θεοῦ· τετειχισμένη ὑπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ λόγου (οὗτος

19 Hebr. 7, 14. — 22 Vgl. Num. 10, 9. — Vgl. Philo de sept. II, 296 M —
 28 Eph. 3, 7? — 25 Vgl. Num. 10, 10. — 28 Vgl. Num. 10, 2. — 30 Vgl. Prov.
 25, 28? — 31 Vgl. I Tim. 3, 15.

3 κατοικῶν ἐν Ἱερουσαλήμ καθαρὸς περιτεμνημένος C | 5 ἴδωμεν] δ über ει S |
 μὴ πως] μὴ LXX, vgl. μήποτε LXX Luc. | 15 ἡμῶν Co ἡμῶν S | 17 ἀναγγεῖλατε]
 < LXX | κεκράξατε] vgl. Z. 29 | 26 ἄλλῳ] + δέδοται Blass | 30 — S. 46, 10 Hierzu
 Fragm. 17 in C: Εἰς—ἀλλοκεται.

γάρ ἐστιν τὸ τεῖχος) † ἐν τῷ ἑπτακαυδεκάτῳ κείται Ψαλμῶ, ὅτι καὶ
 τεῖχος ἐστιν ὁ θεός.

232v Ἐναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών· | ὅσοι ἐστὲ ἔξω τῆς Σιών·
 Ἐναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών· σπεύσατε, μὴ στήτε, οἱ ἐν τῇ προ-
 5 κοπῇ σπεύσατε ἐπὶ τὸ Σκοπευτήριον, ὅτι κακὰ ἐγὼ ἐπάγω ἀπὸ
 βορρᾶ καὶ συντριβὴν μεγάλην· τῶν ἐπαγομένων κακῶν ἀπὸ βορρᾶ,
 βορρᾶ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς πολλάκις λέλεκται, ὅς ἐάν εὐρεθῆ μὴ
 σπεύσας μηδὲ εἰσελθὼν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχῆρεις, μὴ γενόμενος·
 ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔξω ἐστηκώς, αὐτὸς ὑπὸ τῶν
 10 πολεμίων καταληφθεὶς ἀναιρεθήσεται. τίς δέ ἐστιν ὁ πολέμιος; Ἰδω-
 μεν ἐκ τῶν ἐξῆς τίνα τρόπον λέγεται· ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας
 αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρεν· οὗτός ἐστιν ὁ πολέμιος, ὃν δεῖ
 ἡμᾶς φυγεῖν. λέων ἡμᾶς καταδιώκει. τίς οὗτος; Πέτρος ἡμᾶς δι- 100
 δάσκει λέγων· ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περι-
 15 πατεῖ ζητῶν τίνα καταπιῆ· ὃ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει· καὶ κατὰ
 τὸν ἑνατον Ψαλμὸν ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν
 τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ· καὶ ἐνεδρεύει οὗτος ὁ λέων οὐχ ἡμέρας, ἀλλ'
 ἐπ' ἅν γένηται νύξ· κατὰ γὰρ τὸν ἑκατοστὸν τρίτον Ψαλμὸν· ἔθνοι
 σκότος καὶ ἐγένετο νύξ. ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ
 20 ὄρου, σκύμνοι ὠρυόμενοι ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ θεοῦ
 βρωσίν αὐτοῖς.

17. Ἀνέβη οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ. ποῦ; πότε;
 κάτω ἐστὶν πεσών, εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς κατελήλυθεν. ἀνέβη
 λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ. ἄνθρωπος εἰ, ἀνωτέρω εἰ τοῦ δια-
 25 βόλου· κρείττων γὰρ εἰ αὐτοῦ, ὅποιος ἐάν ᾗς· ἐκεῖνος διὰ τὴν κακίαν
 κάτω ἐστίν. ἀνέβη οὖν λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων
 ἔθνη ἐξῆρεν· ἀναβὰς ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, τόπον τοῦ οἰκείου
 τῇ κολάσει ἑαυτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρεν· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου
 αὐτοῦ (τοῦ) θείναι τὴν γῆν σου εἰς ἐρήμωσιν· βούλεται εἰσελθεῖν

1 Vgl. Psal. 17, 30? Zach. 2, 5? — 5 Vgl. Onom. sacra I, 198, 63: Σιών σκο-
 πευτήριον ἢ διψῶσα ἢ ἐντολὴ σκοπίας, u. ὅ. — 9 Vgl. II Thess. 1, 4. — 10 ff. Vgl.
 Hier. Comm. 865. — 12 ff. Vgl. Olymp. (Gh I, 360): τροπικῶς τὸν διάβολον. — 14
 I Petr. 5, 8. 9. — 16 Psal. 9, 30. — 18 Psal. 103, 20. 21. — 28 Vgl. Eph. 4, 9?

1 τεῖχος] + ὡς?; aber auch damit wäre nicht alles in Ordnung. Psal. 17, 30:
 καὶ ἐν τῷ θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος kann kaum gemeint sein, da dieses τεῖχος;
 sonst von Origenes auf die ἀμαρτία gedeutet wird (Sel. in Psal. 17, 30 Sel.
 in Thren. 3, 43). Oder ἐν—θεός ist Glosse eines Mannes, der Psal. 17, 30. 31 las:
 καὶ ἐν τῷ θεῷ μου ὑπερβήσομαι. Τεῖχος ὁ θεός μου κτλ. (Riedel) | 17 S | 18 τῶν
 1. τούτων? | 8 τειχῆρεις V Co στειχῆρεις S | 10—28 Hierzu Fragm. 18 in C: Ἀέοντα
 —γῆς | 16 9' S | 18 9γ' S | 22 πότε] πόθεν? Blass | 25 κρείττων S* κρείττων Scott. |
 29 τοῦ] vgl. S. 47, 2.

σου εἰς τὴν γῆν, περὶ ἧς | πρὸ βραχέως ἐλέγομεν. Ἐκαστον ἡμῶν
 βούλεται νεμηθῆναι. ἔρχεται οὖν τοῦ θείνου τὴν γῆν σου (εἰς) ἐρή-
 μωσιν, ἵνα καταπατήσῃ τὰ σπέρματα ὁ λέων, ἵνα ποιήσῃ ἐρημόν
 σου τὴν γῆν. καὶ πόλεις σου καθαιρεθήσονται παρὰ τὸ μὴ κατοι-
 κείσθαι αὐτάς. ἐπὶ τούτοις περιζώσασθε σάκκους. ἐπεὶ οὖν ἀνέβη
 ὁ λέων καὶ ἀπειλεῖ σοι λέων καὶ βούλεται σου ἀφανίσαι τὴν γῆν, περι-
 ζώσαι σάκκον, κλαίε καὶ πένθει, διὰ τῶν εὐχῶν παρακάλε τὸν θεόν,
 ἵνα τοῦτον τὸν λέοντα ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ σοῦ καὶ μὴ ἐμπέσῃς αὐτοῦ
 εἰς τὸ στόμα. οὗν τρόπον γὰρ ὅταν ἐκσπάσῃ ὁ ποιμὴν ἐκ στόμα-
 τος λέοντος δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὄτιου· οὗτος ὁ λέων ζητεῖ τῶν
 ὄτων σε λαβεῖν, ἵνα διὰ τῆς λιχνείας σου λόγους ψευδεῖς σοι παρα-
 λαλῶν ἐκστήσῃ σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας, βούλεται σου ἀπὸ τῆς ἀληθείας
 ἐκπάσαι τοὺς πόδας καὶ καταφαγεῖν. ἀλλὰ σὺ περιζώσαι σάκκους
 καὶ κόπτου καὶ κλαίε καὶ ἀλάλαζε βλέπων τὸν πολέμιον τὸν ἐνεστη-
 νότα, ἵνα ἀποστραφῇ ἠθυμὸς ὀργῆς κυρίου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀποστρα-
 φέντος τοῦ θυμοῦ δυναθῆς ἐν ἀμεριμνίᾳ γενόμενος, μηκέτι τοῦ λέον-
 τος ὑπεισερχομένου σοι, τῷ σε εἰσεληλυθέναι εἰς τὴν τειχῆρη πόλιν,
 ἰοξάζειν τὸν ἠνυμένον σε θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐἰς τὸ κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς πίστιν· μέχρι τοῦ 163
 πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς.

Ὁμιλία 5.)

1. Κύριε φησὶν οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς πίστιν. ὡς ὀφθαλμοὶ
 κυρίου ἐπὶ δικαίους, ἀπὸ γὰρ ἀδίκων ἀποστρέφει αὐτούς, οὕτως
 οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ἀπὸ γὰρ ἀπιστίας ἀποστρέφει αὐ-
 τούς. διὸ καλῶς λέλεκται ὑπὸ τοῦ νοοῦντος, τί λέγει ἐν τῇ εὐχῇ,
 τὸ κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς πίστιν. τὸ μὲν οὖν ἐνταῦθα γε-
 γραμμένον ἐστὶν κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς πίστιν. ἐπεὶ δὲ λόγον
 σοφὸν ἔαν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, | αἰνέσει αὐτὸν καὶ ἐπ' αὐτὸν προσ-
 θήσει, ὅρα πόσα ἐστὶν ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου

1 Vgl. S. 42, 4. — 5 ff. Vgl. Hier. Comm. 866. — 9 Amos 3, 12. — 28 Psal. 33, 16. — 24 Vgl. Olymp. (Gh I, 448): ἢ ὅτι πίστιν ἐπιζητεῖ θεὸς κτλ. — 28 Sir. 21, 15.

1 πρὸ βραχέως V ῥοβραχέως S [sic] πρὸ βραχέως? Diels | 2 εἰς Gh | 7 πένθει S* πένθει Scorr. | 20—22 Εἰς—5' nach den andern Überschriften.

εἰς πίστιν. φησὶν ὁ Παῦλος· ἔνυδι δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη. ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἐλπίδα, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην. ἐπεὶ δὲ ἐστὶν πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ, ὡς
 5 ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην, οὕτως ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς δύναμιν, οὕτως [οἱ] ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς σωφρονισμόν. . . ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαιοσύνην. οὕτως ἐπὶ πάσας ἀρετὰς ὀφθαλμοὶ κυρίου. εἰ οὖν βούλει καὶ σὺ τὰς ἀκτῖνας τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ φθάνειν ἐπὶ σέ, ἀνάλαβε τὰς ἀρετὰς. καὶ ἔσται ὡς τὸ κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ
 10 σου εἰς πίστιν, οὕτως κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς ἕκαστον ὧν ἐὰν κτήσῃ ἀγαθῶν. καὶ ἐὰν τηλικούτος ᾖς, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς κυρίου ἐλλάμπειν σοι, ἔρεις· ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε.

2. Ἐἴτα περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἴδωμεν τὸ λεγόμενον ἑμαστιγώ-
 15 σας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν. αὐταὶ αἱ αἰσθηταὶ μαστιγες ζῶσιν προσφερόμεναι σώμασιν, εἴτε βούλονται εἶτε μὴ βούλονται οἱ μαστιγούμενοι, πόνον ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς· αἱ δὲ τοῦ θεοῦ μαστιγες τοιαῦται εἰσὶν ὡς τινὰς μὲν τῶν μαστιγούμενων πονεῖν, τινὰς δὲ τῶν μαστιγούμενων μὴ πονεῖν. ἴδωμεν εἰ δυνάμεθα διηγῆσασθαι, τί ἐστὶν
 20 τὸ πονεῖν ἀπὸ μαστίγων θεοῦ καὶ τί τὸ μὴ πονεῖν, καὶ ὅτι κακοδαίμονες οἱ μὴ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ, μακάριοι δὲ οἱ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ. φησὶν γὰρ ἡ Σοφία· τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μαστίγας, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα πανούργων, ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασιν μου μὴ φείσωνται, καὶ αἱ ἁμαρτίαι μου μὴ
 25 ἀπολέσωσίν με; πρόσχες τῷ τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου
 234r μαστίγας; οὐκοῦν || εἰσι μαστιγες τὸ διανόημα μαστιγοῦσαι. αἱ μαστι- 164
 γες τοῦ θεοῦ τὸ διανόημα μαστιγοῦσιν· λόγος γὰρ καθαπτόμενος τῆς ψυχῆς καὶ εἰς συναίσθησιν αὐτὴν ἄγων τῶν ἡμαρτημένων μαστιγοῖ· μαστιγοὶ δὲ τὸν μὲν μακάριον πονοῦντα ἐπὶ ταῖς μαστίξι, καθικνεῖται
 30 γὰρ αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, καὶ οὐκ ἐξευτελλεῖ τὸν ἐλέγχοντα ἀπ' αὐτοῦ. ἐπὶ δὲ τις εὐρεθῆ, ἢ οὕτως εἶπω, ἀνασθητός, λεχθήσεται περὶ αὐτοῦ· ἑμαστιγώσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν. τοῦ αὐτοῦ

1 I Kor. 13, 13. — 4 Vgl. II Tim. 1, 7. — 12 Psal. 4, 7. — 22 Sir. 22, 27
 23, 2, 3. — 25 Sir. 22, 27 23, 2, 3.

6 . . . ὀφθαλμοὶ] hier scheint ein Vordersatz zu fehlen, etwa ἐπεὶ δὲ ἐστὶ καὶ ἕκ πίστεως δικαιοσύνη (Röm. 10, 6), ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, οὕτως οδοὶ ὡς δὲ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους (Psal. 33, 16), οὕτως καὶ | 17 τοιαῦτα VCo τοιαῦτα S | 21—28 Hierzu Fragm. 19 in C: Μακάριον—μαστιγοῖ | 22 ff. Das Citat soll w. e. sch. wörtlich sein; vgl. übrigens in LXX codd. 55 254 | 28 συναίσθησαν C (vgl. S. 36, 11) σύνεσιν S | 80 αὐτοῦ Gh αὐτῶ S.

λόγου λεγομένου ἐλεγκτικῶς, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ καθικέσθαι διανοίας τοῦ τὴν συνείδησιν μεμολυσμένου ἐπὶ τινὶ ἁμαρτίᾳ τὸ λεγόμενον, ἂν ὁ μὲν τις τῶν ἀκούοντων ἀλγήσῃ, ὥστε λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ· ἰεώρακας ὡς κατενύγη· ὁ δεῖνα, ὁ δὲ τις τῶν ἀκούοντων μὴ ἀλγήσῃ, 5 ἀλλὰ ἀναισθητῇ τῶν ἐλεγχόντων, δῆλον ὅτι λεχθῆσεται περὶ τοῦ μηδ' αἰσθανομένου· ἰεμαστίγωσας αὐτούς καὶ οὐκ ἐπόνησαν.

Μία μὲν διήγησις αὕτη περὶ τοῦ οὐκ ἐπόνησαν· ἢ ἐπόνησαν· ἰδωμεν δὲ εἰ ἔχομεν καὶ ἑτέραν. γίνονται τινες ἐν τοῖς σώμασιν μερῶν τινῶν νεκρότητες καὶ ξηρότητες, καὶ πολλάκις τοιαῦτα πάσχει 10 τὰ νενεκρωμένα μέλη παρὰ τὰ ζῶντα, ὥστε προσαγομένων μὲν τῶν πόνον ποιῆσαι δυναμένων τῷ ζῶντι μέλει ἀλγεῖν ἐκείνων ἢ προσάγε-ται τὸ ποιῶν πονεῖν, προσαγομένων δὲ τῶν ποιούντων πονεῖν τῷ μέλει τῷ ἀναισθητῶ οὐκ αἰσθάνεται ἐκείνος, ὅταν ἢ νεκρότης περὶ αὐτό. ταῦτα εἶπερ εἶδες ἐπὶ τοῦ σώματος, μετὰθες ἐπὶ τὴν ψυχὴν 15 καὶ ὄρα ὅτι ἔστιν τις καὶ ψυχὴ νεκρουμένη τὰ μέλη, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τῶν μαστίγων, κἂν ἐπίπονα προσφέρεται τινα. δεῖνὰ προσφέρεται, ἀλλ' οὐκ αἰσθανθήσεται ἢ δεῖνα ψυχὴ, ἄλλη δὲ αἰσθαν- 234 ῥθήσεται. καὶ τάχα ὡσπερὲν λυπεῖται μᾶλλον ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἢ περὶ ἐπὶ τῷ αἰσθάνεσθαι ὁ μὴ αἰσθανόμενος ἀπὸ πόνων αὐτῷ προσ- 20 φερομένων, εὐχόμενος μᾶλλον πονεῖν εἰ προσάγοιτο τὰ ἐπίπονα (ἐπεὶ σημεῖόν ἐστι τοῦτο τοῦ ζῆν αὐτόν), ἀηδιζόμενος δὲ ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐπιπόνοις. ὡσπερ δὴ τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῶν σωματίων, οὕτω νομίζω ἐν τῷ ἰθελήσωσιν εἰ ἐγένοντο πυρκαυστοὶ τοιοῦτόν τι δηλοῦσθαι· οἶον τοῦ πυρὸς προσφερομένου τινὶ καὶ μὴ 25 αἰσθανομένου τοῦ καιομένου, θελήσωσιν ἐκείνοι, καταλαβόντες σύγκρισιν μὴ αἰσθανομένων ἐπὶ ταῖς ἀλγηδόσιν καὶ αἰσθανομένων, μᾶλλον αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τῷ πυρὶ ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. καὶ εὐζαίτο ἂν τις προσαγομένου κἀκείνου τοῦ κεκριμένου πυρὸς ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς αἰσθάνεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. ταῦτα διὰ τὸ ἰεμαστίγωσας 30 αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν.

165

ἰ Συνετέλεσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν· ὅτε τὰ καθαρτικὰ ποιεῖ ὁ προνοῶν τῶν ὄλων θεὸς ἐπὶ ψυχῆς σωτηρίᾳ, τὸ ἐπ' αὐτῷ συνετέλεσεν. νοήσεις δὲ (τὸ) ἰσυνετέλεσας αὐτούς καὶ

4 Vgl. I Kōn. 20, 29. — 22 ff. Vgl. Sel. in Psal. 2, 10 (Lo 11, 405): Τάχα δὲ καὶ εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες τῶν ἰθίων πταισμάτων τινὲς παραδιδόσασιν ἑαυτοὺς . . . τοῖς ἐπιπονωτάτοις καὶ βελτιῶσαι δυναμένοις. οἶμαι δὲ τούτων εἶναι τοὺς παρὰ τῷ Ἰσαΐᾳ λεγομένους· ἰθελήσωσιν κτλ. — 28 Jes. 9, 5. — 25 Vgl. Jes. 9, 5.

5 ἀναισθητεῖ S | 8 ἰδωμεν V ἰδομεν S | 11 πόνον Ru πόνων S | 18 ἢ S | νεκρότης Co νεκρώτης S | 14 αὐτὸ Gh αὐτόν S | εἶδες V ἴδες S | 16/17 δεῖνὰ προσφέρεται Gh διαπροσφέρεται S διαπρσιθῆσεται Co | 19 ἢπερ V εἶπερ S | 21 τῷ Gh τοῦ S | 33 τὸ ἐπ' αὐτῷ Gh τὸ ἐπ' αὐτὸ S τότε αὐτήν Co.

Origenes III.

οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν· ἀπὸ παραδειγματος τοῦ κατὰ τὸν
 παραδιδόντα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν μὴ βουλόμενον παραλαβεῖν τὴν
 ἐπιστήμην ἀπὸ τοῦ παραδιδόντος. πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτῶ ποιεῖτω
 ὁ διδάσκαλος καὶ συντελείτω πάντα εἰς παράδοσιν ἐπιστήμης, ἐκεῖνος δὲ
 5 μὴ παραδεχέσθω τὰ λεγόμενα· εἶποιμ' ἂν περὶ τοῦ τοιούτου τῷ διδα-
 σκάλῳ· «συνετέλεσας τόνδε καὶ οὐκ ἠθέλησεν δέξασθαι παιδείαν». ἐπὶ
 οὖν τὰ ἀπὸ τῆς προνοίας γίνηται πάντα εἰς ἡμᾶς, ἵνα συντελεσθῶμεν
 καὶ τελειωθῶμεν, ἡμεῖς δὲ μὴ παραδεχώμεθα τὰ τῆς προνοίας τῆς
 ἐπὶ τελειότητι ἡμᾶς ἐλκούσης, λεχθεῖη ἂν ὑπὸ τοῦ νοούντος τῷ θεῷ·
 10 ἰκῦριε, συνετέλεσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν.
 235f 3. Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα | αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν· νοήσεις καὶ
 τοῦτο ἀπὸ τῶν σωματικωτέρων. τῶν ἁμαρτανόντων οἱ μὲν ἀκού-
 οντες λόγους ἐλεγκτικούς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐρυθριῶσιν καὶ καταδύνονται
 καὶ ὑποκλιπτοῦσιν ἀποτόμενον τοῦ λόγου τοῦ ἐλεγκτικοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ
 15 τοιοῦτοί εἰσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀνερυθριάστους εἶναι, μὴ αἰδουμένους
 ἐφ' οἷς ἐλέγχονται, ἐφ' οἷς ἡμαρτήκασιν. εἶποις ἂν οὖν περὶ τούτων
 οἱ οὐκ αἰδοῦνται· ἔστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν· εἰ
 νενοήκας ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτό, μετάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν
 ψυχὴν νοήσας πρόσωπον, περὶ οὗ λέγεται· τότε δὲ πρόσωπον πρὸς
 20 πρόσωπον· καὶ ὅρα ψυχὴν στερεάν, ὅποια ἦν ἡ καρδία Φαραὼ ἐσκλη-
 ρυμμένη, ὥστε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς ἀπαγγελλομένοις ἐστάναι ἀντίτυπον
 καὶ ὡσεὶ ἀποβάλλουσαν τὰ λεγόμενα μὴ μορφουμένην κατὰ τὰ
 ἀπαγγελλόμενα. ἐκεῖ γὰρ εὐρήσεις ὅτι ἀρμόζει τὸ ἔστερέωσαν τὰ
 πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. ἀγῶ
 25 εἶπα· ἴσως πτωχοὶ εἰσιν, ὅτι οὐκ ἠθέλησαν γινῶναι ὁδὸν κυρίου καὶ
 κυρίῳ θεοῦ. πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἄδρους καὶ λαλήσω αὐτοῖς·
 ταῦτα νοήσας περὶ τῶν μὴ θελούντων παιδευθῆναι, μὴ νοούντων ἐπὶ
 ταῖς μάστιξι τοῦ θεοῦ, φησὶν νενοηκῶς τὸ τούτων αἴτιον· πτωχὴ ἔστιν
 αὐτῶν ἡ ψυχὴ. ἀγῶ εἶπα· ἴσως πτωχοὶ εἰσιν, διότι οὐκ ἠδυνήθη-
 30 σαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν κυρίου καὶ κυρίῳ θεοῦ.

Ἐπορεύσομαι πρὸς τοὺς ἄδρους καὶ λαλήσω αὐτοῖς· οἱ ἄδρου ταις
 ψυχαῖς ἐν ἐπαίνῳ λέγονται. καὶ παρ' Ἑλλήσι γὰρ τὸ ἄδρον συνεχῶς
 ὀνομάζεται καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς. ἥ ὅταν γάρ τις μεγά- 160
 λοις ἐπιβάλλῃ πράγμασιν καὶ προθέσεις ἔχῃ ἀξιολόγους καὶ σκοπῇ
 35 αἰετὰ τὰ θέοντα, πῶς βιώσῃ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπεινὸν
 καὶ μικρὸν θέλων μηδὲ ὀρῶν, ὁ τοιοῦτος τὸ ἄδρον καὶ τὸ μεγαλεῖον

19 I Kor. 13, 12. — 20 Vgl. Exod. 4, 21.

8 παρ' αὐτῶ Gh παρ' αὐτόν S | 7 γίνηται S vgl. S. 9, 8 | 12 ἀκούοντες V Co
 ἀκούοντες S [sic] | 18/19 τῆς ψυχῆς Gh | 31—S. 51, 6 Hierzu Fragm. 20 in C:
 Πρὸς—ἀχροατίας | 33 καὶ| κατὰ V, doch vgl. Z. 36 | 34 προθέσεις V? a. R. Co
 προσθέσεις S.

235^v ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ. οὗτοι οὖν, | ἐπεὶ ἦσαν πτωχοί, οἱ πρότεροι οὓς
 ἔφραξεν ὁ λόγος, οὐκ ἤκουσαν, φησὶν ὁ προφήτης. διὰ τοῦτο οὐκ
 ἤκουσαν, ἐπεὶ πτωχοὶ εἰσιν. πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λα-
 λήσω αὐτοῖς. καὶ εἰ ἔστιν μακάριον εἶναι ἐπὶ τῷ λέγειν εἰς ὧτα
 5 ἀκούοντων, μακάριόν ἐστιν ἄνπερ τύχη τις ἀδρού καὶ μεγάλου
 ἀκρατοῦ. διὰ τοῦτο τούτων οὕτως λεγομένων, εἰδότες ὅτι οὐ ζήμια
 τοῖς λέγουσιν ὅσον τοῖς ἀκούουσιν ἐστὶν τὸ μὴ παραδέχεσθαι τὰ
 ἀπαγγελλόμενα, καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ νοῦ αὐτῶν καὶ τῆς δια-
 νοίας, παρακαλέσωμεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ λαβεῖν αὐξήσαντος τοῦ λόγου ἐν
 10 ἡμῖν ἀδρότητα καὶ μεγαλειότητα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἀκούσαι τῶν
 ἱερῶν καὶ ἁγίων λόγων θνηθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Εἰς τὸ καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει
 κύριος ὁ θεός σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν·
 15 μέχρι τοῦ οὕτως δουλεύσετε ἀλλοτρίοις ἐν γῆ
 οὐχ ὑμῶν.

Ὅμιλία ζ΄.

1. Ὁ κρινῶν κατὰ βραχὺ θεὸς τοὺς κολαζομένους δίδωσι τόπον
 μετανοίας, καὶ οὐχ ἅμα τῷ ἁμαρτῆσαι κολάζων φέρει τὴν συντέλειαν
 20 τῆς κολάσεως ἐπὶ τὸν ἁμαρτηκότα. διὰ τοῦτο κατὰ βραχὺ κρινῶν
 κολάζει. καὶ τούτου τὸ παράδειγμα [ἐστὶν] ἐν τῷ Λευιτικῷ ἐστὶν·
 ἐν γὰρ ταῖς τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον ἀραῖς ἀναγράφεται μετὰ
 τὰς κολάσεις τὰς προτέρας· καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστρα-
 φῆτε, λέγει κύριος, προσθήσω ὑμῖν κἀγὼ πληγὰς ἐπτά. καὶ πάλιν
 25 διηγείται ἄλλην κόλασιν· καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε,
 ἀλλὰ πορεύσθε πρὸς με κλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν θυμῷ

4 Vgl. Sir. 25, 9 zur Form des Citats vgl. Clem. Alex. Strom. II, 4, 17. — 5 Vgl. Jer. 5, 5. — 18, 20 Vgl. Weish. Sal. 12, 10. — 18 ff. Vgl. Hom. 1, 1. — 23 ff. Vgl. Lev. 26, 21. — 25 Vgl. Lev. 26, 23. 24. Die Form beider Citate, die w. e. sch. wörtlich sein sollen, findet sich sonst nicht.

2 Wörtliches Citat? διὰ τοῦτο statt διότι haben in LXX codd. A 22 Chrys. Basil., Formen von ἀκούειν Chrys., Basil. | 5 ἄνπερ τύχη] ἐὰν πορεύσῃ S [sic] | 8 αὐτῶν] αὐτοῦ S | 12 Ἀμήν] + ὁμιλία ζ' S | 18—S. 52, 20 Hierzu Fragm. 21 in C: Φιλάνθρωπος—ἐρημος | 20 κρινῶν] κολάζων S | 21 τούτου Hu τοῦτο S | 25 ἔσται] < C.

πλαγίῳ. καὶ εὐρήσεις τὸν θεὸν ἐπιμετροῦντα κολάσεις μετὰ φειδοῦς,
 236^r ἔπει | βούλεται εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ οὐκ
 ἀθρόως πάσας ἀποδίδοντα. τοιαῦτα οὖν ὅσον ἐπὶ τῷ ρητῷ ἐγεγόνει
 περὶ τὸν λαόν, καὶ ἀπειλῶν αὐτοῖς ὁ λόγος ἃ πείσονται μετ' ἐκείνᾳ
 5 φησιν· καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, λέγει κύριος ὁ θεὸς σου, 167
 οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν. εἰ δὲ ταῦτα μάλιστα φθάνει
 καὶ ἐπὶ τὰς μελλούσας κολάσεις † εἰ μὴ, ὁ δυνάμενος ἀπὸ τῶν ἐν τῷ
 βίῳ συμβεβηκότων περὶ τὸν λαόν μεταβάτω καὶ ἐπ' ἐκείνας· ἐγὼ γὰρ
 10 πειθόμενος (ἂν) εἰποίμι, ὅτι ὡς ὑποδειγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν
 ἐπουρανίων, οὕτως ὑποδειγματι καὶ σκιᾷ τῶν ἀληθινῶν κολάσεων
 ἐκολάσθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν, ὡς εἶναι
 πᾶσαν κόλασιν τὴν κατὰ (τὸν) νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἀναγεγραμμένην
 περὶ τὸν λαόν περιέχουσαν σκιὰν κολάσεων ἀληθινῶν.

Εἴπερ οὖν ἐκείνοις συντέλεια ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις οὐ γέγονεν, ἀλλ'
 15 ἐπὶ τέλει ποτέ· οὕτω μήποτε ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐπὶ τοὺς
 ἡμαρτηκότας κόλασις. συντέλεια δὲ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἡ αλχ-
 μαλωσία ἐστὶν ἡ Ναβουχοδονόσορ. καίτοιγε ἔρει τις ὅτι οὐδὲ τότε
 συντέλεια, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς Μακκαβαίκοις· ἀλλὰ συντέλεια τῷ λαῷ
 ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας. ὅσον γὰρ οὐκ
 20 ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ σωτήρ· ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν, οὐκ
 ἠφίετο. ὅτε δὲ ἔκλασεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ λέγων· Ἱερουσαλήμ,
 Ἱερουσαλήμ, ἡ τοὺς προφήτας ἀποκτείνουσα καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς
 ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα
 σου, ὃν τρόπον (ῥογίς) ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐ-
 236^v τῆς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε; | ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος,
 ἀφίεται ὁ οἶκος, κεκύκλωται ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ· ὡς
 ἀφεθέντος τοῦ οἴκου καὶ ἠγγίσειεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. εἶτα μετὰ τὸ
 ἐκείνων παράπτωμα ἦλθεν ἡ σωτηρία ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν· ἐκολάζοντο
 30 Ἰησοῦ μου ἐπιδημίας.

2. Σκοπῶ δὲ μήποτε καὶ περὶ ἡμᾶς τοιαῦτά ἐστιν, καὶ κολάσεις
 τινὲς γίνονται, ὥστε τοῦδε μὲν μὴ πείραν ἔχειν δευτέρων κολάσεων
 ἀλλὰ ἀρκεσθῆναι ταῖς προτέραις, ἄλλους δὲ ἔχειν καὶ ἐπὶ τὰς δευτέ-
 ρας, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τὰς τρίτας, ἄλλους δὲ ἐλεύσεσθαι καὶ ἐπὶ τὰς

9 Vgl. Hebr. 8, 5. — 20 Matth. 23, 38. — 21 Matth. 23, 37, 38. — 21 ff. Vgl. in
 Matth. Tom. 14, 19 (Lo 3, 312). — 26f. Vgl. Luk. 21, 20. — 28 Vgl. Röm. 11, 11.

2 ἔπει Lietzmann ἢ εἰ S | 3 ἀποδίδοντα GhCo ἀποδίδοντι S | 9 πειθόμενος ἂν
 Blass πειθομεθόμενος S | 17 ναβουχοδονόσορ S doch vgl. zu S. 36, 27 [καίτοιγε] καὶ
 τότε S | 22 ἀποκτείνουσα V ἀποκτείνουσα S | 24 ῥογίς Co | νοσσία Hu νοσσεια S |
 26 ἀφίεται] ἀφεθήσεται S | 29 ἐκείνοι, καὶ] vielleicht ἐκείνοι καὶ (πρότερον, ἀλλὰ).

τετάρτας. τὸ γὰρ προσθήσω πληγὰς ἑπτὰ· ὅτιποτε μυστήριον
 δηλοῖ μιᾶς πληγῆς γινομένης καὶ δευτέρας καὶ τρίτης μέχρι τῶν εἰρη-
 μένων ἑπτὰ ἐπὶ τινας. οὐ πάντες δὲ ἑπτὰ πληγὰς πλήσονται· ἀλλ'
 οἶμαι τινας πληγήσεσθαι πληγὰς ἕξ, ἄλλους πέντε, ἄλλους τέσσαρας,
 5 ἄλλους τρεῖς (ἦ) δύο, τοὺς δὲ πάντων ὑποδεστέρους ἐν κολάσεσιν
 πληγὴν νομίζω πληγήσεσθαι μιαν. οἶδεν οὖν ὁ θεὸς καὶ τὰ περὶ τῶν
 πληγῶν. διὸ γέγραπται ἐνθάδε ἥ κατα τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνώσματος 168
 καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ταῖς περὶ τῶν εἰρημένων, οὐ
 μὴ ποιήσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν. ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις
 10 συντέλεια· εἰδὼν γὰρ τινες ἡμέραι, ὅτε ποιήσει οὐς ποιήσει (εἰς) συντέλειαν.
 3. καὶ ἔσται ὅταν εἴπητε· τίνος ἕνεκεν ἐποίησεν κύριος ὁ θεὸς
 ἡμῖν ἅπαντα τὰ κακὰ ταῦτα; καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· ἀνθ' ὧν ἐγκατελιπέτε
 με καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἑτέροις ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, οὕτως δουλεύετε
 ἐν γῆ οὐκ ὑμῶν. τὸ ῥητὸν νοηθήτω, καὶ ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος
 237 τὴν ὑπόμνησιν τοῖς ἀκούειν | δυναμένοις ἐκ τοῦ ῥητοῦ παραστήσαι.
 οὐκοῦν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ἁγίαν γῆν, τὸν ναὸν εἶχον, τὸν οἶκον τῆς
 προσευχῆς. ἔδει αὐτοὺς λατρεύειν τῷ θεῷ. παραβαίνοντες δὲ τὰς
 θείας ἐντολὰς καὶ εἰδωλολάτρουσαν καὶ τὰ εἰδῶλα παρελάμβανον Δα-
 20 μασκοῦ, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς Βασιλείαις, καὶ ἄλλα εἰδῶλα ἀνελάμ-
 βανον τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν. δι' ὧν παρελάμβανον τῶν
 ἐθνῶν εἰδώλων, ἀξιολογῶντες ἑαυτοὺς ἐποίουν καταβληθῆναι εἰς τὴν τῶν
 εἰδώλων γῆν, καταγενέσθαι ἐκεῖ, ὅπου προσεκύνησαν τὰ εἰδῶλα. φησὶν
 οὖν ὁ λόγος αὐτοῖς κατὰ τὸ ῥητόν· ἀνθ' ὧν ἐγκατελιπέτε με καὶ
 ἐδουλεύσατε θεοῖς ἄλλοτριῶν ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, οὕτως δουλεύετε θεοῖς
 25 ἄλλοτριῶν ἐν γῆ οὐκ ὑμῶν. πᾶς θεοποιῶν τι δουλεύει θεοῖς ἄλλο-
 τριῶν. ἐκθειάζεις τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα; θεὸς σου ἐστὶν ἡ
 κοιλία. τιμᾶς τὸ ἀργύριον ὡς μέγα ἀγαθὸν καὶ τὸν πλοῦτον τὸν
 κάτω; θεὸς σου ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς καὶ κύριος. Ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν
 εἶπεν κύριον τῶν φιλαργύρων φάσκων· οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ
 30 μαμωνᾶ· οὐδεὶς δύναται δυοῖν κυριοῖς δουλεύειν. οὐκοῦν ὁ τιμῶν
 τὸ ἀργύριον καὶ θαυμάζων τὸν πλοῦτον καὶ νομίζων ἀγαθὸν αὐτὸν
 εἶναι καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς πλουσίους ὡς θεούς, τοὺς δὲ πένητας
 ὡς μὴ ἔχοντας τὸν θεὸν αὐτῶν ἔξουθενῶν, οὕτως θεοποιεῖ τὸ ἀργύ-
 ριον. ἴαν τις ἐν τῇ γῆ τοῦ θεοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ, τυγχάνων προσκυνήση
 35 θεοῖς ἄλλοτριῶν θεοποιῶν τὰ μὴ θεοποιεῖσθαι ἄξια, ἐκβληθήσεται

1 Lev. 26, 21. — 19 Vgl. II Kön. 16, 10? — 26 Vgl. Phil. 3, 19. — 29 Matth. 6, 24.

5 (ἦ) Co | 10 εἰς Blass | 18 δουλεύετε] + ἄλλοτριῶν [sic] Co; doch müsste man nach Z. 24 θεοῖς ἄλλοτριῶν einfügen, wenn überhaupt zu ändern ist | 25 πᾶς θεοποιῶν vgl. Z. 35 πᾶς δὲ ὁ ποιῶν S πᾶς δὲ ὁ θεοποιῶν Co | 34 προσκυνήση V προσκυνήσει S.

εἰς γῆν ἄλλοτριαν καὶ προσκυνεῖτω τοὺς θεοὺς, οὓς ἔνδον προσεκύνησεν γενόμενος. ἔξω φιλάργυρος ἔστω ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβληθεὶς, γαστρίμαργος ἔξω ἔστω τῆς ἐκκλησίας γενόμενος. ταῦτα κατὰ
 237^v μίαν τροπολογίαν, ἵνα μὴ νῦν περιεργάζωμαι | τὰ ὑπὲρ ἑμαυτὸν καὶ
 5 περὶ τῆς γῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ σωτὴρ· ἰδὲ ἡμέτερον τίς δόσει ὑμῖν;·
 καὶ ὅτι γενομένης προσκυνήσεως ἐν τῇ γῇ τινος οὕτως ὁ θεὸς ᾤκο-
 νόμησεν ἐκβληθῆναι τινὰ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν γῆν,
 περὶ ἧς γέγραπται· ἄκουε, Ἰσραήλ· τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; 189
 συνελογίσθης μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς ἄβου. ἐγκατέλιπες πηγὴν
 10 ζωῆς τὸν κύριον. τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορευθήης, κατόψεις ἄν ἐν
 εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα χρόνον.

Νῦν οὖν ἐν γῇ ἄλλοτρίᾳ ἐσμέν, καὶ εὐχόμεθα τὸ ἐναντίον ποιῆσαι, ὡς ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ. ἐκείνοι μὲν γὰρ
 [τὰ ἄλλότρια] ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ ἄλλοτρίοις προσεκύνησαν· ἡμεῖς δὲ
 15 ἐν ἄλλοτρίᾳ γῇ τὸν ἄλλότριον τῆς γῆς προσκυνοῦμεν θεόν, ἄλλότριον
 τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων· ἄρχει μὲν γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος
 τούτου· ἐνθάδε, καὶ ἄλλότριος τῶν υἰῶν αὐτοῦ ἐστὶν ὁ θεός. ἄλλό-
 τριον δὲ ἄν εἶπω οὐ τοῦτο λέγω· οὐ κτίσαντα τὸν κόσμον, ἀλλὰ
 ἄλλότριον τοῦ κυρίου τῆς κακίας, ἄλλότριον τῶν παρόντων ἁμαρτη-
 20 μάτων. καίτοιγε καὶ θέλοντες τὸν ἄλλότριον τῶν τῆς ἁμαρτίας πρα-
 γμάτων προσκυνεῖν θεὸν ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς κακώσεως, τί ποιοῦμεν
 ἰδόμεν. οὐ λέγομεν· ἰπῶς ἄσωμεν τὴν ᾠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἄλλο-
 τρίας; ἀλλὰ πῶς ἄσωμεν τὴν ᾠδὴν κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἄλλοτρίας;
 τούτου τόπον ζητοῦμεν τοῦ ἄδειν τὴν ᾠδὴν κυρίου, τόπον τοῦ προσ-
 25 κυνεῖν κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς ἄλλοτρίας. τίς οὖν ὁ τόπος;
 εὐρον τοῦτον· ἦλθεν ἐπὶ ταύτην φορέσας σῶμα τὸ σῶσαν, ἀναλαβὼν
 ἰδὲ τὸ σῶμα τὸ τῆς ἁμαρτίας· ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, ἵν' ἐν
 238^r τούτῳ τῷ τόπῳ διὰ τὸν ἐπιδημήσαντα Χριστὸν Ἰησοῦν καὶ καταργήσαντα τὸν
 ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ καταργήσαντα τὴν
 30 ἁμαρτίαν, δυναθῶ προσκυνῆσαι τὸν θεὸν ἐνθάδε καὶ μετὰ τοῦτο
 προσκυνήσω ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ. εἰ γὰρ προσκυνήσας τις τὰ εἰδωλα
 ἐν τῇ γῇ τῇ ἁγίᾳ ἀπελήλυθεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἄλλοτριαν, προσκυνή-
 σας τις τὸν θεὸν ἐν τῇ γῇ τῇ ἄλλοτρίᾳ ἀπελεύσεται ἐπὶ τὴν γῆν
 τὴν ἁγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰ-
 35 ῶνας. Ἀμήν.

5 Luk. 16, 12. — 8 Baruch 3, 9—13. — 16 Vgl. Joh. 12, 31. — 22 Psal. 136, 4.
 25/26 Vgl. Baruch 3, 15? — 27 Vgl. Röm. 6, 6. — Vgl. Röm. 8, 3. — 29 Vgl. I Kor.
 15, 24 Joh. 12, 31?

6 προσσκυνήσεως S | 7 ἐαντῶν Gh | 10 ζωῆς] σοφίας LXX | 14 τὰ ἄλλότρια
 streicht Gh | ἄλλοτρίοις vgl. S. 53, 35 | 21 l. ποιῶμεν? | 22 ἴδωμεν V Co ἴδωμεν S | 24
 τοῦ V ποῦ S | 25 ἐπὶ S | 34/35 αἰῶνας] + τῶν αἰώνων V | 35 Ἀμήν.] + ὁμίλια ζ' S.

Εἰς τὸ κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ·
μέχρι τοῦ ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως·.

Ὅμιλία η'.

1. Τρεῖς οἰονεὶ ἀρετὰς παραλαβὼν ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ, (τὴν)
5 ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, ἐκάστη
αὐτῶν οἰκείον τι || ἔργον (ἀπονέμει), τῇ μὲν ἰσχύϊ τὴν γῆν, τῇ 170
δὲ σοφίᾳ τὴν οἰκουμένην, τῇ δὲ φρονήσει τὸν οὐρανόν· ἄκουε
γὰρ τῆς λέξεως λεγούσης· κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ
ἰσχύϊ αὐτοῦ, ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ,
10 καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανόν· καὶ ἡμεῖς δὲ
πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν (λέλεκται γὰρ πρὸς τὸν Ἀδὰμ· ἡγῆ εἰς)
χρεῖαν ἔχομεν τῆς ἰσχύος τοῦ θεοῦ, χωρὶς δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ
θεοῦ οὐχ οἱοί τε ἔσμεν ἐπιτελέσαι ταῦτα, ὅσα οὐ κατὰ τὸ φρόνημά
ἐστὶν τῆς σαρκός· νεκρωθέντων δὲ τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς,
15 ἔσται τὸ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ πνεύματος, ἐπεὶ τῷ πνεύματι αἱ
πράξεις τῆς σαρκός· κατὰ τὸν ἀπόστολον θανατοῦνται. κύριος οὖν
ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἔλθῃς καὶ ἐπὶ ταύ-
την τὴν γῆν, εἰ δύνασαι ἰδεῖν τὸ ἐν τῷ Ἰὼβ γεγραμμένον, ὡς ἐν τοῖς
238^v ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις | εὐρομεν, ὅτι ἔστησεν αὐτὴν ἐκ' οὐδενί,
20 ὅφῃ ὅτι ἰσχύϊ θεοῦ κατὰ τὸ μεσάτατον κεῖται.

Ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὴν οἰκουμένην. οἶδα ψυχὴν οἰκουμένην, οἶδα
ψυχὴν ἔρημον. εἰ γὰρ οὐκ ἔχει τὸν θεόν, (εἰ) οὐκ ἔχει τὸν Χριστὸν
τὸν εἰπόντα· ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτὸν καὶ μον-
νήν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα·, εἰ οὐκ ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ψυχῇ,
25 ἔρημός ἐστιν. οἰκουμένη δὲ ἐστίν, ὅτε πεπλήρωται θεοῦ, ὅτε ἔχει τὸν
Χριστόν, ὅτε πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἐν αὐτῇ. ταῦτα δὲ ποικίλως καὶ

11 Gen. 3, 19. — 13 Vgl. Röm. 8, 6. — 14 Vgl. Kol. 3, 5. — 15 Vgl. Röm.
8, 13. — 19 Hiob 26, 7. — 23 Joh. 14, 23. Zur Form des Citats vgl. c. Cels. 8, 19
(Orig. II, 236, 6) n. de princ. I, 2 (Lo 21, 28).

1—2 < H | § Ὅμιλία η' | in S steht dies vor Z. 1; doch vgl. die andern Überschriften. *Homilia V* H und *Epist. VIII* unter d. opera supposititia d. Hieronymus vgl. TU NF I, 3, 109 | 4 τοῦ θεοῦ | < H | 6 ἀπονέμει nach H: *distribuit* | 7 οὐρανόν Co *coelum* H ἄνω S | 15 ἐπεὶ Co w. e. sch. *Siquidem* H ἐπὶ S | 18 εἰ δύνασαι ἰδεῖν] *et consideres* H | 21 ἔρχομαι] *veniam vero* H | 22 εἰ² nach H: (*Si enim non habet deum Patrem,*) *si* (non habet Filium dicentem).

διαφόρως ἐν ταῖς γραφαῖς λέγεται, τὸ εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ. ὁ γοῦν Δαβὶδ ἐν τῷ Ψαλμῷ τῆς ἐξομολογήσεως περὶ τούτων τῶν πνευμάτων αἰτεῖ τὸν πατέρα λέγων· ἰπνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με, ἰπνεῦμα εὐθὲς 5 ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου, ἰκαὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ. τίνα τὰ τρία πνεύματα ταῦτα; τὸ ἡγεμονικὸν ὁ πατήρ, τὸ εὐθὲς ὁ Χριστός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον). ταῦτα εἰς τὸ παραστῆσαι τὴν οἰκουμένην οὐκ ἄλλως γινομένην ἢ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ· ἰῆ γὰρ ἰσοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ 10 ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει. ἰσοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἢ ἐλπὶς αὐτοῦ, καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ ἀνόνητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτοῦ, φησὶν ἡ Σοφία ἢ ἐπιγεγραμμένη Σολομῶντος. διὰ τοῦτο ὄση δύναμις, ἐπεὶ ἀνορθοῦται ἢ οἰκουμένη ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, βουλώμεθα δὴ καὶ αὐτοὶ ἀνορ- 15 θωθῆναι ἡμῶν τὴν οἰκουμένην τάχα πεσοῦσαν· πέπτωκεν γὰρ αὕτη ἢ οἰκουμένη ἡνίκα ἡλθομεν εἰς τὸν τόπον τῆς κακώσεως, πέπτωκεν αὕτη ἢ οἰκουμένη ἡνίκα ἠμαρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν, καὶ δεῖται ἀνορθώσεως. θεὸς οὖν ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐστίν. εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον λαμβάνεις τὸ ἰανορθώσας τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ κοι- 239r νότερον νοήσας τὴν οἰκουμένην, ζῆτει πόθεν ἀνορθώσας ἐστὶν τὴν οἰκουμένην, ἢ ζῆτει τῆς οἰκουμένης πτώσειν, ἵνα εὐρών αὐτῆς τὴν 171 πτώσειν ἴδῃς αὐτῆς τὴν ἀνόρθωσιν. εἰ τις οὖν ἐστὶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ταύτῃ, ἐὰν οὕτως νοήσῃς τὴν οἰκουμένην, (πρὸ ἀνορθώσεως πέπτωκεν. εἰ δὲ πέπτωκε) δῆλον ὅτι δεῖται τῆς ἀνορθώσεως, οὐδεὶς δὲ μὴ 25 πεσὼν δεῖται τῆς ἀνορθώσεως. (εἰ δὲ ἀνορθώθη, ἴδωμεν τίς ἐφθάσε πτώσει). δῆλον ὅτι πέπτωκεν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπὸ ἁμαρτίας. καὶ κύριός ἐστιν ὁ ἀνορθῶν ἰτούς κατερραγμένους, καὶ ἰύποστηρίξει πάντας τοὺς κατακλίτοντας. ἰἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, καὶ οὕτως πέπτωκεν ἢ οἰκουμένη καὶ δεῖται ἀνορ- 30 θώσεως, ἰν' ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ἰζωοποιηθῶσιν. ὥστε διχῶς ἀποδέδωκα τὰ περὶ τῆς οἰκουμένης, πῆ μὲν ἐπὶ ἕνα ἕκαστον δεικνύς πῶς ἐκάστη ψυχὴ ἦτοι οἰκουμένη ἐστὶν ἢ ἔρημος, πῆ δὲ ἐπ' αὐτῆς στήσας τὸν λόγον τῆς οἰκουμένης.

4 ff. Psal. 51, 14. 12. 13. — 9 Pred. Sal. 7, 20. — 10 Weish. Sal. 3, 11. — 17 Vgl. Dan. 9, 5 (LXX). — 21 Vgl. Matth. 7, 7 usw. — 27 Vgl. Psal. 144, 14. — 28 Vgl. I Kor. 15, 22.

1 τὸ S¹ τὸν S* | 8 τούτων τῶν] tres H | 7 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον nach H: *Spiritus sanctus est* vgl. Hu | 9 ἢ Co ἢ S | 14 βουλώμεθα δὴ nach H: *laborare nitamur* βουλώμεθα δὲ S | 17 ἠδικήσαμεν] + *impie gessimus* H (= ἠνομήσαμεν?) | δεῖται Koetschau vgl. Z. 24. 25 δέεται S | 20/21 ζῆτει—οἰκουμένην] < H | 22 οὖν] a. R. Scott. | 23 ἐὰν—οἰκουμένην] < H | 23/24 πρὸ—πέπτωκε nach H: *ante erectionem cecidit. Si autem cecidit* | 24 δὲ?] *quippe* H | 25/26 εἰ—πτώσει nach H: *Si autem erectus est, videmus quae ruina praecesserit* | 27 κατερραγμένους S.

2. »Καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανόν. οὐ συν-
 τυχικῶς τὴν φρόνησιν παρέλαβεν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ· εὐρήσεις γὰρ ἐν
 ταῖς Παροιμίαις λεχθέν· ὁ θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσεν τὴν γῆν,
 ἤτολμασεν δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει. ἔστιν οὖν τις φρόνησις θεοῦ,
 5 ἣν μὴ ζῆτει (εἰ μὴ) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. πάντα γὰρ ὅσα τοῦ θεοῦ
 τοιαῦτά ἐστιν, ὁ Χριστὸς ἔστιν· σοφία τοῦ θεοῦ αὐτός, δύναμις θεοῦ
 αὐτός, δικαιοσύνη θεοῦ αὐτός, ἁγιασμὸς αὐτός, ἀπολύτρωσις αὐτός·
 οὕτως φρόνησις αὐτός ἐστιν θεοῦ. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑποκείμενον ἐν ἐστίν,
 ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων ἐστίν. καὶ οὐ
 10 ταῦτόν νοεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτε νοεῖς αὐτὸν σοφίαν, καὶ ὅτε νοεῖς
 αὐτὸν δικαιοσύνην. ὅτε μὲν γὰρ σοφίαν, τὴν ἐπιστήμην λαμβάνεις
 τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων· ὅτε δὲ δικαιοσύνην, τὴν τοῦ κατ' ἀξίαν
 ἀπονεμητικῆν δύναμιν ἐν τῷ παντί· καὶ ὅτε ἁγιασμόν, τὸν περιποιη-
 τικὸν τοῦ ἁγίου γενέσθαι τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακειμένους τῷ
 239^v θεῷ. οὕτως οὖν | καὶ φρόνησιν αὐτὸν νοήσεις, ὅτε ἐπιστήμη ἐστὶν
 ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐθετέρων. ἐπεὶ οὖν χωρίζεται τοῖς ἐν οὐ-
 ρανῷ κατοικοῦσιν ἢ τοῖς τὸν οὐράνιον ἀνθρώπον φοροῦσιν † χωρίσαν-
 τος τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἵνα μηκέτι μολύνηται ἐκεῖνος ὁ οὐ-
 ρανὸς διὰ τὸ τῇ φρονήσει τοῦ θεοῦ ἐκτετάσθαι τὸν οὐρανὸν μήτε ὁ
 20 δίκαιος ὢν οὐρανός (ἔστιν δὲ καὶ ὁ δίκαιος οὐρανός, ὡς παραστήσω),
 εἴρηται· καὶ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανὸν τῇ φρονήσει αὐτοῦ.

Πῶς οὖν ἐκτείνεται ὁ οὐρανός; ἐκτεινούσης αὐτὸν τῆς σοφίας.
 δηλοῦται δὲ ὡς ἡ σοφία ἐκτείνει ἐν τῷ »ἐπειδὴ ἐξέτεινον λόγους καὶ
 οὐ προσείχετε, καὶ λέγει ἕκτασιν τινα εἶναι λόγων· οὕτως ἐκτείνεται
 25 ὁ οὐρανός. καὶ ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ λέγεται Ψαλμῷ· ἐκτείνων τὸν
 οὐρανὸν ὡσεὶ δέριον. ἐκτείνεται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρότερον
 συνεσταλμένη, ἵνα δυνηθῇ || χωρῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ 172
 γὰρ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. ἐλέγομεν περὶ τοῦ τὸν οὐρα-
 νὸν ἐν φρονήσει γεγονένα. καὶ φαμεν ὅτι οἱ τὸν οὐράνιον ἀνθρω-
 30 πον φοροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰσιν οὐρανός. εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἁμαρτά-
 νοντα λέγεται· ἢ ἡ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, πρὸς τὸν δίκαιον οὐκ

8 Prov. 3, 19. — 5 ff. Vgl. in I Kor. 1, 29 (Cat. Gram. V, 32, 28): ταῦτα πάντα
 ἡμῖν ἐστὶ Χριστός. — 6 ff. Vgl. I Kor. 1, 30. 24. — 17. 29 Vgl. I Kor. 15, 49. —
 17 ff. Vgl. in Gen. Hom. 1, 2 (Lo 8, 108) ? — 28 Prov. 1, 24. — 25 Psal. 103, 2. —
 29 ff. Vgl. Fragm. 97 in C, de or. 26, 6 (Orig. II, 362, 28 ff.), u. 8. — 31 Gen. 3, 10.

5 ἣν μὴ] ἦν μοι Co | εἰ μὴ nach H: *quam nolo ut extra Christum requiras* |
 18 ἀπονεμητικῆν Hu ἀπονεμητικῆν S | 14 ἁγίου S | 14 ἁγίου S | 15
 ἐπιστήμη Co ἐπιστήμης S *doctrina et demonstratio* H | 16—20 ἐπεὶ—παραστήσω]
 < H | 28 δηλοῦται—τῷ] *Audi* H | 24 ἕκτασιν Co *extensionem* H ἕκτασιν S |
 24/25 οὕτως—οὐρανός] *Similiter et nunc dicitur coeli* | 25 ὀγ' S | 29 οὐράνιον Co
 ὀνόν S.

ἂν λεχθῆι, οὐ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; ἢ διὰ μὲν τὸν χοῖκὸν λεχθήσεται τῷ φοροῦντι ἡτὴν εἰκόνα τοῦ χοῖκοῦ· ἡ γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, διὰ δὲ τὸν οὐράνιον, ἐπὶ φορέσῃς ἡτὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οὐκέτι ἀρμόσει
 5 λέγεσθαι· οὐρανὸς εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ; ἕκαστος οὖν ἡμῶν ἔχει ἔργα οὐράνια καὶ ἐπίγεια. ἐπίγεια ἔστιν ἔργα, ἃ ἐπὶ τῆν συγγενῆ αὐτοῖς γῆν κατάγει τὸν ἠθασαυρίζοντα αὐτὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μὴ ἠθασαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ· πάλιν ἐπὶ τὰ συγγενῆ τοῖς ἔργοις χωρία
 240 τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ | ἀνάγει τὸν ἠθασαυρίζοντα ἐν οὐρανῷ, τὸν φο-
 10 ρέσαντα ἡτὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου τὰ πραττόμενα κατ' ἀρετῆν.

3. Ἐκάλ' ἀνήγαγεν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. τοῦτο τὸ ῥητὸν πρῶτον καὶ ἐν τῷ Ψαλμῷ ἐπέπεσεν, καὶ ἐλέγομεν, πῶς ὁ θεὸς ἀνήγαγεν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. ἄπερ χρεῖα ἔστιν ἐπαναλαβεῖν, τοῖς μὲν εἰδόσιν εἰς ἐπιτράνωσιν καὶ ὑπόμνησιν τῶν εἰρημένων, τοῖς
 15 δὲ ἐπιλαθομένοις ἢ μὴ παρατετυχηκόσιν εἰς σαφήνειαν τούτου, εἴτε ἀποκαλυπτομένοι καὶ φανεροῦ γενομένου εἴτε ὁπῶσποτε νοουμένου. (ἐ)λέγομεν δὲ τοὺς ἀγίους εἶναι νεφέλας. τὸ γὰρ ἡ ἀλήθεια σου ἕως τῶν νεφελῶν· οὐ δύναται ἀναφῆρεσθαι ἐπὶ τὰς ἀψύχους νεφέλας· ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἕως τῶν νεφελῶν ἔστιν, αἴτινες ἀκούουσιν
 20 ἐντολῆς θεοῦ καὶ οἴδασιν, ποῦ ἐκπέμπουσιν ὑέτον καὶ ἀπὸ τίνων κωλύσασιν· ὡς οὐσῶν γὰρ νεφελῶν, αἷς ἐντέλλεται ὁ θεὸς μὴ βρέχειν ἢ βρέχειν, γέγραπται· ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ὑέτον· ἐπὶ μὲν οὖν τούτων (τῶν) νεφελῶν, ἐὰν μὴ ὑέτος ἦ, οὐκ ἐντέλλεται ὁ θεὸς ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ἐπὶ τὸν ἀμπε-
 25 λῶνα ἢ τὴν χώραν ὑέτον, ἀλλ' ὅλιως οὐ φαίνεται νεφέλη, ὡς ἐν τῇ τρι(τη) τῶν Βασιλειῶν γέγραπται· ὅπου παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀβροχίας νεφέλη οὐκ ἐφαίνετο, ἦνίκα δὲ κατὰ τὸν λόγον τῆς προφητείας τοῦ

1 Vgl. Matth. 5, 3 usw. — 2 ff. Vgl. I Kor. 15, 49. Vgl. de or. 26, 6 (Orig. II, 362, 28 ff.): ὁ μὲν γὰρ ἀμαρτάνων . . . ἐστὶ ἡ γῆ, εἰς τὴν συγγενῆ, ἐὰν μὴ μετανοῆ, ἐσόμενός περὶ ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ . . . οὐρανὸς ἔστιν, Fragm. 97 in C. — 7 ff. Vgl. Matth. 6, 19. 20. — 10 Vgl. I Kor. 15, 49. — 11 Vgl. auch Psal. 134, 7. — 11 ff. Vgl. Sal. in Psal. 134, 7 (Lo 13, 133): Νεφέλη ἐστὶ φύσις λογικὴ τοῦς περὶ προνοίας λόγους πεπιστευμένη κτλ. — 17 Psal. 35, 6. — 19 Vgl. Jes. 5, 6. — 22 ff. Jes. 5, 6. — 26 ff. Vgl. I Kdn. 18.

2 ἢ Co aut H ἢ S | 8 ἐπι Scorr. ἐπει S* | 15/16 εἰς — νοουμένου] *textum sermonis agnoscant, quem tunc, prout voluimus, exposuimus* H | 17 ἐλέγομεν nach H: *dicimus* | 17—20 Hierzu Fragm. 25 in C: Ἀνάγει—θεοῦ | 18 ἀψύχους Scorr. ἀψύχως S* w. e. sch. | 20 ἐκπέμπουσιν S | 23 τῶν] + *quae ex denso aere dicuntur constare* H, wohl nur Ausschmückung | 26 τρι(τη) Co | [θπου] *ut* Blass Koetschau *quando* H ὁ τὸν S.

Ἰλλιον ἔμελλεν ὁ ἕτερος γίνεσθαι, ἴχνος ἐφάνη νεφέλης ὡς ἴχνος ἀνδρός· καὶ ἐγένετο νεφέλη ποιούσα τὸν ἕτερον. ὡς δὲ ὑπαρχουσῶν μὲν τῶν νεφελῶν, κελευομένων δὲ μὴ ὕειν ὅταν ἀ(να)ξία ἡ ψυχὴ τοῦ ἕτεροῦ τυγχάνῃ, λέγεται τὸ ἵταϊς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ
 240^v βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ἕτερον. | οὐκοῦν ἕκαστος τῶν ἁγίων νεφέλη ἐστίν. Μωσῆς νεφέλη ἦν καὶ ὡς νεφέλη ἔλεγεν· ἵπρόσεχε, οὐρανέ, καὶ λαλήσω· καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα στόματός μου. προσδοκάσθω ὡς ἕτερος τὸ ἀπόφθεγμά μου. (εἰ μὴ ἦν νεφέλη, οὐδέποτε ἂν εἴπε· ἵπροσδοκάσθω ὡς ἕτερος τὸ ἀπόφθεγμά μου,) καὶ || καταβήτω ὡς δρόσος τὰ
 10 ῥήματά μου. ὡς νεφέλη λέγει· ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα. οὕτως ὡς νεφέλη καὶ Ἰσαίας λέγει· ἴκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν. καὶ ἐπειδήπερ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγεν δὲ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῷ, φησὶν προφητεύων· ἵταϊς νεφέλαις ἐντελοῦ-
 15 μαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ἕτερον.

4. Εἰ δὲ νενόηται ἡμῖν, τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ θεὸς ἀνάγων ἐστὶν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. πῶς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς; φησὶν ὁ σωτήρ· ἰὸ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται πάντων ἐσχάτος. ἐτήρησεν ταύτην τὴν ἐντολὴν Παῦλος, καὶ ἦν ἐσχάτος ἐν
 20 τούτῳ τῷ κόσμῳ. διὸ φησιν· ἰδοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. εἰ τις οὖν ἐστὶν τηρῶν τὴν τοῦ σωτήρος ἐντολὴν καὶ γενόμενος ἐσχάτος ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦτον, οὗτος γίνεται νεφέλη. καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ θεὸς οὐκ ἀπὸ
 25 τῶν πρῶτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ὑπατικῶν ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων· ἵμακάριοι· γὰρ οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ὄρῳ πῶς ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀνάγει ὁ θεὸς καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; διὰ τοῦτο εἰ βουλόμεθα γενέσθαι νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ,
 30 ἵσχατοι πάντων γενώμεθα καὶ εἰπωμεν ἔργοις καὶ διαθέσει τὸ ἰδοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν. κἂν μὴ ἀπόστολος ᾶ, ἕξεστί μοι γενέσθαι ἐσχάτῳ, ἵνα ὁ θεὸς ἀνάγων νεφέ-
 241^r λας | ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἀναγάγῃ με.

1 Vgl. I Kön. 18, 44. — 4 Jes. 5, 6. — 6 ff. Deut. 32, 1—3. Vgl. in Lev. Hom. 16, 2 (Lo 9, 430f.). — 12 Jes. 1, 2. — 14 Jes. 5, 6. — 18 Mark. 9, 35. — 19 ff. Vgl. Hier. Comm. 913. — 20 I Kor. 4, 9. — 26 Luk. 6, 20. — 30 I Kor. 4, 9.

8 ὅταν ἀναξία Co cum indigna H | 4 τυγχάνῃ . . . ἐντελοῦμαι Co τυγχάν [sic] . . . ἐντελοῦμαι S | 8/9 εἰ—μου nach H: Si non fuisset nubes, numquam dixisset: Expectentur ut pluvia verba mea | 18 ἔλεγεν δὲ] et sciebat H | 22 ἐστὶ] + sanctus H (vgl. Z. 5) | 27 τοῦ θεοῦ] coelorum H | 32 ἀπόστολος ᾶ] sim apostolus H ἀποστόλους ᾶ S.

ἡ ἀστραπὰς εἰς ὑέτον ἐποίησεν. λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα
 δεινοί, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ τῶν νεφελῶν γίνεται ἀλλή-
 λαις προστριβομένων· ὅπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυροβόλους λί-
 θους ἐπὶ γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρουσάντων πῦρ γενηθῆ, τοῦτο
 5 γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν φασιν. προσκρουομένων τῶν νεφελῶν
 κατὰ τοὺς χειμῶνας γίνεται ἡ ἀστραπή· διὸ ὡς ἐπίπαν ἡ ἀστραπή
 ἅμα βροντῇ γίνεται, τῆς μὲν βροντῆς ἐμφαινούσης τὸν ἦχον τοῦ συγ-
 κρουσμοῦ τῶν νεφελῶν, τῆς δὲ ἀστραπῆς γεννώσης τὸ φῶς. 5. εἰ
 νερόηκας τὸ παράδειγμα, ἴδε μοι καὶ τὴν νοητὴν νεφέλην. Μωσῆς
 10 νεφέλη ἦν, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ νεφέλη ἦν. αὐταὶ δὲ ὁμιλοῦσιν ἀλλή-
 λαις, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων αὐτῶν ἀστραπή γίνεται. Ἰερεμίας νεφέλη
 ἦν, Βαροὺχ νεφέλη ἦν. διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους, ἦλθον ἡ ἀστραπή
 ἀπὸ τῶν λόγων Ἰερεμίου καὶ τῶν λόγων Βαροῦχ. οὕτως εἰ δύνασαι
 συνάγαγε ἀπὸ τῶν γραφῶν, τίνα τρόπον ἀστραπή ἔρχεται. καὶ ἐν ||
 15 τῇ καινῇ διαθήκῃ Παῦλος καὶ Σιλουανὸς δύο νεφέλαι ἦσαν. ἦλθον 174
 ἐπὶ τὸ αὐτό, γέγονεν ἡ τῆς ἐπιστολῆς ἀστραπή.

ἡ ἀστραπὰς οὖν ὁ θεὸς εἰς ὑέτον ἐποίησεν καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους
 ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. ἀρα οὖν οὗτοι οἱ ἄνεμοι ἐν θησαυροῖς εἰσιν;
 ἢ οὐχὶ φαίνεται ἡ τούτων φύσις πνεόντων ἐπὶ γῆς τίνα τρόπον
 20 ὑψίσταται; ἀλλ' εἰσὶ τινες ἀνέμων θησαυροί, πνευμάτων θησαυροί,
 ἡ πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, ἡ πνεῦμα γνώ-
 σεως καὶ εὐσεβείας, ἡ πνεῦμα φόβου θεοῦ, ἡ πνεῦμα δυνάμεως καὶ
 ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. καὶ δύνασαι αὐτὸς ἀπὸ τῶν γραφῶν συν-
 241v αγαγεῖν τοὺς ἀνέμους τούτους. τὰ πνεύματα | ταῦτα ἐν θησαυροῖς
 25 ἔστιν· οἱ θησαυροὶ τίνες εἰσιν; ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας
 καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι; οὗτοι οἱ θησαυροὶ ἐν Χριστῶ εἰσιν. ἐκείθεν
 οὖν ἔρχονται οἱ ἄνεμοι οὗτοι, τὰ πνεύματα ταῦτα, ἢ ὁ μὲν τις ἢ
 σοφός, ὁ δὲ τις πιστός, ὁ δὲ τις ἢ ἔχων γνώσιν, ὁ δὲ τις ὀτιποτῶν
 ἀναλαβὼν χάρισμα θεοῦ· ἢ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος
 30 σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἑτέρω πίστις
 ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.

6. ἡ ἀνήγαγεν οὖν ἡ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστραπὰς
 εἰς ὑέτον ἐποίησεν, καὶ ἐξήγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. καὶ
 ἡμεῖς διὰ τὸν θεὸν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐπιζήσομεν καταντή-

1 ff. Vgl. Anecdota Maredsolana ed. G. Morin III, 2, 143, 4 ff. — 21 ff. Vgl.
 Jes. 11, 2. 3. — 22 Vgl. II Tim. 1, 7. — 25 Kol. 2, 3. Vgl. Hier. Comin. 914. — 20
 I Kor. 12, 8. 9.

1—8 Hierzu Fragm. 26 in C: λέγουσιν—ἀστραπῆς | 8/4 ἐπὶ λίθων πυρογόμων
 C | 18/14 οὕτως—συνάγαγε] Potes et tu ipse ... invenire H | 18 ἀρα οὖν nach H:
 Ergone θρα οὖν S | θησαυροῖς] + Dei H | 19 ἢ Co et H ἢ S | 20—31 Hierzu Fragm. 27
 in C: Κατὰ—ἐξῆς | 24/25 τὰ--ἔστιν] et istorum spirituum invenire thesauros H.

σεσθαι. καὶ (ἐπεὶ) εἰσὶν τινες πολλοὶ θησαυροὶ, τάχα κατὰ τάγματα τῶν ἀνισταμένων ἔσονται ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ θεοῦ. ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν. ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐν τάγμασιν τισιν γίνεται· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι.
 5 καὶ ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχεν συμφύρεται τὰ τάγματα, τότε τὸ τάγμα ἔσται ἐν τινι θησαυρῷ θεοῦ καὶ τότε τὸ τάγμα ἐν ἑτέρῳ θησαυρῷ θεοῦ καὶ τρίτον ἕτερον τάγμα ἔσται ἐν ἄλλῳ θησαυρῷ. οὗτοι μέντοι γε πάντες οἱ θησαυροὶ ἕνα ἔχουσιν θησαυρόν, ἐν ᾧ κατοικοῦσιν. διὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λέλεκται· ἐν ᾧ εἰσὶν οἱ θησαυροὶ καὶ τῆς σοφίας
 10 καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. καὶ ὡς περ κτῶμαι τὸν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην· διὰ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν, οὕτως ἔρχομαι ἐπὶ τὸν θησαυρόν τῶν θησαυρῶν, τὸν κύριον τῶν κυρίων, τὸν βασιλεία τῶν βασιλείων, ἐκὰν γένωμαι ἄξιος τῶν πνευμάτων τῶν ἀπὸ θησαυρῶν τοῦ θεοῦ· ἐξήγγαγεν· γὰρ ἰάνεμονς ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.
 242* 7. Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως· εἰ πᾶς ἄνθρωπος ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως, καὶ Παῦλός ἐστιν ἄνθρωπος, Παῦλος ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως· ἐκ μέρους γινώσκων καὶ ἐκ μέρους προφητεύων, ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως· δι' ἐσόπτρου βλέπων, ἐν ἀνίγματι βλέπων, κολλοστημόριον καί, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, ἀπειροστημόριον βλέπων καὶ
 20 καταλαμβάνων ἢ τῶν πραγμάτων. ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ νοήσεις τὸ 176 ἔμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως· ἔστιν ἁμαρτήματα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἁμαρτήματα καὶ Σοδόμων, ἀλλὰ συγκρίσει τῶν χειρόνων ἁμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ δικαιοσύνη ἐστὶν τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα· ἐδικαιώθη· γὰρ φησὶ ἡ Σόδομα ἐκ σοῦ. ὡς περ οὖν οὐχὶ δι-
 25 καιοσύνη τὰ Σοδόμων ἁμαρτήματα ἀλλὰ ἀδικία, ὡς πρὸς τὴν πλειονα (δὲ) ἀδικίαν δικαιοσύνη ἐστὶν, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου γινώσις, ἡ οὐσα Παύλῳ γινώσις, ὡς πρὸς τὴν γινώσιν ἐκείνην τὴν οὐσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς πρὸς τὴν τελείαν γινώσιν μορῆς ἐστὶν. διὰ τοῦτο ἔμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως· τοιοῦτόν τι οἶμαι καταλαμβάνων
 30 ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγεν· ἐλπα· σοφισθήσομαι· καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ βαθὺν βάθος, τίς εὐρήσει αὐτό·;
 8. Μέλλει τι ἐπιτολμᾶν ὁ λόγος καὶ λέγειν, ὅτι τὸ ἐπιδημήσαν τῷ βίῳ ἐκένωσεν ἑαυτό, ἵνα τῷ κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσ-

4 I Kor. 15, 23. — 9 Kol. 2, 3. — 10 Vgl. Matth. 13, 46. — 12 Vgl. Apok. 17, 14 19, 16. — 17 ff. Vgl. I Kor. 13, 9. — 24 Vgl. Ezech. 16, 51. 52. Vgl. in Matth. Comm. 76 (Lo 4, 391): Et quod dicit Ezechiel ad Jerusalem: »justificata est magis Sodoma ex te«. Const. Apost. II, 60. Ropes TU XIV, 2, 42f. — 30 Pred. Sal. 7, 24. 25. — 33 Vgl. Phil. 2, 7.

1 ἐπεὶ] nach H: quia | 5 συμφύρεται Ru miscentur H συμφέρεται S | 9 καὶ] < H | 11 πολλῶν] + alias H | 20 δὲ Co sed H | γινώσις] < H, vielleicht mit Recht | 33 ἑαυτό] ἑαυτὸν S.

μος. εἰ δὲ ἐκένωσεν (ἐαυτὸ) ἐκεῖνο τὸ ἐπιδημήσαν τῷ βίῳ, αὐτὸ
 ἐκεῖνο τὸ κένωμα σοφία ἦν· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν
 ἀνθρώπων ἐστίν. εἰ ἐγὼ εἰρήκειν· ἵτὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, πῶς ἂν
 οἱ φιλαίτιοι (ἐν)εκάλεσάν μοι; πῶς ἂν ἐμέμφαντό μοι; πῶς ἂν χιλίων
 5 μὲν εἰρημένων τῶν νομιζομένων καὶ αὐτοῖς καλῶν, τούτου δὲ ὡς
 242^v οἴονται οὐ | καλῶς εἰρημένου κατηγορήθην, διότι εἶπον ἵτὸ μωρὸν
 τοῦ θεοῦ; νυνὶ δὲ Παῦλος ὡς σοφὸς καὶ ἐξουσίαν ἔχων ἀπο-
 στολικὴν ἐτόλμησεν εἰπεῖν πᾶσαν τὴν ἐπὶ γῆς σοφίαν, καὶ τὴν
 ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἐν Πέτρῳ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, πᾶσαν τὴν
 10 ἐπιδημήσασαν τῷ κόσμῳ εἶναι ἵτὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ. ὡς γὰρ πρὸς
 ἐκεῖνην τὴν σοφίαν, ἦν οὐ χωρεῖ ἐπὶ γῆς τόπος, ὡς πρὸς ἐκεῖνην
 τὴν σοφίαν τὴν ὑπερουράνιον, τὴν ὑπερκόσμιον, τοῦτο τὸ ἐπιδημήσαν
 μωρὸν τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ τοῦτο ἵτὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν
 ἀνθρώπων ἐστίν. ποίων ἀνθρώπων; οὐ τῶν μωρῶν λέγω, ἀλλὰ
 15 σοφώτερόν ἐστι καὶ τῶν σοφῶν ἀνθρώπων· καὶ τοὺς σοφοὺς εἴληξ
 τοῦ αἰῶνος τούτου εἴτε ἄρχοντας εἴτε προφήτας, τῶν ἀρχόντων τοῦ
 αἰῶνος τούτου ἵτὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, ὃ διηγησάμεν, ἵσοφώτερον τῶν
 ἀνθρώπων ἐστίν.

9. Παράδοξόν τι μέλλει λέγειν ὁ λόγος, ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου
 20 μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν, καὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ
 κόσμου. ἄρα ἐν σοφίᾳ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; καὶ
 δύναται χωρῆσαι τὴν σοφίαν, ἵν' ἐλεγχθῇ μωρὰ εἶναι, ἢ τοῦ κόσμου
 σοφία; ἀγωνίζεται γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου,
 ἵνα ἐλεγχθῇ πρὸς αὐτήν; || ἀλλ' ὀλίγου τινὸς χρεῖα ἐστὶν ὅπερ ὀλίγον 176
 25 μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἵνα τούτῳ τῷ βραχεῖ μωρῷ τοῦ θεοῦ μω-
 ρανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου καὶ ἐλεγχθῇ. οὐ γὰρ ἔφερεν ἡ σοφία τοῦ
 κόσμου τούτου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. οἶον ἐπὶ παραδείγματος, ἵνα
 νοήσης ὅτι ἵτὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου,
 δεδόσθω με ἀγωνίζεσθαι, δοκοῦντά με εἰδέναι πολλὰ καὶ πλείονα, πρὸς
 30 τίνα ἀνόητον καὶ ἀπαίδευτον καὶ μηδὲν συνιέντα καὶ μὴ ἀγωνιζόμενον
 ὑπὲρ λόγων γενναίων ὁποῖωνδὴποτε. ἄρα χρεῖαν ἔχω διαλεκτικῆς |
 243^r πρὸς ἐκεῖνον ἢ θεωρημάτων βαθυτέρων, ἐὰν ἢ μωρὰ αὐτοῦ τὰ νοή-
 ματα; οὐχ ἑνὸς μοι λεξιδίου χρεῖα ἐστὶν ὀλίγω δομιυτέρου παρὰ τὴν

2f. I Kor. 1, 25. — 6 Vgl. I Kor. 1, 25. — 7 Vgl. I Kor. 3, 10? — Vgl. I Kor. 9,
 1—5? — 12, 17 I Kor. 1, 25. — 16 Vgl. I Kor. 2, 8. — 19 Vgl. I Kor. 3, 10. Vgl. Hier.
 Comm. 914. — 20f. Vgl. I Kor. 1, 20. — 24f. 28 Vgl. I Kor. 1, 25. — 28 Vgl. I Kor. 1, 20.

1 ἐαυτὸ nach H: se | 9 ἀποστόλοις, πᾶσαν] caeteris apostolis H, vielleicht
 richtig | 11 οὐ nach H: non οὖν S | 17/18 τῶν ἀνθρώπων] hominibus H, zu
 streichen? | 22 δύναται Hu potest H δύνασαι S | σοφίαν] + Dei H | 24 ὅπερ S^r
 ὅπερ Sⁱ | 32 ἐὰν—νοήματα] < H | 33 ὀλίγω] ὀλίγου S.

ἐκείνου λέξιν, ἵνα ἐλέγξαι δυναθῶ τὴν ἐκείνου μορῖαν; οὕτως ἵνα
 μορανθῇ ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, οὐ χρεῖα τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ
 ἀγωνιζομένης πρὸς αὐτήν (αὐτὴ γὰρ κάτω ἐστίν), ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ
 μωρὸν τοῦ θεοῦ, ὅτι ἢ τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώ-
 5 πων ἐστίν, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων
 ἐστίν. καὶ πάντα τὰ ἐναντία ὁ σωτὴρ μου καὶ κύριος ἀνέληφεν,
 ἵνα τοῖς ἐναντίοις λύσῃ τὰ ἐναντία, καὶ ἡμεῖς ἰσχυροποιηθῶμεν ἀπὸ
 τῆς ἀσθενείας Ἰησοῦ καὶ σοφισθῶμεν ἀπὸ τοῦ μωροῦ τοῦ θεοῦ καὶ
 εἰσαχθέντες ἐν τούτοις δυναθῶμεν ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν σοφίαν, ἐπὶ τὴν
 10 ἰσχὺν τοῦ θεοῦ, Χριστὸν Ἰησοῦν, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

βλὲς τὸ ἰδὸν λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν Ἱερεμίαν παρὰ
 κυρίου λέγων· ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης
 ταύτης· μέχρι τοῦ ἔπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν
 15 πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον.

Ἑομιλία 9'.

1. Κατὰ μὲν τὴν ἱστορουμένην παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ γέγονεν αὐτοῦ ἡ ἐπιδημία σωματικῶς καθολικῆ τις καὶ ἐπι-
 λάμπασα ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ὅτε ἰδὸν λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνω-
 20 σεν ἐν ἡμῖν· ἦν γὰρ ἢ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄν-
 θρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος
 δι' αὐτοῦ ἐγένετο, || καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, 177
 καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. χρὴ μέντοιγε εἰδέναι ὅτι καὶ πρό-
 τερον ἐπεδήμει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ἐν ἐκάστῳ τῶν ἀγίων, καὶ
 25 μετὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ταύτην τὴν βλεπομένην πάλιν ἡμῖν ἐπι-
 δημεῖ. καὶ εἰ βούλει τούτων ἀπόδειξιν λαβεῖν, πρόσεχε τῷ ἰδὸν λόγος
 243 ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν | παρὰ κυρίου λέγων· ἀκούσατε καὶ τὰ

4 I Kor. 1, 25. — 19 Joh. 1, 14. — 20 Joh. 1, 9—11. — 24 Vgl. Kol. 2, 9.

8 αὐτήν nach H: (cum) ea αὐτόν S | αὐτῇ] αὐτῆ S quae H αὐτῆ Co | 11 αἰ-
 ῶνας] + saeculorum H | Ἀμήν] + ὁμιλία ἡ' S | 18 λέγων Co LXX dicens H ἀπὸ
 τῶν S | 16 Homilia VII H | 20—28 ἦν—παρέλαβον] < H | 27 ἀκούσατε] Audi H.

ἔξῃς. τίς γάρ ἐστιν ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου· εἴτε πρὸς Ἱερεμίαν εἴτε πρὸς Ἡσαΐαν εἴτε πρὸς Ἰεζεκιήλ εἴτε πρὸς ὀνόηποτε (ἦ) ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν; ἐγὼ οὐκ οἶδα ἄλλον λόγον κυρίου ἢ τοῦτον, περὶ οὗ εἶρηκεν ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ
5 λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

Καὶ ταῦτα δὲ ἡμᾶς εἰδέναί χροῖ, ὅτι οὐς μάλιστα ἐστὶν ὄνασθαι, πρὸς ἕκαστον ἐπιδημία ἐστὶν τοῦ λόγου. τί γάρ μοι ὄφελος, εἰ ἐπιδημήμηκεν ὁ λόγος τῷ κόσμῳ, ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ ἔχω; ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ μηδέπω ὄλω τῷ κόσμῳ ἐπιδημήμηκεν, ὁὐδὲ με γεγονέναι
10 κατὰ τοὺς προφῆτας, ἐγὼ ἔχω τὸν λόγον. καὶ εἶποί μοι ἂν ὅτι ὁ Χριστὸς γέγονε πρὸς Μωσέα, πρὸς Ἱερεμίαν, πρὸς Ἡσαΐαν, πρὸς ἕκαστον τῶν δικαίων, καὶ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· ἰδοὺ, ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἔργῳ ἐσφίξετο καὶ ἐγένετο καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ· ἦν
15 γὰρ μετὰ Μωσέως καὶ ἦν μετὰ Ἡσαΐου καὶ μετὰ ἑκάστου τῶν ἁγίων. πῶς δύνανται ἐκεῖνοι λόγον θεοῦ λελαληκέναι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ μὴ ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς; ταῦτα δὲ μάλιστα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐκκλησιαστικὸν ἀναγκαλόν ἐστιν γινώσκεισθαι, ὁτινες θέλομεν τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν νόμου καὶ εὐαγγελίου, τὸν αὐτὸν Χριστὸν καὶ τότε καὶ νῦν
20 (καὶ) εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. ἔσονται δὲ οἱ διακόπτοντες τὴν θεότητα τὴν πρεσβυτέραν τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτήρος, ὅσον ἐπὶ τῇ ἐαντῶν ὑπολήψει, ἀπὸ τῆς θεότητος τῆς ἐπαγγελιομένης ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ ἕνα οἶδαμεν θεὸν καὶ τότε καὶ νῦν, ἕνα Χριστὸν
244^r καὶ τότε καὶ | νῦν. ταῦτα διὰ τὸ ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν
25 παρὰ κυρίου λέγων.

Τί οὖν καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν; ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. ἄνδρες Ἰούδα ἡμεῖς ἔσμεν διὰ τὸν Χριστόν·

1 ff. Vgl. in Joh. Tom. 2, 1 (Br I, 56, 6 ff.): χρήσιμον τοίνυν συναγαγεῖν εἰς τοῦτο λόγον ἀναγεγραμμένον γεγονέναι πρὸς τινὰς . . . πῶς οὖν λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς . . . Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας ἐπισκοπητέον, ἢ ὡς παρακείμενον εὐρεθῆναι δυνήθη πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν κτλ. — 8 Vgl. Joh. 1, 1. — 4 Joh. 1, 1. — 12 Matth. 28, 20. — 20 ff. Vgl. de or. 29, 12 (Orig. II, 387, 6): τοῖς διακόπτονται τὴν θεότητα κτλ., de princ. II, 4, 5 (Lo 21, 165—185), u. 8.

2 Ἰεζεκιήλ — ὀνόηποτε] *quemlibet prophetarum?* | ἦ Lietzmann *An ille est H* | 6 οὐς — ὄνασθαι] *haec sit utilitas credentium, si H* | ὄνασθαι] *ὄνασθαι S ἐνοῦσθαι Co* | 8 ἔχω Hu vgl. Z. 10 *habeam H* ἔγνω S | 12 δικαίων] *sanctorum H* | 14 καὶ ἐγένετο] < H | αὐτοῦ] + *quem omnibus manifestavit H* | 16 πῶς] + *enim H* | 19 Χριστόν] *deum H* | 20 καὶ nach H: *et* | αἰῶνας] + *saeculorum, Amen H* | ἔσονται Co *sunt H* ἴσονται S | 24 νῦν] + *et unum Spiritum sanctum, cum Patre, et Filio sempiternum* vgl. TU NF I, 3, 27 | 26 οὖν] + *dicit H*.

ἰπρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰούδα ἐὰν παραστήσω κατὰ τὴν γραφὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἀναφερόμενον, ἄνδρες Ἰούδα οἱ ἀπιστοῦντες || τῷ Χριστῷ Ἰουδαῖοι οὐκ 178 ἔσονται, ἀλλ' ἡμεῖς ὅσοι πιστεύομεν ἐπὶ τὸν Χριστόν. Ἰούδα, σὲ 5 ἀνέσαισαν οἱ ἀδελφοὶ σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου. ἰσὲ ἀνέσαισαν. οὐκ ἐκείνον τὸν Ἰούδαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἤνεσαν. τοῦτον δὲ τὸν Ἰούδαν ἀνέσουσιν οἱ ἀδελφοί, ἐπεὶ φησὶν οὗτος ὁ Ἰούδας· ἰδηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. οὐ λέγεται πρὸς ἐκείνον τὸν 10 Ἰούδαν· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου. ποῦ εὐρίσκειται ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας ἐκείνος ὁ Ἰούδας ἐπιτιθεῖς; ἡ ἱστορία οὐδὲν τοιοῦτον ἀνέγραψεν περὶ αὐτοῦ. ἐὰν δὲ νοήσῃς τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ καταργούντος τὸν διάβολον, ἀπεκδυμένου ἰτὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας· καὶ δειγματίζοντος καὶ θριαμβεύοντος 15 ἐν τῷ ξύλῳ, ὄρας πῶς ἐπὶ τοῦτον τὸν Ἰούδαν πεπλήρωται ἡ λέγουσα προφητεία· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου. εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, λέγει δὲ ὁ λόγος νῦν ἰπρὸς ἄνδρας Ἰούδαί, πρὸς τίνας ἂν λέγοι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ τὸν Χριστόν, διὰ τὴν φυλὴν Ἰούδα λεγόμενόν πως καὶ Ἰούδαν; 2. ἰπρὸς ἄνδρας Ἰούδαί 20 λέγεται ὁ λόγος καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. αὕτη 24^v ἔστιν ἡ ἐκκλησία· ἔστιν | γὰρ ἡ πόλις τοῦ θεοῦ ἡ ἐκκλησία, ἡ Ὁρασις τῆς εἰρήνης, ἐν αὐτῇ [ἔστιν] ἡ εἰρήνη ἣν ἤγαγεν ἡμῖν, εἶγε ἐομὲν τέκνα εἰρήνης, πληθύνεται καὶ ὄραται.

1 Hebr. 7, 14. — 2 ff. Vgl. in Joh. Tom. 1, 22 (Br I, 28, 13 ff.): Οἱ δὲ προφῆται παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέροις ὀνόμασιν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁ μὲν Ἰακώβ ἐν τῇ πρὸς τοὺς υἱοὺς εὐλογία Ἰούδαν κτλ., vgl. in Gen. Hom. 17, 4, u. 6. — 4 Gen. 49, 8. — 7 ff. Vgl. in Joh. Tom. 19, 5 (Br II, 7, 24 ff.): ἐν ἀπορρήτῳ δὲ καὶ οὐ γνωστῶς πᾶσιν ἔλεγον ἢ ἔγραψον τὸν θεὸν πατέρα, ἵνα μὴ προκαταλάβωσι τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐκκενουμένην [I. ἐκεχνημένην?] παντὶ τῷ κόσμῳ χάριν, πάντας καλοῦντος ἐπὶ τὴν υἰοθεσίαν . . . κατὰ τὸ γεγραμμένον· Διηγῆσομαι κτλ. — 8 Psal. 21, 23. — 10 Gen. 49, 8. — 13 Vgl. I Kor. 15, 24 Kol. 2, 15. — 16 Gen. 49, 8. — 21 Vgl. Apok. Joh. 3, 12? Vgl. Sel. in Psal. 45, 5 (Lo 12, 331): πόλις θεοῦ ἦτοι ἡ ἐκκλησία κτλ. — Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Ἱερουσαλήμ θρασις εἰρήνης, u. 6. Vgl. Philo de somn. II I, 691 M: ἡ δὲ θεοῦ πόλις ὑπὸ Ἑβραίων Ἱερουσαλήμ καλεῖται, ἥς μεταληφθὲν τοῦνομα θρασις ἔστιν εἰρήνης. — 22 Vgl. Joh. 14, 27? — Vgl. Luk. 10, 6 Eph. 2, 3?

2 κατὰ τὴν γραφὴν nach H: *iuxta Scripturas* καὶ τὴν γραφὴν S καὶ τὴν ἀπογραφὴν Co | 9 οὐ] < Hu mit H | 13 Ἰησοῦ] *mei Jesu Christi* H | 16 εἰ τοῦθ' Co εἰτ' οὐθ' S | 17 ἄνδρας mit H: *viros ἄνδρα* S (der hexaplarische LXX cod. 88 hat ἄνδρα, doch überwiegt in S selbst die Lesart ἄνδρας vgl. S. 64, 27. 28 65, 3 u. 66, 2) | 18 ἢ Co ἡ S | 19 πρὸς ἄνδρας Ἰούδα] Co (vgl. zu Z. 17) πρὸς ἄνδρα Ἰούδαν S < H | 20 λέγεται] *Fili quomae* H | 21 τοῦ θεοῦ] *magni Regis* H | 22 ἔστιν] < H w. e. sch.

Ἐκούσατε οὖν τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. καὶ ἔρις πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς (Ἰσραὴλ) ἐπικατάρatos ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλα-

5 μὴν τοῖς πατράσιν ὑμῶν. τίς μάλιστα ἀκούει τῶν λόγων τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν; ἀρά γε οἱ πιστεύοντες ἐπ' αὐτὸν ἢ οἱ μὴδὲ Μωσεί πιστεύειν ἀποδεικνύμενοι ἐκ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι ἐπὶ τὸν κύριον; φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ πρὸς ἐκείνους· εἰ ἐπιστεύετε Μωσεί, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκείνος ἔγραψεν.

10 εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε; οὐκοῦν ἐκεῖνοι εἰς Μωσῆν οὐ πεπιστεύκασιν, ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν πιστεύομεν τῇ διαθήκῃ τῇ διὰ Μωσέως, καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγεται, ἵνα μὴ κατάρatos γενώμεθα· ἐπικατάρatos ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλαμην

15 τοῖς πατράσιν. ἐκεῖνοι οὖν ἔχουσιν τὸ ἐπικατάρatos εἶναι· οὐ γὰρ ἤκουσαν τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν.

Ἐν ἡμέραι φησὶν ἡ ἀνήγαγον αὐτούς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς. καὶ ἡμᾶς ἡ ἐξήγαγεν ὁ θεὸς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, 179 ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς, μάλιστα κατὰ τὸν νοήσαντα τὸ γεγραμ-

20 μένον ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννου, ὅτι ὁ τόπος οὗτος ὁ κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος. εἰ γὰρ πνευματικῶς καλεῖται Αἴγυπτος, οὐκ ἔστιν δὲ αὕτη ἡ Αἴγυπτος ἢ πνευματικῶς καλουμένη Αἴγυπτος, αἰσθητὴ γάρ, δῆλον ὅτι ἐὰν νοήσης

245 τὴν πνευματικῶς καλουμένην Αἴγυπτον καὶ ἐξέλθης ἀπ' αὐτῆς, οὐ εἰ ὁ ἐξελθὼν ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς καὶ λέγεται πρὸς σέ· ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου καὶ ποιήσατε κατὰ πάντα ταῦτα.

Ἐὶτ' ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ ἔστι πρὸς τοὺς ἀκούοντας, ἐὰν ποιήσωσιν ἃ ἐντέταλται, λέγουσα· καὶ ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν καὶ γὰρ ἔσομαι

30 ὑμῖν εἰς θεόν. οὐ πᾶς ὁ λέγων [ὁ] λαὸς εἶναι θεοῦ λαὸς ἔστιν θεοῦ. ἐκεῖνος οὖν ὁ ἐπαγγειλάμενος εἶναι λαὸς θεοῦ οὐ λαὸς μου ὑμεῖς ἤκουσαν ἐν τῷ ἰδιότι οὐ λαὸς μου ὑμεῖς, καὶ ἐρρήθη πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον οὐ λαὸς μου, καὶ πάλιν οὗτος ὁ λαὸς ἐκλήθη λαὸς.

8 Joh. 5, 46. 47. — 18 ff. Vgl. de or. 13, 4 (Orig. II, 328, 13 ff.). — 20 Apok. Joh. 11, 8. — 31 ff. Vgl. Hos. 1, 9. 10 2, 23.

8 ὁ θεός < H | Ἰσραὴλ Co LXX | 4 διαθήκης > + *hujus* H | 7 μὴδὲ Μωσεί nach H: *neo Moysi* (vgl. Hu) *μηδαμῶς* S | 11 μωσῆν S | 14 διαθήκης > + *hujus* H | 21 σόδα S* i. T. μα a. R. Scott. | 22 Αἴγυπτος¹⁾ *Aegyptius quispiam* H | 28 εἰτ' nach H: *Deinde* ἢ τ' S | 30—S. 68, Z. 1 Hierzu Fragm. 29 in C: *Τοιγαροῦν—ζωή* | ὁ streichen Blass Koetschau | 33 ὁ < οὐ > Blass.

αὐτοὶ γὰρ παρεξήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῶν (περὶ ἐκείνων δὲ λέγει),
 παρωργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· καὶ γὰρ παραξήλωσω αὐτούς·
 ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτω παρωργιστῶ αὐτούς. 3. γεγόναμεν
 οὖν ἡμεῖς τῷ θεῷ εἰς λαόν, καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ ἀναγγέλλεται
 5 τῷ λαῷ τῷ τεχθῆσομένῳ τῷ ἀπὸ τῶν ἔθνων. οὗτος γὰρ ὁ λαὸς
 τίκεται ἀθρόως, καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ εἴρηται· εἰ ἐτέχθη ἔθνος
 (εἰς) ἄπαξ. ἐτέχθη δὲ ἔθνος εἰς ἄπαξ, ὅτε ἐπιδηδήμηκεν ὁ σωτὴρ
 καὶ ἐπίστευσαν ἐν μῇ ἡμέρᾳ χιλιάδες πέντε καὶ προσετέθησαν
 ἄλλη ἡμέρᾳ χιλιάδες τρεῖς. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὅλον λαὸν τικτόμενον
 10 λόγῳ θεοῦ καὶ ἀθρόως τίκτουσαν τὴν στείραν, τὴν πρότερον οὐ
 τεκοῦσαν, πρὸς ἣν λέγεται· εὐφράνθητι στείρα ἢ οὐ τίκτουσα, ὄψῃσον
 καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον
 ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. (ἐρημος μὲν ἢ ἐκκλησία)· ἐρημος αὕτη
 νόμου, ἐρημος αὕτη θεοῦ ἦν· ἔχουσα δὲ ἄνδρα τὸν νόμον ἐκείνη ἢ
 15 συναγωγὴ λέλεκται.

Τὶ οὖν μοι ἐπαγγέλλεται ὁ θεός;· ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν καὶ γὰρ ἔσο-
 μαί ὑμῖν εἰς θεόν. οὐκ ἔστιν πάντων θεὸς ἀλλ' ἢ ἐκείνων οἷς χαρί-
 245 ζεται ἑαυτὸν, ὡς περὶ ἐχαρίσατο ἑαυτὸν τῷ πατριάρχῃ ἐκείνῳ ᾧ | εἶπεν·
 ἔγὼ θεὸς σός, καὶ πάλιν ἄλλῳ ἔγὼ ἔσομαι σου θεός, καὶ περὶ
 20 ἑτέρων ἔσομαι αὐτῶν θεός. πότε οὖν ἄρα ἡμεῖς ἐπιτυγχάνομεν,
 ὁ καθ' ἕκαστον λέγω, εἰς τὸ τὸν θεὸν εἶναι ἡμῶν θεόν; εἰ δὲ θέλεις
 μαθεῖν, τίνων ἔστιν ὁ θεὸς καὶ τίνι χαρίζεται τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν,
 ἔγὼ φησὶν θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς Ἰσαάκ, θεὸς Ἰακώβ. καὶ διηγούμενος
 τὸ τοιοῦτον ὁ σωτὴρ φησὶν· ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζών-
 25 των. τίς ὁ νεκρός; ὁ ἁμαρτωλός, ὁ μὴ ἔχων τὸν εἰπόντα· ἔγὼ 180

1 Deut. 32, 21. — 4 Vgl. Psal. 21, 32. — 6 Jes. 66, 8. — 8 Vgl. Act. 4, 4. —
 Vgl. Act. 2, 41. — 11 ff. Gal. 4, 27 (Jes. 54, 1). Vgl. in Matth. Tom. 10, 23 (Lo 3,
 62f.): ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς . . . εἰς τὸν ἐρημον θεοῦ παρὰ τοῖς ἔθνεσι τόπον,
 ἵνα . . . πολλὰ γένηται τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, μήτε νόμον μήτε προφήτας
 δευδαγαμένης, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, τὸν νόμον, in Joh. Tom. 28, 24 (Br II, 143).
 — 18 ff. Vgl. Hier. Comm. in Gal. 5, 27: Virum habuit synagoga Legem . . . Sterilis
 vero Ecclesia, sine viro Christo . . . diu jacuit in deserto . . . exclamat
 Dominus per prophetam: Si est gens nata simul: quando una die in Actibus
 apostolorum tria millia et quinque millia hominum crediderunt (aus Origenes
 abgeschrieben). — 19 Gen. 17, 1. — Gen. 35, 11? — 20 Exod. 29, 45. — 28 Vgl.
 Exod. 3, 6. — 24 Matth. 22, 32 Par. — 25 Vgl. Joh. 11, 25.

7 εἰς ἄπαξ Co LXX in semel H | ἐτέχθη—ἄπαξ? < H | ἐπιδηδήμηκεν | ascendit
 ad coelos H (= ἐπαναβέβηκεν?) | 18 ἐρημος μὲν ἢ ἐκκλησία vgl. H (Deserta Ecclesia
 a Lege) u. d. Parallelen | 14 νόμον | + habebat et Deum H, w. e. sch. frei | 20 ἔσο-
 μαί | + inquit (od.: quid) H | πότε οὖν ἄρα] Putasne aliquando H | 21 θέλεις | +
 plenius H | 28 Ἀβραάμ u. Ἰσαάκ | + καὶ C + et H.

εἰμι ἢ ζωῆς, ὁ ἔχων νεκρὰ ἔργα, ὁ μηδέπω μετανοήσας ἀπὸ νεκρῶν
 ἔργων, περὶ ὧν φησὶν ὁ ἀπόστολος· ἢ μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλό-
 μενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων. εἰ τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν
 νεκρῶν θεὸς ἀλλὰ ζώντων, καὶ οἶδαμεν τίς ἐστὶν ὁ ζῶν, ὅτι ὁ πολι-
 5 τεύομενος κατὰ Χριστὸν καὶ μένων μετ' αὐτοῦ, εἰ βουλόμεθα ἵνα
 ἡμῶν ἢ ὁ θεός, ἀποταξώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς νεκρότητας, ἵνα τὴν
 ἐπαγγελίαν αὐτοῦ πληρώσῃ τὴν λέγουσαν· καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς
 θεόν, ὅπως στήσω τὸν ὄρκον μου ὃν ᾤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν,
 τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. τῆρει γὰρ ὅτι λέγει·
 10 ἰστήσω τὸν ὄρκον μου ὃν ᾤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι
 αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι, ὡς μηδέπω δεδωκὼς αὐτοῖς τὴν
 ἡγῆν (τὴν) ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι· αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γῆ, ἣν ἐπηγγεί-
 λατο ὁ θεός ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι, ἀλλ' ἔστιν ἐκείνη, περὶ ἧς ἐδί-
 15 δασκεν ὁ σωτὴρ λέγων· μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομή-
 σουσι τὴν γῆν.

4. Εἶτα πρὸς τὰ προειρημένα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποκρίνεται ὁ προ-
 φῆτης, πρὸς τὸ ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν
 246r λόγων τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ φησὶ· καὶ ἀπεκρίθη | καὶ εἶπα·
 γένοιτο, κύριε. τί γένοιτο, κύριε; ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἔμμεναι
 20 τοῖς λόγοις τῆς διαθήκης ταύτης. καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἀνά-
 γνωνθι τοὺς λόγους τούτους ἐν πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἐξωθεν Ἱερουσα-
 λήμ. καὶ τοῖς ἔξω ἀναγινώσκουσι τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ προσκαλού-
 μενοι αὐτοὺς ἐπὶ σωτηρίαν. (ἀκούσατε) τοὺς λόγους τῆς διαθήκης
 ταύτης καὶ ποιήσατε αὐτούς. καὶ οὐκ ἐποίησαν. καὶ εἶπεν κύριος
 25 πρὸς με· εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦ-
 σιν Ἱερουσαλήμ. ἢ μέλλομεν μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἁμαρτή-
 μασι περὶ ἀνδρῶν Ἰούδα, εἰδότες ὅτι ἔσμεν οἱ ἄνδρες Ἰούδα, διὰ τὸν
 Χριστὸν Ἰούδα προφητευθέντα καὶ λεχθέντα; μήποτε γὰρ ἐπεὶ ἐν
 ἡμῖν εἰσὶν ἁμαρτωλοὶ τινες καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττοντες,

2 Hebr. 6, 1. — 8 Vgl. Matth. 22, 32 Par. — 12 Vgl. Hom. 2, 4 in Paal. 38 (Lo 12,
 173 f.): Est et alia quaedam terra, illa, de qua Scriptura dicit, fluens lac et mel,
 quam Salvator in Evangeliiis repromittit mansuetis etc. — 14 Matth. 5, 5.

5 καὶ μένων μετ' αὐτοῦ] *ei fit particeps ejus* H | εἰ] *ei* S | 6 ἵνα] *ut* et H |
 7 αὐτοῦ] + *in nobis* H | 9—15 Hierzu Fragm. 30 in C: Τῶν—γῆν | 12 τὴν Blass |
 12/13 ἦν—ἐκείνη] *quam pollicitus est deus, terra fluens lac et mel; sed
 illa est terra* H | 18 ἀλλ' ἔστιν ἐκείνη nach H (a. ob.) ἀλλὰ περὶ ἐκείνης S ἀλλ'
 ἐκείνη Co | 19 ἔμμεναι Diels ἔμμεναι S *audierit* H | 22—26 Hierzu Fragm. 31 in C:
 Ἀναγινώσκουσι—Ἱερουσαλήμ | 24 καὶ οὐκ ἐποίησαν] < H | 26—S. 69, 1 ἢ μέλλομεν
 —προφήτης] *Si peccaverimus nos qui uiri Juda propter Christum vocamur et
 inuenti fuerint in nostro numero peccatores de nobis dicitur* H | 26 ἢ Lietzmann
 τί Blass εἰ S(H) | 28 λεχθέντα Co vgl. S. 65, 19 ἐλεγχθέντα S | 29 τὸν ὀρθὸν Co
 τῶν ὀρθῶν S.

διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα
καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ. ὅταν γὰρ εὐρεθῇ ἐν τισὶ χρηματί-
ξουσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας σύνδεσμος ἀδικίας καὶ σύνδεσμος τῶν ἁμαρτη-
μάτων, ὡστ' ἂν ἐφαρμόσαι (αὐτοῖς τὸ) ἐπὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὸ «σειραῖς δὲ
5 τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται, λέγοι ἂν ὁ θεός· εὐρέθη
σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα. ἀλλὰ μὴ εὐρεθεῖν σύνδεσμος ἐν ἡμῖν.
πῶς δὲ οὐχ εὐρίσκειται σύνδεσμος ἐν ἡμῖν, εἰ καὶ μέχρι τοῦ δευροῦ
ἔστιν σύνδεσμος ἐν τισιν; ἔλυε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγ-
γαλιᾶς βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικῶν διάσπα. διά-
10 θρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου.

Ἐυρέθη· οὖν σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν
Ἱερουσαλήμ. ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν 181
πρότερον. ἔπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας. τίνων; (οὐ) λέγει ἀπλῶς
τῶν πατέρων. τίς ἢ προσθήκη; ἔπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας |
2177 τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον; ἐλέγομεν ταῦτα λέγεσθαι πρὸς
ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν ἁμαρτάνοντας. πῶς οὖν οἱ ἐν ἡμῖν ἁμαρτά-
νοντες ἐπεστράφησαν οὐκ ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν
πατέρων (αὐτῶν) τῶν πρότερον; μήποτε οὖν διττοὶ εἰσιν οἱ πατέ-
ρες ἡμῶν, καὶ ἔστιν μὲν ἐν ἡμῖν εἶδος πατέρων τὸ χειρὸν· πρὶν
21 πιστεῦσαι γὰρ υἱοὶ ἡμεῖς φέρ' εἰπεῖν τοῦ διαβόλου, ὡς δεικνύουσιν ὁ
λόγος ὁ εὐαγγελικὸς λέγων· ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ,
ἵτε δὲ πεπιστεύκαμεν, γεγόναμεν υἱοὶ θεοῦ. ἐπὶ οὖν ἁμαρτάνομεν,
πιστρέφομεν ἐπὶ τὰς ἀδικίας οὐκ ἀπαξαπλῶς τῶν πατέρων, ἀλλὰ
τῶν πρότερον πατέρων. εἰς δὲ τὸ παραστῆσαι ὅτι διττοὶ ἡμῶν εἰσιν
25 οἱ πατέρες, χρήσομαι ῥητοῖς ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου Ψαλμοῦ
οὕτως ἔχουσιν· ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ
ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. πατὴρ
λέγει· ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· ὡς γὰρ πατὴρ λέγει·
ἄκουσον, θύγατερ. οὐκοῦν διττοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν εἰσιν. ἀλλὰ
31 ἐπιλάθου τοῦ οἴκου [τοῦ οἴκου] τοῦ πατρὸς σου τοῦ προτέρου.

4 Prov. 5, 22. — 8 Jes. 58, 6. 7. — 21 Joh. 8, 44. — 24 ff. Vgl. in Joh. Tom.
1, 39 (Br I, 54, 17 ff.): προσώπων γίνονται ἐπὶ πλεον ἐναλλαγαί, ὥστε καὶ ἐνθάδε
δύνασθαι ἀπὸ τοῦ Ἄκουσον, θύγατερ· τὸν πατέρα λέγειν. — 26 ff. Psal. 44, 11.
— 28 ff. Vgl. Sel. in Ps. 44, 11 (Lo 12, 328): Ἐκλῖνον τὸ οὖς σου, πρὸς τὴν ἐκ-
κλησίαν φησὶν ὁ πατήρ.

2—8 Hierzu Fragm. 32 in C: Ἐὰν—προσέθηκεν | 4 ἐφαρμόσαι—τὸ] *id quod de
peccatore dicitur, eis valeat convenire* H | αὐτοῖς τὸ nach H Diels Lietzmann | 7 εἰ nach
H: *si* (vgl. auch Ru) ἢ S | 8 λῆε] *Sed: Solve* H | 9 συναλλαγμάτων Hu συναλαγά-
των S | 18 οὐ λέγει nach H: *non ait lége* S | 17 τὰς ἀδικίας Ru ταῖς ἀδικίαις S |
18 αὐτῶν nach H: *suorum* | 18—S. 70, 14 Hierzu Fragm. 33 in C: Καὶ—κατορθώ-
σωμεν | 20 ὡς nach H: *ut oēs* S | 22 οὖν] + *post haec* H | 25 μὲ S | 27/28 πατήρ
—σου] < H | 30 τοῦ οἴκου] *streicht* Co *inquii* H.

ἐὰν ἐπιλαθόμενός σου τοῦ οἴκου τοῦ προτέρου κάλιν ἐπιστρέψῃς ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα, σὺ πεποίηκας τὰ λεγόμενα ἐνθάδε ἁμαρτήματα.

Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον. ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ διάβολος πρότερον ἢν ἡμῶν πατήρ, πρὶν
 5 γένηται ἡμῶν ὁ θεὸς πατήρ, εἶπε καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῶν ὁ διάβολος πατήρ· ὅπερ παραστήσομεν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ἧ γέγραπται· ἰπᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται· εἰ ἰπᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται, οἶονεὶ τοςσατάκις ἐκ τοῦ διαβόλου γεγεννήμεθα ὁσάκις ἁμαρ-
 10 τάνομεν. ταλαίπωρος οὖν οὗτός ἐστιν, ὃς αἰεὶ γεννᾶται ἐκ τοῦ διαβόλου, ὡσπερ κάλιν μακάριος ὁ αἰεὶ γεννώμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ. οὐ
 247^r γὰρ ἅπαξ ἐρῶ | τὸν δίκαιον γεγενῆσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' αἰεὶ γεννᾶσθαι καθ' ἑκάστην πρᾶξιν ἀγαθὴν, ἐν ἧ γεννᾷ τὸν δίκαιον ὁ θεός. ἐὰν οὖν ἐπιστήσω σε ἐπὶ τοῦ σωτήρος, ὅτι οὐχὶ ἐγέννησεν ὁ
 15 πατήρ τὸν υἱὸν καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ πατήρ ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' αἰεὶ γεννᾷ αὐτόν, παραστήσω καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου παραπλήσιον. ἴδωμεν δὲ τίς ἡμῶν ἐστιν ὁ σωτήρ. ἰἀπαύγασμα δόξης. τὸ || ἀπαύ- 182
 γασμα τῆς δόξης οὐχὶ ἅπαξ γεγέννηται καὶ οὐχὶ γεννᾶται· ἀλλὰ ὅσον ἐστὶν τὸ φῶς ποιητικὸν τοῦ ἀπαυγάσματος, ἐπὶ τοσοῦτον γεννᾶται
 20 τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. ὁ σωτήρ ἡμῶν σοφία ἐστὶν τοῦ θεοῦ. ἐστὶν δὲ ἡ σοφία ἰἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου. εἰ οὖν ὁ σωτήρ αἰεὶ γεννᾶται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· ἰπρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με (οὐχὶ δέ· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεγέννηκέν με, ἀλλά· ἰπρὸ πάντων βουνῶν γεννᾷ με), καὶ αἰεὶ γεννᾶται ὁ σωτήρ ὑπὸ τοῦ
 25 πατρός, οὕτως καὶ σὺ ἐὰν ἔχῃς τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα, αἰεὶ γεννᾷ σε ἐν αὐτῷ ὁ θεὸς καθ' ἑαστον ἔργον, καθ' ἑαστον διανόημα, καὶ γεννώμενος οὕτως γίνῃ αἰεὶ γεννώμενος υἱὸς θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7/8 I Joh. 3, 8. — 8 ff. Vgl. in Joh. Tom. 20, 13 (Br II, 53, 3 ff.): ὅσον ποιούμεν ἁμαρτίας, οὐδέπω τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου γένεσιν ἀπεκδυσάμεθα, κἂν πιστεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν νομιζώμεθα. — 17. 20 Vgl. Hebr. 1, 3. — 20 Vgl. I Kor. 1, 24. — 21 Weish. Sal. 7, 26. — 22. 24 Prov. 8, 25. — 25 Vgl. Röm. 8, 15.

1 ἐὰν] + ἰγίτω H | σου τοῦ οἴκου] *domum patris tui* H | 2 σὺ πεποίηκας] *invidisti in* H οὐ πεποίηκας S | 4 ἔλεγον] + *didum* H | 5 διάβολος Co (vgl. H) διάβολος S [sic] | 6 καθολικῆς] < H | 8 εἰ πᾶς Co *Si omnis* H εἶπας S | 17—25 Dies Stück findet s. in Pamphilus' Apologie c. 4 (in lat. Übers. Migne PG 17, 564), vgl. TU NF I, 3, 112f. | 23/24 ἀλλὰ—με] *sed generat me* Pamph. < H | 24 καὶ αἰεὶ] *Si semper* H | 25 ἐὰν—πνεῦμα] *si tamen adoptionis habes spiritum* H | 25/26 γεννᾷ σε—ὁ θεός] *generaris a Deo* H | 28 Ἀμήν] + ὁμίλια φ' S.

Εἰς τὸ ἠγνώρισόν μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι· μέχρι τοῦ
 συναΐξαιτε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν
 τοῦ καταφαγεῖν αὐτήν.

Ὅμιλία ι΄.

5 1. Εἰ θεοῦ λόγιά ἐστιν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, εὐαγγελιοῖς τε
 καὶ ἀποστόλοις, δεήσει τὸν μαθητευόμενον θεοῦ λόγοις διδάσκαλον
 ἐπιγράφεσθαι θεόν· ἰὸς γὰρ ἰδιδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν· ὁ θεός
 ἐστιν, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς γέγραπται. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ μὴ
 δεῖν ἐπιγράφεσθαι τινα διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς λέγων· καὶ ὑμεῖς μὴ
 10 καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ἐστιν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος,
 ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. (ἰὸς πατὴρ δὲ ἰὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς)
 247 διδάσκει ἤτοι καθ' αὐτὸν ἢ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἐν ἀγίῳ πνεύματι
 ἢ διὰ Παύλου, φέρ' εἶπεν, ἢ διὰ Πέτρου ἢ διὰ τινος τῶν ἄλλων
 ἀγίων, μόνον θεοῦ πνεῦμα καὶ θεοῦ λόγος ἐπιδημεῖτω καὶ διδασκέτω.
 15 ταῦτά μοι πρὸς τί εἴρηται; ἐπειδήπερ φησὶν ὁ προφήτης· ἠγνώρισόν
 μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι· οὐ γὰρ γνώσομαι, ἐὰν μὴ σύ μοι γνωρίσης
 ἐὰν δὲ γνωρίζοντός σου ἐμοὶ γνῶ, ἰτότε ὄψομαι ἰτὰ ἐπιτηδεύματα
 αὐτῶν· καὶ νοήσω, ὃ ἕκαστος πράττει καὶ ποίας ἐστὶν προαιρέσεως.
 Ταῦτα ὁ προφήτης. εἶτα ὁ σωτὴρ ἐν τῷ προφήτῃ ἴδωμεν τίνα
 20 λέγει· ἰεγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων. ἐπ'
 ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς
 τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι. ὡς φησὶν καὶ ὁ προφήτης Ἠσαίας,
 Χριστὸς ἰὼς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἥ ἐναντίον 183
 25 τοῦ κείραντος ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐκεῖ
 μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ Ἠσαίας λέγει, ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς περὶ αὐτοῦ

5 ff. Vgl. Euseb. (Gh II, 73): Θεοῦ γὰρ δεῖται διδασκάλου τὸ τῆς οἰκονομίας
 μυστήριον κτλ. — 7 Psal. 94, 10. — 9 Vgl. Matth. 23, 8. 9. Vgl. Barnard
 T St V, 5, 26. — 19 ff. Vgl. Euseb. Eclog. proph. III, 33 (TU NF I, 3, 51 f.). — Vgl.
 Hier. Comm. 922: Omnium Ecclesiarum iste est consensus, ut sub persona Jeremiae
 a Christo haec dici intelligant. — 24 Jes. 53, 7.

1 τοῦ] + *It* (= βαδίσαιτε) H | 4 *Homilia VIII* H | 11 ὁ πατὴρ δὲ ὁ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς nach H: *Pater autem qui est in coelis* | 18 ἢ] zu streichen? Blass | φέρ' εἶπεν]
ut ad minora veniamus H vgl. TU NF I, 3, 27 A 2 | 17 γνῶ] *potuero nosse quod nescio*
 H | ἐπιτηδεύματα] *cogitationes* H. | 18 ποίας Hu *cuius* H *poia* S | 19 εἶτα nach H:
Deinde ei dicit S ei dicit Co | 21 καὶ] < H | 25 κείραντος] + *se* H | ἐκεῖ] *et ubi* H | 26
 αὐτοῦ nach H: *se ipse* αὐτοῦ S.

ἔγωγε φησὶν ὡς ἀρνίον ἄκακον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνωεν. οὐκ εἶπεν τί οὐκ ἔγνω. οὐ γὰρ εἶρηκεν· οὐκ ἔγνωεν κακά, οὐκ εἶρηκεν· οὐκ ἔγνωεν ἀγαθά, οὐτε εἶρηκεν· οὐκ ἔγνωεν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἀπλῶς οὐκ ἔγνωεν. σοὶ οὖν καταλέλοιπεν ἐξετάζειν τί οὐκ ἔγνω. καὶ μάθανε τί οὐκ ἔγνω ἀπὸ τοῦ ἔτον μὴ γνόonta ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν· γινῶναι γὰρ ἁμαρτίαν ἁμαρτῆσαι ἐστίν, ὡς γινῶναι δικαιοσύνην δικαιοπραγῆσαι ἐστίν. ὁ οὖν ἀπαγγέλλων τὰ περὶ δικαιοσύνης καὶ μὴ δικαιοπραγῶν οὐκ ἔγνω δικαιοσύνην.

2. Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν 248^ε ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ. ὅτι μὲν ἐσταυρώσαν αὐτὸν | Ἰουδαῖοι, δῆλον τοῦτό ἐστιν καὶ παρρησία τοῦτο κηρύσσομεν. πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ ἔλογίσαντο ἐπ' ἐμὲ λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ἔργον ἐστὶ νοῆσαι. ὁ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ᾧ τρεφόμεθα. ἐπεὶ τοίνυν διδάσκοντος 15 αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ ἠθέλησαν τὸ σκάνδαλον [ἐν] τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ προσθεῖναι διὰ τοῦ σταυρῶσαι αὐτόν, εἶπον· ἔμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ. ὅταν γὰρ τῷ λόγῳ τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας προσάπτηται τὸ ἐσταυρῶσθαι τὸν διδάσκαλον, εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ξύλον ἐμβέβληται. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐξ ἐπιβουλῆς βουλευσάμενοι λεγέτωσαν· δεῦτε 20 καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ. ἐγὼ δὲ παραδοξότερον ἐρῶ· τὸ ξύλον ἐμβληθὲν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ κρείττονα τὸν ἄρτον πεποίηκεν. παράδειγμα λαμβάνω ἀπὸ τοῦ Μωσέως νόμου· τὸ ξύλον βληθὲν εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐποίησεν αὐτὸ γλυκύ. οὕτως τὸ ξύλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλθὼν εἰς τὸν λόγον πεποίηκεν τὸν ἄρτον 25 αὐτοῦ γλυκύτερον. πρὶν ἔλθῃ γοῦν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ τὸ ξύλον, ὅτε ἄρτος μόνον ἦν καὶ ξύλον οὐκ ἦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, ἔεις πᾶσαν τὴν γῆν οὐκ ἔξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ. ἀλλ' ἐπεὶ προσ-

1 Vgl. Jes. 53, 7. — 4 ff. Vgl. Hier. Comm. 922: subauditur peccatum; juxta illud quod ab apostolo dicitur: Qui cum non cognovisset peccatum etc. — 5 II Kor. 5, 21. — 10 ff. Vgl. Hier. Comm. 922. — 14 Vgl. Joh. 6, 48 ff. — 14 ff. Vgl. Euseb. (Gh II, 74): τῷ γὰρ τροφίμῳ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐμποδίζειν ολίμοι διὰ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ συμπλακὲν αὐτῷ κωλύειν ἐνόμιζον τοὺς ἀπογεύεσθαι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἐθέλοντας, διὰ τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. — 20 ff. Vgl. Philo de migr. Abr. I, 441 M. — 22 Vgl. Exod. 15, 25. — 26 Psal. 18, 5.

1 ἐπὶ σφαγῆν] < H | 2 ἔγνω Co cognoverit H ἔγνωεν S | 3 ἁμαρτίαν] peccatum, sive injustitiam H | 9 καὶ] < H | 10 αὐτόν] Dominum H (l. τὸν κν?) | 11/12 πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ] quomodo vero applicabimus ei, quod dicitur H | 12 λέγοντες] + hoc quod infertur H | 13 καὶ] < H | 15 ἠθέλησαν] + quidam H | ἐν] streicht Blass < H | 16 εἶπον] + venite (= δεῦτε) H | 20 καὶ] < H | παραδοξότερον] admirabile quiddam H | 22 λαμβάνω] accipe H | νόμου] + Sicul H | 24 λόγον] doctrinam ejus H.

έλαβεν δύναμιν ὁ ἄρτος διὰ τοῦ ξύλου τοῦ βληθέντος εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτο ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ νενέμηται ὅλην τὴν οἰκουμένην. καὶ τότε τὸ ξύλον [ὃ] σύμβολον ἦν τοῦ πάθους Ἰησοῦ, δι' οὗ τὸ πικρὸν ὕδωρ γλυκὺ γίνεται· ἐγὼ γὰρ λέγω ὅτι ὁ νόμος μὴ
 5 νοούμενος πικρὸν ὕδωρ ἐστίν, ἐὰν δὲ ἔλθῃ τὸ ξύλον Ἰησοῦ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σωτηῆρός μου ἐπιδημήσῃ, γλυκάζεται καὶ ἡδιστος γίνεται
 248^v ὁ Μωσέως | νόμος ἀναγινωσκόμενος καὶ γινωσκόμενος.

Ἐἶπον οὖν· ἰδεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.

|| 3. λέγουσιν δὲ καὶ τὸ ἐκτρίψωμεν αὐτόν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ 184
 10 ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι. οὕτως αὐτὸν ἀπέκτειναν, ὡς ἐξαφανίζοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα. ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς οἶδεν πῶς ἀποθνήσκει καὶ διὰ τί. διὸ φησιν· ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει· ὥστε ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ στάχυς σίτου γίνεται ποιῶν πολλα-
 15 πλασίονα καὶ πολύχουν τὸ ἐσπαρμένον. ὡς εἰ καθ' ὑπόθεσιν μὴ ἐσταύρωτο μηδὲ τεθνήκει, ἔμεινεν ἂν μόνος ὁ κόκκος τοῦ σίτου, καὶ πολλοὶ οὐκ ἐγένοντο ἐξ αὐτοῦ. πρόσχες οὖν αὐτοῦ τῇ λέξει, εἰ μὴ τοῦτο βεβούληται λέγειν· ἰδοὺ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν μὴ πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει· ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ τούτους πάντας ἐκαρποφόρησεν, εἰ δὲ ὁ θάνατος το(σο)ύτους ἐκαρποφόρησε, πόσους καρποφορήσει ἡ ἀνάστασις;

4. Ὁ Κύριε τῶν δυνάμεων κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν. προφητικῶς
 25 ταῦτα εὔχεται, ἰδεῖν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν· κεκλιῶται γὰρ ὑπὸ στρατοπέδων ἡ Ἰερουσαλήμ, καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς, καὶ εἶρηται αὐτῇ· ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν. ἴδοιμι οὖν τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐν αὐτοῖς, ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκάλυφα τὸ δικαίωμά μου. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς ἄνδρας
 30 Ἀναθῶθ τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προ-

7 Vgl. Act. 8, 30. — 12 Joh. 12, 24. — 14f. Vgl. Matth. 13, 8. — 10f. Vgl. Joh. 12, 24. — 18 Joh. 12, 24. — 25ff. Vgl. Luk. 21, 20. — 27 Matth. 23, 38.

1/2 διὰ τοῦτο] *tunc* H | 3/4 καὶ—γίνεται] *In cuius figura et aqua in Veteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est* H | 5 Ἰησοῦ] + *Christi* H | 8 καὶ] < H | 14/15 septuplum et multo amplius H | 15 ὡς εἰ καθ' ὑπόθεσιν] *Fingamus enim paulisper* H | 16 μηδὲ τεθνήκει] *μη δὲ τεθνήκει* S *neque post mortem ad inferos descendisse* H | 17 ἐγένοντο] *ἐγένοντο* S | 18 λέγειν] vgl. H: *(velint) intellegi λέγων* S | 21 τοσοῦτους] vgl. H: *tantas (attulit fruges) ἐκαρποφόρησε* S | 24 αὐτῶν *Co eis* H αὐτοῦ S | 25 παρὰ τοῦ θεοῦ] *apud Patrem* H | 27 καὶ εἶρηται αὐτῇ] *et id quod dictum ad eam fuerat . . . completum est* H | ὑμῶν] + *deserta* H | 28 ἐν αὐτοῖς] *de eis* H.

φητεύσης ἐν ὀνόματι κυρίου, εἰ δὲ μή, ἀποθανῆ ἔν ταῖς χερσὶν ἡμῶν.
 ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ
 ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτή-
 249^ο σουσιν (ἐν) λιμῶ. καὶ | ἐγκατάλειμμα οὐκ ἔσται αὐτῶν, ὅτι ἐπάξω
 5 κατὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθῶθ ἐν ἐνιαυτῶ ἐπισκέψεως αὐτῶν.
 προσχήματος ἔνεκεν τὸ ὄνομα τῆς Ἀναθῶθ ἐνθάδε λαμβάνεται. ὅλον
 δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν μυστήριον τροπικῶς ἐν αὐτῇ εἴρηται· ἐρμηνεύεται
 γὰρ Ἀναθῶθ Ἐπακουσμός. (ἐπεὶ οὖν ἐπακουσμός) τοῦ θεοῦ ἐν ἐκείνῳ
 ἦν τῶ λαῶ, ὡς καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς βασι-
 10 λείας τὸ ἀρθῆσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθῆσεται
 ἔθνευ ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, κατὰ τοῦτο γέγονεν καὶ τὸ
 ἄνδρας Ἀναθῶθ, τοὺς ὄντας ἐν τῶ Ἐπακουσμῶ, ζητεῖν τὴν
 ψυχὴν· οὐχ Ἰερεμίον (οὐδὲ γὰρ ἡ ἱστορία λέγει ὅτι ἄνδρες Ἀναθῶθ
 ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν Ἰερεμίον. ἔχομεν τὰς Βασιλείας, μέμνηται ἡ
 15 γραφὴ ἐκεῖ τοῦ Ἰερεμίον, οὐδὲν τοιοῦτον ἐν αὐταῖς εἴρηται (οὐδ') ἐν ταῖς
 Παραλειπομέναις· ἔχομεν γὰρ αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ προφήτου, οὐδὲν
 εἰρήκασιν οἱ ἄνδρες Ἀναθῶθ), || ἀλλὰ ταῦτα λέγεται περὶ Χριστοῦ. 185
 Ἐτοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προφη-
 τεύσης ἐπὶ τῶ ὀνόματι κυρίου. ἐκόλυσαν Ἰουδαῖοι διδάσκειν Ἰησοῦν.
 20 ἔει δὲ μή, ἀποθανῆ ἔν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ'
 αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ
 αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσιν ἐν λιμῶ. οὐ τότε
 τετελευτήκασιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν παρουσίαν νῦν λιμὸς ἦλθεν
 ἐπ' αὐτούς, οὐ λιμὸς ἄρτου οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι
 25 λόγον κυρίου. οὐκέτι γὰρ ἰτάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· λέγεται
 παρ' αὐτοῖς. αὕτη ἡ λιμὸς, ἵνα ἡ προφητεία μηκέτι ἦ, καὶ τί λέγω

6ff. Vgl. Hier. Comm. 923/4. — 8 Vgl. Onom. sacra I, 201, 37: Ἀναθῶθ ἐπα-
 κουσμός; Hier. l. c.: Anathoth, quod interpretatur obedientia. — 10 Matth. 21, 43.
 — 18ff. Vgl. Euseb. (Gh II, 73): καὶ γὰρ τὸ παρὸν εἰς τὸν προφήτην ἀνάγεται
 πεπονηθότα δεινά. τῶ σωτήρι δὲ μᾶλλον ἀρμόσειε, περὶ ἐκεῖνον γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον
 ἰστέρηται. Chrys. (ebenda): τινὲς ταῦτα εἰς τὸν χριστὸν ἐκλαμβάνουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς
 τέως τῆς ἱστορίας ἐχώμεθα μηδὲν ἐγκαλοῦντες ἐκεῖνοις· πανταχόθεν γὰρ ἡ ἐκκλησία
 οἰκοδομεῖσθω. — 14 II Kdn. 23, 31 24, 18?? — 24 Vgl. Amos 8, 11.

2 ἐπισκέψομαι Co vgl. Z. 20 visitabo H u. LXX ἐπισκέπτομαι S | 4 ἐν
 nach Z. 22, H: ἐν u. LXX | ἐγκατάλειμμα Co ἐγκατάλειμα S | 5 κατοικοῦν-
 τας] + ἐν H | 8 ἐπεὶ οὖν ἐπακουσμός nach H: Quia ergo obedientia | 18 οὐχ Lo
 οὐκ S | 15 ἐν αὐταῖς εἴρηται] conscribitur H | 15/16 οὐδ' ἐν ταῖς Παραλειπομέναις·
 ἔχομεν γὰρ] Habemus Paralipomenon et H [οὐδ'] ἀλλ' οὐδ' Co | 17/18 ἀλλὰ—μου] Christi
 quaeerunt animum Domini mei H | 17 ταῦτα] in Ras. S | 19 κυρίου] + Legimus et
 hoc H | Ἰησοῦν] Christus H | 28 παρουσίαν (oder: παρουσίαν (τοῦ κυρίου)) nach H:
 adventum Domini πόρθησιν S; vgl. S. 52, 19.

προφητεία; οὐδὲ διδασκαλία. κἂν μυριάκις χρηματίζωσιν παρ' αὐτοῖς
 249 σοφοί, οὐκ ἔστιν | λόγος κυρίου ἔτι ἐν αὐτοῖς, ἐπεὶ πεπλήρωτο τὸ
 ἄφελει κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα
 καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ ἰσχύοντα καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν καὶ
 5 δικαστὴν καὶ προφήτην καὶ στοχαστὴν καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντη-
 κόνταρχον καὶ θαναμαστὸν σύμβουλον καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα καὶ
 συνετὸν ἀκροατὴν. οὐκέτι ἔστιν παρ' αὐτοῖς δυνάμενος εἰπεῖν ὡς
 σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα. μετέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες,
 ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἔθηκαν τὸν θεμέλιον Ἰησοῦν Χριστόν.
 10 τούτῳ ἐποικοδομοῦσιν καὶ οἱ μετ' ἐκείνους. 5. ἐν λιμῶνι σὺν ὁ λαὸς
 ἐκεῖνος ἐγκαταλελειμμένοι εἰσὶν. ἐπάξω γὰρ ἐπ' αὐτοὺς ἡκακὰ ἐπὶ
 τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθὼθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν.

Ἄδικαιος εἶ, κύριε, ὅτι ἀπολογησομαι πρὸς σε. πλὴν κρίματά μου
 λαλήσω πρὸς σε. <τl> ὅτι ὁδοὶ ἀσεβῶν εὐδοοῦται; εὐθῆνησαν πάντες
 15 οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα; ἔτι ζητοῦμεν, εἰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἔστιν ὁ
 τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκώς, ὁρῶντες ὅτι ὁδοὶ ἀσεβῶν
 εὐδοοῦται καὶ οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς. εὐθῆνησαν πάντες οἱ ἀθε-
 τοῦντες ἀθετήματα. αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λέγοντες, δυσφη-
 μοῦντες αὐτὸν εὐθῆνησαν, ἐφτυεύθησαν καὶ ἐρριζώθησαν, ἔτεκνο-
 20 ποιῶν <καὶ ἐποίησαν> καρπὸν. πόσος καρπὸς Μαρκίωνος τεκνο-
 ποιήσαντος, πόσος Βασιλείδου, πόσος Οὐαλεντίνου; τοῦτο γὰρ ἔστι
 τὸ περὶ τῶν ἀσεβῶν προφητευόμενον καὶ λεγόμενον ἐν τῷ ἔτεκνο-
 ποιῶν καὶ ἐποίησαν καρπὸν. ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν,
 250 πόρρω δὲ ἀπὸ τῶν | νεφρῶν αὐτῶν. ὀνομάζουσι τὸ Ἰησοῦ ὄνομα,

8 Jes. 3, 1—3. — 7 I Kor. 3, 10. — 9/10 Vgl. I Kor. 3, 11. 12. — 18 ff. Vgl. d. Fragm. ἐξ ἀνεπιγράφοι in C (Gh II, 96): μὴ γὰρ ἕτερον ἔστιν εἰπεῖν δημιουργόν; τὴν μακρὰν δὲ ζῶν αὐτῶν λόγος παρίστησι. τὸ δὲ ἔτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπὸν δηλοῖ καὶ τῶν αἰρετικῶν πολλὴν ἐσόμενον τὸν ἐκ τῆς διδασκαλίας καρπὸν, οἱ καὶ ὀνομάζοντες Ἰησοῦν, οὐχ ὡς χρῆ, πόρρω τυγχάνουσιν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὡς τινὲς φασιν. Vgl. TU NF I, 3, 42. Vgl. Hier. Comm. 925: Sed proprie contra haereticos dicitur, qui cum sint impii, via eorum prosperatur; generantque filios eos quos in haeresi deceperunt . . . qui cum Christi nomen saepius replicent, habitatorem suum non habent Deum. — 24 ff. Vgl. de or. 21, 3 (Orig. II, 347, 25f.).

1 οὐδὲ διδασκαλία] Neque magistri, neque doctores in Judaea aliqui remanserunt H, vielleicht richtig | παρ' αὐτοῖς] qui sibi (sapientiam vindicent) = παρ' αὐτοῖς H | 2 πεπλήρωτο] ἐπεπλήρωτο Lo | 4 ἰσχύουσαν] + virtutem panis, et virtutem aquae H, vielleicht richtig | 8 μετέβησαν] + ab eis H | 10 ἐκείνους] + (quicumque . .) crediderunt H | 11 ἐπ' αὐτοῖς] < H | 14 τl Co LXX quid est H | 15 ἔτι ζητοῦμεν] Quaeramus H | 17 οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς] nihil eos ab eo pro merito sustinere H | εὐθῆνησαν] + enim H | 20 καὶ ἐποίησαν Ru vgl. Z. 24, Fragm. ἐξ ἀνεπιγ., LXX, et fecerunt H | 24 τὸ Ἰησοῦ ὄνομα] Jesum H.

οὐκ ἔχουσι δὲ τὸν Ἰησοῦν· οὐ γὰρ ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ὡς χρῆ. ἔκαι
 σύ, κύριε, γινώσκεις με, εἶδες με, ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐναν-
 τλον σου· ἄγνισον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν. τί ποιήσω,
 ἵνα || ταῦτα σαφηνίσω; τὰς κολάσεις ἀγνισμὸν λέγει τῶν κολαζομένων· 186
 5 ἄγνισον· γὰρ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν· φησὶν ἡ σφαγῆς αὐτῶν. διὰ τοῦ
 σφαγῆσαι αὐτοὺς ἄγνισον αὐτούς· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει,
 μαστιγοὶ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.

6. Ἔως πότε πενθήσει ἡ γῆ καὶ ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθή-
 σεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ; ὥσπερ εἰ ἐμφύχου τῆς
 10 γῆς καὶ ἐνταῦθα διαλέγεται ὁ προφήτης λέγων τὴν γῆν πενθεῖν διὰ
 τὴν κακίαν τῶν ἐπιβαινόντων ἐπ' αὐτήν. καθ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν
 ἡ γῆ ἢτοι πενθεῖ ἢ εὐφραίνεται· ἢ γὰρ πενθεῖ ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοι-
 κούντων ἐν αὐτῇ· ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ ἀρετῆς τῶν ἐνοικούντων ἐν
 αὐτῇ. ἐφ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ἢ εὐφραίνεται ἢ
 15 πενθεῖ. εἰ δὲ ἡ γῆ, τάχα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. ὁμοίως ἐρῶ καὶ
 ὕδωρ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τεταγμένος ἄγγελος, ἵνα διηγῆσωμαι καὶ
 τὴν γῆν πενθοῦσαν ἢ μὴ πενθοῦσαν· οὐ γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα, ἡ γῆ,
 πενθεῖ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ νόει μοι πρὸς τῇ
 διατάξει τοῦ παντός τεταγμένον τινὰ ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἄλλον
 20 τεταγμένον ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος καὶ τέταρτον
 ἐπὶ τοῦ πυρός. οὕτως ἀνάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν διάταξιν πᾶσαν
 τὴν ἐν ζώοις, τὴν ἐν φυτοῖς, τὴν ἐν τοῖς οὐρανίοις ἀστροῖς. ἄγγελός
 τις τέτακται καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἄλλος, (ἄλλος) καὶ
 250^ν ἐπὶ τῶν ἀστρῶν· | οὗτοι δὲ οἱ ἄγγελοι, μεθ' ὧν ἐσμὲν ὅσον ἐσμὲν ἐπὶ
 25 γῆς, ἢτοι εὐφραίνονται (ἐὰν δικαιοπραγῶμεν,) ἢ πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν
 ὅταν ἀμαρτάνωμεν. πενθεῖ, φησὶν, ἡ γῆ ἀπὸ τῶν κατοικούντων
 ἐν αὐτῇ. ὁμοιούμως εἶπεν τὸν ἄγγελον γῆν αὐτῇ τῇ γῆ. ὥσπερ
 γὰρ ἡ τὸ χειροποίητον ἐπικατάρατον αὐτὸ καὶ ὁ ποιήσας αὐτό, οὐκ

6 Hebr. 12, 6. — 9ff. Vgl. de princ. praef. (Lo 21, 26): De sole autem et luna et stellis, utrum animantia sint, an sine anima, manifeste non traditur. — 28 Weish. Sal. 12, 8.

1 ὡς χρῆ] so auch Fragm. ἐξ ἀνεπ. ut Christum H | 2 με, εἶδες με] et H | 5—7 Hierzu Fragm. 36 in C: Δι'—παιδεύει | 8 ὁ χόρτος] senum omne H vgl. LXX Luc. | 9 αὐτῇ] terra H | 9—27 Hierzu Fragm. 37 in C: Εἰ—ἀρετῆς | 15 ὁμοίως ἐρῶ] ex quibus H, doch vgl. S. 77, 3 | 22 τὴν ἐν τοῖς] ad ipsa quoque H, vielleicht richtig | οὐρανίοις ἀστροῖς nach H: astra coelestia οὐνοῖς ἀστροῖς S | 22—24 ἄγγελός—ἀστρῶν] Alius angelus praepositus est stellis H | 25 ἐὰν δικαιοπραγῶμεν nach H: quando iuste agimus vgl. S. 72, 8 | 26 πενθεῖ, φησὶν] Lugebit H | ἀπὸ] + omnibus H | 27—S. 77, 3 ὥσπερ—ὀνόματι] Quomodo enim hoc quod manufactum est maledicatur et ipsum et qui fecit illud . . . sed id dicitur manufactum quod assidet insensibili simulacro, eodem vocatum nomine, quo vocatur id quod manufactum est H.

ὅτι ἐπικατάρατον αὐτὸ τὸ ἄψυχον, ἀλλ' εἴρηται χειροποίητον τὸ προσκαθεζόμενον τῷ ἀψύχῳ ἀγάλματι καὶ χρηματίζον ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι· οὕτως δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι τὸν ἐπὶ γῆς τεταγμένον ἄγγελον, καὶ ὕδωρ λέγεσθαι τὸν ἐπὶ ὕδατος τεταγμένον ἄγγελον,
 5 καθ' ὃ λέλεκται· Ἰδοσάν σε ὕδατα, ὁ θεός, Ἰδοσάν σε ὕδατα καὶ ἐροβήθησαν, ἐταράχθησαν ἄβυσσοι πλήθους ἤχους ὑδάτων, φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι, καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται·.

7. Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς· Ἴδε μοι
 10 τὸν ἔν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχοντα ὄντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, Ἴδε αὐτοῦ τὸν οἶκον ὑπερουράνιον. εἰ βούλει καὶ ὑψηλότερον ἰδεῖν (ὅτι ἔγῳ ἐν τῷ πατρὶ), Ἴδε αὐτοῦ οἶκον ὄντα τὸν θεόν. καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τὴν ἄνω Ἰερουσαλήμ, καὶ ἔρχεται εἰς τὸν περιγίειον τόπον καὶ ἥ φησιν· Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα
 15 τὴν κληρονομίαν μου· ἐκείνη γὰρ ἦν ἡ κληρονομία αὐτοῦ, τὰ χωρία τὰ μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἡ τάξις ἡ μετὰ τῶν ἁγίων δυνάμεων. Ἐδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς· παρέδωκεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ψυχῆς, εἰς χεῖρας Ἰουδαίων τῶν ἀποκτεινάντων αὐτόν, εἰς χεῖρας ἀρχόντων συναχθέν-
 25 των κατ' αὐτοῦ, εἰς χεῖρας βασιλέων, ὅτε ἔπαρσθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ·.

8. Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶ· αὕτη
 (ἡ) ἐπὶ γῆς κληρονομία αὐτοῦ ἦν κεκληρονόμηκεν ἀπεθηριώθη πρὸς
 25 αὐτόν, καὶ γέγονεν ἡ κληρονομία Ἰουδαῖοι ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῶ· οὐ θανμαστὸν εἰ τότε ἐγένετο ἡ κληρονομία

8 ff. Vgl. c. Cels. 8, 32 (Orig. II, 248, 1f.): θεοὶς ἀγγέλοις τοῖς ἐπὶ τῶν τοιούτων τεταγμένοις. — 5 Psal. 76, 17. 18. — 10 Vgl. Phil. 2, 6. — 10 ff. Vgl. in Joh. Tom. 20, 18 (Br II, 61, 13ff.): ὅτε ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ ἐστίν, ἐν μορφῇ θεοῦ ἰπάρχων πρὶν ἑαυτὸν κενῶσαι, οἶονεὶ τόπος (vgl. Micha 1, 3) αὐτοῦ ἐστίν ὁ θεός. — 11 Vgl. Joh. 14, 10. 11. — 12 f. Vgl. Matth. 19, 5. — Vgl. Gal. 4, 26. — Vgl. in Matth. Tom. 14, 17 (Lo 3, 308): καὶ καταλείπει γε διὰ τὴν ἐκκλησίαν κύριος ὁ ἀνὴρ πατέρα, ὃν ἐώρα, ὅτε ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπῆρχε, καταλείπει δὲ καὶ τὴν μητέρα, καὶ αὐτὸς υἱὸς ὢν τῆς ἄνω Ἰερουσαλήμ. — 20 Psal. 2, 2 Act. 4, 26.

8 δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι Co sic et nunc terra appellatur H δ' ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι (καὶ γῆν in Ras.) S | 4 ἄγγελον] + Nec hoc tantum accipias in terra H | 5 Ἰδοσαν—θεός] < H | 6 πλήθους] Multitudo H | 10 ἐν Co ἐμ S | 11 ὑπερουράνιον] Thronos, et excelsas quasque Virtutes H (vgl. Kol. 1, 15 ?) | εἰ βούλει καὶ] Si autem vis aliquid H | 12 πατρὶ] + et Pater in me H, vielleicht richtig | τὸν θεόν] Patrem Deum H | 14 ἀφῆκα Co (vgl. H) ἀφῆκας S | 16 δυνάμεων in Ras. S | 24 ἦν κεκληρονόμηκεν] quam sibi elegerat in possessionem, quae pars eius fuerat H | 25 Ἰουδαῖοι ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ] id est Judaei H | 26 οὐ] Nec H.

αὐτοῦ ὡς λέων ἐν δρυμῶ· νῦν ἔτι ἐν δρυμῶ λέοντες εἰσιν κατα-
 θεματίζειν θέλοντες τὸν Ἰησοῦν καὶ δυσφημοῦντες αὐτὸν καὶ ἐπι-
 βουλεύοντες τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. ἔγενήθη οὖν ἡ κληρονο-
 μία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶ. ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς,
 5 διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν. μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἢ κληρονομία μου
 251v <ἐμοί>; | προφητεύει περὶ τῆς κληρονομίας ταύτης· ἡ κληρονομία μου
 Onten μῆτι σπήλαιον ὑαίνης γέγονεν, σπήλαιον ὑαίνης, τῆς ἀγριωτά-
 τῆς, τῆς νεκροβόρου, τῆς περὶ τὰ μνημεῖα, τῆς ἐσθιούσης τὰ θνησι-
 μαῖα σώματα; ἢ σπήλαιον ὑαίνης ἢ κληρονομία μου ἐμοί;

252r ἢ σπήλαιον ἐπ' αὐτήν κύκλω αὐτῆς; βαδίζετε. ἐπεὶ τοιοῦτοι
 γεγόνασιν, κελεύω ὑμῖν τοῖς ἀγγέλοις, ἵνα βαδίσητε καὶ συναγάγητε
 τὰ θηρία καὶ παραδώτε αὐτοὺς τοῖς θηρίοις. ἢ βαδίζετε καὶ συναγάγετε
 πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν.
 ἐλήλυθεν ἡ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, διεσθίει τὸν λαὸν ἐκείνον. βλέπετε
 15 αὐτῶν τὰς καρδίας διεσθιομένας ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντικει-
 μένων. εἰ ἐκείνων ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐφείσατο ἀλλὰ εἶπεν· ἢ βαδίζετε, συν-
 αγάγετε τὰ θηρία, πόσῳ πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; ἐὰν μὴ ποιῶμεν
 τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, ἔρει πάλιν· βαδι-
 σατε, συναγάγετε τὰ θηρία καὶ παράδοτε αὐτήν. ἀλλ' ἡμεῖς παρρη-
 20 σίαν ἔχομεν, ἵνα εἴπωμεν ἐν ταῖς εὐχαῖς· ἢ παραδῶς τοῖς θηρίοις
 ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι. ἐξομολογησώμεθα περὶ τῶν παραπτω-
 μάτων μετανοοῦντες, καὶ τοῖς θηρίοις οὐ παραδοθησώμεθα, ἀλλ' ἀγ-
 γέλοις ἀγίοις τιθηνοῖς ἑσομένοις, ἐπὶ κόλπῳ βαστάζουσιν, μεταβιβά-
 ζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ || αἰῶνος τούτου ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἐν Χριστῷ 188
 25 Ἰησοῦ, ᾧ ἔστιν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

1 Vgl. Matth. 26, 74. — 7f. Vgl. Euseb. (Gh II, 126f.); Hier. Comm. 928: referamus ad immunditiam nocturnae bestiae, quae vivit cadaveribus mortuorum et de sepulcris solet effodere corpora. — 16ff. Vgl. Röm. 11, 21. 24. — 20 l'a. 73, 19. — 23 Vgl. Jes. 40, 11 Luc.

2 τὸν] *Dominium* H | 3 εἰς αὐτόν] *nomini eius* H | 5 μου] Hierauf folgt in S 251r 251v erst Hom. 11, 1 von τὸ ἀποκτεῖναι τὸν χριστὸν S. 79, 9 bis 11, 3 ὡφελήσει καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς ἐὰν S. 80, 16; darauf 251v 252r 252v Hom. 10, 8 von προφητεύει περὶ τῆς κληρονομίας S. 78, 6 bis Hom. 11, 1 δεδιωχέναι τοὺς δικαίους S. 79, 9. Die richtige Ordnung ist von Huet nach H wiederhergestellt worden | 6 ἐμοί Lo vgl. Z. 9, *mihī* H, LXX | προφητεύει Hu προφητεύη S | 10 ἢ nach LXX u. H: αὐτὸς S | ἐπ' αὐτήν] < H | βαδίζετε] < H | 12 τοῖς θηρίοις] *ad dilacerandum* H | καὶ] < H | 16 ὁ Ἰησοῦς] *Deus* H | 20 ἔχομεν] ἔχομεν Hu *confidamus* H | 23 μεταβιβάζουσιν] + *de terrenis locis ad coelestia* H | 24 ἐπὶ τὸν μέλλοντα] *in perpetuam aeternitatem* H | 25 τὸ — αἰῶνας] *gloria et imperium in saecula saeculorum* H | Ἀμήν] + *ὀμιλία ἰ* S.

Εἰς τὸ ὀδί' ἐμὲ ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ·
καὶ εἰς τὸ περιζῶμαι.

‘Ομιλία ια’.

1. Τίς ἔστιν ὁ λέγων· ὀδί' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῶ πᾶσα ἡ γῆ·
5 ὁ Χριστὸς ταῦτά φησιν, οὐ πρὸ τῆς ἐπιδημίας πολλὰ μὲν γεγένηται
ἀμαρτήματα τῶ λαῶ, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ὥστε αὐτοὺς πάντῃ ἐγκατα-
252^v λειφθῆναι καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν πολυχρόνιον παραδοθῆναι. ὅτε | δὲ
ἐπλήρωσαν τὸ μέτρον τῶν κατέρων· αὐτῶν καὶ προσέθηκαν τῶ
251^r ἀνηρηκέναι τοὺς προφήτας καὶ δεδιωχέναι τοὺς δικαίους | τὸ ἀποκτε-
Mitt^a ναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, τότε γεγένηται τὸ ἀφίεται ἕμιν ὁ οἶκος
ἡμῶν. καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα πεπόνθασιν, καὶ ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα
ἡ γῆ. 2. εἰ δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀκοῦσαι βούλει τοῦ ὀδί' ἐμὲ ἠφανίσθη
ἀφανισμῶ πᾶσα ἡ γῆ, ἴδε τὴν ἐν σοὶ γῆν τίνα τρόπον ἠφανίσθη
ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ· ἠφανίσθη γὰρ νεκρωθέντων τῶν μελῶν τῶν
15 ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ οὐκέτι ἡ γῆ ἐργάζεται τὰ ἑαυτῆς, οὐκέτι γίνεται
παρὰ τῶ δικαίῳ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς οἷς ἔθαλλεν ἡ σάρξ, οὐκέτι
πορνεία, οὐκέτι ἀκαθαρσία, οὐκ ἀσέλγεια, οὐκ εἰδωλολατρία, οὐ φαρ-
μακεία καὶ τὰ λοιπά. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ λέγει· ἵτι νομίζετε ὅτι
ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ
20 μάχαιραν. ἀληθῶς γὰρ πρὶν μὲν ἔλθῃ, μάχαιρα οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς
οὐδὲ ἡ σὰρξ ἐπεθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος οὐδὲ τὸ πνεῦμα κατὰ
251^v τῆς | σαρκός· ὅτε δὲ ἦλθεν καὶ δεδιδάγμεθα τίνα μὲν ἔστιν τῆς σαρκὸς
τίνα δὲ τοῦ πνεύματος, ἡ διδασκαλία ὡσπερ μάχαιρα γεγενημένη ἐν

4 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 137): ἐκ μὲν τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου λεγόμενον
δηλοῖ, ὅτι διὰ τὴν εἰς αὐτὸν σφαγὴν ἠφανίσθη τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, ἐκ δὲ τοῦ
κοινοῦ τῆς ἀνθρωπότητος λεγόμενον σημαίνει, ὅτι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐκδεω-
κότα ἑαυτὸν πάσῃ διδασκαλίᾳ ἠφανίσθη ἡ γῆ. — 8 Vgl. Matth. 23, 32. — 9 Vgl.
Matth. 5, 12? — 10 Vgl. Luk. 9, 20. — Matth. 23, 38. — 14 Vgl. Kol. 3, 4. —
16 ff. Vgl. Gal. 5, 19. 20. — 18 Matth. 10, 34. — 21 Vgl. Gal. 5, 17. — 28 Vgl.
Hebr. 4, 12.

2 καὶ εἰς τὸ περιζῶμαι] *usque ad eum locum in quo ait: Ecce compu-
truerat, quod nullo esset usui* H (et in istud: Cinctorium Vall.) | 8 Homilia
VII H | 8 τῶ Ru ad (occisionem) H τὸ S | 9 τὸ—S. 80, 16 ἐάν] Vgl. zu S. 78, 5 |
11 ἡμῶν] + *deserta* H | 12—15 Hierzu Fragm. 38 in C: *Εἴποις—ἑαυτῆς* | 14 ἐλ-
θόντος—γὰρ] et tunc videbis, post adventum Jesu Christi impleta esse quae dicta
sunt H | τῶν μελῶν] *membris nostris* H ἡμῶν τῶν μελῶν C, vielleicht besser |
16 τὰ ἔργα τῆς σαρκός] < H | 18—S. 80, 5 Hierzu Fragm. 39 in C: *ὁ—αἰώνιον* |
19, 20 ἐπὶ τῆς γῆς] *super terram* H.

γῆ διείλεν τὴν σάρκα καὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ πνεύματος· καὶ ἠφανίσθη·
 μὲν ἢ γῆ, ὅτε τὴν νέκρωσιν Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρομεν,
 καὶ οὐκέτι ζῶμεν κατὰ σάρκα ζῆ δὲ τὸ πνεῦμα, καὶ σπείρομεν οὐδὲν
 εἰς τὴν σάρκα ἀλλὰ πάντα εἰς τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ θεριζώμεν φθορὰν
 5 ἐκ τῆς σαρκὸς ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος ζῶν αἰώνιον.

3. Λέγεται δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσιν· ὁσπεῖρετε πυρούς καὶ ἀκάνθας
 θερίζετε· κἄν γὰρ [ἐν] τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ || ὁμιλῶσιν, οἱ μὴ καλῶς 189
 αὐτοῖς ὁμιλοῦντες μὴδὲ ὄν δεῖ τρόπον βιοῦντες μὴδὲ πιστεύοντες
 σπείρουσιν πυρούς καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας. μάλιστα δὲ ἔστιν ταῦτα
 10 νοῆσαι ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς καὶ ἀκάνθας
 οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπινοιῶν θερίζοντων.
 οἱ κληροὶ αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς. ταῦτα καὶ πρὸ ἡμῶν
 ἄλλοι διηγῆσαντο. καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἀποδοκιμάζομεν αὐτῶν τὴν διήγησιν,
 εὐγνωμόνως φέρομεν αὐτὴν εἰς μέσον, οὐχ ὡς αὐτοὶ εὐρόντες ἀλλ'
 15 ὡς μεμαθηκότες καλὸν μάθημα. οὗτος ὁ λόγος ὠφελήσει καὶ ὑμᾶς
 252v καὶ ἡμᾶς, ἐὰν | προσέχωμεν τῷ γεγραμμένῳ, οἱ δοκοῦμεν εἶναι ἀπὸ
 Oben κλήρου τινὲς προκαθεζόμενοι ὑμῶν, ὥστε τινὰς θέλειν ἔχειν ἐπὶ τὸν
 κληρὸν τοῦτον. ἴστε δὲ ὅτι οὐ πάντως ὁ κληρὸς σφίξει· πολλοὶ γὰρ
 καὶ πρεσβύτεροι ἀπολοῦνται, πολλοὶ καὶ λαῖκοι μακάριοι ἀποδειχθή-
 20 σονται. ἐπεὶ οὖν τινὲς εἰσιν ἐν κλήρῳ οὐχ οὕτως βιοῦντες ὥστε
 ὠφελῆθῆναι καὶ κομῆσαι τὸν κληρὸν, διὰ τοῦτο, φασὶν οἱ διηγῆσά-

2 Vgl. II Kor. 4, 10. — 3 Vgl. Röm. 8, 13. — 4 ff. Vgl. Gal. 6, 8. — 6 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 144): σπείρουσαι δὲ πυρούς καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας οἱ τοῖς μὲν λόγοις ὁμιλοῦντες τοῦ θεοῦ, μὴ ζῶντες δὲ κατ' αὐτά, ἢ πιστεύοντες ὡς παῖδες αἰρετικῶν. — 12 ff. Vgl. Chrys. (Gh II, 144): τινὲς μὲν καὶ εἰς τούτους φασὶ, τοὺς κληρούς εἰρῆσθαι τοῦτο καὶ κείθωμαι. τί γὰρ ἡμᾶς ὠφελοῦσιν, εἰπέ μοι, τοὺς ἀναξίτους βαδίζοντας; οὐχὶ δὲ καὶ κρίμα πλέον ἔσται. — 15 ff. Vgl. Hier. Comm. 929: Dicitur autem hoc et Ecclesiasticis, qui verba Domini et doctrinam ejus mala conversatione disperdunt. De quibus infertur: Cleri eorum non proderunt eis. Quid enim eos juvare poterit episcopi nomen et presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus, cum magis graventur dignitatibus suis, et potentes potentiora tormenta patiantur; et quando [i. quanto] eis plus creditum fuerit, tanto plus requiratur ab eis. — 15 Vgl. Hebr. 4, 2.

1 καὶ! | id est H | 2 δε] quia H δε Hu | Ἰησοῦ] Jesu Christi H Χριστοῦ C | 6—11 Hierzu Fragm. 40 in C: Σπείρουσαι—αἰρετικῶν | 6 σπείρετε Hu Seminatis H σπείρατε S | 7 ἐν] < C | λόγοις wie S. 71, 5. 6 λόγοις C Olymp. (vgl. auch H) ἀγίοις S | 7/8 κἄν—πιστεύοντες] Qui epim neque juxta voluntatem Scripturarum, neque juxta fidei veritatem proferunt eloquia Dei H | 9/10 ταῦτα νοῆσαι vgl. H: Hoc faciunt haeretici κατανοῆσαι S | 13 οὐκ Hu non H τοῦτ' S | 14 εὐγνωμόνως] consentiens H | 16—18 οἱ—τοῦτον] mit d. Vorhergehenden verbunden in d. Ausgg., nicht so bei H | 16—S. 81, 11 Hierzu Fragm. 41 in C: Λέγοις—εὐρεθῆ | 17 τινὲς Hu aliquid H τινὸς S | 18 δὲ] < H | 19 ἀποδειχθήσονται] + sed si ordinem clericatus et mereamur pariter, et habeamus H, vielleicht einzusetzen | 21 ὠφελῆθῆναι] (Hu) + ex ordine H ὠφελῆθῆναι S.

μενοι. γέγραπται· ἰοὶ κληῖροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς· τὸ γὰρ ὠφελοῦν οὐκ αὐτὸ τὸ καθέζεσθαι ἐν πρεσβυτερίῳ ἐστίν, ἀλλὰ τὸ βιωῦν ἀξίως τοῦ τόπου, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος. ἀπαιτεῖ καὶ ὑμᾶς βιοῦν ὁ λόγος καλῶς καὶ ἡμᾶς· ἀλλ' εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, δυνατοὶ δυνατῶς
 5 ἔτασθήσονται, πλεον ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν διάκονον, πλεον ὁ διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν, ὁ δὲ τὴν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔτι πλεον ἀπαιτεῖται. διὰ τοῦτο ὁ πεπιστευμένος τὰ μεγάλα ὁ ἀπόστολος, ἀκούετε, φησὶν· οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους
 10 μυστηρίων θεοῦ. ὧδε λοιπὸν ζητεῖτε ἐν τοῖς οἰκονόμοις ἵνα πιστὸς τις εὐρεθῆ. καὶ οὕτως σπάνιον ἐστὶν εὐρεθῆναι οἰκονόμον πιστὸν καὶ καλόν. Ἰησοῦς ἰὸ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν· λέγει· ἵτις ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον
 15 τοῖς δούλοις αὐτοῦ; ἔτα μέμφεται τινὰς οἰκονόμους καὶ λέγει· ἔάν 253^r δὲ ἄρξῃται ὁ κακὸς δούλος λέγειν· χρονίζει μου ὁ κύριος ἐρχεσθαι, καὶ ἄρξῃται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ καὶ τὰς || παιδίσθας, ἐσθλιεν 190
 τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεισθαι· ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὄρα ἣ οὐ γινώσκει καὶ διχοτομήσει αὐτόν,
 20 καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. ταῦτα μὲν εἰς τὸ ἰοὶ κληῖροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς.

4. Ἰδωμεν δὲ καὶ ἑξῆς ἐπίπληξιν ἀναγκαίαν, ἣν καλὸν. εἰς τὸν ἠθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν, λέγουσαν· ἰαλοχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἀπὸ ὀνειδισμοῦ ἐναντίον κυρίου. ἐστὶν τινὰ, ἐν οἷς καυχώμεθα διὰ
 25 τὴν ἄνοιαν οὐκ οὖσιν καυχήσεως ἀξίους· οἷον ἔάν καυχῆσθαι τις ὅτι πλούσιός ἐστιν καὶ πολλὰ κέκτηται, λέγοιτ' ἂν πρὸς αὐτόν· ἰαλοχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν. ἔάν καυχῆσθαι τις ἐπὶ εὐγένειᾳ ταύτῃ τῇ ἐκτός, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· ἰαλοχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν. ἔάν καυχῆσθαι τις ἐπὶ πολυτελείᾳ ἡματιῶν, ἐπὶ οἰκοδομῇ οἰκίας πλου-
 30 σίως κατεσκευασμένης, ἀλλοτρίᾳ ἐστὶν ἡ καύχησις καυχήσεως ἀγίων· διὸ λεχθήσεται πρὸς τὸν τοιοῦτον· ἰαλοχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως

4 Vgl. Weish. Sal. 6, 6. — 8 I Kor. 4, 1. 2. — 12 Vgl. Sus. 35^a (LXX) 42 (6'). — 13 Luk. 12, 42 Par. — 15 Luk. 12, 45. 46 Par.

1/2 ὠφελήσουσιν u. ὠφελοῦν Hu ὠφελήσουσιν u. ὠφελοῦν S | 2 καθέζεσθαι Lo καθέσσεσθαι S καθέσεισθαι Co | πρεσβυτερίῳ S | λόγος + Verum, carissimi, nolite putare hoc tantum de nobis esse dictum H | 7 ἀρχὴν] arcem H TU NF I, 3, 22 A 6 | ἔτι πλεῖον] ἐπὶ πλεῖον S pro omni Ecclesia (reddet rationem) H | 8 ἀκούετε] Paulus H | 10 ζητεῖτε] queritur H | 13 ἄρα S* ἄρα S corr. | 15 δούλοις] consergis H | 17 συνδούλους] seruos H | 21 ὠφελήσουσιν Hu ὠφελήσουσιν S | 22—S. 82, 12 Hierzu Fragm. 42 in C: Καύχησιν—Χριστοῦ | 24 τινὰ] nulla H | 25 οἶκ—ἀξίους] < H | 26 λέγοιτ' ἂν Hu dicuntur H λέγει τ' ἂν S.

Origenes III.

- ὑμῶν. ἄκουε τοῦ λόγου τοῦ προφήτου Ἰερεμίου κελεύοντος ἡμᾶς
 μὴ καυχᾶσθαι μηδὲ ἐπὶ σοφίᾳ· μὴ καυχᾶσθαι· γὰρ φησὶν ὁ σοφὸς
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ μηδὲ ὁ πλούσιος
 ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος.
 5 συνιεὶν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος. θέλεις καυχᾶσθαι καὶ
 καυχώμενος μὴ ἀκοῦσαι· αἰσχύνηθε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, καύχησαι
 253^v ὡς ὁ ἀπόστολος | καὶ εἰπέ· ἔμοι δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν
 τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος
 ἐσταύρωται κἀγὼ τῷ κόσμῳ. θέλεις καυχᾶσθαι, ἵνα μὴ λεχθῇ·
 10 αἰσχύνηθε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἄκουε Παύλου καυχωμένου καὶ
 μανθάνε ὅταν λέγῃ· ἠῆδιστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου,
 ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. ἄκουε οἷα καυχᾶται
 καυχήματα· ἐν κόποις περισσοτέρως· (τίς δύναται ἡμῶν τοῦτο εἶπειν;)
 ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων
 15 πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρις ἐραβδίσθην, ἅπαξ
 ἐλιθάσθην, τρις ἐνανάγησα. μανθάνομεν οὖν καὶ καυχήσεων εἶναι
 διαφοράς· ὡς τινὰς μὲν καυχῆσεις εἶναι αἰσχύνης ἀξίας, ἐφ' οἷς λέγοιτ'
 ἂν ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν· καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν· ἐφ'
 οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις οἴονται δοξάζεσθαι.
 20 5. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὰ περὶ τοῦ περιζώματος. Ἰάδε· γὰρ
 λέγει κύριος· βάδιζε καὶ κτῆσαι σεαυτῷ περιζῶμα λινοῦν, καὶ περιθου
 περὶ τὴν ὄσφυν σου, καὶ ἐν ὕδατι (οὐ) διελεύσῃ. καὶ ἐκτησάμην τὸ
 περιζῶμα κατὰ τὸν λόγον κυρίου καὶ περιέθηκα περὶ τὴν || ὄσφυν μου. 191
 καὶ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς με λέγων· λάβε τὸ περιζῶμα τὸ περὶ
 25 τὴν ὄσφυν σου, καὶ ἀνάστηθι καὶ βάδισον ἐπὶ τὸν Ἐδφράτην, καὶ
 κατάκρυψον αὐτὸ ἐκεῖ ἐν τῇ τρυμαλιᾷ τῆς πέτρας. μετὰ ἡμέρας
 ἔρχεται ἐκεῖ, εὗρίσκει διασσεσηπὸς τοῦτο τὸ περιζῶμα. καὶ ἐπιφέρει
 254^r ὁ κύριος διδοὺς ἀφορμὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ περιζώματος λέγων·

2 Jerem. 9, 23. 24. Zur Form des Citats vgl. Clem. Rom. ad Cor. I, 13, 1. —
 7 Gal. 6, 14. — 11 II Kor. 12, 9. — 13 ff. II Kor. 11, 23—25. — 10 ff. Vgl. Olymp.
 (Gh II, 145): αἰσχύνης φησὶ καὶ δειδισμοῦ ἀξία ἐστὶν ἡ καύχησις παρὰ τῷ θεῷ. —
 18 Phil. 3, 19. — 10 Vgl. Röm. 6, 21.

1 ὑμῶν] + *Verum hoc parum est* H | ἄκουε—[Ἰερεμίου] *Audi quid loquatur
 in Jeremia sermo divinus* H; danach hinter λόγου wohl einzuschieben διὰ | 2 μηδὲ Co
 ne . . quidem H ἢτε S | 9 ἵνα μὴ λεχθῇ] vgl. H: *et non audire ἵνα μὴ ἐλεχθῇ* S |
 13 τοῦτο S* τοῦτο Scorr. w. e. sch. | 16 μανθάνομεν] *discamus* H *μανθάνομεν* Hu |
 καυχήσεων Ru *gloriarum* H καυχήσεως S | 19 οἷς] + *quippe* H | 22 οὐ Hu non H |
 23/24 καὶ—κυρίου] < H | 25 καὶ ἀνάστηθι] < H | 27 ἐκεῖ—περιζῶμα] *propheta, et
 accepit cinctorium de loco tibi infoderat illud, et ecce computruerat, quod nulli usui
 esset* H (vgl. Jerem. 13, 7) | καὶ] + *ne quis juxta voluntatem animi sui de hoc loco
 sibi praesumeret intellectum* H.

καθάπερ κολλᾶται τὸ περιζῶμα πρὸς τὴν ὄσφυν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἔμαντόν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, φησὶν ὁ κύριος, τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστὸν καὶ εἰς καύχημα καὶ εἰς δόξαν, καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου. οὐκοῦν ὁ

5 προφήτης ἀντὶ τοῦ θεοῦ παραλαμβάνεται περιζωννὺς περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τὸ περιζῶμα τὸ λινούν, ὡς ὁ θεὸς τὸν λαόν· ἐκόλλησα γὰρ πρὸς ἔμαντόν· φησὶν τοῦτον τὸν λαόν, φησὶν ὁ θεός, καὶ οἶονεὶ περιζῶμα ὁ λαὸς γίνεται τοῦ θεοῦ.

Διὰ τί δὲ περιζῶμα γίνεται τοῦ θεοῦ περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ; ὁ

10 δυνάμενος ἀναγινώσκων τὸν Ἰεζεκιὴλ καὶ ὄρων τὸν θεὸν τῷ λόγῳ οἶονεὶ σωματοποιούμενον, καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῦ· τὰ ἀπὸ τῆς ὄσφύος κάτω ἐστὶν πῦρ, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὄσφύος καὶ ἄνω· ἐστὶν ἤλεκτρον, ἐρευνησάτω τὸν λόγον, διὰ τί τὸ κάτω τοῦ θεοῦ πῦρ ἐστὶν. τὰ ἀπὸ ὄσφύος καὶ γενέσεως πράγματα, ταῦτα πῦρ ἐστὶν.

15 πάντα γὰρ τὰ ἐν γενέσει χρῆζει τοῦ καθαρῶν τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρός, πάντα τὰ ἐν γενέσει χρῆζει τῆς κολάσεως. τὰ δὲ ἀνωτέρω τῆς ὄσφύος (καὶ) ὑπερβεβηκότα τὴν γενέσειν, ταῦτά ἐστιν ὕλη ὡς ἐν κόσμῳ καθαρῶτάτη καὶ τιμιωτάτη· λέγεται γὰρ τὸ ἤλεκτρον χρυσοῦ εἶναι τιμαλφέστερον. ἐπεὶ οὖν παραδείγμασιν χρῆται ἢ γραφή, ἵνα διδάξη

20 τοῦ θεοῦ τὸ σῶμα τὸ ἀνωτέρω εἶναι τιμιώτερον καὶ τὸ σῶμα τὸ κατωτέρω εἶναι ὑποδεέστερον, διὰ τοῦτο εἰσήγαγεν τὸν θεὸν ἐκ πυρός καὶ ἤλεκτρον συνεστηκότα. [καὶ ἐστὶν σῶμα τοῦ θεοῦ † καὶ αὐτός] ἐν γενέσει πῦρ ἐστὶν ἕκαστος ἡμῶν, οὐκ ἐσμὲν τὸ ἤλεκτρον, ἐὰν δὲ

25^{4v} ἀναβαίνωμεν | καὶ προκόπτωμεν (δυνατὸν γὰρ μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ

26 σήμερον εἶναι ἐν τοῖς κατωτέρω, ὥστε γενέσθαι τοῦ θεοῦ σῶμα τὸ ἀνωτέρω), ἐσόμεθα διαβάντες τὸ πῦρ ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ

4 ff. Vgl. Chrys. (Gh II, 167): τὸ περιζῶμα εἰκὼν ἐστὶ τοῦ λαοῦ καὶ (δ) προφήτης τοῦ θεοῦ κτλ. — 6 ff. Vgl. Hier. Comm. 931. — 10 ff. Vgl. Ezech. 1, 27. — 13 ff. Vgl. Sel. in Ezech. 1, 27 (Lo 14, 181): οὐ γὰρ μόνα κολαστήρια ἔχει ὁ λόγος, ἀλλ' ἔχει καὶ δι' ὧν ἀναπαύει. κολάζει δὲ διὰ τῶν κάτω δυνάμεων . . . ἀπὸ τῆς ὄσφύος ἐπὶ τὰ κάτω πῦρ ἦν· ἵνα δηλώσῃ, ὅτι οἱ ἐν γεννήσει τυγχάνοντες, οὗτοι δέονται πυρός. ὄσφύς γὰρ γεννήσεως σύμβολον . . . ἤλεκτρον δὲ ἐστὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ χίμα, ὡς τῶν τιμιωτάτων τούτων τῆς ὕλης κτλ.

1 καθάπερ] + γὰρ LXX QV Luc. + enim H | 3 φησὶν ὁ κύριος] < H | 4 οὐκ] εἶναι S | 5 παραλαμβάνεται] accipiatur H περιλαμβάνεται S | 6 ὄσφυν Co ὡς φῶν S | 7 φησὶν ὁ θεός] < H | 8 ὁ λαός] homo justus H | 9/10 ὁ δυνάμενος] < H doch vgl. zu Z. 13 | 10 τῷ λόγῳ] < H | 11 τίνα μὲν τρόπον] quomobrem H | 13 ἐρευνησάτω Ru tunc poteris etiam praesentis Scripturae (invenire rationem) H ἐρευνήσατο S | 14 τὰ—ἐστὶν] Renes generatione, et lumbi igne censentur H | 17 καὶ mit Blass nach Z. 14 u. H: et | 21 τοῦτο] + nunc H | 22 καὶ²—αὐτός] < H | αὐτός] ἄνω Koetschau οὕτως Lietzmann | 22/23 ἐν—ἤλεκτρον] Ex quo uniusquisque nostrum juxta exordium natiuitatis suae ad ignem refertur H | 24—26 δυνατὸν—ἀνωτέρω] < H | 26 ἀνωτέρω S.

θεοῦ τὸ ὑψηλότερον. 6. κολλᾶ οὖν περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τὸ περιζῶμα τὸ λινούν. ἵνα τί; ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ λαὸς οἰοῖται σκέπη ἐστὶ τοῦ θεοῦ· πρὸς γὰρ τοὺς βουλομένους κατηγορεῖν τοῦ θεοῦ ἴσταται ὁ λαὸς καὶ ὡσπερὲν ὑπερασπίζει αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔῃ τι ἄτοπον λέγεσθαι
 5 ἐν τοῖς περὶ τοῦ θεοῦ. ἔπαν δὲ ἀμαρτήσωμεν, τὸ περιζῶμα τοῦτο ὡς ἀποτίθεται ὁ προφήτης καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαρή, οὕτως ὁ ἀμαρτάνων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὄσφρος τοῦ θεοῦ || καὶ ἐκβληθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, τὸν τῆς Μεσοποταμίας ποταμόν, ὅπου οἱ Ἀσσύριοι ἐχθροὶ
 10 τῷ Ἰσραήλ, ὅπου οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ διαφθείρεται. οὐτῶν γὰρ τοσοῦτων ποταμῶν κέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν πραγματεύσασθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περιζωμάτιον λινούν.

Διὰ τί δὲ καὶ ἠλινοῦν; ὅτι τὴν γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς· φυτὸν
 15 γὰρ ἐστὶν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μετὰ τὸ γεωργηθῆναι ξαινόμενον καὶ πλυνόμενον καὶ σμηγόμενον καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον, ἵνα γένηται τοιοῦτον ὥστε γενέσθαι περιζῶμα ἢ ὀτιδιήποτε. καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες τὴν γένεσιν ἔχομεν ὡς τὸ περιζῶμα τοῦ θεοῦ, καὶ ἔχοντες τὴν γένεσιν ἀπὸ γῆς, πολλῆς κατασκευῆς χρῆζομεν, ἵνα ξανθῶμεν,
 20 ἵνα πλυνθῶμεν, ἵνα τὸ χροῶμα τῆς γῆς ἀποβάλλωμεν· ἄλλο γὰρ τὸ
 25 τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χροῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας. τὸ μὲν γὰρ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χροῶμα μελανώτερόν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐργασίας γίνεται λαμπρότατον. τοιοῦτον οὖν τι καὶ ἐπὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν γενέσει φθάσει. μελανέες ἐσμεν κατὰ τὴν ἐν τῷ πιστεύειν ἀρχὴν,
 25 διὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἀϊσματος τῶν ἀσμάτων λέγεται· ἠμελαινὰ εἰμι καὶ καλῆ. καὶ Αἰθίοψιν ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς τὴν ψυχὴν εἰκαμεν, εἶτα ἀποσμηγόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενώμεθα κατὰ τὸ τίς αὕτη ἢ

2 ff. Vgl. Hier. Comm. 931: Omnis quoque vir sanctus lumbare Dei est, qui assumptus de terra et de terrae lino [so Vict.], Dei consortio copulatur et quodammodo quae in Ecclesia ejus videntur obscena, majori diligentia operit, atque circumdat, ne gentilium et haereticorum morsibus pateant. — 14 ff. Vgl. in Lev. Hom. 4, 6 (Lo 9, 227): origo lini ita e terra ducitur, et de terra editur, ut ex nulla admixtione concepta sit. — 25 Hohel. 1, 5. — 27 Hohel. 8, 5.

4 ὁ λαός] < H | 6 ὡς ἀποτίθεται Koetschau ἀποτίθεται ὡς S | 9 Ἀσσύριοι] + habitant H | 10 οὐτῶν] Cur etc. H | 12/13 πραγματεύσασθαι—λινούν] nisi ut sacramentum juxta vim nominis doceat intellectum H | 14 ἔτι] linum H | 14/15 φυτὸν—εἶτα] nam cum semen ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde ut infinita praeleatam H | 16 σμηγόμενον] teritur, tunditur H | γινόμενον] excutitur H | 19 γῆς nach H: terra τῆς S | 22 μελανώτερον S | 24 κατὰ—ἀρχῇ] quando regeneramur, quando credimus H | 27 γενώμεθα] + ut nitorem qui nobis insitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur H.

ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη; καὶ γινόμεθα ἑλινοῦν λαμπρὸν καὶ
καθαρόν. εἶτα καὶ πλεκόμεθα ἐπὶ τὸ περιζῶμα τοῦ θεοῦ, ὅταν
ἄξιοι ὦμεν κολλᾶσθαι τῷ θεῷ. οὐκ ἀποτίθεται ἡμᾶς ὁ θεός. ἀπέθετο
τὸν πρῶτον λαόν, ἕπαντα τὸν οἶκον Ἰούδα καὶ τὸν οἶκον Ἰσραήλ.
5 ἐγένετο εἰς τὸ μὴ χρησθῆναι ἔτι· οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς περιζώννυται.
ἡμᾶς ἀντὶ ἐκείνων περιεζώσατο ὁ θεός· οὐ γὰρ ἀποβαλὼν τὸ περι-
ζῶμα ἔμεινε γυμνός, ἀλλὰ ἄλλο περιζῶμα ἕαντῶ ὕφανεν. τοῦτο τὸ
περιζῶμα ἢ ἐκκλησία ἐστὶν ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἥτις ἴστω ὅτι· εἰ τῶν
προτέρων οὐκ ἐφείσατο ὁ θεός, πόσῃ πλέον οὐδὲ αὐτῆς ἀμαρτανούσης
10 φείσεται, ἐὰν μὴ ἢ ἄξια τῆς ὁσφύος τοῦ θεοῦ· ὃ δὲ κολλώμενος τῷ
κυρίῳ ἐν πνεύμα ἔστιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

|| Εἰς τὸ ἑκαὶ ἑρεῖς πρὸς τὸν λαόν (τοῦτον)· τάδε 193
λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ· πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται
15 (οἴνου)· μέχρι τοῦ ἑκαὶ κατὰ ξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν
δάκρυα, ὅτι συνετρίβη τὸ πόιμνιον τοῦ κυρίου.

Ῥομιλία ιβ'.

255^v 1. Ὁ προστάσσεται ὁ προφήτης λέγειν ὑπὸ θεοῦ, ὀφείλει | ἄξιον
εἶναι τοῦ θεοῦ, [οὐ] φαίνεται δὲ ὅτι οὐκ ἄξιόν ἐστὶ τοῦ θεοῦ.
20 μερόντων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γράμματος, ὅστε εἰπεῖν ἄλλον τινα ἀκού-
σαντα τοῦ γράμματος· μορῖα ἐστὶ ταῦτα τὰ γράμματα. τοῦτο δὲ
ἐρεῖ ψυχικός· ψυχικός γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύμα-
τος τοῦ θεοῦ· μορῖα γὰρ αὐτῶ ἐστίν. ὅρα οὖν τὴν λέξιν τί φησιν.
ἑκαὶ ἑρεῖς πρὸς τὸν λαόν τοῦτον· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ

1 Vgl. Apok. Joh. 16, 6. — 8 Vgl. Röm. 11, 21. — 10 I Kor. 6, 17. — 22 I Kor. 2, 14.

1 γινόμεθα] *efficiamur* H γενόμεθα Co | 8 θεός] + *si tamen candorem, quem nobis concesserat, semper habeamus* H richtig (vgl. Z. 8 ff.) | 4 Ἰσραήλ mit H: *Israel* Ἰλιμ S | 7 ἀλλὰ] *statim ut illos projecit* H | 8 ἴστω Hu ἴστω S | 10 φείσεται + *si enim dereliquerit* H | ὃ δὲ] *si non* H | 12 αἰῶνας] + *saeculorum* H | Ἀμήν] + *ὁμιλία ια'* S | 18/14 καὶ — Ἰσραήλ] < H | 13 τοῦτον nach Z. 24 u. LXX | 15 οἶνον Co *vino* H | 17 *Homilia IX* H | 18 ἐπὶ] ἀπὸ S | 19 οὐ] < H w. e. sch. | 20 ἄλλον] *rudis* H (= ἀπλοῖν ?) | 21 γράμματος] + *et nihil altius requiramus* H | ταῦτα τὰ γράμματα] *Scripturis aurem accommodare, et ea cognoscere quae in eis lectitantur* H | 28 τὴν λέξιν] *Dei sermonem* H | 24 ἑρεῖς Co *dices* H *ere* S (vgl. S. 89, 12) | λαόν] + *sermonem* H.

— (ὃ λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραήλ), ἄξιον ἔστω κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραήλ — πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου· καὶ ἔσται ἐὰν εἰπωσι πρὸς σε· μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου; καὶ οἱ ἀποκρινόμενοι (εἰ) ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ ἐστῶτες ταῦτά φασι καὶ 5 λέγουσιν ἐγνωκέναι ὅτι πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου, ψεύδονται· οὐ γὰρ πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. εἰσὶ γοῦν ἀσκοὶ ἐλαίου πληρούμενοι ἢ ἄλλης ὑγρᾶς οὐσίας, (τινὲς δὲ καὶ μένουσι κενοί.) ψεύδονται ἄρα· οὐ γὰρ πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνεται φάσκων· μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα ὅτι πᾶς ἀσκὸς 10 πληρωθήσεται οἴνου; ἄπερ διηγήσεως κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν τοιαῦδε τεύξεται. ἐὰν εἰδῶμεν τὰς τῶν οἴνων διαφορὰς καὶ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῶν, καὶ ἀκολουθῶς αὐτοῖς περὶ τῶν ἀσκῶν ὀφόμεθα ὅτι ἀληθὲς ἔστι τὸ πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου. εἴτε γὰρ ἀγαθὸς τις ἔστιν, ἢ οὕτως ὀνομάσωμεν, ἐν ἀσκοῖς ἀσκός, 15 πληρωθήσεται οἴνον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα. εἴτε ἔστιν, ὡς ἐν συγκρίσει ἀσκῶν καὶ τῇ κρίσει τῇ περὶ αὐτῶν, μοχθηρός, καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ πληρωθήσεται οἴνον μοχθηροῦ. πῶς οὖν ἔστιν ἀπὸ τῆς γραφῆς λαβεῖν περὶ τῶν διαφορῶν οἴνων; περὶ μὲν 25⁶ τῶν χειρόνων τοιαῦτα γέγραπται· ἕκ γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων ἢ 20 ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρως πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίματος. περὶ δὲ τῶν κρειττόνων· τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον, καὶ ἡ σοφία συγκαλεῖ ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς κρατῆρα λέγουσα· ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, 25 καὶ πίετε οἶνον ὃν κεέρακα ὑμῖν. ἔστιν οὖν οἶνος ἀπὸ Σοδόμων καὶ ἔστιν οἶνος, ὃν ἡ σοφία κίρνησιν. καὶ πάλιν· ἄμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ ἐν κέρατι ἐν τόπῳ πλουσίᾳ, || πεφτυτεμένη ὑπὸ τοῦ 194 θεοῦ, ἡ καλουμένη ἄμπελος Σωρῆκ, Ἐκλεκτὴ τις οὐσα καὶ Θαυμαστή. ἔστι δέ τις καὶ ἄμπελος Αἰγυπτίων, ἣν πατάσσει ὁ θεὸς κατὰ τὸ

6 ff. Vgl. Hier. Comm. 932: quod omne non oleo, non aqua, non melle, non lacte, non alia qualibet materia liquentis elementi, sed vino, et ebrietate completur. — 10 Deut. 32, 32. 33. — 23 Psal. 22, 5. — 24 Prov. 9, 5. — 26 Jes. 5, 1. 2. — 28 Vgl. Onom. sacra I, 199, 76: Σωρῆκ ἐκλεκτὴ ἢ καλλίστη (vgl. Jes. 5, 2 LXX u. Σ').

1 ὁ—Ἰσραήλ nach H: Quod dicit Dominus Deus Israel | 4 εἰ nach H: si | 6—S. 87, 31 Hierzu Fragm. 43 in C: Δεντέρω—ἀμαρτιῶν | 6 εἰσὶ γοῦν Blass εἰσὶν οὖν S | 7 τινὲς δὲ καὶ μένουσι κενοί C caeci aut certe non pleni H | 8 ψεύδονται—γὰρ] Dominus autem dicit H | 14 ὀνομάσωμεν Hu ὀνομάσωμεν S | 22 κρειττόνον]+ haec dicuntur H | 23 με] < H vgl. S. 87, 9 | 24 panes nros H | 26 ἐγενήθη Ru facta est H ἐγενήθη S | 20 πατάσσει HuC percudit H πατάσσει S.

γεγραμμένον ὅτι ἐκάταξεν ὁ θεὸς ἐν χαλάσῃ τὴν ἀμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν πάχῃ.

2. Κατανόησον οὖν μοι πάντας ἀνθρώπους εἶναι τροπικῶς νῦν χωρητικούς οἴνου. καὶ ὀνομάζω αὐτοὺς κατὰ τοῦτο ἄσχοις καὶ
 5 λέγω ὅτι ὁ μὲν φαῦλος πεπλήρωται οἴνου ἀμπέλου Σοδόμων, πεπλήρωται οἴνου Αἰγυπτίου καὶ οἴνου τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ, ὁ δὲ ἅγιος καὶ ὠφελημένος πεπλήρωται οἴνου ἀπὸ ἀμπέλου Σωρῆκ καὶ οἴνου περὶ οὗ γέγραπται· ἰὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡς κρά-
 10 ἡ σοφία. ταῦτα μὲν οὖν νοεῖσθω μοι κατὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἵνα θεωρηθῇ τὸ πᾶς ἄσχος οἴνου πληροῦται. εἰ δὲ δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰ διὰ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, κολάσεις μὲν τὰς διὰ τὴν κακίαν, εὐλογίας δὲ καὶ ἐπαγγελίας τὰς διὰ τὴν ἀρετὴν, παραστήσωμεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, τίνα τρόπον αἱ κολάσεις
 15 καὶ αἱ ἐπαγγελίαι οἴνος λέγεται· ἴλαβε τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου τούτου, καὶ ποτιεὶς πάντα τὰ ἔθνη πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς. Ἰερεμίας ταῦτα λέγει· ᾧ ἐπιφέρει· καὶ πίνονται καὶ ἐξεμέσονται καὶ ἐκμανήσονται καὶ πεσοῦνται. οὐκοῦν τὰς κολά-
 20 σεις ὠνόμασεν ἐν ταῦθα οἴνον ἀκράτον, ὃν πίνουσιν οἱ ἀκράτου οἴνου τουτέστιν ἀκράτου κολάσεως ἄξιοι. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι οἱ πίνοντες κόλασιν οὐκ ἀκράτον, ἀλλὰ κεκρασμένην· ποτήριον γὰρ ἔν χειρὶ κυρίου, οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος, (καὶ) ἐκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο· πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη, πίνονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς. εἰ θέλεις καὶ ποτήριον εὐλογίας ἰδεῖν, ὃ
 25 πίνουσιν οἱ δίκαιοι, ἤρκει μὲν οὖν καὶ τὸ τῆς σοφίας, ἐφ' ᾧ ἔλεγε· πῖετε οἴνον ὃν ἐκέρασα ὑμῖν, ἴδε δὲ μοι καὶ τὸν σωτήρα πρὸς τὸ πάσχα ἀναβαλνόντα εἰς ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον καὶ κεκοσμημένον καὶ ἐορτάζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ δίδόντα αὐτοῖς ποτήριον, περὶ οὗ γέγραπται οὐχ ὅτι ἐκέρασεν· ὁ Ἰησοῦς γὰρ εὐφραίνων τοὺς
 30 μαθητὰς ἀκράτῳ εὐφραίνει καὶ λέγει αὐτοῖς· ἴλαβετε, πῖετε, τοῦτό μου ἔστι τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·

1 Psal. 77, 47. — 5 Vgl. Deut. 32, 32. — 8 Psal. 22, 5. — 15 Jerem. 32, 1. — 17 Jerem. 32, 2. — 21 Psal. 74, 9. — 26 Prov. 9, 5. — 27 Vgl. Mark. 14, 15 Luk. 22, 11. — 30—S. 88, 3 Matth. 26, 27—29 Par. u. I Kor. 11, 25. Vgl. Barnard T St V, 5, 29.

2 συκαμίνους Hu συκαμήνους S | 4 καὶ¹⁾ ἡ S | καὶ¹ — ἄσχοις] *neo aliud eis possumus nomen imponere, qui capaces tibi sunt quam utrium* H | 7 ἀμπέλον nach H: vinea u. S. 86, 19 ἀμπέλων S | 11/12 δεῖ ἰδεῖν καὶ τὰ] *impleantur utres* H w. e. sch. | 12 τὰ] τὰς S | τὴν²⁾ δι' S | 15 οἴνος Ru vinum H οἶνε S | 21 κόλασιν οὐκ ἀκράτον] *supplicia uerum quidem non penitus meraca* H | 22 καὶ ἐκλινεν mit H: *et inclinavit* ἐκλινεν S* ἐκλινεν Scott. | 27 κεκοσμημένον] *η* in Ras. S | 29 περὶ — ἔστι] *de quo in Evangelio scriptum est non quod* H.

τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, καὶ ἰάμην λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ πῖω αὐτὸ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἕως αὐτὸ πῖω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Ὁρᾷς τὴν ἐπαγγελίαν τὸ ποτήριον ἰτῆς καινῆς διαθήκης οὖσαν,
 5 ὁρᾷς τὰς κολάσεις ποτήριον οἴνου ἀκράτου, καὶ ἄλλο εἶδος κολάσεως
 257 ποτήριον κεκρασμένον· ὥστε ἐκάστῳ κίρνασθαι κατὰ τὴν | ἀξίαν
 τῆς χορηγίας || πράξεως ἀναμειγμένης μοχθηρᾷ πράξει ἃ πῖεται. 195
 νόει δέ μοι τοὺς μὲν πάντῃ ἀλλοτρίους τῆς θεοσεβείας καὶ μηδα-
 μῶς προσέχοντας αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἔτυχε ζῶντας, πίνοντας τὸν ἀκρατον
 10 οἶνον περὶ οὗ παρεθέμεθα τὰ ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου, τοὺς δὲ μὴ πάντῃ
 ἀποστάντας καὶ ἁμαρτωλοὺς, ἀλλ' ἀ(να)ξιούς τοῦ ποτηρίου ἰτῆς
 καινῆς διαθήκης, ποιοῦντας ὅτε μὲν χρηστοτέρας ὅτε δὲ ἐναντίας
 (πράξεις), οἶνον πίνοντας ἰακράτου κεράσματος· ἔκλινει γὰρ ὁ
 θεὸς ἔκ τούτου εἰς τοῦτο. τίνος ἰτούτου; δύο ποτήρια βλέπω
 15 κατὰ τὸ λεγόμενον· ἔκλινεν ἔκ τούτου εἰς τοῦτο πλὴν ὁ τρυγίας
 αὐτοῦ οὐκ ἔξεκενώθη. νόει μοι τὸ ποτήριον τῶν ἀγαθῶν σου
 ἔργων ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ βούλει τολμηρότερόν με εἰπεῖν,
 ἔστω ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ θεοῦ τὸ ποτήριον τῶν ἔργων σου τῶν
 ἀγαθῶν, εἶτα ἔστω τὸ ποτήριόν σου τῶν ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀριστερᾷ
 20 χειρὶ τοῦ θεοῦ. ὅταν οὖν μέλλῃς κολάζεσθαι διὰ τὰ ἁμαρτήματα,
 ἐπεὶ καὶ χρηστοτέρα σοὶ ἔργα γηγένηται, ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου
 ἐστὶν οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος· καὶ ἔκλινεν ἔκ τούτου εἰς
 τοῦτο, ἔκ τοῦ ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰς τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ. οὔτε γὰρ μόνον
 δύνασαι πιεῖν τὸ τῶν ἀγαθῶν ποτήριον, ὡς οὐ μόνον ἀγαθὰ ἔργα
 25 πεποιηκώς, οὔτε δύνασαι πιεῖν μόνον τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ποτήριον,
 χρηστὰ γὰρ σοὶ πέπρακτα τινα. διὰ τοῦτο ἔκλινεν ἔκ τούτου εἰς
 τοῦτο. κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἔργων σου κίρναται σοὶ ὁ θυμὸς
 καὶ ἡ κόλασις, ἵνα ἦτοι ὑδαρέστερον τὸ τῆς κολάσεως ἢ σοὶ ἢ δοιμύ-
 257ν τερον καὶ ἐπιπονώτερον. κατὰ τὴν ἀνα|λογίαν γάρ, ὡς προείπον,
 30 τῶν ἁμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἀγαθοῖς ἀμβλύνεται πως ἢ
 οὐκ ἀμβλύνεται ὁ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς † κοσῶς διδομένης

4. 11 Vgl. Matth. 26, 28. — 5 Vgl. Jerem. 32, 1. — 6 Vgl. Psal. 74, 9. — 13 ff. Ps. 74, 9. — 21 Psal. 74, 9. — 23 ff. Vgl. in I Kor. 9, 23 (Cat. Cram. V, 180, 33 ff.): ἀλλ' ἔρεῖ τις τῶν ἀκούοντων· ὁ βλος μου μικτός ἐστιν· οὔτε πάντα ποιῶ διὰ τὸ Εὐαγγέλιον· οὔτε πάντα ποιῶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἡδονήν. πρὸς τοῦτο φησομεν· ταῦτα ὁ θεὸς τὰ κρίματα ἔχει. — 20 Vgl. Psal. 74, 9.

6. 27 κίρνασθαι u. κίρναται Blass (vgl. S. 86, 26) κινᾶσθαι u. κινᾶται S | 9 αὐτοῖς] αὐτοῖς S | 11 ἀναξιός Hu nach H: *indigni* | 13 πράξεις Ru *opera* H | 14 τίμος τοῦτου;] *Quid est quodait, ex hoc in illud* H, vielleicht richtig | 24 οὐ] < H | 26 τοῦτον Co τοῦτο S | 27/28 κατὰ—κόλασις] < H | 29 καὶ ἐπιπονώτερον] < H | 30 — S. 89, 1 ἀμβλύνεται — ἔαν] *aut obliuulatur irae divinae aculeus, aut exacuatur*. Si H | 31 ὀργῆς] + (οἶνος) Blass Diels Riedel + (πόνος) Koetschau.

ἐκάστῳ τῶν ἀμαρτημάτων. ἂν δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἦς ὁλος, λέγεις·
 ἵποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλέσομαι.
 ἵπᾶς οὖν ἄσκός, εἴτε καλὸς εἴτε μοχθηρὸς, πληρωθήσεται οἶνου,
 καὶ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ ἀσκοῦ οἶνος βληθήσεται εἰς τὸν
 5 ἀσκὸν κατὰ τὸν λόγον τῶν ἐνταῦθα ὀνομαζομένων ἀσκῶν. Ἐλαιον
 οὖν οὐ βάλλεται εἰς τοὺς ἀσκόους οὐδὲ ἄλλη τις ὑγρὰ ὕλη, ἀλλὰ
 πάντα ἀσκὸν δεῖ οἶνου πληρωθῆναι.

3. Εἶτα διδάσκει διὰ τοὺς ἀμαρτήσαντας, ὅσον κατὰ τὸ ῥητόν,
 ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ τότε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ποταποῦ οἶνου μέλλει
 10 πληροῦν ὁ θεὸς τοὺς ἀσκόους τούτους, τοὺς ἀμαρτωλοὺς. γέγραπται
 γάρ· ἂν εἴπωσι πρὸς σε· μὴ γνόντες οὐ γνωσόμεθα ὅτι πᾶς ἀσκὸς
 πληρωθήσεται οἶνου; καὶ ἔρεις πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος· Ἰδοὺ
 ἐγὼ πληρῶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν ταύτην καὶ τοὺς
 βασιλεῖς τοὺς καθημένους υἱοὺς τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ θρόνον αὐτοῦ καὶ
 15 τοὺς ἱερεῖς. οὐδενὸς φείδεται ὁ μέλλων κολάζειν. οὐκ ἐπεὶ προ-
 φήτης ἢ τις ἐχρημάτισεν, ἔχει δὲ ἀμαρτήματα, οὐ πληρωθήσεται τῶν 196
 λεγομένων ἀπειλῶν. οὐκ ἐπεὶ ἱερεὺς τις ἐχρημάτισεν καὶ ἔδοξεν
 ὑπεροχὴν ὀνόματος ἔχειν τιμωτέρου παρὰ τὸν λαόν, φείδεται
 αὐτοῦ ὁ θεὸς ὥστε αὐτὸν μὴ κολασθῆναι ἀμαρτήσαντα. τὰ δὲ περὶ
 20 ἐκείνων ἀναγεγραμμένα, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἐγράφη δι' ἡμᾶς, ἵνα
 258 οὐς τὰ τέλη τῶν αἰώνων | κατήνησεν. εἴ τις οὖν καὶ ἐν τούτοις
 τοῖς ἱερεῦσι (δελκνυμι δὲ τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς) ἢ ἐν τούτοις τοῖς
 περιεστηκόσι τὸν λαὸν λευταῖς (λέγω δὲ τοὺς διακόνους) ἀμαρτάνει,
 ἕξει ταύτην τὴν κόλασιν· ὡς πάλιν εὐλογίαι τινές εἰσιν ἱερατικά,
 25 περὶ ὧν θεοῦ διδόντος οὐ μακρὰν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἕξτασιν τοῦ
 λόγου τοῦ προφητικοῦ εἰσόμεθα ἀναγινωσκομένων τῶν Ἀριθμῶν·
 περὶ γὰρ ἱερέων ἐκεῖ τινα μέλλει λέγεσθαι.

Ἔτι καὶ τοὺς ἱερεῖς οὖν καὶ τοὺς προφήτας καὶ τὸν Ἰούδαν καὶ

2 Psal. 115, 4. — 15 ff. Vgl. Hier. Comm. 932: non solum vulgus ignobile
 vilisque plebecula, sed reges Ecclesiarum de stirpe, sive filii David, qui sedent
 resupini erectaque cervice, et protento aqualiculo super thronum ejus. Sacerdotes
 quoque ipsi, secundus in ecclesiastico honore gradus, et prophetae, qui videntur
 habere scientiam Scripturarum, et omnes habitatores Jerusalem, pro varietate
 peccatorum complentur. — 20 Vgl. I Kor. 10, 11. — 26 Vgl. Num. 18.

1 ἐκάστῳ τῶν ἀμαρτησάντων? Blass | 6/7 ἀλλὰ—πληρωθῆναι] nisi vinum
 Sodomorum, aut Sorec H | 12 ἔρεις Co dices H ἔρει S | 15 κολάζειν] + peccatores
 H | οὐκ ἐπεὶ προφήτης] ist vorher ein Satz οὐκ ἐπεὶ βασιλεὺς τις κτλ. aus-
 gefallen? vgl. Hier. Comm. | 18 τιμωτέρου] vgl. S. 90, 24 App. τιμωτέρον S | τὸν
 λαὸν Koetschau vgl. Z. 23 τὸν ὄλον S; H ganz frei u. verkürzt | 24 ταύτην τὴν κό-
 λασιν] supplicium, quod nunc per prophetam Dominus comminatur H | 26 εἰσόμεθα
 Hu disputabimus H εἰσόμεθα S.

πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ· φησὶν ὁ θεὸς πληρώσειν
 ἡμεθούματος· καὶ διασκορπίειν αὐτοὺς ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν
 αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν (καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν)· καὶ ταῦτα
 δὲ οὕτω νοήσωμεν· τοὺς μὲν δικαίους συνάγει ὁ θεός, τοὺς δὲ
 5 ἁμαρτωλοὺς διασκορπίζει. διὰ τοῦτο καὶ ἦν ἵκα μὲν οὐκ ἐκινουῦντο
 ἀπὸ ἀνατολῶν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ ἐσκορπίσεν αὐτοὺς ὁ θεός· ὅτε
 δὲ ἐκίνησαν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ εἶπεν ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον
 αὐτοῦ· δεῦτε καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται
 ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ, φησὶν ὁ θεὸς περὶ τούτων· δεῦτε καὶ
 10 καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν, καὶ συγγέλται
 ἕκαστος καὶ ἐπὶ τινα τῆς γῆς τόπον διασκορπίζεται. καὶ ὁ λαὸς δὲ
 ὁ τοῦ Ἰσραὴλ μὴ ἁμαρτάνων μὲν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν, ἁμαρτήσας δὲ
 διασκορπίζεται ἔπειτα † ἀπὸ τῆς οἰκουμένης καὶ διασπείρεται πανταχοῦ.
 Τοιοῦτόν τι μοι νόει καὶ περὶ πάντων ἡμῶν. ἔστι τις ἐκκλησία
 15 πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, ὅπου Σιών ὄρος καὶ
 258^v πόλις | θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλήμ ἐπουράνιος· οἱ μακάριοι ἐκεῖ
 συναθροίσονται, ἵνα ὁμοῦ ᾧσιν. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κολάζονται τῷ
 μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων οἱ ἁμαρτωλοί. οἶδά τινας ἐν τῷ βίῳ τούτῳ
 ὑπὲρ κολάσεως βουλομένους νῆσφ τινὶ παραδοῦναι καὶ ὑπὲρ βα-
 20 σάνου τοὺς οἰκείους τινὸς τῶν λυπησάντων τὴν βασιλείαν καὶ
 διασκορπίζοντας, ἐνταῦθα μὲν τὴν γυναῖκα, ἐνταῦθα δὲ τὸν ἕνα
 υἱόν, εἶτα ἀλλαχοῦ τὸν ἕτερον, ἵνα μὴδὲ ἐν τῇ συμφορᾷ ἀπολαύσωσιν
 ἡ μήτηρ τοῦ υἱοῦ, ἢ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ. τοιοῦτόν τι νόει καὶ
 ἐπὶ τῶν ἀδικῶν. πικροτέρου τινὸς γεύσασθαι σε δεῖ τὸν ἁμαρτωλὸν
 25 διοικονομούμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα παιδευθεὶς σωθῆς. ὥσπερ δὲ
 οὐχὶ βασανίσαι ἀπλῶς θέλων τὸν κολαζόμενον ὑπὸ σοῦ οἰκίτην || ἡ 197

4 ff. Vgl. Sel. in Gen. 11, 7 (Lo 8, 68 — Cat. Cram. III, 82, 15 ff.): Γνώρισμα
 κακίας τὸ συγχυθῆναι τὰς γλώσσας· γνώρισμα ἀρετῆς, ὅτε (βτὶ Cram.) ἦν πάντων
 τῶν πιστευόντων καρδία καὶ ψυχὴ μία. καὶ οὕτω τηρῶν τὴν γραφὴν ἐρρήσεις,
 βτὶ ἔπον πληθος ἀριθμοῦ, ἔπον σλιγμα, ἔπον διαίρεσις, καὶ διαφωνία (ἀσυμφωνία
 Cram.), καὶ ὅσα τοιαῦτα, κακίας ἐστὶ (εἰσὶ Cram.) γνωρίσματα· ἔπον δὲ ἐνότης, καὶ
 ὁμόνοια, καὶ πολλὴ δύναμις ἐν λόγοις, ἀρετῆς γνωρίσματα. — 5 ff. Vgl. Gen. 11, 2.
 — 7 Gen. 11, 3. 4. — 9 Gen. 11, 7. — 14 ff. Vgl. Hebr. 12, 23. 22.

2 διασκορπίειν] διασκορπιούσιν S διασκορπιῶ Co LXX dispergendos H | 3 καὶ —
 αὐτῶν] Co; vgl. H: a filiis + ἐν τῷ αὐτῷ Co | 4 νοήσωμεν] + ut mihi videatur
 H | 8 καὶ] < H | ἔσται Co LXX sit H ἐστὶν S | 9 περὶ τούτων] < H | 10/11 καὶ
 — διασκορπίζεται] et post pusillum subinfert: Et dispersit eos Deus inde a facie
 omnis terrae H (= Gen. 11, 8) H | 18 ἔπειτα — πανταχοῦ] in universum orbem H |
 14 τοιοῦτόν S* τοιοῦτον Soort. | 17 ἵνα — ᾧσιν] < H | τῷ] τοῦ S | 18 τινας] + reges
 H | 20 καὶ streicht Blass | 21 διασκορπίζοντας Blass διασκορπίσαντας S | 23 mater
 auch H | ἡ] + aut mater filiae (od. pater fratris), aut H | 24 πικροτέρου] πικροτέρων S
 amariora tormenta H | 25 θεοῦ] + si solus in exsilium relegetur H.

νὶὸν κολάζεις, ἀλλ' ἵνα τοῖς πόνοις αὐτὸν ἐπιστρέψῃς, οὕτως καὶ ὁ
θεὸς τοὺς μὴ ἐπιστρέφοντας τῷ λόγῳ, τοὺς μὴ θεραπευθέντας,
παιδεύσει τοῖς ἀπὸ παθημάτων πόνοις. ἐπὶ παιδείᾳ περιβάλλει ἃ
περιβάλλει κατὰ τὸ εἰρημένον· ἰδιὰ παντὸς πόνου καὶ μάστιγι
5 παιδευθήσῃ Ἱερουσαλήμ. Ἐν' οὖν ἀνξήσῃ ὁ παιδεύων πόνος, δια-
σκορπίζονται οἱ πονοῦντες ἀπ' ἀλλήλων ὡς μὴ εἶναι ἅμα τόνδε καὶ
τόνδε. ἐλύετο γὰρ ἂν τὸ σφοδρὸν τοῦ πόνου διὰ τῆς παραμυθίας
ἐνὸς ἐκάστου πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου.

4. Εἰ δὲ δεῖ προσθῆναι τῷ λόγῳ καὶ ἄλλην αἰτίαν τοῦ δια-
10 σκορπίζεσθαι, καὶ τοῦτο παραθήσομαι. κακοὶ συνόντες ἀλλήλοις τὰ
κακὰ σκοποῦσι καὶ αὖξουσιν, ὡς περ ἄγαθοι συνόντες ἀγαθοῖς περὶ
ἀγαθῶν σκέπτονται. [καὶ] καταλύεται οὖν καὶ διαιρεῖται ἡ κακὴ βουλή,
25 ἰσχύσασα ἂν μετὰ τῶν ὁμοίων, ὅτε διασκορπίζονται | (ἀπ') ἀλλήλων οἱ
μοχθηροί. διὰ τοῦτο οἰκονομεῖ ὁ θεὸς μὴ εἶναι μετ' ἀλλήλων τοὺς
15 φαύλους, τάχα καὶ αὐτῶν προνοῶν, ἵνα μὴ συναξήσῃ αὐτῶν ἡ κακία,
ἀλλὰ μειωθῇ διαλυομένη. ταῦτα διὰ τὸ ἰσκορπιῶ αὐτοὺς ἄνδρα
καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν καὶ τοὺς υἱοὺς
αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, λέγει κύριος.

Ἰούκ ἐπιποθήσω καὶ οὐ φείσομαι καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ
20 διαφθορᾶς αὐτῶν. 5. τοῖς τοιούτοις ῥητοῖς ἐπιβαλνουςιν οἱ ἀπὸ
τῶν αἰρέσεων λέγοντες· ὁρᾶς τὸν δημιουργὸν οἷός ἐστι; τὸν τῶν
προφητῶν θεὸν ὅς φησιν· ἰού φείσομαι καὶ οὐκ οἰκτειρήσω ἀπὸ
διαφθορᾶς αὐτῶν; πῶς δύναται οὗτος εἶναι ἀγαθός; ἔαν δὲ λάβω παρά-
δειγμα τὸν ἐπὶ καλῷ τῷ κοινῷ οὐκ οἰκτειροῦντα δικαστὴν καὶ καλῶς
25 οὐκ ἐλεοῦντα κριτὴν, δυνήσομαι ἀπὸ τοῦ παραδείγματος πείσαι ὅτι
πολλῶν φειδόμενος οὐ φείδεται ἐνὸς ὁ θεός. λήψομαι δὲ παράδειγμα
καὶ ἱατρόν, δεικνὺς ὅτι φειδόμενος τοῦ ὅλου σώματος οὐ φείδεται
μέλους ἐνός. οἷον ἔστω δικαστὴ τὸ προκείμενον τοῦτο, τὴν εἰρήνην
δημιουργῆσαι καὶ κατασκευάσαι τῷ ὑπ' αὐτὸν ἔθνει τὰ συμφέροντα.
30 προσεληλυθῆτω δὲ τις προσαγόμενος φονεὺς ὄρατος τὴν ὄψιν καὶ

4 Jerem. 6, 7. — 20 Vgl. S. 15, 2.

1 ἐπιστρέψῃς] + *ad errore in quem incubuerant* H | 2 τοὺς μὴ θεραπευθέν-
τας] < H | 8 παθημάτων] nach H: *doloribus (et tormentis) μαθημάτων* S | 8/4 ἐπὶ
— περιβάλλει] *ad id retrahit quod fuerunt* H | 8 ἐπὶ παιδείᾳ nach Lietzmann ἐπὶ
παιδείᾳ S | 8 πρὸς τὴν] τῆς? Blass *προσγενομένης?* Koetschau | 11 αὖξουσιν] *et*
in pristina nequitia perseverantes, auget peccata peccatis H | 12 καταλύεται nach
H: *Dissolvitur* καὶ καταλύονται S | 13 ἀπ' Blass Koetschau nach Z. 6 | 16 σκορπιῶ]
et dispergam H (vgl. S. 90, 2) | 20—28 Hierzu Fragm. 44 in C: *Tὸ—ἱατροῦ | 22 ὅς]*
quid H. | 27 ἱατρόν *Hu medici* H ἱατρικὸν S | 28/29 τὴν — συμφέροντα] *quietem*
civitati et pacem genti, cui praesidet, providere H.

καλὸς ιδέσθαι. μήτηρ προσεληλυθέτω ἐλεινοὺς προσφέρουσα λόγους τῷ δικαστῇ, ἵνα ἐλεηθῇ αὐτῆς τὸ γῆρας, ἢ γυνὴ τούτου τοῦ ἀναξίου ἐλεηθῆναι παρακαλεῖτω, περὶ αὐτοῦ τέκνα περιεστηκότα δέσθω. ἐπὶ τούτοις τί συμφέρει τῷ κοινῷ; ἄρα ἐλεηθῆναι τούτον ἢ μὴ
 5 ἐλεηθῆναι; ἀλλὰ ἐλεηθεὶς μὲν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐπανελεύσεται· μὴ
 259^v ἐλεηθεὶς δὲ αὐτὸς μὲν ἀποθάνεται, τὸ δὲ | κοινὸν βελτιωθήσεται. οὕτως ὁ θεὸς ἐὰν φείσῃται τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐλεῆσῃ αὐτόν, καὶ || 198 οἰκτιρήσῃ ὡς μὴ κολάσαι αὐτόν, τίς οὐκ ἐπιτριβήσεται; <τίς> τῶν φαύλων καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν κολαστηρίων πανομένων τῶν
 10 ἁμαρτημάτων οὐκ ἐπιτριβήσεται, οὐ χείρων ἔσται; τοιαῦτα καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενα ἔστιν ἰδεῖν· ἡμαρτέ τις, ἐδεήθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περὶ κοινωνίας. ἐὰν τάχιον ἐλεηθῇ, ἐπιτριβεται τὸ κοινόν, αὐξεται ἢ ἁμαρτία ἐτέρων. ἐὰν δὲ λογισμῷ οὐχ ὡς ἀνελεήμων οὐδ' ὡς ὠμὸς <ὁ> δικαστῆς, ἀλλ' ὡς προνοοῦμενος καὶ τοῦ ἐνός, πλεον δὲ
 15 προνοοῦμενος τῶν πολλῶν παρὰ τὸν ἕνα σκοπήσῃ τὴν ἐσομένην ζημίαν τῷ κοινῷ ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ἐνός καὶ τῆς συγχωρήσεως τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ, δῆλον ὅτι ποιήσει ἐκβαλεῖν τὸν ἕνα, ἵνα σώσῃ τοὺς πολλοὺς.

Ἴδε μοι καὶ λατρόν, τίνα τρόπον ἐὰν φειδόμενος ἢ τοῦ τέμνειν
 20 ὅ,τι χρῆ τέμνειν, ἐὰν φειδόμενος τοῦ καυτηριάξεν <ὅ,τι χρῆ καυτηριάξεν> διὰ τοὺς πόρους τοὺς ἐπακολουθοῦντας τοῖς τοιοῦτοις βοηθήμασι, τίνα τρόπον ἢ νόσος αὖξει καὶ χείρων γίνεται. ἐὰν δὲ τολμηρότερον οἶον προσέλθῃ τῇ τομῇ καὶ τῇ καύσει, θεραπεύσει διὰ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι, διὰ τοῦ δοκεῖν μὴ οἰκτελεῖν ἐκείνον τὸν καυτηριαζόμενον καὶ τὸν τεμνόμενον. οὕτως καὶ ὁ θεὸς οὐχ ἕνα ἄνθρωπον
 25 οἰκονομεῖ, ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον οἰκονομεῖ, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, τὰ ἐν τῇ γῆ πανταχοῦ διοικεῖ. σκοπεῖ οὖν τί συμφέρει ὅλῳ τῷ κόσμῳ καὶ πᾶσι τοῖς οὔσι, κατὰ τὸ δυνατόν σκοπεῖ καὶ τὸ συμφέρον τῷ
 280^r ἐνί, | οὐ μέντοι ἵνα γένηται ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κόσμου τὸ τοῦ ἐνός συμφέ-
 30 ρον. διὰ τοῦτο καὶ πῦρ αἰώνιον ἠτοιμάσθη, διὰ τοῦτο καὶ γέεννα

1 Vgl. Gen. 3, 6 — 80 Vgl. Matth. 18, 8 25, 41.

8/9 τίς τῶν φαύλων καὶ . . . πανομένων nach H: *Quis malorum qui . . . terrentur τῶν φαύλων καὶ . . . πανόμενος S | 16 κοινωνίας . . . καὶ τῆς* < H | 10 τίνα τρόπον > < H Co | ἢ Co ἢ S | 20 ὅ,τι > ὅτι S *ergo vulneris quod H ὅτε Co | ὅ,τι χρῆ καυτηριάξεν nach H: id, quod indicat cauterio | 22 ἢ HuH ἢ S | αὖξειται Co; vgl. Z. 13, aber auch S. 91, 5. 15 | 28 θεραπεύσει Co θεραπεύσῃ S | 25 τὸν > zu streichen? | 27 διοικεῖ > + et cum hoc provideat, quod uni commodum sit, multo magis H | 27. 28 σκοπεῖ Ru providet H σκοπεῖ S | 28 κατὰ τὸ δυνατόν > < H | 29 ἐπὶ ζημίᾳ Blass Koetschau ἐπιζημία S damno H.*

ἠντρέπισται, διὰ τοῦτο ἔστι τι καὶ σκότος ἐξώτερον, ὧν χρεία οὐ μόνον διὰ τὸν κολαζόμενον, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὸ κοινόν.

6. Εἰ δὲ θέλεις τὴν γραφὴν μάρτυρα λαβεῖν, ὅτι καὶ εἰς ἐτέρων παιδευσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ κολάζονται, κἄν οὗτοί ποτε ἀπεγνωσμένοι
 5 ὡς περὶ θεραπείας, ἄκουε Σολομῶντος ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγοντος·
 ῥοιμοῦ μαστιγούμενου ἄφρων πανουργότερος ἔσται. οὐκ αὐτὸν
 τὸν μαστιγούμενον εἶπεν ἔσεσθαι πανουργότερον καὶ φρονημώτερον
 διὰ τὰς μάστιγας, ἀλλὰ τὸν ἄφρονά φησι μεταβάλλειν ἀπὸ ἀφροσύνης
 εἰς φρόνησιν διὰ τὰς προσαγομένας τῷ λοιμῷ μάστιγας· τοῦτο γὰρ
 10 σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐνταῦθα τῆς πανουργίας. καὶ μεταβάλλει
 διὰ τοῦ βλέπειν ἐτέρους μαστιγούμενους ὁ ἄφρων. οὐκοῦν συμφέρει
 ἡμῖν, ἔάν γε σωτηρίας ἄξιοι γενώμεθα δι' ἄλλων κολαζομένων, ἢ
 ἄλλων κόλασις. καὶ ὡς συνήνεγκεν τὸ παράπτωμα τοῦ Ἰσραὴλ τῇ
 σωτηρίᾳ τῶν ἔθνων, οὕτως συνοίσει ἢ κόλασις (τινῶν) τῇ ἐτέρων
 15 σωτηρίᾳ. διὰ ἢ τοῦτο ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς φησιν· οὐ φείσομαι καὶ 199
 οὐκ οἰκτιρήσω ἀπὸ διαφθορᾶς αὐτῶν.

7. Περιγεγραμμένου δὲ τοῦ ἐνὸς κεφαλαίου ἴδωμεν καὶ τὸ ἕτερον
 τί ἡμᾶς διδάσκει· ἀκούσατε καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι
 κύριος ἐλάλησε. δότε τῷ κυρίῳ θεῷ ἡμῶν δόξαν πρὸ τοῦ σνοσκοτάσαι,
 20 καὶ πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκυτεῖνά· καὶ
 ἀναμενεῖτε εἰς φῶς, καὶ ἐκεῖ σκιά θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος.
 260 ἔάν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ
 προσώπου ὕβρεως, καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, διότι
 συνετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. [του]τοὺς αὐτοὺς βούλεται ἀκούσαι
 25 καὶ ἐνωτίσασθαι, οὐκ ἀρκούμενος οὔτε τῷ ἀκούειν αὐτοὺς μόνον
 οὔτε τῷ ἐνωτίζεσθαι. διὸ φησιν· ἀκούσατε καὶ ἐνωτίσασθε. εἰτα
 μετὰ τοῦτο προστάσσει αὐτοῖς μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ διδάσκει ὁ ποιητὴν.
 τί οὖν τὸ ἀκούσαι καὶ τί τὸ ἐνωτίσασθαι, ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως
 κατανοήσωμεν. τὸ ἐνωτίσασθε εἰς τὰ ὅσα δέξασθε, καὶ τὸ ἀκούσατε,
 30 εἰ πρὸς ἀντιδιαστολήν λέγεται τοῦ ἐνωτίσασθε, μήποτε ἔστιν εἰς

1 Vgl. Matth. 18, 9 u. δ. — Vgl. Matth. 8, 12 u. δ. — 6 Prov. 19, 22. —
 18f. Vgl. Röm. 11, 11. — 28 ff. Vgl. de or. 27, 6 (Orig. II, 367, 5ff.): τίς γὰρ ποτε
 Ἑλλήνων ἐχρήσατο τῇ ἐνωτίζον· προσηγορίᾳ . . . ἀντὶ τοῦ εἰς τὰ ὅσα δέξαι.
 Hier. Comm. 933: Audite et auribus percipite . . . tam mente, quam corpore.

11 μαστιγούμενους] + propter ea, quibus ipse obnoxius est H | 12 δι' ἄλλων
 κολαζομένων] < H w. e. sch. | 14 τινῶν] nach H: quorundam | 15 ἀγαθός] + et
 clemens H | 17 δὲ Ru autem H δὴ S | 19 ἡμῶν] vestro H vgl. S. 95, 27 97, 13ff.
 98, 12 99, 5 | 24 τοὺς αὐτοὺς nach H: eosdem | 25 ἐνωτίσασθαι] σα in Ras. S |
 ἀρκούμενος Hu contentius H ἀρκούμενος S | 26 ἐνωτίσασθε] ἐνωτίζεσθε S | 29 ἐνω-
 τίσασθε] Scott. ἐνωτίσασθαι S* + ut mihi quidem videtur H | 30 εἰ nach H: si ἢ S.

τὴν διάνοιαν δέξασθε. καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων ἐν ταῖς γραφαῖς ἃ μὲν ἔστιν ἀπορρητότερα καὶ μυστικώτερα, ἃ δὲ αὐτόθεν χρῆσιμα τοῖς νοοῦσι. περὶ μὲν τῶν ἀπορρητοτέρων οἴμαι λέγεται τὸ ἀκούσατε, περὶ δὲ τῶν αὐτόθεν χρησίμων καὶ χωρὶς ἐρμηνείας δυναμένων ὠφελῆσαι τὸν ἀκούοντα τὸ ἐνωτίσασθε. ὅλην οὖν τὴν γραφὴν ἐὰν ἐξετάσωμεν, ἐροῦμεν ὀδοίμοι γενόμενοι τραπεζῖται· τοῦτο μὲν ἀκούσατε, τοῦτο δὲ ἐνωτίσασθε.

Εἶτα ἐπὶ ἐπακούσωμεν καὶ ἐνωτισώμεθα, προστάσσει ἡμῖν· καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· ἡμεῖς γὰρ ὁ ὕψων ἐαυτὸν ταπεινωθήσεται. καὶ 10 ὁ σωτὴρ δὲ ἐν τῷ λέγειν· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαισι ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, διδάσκει ἡμᾶς τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι. μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο τὸ ἀμάρτημα πολὺ ἐν ἡμῖν ἔστιν, ὅτι μὲν γὰρ πάντῃ ἀλόγως ἐπαυρόμενοι καὶ ἐφ' ᾧ οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν ἐπαίρεσθαι 261^r χροῖ |, ὅτι δὲ μετὰ πιθανότητος, ὅτι εὐλογον τὸ ἐφ' ᾧ ἐπαυρόμεθα, οὐ μὴν ὑγιὲς καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τὸ ἐπαίρεσθαι. 8. ὃ δὲ λέγω οὕτως ἔσται σαφές· εἰσὶ τινες ἐπαυρόμενοι, ὅτι εἰσὶν υἱοὶ ἡγεμόνων καὶ ὅτι γένους εἰσὶ τῶν ἀπὸ κοσμικῶν ἀξιομάτων μεγάλων. οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ ἀπροαιρέτῳ καὶ ἀδιαφόρῳ πράγματι ἐπαυρόμενοι οὐδὲ πιθανότητα 20 εὐλογον ἔχουσι τὴν παραβαλλομένην αὐτοῦς ἐπὶ τὸ ἐπαίρεσθαι. εἰσὶν ἢ ἐπαυρόμενοι, ὅτι ἐξουσίαν ἔχουσιν ἀναιρεῖν ἀνθρώπους, καὶ 200 ἐπαυρόμενοι, ὅτι εἰλήφασιν τὴν παρ' αὐτοῖς καλουμένην προκοπὴν τοιαύτην ὥστε ἀποτεμεῖν ἀνθρώπων κεφαλὰς. ἢ δόξα τῶν τοιούτων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν ἔστιν. ἄλλοι ἐπὶ πλούτῳ ἐπαυρονται, οὐ τῷ 25 ἀληθινῷ ἀλλὰ τῷ κάτω· καὶ ἄλλοι ἐπαυρονται, φέρ' εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ οἰκίᾳ ἔχειν καλὴν ἢ ἀγροῦς πολλοῦς. οὐδὲν τούτων ἔστι λόγου ἄξιον, οὐ χροῖ ἐπαίρεσθαι ἐπὶ τινι τούτων.

6 Vgl. Ropes TU XIV, 2, 141 ff. — 9 Luk. 18, 14. — 10 Matth. 11, 29. — 18 ff. Vgl. in I Kor. 9, 18 (Cat. Cram. V, 176, 5 ff.): ὅσα ἐξ ἀνάγκης ποιοῦμεν, ταῦτα οὐκ ἔχει καύχημα. ὅσα δὲ προαιρέσει ποιοῦμεν, οὐκ ἐπιχειμένης ἀνάγκης, ταῦτα ἔχει καύχημα. οἷον ὁ μὴ μοιχεύων ἢ φονεῖων [l. πορνεύων] οὐκ ἔχει καύχημα, ἀλλ' ὁ παρθενεύων· οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἦλθον εἰς τὸ παρθενεύειν, ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως. — 23 Vgl. Phil. 3, 19.

1 δέξασθε Co, vgl. H; δέξασθαι S | καὶ — γραφαῖς] Neque vero hoc solum in loco, sed in omni Scriptura H | 7/8 ἐνωτίσασθε. εἶτα nach H: debemus, hoc auribus percipere. Deinde ἐνωτίσασθε δέχεται S | 12 ἄλλων] nullis H | 18 ἔστιν] + nec unus est modus superbiae H, vielleicht richtig | 14 ᾧ nach Z. 24. 25 ὧν S | 14/15 καὶ — χροῖ] in his effertur, quae magis pudore digna sunt, aut certe modum elationis excedunt H | 15. 19 πιθανότητος usw. Hu πιθανότητος usw. S | 15/16 ᾧ . . . ἐκείνῳ] vgl. zu Z. 14 ὁ . . . ἐκείνο S | 19 πράγματι ἀδιαφόρῳ S | 25 φέρ' εἰπεῖν] < H | 26/27 οὐδὲν — ἄξιον] < H.

Τὸ πιθανὸν δὲ περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅταν τις ἐπαίρηται, ὅτι σοφός ἐστι, καὶ ἐπαίρηται συνειδῶς ἑαυτῷ, ὅτι ἦδη ἀπὸ δέκα ἐτῶν οὐχ ἦψατο ἀφροδισίων ἢ καὶ ἐκ παίδων οὐχ ἦψατο· καὶ πάλιν ἄλλος ἐπαίρεται, ὅτι δεσμούς ἐφόρεσε τοὺς περὶ Χριστοῦ. πιθανότης μὲν
 5 ἐστὶν ἐνταῦθα ὑποβάλλουσα, ὅτι εὐλόγως τις ἐπαίρεται, οὐδὲ ἐπὶ τούτοις δὲ ὡς πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον εὐλόγως τις ἐπαίρεται. οὕτως οὐκ ἐστὶν οὐδὲ ἐπὶ τούτοις εὐλόγως ἐπαίρεσθαι. Παῦλος εἶχε τὴν ὕλην τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν διὰ τὰς ὀπτασίας, διὰ τὰ ὄραματα, διὰ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα, διὰ τοὺς καμάτους οὓς ἔκαμεν ὑπὲρ Χριστοῦ,
 10 διὰ τὰς ἐκκλησίας ἃς ἐπηξέ φιλοτιμούμενος, ὅπου μὴ ὠνομάσθη
 201⁷ Χριστός, θεμελιούν ἐκκλησίαν. ταῦτα πάντα ὕλη (ἤ) τοῦ ἐπαίρεσθαι αὐτὸν, εἰ γὰρ λέγειν μετὰ πιθανότητος τῆς περὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι, ὅτι καλῶς ἂν ἔδοξε τισὶν ἐπαίρεσθαι αὐτόν. ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ οὐδὲ τὸ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίρεσθαι ἀκίνδυνόν ἐστίν, ὁ χρηστός
 15 πατήρ ὡς ἐδωρήσατο αὐτῷ ὀπτασίας καὶ ὄραματα, οὕτως αὐτῷ ἐν χαρίσματος μοίρᾳ ἔδωκεν ἄγγελον σατάν, ἵνα αὐτὸν κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. καὶ περὶ τούτου τρις τὸν κύριον παρεκάλεσεν, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, ὁ κατ' οἰκονομίαν ἵνα μὴ ἐπαίρηται δοθεὶς αὐτῷ. καὶ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ κύριος (ἄξιός
 20 γὰρ ἦν ἀποκρίσεως κυρίου ὁ Παῦλος) καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἄρκει σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἐπὶ οὐδενὶ οὖν δεῖ ἐπαίρεσθαι· ἀκολουθεῖ γὰρ πεσεῖν τῷ ἐπαίρεσθαι κατὰ τὸ πρὸ συντριβῆς ὑψοῦται καρδίᾳ ἀνδρὸς καὶ πρὸ δόξης ταπεινοῦται. ταῦτα μὲν εἰς τὸ ἀκούσατε καὶ ἐνωτίσασθε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε, ὅτι
 25 κύριος ἐλάλησεν.

9. Ἴδωμεν δὲ καὶ τίνα κελεύει ἡμᾶς μετὰ ταῦτα ποιεῖν· ἵδοτε φησὶ κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά· καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. τὸν διδόντα ἵδοξαν τῷ θεῷ· θέλει διδόναι ἵδοξαν τῷ θεῷ·
 30 φωτὸς ὄντος, ὡς οὐ δυναμένης δόξης ἀπαγγέλλεσθαι τοῦ θεοῦ, ἐπὶ

4 Vgl. Eph. 3, 1 Phil. 1, 13 u. 8. — 8. 15 Vgl. II Kor. 12, 1 Act. 16, 9. 10 18, 9. — 9 Vgl. Röm. 15, 19 II Kor. 12, 12. — Vgl. II Kor. 12, 10. — 10 Vgl. Röm. 15, 20. — 16 ff. Vgl. II Kor. 12, 7. 8. — 20 II Kor. 12, 9. — 28 Prov. 18, 12.

1 πιθανόν] Scorr. κειθανόν S* + et dignum iudicatur, ut quidem putant H | 4. 12 πιθανότης usw. Hu κειθανότης usw. S | 6/7 οὕτως—ἐπαίρεσθαι] quia et in rebus bonis gloriari, non est sine discrimine H | 11 θεμελιούν ἐκκλησίαν Blass jacere fundamentum H θεμέλιον ἐκκλησίαν S | ὕλη ἦν Blass Koetschau nach M: matheriae erant | 15 ὡς Hu quomodo H ἃς S 8ς Co | 16 σατάν] Satanas | 20 κυρίῳ übergesch. S¹ | 21 ἐπὶ] ἐπεὶ S ἐπ' Hu | 26 τίνα—ποιεῖν] caetera H | 27 ἡμῶν] vgl. zu S. 93, 19 ὑμῶν S' nostro (od. testro) H | συσκοτάσαι] + et H | 30 ἀπαγγέλλεσθαι Co ἀπαγγέλλεσθαι S.

ουσκοτάση και γένηται σκοτός. πότε οὖν ουσκοτάζει, και πότε ὁ ουσκοτασμός οὐ γίνεται; ἐργάζεσθε ὡς τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν. (τὸ φῶς ἐν σοὶ ἐστίν), ἐὰν ἔχῃς ἐν σοὶ τὸν εἰπόντα· ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὅσον τοῦτό σοι ἀνατέλλει, δόξαζε τὸν θεόν·
 262^r ἴσθι δὲ ὅτι δύναται ἢ γενέσθαι σκοτασμός τις, και χρῆ μὴ μείναι τὸν 201
 σκοτασμὸν τοῦτον, ἀλλὰ πρὸ τοῦ σκοτάσαι τὴν δόξαν διδόναι τῷ θεῷ.

10. Τάχα νοήσομεν τὸ γεγραμμένον χρησάμενοι λέξει εὐαγγελικῇ εἰρημένῃ ὑπὸ τοῦ σωτήρος οὕτως ἐχούσῃ· ἐργάζεσθε ὡς ἡμέρα ἐστίν·
 10 ἔρχεται νῦν ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. ἡμέραν ἐκεῖ ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον (ἀλλὰ ἀναγκαίως προσέθηκα τὸ ἐκεῖ· οἶδα γὰρ ἐν ἄλλοις ἄλλα πάλιν δηλούμενα) ἡμέραν οὖν ὠνόμασε τὸν αἰῶνα τοῦτον, σκοτός δὲ και νύκτα τὴν συντέλειαν διὰ τὰς κολάσεις. ἵνα τί γὰρ ἵμῖν ἐπιθυμῶμεν ἡμέραν κυρίου; και αὕτη ἐστὶ σκοτός και οὐ φῶς·
 15 φησὶν Ἀμὼς ὁ προφήτης. ἐὰν ἴδῃς τί τὸ σκυθρωπὸν μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, τὸ ἐπακολουθοῦν ὡς σχεδὸν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων κολαζομένων ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὅφει ὅτι συνεσκότασε τότε τὸ περιέχον και οὐκέτι οὐδεὶς δύναται δοξάζειν τὸν θεόν, εἶπε και τοῖς δικαίοις προσέταξεν ὁ λόγος θεοῦ λέγων· ἐβάδιζε,
 20 λαός μου, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς μου. ἅμα δὲ ἐν τούτοις, εἴ τις δύναται, τηρεῖτω ὅτι εἰρηκε· μικρὸν ὅσον ὅσον. ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ μικρὸν ὅσον μικρὸν ἐστὶ θεοῦ, οὐκ ἐστὶ μικρὸν ἀνθρώπων· χρῆ γὰρ βλέπειν ὅτι ἐκάστω ἐστὶ τι μικρὸν
 25 και μέγα. και ἀπὸ παραδειγματος παραστήσω ὅτι ἐκάστω ἐστὶ τι μικρὸν ἢ μέγα. ἐκάστω ζῶν μικρὰ τροφή ἢ τοσῆδε ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς συστάσεως αὐτοῦ, και πολλὴ τροφή (ἢ) τοσῆδε ὡς πρὸς
 262^v τὴν σύγκρισιν πάλιν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. και οὕτως τὸ μικρὸν τοῦ ἀνθρώπου ἄλλω ζῶν μέγα ἐστὶ. τὸ μικρὸν, φέρ' εἰπεῖν, ἀνδρὶ
 30 πολὺ ἐστὶ παιδίου. οὕτως μικρὸς χρόνος ἐστὶν ὁ τῆς ζωῆς τῆς ἀν-

2 Vgl. Joh. 9, 4 12, 35. — 8 Joh. 8, 12. — 9 Joh. 9, 4. Vgl. Hier. Comm. 933.
 — 10 Vgl. Philo, Leg. alleg. III I, 92 M, u. 8. — 18 Amos 5, 18. — 19 Jes. 26, 20.
 — 22 f. Jes. 26, 20.

2. 9 ὡς] donec H | 8 τὸ—ἐστίν] nach H: *Lumen in te est* | 5 δύναται γενέσθαι nach H: δ. λέγεσθαι S *futurae sunt* H | 12 δηλούμενα] + *ex diei vocabulo* H | 18 κολάσεις] o in Ras. S + *quae futurae sunt* H | 19 δικαίοις] + *in Isaias* H | 20 ταμιεῖον] *promptuaria* H vgl. S. 97, 4 | 21 ὅσον²] a. R. S¹ | 21/22 ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς μου] *ira Dei* (od. *Domini*) H, doch vgl. S. 97, 8 u. in Gen. Hom. 2, 3 (Lo 8, 136): *furor irae meae* | 24 τι] *Übergeschr.* S¹ | 26 ἢ Blass ἢ S | 27 ἢ Blass | 28 αὐτοῦ] + *et quod alii pusillum est, aequae id ipsum alii multum est. Quid de animalibus loquor H.*

θρωπίνης πᾶς καὶ ὁ τοῦ πολυχρονίου ὡς πρὸς ὅλον τοῦ παντός ἐνεστηκότος αἰῶνος. οὕτω δὴ καὶ τὸ μικρὸν τοῦ θεοῦ πολὺ ἐστὶν ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ αἰὼν ἐστὶν ὅλος τὸ μικρὸν τοῦ θεοῦ. ἐὰν λέγηται οὖν· ἠβάδιζε, λαός μου, εἰσελθε εἰς τὰ ταμειά σου, ἀπόκλεισον τὴν
 5 θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, τὸ μικρὸν ἐκεῖνο νομιστέον λέγεσθαι οὐ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ κελευομένου βαδίζειν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμεία ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ αὐτὰ προστάσσοντος, ᾧ μικρὸν ἐστὶ τὸ τούτῳ πολὺ. εἰ γὰρ ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ, δεῖ τινὰς εἰσελθεῖν εἰς τὰ ταμεία ἑαυτῶν, εἰδὼ
 10 δὲ οἷς οὐκ ἀφίεται τὰ ἁμαρτήματα οὐ μόνον παρ' ὅλον τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀλλὰ καὶ παρ' ὅλον τὸν μέλλοντα, δῆλον ὅτι τὸ μικρὸν τοῖς εἰρημένοις παρεκτείνεται.

11. Ἄρα οὖν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν. πῶς δίδομεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν; οὐκ ἐν φωναῖς καὶ λεξιδίοις ζητῶ
 15 τὸ δίδοναι κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν ὁ δίδους δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ δίδωσι δόξαν αὐτῷ. ἐν σωφροσύνῃ δόξασον τὸν θεόν, ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν εὐποιᾷ δόξασον τὸν θεόν· δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ, δὸς δόξαν τῷ θεῷ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ὁσιότητι καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ οὕτω
 20 δοξάζει τις τὸν θεόν, ἐὰν εἶπω τὰ ἐναντία, μὴ δόξητέ με βλασφημεῖν· μάρτυρα γὰρ παραστήσω κἀκείνων τὴν γραφήν. ὁ σώφρων δοξάζει τὸν θεόν, | ὁ ἀκολασταίνων ἀτιμάζει τὸν θεόν. τὸν γὰρ
 203r καὶ τὸν θεοῦ ὡς Ναβουχοδονόσορ καταστρέφει καὶ φθείρει τὸν καὶ τὸν θεοῦ· καὶ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεόν ἀτι-
 25 μάζει (λέξις ἐστὶ καὶ αὕτη ἀποστολική). οὐκοῦν ἀδοξίαν περιτίθησι τῷ θεῷ ὁ ἁμαρτωλός. καὶ τὰ περὶ προνοίας ζητεῖται, ὡς τινὰς διστάζειν εἰ ἐστὶ πρόνοια [πρόνοια], δι' οὐδὲν ἄλλο ὡς διὰ τὴν κακίαν. ἄνελε τὴν κακίαν, καὶ οὐ προσκόπτεις τῇ προνοίᾳ. ἄνω δὲ

4 Jes. 26, 20. — 6ff. Vgl. Jes. 26, 20. — 10 Vgl. Matth. 12, 32. — 14 ff. Vgl. in I Kor. 1, 29 (Cat. Cram. V, 31, 18ff.): καὶ κατὰ σάρκα εἰσὶ σοφοὶ οἱ λέξει διὰ [1. λεξίδια] μόνῃ μεμελετηκότες καὶ καλλωπιζόντες. — Vgl. in I Kor. 3, 17 (Cat. Cram. V, 64, 32ff.): δόξαν δὲ ἔχει πλεονα ἢ ἐλάττω, ὁ ποῶν δοξάζεσθαι τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατρὸς διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ . . . οὐ δύναται μέντοι γε ἔχων τις πνεῦμα ἁμαρτίας τινὸς εἶναι καὶ θεοῦ. — 28 Vgl. Jerem. 52, 13. — Vgl. I Kor. 3, 17. — 24 Vgl. Röm. 2, 23.

8 σχέσιν] naturam H (= φύσιν ?) | 8 φ̄ nach H: cui ὁ S | 9 ἑαυτῶν Blass nach H: sua ἑαυτοῦ S | 13 ἡμῶν] vgl. zu S. 93, 10 testro H | δίδομεν Blass δίδαμεν S | 14 λεξιδίοις S | 18/19 εὐσεβείᾳ καὶ ὁσιότητι] vgl. H: pietate, sapientia εὐποιᾷ καὶ ὁσιότητι S | 19 ταῦτα—καὶ] < H | 21 γραφήν] + quomodo H | 25 οὐκοῦν] + glorificat Deum justus H, wohl richtig (vgl. Z. 21) | 27 πρόνοια² streicht Hu nach H.

κάτω οἱ προσκόπτοντες τῇ προνοίᾳ ταῦτα λέγονοι· διὰ τί τοσοῦτοι μοιχοὶ καὶ τοσοῦτοι μαλακοί, διὰ τί τοσοῦτοι ἄθεοι καὶ τοσοῦτοι ἄσεβεις; καὶ εἰσιν οἱ γεννήσαντες τὴν ἀδοξίαν τῇ προνοίᾳ, τὰ προσκόμματα τῷ θεῷ, τὴν βλασφημίαν τῷ κτίσαντι τὸν κόσμον οἱ ἁμαρτάνοντες. διδόασιν (μὲν οὖν τινες δόξαν τῷ θεῷ), οὐ διδόασιν δὲ δόξαν τῷ θεῷ οἱ τὰ ἐναντία τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ ποιοῦντες διὰ τῶν ἁμαρτημάτων.

12. Ὡστε δόξαν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν πρὸ τοῦ σκοτεῖναι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινά. ἔστι τινὰ ὄρη σκοτεινά, (ἔστι τινὰ ὄρη φωτεινά)· πλὴν ἐπ(εῖ) ὄρη ἐκάτερα, μεγάλα ἐκάτερα. φωτεινὰ ὄρη οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, οἱ προφηταί, Μωσῆς ὁ θεράπων, οἱ ἀπόστολοι Ἰησοῦ Χριστοῦ. ταῦτα πάντα ὄρη ἔστι φωτεινά, καὶ περὶ τούτων νομίζω λελέχθαι ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις. ποτα δὲ ὄρη σκοτεινά; 15 οἱ τὰ ὑψώματα ἐπαίροντες κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. ὁ διάβολος ὄρος σκοτεινόν ἔστιν, οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου οἱ καταργούμενοι ὄρη εἰσὶ σκοτεινά καὶ τὸ δαιμόνιον ὁ σεληνιασμός ὄρος ἦν, καὶ σκοτεινόν ὄρος ἦν, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ σωτὴρ· ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ. περὶ γὰρ σεληνιασμοῦ τοῦ λόγου ζητούμενον καὶ λεγόντων 20 τῶν μαθητῶν· διὰ τί οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτόν, ἀποκρίνεται ὁ σωτὴρ ὅτι ἐὰν ἐχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, περὶ οὗ προετινάτε, περὶ οὗ ἐζητήσατε, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετὰβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται. ἐνθεν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ ἐπὶ τὸν τόπον τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ. οἱ οὖν προσ-

1 Vgl. I Kor. 6, 10. — 4 Vgl. Röm. 2, 24? — 9 ff. Vgl. in Num. Hom. 15, 1 (Lo 10, 171): Montes isti non sunt sancti montes illi, de quibus scriptum est: »fundamenta ejus in montibus sanctis« (Psal. 86, 1) . . . sed illi, de quibus dicitur: »montes tenebrosi«. — 14 Psal. 86, 1. — 14 ff. Vgl. Hier. Comm. 934: montes tenebrosos, adversarias scilicet fortitudines, quae tormentis et cruciatibus propositae sunt. Vgl. Olymp. (Gh II, 183): ὄρη σκοτεινὰ αἱ πονηραὶ δυνάμεις, καὶ αἱ διαβολικαὶ ἐνέργειαι. — 15 Vgl. II Kor. 10, 5. — 16 Vgl. I Kor. 2, 6. — 17 ff. Vgl. in Matth. Tom. 13, 7 (Lo 3, 223): ὄρη ἐν τούτοις οἶμαι λέγεσθαι τὰς ἐν κακίᾳ κεχρυσμένῃ καὶ μεγάλῃ γεγεννημένῃς ἀντικειμένῃς δυνάμεις . . . εἰθ' ὁ τοιοῦτος ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ — δεικνυμι δὲ τὸ ἄλλαν καὶ κωφὸν ἐν τῷ λεγομένῳ σεληνιαῖζεσθαι πνεῦμα — »μετὰβα ἔνθεν« — δηλονότι ἀπὸ τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου — (»ἐκεῖ«) ἐπὶ τὰς τὴν ἄβυσσον — »καὶ μεταβήσεται«. — 18 Matth. 17, 20. — 20 Matth. 17, 19. — 21 ff. Matth. 17, 20.

5 μὲν—θεῷ nach H: ex quibus liquido apparet alios dare Deo gloriam | 8 ἡμῶν S* ὑμῶν Scorr. vestro H vgl. zu S. 93, 19 | σκοτεῖναι] + et H | 10 ἔστι—φωτεινά Ru nach H: alii lucentes | ἐπει Ru nach H: quia | 11 ἐκάτερα] < H | ἅγιοι] < H | 12 μωσῆς S | θεράπων] + ejus H | 12/18 ταῦτα—καὶ] < H | 17 ὁ σεληνιασμός] lunatici H | 20 διὰ τί] < H.

κόπτοντες οὐ προσκόπτουσιν ἐπὶ ὄρη φωτεινά, ἀλλ' ἐπὶ ὄρη σκοτεινά, ὅταν γένωνται μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, τῶν 203 σκοτεινῶν ὁρέων.

Ἐὰν ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. δύναται μέντοι συνάπτεσθαι τῷ ὁδοῦ 5 κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν (τὸ ἔκαστος ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. ἔαν δῶτε ἑαυτὸν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν δόξαν) πρὸ τοῦ συσκοτάσαι, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν ἐπὶ ὄρη σκοτεινά, δηλονότι, καὶ συσκοτάσει, ἀναμενεῖτε τὸ φῶς καὶ τὸ φῶς ὑμᾶς διαδέξεται. ἄλλος δὲ εἶποι ἄν (οὐκ οἶδα πότερον ὑγιῶς νοῶν ἢ μῆ), ὅτι καὶ οἱ προσκόπτοντες ἔπ' ὄρη 10 σκοτεινά ἀναμενοῦσι παρὰ τοῖς ὄρεσι τοῖς σκοτεινοῖς ἀναμένοντες τὸ τοῦ ἐλεύου φῶς· τοῦτο γὰρ εἶναι δόξει τὸ ἔκαστος ἀναμενεῖτε εἰς φῶς. ἔκαστος δὲ ἔλθῃ τις ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ σκοτεινά, ἴδωμεν τί ἐστὶν ἐκεῖ· σκία θανάτου. ὅπου τὰ σκοτεινά ὄρη, ἐκεῖ σκία θανάτου ἀπ' αὐτῶν τῶν σκοτεινῶν ὁρέων γεννωμένη· 13. καὶ τεθήσονται εἰς 15 σκότος.

Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως. κλαύσει ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ 204^r προσώπου ὕβρεως. τῶν ἀκούοντων οἱ μὲν κεκρυμμένως ἀκούουσι, οἱ δὲ, καὶ ἀκούουσιν, οὐ κεκρυμμένως ἀκούουσι. τί οὖν ἐστὶ τὸ κεκρυμμένως ἀκούειν ἢ τὸ ἄλλα λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ 20 τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν; καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγεται, ὅτι τὰ κλειονα τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἐν ἀποκρύφοις. ἔαν ἀκούω τοῦ νόμου, ἦτοι κεκρυμμένως ἀκούω ἢ οὐκ ἀκούω κεκρυμμένως. ὁ Ἰουδαῖος οὐκ ἀκούει κεκρυμμένως τοῦ νόμου· διὰ τοῦτο φανερώς περιτέμνεται, 25 οὐκ εἰδὼς ὅτι οὐχ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή. ὁ δὲ ἀκούων τῆς περιτομῆς κεκρυμμένως, ἐν κρυπτῷ περιτμηθήσεται· ὁ ἀκούων τῶν περὶ τοῦ πάσχα νενομοθετημένων κεκρυμμένως, ἐσθίει ἀπὸ τοῦ προβάτου Χριστοῦ (τοῦ γὰρ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός), καὶ εἰδὼς τὴν σάρκα τοῦ 30 λόγου ὅποια ἐστὶ, καὶ εἰδὼς ὅτι ἀληθής ἐστι βρωσίς, μεταλαμβάνει ταύτης· κεκρυμμένως γὰρ ἤκουσε τοῦ πάσχα. ὁ δὲ πολὺς οὗτος Ἰουδαῖος διὰ τοῦτο τὸν κύριον Ἰησοῦν ἀπέκτεινε καὶ ἐνοχος καὶ

19 I Kor. 2, 7. — 21 Sir. 16, 21. — 25 Röm. 2, 28. — 27 Vgl. Röm. 2, 29. — 29 Vgl. I Kor. 5, 7. — 30 Vgl. Joh. 6, 53.

2 γένωνται Hu fuerint H γένωμαι S | 5 ἡμῶν] vgl. zu S. 93, 19 nostro (od. restro) H ὑμῶν S | 5/6 τὸ—δόξαν nach H: hoc quod modo infert: Et sustinebitis in lumen. Si dederitis Domino Deo vestro gloriam | 6 συσκοτάσαι] + et H | 8 τὸ φῶς?] < H | 10 παρὰ—ἀναμένοντες] aliquando H | 25 οὐχ ἰδῶς [sic] Co nesciens H οὐχ ἰδ' ὡς S | 26 ὁ δὲ Hu Qui autem H οὐδὲ S | ἀκούων Soorr. vgl. H ἀκούω S* | 31 πάσχα Co πάσχου S | πολὺς οὗτος] miserabilis H; danach Hu: πολυδοκίμος [sic], doch vgl. S. 34, 30 u. 6.

σήμερόν ἐστι τῷ φόνῳ Ἰησοῦ, ἐπεὶ μὴ κεκρυμμένως μῆτε τοῦ νόμου
 μῆτε τῶν προφητῶν ἤκουσεν. ἐὰν ἀναγινώσκῃς περὶ τῶν ἄζυμων,
 ἔστιν ἀκούσαι κεκρυμμένως, ἔστιν ἀκούσαι φανερώς τῆς ἐντολῆς.
 ὅσοι ἐν ὑμῖν (ἐγγὺς γὰρ ἐστὶ τὸ πάσχα) ἄζυμα ἄγετε, τὰ ἄζυμα τὰ
 264^v σωματικά, οὐκ ἀκούετε τῆς λεγομένης ἐντολῆς· ἐὰν μὴ ἀκούσητε
 κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν. καὶ περὶ σαββάτου γυναῖκες
 μὴ ἀκούσασαι τοῦ προφήτου οὐκ ἀκούουσι κεκρυμμένως, ἀλλὰ ἀκούουσι
 φανερώς. οὐ λούονται τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἐπανέρχονται ἐπὶ
 10 τὰ πτωχὰ καὶ ἀσθενῆ στοιχεῖα, ὡς Χριστοῦ μὴ ἐπιδεδημηκότος, τοῦ
 10 τελειοῦντος ἡμᾶς καὶ ἡ διαβιβάζοντος ἀπὸ τῶν νομικῶν στοιχείων 204
 ἐπὶ τὴν εὐαγγελικὴν τελειότητα.

Διὰ τοῦτο προσέχωμεν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς
 προφήτας, μήποτε ὑποπέσωμεν τῇ λεγούσῃ προφητείᾳ· ἐὰν δὲ μὴ
 ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου
 15 ὕβρεως. ὅσοι τὴν νηστείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν ὡς μὴ νοοῦντες τὴν τοῦ
 ἰλασμοῦ ἡμέραν τηρεῖτε [τὴν] μετὰ τὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν,
 οὐκ ἠκούσατε τοῦ ἰλασμοῦ κεκρυμμένως, ἀλλὰ φανερώς μόνον· τὸ
 γὰρ κεκρυμμένως ἀκούσαι τοῦ ἰλασμοῦ (ἔστιν) ἀκούσαι, πῶς ἐπροέθετο
 ὁ θεὸς ἰλασμόν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν· Ἰησοῦν καὶ ὅτι αὐτὸς
 20 ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. εἰς παραβολαὶ εὐαγγελικαὶ
 ἀναγινώσκονται καὶ ὁ ἀκρατής ἢ τῶν ἕξω, οὐ κεκρυμμένως αὐτῶν
 ἀκούσεται. ἐὰν δὲ ὁ ἀκρατής ἀπόστολος ἢ ἡ τῶν εἰσερχομένων εἰς
 τὴν οἰκίαν· Ἰησοῦ, προσέρχεται τῷ Ἰησοῦ, πυνθάνεται καὶ περὶ τῆς
 25 ἀσαφείας τῆς παραβολῆς, καὶ ἐρμηνεύει αὐτὴν Ἰησοῦς καὶ γίνεται
 265^r ἐκεῖνος ὁ ἀκρατής τοῦ εὐαγγελίου ἀκούων | αὐτοῦ κεκρυμμένως, ἵνα
 μὴ κλαύσῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· τῶν γὰρ μὴ ἀκούοντων κεκρυμμένως κλαίει
 ἡ ψυχὴ.

Τὶ θαυμασίως οὐκ εἶπεν· κλαύσεσθε, ἐὰν μὴ ἀκούσητε κεκρυμ-
 30 μένως, ἀλλά· ἢ ψυχὴ ὑμῶν κλαύσεται; ἔστι τις κλαυθμὸς μόνῃς
 ψυχῆς κλαιούσης, καὶ τάχα ἐκείνον τὸν κλαυθμὸν διδάσκει ἡμᾶς ὁ

8 Vgl. Gal. 4, 9. — 18 Röm. 3, 25. — 19 I Joh. 2, 2. — 28 ff. Vgl. Matth. 13, 36.

8 τῆς ἐντολῆς] < H | 4 ἄγετε Hu vgl. H ἄγεται S | 6 γυναῖκες] + quaedam H | 7/8 ἀλλὰ — οὐ λούονται] sed palam . . . lavantes se H | 10 διαβιβάζοντες] nos baptismo suo laverit H | 18 ἐὰν δὲ μὴ] nisi H | 15 ὅσοι . . . νοοῦντες] vgl. Z. 4 oder 1. ὅσοι . . . νοοῦσαι? vgl. Z. 7 ὅσοι . . . νοοῦσαι S | 16 τὴν¹ streicht Co | 18 ἔστιν Co est H | 19 ἰλασμόν] propitiationem H | 22 ἢ τῶν nach H: est aulior extraneus αὐτῶν S | 28 ἢ ἢ (od. ἢ καὶ) nach H: fuerit (Apostolus) et ἦν ἢ S | 30 ἔστι] + quippe H.

σωτήρ λέγων· ἔκει ἔσται ὁ κλαυθμός· κἄν λέγη· οὐαὶ οἱ γελῶντες
 νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε, περὶ ἐκείνου τοῦ κλαυθμοῦ λέγει,
 οὐ ἀπειλεῖ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης λέγων· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε
 κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως· ὅταν
 5 γὰρ ὑβρίζησθε, τότε κλαύσεσθε καὶ κατάξουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν
 δάκρυα, ὅτι συνετριβῆ τὸ ποίμνιον κυρίου· ἐὰν ἴδῃ νῦν τις τὰ
 Ἰουδαϊκὰ καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὄψεται τίνα τρόπον
 συνετριβῆ τὸ ποίμνιον κυρίου· ἦν γὰρ τοῦτό ποτε ποίμνιον κυρίου,
 καὶ ἐπεὶ ἀναξίλους ἔκριναν ἑαυτούς, ἐστράφη ὁ λόγος εἰς τὰ ἔθνη· εἰ
 10 οὖν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον συνετριβῆ τοῦ κυρίου, ἡμεῖς ἡ ἀργιέλαιος, ἡ
 παρὰ φύσιν ἑαυτῆς ἐγκεντριζομένη εἰς τὴν καλλιέλαιον τῶν πατέρων,
 οὐ πλέον ὀφείλομεν φοβεῖσθαι, μήποτε συντριβῆ καὶ τοῦτο τὸ
 ποίμνιον τοῦ κυρίου; μέλλει γὰρ συντριβεσθαι ποτε κατὰ τὸ εἰρη-
 μένον ὑπὸ τοῦ σωτήρος, ὅταν ἰδιὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν
 15 ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· περὶ τίνων γὰρ ὁ λόγος; οὐ
 περὶ Χριστιανῶν λεγομένων τὸ ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν
 εἰρηται; περὶ τίνων ὁ λόγος, ὅτι πλην ἑλθῶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 ἀρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; οὐ περὶ ἡμῶν ἐστι; διὰ
 205 τοῦτο | προσέχωμεν ἑαυτοῖς πάντα || πράττοντες, ἵνα ὁσημέραι τοῦτο 205
 20 τὸ ποίμνιον τοῦ θεοῦ βελτιῶται, ὑγιάζηται, θεραπεύηται, καὶ πᾶσα
 συντριβὴ ἀποστῆ ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειω-
 θῶμεν, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

⟨Εἰς τὸ ἵτις φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ;
 μέχρι τοῦ ἠτεκνώθην.⟩

25

Ἑομιλία ιγ'.

Τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς νοῆσαι
 θέλομεν οὕτως ἔχοντα· ἵτις φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; ἢ τίς
 σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σου; οὐ

1 Matth. 8, 12 u. δ. — Luk. 6, 25. — 9 Vgl. Act. 13, 46. — 10 ff. Vgl. Röm.
 11, 17. 24. — 14. 16 Matth. 24, 12. — 17 Luk. 18, 8.

1 κλαυθμός] + *ei stridor dentium* H | 8 ἐὰν δὲ μὴ] nisi H | 10 τοῦ κυρίου]
 < H | 11 καλλιέλαιον Lo καλιέλαιον S | 14 διὰ τὸ πληθυνθῆναι] *multiplicatae*
fuertint H | 20 θεοῦ] *Domini* H | βελτιῶται Hu βελτιούται S | 22 αἰῶνας] + *saecu-*
lorum H | Ἀμήν] + *ὁμιλία ιγ'* S | 23/24 εἰς — ἠτεκνώθην] < S (doch ist vor
 ὁμιλία ιγ' ein freier Raum gelassen) H | 25 *Homilia* XH | 28 ἢ] < H | εἰς εἰρήνην
 σου LXX codd. Luc. τὰ εἰς εἰρήνην σου cod. 62 (vgl. S. 104, 8/9) εἰς εἰρήνην σοι LXX
 (vgl. S. 104, 18).

ἀπεστράφησ με, λέγει κύριος. ὁπίσω πορεύσθη, καὶ ἐκτενω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σὲ καὶ διασπέρω σε, καὶ οὐκέτι ἀνήσω σε. καὶ διασπέρω αὐτούς ἐν διασπορᾷ. εἶτα ἠτεκνώθη. ἀπορία κατέσχε με, παράδειγμα λαμβάνω πολέμιόν τινα ἀποδειχθέντα τοῦ βασιλεύοντος ἐπὶ γῆς, ὅτι τῷ τοιοῦτῳ οὐδὲ μεταδιδόναι ἔλεον ἔξοστιν, ἵνα μὴ δοκῇ τις προσκρούειν τῷ καταδικάσαντι βασιλεῖ. καὶ [οὐκ ἔξοστι τὸν τοιοῦτον οὐδὲ ἐλεῆσαι] προσεπιτείνουσι τινες οὐδὲ σκυθρωπάζοντες ἐπ' αὐτῷ. ἵνα μὴ ἐπὶ τῷ σκυθρωπάξειν δοκῶσι δυσαρεστέισθαι τῷ κριθέντι ὑπὸ τοῦ βασιλέως. εἰ νενόηκας τοῦτο, ἴδε μοι τὸν καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τὰς πολλὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, καὶ ὅρα τὸν τοιοῦτον, 10 λεγι(ώνων) ὄντων ἀγγέλων τῶν τεταγμένων ἐπὶ τὸ βοηθεῖν | τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, ὑπὸ μηδενὸς ἐλευόμενον. ἕκαστος γὰρ τῶν ἀγγέλων ἰδὼν τὸν καταδικάσαντα ὅτι θεὸς ἐστι, τὸν ἀποστραφέντα ὅτι δημιουργὸς ἐστι, τὴν φύσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὅτι τοιαύτη ὥστε τὸν 15 ἀγαθὸν θεὸν ἀναγκασθῆναι, ἵν' οὕτως εἰπω τὴν ψῆφον ἀγαγεῖν κατὰ τοῦ ἡμαρτηκότου, ἕκαστος τῶν ὄρωντων οὐ φείδεται, οὐ σκυθρωπάξει, οὐκ ἔλει, οὐκ ἐπανέρχεται ὥστε παρακαλέσαι περὶ τῆς κρῆς τὸν τοιοῦτον εἰρήνης.

Ἡ Ἱερουσαλήμ τοίνυν αὕτη (οὕτω γὰρ λελέξεται διὰ τὸ γράμμα) 20 ἡμαρτηκέτω μου εἰς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τοιαῦτα πεποιηκέτω, ἵνα εἰπω περὶ αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς· Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε. ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν 25 ὁ οἶκος ὑμῶν. καταλειπέσθω αὕτη ἡ Ἱερουσαλήμ || ὡς καταλείλεται. 206 οἱ ἄγγελοι οἱ αἰεὶ βοηθοῦντες τῇ Ἱερουσαλήμ, δι' ὧν διατάγη καὶ ὁ Μωσῆος νόμος διαταγῆς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου, καταλείπεσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ λεγέτωσαν· τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς μεγάλα γέγονε, τὸν Ἰησοῦν ἀπέκτειναν, ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὰς χεῖρας

11 Vgl. Matth. 26, 53. — 21 ff. Matth. 23, 37. 38 Luk. 13, 34. 35. — 27 Gal. 3, 19.

8 εἶτα] εἶπα SH, geg. LXX Hexapla u. hebr. Text | ἀπορία—με] bisher zum Citat gezogen, doch vgl. vor. Anm. | 8—S. 103, 4 Hierzu Fragm. 45 in C: Ὄς—αὐτοῦ | 5 μὴ] + dum damnato quis miseretur H | δοκῇ] incipiat H | 6/7 Sunt autem nonnulli qui adijciunt ad severitatem, ut ne contristentur quidem super eo H | 8 ἔξοστι . . . προσεπιτείνουσι] ἔξοστι . . . προσεπιτείνοντες S; doch vgl. H u. S. 123, 16 | 11 λεγιώνων ὄντων Diels nach H: innumerabilibus βλέπόντων S (vgl. Z. 12 S. 128, 20?) | 12 ὑπὸ μηδενὸς S ne ab uno quidem H | 15 εἰπω τὴν nach H: quodammodo εἰ τοιαύτην S | 19 αὕτη—γράμμα] < H | 21 περὶ αὐτῆς ὁ Ἰησοῦς] de ea diceret Salvator (od. ipse Salvator) H | 22 αὐτήν] te H | ποσάκις C NT δούκις S, doch vgl. S. 52, 23 111, 12 | 25 καταλείπεσθω S | 26 βοηθοῦντες] βοηθήσαντες C qui . . auxiliabantur H | 27 καταλείπεσαν S | 29 Ἰησοῦν Hu Jesum H ἰηλ S | τὸν Χριστὸν] Dominum nostrum H.

ἐπιβεβλήκασιν. ὅσον ἔτι μικρότερα ἢν τὰ ἁμαρτήματα, ἐδυνάμεθα ἔτι περὶ αὐτῶν ἀξιῶν καὶ παρακαλεῖν, ἐδυνάμεθα φείδεσθαι τῆς Ἱερουσαλήμ· τίς ἐπὶ τούτῳ φείσεται; ἂν ἁμαρτάνων ἁμαρτή ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἂν δὲ εἰς κύριον ἁμαρτή, 5 τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; ἁμαρτίαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλήμ, διὰ 266 τούτο εἰς σάλον ἐγένετο· καὶ λέγεται | πρὸς αὐτὴν ταύτην πρῶτον· τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; ἡμεῖς οὐ σκυθρωπάζομεν ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλήμ καὶ ταῖς συμφοραῖς αὐτῆς καὶ τοῖς γενομένοις παντὶ τῷ λαῷ ἐκείνῳ· τῷ γὰρ ἐκείνων παρα- 10 πτώματι ἢ σωτηρίᾳ ἡμῶν γέγονεν εἰς τὸ παραζηλωῶσαι αὐτούς· καὶ (ἐπεὶ) τὸ παράπτωμα αὐτῶν τηλικαύτη γέγονεν ἁμαρτία (ὥστε διὰ φωνῆς κυρίου λεχθῆναι)· τίς οὖν φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ, λέγω πρὸς τὴν ἀποκτείνασάν μου τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐγώ· τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί;

15 2. Μεταβαίνω ἀπὸ τοῦ γράμματος, καίτοιγε ὁδὸν ἐσχηκώς, ἢν ἔδωκεν ὁ λόγος, ἐπὶ ἐκάστην ψυχὴν ἤδη ἀξιωθείσαν τοῦ ὄραν τὴν εἰρήνην· μετὰ γὰρ τὰ μαθήματα τὰ θεῖα γέγονας Ἱερουσαλήμ, τὸ πρότερον οὐσα Ἰεβούς. (ἡ ἱστορία λέγει, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου ἦν Ἰεβούς), δεύτερον δὲ μετέβαλε τὸ ὄνομα καὶ γέγονεν 20 Ἱερουσαλήμ. Ἰεβούς φασὶν Ἑβραίων παῖδες ὅτι ἐρμηνεύεται Πεπατημένη. Ἰεβούς οὖν, ἡ Πεπατημένη ὑπὸ δυνάμεων ἀντικειμένων ψυχῇ, μεταβέβληται καὶ γέγονεν Ἱερουσαλήμ, Ὁρασις εἰρήνης. εἰ οὖν, ὅτε μεταβέβληκας ἀπὸ Ἰεβούς εἰς τὸ γενέσθαι Ἱερουσαλήμ, ἡμαρτες καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπεπάτηκας καὶ τὸ αἷμα τῆς καινῆς δια- 25 θήκης κοινὸν (ὡς ἐκείνη καὶ σύ) ἡγήσω· καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γέγονας χαλεποῖς, λεχθήσεται καὶ περὶ σοῦ· τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί, ἂν γένη τοιοῦτος ὡς προδοῦναι τὸν

§ I Sam. 2, 25. — 5 Klageel. Jerem. 1, 8. — 9 Vgl. Röm. 11, 11. — 16f. 22 Vgl. S. 65, 21. — 19 Vgl. Jos. 18, 28 Jud. 1, 21. — 20f. Vgl. Onom. sacra I, 203, 2: Ἰεβούς Ἱερουσαλήμ; eine Übers. fehlt. — 22 (u. 16. 17) Vgl. Onom. sacra I, 169, 66: Ἱερουσαλήμ ὕρασις εἰρήνης κτλ., u. 5. — 24 Vgl. Hebr. 10, 29.

5 Ἱερουσαλήμ] + grande perpetravit nefas H | 7 σοί] so sonst immer; αὐτὸ S | 10/11 καὶ ἐπεὶ nach H: Et quia | 11/12 ὥστε—λεχθῆναι nach H: ut voce Domini diceretur (vgl. S. 102, 20f.) | 13 τὴν ἀποκτείνασαν nach H: interfetricem αὐτὴν ἀπέκτεινας S | ἐγώ nach H: ego λέγω S | 15/16 καίτοιγε—λόγος nach S. 52, 17 54, 20 u. H: viam mihi pendente ratione καὶ τότε ὁδὸν ἐσχηκός ἦν ἔδωκεν ὁ λόγος S | 18/19 οὐσα Hu οὐσαν S | ἡ ἱστορία λέγει (vgl. S. 74, 13)—Ἰεβούς] nach H: Historia refert, quia nomen loci istius fuerit Jebus | 20 Ἰεβούς] + autem H | 21 ψυχῇ] + nostra H | 24 καινῆς] < H | 25/26 καὶ—χαλεποῖς] < H | 27 καὶ—ἂν] et quis contristabitur super te? Quis enim contristabitur, si H wohl besser.

Ἰησοῦν; ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων, καὶ μάλιστα εἰ μείζονα, εἰς
 Ἰησοῦν ἁμαρτάνει. ἂν δὲ καὶ ἀποστάτης ᾖ, ἔτι μάλιστα ταῦτα ποιεῖ
 267^r τῷ Ἰησοῦ πνευματικῶς ἃ ἐπολιήσεν αὐτῷ Ἱερουσαλήμ σωματικῶς.
 διὸ ἰπόσω δοκεῖτε χείρονος ἀξιοθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ
 5 θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγγισάμενος, ἐν
 ᾧ ἠγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; εἰ κατεπάτησας
 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνύβρισας, τίς ἰφείσεται 207
 ἐπὶ σοί; τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί; τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι τὰ εἰς
 εἰρήνην σου; αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν ἐρωτήσαντά σοι τὰ εἰς
 10 εἰρήνην προέδωκεν ἢ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχὴ; τίς δύναται παρακαλέσαι
 ἀνακάμψας πάλιν περὶ τῆς εἰρήνης; γινώσκοντες οὖν ὅτι ἰαδύνατον
 τοὺς ἀπαξ φωτισθέντας γενομένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανοῦ
 καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου καὶ καλὸν γενομένους
 θεοῦ (ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν
 15 ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἐν ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ καὶ περὶ
 ἡμῶν λέγηται τὸ ἰτίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; καὶ τίς σκυθρω-
 πάσει ἐπὶ σοί; ἢ τίς ἀνακάμψει ἐρωτῆσαι εἰς εἰρήνην σου;

3. Καὶ πρὸς ἑκατέραν δὲ ἐρμηνείαν τῆς Ἱερουσαλήμ ἀρμόσει καὶ
 20 τὸ ἐξῆς· ὡς ἀπεστράφησθε με, λέγει κύριος, ὅπισω πορεύσθε. ὅτι
 ἀπεστράφησθε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὸ ἀπεστράφθαι τὸν υἱὸν
 τοῦ θεοῦ ἀπεστράφησθε τὸν θεόν, τί δεῖ καὶ λέγειν; καὶ ἐπειδὴ ἀπε-
 στράφη ἡ Ἱερουσαλήμ (ἢ) ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν Χριστόν, ἀφ' ἧς συνεκδο-
 χικῶς πάντας τοὺς Ἰουδαίους νοητέον, διὰ τοῦτο ἰόπισω πορεύσθε.
 267^v ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ὀπίσω ἐπορεύετο, ἀλλὰ ἔμπροσθεν· νῦν δὲ ὀπίσω
 πορεύεται ἰκαὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις εἰς Αἴγυπτον, ὅλον ὅτι
 ἵνα ὀπίσω πορευθῶσι. περὶ δὲ τοῦ τί ἐστι τὸ ἰόπισω πορεύσθε ἢ
 τί τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι, οὕτω παραστήσομεν. ὁ δίκαιος
 ἰοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, τῶν ὀπίσθεν ἐπιλανθάνεται. δῆλον
 30 ὅτι ὁ ἐναντίως τῷ δικαίῳ διακείμενος τῶν ὀπίσω μέμνηται καὶ τοῖς

4 Hebr. 10, 29. — 11 Hebr. 6, 4—6. — 25 ff. Vgl. Hier. Comm. 944. —
 26 Act. 7, 39. — 29 Vgl. Phil. 3, 13.

1 καὶ μάλιστα εἰ Co *maximeque cum* H καὶ μάλιστα εἰς S | 8 πνευματικῶς
 ἃ nach H: *spiritaliter quae πνὶ ὅσα* S πνευματικῶς ὅσα Ru | 4 ἰπόσω] *quanto plus*
 H | 7 τὸν] *Jesum* H | καὶ] *si* H | 9 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ] *Jesum* H | σοί] *pariter, et prae-*
stabat H | 18 εἰς] *ea quae in* H | 22 τὸν θεόν] *etiam a Deo Patre recessisti, retro*
ambulabis H | τί] *Quid autem* H | 23 ἀφ' ἧς . . . νοητέον] kaum zu lesen, aber
 bestätigt durch H: *a qua . . . intelliguntur ἀθετοῦσα . . . σημαίνει* Co | 26 πο-
 ρεύεται Blass *ambulant* H πορεύεται S | 30 ἐναντίως Ru ἐναντίως S.

ἔμπροσθεν οὐκ ἐπεκτείνεται. τῶν δὲ ὀπίσω μεμνημένος παρακoύει τοῦ Ἰησοῦ διδάσκοντος καὶ λέγοντος· ἢ μὴ στραφήτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, παρακoύει τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· ἢ μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λώτε, παρακoύει τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· οὐδεις βαλὼν
 5 τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθertός ἐστι τῆ βασιλεία τοῦ θεοῦ. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ γέγραπται, ὅτι εἶπον οἱ ἄγγελοι πρὸς τὸν ἐξεληθόντα ἀπὸ Σοδόμων Λώτ· ἢ μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ στῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σφῶζου, μήποτε συμπαραληφθῆς. καὶ τοῦτο δὲ ἔχει διάνοιαν ἀξίαν ἀγγελικοῦ
 10 πνεύματος· ἢ μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, ἀεὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνου. καταλέλοιπας Σόδομα, μὴ στρέφου εἰς Σόδομα. καταλέλοιπας τὴν κακίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, μὴ ἐπιστραφῆς πρὸς αὐτήν ἢ μὴδὲ στῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. κἂν τηρήσης τὴν προτέραν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· ἢ μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, οὐκ ἄρκει σοι
 15 πρὸς τὸ σωθῆναι, ἐὰν μὴ καὶ τῆς δευτέρας ἐντολῆς ἀκούσης λεγούσης·
 208 ἢ μὴδὲ στῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. | οὐ δεῖ γὰρ ἀρξάμενον προκόπτειν ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων, εἰ καὶ Σόδομα διαβέβηκεν, ἀλλὰ
 208 διαβάντα ἀπὸ τοῦ ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ σφῶζεσθαι εἰς τὸ ὄρος κατὰ τὸ ἢ μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ στῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σφῶζου, μήποτε συμπαραληφθῆς. εἰ βούλει μὴ συμπαραληφθῆναι Σοδομίταις, μήποτε εἰς τὰ ὀπίσω στραφῆς μηδὲ στῆς ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων μηδὲ ἀλλαχοῦ γένῃ ἢ εἰς τὸ ὄρος· ἐκεῖ γάρ ἐστι μόνον σωθῆναι. ἐστι δὲ τὸ ὄρος κύριος Ἰησοῦς, ᾧ ἐστιν ἢ ὄξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

2 Mark. 13, 16. — 3 Luk. 17, 32. — 4 Luk. 9, 62. — 7 10 13 14 16 19 Gen. 19, 17.

5 στραφείς] *respiciens* H | 9 ἀγγελικοῦ] *Dei* H | 12 αὐτήν] *ea* H | 13 κἂν τηρήσης nach H: *Eliamsi . . custodieris καὶ τηρήσεις* S | 17/18 ἀλλὰ—περιχώρῳ] *et a Satauae (= ἐστάναι?) regione discedens, incipis liber esse supplicis, expedit ut* H | 21 μηδὲ Blass Diels *ne (od. nec)* H *μήτε* S | 22 ἢ] *sed cum inde discesseris, ascende* H | 24 αἰῶνας] + *saeculorum* H | Ἀμήν] + *ὀμιλία* γ' S.

Εἰς τὸ ἰοῦμοι ἐγὼ μῆτερ· μέχρι τοῦ ἰδιὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος· ἐὰν ἐπιστραφῆς, καὶ ἀποκαταστήσω σε.

Ῥμιλία ιδ'.

1. Οἱ ἰατροὶ τῶν σωμάτων παρὰ τοὺς κάμνοντας γινόμενοι καὶ
5 αἰετῇ θεραπείᾳ τῶν καμνόντων ἑαυτοὺς ἐπιιδιόντες κατὰ τὸ βούλημα
τῆς τέχνης τῆς ἰατρικῆς ὀρώσι δεινὰ καὶ θιγγάνουσι ἀηδῶν, (καὶ) ἐπ'
ἀλλοτρίαις συμφοραῖς καρποῦνται ἰδίας λύπας, καὶ ἔστιν αἰετὸ βίος
αὐτῶν ἐν περιστάσει. οὐδέποτε γὰρ εἰσι μετὰ ὑγιαίνοντων, ἀλλ' αἰετὸ
μετὰ τῶν τραυματιῶν, μετὰ τῶν νομᾶς ἔχόντων, μετὰ τῶν πεπληρω-
10 μένων πύων, πυρετῶν, νόσων ποικίλων. καὶ εἰ βούλεται τις στείλα-
σθαι τὴν ἰατρικὴν, οὐκ ἀγανακτήσει οὐδ' ἀμελήσει τοῦ βουλήματος
208^v τῆς τέχνης ἧς ἀνέληφεν, ἐπὶ ἢ μετὰ | τῶν τοιούτων ὡς προειρηκαμεν.

Τοῦτο δέ μοι τὸ προοίμιον λέλεκται διὰ τὸ καὶ τοὺς προφήτας
οἶον εἶναι ἰατροὺς ψυχῶν καὶ αἰετὸ προσδιατρίβειν ὅπου οἱ δεόμενοι
15 θεραπείας· οὐδὲ γὰρ ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ
κακῶς ἔχοντες. ὅπερ δὲ πάσχουσιν ὑπὸ τῶν ἀκολάστων καμνόντων
ἰατροί, τοῦτο πάσχουσι καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑπὸ τῶν οὐ
βουλομένων θεραπεύεσθαι. ἐκείθεν γὰρ μισοῦνται, ὡς διατασσόμενοι
παρὰ τὴν προαίρεσιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν καμνόντων, ὡς κωλύοντες
20 τρυφᾶν καὶ ἡδεσθαι τοὺς καὶ ἐν νόσοις βουλομένους μὴ τὰ ἄξια τῶν
νόσων λαμβάνειν. φεύγουσιν οὖν οἱ ἀκόλαστοι τῶν καμνόντων ἰατροῦς,
πολλάκις αὐτοῖς καὶ λοιδορούμενοι καὶ κακολογούντες αὐτοὺς καὶ
πᾶν ὅτιποτοῦν ποιοῦντες ὃ ποιήσειεν ἂν ἐχθρὸς ἐχθρῶ. ἐπιλανθάν-
ονται γὰρ οὗτοι ὅτι ὡς φίλοι προσέρχονται, ἀφορῶντες εἰς τὸ

4 ff. Vgl. Hippokrates' περι φυσῶν I, 569 K — ὁ . . ἰητρὸς ὀρέει τὰ δεινὰ
θιγγάνει τε ἀηδέων καὶ ἐπ' ἀλλοτρίῃσιν ξυμφορῆσιν ἰδίας καρποῦται λύπας; u. c.
Cels. 4, 15 (Orig. I, 285, 8 ff.): τὸν ἰατρὸν ὀρώντα δεινὰ καὶ θιγγάνοντα ἀηδῶν.
ἵνα τοὺς κάμνοντας λάσῃται . . . . καίτοι γε ὁ ἰατρὸς ὀρών τὰ δεινὰ καὶ
θιγγάνων τῶν ἀηδῶν οὐ πάντως ἐκφεύγει τὸ τοῖς αὐτοῖς δύνασθαι περιπεσεῖν. —
15 Luk. 5, 31.

1/2 διὰ—κύριος] < H | μῆτερ] μήτηρ S, so meist in Hom. 14 | 8 Ἰομίλια
XI H | 4—S. 109, 15 Hierzu Fragm. 50 in C: Ἐολκασιν—τόκω | 6 δεινὰ C Hippokr.,
c. Cels. tristia H τινὰ S | καὶ Blass Koetschau nach Hippokr. u. H: et | 7 καὶ ἔστιν
αἰετὸ] semper enim . . . est H | 8 περιστάσει] + semper in curis H | 9 τραυματιῶν
Ru nach H: vulneratis τραυμάτων S | 12 ὡς] quos (= ὧν) H wohl besser | 14 αἰετὸ
προσδιατρίβει] illuc semper ire iubentur H | 16 ὑπὸ Blass a H ὑπὲρ S | ἀκολάστων
nach H: luxuriosis, Z. 21 und S. 108, 2 ἀκολάστως S | 19 τὴν προαίρεσιν τῆς
ἐπιθυμίας] desideria H | 23 ποιήσειεν Hu ποιήσαιεν S | 24 φίλοι] inimici H [sic].

ἐπίπονον τῆς διαίτης, εἰς τὸ ἐπίπονον τῆς ἀπὸ σιδήρου λατρῶν
πληγῆς, οὐκ εἰς τὸ τέλος || τὸ μετὰ τὸν πόνον, καὶ μισοῦσιν ὡς πατέρας 200
πόνων μόνον, οὐχὶ δὲ πόνων φερόντων ἐπὶ ὑγίειαν τοὺς λατρευομένους.

2. Ὁ λαὸς τοίνυν ἐκείνος ἔκαμνε, ποικίλαι νόσοι ἦσαν ἐν τῷ
5 λαῷ τῷ χρηματίσαντι τοῦ θεοῦ. ἔπεμπεν αὐτοῖς λατροὺς ὁ θεὸς
τοὺς προφήτας. εἰς τῶν λατρῶν καὶ Ἰερεμίας ἦν· ἤλεγχε τοὺς ἀμαρ-
τάνοντας, ἐπιστρέφειν βουλόμενος τοὺς κακῶς πράττοντας. οἱ δὲ
269^r δέον ἀκούειν τῶν λεγομένων, κατηγόρουν | τοῦ προφήτου καὶ κατη-
γόρουν ἐπὶ δικαστῶν παραπλησίων ἑαυτοῖς. καὶ αἶε ἐν δίκαις ἦν ὁ
10 προφήτης ὑπὸ τῶν ὅσον ἐπὶ τῇ προφητεῖα αὐτοῦ θεραπευθέντων,
διὰ δὲ τὴν ἰδίαν ἀπειθειαν μὴ θεράπευομένων. ἐπὶ τούτοις ὅτε μὲν
λέγει· καὶ εἶπα· οὐ μὴ λαλήσω οὐδὲ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου.
καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ
παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. ὅτε δὲ φησιν, ὄρων
15 ἑαυτὸν αἶε δικαζόμενον, λοιδορούμενον, ἐγκαλούμενον, ψευδομαρτυρού-
μενον· οἴμοι ἐγώ, μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες; ἔλεγεν ἄνδρα· οὐ
δικάζοντα ἀλλὰ ἰδικαζόμενον, καὶ οὐ διακρίνοντα ἀλλὰ ἰδιακρινό-
μενον πάσῃ τῇ γῆ. καὶ ἐπεὶ οἱ κάμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτοῦ καλῶς
συμβουλευόντος καὶ λατρικῶς, φησὶν· οὐκ ὠφέλησα. καὶ ἐπεὶ δανεί-
20 ζοντος αὐτοῦ τὰ πνευματικὰ ἀργύρια οὐκ ἐβούλοντο ἀκούειν ἐκεῖνοι
οἷς ἔλεγεν, ἵνα ὠφελῆθῶσιν ἐξ ὧν ἤκουσαν, φησὶν· οὐδὲ ὠφείλησέ
μοι οὐδεὶς, οὐδὲ ὠφείλησα.

3. Ἀλλὰ προλαβὼν ταῦτα εἶπον, πρὶν διηγῆσθαι τὸ οὐκ
ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς. δισση γὰρ ἔστιν ἡ γραφή·
25 ἐν μὲν γὰρ τοῖς πλείστοις ἀντιγράφοις οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ
με οὐδεὶς, ἐν δὲ τοῖς ἀκριβεστάτοις καὶ συμφωνοῦσι τοῖς Ἑβραϊκοῖς
οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς. δεῖ οὖν καὶ τὸ καθη-
μαξευμένον καὶ φερόμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις διηγῆσασθαι καὶ τὸ ἀπὸ
269^v τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἀδιήγητον μὴ καταλιπεῖν. ἐκήρυσσε τοίνυν

12 ff. Jerem. 20, 9. — 21 ff. Vgl. S. 109, 7 ff. — 23 ff. Vgl. Hom. 15, 5.

2 οὐκ—πόνον] < H | 4 ἔκαμνε nach H εἰ καὶ S | 4/5 ὁ—θεοῦ] Populus
ignitur aegrotabat variis languoribus H | 6 ἤλεγχε] corripiens H | 8 καὶ κατηγόρουν]
< H | 9 δικαστῶν C iudices H δικαστοῦ S | 10 ὑπὸ τῶν C eorum perversitate H
ἐπὶ τῶν S | 13 καιόμενον φλέγον] ardens H | 16 ἔλεγεν] < H | 16/17 οὐ δικάζοντα
ἀλλὰ u. οὐ διακρίνοντα ἀλλὰ] < H | 18 καλῶς C bene H καλὰ S | 19 λατρικῶς
φησιν Hu juxta medicinae disciplinam . . . inquit H λατρικῶι σφῆσιν S | 21
ὠφελῆθῶσιν] + et fructum . . . redderent (= καὶ ὠφελήσωσιν?) H vielleicht
richtig | ὠφείλησέ] profuit H | 22 οὐδὲ ὠφείλησα] < H | 23 διηγῆσθαι Ru διηγῆ-
σομαι S | τὸ] übergesch. S¹ | 24 ὠφείλησα οὐδὲ ὠφείλησέ] profui, neque profuit H |
25 ὠφείλησα S* ὠφέλησα Scott. | 27 κατημαξευμένον S | 28 φερόμενον] legitur H |
29 ἐκήρυσσε τοίνυν] praedicavit Jeremias H.

τὸν λόγον, οὐδεὶς προσέτετο τὰ λεγόμενα. ὡς καὶ ἱατρὸς προσανήλισκε τὰ φάρμακα, ἀκολάστων ὄντων καὶ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πληρούντων τῶν καμνόντων. ὥσει καὶ ἐκεῖνος ἔλεγεν· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδεὶς. τάχα ἀντιπάθειά ἐστι διὰ τὴν φιλανθρωπίαν
 5 τοῦ ὠφεληθέντος πρὸς τὸν ὠφελήσαντα, ὥστε γενέσθαι εἰς τὸ ὠφελήθῃναι καὶ τὸν λέγοντα, ἐπεὶ μακάριος ὁ λέγων εἰς ὧτα ἀκουόντων. ταύτην οὖν τὴν ὠφέλειαν ὠφεληθείη ἂν διδάσκαλος ἀπὸ ἀκρατῶν προκοπτόντων καὶ βελτιουμένων, ὠφεληθείη ἂν τῷ ἔχειν καρπὸς ἐν αὐτοῖς. (ταύτην οὐκ ἔχων ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων Ἱερεμίας φησὶν)
 10 οὐδεὶς με ὠφέλησεν. εἰ γὰρ καρπὸν μὲν δεῖ ἔχειν ἐν τοῖς ἀκραταῖς τὸν λέγοντα, ὁ δὲ ἀκροώμενος παρεκδέχοιτο καὶ ἔξω γίνοιτο τῶν λεγομένων, λέγεται τὸ οὐκ ὠφέλησέ με || οὐδὲ εἰς· ἐπεὶ μὴ ὠφέληται 210 ταύτην τὴν ὠφέλειαν, ἣν ὠφελήθη ἂν ἐκ τοῦ τὸν ἀκρατὴν ὠφεληθέντα αἴτιον προκοπῆς καὶ μακαριότητος γενέσθαι τῷ ὠφελήσαντι.
 15 καὶ ἄλλως δὲ πᾶς ὁ διδάσκων κατ' αὐτὸ τὸ διδάσκειν, ὅσῳ συνετώτερός ἐστιν ὁ μανθάνων, ὠφελείται εἰς ἃ διδάσκει, εἰς ἃ μανθάνει. καὶ κρείττους γίνονται περὶ ἃ παραδιδόασι μαθήματα οἱ λέγοντες, ὅτε συνετοὶ ὄντες οἱ ἀκραταὶ καὶ οὐκ ἀπαξιαπλῶς παραδέχονται, ἀλλὰ ἀντιβασανίζουσι καὶ ἐρωτῶσι καὶ ἐξετάζουσι τὸ βούλημα τῶν
 20 λεγομένων. οὐτ' οὖν ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέ με οὐδὲ εἰς.
 270^r | 4. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλη διήγησις ἀναγκαῖα διὰ τὰ ἀντίγραφα τὰ ἀκριβέστερα οὕτως ἔχοντα· οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς, διηγησόμεθα καὶ οὕτως ἔχον τὸ ἠητόν. ὁ μὲν πᾶσιν ἀποδιδούς τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν
 25 φόρον τὸν φόρον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν καὶ πᾶσι τὰ καθήκοντα ἀποδιδούς, ὡς μὴ ὀφείλειν τὰ καθήκοντα πρὸς τινος, τιμήσας (γυνεῖς)

6 Sir. 25, 9 vgl. S. 51, 4. — 8 Vgl. Röm. 1, 13? — 18 Vgl. Jes. 3, 3? — 23 Vgl. Röm. 13, 7. — 26^r. Vgl. de or. 28, 2 (Orig. II, 376, 6ff.): τὸ παραπλήσιον δὲ νοητέον ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὀφειλήμασι . . . ὁ οὖν τὰ ὀφειλόμενα ἀδελφοῖς ἐπιτελεῖσθαι μὴ ποιῶν μένει ὀφειλέτης ὧν. μὴ πεποίηκεν.

1—8 ὡς—ἔλεγεν] Ἦπερ ἂν εἴποι ἱατρὸς ἐπ' ἀκολάστον νοσοῦντος, εἰκῆ προσαναλίσκων τὰ φάρμακα C | 6 ἐπεὶ] secundum illud quod alibi dicitur H | 9 ταύτην—φησὶν nach H: quodammodo (od. + et id) Jeremias de (od. vultens de) Judaeis non habere se dicit | 10 ὠφέλησεν nach H: profuit ὠφέλησεν S | μὲν δεῖ Blass δεῖ μὲν S | 11/12 καὶ—τὸ] et ego dico H (der überhaupt hier sehr frei übersetzt) | 13 οὐκ] + profuit, neque H | οὐδὲ εἰς] quisquam H | 15—20 πᾶς—λεγομένων] Quicumque discipulis praecepit, si ingeniosos et ardentis naturae habeat auditores, quanto plus praecepit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, et de eo quod dicit saepe quaerentibus, qui sit sensus in dicto, qui ordo, quae scripti voluntas H | 20 οὐδὲ εἰς] quisquam H | 23 διηγησόμεθα] consideremus H | 23/24 τὰς ὀφειλάς] omnia H | 24/25 φόβον¹—φόρον²] vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui tributum tributum H | 25 τὰ καθήκοντα] omnia H | 26 πρὸς τινος] nulli H | 26—S. 109, 1 τιμήσας—εἰπεῖν nach H: verbi gratia, honorans parentes ut parentes.

ὡς γονεῖς, (ὡς) εἰπειν, ἀδελφούς ὡς ἀδελφούς, υἱούς ὡς υἱούς, ἐπισκόπους ὡς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους ὡς πρεσβυτέρους, διακόνους ὡς διακόνους, πιστούς ὡς πιστούς, κατηγουμένους ὡς κατηγουμένους, εἰ πάντα ἀποδίδωσι τὰ καθήκοντα, οὐκ ὠφείλησεν. εἰ δὲ ὠφείλει
 5 μὲν ποιῆσαι καθήκον, οὐ πεποίηκε δέ, οὐ δύναται λέγειν· οὐκ ὠφείλησαι· ὠφείλων γὰρ οὐκ ἀποδέδωκε. πῶς οὖν διηγῆσομαι καὶ τὸ οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδέεις; ἐγὼ μὲν ἐδάνειζον καὶ δίδοναι ἐβουλόμην τὰ πνευματικὰ χρήματα, οἱ δὲ ἀπεστρέφοντο ἀπὸ τῶν λεγομένων καὶ οὐ παρέχον αὐτοὺς δεκτικούς ἵνα ὠφείλωσι· διὰ τοῦτο
 10 οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς. τίς γὰρ παρεδέξατο τὰ λεγόμενα, ἵνα ἐκ τοῦ παραδέχεσθαι ὠφειλέτης γένηται ὃν ἤκουσε καὶ ἀπαιτηθῆ ὡς ὠφειλέτης τῶν λεγομένων τοὺς τόκους; βέλτιον οὖν κατὰ τοῦτο λαβεῖν τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τοῦ λέγοντος λογικὰ ἀργύρια καὶ ὠφείλειν, ἢ μὴ παραδεχόμενον μηδὲ λαμβάνοντα μηδὲ ὠφείλειν. ὡς ἐν ἐγκλή-
 15 μασί γὰρ κεῖται καὶ τὸ οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς.

5. Τὸ δὲ οἶμοι μητερ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον
 20 καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ· οὐκ οἶμαι τοῖς ἄλλοις οὕτως ἀρμόζειν προφήταις λέγειν ὡς τῷ Ἰερεμίᾳ· οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν προφητῶν μετὰ τινος χρόνους, μετὰ τὴν κακίαν, μετὰ τὰ ἀμαρτή-
 20 ματα μεταβαλόντες προφητεύειν ἤρξαντο, Ἰερεμίας δὲ ἐκ παιδῶν προφητεύει. καὶ ἔστι παράδειγμα δίδοναι ἀπὸ τῶν γεγραμμένων. Ἰσαΐας οὐκ ἤκουσε· ἐπὶ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαι σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεθῆναι ἐκ μήτρας ἠγίακά σε, προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε· οὐδὲ || εἶπεν· οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ 211
 25 εἰμι, ἀλλ' ὅτε εἶδε τὴν ὄρασιν τὴν ἀναγεγραμμένην ἐν τῇ προφητεῖᾳ αὐτοῦ, [εἶδε] καὶ εἶπεν· οἶμοι τάλας ἐγὼ, ὅτι ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλεῖα κύριον σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ ἀπεστάλη φησὶ ἐπὶ μὲ ἐν τῶν Σεραφίμ, καὶ ἤψατο τῶν χειλέων μου καὶ

17 ff. Vgl. Hom. 1, 10. 14. — 22 Jerem. 1, 5. — 24 Jerem. 1, 6. — 25 ff. Vgl. in Jes. Hom. 4, 3 (Lo 13, 261): Antequam videas visionem non confiteris te esse miserum, o Isaias? — 26 ff. Jes. 6, 5—7.

4 οὐκ ὠφείλησεν] nulli debet officium H | ὠφείλει S (vgl. S. 81, 1. 2. 21) | 9 αὐτοῖς] αὐτοῖς S se H | 10 τίς] si quis H | 10/11 ἵνα . . . γένηται . . . ἀπαιτηθῆ] debitor sit . . . exigitur H | 13 λογικὰ ἀργύρια] disciplinas verba cum fenore H | 14 1. ἐγκλήματι? | 15 ὠφείλησέ μοι Co debuit mihi H ὠφείλησέ με S | 17 ἐν] < H | 18 λέγειν] < H | οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ] multi siquidem H | 23 σε? + et H | 25/26 δε καὶ] visionem sibi revelata H | 25 ὄρασιν τὴν] prophetelam S (doch vgl. H) | 26 ἐγὼ] + quoniam comunctus sum (= ὅτι κατανέννυμα) H wohl richtig | 29 φησὶ] < H | Σεραφίμ Co Seraphim H χειρῶν μου S.

ελεεν· ἰδοὺ ἀφῆρηκα τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου τοῦτο καθαριεῖ. (μετὰ) τὰς ἁμαρτίας οὖν, ἃς πρότερον ἐποίησεν, ὕστερον γέγονεν ἄξιος τοῦ ἁγίου πνεύματος Ἰσαΐας καὶ ἐπροφήτευσεν. καὶ ἐπ' ἄλλω τὸ παραπλήσιον εὐροῖς ἄν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Ἰερεμίας· ἐτι
 5 γὰρ ἐκ σπαργάνων τῷ πνεύματι τῷ προφητικῷ κοσμηθεὶς ἐκ παίδων προεφήτευσεν, διὸ ἔλεγε (τὸ κοινὸν γὰρ πρῶτον διηγοῦμαι)· ὀϊμοὶ ἐγώ, μήτερ, ὡς τίνα με ἐγέννησας ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῆ·;

Τῶν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τῷ τόπῳ λέγων ὅτι ταῦτα ἔλεγεν
 271* οὐ πρὸς τὴν μητέρα τὴν | σωματικὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα τὴν
 γεννώσαν προφήτας. τίς δὲ γεννᾷ προφήτας (ἦ) ἢ σοφία τοῦ θεοῦ;
 ἔλεγεν οὖν τὸ ὀϊμοὶ ἐγώ, μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες, ὦ σοφία; τὰ
 δὲ τέκνα τῆς σοφίας καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀναγγέλλονται· καὶ ἀπο-
 στέλλει ἡ σοφία τὰ τέκνα αὐτῆς. εἴρηται οὖν· ὀϊμοὶ ἐγώ, μήτερ
 15 ἐμὴ σοφία ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι
 εἰς τοσοῦτον γεγέννημαι, ἵνα δικάζωμαι, ἵνα διακρινωμαι διὰ τοὺς
 ἐλέγχους, διὰ τὰς ἐπιπλήξεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς
 ἐπὶ τῆς γῆς; ἐὰν ὁ Ἰερεμίας ταῦτα λέγῃ· ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα
 δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῆ, οὐκ ἔχω διηγῆσασθαι
 20 τὸ ὀϊμοὶ ἐγώ, οὐ γὰρ πάσῃ τῇ γῆ διεκρίνετο Ἰερεμίας. ἢ βιασά-
 μενοι ἐροῦμεν τὸ ὀϊμοὶ ἐγώ, ἀντὶ τοῦ πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ; οὐ γὰρ
 ἐφθάνεν ἡ προφητεία αὐτοῦ προφητεύοντος τότε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.
 μήποτε δὲ ὡς ἐπὶ ἄλλων μυρίων ἐδείξαμεν τὸν Ἰερεμίαν ἀντὶ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰρησθαι, οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἐροῦμεν. ἐν τῇ ἀρχῇ
 25 ἐπεσημειωσάμην τὸ ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ
 κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν καὶ οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν. τοῦτο
 οὐκ ἐποίησεν ὁ Ἰερεμίας. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς τὰς τῆς [γῆς] ἁμαρτίας
 βασιλείας ἐξερρίζωσεν καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῆς κακίας κατέσκαψε καὶ

9 ff. Vgl. Philo de confus. ling. I, 412M: ἐφ' οἷς εἰκότως καὶ πᾶς σοφὸς ἀχθεται, καὶ πρὸς γε τὴν μητέρα καὶ τιθήνην ἑαυτοῦ, σοφίαν, εἴωθε λέγειν· ὦ μήτερ, ἤλκον με ἔτεκες. Vgl. ἐξ ἀνεπιγράφων (Gh II, 346): μητέρα τινὲς τὴν σοφίαν ἐδέξαντο, τὴν γεννώσαν προφήτας. καθὸ λέγεται· ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς; TU NF I, 3, 43. — 18 Vgl. Matth. 11, 19 Luk. 7, 35 u. Ropes TU XIV, 2, 15f. — 19 ff. Vgl. Hom. 15, 3. — 28 Vgl. Hom. 1, 6 10, 1. — 25 ff. Jerem. 1, 10 u. 5. — Vgl. Hom. 1, 6.

1/2 τοῦτο καθαριεῖ] purgavi H | 2 μετὰ nach H: post | 4 ἀλλ' οὐχ οὕτως nach S. 190, 25 u. H: At non talis ἄλλος οὗτος S | 5 ἐκ παίδων] < H | 11 ἦ nach H: nisi | 12 ἔλεγεν οὖν τὸ] ad quam ait H | 13 ἐν—καὶ] alibi legitimus Scriptura dicente H | 17 πρὸς πάντας] dum corrigere nitor H | 24 ἐν τῇ ἀρχῇ] + huius libri H | 25 ἐπεσημειωσάμην nach H: Annotavimus ἐπεὶ ἐσημειωσάμην S | τέθεικά σε] Propheta tam . . . posui te H (vgl. Jerem. 1, 5) | 27 Χριστὸς] Dominus meus H | γῆς] < H.

ἐποίησεν ἀντὶ ἐκείνων τῶν βασιλειῶν βασιλεῦσαι [ἡμῶν] τὴν δικαιοσύνην
 271^v καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. ὡς περ οὖν ἰκεῖνα ἐπὶ τὸν
 Χριστὸν μᾶλλον ἤρμοζεν ἀναφέρεσθαι ἢ ἐπὶ τὸν Ἰερεμίαν, οὕτως
 ἡγοῦμαι καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ταῦτα.

5 6. Πρῶτον λεκτέον περὶ τοῦ ἰοῖμοι, (εἰ) διὰ τὸ δυσφημοειδές
 δύναται ὁ σωτὴρ λέγειν ὁ καὶ ταλανίζων ἑτέρους τὸ ἰοῖμοι. παρα-
 στήσομεν δὲ ἀπὸ ὁμολλογουμένων λέξεων, αἰτινες οὐχ ἀρμόζουσιν 212
 ἄλλω ἢ τῷ σωτῆρι, τίνα τρόπον καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ·
 κλαίουτος δὲ φωνὴ ἐστὶ τὸ ἰοῖμοι. καὶ κεῖται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι
 10 ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλήμ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτὴν καὶ εἶπεν· Ἱερουσαλήμ Ἱερου-
 σαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλ-
 μένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου
 καὶ τὰ ἱερεῖς, σαφῶς δὲ καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέλεκται ἐν τῷ
 ἰοῖμοι ὅτι ἐγενήθη ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ καὶ ὡς ἐπι-
 15 φυλλίδα ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα.
 οἶμοι ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν
 ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. πάντες εἰς αἵματα δικάζονται. ἦλθε γὰρ
 [ὡς συνάγων καλάμην] εἰς ἀμητὸν ἵνα θερίσῃ, καὶ εὗρίσκει πολλοὺς
 ἀμαρτωλοὺς καὶ λέγει· ἰοῖμοι ὅτι ἐγενήθη ὡς συνάγων καλάμην ἐν
 20 ἀμητῷ. ἦλθε τρυγῆσαι καρπὸν ζωῆς ἐν τοῖς ἀνθρώποις, εὗρίσκει
 πολλὰ ἀμαρτήματα ἐν ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτο λέγει· καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα
 ἐν τρυγητῷ, οὐκ ὄντος στάχυος τοῦ φαγεῖν τὰ πρωτόγονα. φησὶ
 καὶ ἀλλαχοῦ τὸ παραπλήσιον τούτοις πρὸς τὸν πατέρα λέγων· τίς
 272^r ὄφέλεια ἐν τῷ αἵματι μου, ἐν τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; τί
 25 ὄφέλεια τηλικούτο τοὺς ἀνθρώπους; τί ἄξιον τοῦ αἵματος, οὐ
 ἐξέχεα ὑπὲρ αὐτῶν, πεποιήκασι; τίς ὄφέλεια ἐν τῷ αἵματι (μου),

5 ff. Vgl. Hom. 15, 3 u. in Num. Hom. 23, 2 (Lo 10, 277f.). — 10 ff. Matth. 23, 37. — 14 ff. Micha 7, 1. 2. — 19 Micha 7, 1. — 21 Micha 7, 1. — 22 ff. Vgl. Hom. 15, 4. Vgl. in Matth. Comm. 135 (Lo 5, 61): Quid autem tam bonum fecerunt . . . . Aut quid tale dignum facturi sunt homines, pro quibus patiar ista etc.? — 28 Psal. 29, 10. — 26 Psal. 29, 10.

1 ἡμῶν] < Co H; od. Komma nach δικαιοσύνην? | 4 ταῦτα] haec quae nunc dicuntur ad Dominum referenda. Et H, vielleicht richtig | 5 περὶ—διὰ] an H | εἰ Ru vgl. H | 6 οἶμοι] + mater H | 8/9 καὶ—δτι] < H | 12 αὐτήν] te H | 14. 19 ἐγενήθη Hu LXX factus sum H ἐγενήθη S | 14. 21 ἐπιφυλλίδα] racemos H | 15. 22 οὐκ ὄντος στάχυος] cum non supersit botrus H οὐχ ὑπάρχοντος βότρου LXX; doch vgl. S. 127, 18. 28 128, 5. 6 | 17—19 ἦλθε—ἀμαρτωλοῦς] Venit enim ut meteret fructus, et quasi stipula in segete reperta propter plurimos peccatores H | 18 ὡς—καλάμην] streicht Blass (vgl. Z. 20f.); od. mit H vor καὶ Z. 19 zu setzen? | 20 καρπὸν ζωῆς] botros vitae H | 25 τοὺς Scorr. τοῖς S* | 26 μου nach 128, 16 u. H: meo.

ἐν τῷ καταβῆναι με ἐξ οὐρανῶν; καταβέβηκα, ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπέδωκα ἐμαντὸν διαφθορᾶς, ἐφόρεσα σῶμα ἀνθρώπινον· τί αὐτῶν ἄξιον κατάρθεται τοῖς ἀνθρώποις; τίς ἀφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; μὴ ἐξομολογήσεται σοι χυὸς, ἢ
 5 ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου; τοιοῦτο οὖν ἐστὶ καὶ τὸ ἐνθάδε πρῶτον ὑπὸ τοῦ σωτήρος λεγόμενον τὸ ἰοῖμοι ἐγώ, μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα; οὐχὶ ἢ θεὸς ὁ σωτὴρ λέγει τὸ ἰοῖμοι ἐγώ, μήτερ ἄλλ' ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ ἰοῖμοι ψυχῇ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς. ἢ δὲ ψυχῇ ἀνθρωπίνῃ ἦν, διὰ τοῦτο καὶ τε-
 10 τάραται, διὰ τοῦτο καὶ περιλυπος ἦν. ὁ δὲ λόγος ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν οὐ τετάραται, κείνος οὐκ ἂν λέγοι τὸ ἰοῖμοι. οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος ἐκιδέχεται θάνατον, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινόν ἐστὶ τὸ τοῦτο ἐκιδεξάμενον, ὡς πολλὰκις παρεστήσαμεν.

7. Ἦς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν
 15 πάσῃ τῇ γῆ; ἐὰν ἴδῃς μοι τοὺς πανταχοῦ μάρτυρας δικαζομένους (καὶ) καθ' ἐκάστην ἐκκλησίαν παρισταμένους τοῖς δικασταῖς, ὅψει τίνα τρόπον Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἐκάστῳ τῶν μαρτύρων δικάζεται· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν τοῖς μαρτυροῦσι τῇ ἀληθείᾳ δικαζόμενος. καὶ τοῦτο πεισθήσῃ παραδέξασθαι || βλέπων ὅτι οὐ σέ φησιν εἶναι ἐν φυλακῇ 213
 20 ὅταν σὺ ἦς ἐν φυλακῇ, ἀλλ' ἐαυτόν, οὐ σέ πεινῶντα ὅταν σὺ πεινᾷς, 213
 272 ἀλλ' ἐαυτόν, οὐ σέ διψῶντα, ἀλλ' ἐαυτόν. | ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἦλθετε πρὸς με. ἐπεινον καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψων καὶ ἐποτίσατέ (με). οὐκοῦν κἂν δικάζεται Χριστιανὸς οὐ δι' ἄλλο τι, οὐ διὰ τὰς ἰδίαις ἁμαρτίας, ἀλλ' ὅτι Χριστιανὸς ἐστὶ, Χριστὸς ἐστὶν ὁ
 25 δικαζόμενος. ἐν πάσῃ οὖν τῇ γῇ δικάζεται Χριστὸς Ἰησοῦς· καὶ ὁσάκις οὖν Χριστιανὸς δικάζεται, Χριστὸς ἐστὶν ὁ δικαζόμενος· οὐ

8ff. Psal. 20, 10. — 8 Micha 7, 1. 2. — 9 Vgl. Joh. 12, 27. — 10 Vgl. Matth. 26, 38 Mark. 14, 34. — 10/11 Vgl. Joh. 1, 1—3. — 18 Vgl. z. B. de princ. II, 2 (Lo 21, 187f.), in Matth. 25, 14 (Lo 4, 360) u. δ. — 20ff. Vgl. de or. 11, 2 (Orig. II, 322, 22ff.). — 21ff. Matth. 25, 36. 35.

1 καταβέβηκα] < H | 2 αὐτῶν] his omnibus H | 5/6 τὸ—σωτήρος] hoc quod in Jeremia H | 7 ἢ nach S. 128, 11 u. H: juxta id quod ἢ S | 8 ἢ (auch Lo) nach H: juxta id quod ἢ S | τῷ] alio H | ἰοῖμοι] + inquit H | 10 περιλυπος] Co περιλυπος S + usque ad mortem H | ὁ δὲ] non H | 11 οὐ] numquam moeret, numquam H | οὐκ ἂν λέγοι] numquam dixit H | 14 ἐν] < H | 15 μοι] < H | 16 καὶ Blass nach H: et | 18 μαρτυροῦσι Blass Koetschau nach H: perhibentibus veritati testimonium | 19 πεισθήσῃ παραδέξασθαι] fideliter suscipies H | 20/21 ἀλλ' ἐαυτόν] u. 2] < H | 21 φυλακῇ] + inquit H | 23 με Lo me H | 25 Χριστός] < H | 25/26 καὶ—δικάζεται] quotiescumque is addicitur qui pro eo condemnatur H.

μόνον ἐπὶ τούτων τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ φέρε συκοφαντεῖσθαι Χριστιανὸν [ἂ δει] περὶ τινος ἐγκαλούμενον, καὶ τότε Χριστὸς ἀδίκως δικάζεται.

- Ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ
 5 τῇ γῆ; 8. (καὶ ἔτι δὲ οὕτως νοήσεις, πῶς ὀδικάζεται καὶ διακρίνεται
 ἐν πάσῃ τῇ γῆ.) τίς οὖν οὐ δικάζει τὸν Χριστιανὸν λόγον; τίς τῶν
 ἔθνων κἂν ἀπλῶς οὐκ ἐξετάζει αὐτόν; τίς οὐ λέγει τῶν Ἰουδαίων
 τὰ περὶ Χριστιανῶν; τίς τῶν Ἑλλήνων; τίς τῶν φιλοσόφων; τίς
 τῶν ἰδιωτῶν; [καὶ ἔτι δὲ οὕτως νοήσεις, πῶς ὀδικάζεται καὶ δια-
 10 κρίνεται ἐν πάσῃ τῇ γῆ.] πανταχοῦ Ἰησοῦς δικάζεται καὶ κρίνεται·
 καὶ ὑφ' ὧν μὲν καταδικάζεται, ὑφ' ὧν δὲ οὐ καταδικάζεται. ἐὰν μὴ
 καταδικάζεται, παράδεκτος γίνεται· ἀνοίγεις αὐτῷ τὰς θυρίδας,
 εἰσέρχεται πρὸς σε· πιστεύεις εἰς αὐτόν, (δειπνεῖ μετὰ σοῦ). ἐὰν δὲ μὴ
 παραδέξῃ περὶ Χριστιανισμοῦ ἀκούων, οὐδὲν ἄλλο κεπολήκας ἢ κατε-
 15 δίκασας τὸν Ἰησοῦν (ὡς) ψευδόμενον, ὡς κλανήσαντα τοὺς ἀνθρώ-
 πους, ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, διὰ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι τῷ λόγῳ ᾧ
 διδάσκει. ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον
 ἐν πάσῃ τῇ γῆ; ὅσοι μὲν τέλειον ἀπιστοῦσι, καταδικάζουσιν αὐτόν·
 ὅσοι δὲ οὐκ ἀπιστοῦσιν ἀλλὰ ἀμφιβάλλουσι περὶ αὐτοῦ, διακρίνονται
 20 περὶ αὐτοῦ. δύο πάσχει ὁ Ἰησοῦς ἐν ἀνθρώποις· ὑπὸ μὲν τῶν
 273^r ἀπίστων | καταδικάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν διψύχων διακρίνεται. ἐὰν
 φορέσης ἑτὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουραίου ἀποθέμενος ἑτὴν εἰκόνα τοῦ
 χοίκου, οὐκ εἰ γῆ καταδικάζουσα αὐτόν, οὐδὲ εἰ γῆ ἐν ἧ καταδικάζεται,
 οὐκέτι γῆ εἰ διακρίνουσα αὐτόν.
- 25 9. Ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με. ὁ ἀπό-
 στολος λέγει περὶ τοῦ σωτήρος ὅτι ἔσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας. καὶ
 ὁ προφήτης δὲ παραπλήσια τούτοις λέγει ἐν τῷ ἑκέρει, τίς ἐπίστευσε
 τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίμι ἀπεκαλύφθη; ἀνγγέλαμεν

6 ff. Vgl. Hier. Comm. 946: Quis enim philosophorum, quis gentilium, quis haereticorum non iudicat Christum . . . ? — 12 f. Vgl. Apok. 3, 20. — 21 Vgl. Jak. 1, 6. 8. — 22 Vgl. I Kor. 15, 49. — 26 II Kor. 13, 4. — 27 Jes. 53, 1—5.

2 ἂ—ἐγκαλούμενον] *ab aliquo et provocatur ad litem* H | 4 ἐν] < H | 5/6 καὶ—γῆ] an dieser Stelle Hu nach H | 5 δικάζεται] + *Jesus Christus* H | 6 οὖν] *improbiorum* H, besser | 8 τίς τῶν Ἑλλήνων] < H | 9/10 καὶ—γῆ] streicht Hu nach H (vgl. zu Z. 5/6) | 10 Ἰησοῦς] *Christus* H | 11 ἐὰν] + *autem* H | 13 δειπνεῖ μετὰ σοῦ nach H: *vescitur tecum* | 15 ὡς nach H: *ut* | 16/17 οὐκ—διδάσκει] *in errorum mundum detrahentem* H | 18 ἐν] < H | ἀπιστοῦσι] *ei non credunt* H | 19 ἀλλὰ] *et* (l. *sed*) *adhuc* H | περὶ αὐτοῦ] < H | 20 δύο] + *igitur* H | 23 εἰ Co εἰ S | 23/24 οὐδὲ—αὐτόν] *neque terra in qua iudicatur atque discernitur* H | 24 εἰ] εἴη S | 28 κυρίου] *tuum* H.

Origenes III.

ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῆ διψώσῃ· εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν || πληγῇ ὧν καὶ ἐν 214 πόνῳ καὶ εἰδῶς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον 5 αὐτοῦ ἀπὸ ἀτιμίας, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. οὗτος τὰς ἀνομίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς λάθημεν· 10 οὐκοῦν ἀνέλαβε τὴν ἀσθένειαν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν καὶ ἐφόρεσεν ἡμᾶς καὶ ἦλθε πρὸς τοὺς καταρωμένους αὐτόν, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν καταρωμένων ἀπ' οὐρανῶν καταβαίνοντος. ἅμα γὰρ ἀνέλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφήν καὶ ἑαυτὸν ἐκένωσεν, ὡς ὁ ἀπόστολος εἶπεν ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφήν δούλου λαβών· 273^v ἐξέλιπεν οὖν φησὶν ἡ ἰσχὺς μου ἐν τοῖς καταρωμένοις με·.

10. Ἴδωμεν εἰ αὐτοῦ διδόντος τοῦ λόγου δυνάμεθα καὶ ἄλλο σαφέστερόν τι παρὰ τὰ εἰρημένα εἰπεῖν εἰς τὸ ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με· ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· (>τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· ὃ 20 υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον·) καὶ ὅς ἐστι λογικός, μετέχει τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, λογικὸς δὲ ἐστὶ πᾶς ἄνθρωπος. τῶν οὖν μετεχόντων λόγου πάντων ἀνθρώπων ἐν τισὶ μὲν ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου ἠΰξησεν, ἐν τισὶ δὲ ἐκλείπει. ἔαν μὲν ἴδῃς ψυχὴν ἐμπαθῆ καὶ ἁμαρτωλὸν, ὅφει ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ 25 λόγου ἐπιλείπουσαν· ἔαν δὲ ἴδῃς ψυχὴν ἁγίαν καὶ δικαίαν, ὅφει τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου ὀσημέραι καρποφοροῦσαν, καὶ τὸ εἰρημένον περὶ Ἰησοῦ ἐφαρμόσεις τοῖς δικαίοις. οὐ γὰρ καθ' αὐτὸν μόνον ὃ Ἰησοῦς προέκοπτεν ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν τὴν προκοπὴν ἐν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ 30 καὶ χάριτι παραδεχομένων προκόπτει Ἰησοῦς ἐν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ

14 Phil. 2, 7. — 18 π . Joh. 1, 9. — 27. 80 Luk. 2, 52.

1 διψώσῃ] + Non est species ei neque gloria H wahrscheinlich richtig | 2 ἄτιμον] + et H | 4 καὶ] < H | ὅτι nach LXX u. H: quia dte S | 5 ἀπὸ ἀτιμίας] < LXX H | ἀνομίας] peccata H (= ἁμαρτίας) | 7 πόνῳ] doloribus H | 8 διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν] < H | ἁμαρτίας] iniquitates H (= ἀνομίας w. e. sch.) | 18 καὶ] Verbum caro factum H | 16 ἴδωμεν] + autem H | 17/18 εἰς—με] < H | 19—21 τὸ —κόσμον nach H: Lux vera Filius est Dei, quae illuminat omnem hominem venientem in mundum | 21 καὶ] < H | 24 μὲν] δὲ S < H | 26 καρποφοροῦσαν] proficiat et crescat in ea H (vgl. Kol. 1, 10) | 27 ἐφαρμόσεις nach H: aptabis figur- μόσει S | τοῖς δικαίοις] ei H | 28 ἐν] < H | 29 ἐν σοφίᾳ] sapientia H.

καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις. λέγει οὖν ὁ λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ
 θεοῦ, (ὁ) ὢν ἐν τῷ εἰπόντι ὁἰμοὶ ἐγώ, μητέρα καὶ τὰ ἐξῆς, ὅτι ἡ
 ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με. ὃς ἂν καταράσθαι
 τῷ λόγῳ, οὗτος εὐθὺς λαμβάνει τὴν κόλασιν ἐπὶ τῷ καταράσασθαι
 5 τῷ λόγῳ, ἐπὶ τῷ μέμψασθαι τῇ διδασκαλίᾳ Ἰησοῦ· ἡ γὰρ ἰσχύς τοῦ
 Ἰησοῦ ἐκλείπει ἐν τῷ τοιούτῳ, καὶ οὐκ ἔστιν ἰσχύς λόγου ἐν αὐτῷ.
 ὡς πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εὐλογῆσῃς Ἰησοῦν καὶ παραδέξῃ αὐτόν,
 ἡ ἰσχύς (αὐτοῦ) τὸ ἐναντίον πάσχει οὐ πέπονθεν ἐν τοῖς καταρωμένοις
 274 αὐτόν· ὡς γὰρ ἐκεῖ ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις, οὕτως | ἐνταῦθα
 10 αὔξει ἐν τοῖς εὐλογοῦσι.

11. Ὑγένοιτο, κύριε, κατευθυνάντων αὐτῶν· εἰ μὴ παρέστην σοὶ
 ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν. τί ὑγένοιτο, κύριε; ὁ δυνάμενος
 ἀφ' ἑαυτοῦ συναγαγέτω τὸ τοιοῦτον. [τὸ γένοιτο] ὀδέσποτα κύριε,
 κατευθυνάντων αὐτῶν· γένοιτο ἰσχύς ἐκλείπουσα ἐν τοῖς καταρω-
 15 μένοις, ὅταν (μετανοήσαντες) μετὰ τὸ κακῶς με εἰπεῖν τραπῶσι τὴν
 εὐθειαν καὶ αὐτὴν ὀδεύσωσι. ὑγένοιτο, ὀδέσποτα, κατευθυνάντων 215
 αὐτῶν· εἰ μὴ παρέστην σοι. εἶτα δικαιολογεῖται περὶ τῶν κακολο-
 γούντων αὐτὸν λέγων· εἰ μὴ παρέστην σοὶ ἐν καιρῷ τῶν κακῶν
 αὐτῶν. παρέστη τῷ πατρὶ ἰλασμός ὢν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν·
 20 καὶ παρεκάλεσε περὶ αὐτῶν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῶν κακῶν ἡμῶν. οὐδὲ
 γὰρ παρέστη μετὰ τὸν καιρὸν τῶν κακῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἔτι ὄντων ἁμαρ-
 τῶν ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν. εἰ μὴ παρέστην σοὶ
 ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν, ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων αὐτῶν, εἰς
 ἀγαθὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν. καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θλίψεως αὐτῶν,
 25 φησί, τῆς πρὸς τὸν ἐχθρόν ἐγὼ παρέστην σοὶ ὑπὲρ αὐτῶν. τίς δὲ
 ὁ ἐχθρὸς ἢ ὁ ἀντιδικὸς ἡμῶν διάβολος, ὃς ἐθλίψεν ἡμᾶς; καὶ
 σαφῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐχθρας ἐκείνου τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων
 παρέστη τῷ πατρὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ ἐδεήθη περὶ τῆς ἡμετέρας

10 Vgl. I Joh. 2, 2. — 21 Vgl. Röm. 5, 6. — 26 I Petr. 5, 8.

2 θεοῦ] + qui erat Deus Verbum H | ὁ Lietzmann | ἐξῆς] + juxta na-
 turam majestatis suae H | 4/5 ἐπὶ—Ἰησοῦ] < H | 8 αὐτοῦ nach H: ejus | οὐ
 Blass quam H ὁ S | 11 παρέστην Co astitit (od. astitit) H πάρεσι S (so auch LXX
 codd. 62 144, doch vgl. Z. 19. 21 f. 25) | 12—16 Hierzu Fragm. 51 in C: TI—ισχύος |
 12/18 ὁ—γένοιτο] qui potest ex ipso sermone consideret H | 18 ὀδέσποτα κύριε] Do-
 mine H | 15 μετανοήσαντες C ad poenitentiam conversi H | 17 περὶ Blass Koetschau
 quare H παρὰ S | 17. 18 παρέστην Co astitit H πάρεσι S vgl. zu Z. 11 | 18 αὐτῶν]
 + postulet directionem atque virtutem H | 19 περὶ Scott. παρὰ S* | 20 περὶ αὐτῶν]
 cum H | 21 ἐτι ὄντων nach H: cum adhuc essemus altior τῶν S | 22 ἡμῶν] + Jesus
 H | 23, 24 ἐν—ἐχθρόν] < H | 25 φησί—ἐχθρόν] exsurget inimicus H | 26/27
 καὶ—ἀνθρώπων] et jugo servitutis premebat; adversum quem H.

αλμαλωσίας, ἵνα λυτρωθῶμεν καὶ ἴνῃσθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ. ταῦτα μὲν ὁ σωτὴρ ἢ ὁ προφήτης εἰρηκέτω· καὶ γὰρ ὁ προφήτης δύναται τὰ τοιαῦτα εἰρηκέναι καὶ ἠῦχθαι περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν.

5 12. Ἐπὶ τούτοις [τὶ] ἀποκρίνεται ὁ θεὸς πρὸς τὸν λαὸν τὸν κατηγορηθέντα ὑπὸ τοῦ προφήτου ἢ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ταῦτα λέγει
274^v πρὸς αὐτόν· ἰσίδηρος καὶ | περιβόλαιον χαλκοῦν ἢ ἰσχύς σου, σκλη-
ρά, ἀνένδοτος, οὐκ ἔλαννομένη. (ἰσίδηρος καὶ περιβόλαιον χαλκοῦν
ἢ ἰσχύς σου,) οἶλον τμητική τις καὶ διαιροῦσα ἢ ἰσχύς σου, οὐκ ἐπ'
10 ἀγαθῷ οὐσα ἰσχύς. καὶ θησαυρούς σου εἰς προνομήν δώσω, ἀντά-
λαγμα (διὰ) πάσας τὰς ἁμαρτίας σου. τίνας θησαυρούς τῶν ἁμαρ-
τανόντων δίδωσιν εἰς προνομήν; ὁ θεός, καὶ δίδωσιν αὐτοὺς ἀντά-
λαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν; πότερόν ποτε τοὺς ἐπὶ
γῆς θησαυριζομένους αὐτοῖς; ἕκαστος γὰρ τῶν ἀνθρώπων θησαυ-
15 ρίζει· εἰ μὲν φαῦλός ἐστιν, ἐπὶ γῆς, εἰ δὲ ἀστείος, ἐν οὐρανῷ, ὡς
ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. ἢ λέγει τῷ λαῷ ἐκείνῳ, ὅτι μέλλω
διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου τοὺς θησαυρούς σου δίδόναι εἰς προνομήν;
ποιοὶ θησαυροὶ ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἐδόθησαν εἰς προνομήν; ἴδε εἰς
τῶν θησαυρῶν Ἰερεμίας, ἄλλος θησαυρὸς Ἰσαΐας, θησαυρὸς ἦν καὶ
20 Μωσῆς. τούτους τοὺς θησαυρούς ἔλαβεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνου τοῦ
λαοῦ καὶ διὰ Χριστοῦ, εἰπόντος· ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία
τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς, ἔδω-
κεν ἡμῖν.

Ἐδώσω οὖν διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τοὺς θησαυρούς σου εἰς προ-
25 νομήν. καὶ ἔδωκεν τοὺς θησαυρούς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἡμῖν· πρῶτοι
γὰρ ἐκείνοι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, εἶτα μετ' ἐκείνους
ἡμεῖς ἐπιστεύθημεν, ἀρθέντων τῶν λογίων τοῦ θεοῦ ἀπ' ἐκείνων
καὶ δοθέντων ἡμῖν. καὶ λέγομεν τὸ ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία

2 ff. Vgl. Hier. Comm. 947: Sed et Jeremiam saepe deprehendimus in hoc volumine rogasse pro populo. — 15 Vgl. Matth. 6, 19. 20. — 21 Matth. 21, 43. — 25 Vgl. Röm. 3, 2. — 28 ff. Matth. 21, 43. Vgl. c. Cels. 4, 42 (Orig. I, 315, 17 ff.): ὁ δ' Ἰησοῦς τὸ ἀρθήσεται . . . Ἰουδαίους λέγων τί ἄλλο ἠκονοῦμαι ἢ εἰς φῶς αὐτὸς θεὸς δυνάμει προαγαγεῖν πᾶσαν τὴν Ἰουδαϊκὴν γραφήν, περιέχουσαν μυστήρια τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας;

2 ἢ ὁ προφήτης] propheticus H | 3 καὶ ἠῦχθαι] < H | 5—10 Hierzu Fragm. 52 in C: Ταῦτα—φθαρτικοῦ | 5 ἐπὶ τούτοις Hu Super quem H ἐτι τούτοις S | τὶ] < H | 6 Χριστοῦ] Salvatore H | 8/9 ἰσίδηρος—σου nach H: Ferrum et opertorium aereum virtus tua | 9 ἢ ἰσχύς σου] et bene composita disturbans H | 9/10 οὐκ—ἰσχύς] ἐν malo dicta nunc virtus H | 10 ἀντάλλαγμα S* ἀντάλλαγμα S¹ | 10—S. 117, 10 Hierzu Fragm. 53 in C: Οὐ—τούτων | 10/11 δώσω—σου] < H | 11 διὰ Co LXX | 14 αὐτοῖς Diels αὐτοῖς S | θησαυρίζει] thesaurizat sibi H | 15 ἀστείος] justus H | 10—18 ἢ—προνομήν] an quod dicat istiusmodi est H | 20 Μωσῆς] + et reliqui H | 25 καὶ] < H | ἔδωκεν] Dedit . . . Dominus H | πρῶτοι SC primum H | 27/28 ἀρθέντων—ἡμῖν] < H.

τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς· εἰρησθαι
 ὑπὸ τοῦ σωτήρος καὶ πεπληρωσθαι. οὐχ ὅτι ἦρθη ἀπ' αὐτῶν ἢ
 275· γραφή, ἀλλὰ νῦν || οὐκέτι ἔχουσι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας τῶ 210
 μὴ θεωρεῖν τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν. ἔχουσι γὰρ τὰ βιβλία, ἀλλὰ πῶς
 5 ἦρθη ἀπ' αὐτῶν ἢ βασιλεία τοῦ θεοῦ; ὁ νοῦς τῶν γραφῶν ἦρθη
 ἀπ' αὐτῶν. οὐκέτι σφίζεται διήγησις παρ' αὐτοῖς νομικῆ ἢ προφη-
 τικῆ, ἀλλ' εἰσὶν ἀναγινώσκοντες καὶ μὴ νοοῦντες· πεπλήρωται γὰρ
 διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν τὸ ἔλπον τῶ λαῷ ἐκείνω· ἀκοῆ ἀκούσετε
 καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη
 10 γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου· πεπλήρωται καὶ τὸ εἰρημένον ὑπὸ
 τοῦ Ἰσαΐου ὅτι ἄφειλε κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερου-
 σαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ πολεμιστὴν ἄνθρωπον,
 δικαστὴν καὶ προφήτην καὶ στοχαστὴν καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα καὶ
 συνετὸν ἀκροατήν· ταῦτα πάντα ἀφείλεν ὁ θεὸς ἀπ' ἐκείνων καὶ
 15 ἔδωκεν, ἐάν γε ἡμεῖς δεξώμεθα, ἡμῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. ταῦτα
 διὰ τὸ καὶ τοὺς θησαυροὺς σου εἰς προνομήν δώσω·.

Ἐντάλλαγμα διὰ πάσας τὰς ἁμαρτίας σου καὶ ἐν πᾶσι τοῖς
 ὅριοις σου· ὡσεὶ ἔλεγε· διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τὰς ἐπὶ πάντα τὰ
 ὅριά σου ἐφθακυίας· οὐδὲν γὰρ ὄριον ἐκείνου τοῦ λαοῦ ἐστίν, ὃ
 20 ἁμαρτίας οὐ πεπλήρωται. καὶ πῶς πᾶν ὄριον αὐτῶν οὐκ ἐμελλεν
 ἁμαρτίας πληροῦσθαι [ἐπ' αὐτοῖς], τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἀποκτεινάντων
 δικαιοσύνην, εἰ Χριστὸς δικαιοσύνη, ἀποκτεινάντων [τὴν] σοφίαν, εἰ
 Χριστὸς σοφία, ἀποκτεινάντων ἀλήθειαν, εἰ Χριστὸς ἀλήθεια; διὰ
 γὰρ τοῦ καταδεδικαέναι τὴν ἐπὶ θανάτῳ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ταῦτα
 25 πάντα ἀπέβαλον καὶ ἀπόλεσαν. καὶ ἀναστάς μου ὁ κύριος Ἰησοῦς
 275· ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν· οὐ γὰρ ἐχομεν ἐν
 τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτόν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς πι-
 στεύουσιν ἐφάνη ἀναστάς ἀπὸ τῶν νεκρῶν. 13. καὶ καταδουλώσω
 σε ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῇ ἣ οὐκ ἤδεις· καταδεδούλωται

8 Jes. 6, 9. 10. — 11 Jes. 3, 1—3. — 27 ff. Vgl. Act. 1, 3 I Kor. 15, 4—8.

1/2 εἰρησθαι—κα] jam H | 3/4 ἀλλὰ—πῶς] habent quippe Legem et Prophetas, habent volumina divinarum litterarum: sed quod non intelligant ea. Atque ita H | 8 ἀλλὰ νῦν οὐκέτι] εἰ καὶ νῦν C (vgl. H) | τῶ] τὸ C τοῦ S | 7 ἀναγινώσκοντες] + omnia H | 8 διὰ—ἐπιδημίαν] post adventum Domini H μετὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν C | ἐκείνω] huic H | 9 ἴδητε SC scietis H | 12 ἄνθρωπον] + et H | 15/16 ταῦτα διὰ τὸ] < H | 18 ἔλεγε] + Ista omnia . . . tibi reddita sunt H | 21 ἐπ' αὐτοῖς] < H | 23/24 διὰ—θεοῦ] Unde propter crudeles contra Filium Dei acclamations H | 25 καὶ ἀπόλεσαν] < H | 26 ἐκ νεκρῶν] Christus H | 26/27 οὐ—αὐτόν] < H | 27/28 πιστεύουσιν] credentibus tibi H | 29 ἐν πᾶσι] < H | 29—S. 118, 1 Hieruz Fragm. 54 in C: Καταδεδούλωται—ῥθει.

ὁ λαὸς ἐκείνος ἐν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ γέγονεν ἐν τῇ γῆ ἧ οὐκ ἦδει.
 ὅτι πῦρ ἐκκέαυται ἐκ τοῦ θυμοῦ μου, ἐφ' ἧμᾶς καυθήσεται.

Μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀπειλῶν τῶν εἰρημένων πρὸς
 τὸν λαὸν (ὁ) ἀνωτέρω εὐξάμενος συμπληροῖ τὴν εὐχὴν καὶ συνάπτει τοῖς
 5 προειρημένους ταῦτα· ὡς ἔγνωσ, κύριε, μνήσθητί μου καὶ ἐπίσκεψαι
 με, καὶ ἀθώωσόν με ἀπὸ τῶν καταδικαζόντων με, μὴ εἰς μακροθυ-
 μιαν. καὶ ὁ προφήτης λεγέτω ταῦτα διακόμενος ὑπὸ τῶν ἐλεγο-
 μένων, μισούμενος ὑπὸ τῶν τὴν ἀλήθειαν μὴ χωρούντων· ἐχθρὸς
 γὰρ γέγονε τοῖς ἀκούουσιν ἀληθεύων αὐτοῖς. ταῦτά δὲ καὶ ὁ σωτὴρ
 10 ἡμῶν λεγέτω, ὅστις καὶ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ φησι· ἢ μὴ εἰς
 μακροθυμίαν. τί ἐστι τὸ ἢ μὴ εἰς μακροθυμίαν; ἐμακροθύμησας
 αἰεὶ ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐπὶ δὲ τοῖς κατ' ἐμοῦ τετολ-
 μμημένοις μὴ μακροθυμήσης. καὶ ἀληθῶς ὁ θεὸς οὐκ ἔμακροθύμησεν. 217
 ἔαν ἐξετάσης τοὺς χρόνους τοῦ πάθους καὶ τῆς πτώσεως Ἰερουσα-
 15 λὴμ καὶ τῆς κατασκαφῆς τῆς πόλεως, καὶ τίνα τρόπον ἐγκατέλιπεν
 ὁ θεὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ἐπεὶ τὸν Χριστὸν ἀπέκτειναν, ὅψει ὅτι οὐκ
 εἰς μακροθυμίαν ἔτι ἐχρήσατο τῷ λαῷ. εἰ δὲ θέλεις, ἄκουε· ἀπὸ
 πεντεκαίδεκάτου ἔτους Τιβερίου Καίσαρος ἐπὶ τὴν κατασκαφὴν τοῦ
 276τ ναοῦ τεσσαράκοντα καὶ δύο πεπλήρωται ἔτη. ἔδει | γὰρ ὀλίγον τινα
 20 χρόνον συγχωρηθῆναι εἰς μετάνοιαν, μάλιστα διὰ τοὺς πιστεύειν
 μέλλοντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων τῶν
 ἔσομένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων. 14. ἠγῶθι ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ
 ὄνειδισμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου. ἔστω ὁ προφή-
 τής, λέγων καὶ ἐξουθενημένος ἐφ' οἷς ἔλεγεν, ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν
 25 ἀθετούμενος· φησὶ γὰρ αὐτός· ὀδιετέλεσα μνηκτριζόμενος. ὀνειδίετο
 οὖν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους τοὺς δι' αὐτοῦ λαλουμένους
 ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ εὐχεται ἐπὶ τῷ ὀνειδίσθαι βοηθηθῆναι ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ λέγων· ἠγῶθι ὡς ἔλαβον περὶ σοῦ ὄνειδισμὸν ὑπὸ τῶν ἀθε-

14 ff. Vgl. c. Cels. 4, 22 (Orig. I, 291, 25 ff.): τεσσαράκοντα γὰρ ἔτη καὶ δύο
 οἶμαι ἄφ' οὗ ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν γεγονέναι ἐπὶ τὴν Ἱεροσολύμων καθάρσειν
 (vgl. Clem. Alex. Strom. I, 21, 146; anders w. a. sch. Orig. in Matth. Comm. 40
 Lo 4, 275 f.). — 21/22 Vgl. Act. 2, 43. — 23 ff. Vgl. in Matth. Tom. 10, 18 (Lo 3, 48 ff.):
 Ἀτιμάζονται δὲ οἱ προφῆται πρῶτον μὲν διωχθέντες κατὰ ἱστορίαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ·
 δεῦτερον δὲ μὴ πιστευομένης αὐτῶν τῆς προφητείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ κτλ. — 25
 Jerem. 20, 7.

4 ὁ Lietzmann nach H: ille qui | 6 καὶ | < H | 7—13 Hierzu Fragm. 55 in
 C: Ταῦτα—μακροθυμία | 8 μισούμενος | < H | 9 ταῦτά Blass ταῦτα S | 10 ὅστις
 καὶ ἐδιώχθη] usque ad oruam persecutionem passus H | 14 πάθους] passionis
 Domitianaes H vielleicht richtig | τῆς ὑβέργesch. S¹ | 15—16 καὶ!—ἀπέκτειναν] quando
 subversa est H | 17 ἔτι ἐχρήσατο] abusus sibi H (= ἀπεχρήσατο) | 20 μάλιστα | < H
 24 καὶ ἐξουθενημένος | < H | 25 αὐτός] et alibi H | διετέλεσα] compleri dies meos
 H (vgl. LXX) | 26 δι' αὐτοῦ] < H | 27 ἐπὶ τῷ ὀνειδίσθαι] < H.

τούντων τοὺς λόγους σου· συντέλεσον αὐτούς· λεγέτω ὁ προφήτης, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρμόζει τὸ συντέλεσον αὐτούς· λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος· συντέλεια γὰρ ἦλθε περὶ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τῷ λαῷ, ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

- 5 Μετὰ ταῦτα ἀναγκαῖον διὰ τὸ πολλὰ πεπονθέναι τοὺς προφήτας ἐλέγχοντας καὶ τὸν λόγον πρεσβεύοντας καὶ λαλοῦντας τὰ προστάσσόμενα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὑπομῆσαι τοὺς ἀκροατὰς περὶ τοῦ βλου αὐτῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως, ἵνα κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν, εἰ θέλομεν μετὰ τῶν προφητῶν ἔχειν ἀνάπανσιν, 10 τὰ ἔργα τῶν προφητῶν ζηλώσωμεν. ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστι· πολλάκις ἐν ταῖς εὐχαῖς λέγομεν· θεὸς παντοκράτωρ, τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν προφητῶν δός, τὴν μερίδα ἡμῶν μετὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ σου δός, ἵνα εὐρεθῶμεν καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. 276^v ταῦτα δὲ λέγοντες οὐκ αἰσθανόμεθα τί εὐχόμεθα· δυνάμει γὰρ τοῦτο 15 φαμεν· δὸς ἡμᾶς παθεῖν ἢ πεπόνθασιν οἱ προφῆται, δὸς καὶ ἡμᾶς μισηθῆναι ὡς ἐμισήθησαν οἱ προφῆται, λόγους τοιούτους δὸς ἐφ' οἷς μισηθσόμεθα, δὸς τοσαύταις περιστάσεσι περιπεσεῖν (ὄσ)αις οἱ ἀποστολοὶ. τὸ γὰρ λέγειν· δὸς μοι μερίδα μετὰ τῶν προφητῶν, μὴ παθόντα τὰ τῶν προφητῶν μηδὲ παθεῖν θέλοντα ἄδικόν ἐστι. 218 20 λέγειν· δὸς μοι μερίδα μετὰ τῶν ἀποστόλων, μὴ θέλοντα ἀπὸ διαθήσεως Παύλου ἀληθεύοντα εἰπεῖν· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις καὶ τὰ ἐξῆς, πάντων ἐστὶν ἀδικώτατον. εἴπερ οὖν θέλομεν μετὰ τῶν προφητῶν γενέσθαι, ὅρα τοὺς βλους τῶν προφη- 25 τῶν ὅτι ἐκ τοῦ ἐλέγχειν, ἐκ τοῦ ἐπιτιμᾶν, ἐκ τοῦ ἐπιπλήσσειν ἐδικάζοντο, διεκρίνοντο, κατεδικάζοντο. ἐλιθάσθησαν, ἐπίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον, περιήλθον ἐν μηλωταῖς,

5 ff. Vgl. Hom. 15, 1. — 11 ff. Vgl. Hom. 15, 1. — 21 II Kor. 11, 23. — 26 ff. Hebr. 11, 37. 38.

1—4 Hiczu Fragm. 56 in C: Συντέλεια—λαός | 8/4 συντέλεια—ἡμῶν] *cujus post passionem venit consumptio Jerusalem et interfectio populi Judaeorum* H | 4 κατὰ C Koetschau ἐπὶ S | 7 ὑπομῆσαι] + *paucis* H | 8 αὐτῶν] < H | 10 τὰ ἔργα] *etiam opera* H | 11—18 τὴν—Χριστοῦ] *da nobis partem cum prophetis, da cum apostolis Christi tui, tribue ut inveniamur ad vestigia Unigeniti tui* H; doch scheint aus Z. 18—20 und S. 120, 23 hervorzugehen, dass nur der Wunsch die Propheten und die Apostel zu erreichen vorliegt | 15 δός—προφῆται] < H | 16 λόγους—δός] *et da nobis verba talia* H | 17 μισηθσόμεθα] *persecutionem patiamur* H | 18/19 μὴ παθόντα] < H | 19 ἄδικον] *omnium iniustissimum* H (vgl. Z. 23) | 22 περισσοτέρως] *abundantier* H | ὑπερβαλλόντως] *supra modum* H | 24 γενέσθαι] *requiescere* H (vgl. Zeile 9) | 26] *consideremus* H | 25/26 ἐκ—ἐδικάζοντο] < H | 26 ἐπίσθησαν Hu *serrati* H ἐπήσθησαν S | 27 ἐπειράσθησαν] < H.

ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακονχούμενοι, ἐπ' ἔρημίαις πλανώμενοι, ὅτε συναγωγὰς πολλὰς Ἰουδαίων· καὶ οὗτοι ἦσαν ἐπ' ἔρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὕπατις τῆς γῆς. τί οὖν παράδοξον, εἰ θέλων τις ζηλοῦν τὸν βίον τὸν
 5 προφητικόν, ἐλέγχων, ἐπιπλήσων τὸν ἁμαρτάνοντα κακολογεῖται, μισεῖται, ἐπιβουλεύεται; ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔδει † γενέσθαι τοιοῦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. κατεγνώσθη ὁ καταγνώσθεις, ὁ δεῖνα † καθελόμενος ἐποίει τὰ τοιάδε· ἔδει γενέσθαι ἐκκλη-
 278^τ σιαστικὴν ἐκδικίαν, | καὶ γέγονεν· πεποίηκεν ὁ ἐγκεχειρισμένος τὸ
 10 ἔργον ὃ ἔδει αὐτὸν πεποιηκέναί. περιέρχεται ἐκεῖνος λέγων κακῶς τὸν ἐκδικήσαντα τὴν ἀλήθειαν. ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μὴ ποιῶμεν, μὴ παρέχωμεν τὰς ἀκοὰς τοῖς διὰ τὸ ἐκβεβλήσθαι λέγουσι κακῶς τὸν ἐκβαλόντα ἢ τὸν σύμφηπον γενόμενον. οἱ καὶ ἀδικίας γε ἐλεγχο-
 μένης καὶ γεγενημένης †. οἱ θανατάσιοι ἀπόστολοι μυρία ὑβριζόμενοι
 15 διὰ τὴν ἀλήθειαν λέγουσιν· εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσι καὶ ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς καὶ στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ. μόνον εἴη με ὑβριζόμενον εἰδέναι ὅτι οὐ δὲ ἄλλο τι ὑβρίζομαι ἢ διὰ Χριστόν, ἐν ἀνάγκαις γενόμενον εἰδέναι ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀναγκῶν ὁ Χριστός ἐστιν. εἴη με λοιδορούμενον εἰδέναι ὅτι ἡ πρόφασις τῆς
 20 λοιδορίας οὐκ ἐστὶν ἄλλη, ἢ ὅτι ἐκδικῶ τὴν ἀλήθειαν καὶ πρεσβεύω ὑπὲρ τῶν γεγραμμένων, ἵνα κατὰ λόγον θεοῦ πάντα γίνηται, διὰ τοῦτο βλασφημοῦμαι. καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες, ὅση δύναμις, σπεύσωμεν ἐπὶ τὸν βίον τὸν προφητικόν, ἐπὶ τὸν βίον τὸν ἀποστολικόν, τὸ ὄχληρόν μὴ φεύγοντες· ἀθλητῆς (γὰρ) ἐὰν φύγῃ τὸ τῆς ἀθλήσεως ὄχληρόν,
 25 τὸ ἡδὺ τοῦ στεφάνου οὐκ ἀπολήψεται.

4 ff. Vgl. in Matth. Tom. 10, 18 (vgl. ob.): Ἀτιμάζεσθαι τοῖνυν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ παρὰ τοῖς ἁμαρτάνουσι, βαρουμένοις τῷ βίῳ τοῦ δικαίου, χρὴ τὸν ζηλοῦντα βίον προφητικόν καὶ χωρήσαντα τὸ ἐν ἐκείνοις πνεῦμα. — 15 II Kor. 12, 10. — 22 ff. in Matth. Tom. 10, 18 (vgl. ob.): Διδὸ μακάριοι εἰσι τὰ αὐτὰ τοῖς προφήταις παθόντες.

1 θλιβόμενοι] + et H | ἐπ' Co in H ὑπ' S | 4 τῆς γῆς] petrarum H | 6 ἔδει] saepe videmus H | 7 εἰς—θεοῦ] in Ecclesiis H | 7—10 κατεγνώσθη—ἐκεῖνος] Peccavit quodlibet quisquam: is qui praesidet populo, et regit Ecclesiasticam disciplinam, erigit eam de congregatione sanctorum: illico ille H | 8 τάδε S* τὰ τοιάδε S¹ | 11 τὴν ἀλήθειαν] quantum in se fuit, Ecclesiam H | τοῦτο μὴ ποιῶμεν] < H | μὴ Diels μόνον S | 13/14 τὸν'—γεγενημένης] iam praepositos, quam omnem Ecclesiae conventum H | 18 ἐκβαλόντα Blass ἐκβάλλοντα S | 15 λέγουσιν] + Propterea H (vgl. NT) | καὶ] in H | 17 με ὑβριζόμενον] vgl. Z. 18. 19; H sehr frei μοι ὑβριζομένῳ S | 18 l. τῶν ἀναγκῶν? | 21/22 ἵνα—βλασφημοῦμαι] < H | 23 τὸ ὄχληρόν] vgl. Z. 24 molestias et pericula H τὸν ὄχληρόν S | 24 γὰρ Co enim H | 25 τὸ—ἀπολήψεται] cum laetitia non coronatur, et laudis gloriam non consequitur H.

15. Ἐστὶ ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην. οὐκ ἔστι νῦν, ἀλλ' ἔσται· ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς φυλακίας, εἰς δίκας, εἰς πράγματα, εἰς δυσφημίας, εἰς πόνοους, ἀλλὰ τὸ τέλος τούτων εὐφροσύνη ἔσται. Ἐστὶ ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην 278^v καὶ χαρὰν καρδίας μου, ὅτι ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' ἐμέ, κύριε παντοκράτορι. κἄν Χριστὸς λέγῃ, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἐπικέκληται ἐπ' αὐτόν. οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων. || εἴ ποτε 219 ἑώρακε τὸ συνέδριον ὁ προφήτης οὐ σπουδαζόντων ἀλλὰ παιζόντων, ἔφηνε μᾶλλον τὸ συνάγεσθαι ἢ περ ἔσπευδεν ἐπὶ συναγωγὴν παιζόντων. νοῆσαι σε οὖν δεῖ διαφορὰν συνεδρίου παιζόντων καὶ [μὴ] 10 σπουδαζόντων. τὸ συνέδριον τοῦτο σπουδαῖόν ἐστι καὶ πάντα ποιεῖ μετὰ σπουδῆς καὶ σπουδῆς ἄξια καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον· σπουδὴ ὁ λόγος, σπουδὴ ὁ βίος, καὶ πάντῃ ἐστὶ τὸ συνέδριον οὐ παιζόντων, ἀλλὰ σπουδαζόντων. ὅταν δὲ τὸ συνέδριον καταλιπὼν 15 τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰ ἀναγκαῖα σχολάζῃ τοῖς παιγνίοις τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ παιγνίοις τοῖς ἀπὸ τῆς κακίας, γίνεται συνέδριον παιζόντων. φησὶν οὖν οὗτος· οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου (χειρός) σου. δύο προκειμένων, καθέζεσθαι ἐν συνεδρίῳ παιζόντων καὶ σοὶ τῷ θεῷ 20 προσκόπτειν καὶ σοὶ μὴ ἀρέσκειν, ἢ ἐγειρεσθαι ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων καὶ ποιεῖν ταῦτα ἃ σοὶ φίλον ἦν, εἰλόμην μᾶλλον ἀνίστασθαι ἀπὸ τοῦ συνεδρίου τῶν παιζόντων καὶ σοὶ φίλος εἶναι, ἢ περ τὸ ἐναντίον ποιῶν ἐχθρὸς γενέσθαι τῇ μακαριότητι σου. οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου 270^r χειρός σου. καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν | οὐκ ἐκάθισεν ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ' ἀπάνεστη ἀπ' αὐτῶν. καὶ σημειῖον ἐστὶ τοῦ ἐγγεῖρθαι τὸν σωτὴρα ἀπὸ συνεδρίου παιζόντων, τὸ εἰρηκέναι αὐτόν· ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. καταλέλοιπε γὰρ ὁ λόγος τοῦ

28 Matth. 23, 38.

1—7 Hierzu Fragm. 57 in C: *El—ὄνομα* | 2 *ἐπεὶ γὰρ* S *siquidem* H *εἰ γὰρ* καὶ C | 4 *ἔσται* C *erit* H *ἔστί* S | 6 *λέγῃ*] + *non abhorret ab intellectu* H | *ὄνομα*] + *quippe* H | 7 *αὐτῶν*] < H | 8 *ἑώρακε* Hu *videbat* H *ἑώρακα* S | 9 *μᾶλλον—παιζόντων*] < H | *ἤπερ*] *ἔτερον* S vgl. Z. 22 | 11—17 Hierzu Fragm. 58 in C: *Συνέδριον—τούτου* | 10/11 *παιζόντων—σπουδαζόντων*] *soliciti atque ludentis*. *Si* H | 12 *ἄξια* C *Ecclesiastica* H *ἄξιας* S | *κατὰ τὸ λεγόμενον*] SC < H | 13 *σπουδῇ—βίος*] *σπουδῇ ὁ βίος, σπουδῇ ἡ πράξις* C *si sermo cum disciplina, si vita sollicita est* H | *καὶ πάντῃ*] *si negotia cum cautela* H | 16 *τοῖς* Co *qui tenent* H *τῆς* S | 17 *αὐτῶν*] < H | 18 *χειρός* Lo *manus* H | 19/20 *καὶ—ἀρέσκειν*] *et offendere maiestatem tuam* H | 22 *ἤπερ* Hu *quam* H *εἶπερ* S | 23 *τῇ μακαριότητι*] < H | 24, 25 *αὐτῶν*] < H | 26—27 *ἀλλ'—αὐτόν*] *sed surrexisse se docens aut* H | 27 *τὸ* Hu *τῷ* S.

θεοῦ τὸ Ἰουδαίων συνέδριον καὶ ἄλλο συνέδριον καὶ ἐκκλησίαν ἑαυτῶ
πεποιήκα τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

16. Ἐκατὰ μόνας ἐκαθήμηνε. καὶ τὰ ῥήματα ἐνταῦθα οἰκοδομεῖ.
ὅταν πλῆθος ἢ ἁμαρτωλῶν καὶ μὴ φέρωσι τὸν δίκαιον βιοῦντα |
5 <δι>καίως, οὐδὲν ἄτοπὸν ἐστὶ φεύγοντα τὸ συνέδριον τῆς κακίας
μιμήσασθαι τὸν εἰπόντα· Ἐκατὰ μόνας ἐκαθήμηνε, μιμήσασθαι καὶ
τὸν λέγοντα Ἥλιαν· ἰκύνει, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ
θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ γὰρ ὑπελείφθην μονώτατος, καὶ
ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου λαβεῖν αὐτήν. τάχα δὲ κἂν βαθύτερον
10 ἔξετάσης τὸ Ἐκατὰ μόνας ἐκαθήμηνε, εὐρήσεις τινὰ ἄξιον νοῦν
βάθους προφητικοῦ. ὅταν τὸν τῶν πολλῶν βίον μιμώμεθα, ὥστε
μὴ εἶναι ἀνακεχωρηκότα αὐτὸν καὶ κρείττονα καὶ ἐξαιρετον παρὰ
τοὺς πολλούς, οὐ δύναμαι λέγειν· Ἐκατὰ μόνας ἐκαθήμηνε, ἀλλὰ·
μετὰ πολλῶν ἐκαθήμην. Ἐπὶ δὲ ὁ βίος μου γένηται δυσμι-
15 μητος, ὥστε με τηλικούτον γενέσθαι, ὡς μηδένα παραπλήσιον εἶναι
μου τῷ ἦθει, τῷ λόγῳ, ταῖς πράξεσι, τῇ σοφίᾳ, τότε δύναμαι λέγειν
παρὰ τὸ μόνος εἶναι τοιόσδε καὶ μηδένα μιμήσασθαι με τὸ Ἐκατὰ
279^ν μόνας ἐκαθήμηνε. Ἐξεστὶν οὖν καὶ μὴ ὄντα σε πρεσβύτερον καὶ μὴ
ὄντα σε ἐπίσκοπον μηδέ || τινὶ τιμῇ ἐκκλησιαστικῇ τετιμημένον εἰπεῖν 22^{α)}
20 τοῦτο, τὸ Ἐκατὰ μόνας ἐκαθήμηνε ζηλωσαὶ καὶ βίον ἀναλαβεῖν ὥστε
εἰπεῖν· Ἐκατὰ μόνας ἐκαθήμηνε.

Ἵτι πικρίας ἐνεπλήσθην. εἰ ἴστυν καὶ τεθλιμμένη ἢ ὁδὸς ἢ
ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, δεῖ σε πικρίας ἐμπλησθῆναι ἐν τῷ βίῳ
τούτῳ, οὐδενὸς δύνασαι γλυκέος ἀπολαῦσαι. ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἢ
25 ἑορτῇ σου μετὰ πικρίδων γίνεται; ὅταν γὰρ ἑορτάζης, ἄζυμα φησὶν
ἐπὶ πικρίδων φάγεσαι. τί βούλεται ὁ λόγος λέγων ὅτι δεῖ τὸν
ἑορτάζοντα τῷ θεῷ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἐσθίειν, κατανοητέον. τὰ
μὲν ἄζυμα διεγήσατο ὁ ἀπόστολος, οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἢ ἐρμηνεία· τὸ δὲ

7 I Kōn. 19, 14 u. Rōm. 11, 3. — 22 Matth. 7, 14. — 25 ff. Exod. 12, 8.

1 καὶ ἐκκλησίαν u. 2 τὴν] < H | 3—18 Hierzu Fragm. 59 in C: Μιμείσθω—
αὐτῷ | 4 τὸν δίκαιον βιοῦντα δικάως nach C: αὐτοῦ δικαιοῦντος τὸν βίον n. H: *secum
justum pie vivere τὸν δίκαιον βιοῦντα καὶ ὡς S | 6 τὸν* + *Prophetam* H | 7 τὸν
λέγοντα] *miserabiliter conquerentem* H | 11—13 ὥστε—πολλούς] *ne conversatio
nostra a populo melior nec, contempto (od. contenta) iudice Deo, ab hominum (od.
omnibus) malitiis separatur* H | 16 ἦθει] ἔθει C *sensu* H | λόγῳ C *sermone* H βίῳ
S | τῇ σοφίᾳ] καὶ σοφίᾳ C < H | 17 παρὰ—με] < H | τοιόσδε Koetschau τοῖς
ὡδε S | 19 μηδέ τινι] *aut diaconus, aut alia qualibet* H | 19/20 εἰπεῖν—κα] < H
22—S. 123, 17 Hierzu Fragm. 60 in C: Στενὴ—ἐνεπλήσθην | 25 σου] *Dei* H viel-
leicht richtig (vgl. Z. 27) | 26 πικρίδων SC *amaritudine* H | φάγεσαι] + *Simul
autem* H | 27 τῷ θεῷ] *pascha Dei* H | 28—S. 123, 1 τὸ δὲ ἀκόλουθον] *De amaritu-
dine vero quod sequitur* H.

ἀκόλουθον τῆς ἐρμηνείας ἀναγκαῖόν ἐστι παρακλήσιον εἶναι τῇ ἀποστολικῇ διηγήσει. ὁ ἀπόστολος τὰ περὶ τῶν ἀζύμων διηγήσατο λέγων· ἔορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ καλαιᾷ μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. δέον ἐστὶν ἀποδοῦναι τὸν λόγον περὶ τῶν πικρίδων ἀκολούθως τῷ τὰ ἄζυμα εἶναι εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. ἔχε δὲ εἰλικρινείαν καὶ ἀλήθειαν, καὶ πικρίδες ἔσονται σοι, καὶ ἐσθλεις μετὰ πικρίδων τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. οἷον Παῦλος, ἐπειδήπερ ἦσθιε τὰ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, καὶ πικρίδας ἦσθιε. πῶς πικρίδας ἦσθις; λέγων· ἔχθρὸς ἡμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν. πῶς πικρίδας ἦσθιεν; ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, καὶ ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, χωρὶς τῶν παρεκτός. ἢ ταῦτα οὐκ ἦν ἀλήθεια μετὰ πικρίδων, ἄζυμα μετὰ πικρίδων; ὁ μὲν οὖν νόμος εἶπεν· ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε· καὶ οὐκ εἶπεν· ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἔδεσθε, ἕως ἐμπλησθῆτε, ὡς περ ἐπὶ τ(ι)νων ἄλλων λέλεκται· φάγεσθε καὶ ἐμπλησθήσεσθε. ὁ (δὲ) προφήτης προσεπιτείνει λέγων ὅτι οὐχὶ πικρίαν ἔφαγον, ἀλλὰ πικρίας ἐνεπλήσθην· ὅση δύναμις τῶν πικρῶν μετελάμβανον πραγμάτων, ὅσπερ μετὰ] πληρεστάτων πικρίδων μεταλαβεῖν.

17. Ἴνα τί οἱ μισοῦντές με κατισχύουσι; πολλὰ ἔσχε πράγματα, ἔπασχεν ἀπὸ τῶν (μὴ) θελόντων ἀκούειν τὸ ἀληθές, καὶ ἦσαν αὐτοῦ ἐκεῖνοι δυνατώτεροι [δὲ] ἐνταῦθα ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κρειττόνων χωρίων, ὡς φησὶν ὁ σωτήρ· εἰ ἦν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. οἱ λυποῦντες οὖν τὸν προφήτην κατίσχον

8 ff. I Kor. 5, 8. — 9 Gal. 4, 16. — 10 II Kor. 11, 27. 28. — 15 Joel 2, 26 cod. 233. — 22 Vgl. Joh. 18, 36. — 28 Joh. 18, 36.

4. 6f. εἰλικρινείας usw. Blass εἰλικρινείας S | 6 ἔχε δὲ Co Habeto H (= ἔχε ἡ?) ἔχει δὲ S | 7 ἔσονται σοι] te sequentur H | ἐσθλεις μετὰ πικρίδων] manducabis H | 9 καὶ—ἦσθιε?] sequebatur eum amaritudo H | 10 πῶς] < H | 11 καὶ] < H | 12 ἢ—πικρίδων?] quae pro totius mundi salute pandebat, et quae eum faciebant praesidem veritatis axyma cum amaritudinibus manducare H | 7 Blass Koetschau vgl. S. 122, 24 et S | 14/15 ἐπὶ τινων ἄλλων Koetschau ἐπ' ἄλλων C et in alio loco de quibusdam H | 15 δὲ C vero H | 16 λέγων] ὅτι οὐχὶ SC non ait H | 17/18 ὅση—μεταλαβεῖν] hoc est, in me tantum saeculi persecutionum pondus incubuit, ut plenus amaritudine fierem H | 19 κατισχύουσι] + in me H (= μου? vgl. 124, 1) + με Co (vgl. 124, 6) | 19—S. 124, 15 Hierzu Fragm. 61 in C: Ἐπεβουλέυετο—γίνεται | 19/20 ἔσχε πράγματα, ἔπασχεν] passus est Jeremias H; ἔπασχεν] idē wohl Glossam | 20 μὴ θελόντων] Hu qui . . . volebant H δυναροστομμένων C | ἐδ ἀληθές] veritatem H τῇ ἀληθείᾳ C | ἦσαν C erant H ἤκουσαν S | 21 ἐκεῖνοι] < CH | δὲ] < CH | ἐνταῦθα] < CH | 22 θεοῦ SH δικαίον C | 28 τῶν κρειττόνων χωρίων] alia quadam viventium regione H | 25 οἱ—προφήτην] < H.

αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. ὅτι γὰρ ἰσχύουσι, || βλέπετε τοὺς μάρ- 221
 τυρας, ὁ δικαστὴς καθέζεται δικάζων καὶ τρυφῶν ἐν τῷ δικαστη-
 ρίῳ· ὁ Χριστιανός, ἐν ᾧ ἔστι Χριστὸς δικαζόμενος, πικρίας ἐνε-
 πλήσθη καὶ καταδεδυνάστευται ὑπὸ τοῦ ἀδίκου καὶ καταδικάζεται.

280v 18. Ἡ | πληγὴ μου στερεά, πόθεν λαθήσομαι; οἱ κατισχύοντές
 με πλήσσοσίν με, καὶ ἡ πληγὴ μου ἐστὶ στερεά. εἴτε προφητεύει τὸν
 σταυρὸν τοῦ κυρίου (στερεὰ γὰρ πληγὴ ἐστὶν ὁ σταυρός, ὅσον ἐπὶ τοῖς
 σταυροῦσιν αὐτόν), (εἴτε περὶ) πάντων τῶν δικαίων λέγεται ἐν οἷς
 πληγὴν στερεὰν λαμβάνει, εἴτε καὶ ἐπὶ τοῦ προφήτου ἀκούεις τοῦτο
 10 (καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς πέπονθε τὰ ἀναγεγραμμένα ἐν τῇ προφητείᾳ),
 τ(ὸν) αὐτόν ἐπιδέχεται [τὸν] νοῦν κατὰ τὴν λέγουσαν λέξιν· ἡ
 πληγὴ μου στερεά. ἰπόθεν λαθήσομαι; κἂν ὁ σωτὴρ λέγῃ· ἰπόθεν
 λαθήσομαι, τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν προφητεύει μετὰ τὴν στε-
 ρεὰν πληγὴν, κἂν ἐπὶ τοῦ δικαίου δὲ λαμβάνηται, μετὰ τὰς πληγὰς
 15 γίνεται πάλιν ἴσως. ἠγνωμένη ἐγενήθη μοι (ὡς ὕδωρ ψευδές,) οὐκ
 ἔχον πίστιν· οὐ γὰρ μένει ἡ πληγὴ, ἀλλὰ παρέρχεται.

Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω
 σε. ταῦτα πάλιν λέγεται πρὸς ἕκαστον, ὃν παρακαλεῖ ὁ θεὸς ἐπι-
 στρέψαι πρὸς αὐτόν. μυστήριον δέ μοι δοκεῖ ἐνταῦθα δηλοῦσθαι ἐν
 20 τῷ ἀποκαταστήσω σε. οὐδεὶς ἀποκαθίσταται εἰς τινὰ τόπον μη-
 δαμῶς ποτε γεγόμενος ἐκεῖ, ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις ἐστὶν εἰς τὰ οἰκεία.
 οἶον ἔξαρθρόν μου ἐὰν γένηται μέλος, ὁ λατρός πειράται ἀποκατάστασιν
 ποιῆσαι τοῦ ἐξάρθρου. ὅταν ἔξω τις γένηται τῆς πατρίδος, εἴτε δι-
 281r καίως εἴτε ἀδίκως, ἀπολαμβάνη δὲ τὸ | δύνασθαι πάλιν ἐν τῇ πατρίδι
 25 εἶναι κατὰ τοὺς νόμους, ἀπεκατέστη ἐπὶ τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτοῦ.
 τὸ αὐτὸ νόει μοι καὶ ἐπὶ στρατιώτῳ ἐκβληθέντος ἀπὸ τῆς ἰδίας
 παρατάξεως (καὶ) ἀποκαθισταμένου. λέγει οὖν ἐνθάδε πρὸς ἡμᾶς τοὺς

1 ἰσχύουσι] *justus debilior sit a persequentibus se* H | 8 Χριστὸς δικαζόμενος, κτλ. 80 vgl. S. 112, 24. 26; *Christus habitat, judicatur* etc. H | 4 καὶ!—καταδικάζεται] *et ad mortemque subjectus, confortatis inimicis suis adversum se* H | 5 πόθεν λαθήσομαι] < H | 6 με!] *in me* H | 7 τοῦ κυρίου Blass *Domini* H ἑαυτοῦ S | 7/8 στερεὰ—αὐτόν] < H | 8 εἴτε περὶ Co *sive de* H | 8/9 πάντων—λαμβάνει] *justis* | 9 ἀκούεις Koetschau *volueris accipere* H ἀκουσον S | 10 καὶ!—προφητεία] < H | 11 τὸν—νοῦν] so Koetschau | 12 κἂν . . . λέγῃ] vgl. Z. 14; καὶ . . . λέγει S *Et . . . potest dicere* H | 18 προφητεύει] *annuntians* H | 15 ἐγενήθη LXX *facta est* H ἐγενήθη S | μοι] + (*subauditur* *plaga*) H vielleicht richtig | ὡς ὕδωρ ψευδές Hu *sicut aqua mendax* H | 16 πληγὴ] + *mea* H | 17 καὶ] < H | 20/21 εἰς—οἰκεία] *nisi in eum locum unde ante discesserat* H | 28—25 εἴτε—ἑαυτοῦ] *in exsilium mittitur, et postea per indulgentiam eorum qui possunt exsules solvere, redditur libertati, et redit unde fuerat expulsus* H | 27 καὶ Lietzmann | ἀποκαθισταμένου] + *ordini, si acceperit veniam* H, also wohl εἰς τὴν παράταξιν, ἐὰν συγγνώμης τύχῃ | ἡμᾶς] *mortale genus, id est ad nos homines* H.

ἀποστρέψαντας ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψωμεν, ἀποκαταστήσει ἡμᾶς. καὶ γὰρ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται ἐν τῷ ἄχρῳ χρόνῳ ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀπ' αἰῶνος προ-
 5 φητῶν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

|| Εἰς τὸ οἶμοι ἐγὼ· πάλιν ἄλλως, μέχρι τοῦ ἐπι- 222
 κατάρματος ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον,
 καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ.

10 Ὅμιλία ιε'.

1. Οἱ μακαρίζοντες τοὺς προφήτας καὶ τῷ μακαρίζειν αὐτοὺς ἐνχόμενοι τὴν μερίδα ἔχειν μετὰ τῶν προφητῶν συναγαγόντων ἀπὸ τῶν λόγων τῶν προφητικῶν τὰ ἐξαιρετὰ τῆς προφητείας αὐτῶν· ζητοῦντες οὖν πεισθεῖεν (ἂν), ἂν κατὰ τὰ αὐτὰ βιώσωσιν (εἰ καὶ σκληρὸν
 15 αὐτοῖς ἀπαντήσεται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μιμεῖσθαι τὸν βίον τὸν προφητικόν), ὅτι τεύξονται τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς μακαριότητος μετὰ τῶν προφητῶν. πολλαχόθεν μὲν οὖν ἔστι συναγαγεῖν τὰ ἐξαιρετὰ |
 231 τῶν προφητῶν, τὸ ἐλεύθερον αὐτῶν, τὸ εὐτονον, τὸ ἐργηγορὸς, τὸ διεγερμένον, ὅτι οὐκ ἐφρόντιζον ἐν ταῖς περιστάσεσι γινόμενοι διὰ
 20 τὴν ἐλευθερίαν, μόνον ἵνα ἐλέγξωσιν, ἵνα ἐπιστρέψωσιν ὡς [οἱ] προφητῆται ἐκ τοῦ μετὰ παρησίας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λέγειν ἐπιπληκτικῶς τῶν ἁμαρτανόντων, εἰ καὶ ἐδόκουν μεγάλα δύνασθαι οἱ ἐλεγχόμενοι. πλὴν εἰ καὶ πανταχόθεν ἔστι τοῦτο ποιεῖν, ἴδωμεν καὶ (ἐκ) τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων.

3 Act. 3, 21. — 11 ff. Vgl. Hom. 14, 14. — 17 ff. Vgl. c. Cels. 7, 7 (Orig. II, 159, 7 ff.): τοιοῦτους γὰρ καὶ ὁ λόγος ἀφεῖ δεῖν εἶναι τοὺς . . . προφήτας, οἵτινες παίγιον ἀπέφηναν τὴν Ἀντισθένης . . . εἰτονίαν. δι' ἀλήθειαν γούν καὶ τὸ ἐλευθερίως ἐλέγχειν τοὺς ἁμαρτανόντας ἐλιθάσθησαν κτλ. — 19 ff. Vgl. in I Kor. 4, 13 (Cat. Gram. V, 84, 30 ff.): πότε γὰρ οὐ κινδυνεύει, ἐλέγχων τὸν ἁμαρτανόντα, πολλῶς λαχρότερον ὑπάρχοντα ἐν τῷ βίῳ καὶ κολάσαι δυνάμενον. — 21 Vgl. Act. 4, 29. 31.

1 ἀποστρέψαντας Lietzmann nach H: *aversi ἐπιστρέψαντας* S | 6 Ἀμήν] + ὁμιλία ιε' S | 7 οἶμοι Co οἶμοι S, so meist in Hom. 15 | 9 στηρίσει Hu LXX στηρίσει S | 12 συναγαγόντων] vgl. Z. 17 u. S. 115, 13 119, 23 ff. συνόντες S συνίγοντες Gh | 14 ἂν· Blass | 20 οἱ streicht Gh | 24 ἐκ Gh.

Πολλοὺς ἤλεγξεν ὁ προφήτης καὶ πρὸς πολλοὺς εἶπεν ὁ προφήτης· καὶ γὰρ γέγονε κατὰ ἁμαρτωλοὺς γενομένους, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ τῆν αἰχμαλωσίαν γενομένην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ. πολλοὺς ἐλέγξας, ὑπὸ πολλῶν κριθεὶς φθέγγεται τινα τοιαῦτα. 2. πρῶτον γὰρ ἀπὸ 5 τοῦ προφητικοῦ λόγου ἴδωμεν, εἶτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, ἐὰν πρότερον ἀναλάβωμεν εὐτονίαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ δύναμιν καὶ παρησῖαν προφήτου. ὁἴμοι ἐγὼ, μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ; ὦ μήτηρ, ὡς τί με γεγέννηκας ἄνδρα δικαζόμενον πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διακρίνεσθαι πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς; 10 προέκειτο γὰρ τῷ προφήτῃ καὶ τούτῳ καὶ τῷ Ἡσαΐα καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ προφητικόν, διδάσκειν, ἐλέγχειν καὶ ἐπιστρέφειν. προέκειτο τοιγαροῦν καὶ τούτῳ τῷ προφήτῃ διακρίνειν, ἐλέγχειν, δικάζειν δυναμένῳ καὶ δικάζεσθαι μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, 15 ἐλέγχειν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ. καὶ ὅσα αὐτοῖς πεποιθήκασιν οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἄλλον ἐλιθοβόλησαν, ἄλλον 223 ἔπρισαν, ἄλλον ἀπέκτειναν ἠμεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, τούτον εἰς λάκκον βορβόρου ἔβαλον ἐλεγχόμενοι. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῦτο πεποίηκε καὶ κρειττόνως γε ἢ οὗτοι, ἅτε κύριος προφητῶν ὢν. καὶ γὰρ, εἴπερ αὐτὸς ἐμαστιγώθη καὶ ἐσταυρώθη καὶ 20 παρεδόθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἢ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ λαοῦ, εἶπεν· ὁὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί· καὶ ἐπιλέγει καθ' ἕνα ἕνα ἕνα ἰουδαί· καὶ διὰ τοῦτο τόδε καὶ τόδε. καὶ ἡμεῖς οὖν, (εἰ) σπονδάζομεν ἐπὶ τοὺς μακαρισμοὺς τῶν προφητῶν, ταῦτα ποιήσωμεν, ὥστε, διὰ τὸ λέγειν καὶ διὰ τὸ κριθῆναι 25 πρὸς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἶπεν· ὁἴμοι ἐγὼ, μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ; 3. Κυριώτερόν γε τοῦτο δύναται (τὸ) προφητικὸν εἶναι ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸν σωτῆρα. ἔστω γὰρ τὸν προφήτην τοῦτο λέγειν, ἀλλ' οὐκ

15f. Vgl. Hebr. 11, 37. — 16 Vgl. Matth. 23, 35. — 17 Vgl. Jerem. 45, 6. — 19 Vgl. Matth. 20, 18. 19. — 21 Matth. 23, 13. — 22ff. Vgl. Matth. 23, 14—29. 34. — 28ff. Vgl. Hom. 14, 5. Vgl. Hier. Comm. 946: Potest hoc συνεκδοχικῶς de Jeremia intelligi quod non in toto orbe terrarum, sed in terra Judaea sit judicatus. Vere autem Domino competit Salvatore, qui loquitur in Evangelio: In judicium ego in istum mundum veni etc.

1 προφήτης¹) ης in Ras. Scott. | 2 γενομένους Blass Koetschau γενόμενος S | 11 διδάσκειν GhCo διδάσκων S | 12 ἐπιστρέφειν GhCo vgl. S. 125, 20 ἐπιστροφῆν S | προέκειτο GhCo vgl. Z. 10 προσέκειτο S | διακρίνειν Blass Diels διακρίναι S | 15—17 θοβόλησαν—λά von and. Hand in S w. e. sch. | 16 ἔπρισαν Gh ἔπρισαν S vgl. S. 119, 26 u. bes. in Matth. Tom. 10, 18 (Lo 3, 49): τὸ γὰρ ἐπρίσθησαν ἐπὶ τὸν Ἡσαΐαν ἀναφέρεται | 18 κρειττόνως γε] κρεῖττον ὥστε S | 28 σπονδάζομεν Hu 24 ταῦτά] ταῖτα S | 27 τὸ] oder Komma nach εἶναι?

ἀληθῶς τοῦτο ἐρεῖ, ἀλλὰ τάχα ὑπερβολικῶς· οὐ γὰρ διεκρίθη πρὸς πᾶσαν τὴν γῆν. ἐὰν δὲ ἔλθω πρὸς τὸν σωτήρᾶ μου καὶ κύριον, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἔλθω κρῖσιν ἤξει· καὶ τὸ ὄπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρῖνεσθαί σε, ὄψομαι ὅτι ὁ σωτήρ μου
 5 καὶ κύριος μέλλει ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἐστάναι, κρινόμενος μετὰ πάντων ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. καὶ κρινεται μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων. λέγω· κρινεται, ἐξετάζεται καὶ αὐτός, καὶ ἔστι μὲν ἐκδικῶν τὴν ἀλήθειαν, οὐχ ὡς κατηγορος δέ. ὁἴμοι ἐγώ, μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ; οὐ δύναται προφήτης
 10 τὸ ἐπάσῃ τῇ γῇ λέγειν.

282v | Ἀλλὰ τὸν κύριον ἡμῶν καὶ σωτήρα Ἰησοῦν Χριστὸν οἶδα φιλοῦν-
 τας, καὶ οὐ μόνον φιλοῦντας ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶντας, ἀναπαύοντες καὶ λέγοντας ὅτι (οὐχ) ὁ σωτήρ λέγει, ὅτι ἡ φωνὴ οὐκ ἔστι κατὰ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. δεῖ δὲ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀλλότριον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 15 τὸ ὁἴμοι ἐγώ, μήτερι; ἐπερίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου, καὶ ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τῶν ἐν τοῖς προφήταις εἰρημένων ὁμοίως καὶ ἐνθάδε· ὁἴμοι ἐγώ, μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἢ ὅταν ἀπόλωλεν ἐπιφυλλὴς τοῦ εὐρεῖν βότρυν· ὁἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ
 20 τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ὑπάρχει. τίς ἐκεῖ λέγει τὸ ὁἴμοι, ὅτι ἐγενήθην (ὡς) συνάγων καλᾶμην ἐν ἀμητῷ; ἀρα γὰρ ὁ προφήτης συνῆγε καὶ θέλει συνάγειν; ἀρα γὰρ ἀγρόν ἔχει ὁ προφήτης; ἀλλ' οὐδενός ἐστι συνάγειν [καὶ] πάντα ἀπὸ τοῦ θερισμοῦ καὶ τῶν ἐσπαρμένων, εἰ μὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτήρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 25 ἐπεὶ οὖν πολλὰ πτώματα ἐν || τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμῖν τοῖς 22A
 νομιζομένοις εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, θρηνεῖ καὶ πενθεῖ ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα λέγων· ὁἴμοι ἐγώ, ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλᾶμην. ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἐξεταζέτω· ἀρα στάχυς ἐστίν; ἀρα εὐρήσει ἐν αὐτῷ τρυγῆσαι ἢ θερίσαι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; εὐρήσομεν ὅτι ἀνεμόφθοροί
 30 τινές ἐσμεν· ἐὰν ἄρα ὀλίγον ἔτι ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, κόκκους δύο ἢ τρεῖς, αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν πολλαὶ εἰσιν ἐφ' ἡμῖν. ὄρων οὖν καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς χρηματιζούσας, πεπληρωμένας ἁμαρτωλῶν λέγει· ὁἴμοι. ὅτι ἐγενήθην ὡς συνάγων καλᾶμην ἐν ἀμητῷ καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν

8 Vgl. Joh. 9, 39. — Psal. 50, 6. — 11/12 Vgl. in Thren. Fragm. XI: Οἰόμεθα δὲ τὸ μὲν ἀγαπᾶν θεϊότερον εἶναι καί, ἢ οὕτως εἶπω, πνευματικόν, τὸ δὲ φιλεῖν σωματικόν καὶ ἀνθρωπικώτερον. — 14 ff. Vgl. Hom. 14, 6. — 15 Matth. 26, 38 Mark. 14, 34. — 16 Joh. 12, 27. — 18 Vgl. Micha 7, 1. Vgl. Hier. Comm 946. — 19 ff. Micha 7, 1. 2. — 21. 27. 32 Micha 7, 1.

12 ἀναπαύοντες Blass ἀναπαυεῖν S | 18 λέγει| οὐ λέγει Gh Co | 21. 27 ἐγενήθην Hu ἐγεννήθην S vgl. S. 111, 14. 19 | 21 ὡς Co vgl. LXX u. Z. 27 | 22 καὶ| 1. ἢ? | 23 καὶ streicht Co | 30 ἄρα Gh ἄρα S | αὐτοῖς| αὐτοῖς S.

τρυγητῶ. ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ ἀμπέλῳ· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν
 283^r καταφντεύεται... καὶ | ὡς ἄμπελος ἐν τόκῳ πίωνι, καὶ ἄμπελον ἐς
 Αἰγύπτου μετήρην, ἐγὼ δὲ κατεφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον
 πᾶσαν ἀληθινήν. ἔρχεται, ζητεῖ πως τρυγήσαι· εὐρίσκει ἐπιφυλλίδα
 5 τινὰ καὶ βραχεῖς βότρυνας, οὐκ εὐθαλεῖς οὐδὲ πολλοῦς. τίς ἡμῶν ἔχει
 βότρυνας ἀρετῆς; τίς ἡμῶν ἔχει γεννήματα τοῦ θεοῦ; κύριε ὁ θεὸς
 ἡμῶν, ὡς θαναμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ.

4. Ταῦτα ὡς ἐν παρεκβάσει μοι (εἰρήσθω εἰς) τὸ ὄϊμοι ἐγὼ μητέρα.
 ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν θεϊότητος, καθορῶν-
 10 τος τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων, νῦν τὸ λέγειν τὸ ὄϊμοι, τοῦ
 σωτήρος οὐχὶ ἢ θεὸς ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος, οὐχὶ ἢ σοφία ἀλλ' ἢ ψυχὴ, ἐκεῖνο
 παρεθέμην (τὸ) προφητικόν· ὄϊμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβίης ἀπὸ
 τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. ἦλθεν ἐπὶ τὸν
 βίον τὸν ἀνθρώπινον ἢ ψυχὴ ἢ μακαρία, ἀνέλαβε σῶμα ὑπὲρ τῶν
 15 ἀνθρώπων. ἐὰν ἴδῃ τὰ ἁμαρτήματα, λέγει πρὸς τὸν πατέρα· τίς
 ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν; μὴ
 ἐξομολογήσεται σοι χυῖς; ἀλλὰ ἐφ' ἡμῖν μὴ λεγέτω τὸ ὄϊμοι, ἐφ'
 ἡμῖν μὴ λεγέτωσαν οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν. τοῦ σωτήρος ἡμῶν λέ-
 20 γοντος τὸ ὄϊμοι καὶ αὐτοὶ ἐρουῖσιν ὄϊμοι· οὐ γὰρ κρείττονές εἰσι
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν, καὶ αὐτοὶ ἡμῶν τὰ πταίσματα βλέπουσιν. ἀλλὰ
 μακάριοι ἐκεῖνοι ἐφ' οἷς οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐρουῖσι τὸ ὄϊμοι, ἀλλὰ μα-
 καρίζονται· ἡγάρα ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετα-
 νοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα, οἱ οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας.
 ταῦτα ἐν παραμυθία.

25 ὄϊμοι ἐγὼ, μητέρα, ὡς τίνα με ἔτεκες; τίνα λέγει μητέρα; οὐκ
 ἐν γυναιξὶ δύναται καὶ τὴν ψυχὴν λέγειν καὶ τὴν Μαρίαν; εἰ δέ τις
 283^v παραδέχεται τὸ ἄρτι ἔλαβέ με ἢ μῆτηρ μου τὸ ἅγιον || πνεῦμα, καὶ 225
 ἀνήνεγκέ με εἰς τὸ ὄρος τὸ μέγα τὸ Θαβὼρ καὶ τὰ ἐξῆς, δύναται αὐτοῦ
 ἰδεῖν τὴν μητέρα. ὄϊμοι ἐγὼ, μητέρα, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζό-
 30 μενον καὶ διακρινόμενον ἐν πάσῃ τῇ γῆ; δικάζεται πάσῃ τῇ γῇ καὶ
 διακρίνεται καὶ μέλλει πρὸς ἕκαστον λέγειν· ἐγὼ πεποίηκα τάδε καὶ
 τάδε, καὶ ἡ οἰκονομία μου ἔπραξε τάδε καὶ τάδε, καὶ τῇ σωτηρίᾳ σου
 ὑπέμεινα. ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτήρος τί ποιήσωμεν; μέλλει γὰρ
 διακρίνεσθαι ἐν πάσῃ τῇ γῆ.

2 Vgl. Jes. 5, 1. — Psal. 79, 9. — 3 Jerem. 2, 21. — 6 Psal. 8, 2. — 11 ff. Vgl.
 Hier. Comm. 946. — 12 Micha 7, 1. 2. — 15 ff. Vgl. Hom. 14, 6. — Psal. 29, 10. —
 22 Luk. 15, 7. — 27 ff. Hebraeerevgl. Fragm. 4 (Zahn). Vgl. Ropes TU XIV, 2, 99 f. 163 f.

8 εἰρήσθω εἰς] notwendig, vgl. z. B. in Joh. Tom. 32, 32 (Br II, 210, 6 f.): ἀλλὰ
 τοῦτο μὲν διὰ μέσου ἐν παρεκβάσει εἰς τὸ εἰρημίνον εἰρήσθω | 11 ἢ 3 und 4] Gh
 ἢ S | 11/12 ἐκεῖνο παρεθέμην τὸ Gh ἐκεῖνος παρεθέμην S | 16 με übergesch. S¹ |
 28 ἐνενήκοντα ἐννέα S | οἱ Gh ἢ S.

5. Τὸ ἐξῆς θέλω ἰδεῖν. δύναται καὶ ἐπὶ τὸν προφήτην κατὰ μίαν διήγησιν ἀναφέρεσθαι (καὶ) ἐπὶ τὸν σωτήρα. Ἰδωμεν καὶ τὰ ἐξῆς· οὐκ ὠφείλησα οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς. ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, οὐκ ἔχει δὲ ἐν ἐμοὶ οὐδέν. καὶ ἀληθῶς οὐκ ὠφείλησεν. ἕκαστος δὲ ἡμῶν ὀφειλέτης ἐστὶ τὰς ἁμαρτίας καὶ ὀφειλέτης ἐστὶν ἔχων χειρόγραφον. μετὰ τὸ ἐξαλειφθῆναι αὐτοῦ τὸ χειρόγραφον † πόσα πεποιήκασι χειρόγραφα; ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐκ ἐποίησε χειρόγραφον. τί δὲ καὶ τὸ οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; πῶς διηγησόμεθα ἐπὶ τοῦ σωτήρος τὸ οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; εἰ καὶ ἀνέγνωμεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ δεῖ εἶδέναι ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἀντιγράφων τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑβδομήκοντα οὐκ ἔχει οὕτως, ὕστερον δὲ ἐπισκεψάμενοι καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις ἔγνωμεν γραφικὸν εἶναι ἁμάρτημα. καίτοιγε ἑκατέρως ἔστι διηγήσασθαι τὸν τόπον. πῶς μέντοι οὐκ ὠφείλησέ μοι οὐδὲ εἷς; ὥστε οὐκ ὠφείλησεν αὐτῷ οὐδὲ εἷς, | πᾶσι τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν ἀφῆκεν. ἄνθρωπον δανειστῆ χρεωφειλέται ἦσαν δύο· εἷς ὄφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. μὴ ἔχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. θέλεις ἰδεῖν τοὺς δύο χρεωφειλέτας, τὸν τὰ πεντακόσια ὀφείλοντα καὶ τὸν τὰ πεντήκοντα; ἀπὸ δύο λαῶν πεπιστεύκασιν εἰς τὸν θεόν· ὁ ἐκ τῶν Ἰουδαίων λαὸς ἀπιστῶν εἰς τὸν Χριστὸν ὀφείλει τὰ πεντήκοντα, τάχα ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν οἱ πάντων ἀσεβέστεροι γεγενημένοι τὰ πεντακόσια, ἐφ' οἷς καὶ λέγεται (τὸ) ἐπὶ τῇ πόρῃ ἐκείνῃ τῇ μετανοούσῃ. καίτοι εἶποι τις ἂν, πῶς τὰ πεντακόσια ἐπ' ἐκείνην ἀναφίρεται; ἐκ τοῦ καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ ἢ ἀπτομένη αὐτοῦ, πρὸς ὃ εἶρηκε τῷ Σίμωνι· ἄνθρωπον δανειστῆ ἦσαν χρεωφειλέται δύο. εἷς ὄφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ ἕτερος πεντήκοντα· καὶ τὰ ἐξῆς ταῦτα διὰ τὸ οὐκ ὠφείλησα οὐδὲ ὠφείλησέ μοι οὐδεὶς, ὃ ἦν ἀναγκαῖον παραστῆσαι ὑμῖν. οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησέ μοι (οὐδεὶς)· ἢ ἰσχυρὸς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις με· εἰ καὶ ἀπέθανεν ἢ ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως θεοῦ.

3 Joh. 14, 30. — 5ff. Vgl. in Gen. Hom. 13, 4 (Lo 8, 250f.): Unusquisque etenim nostrum, in his quae delinquit, efficitur debitor, et peccati sui literas scribit . . . chirographum tuum . . . deletum est. Non rescribas ultra etc. — 6 Vgl. Kol. 2, 14. — 7 I Petr. 2, 22. — 10ff. Vgl. Hom. 14, 3. — 16 Luk. 7, 41. 42. — 25 Luk. 7, 39. — 26 Luk. 7, 41. Vgl. in Matth. Tom. 12, 4 (Lo 3, 137): δι' ἦν Σίμωνι τῷ λεπρῷ, τῷ προτέρῳ λαῷ, ὀνειδίζων ἔλεγεν ὅσα γέγραπται. — 31 Vgl. II Kor. 13, 4.

2 καὶ Gh Co καὶ κατὰ δευτέραν Koetschau | 8 ὠφείλησα οὐδὲ ὠφείλησέ μοι Gh ὠφείλησα οὐδὲ ὠφείλησέ με S | 6 αὐτοῦ] σου? Koetschau | χειρόγραφον] hier ist eine Lücke wahrscheinlich | 7 πεποιήκασι] πεποίηκας? Koetschau | 10 τὸ Gh τοῦ S | 28 τὸ Gh | 25 δ Co δν S | 29 ὑμῖν Gh ἡμῖν S | οὐδεὶς Co.

6. *Εἶτα πολλῶν διελθόντων λόγων ἦν μὲν καὶ περὶ ἐκάστου τῶν εἰρημένων εἰπεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐγχορεῖ τοῦ χρόνου ἐπιειγντος. εἰπωμεν οὖν εἰς τὸ ἐξῆς ἀναγνωσθὲν τὸ ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. ἐκ τοῦ † τοὺς νομίζοντας ὅτι ἄν-
 5 θρωπος μὲν τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς ἦν ὁ σωτὴρ (ἐτόλμησαν γὰρ μετὰ τῶν πολλῶν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ τοῦτο εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔστι θεὸς ἰὸ μονογενῆς, ἰὸ πρωτότοκος πάσης κτίσεως): ἐπικατάρατος
 284v γὰρ | ἰὸς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. δῆλον ὅτι ἐπικατάρατοί εἰσιν οἱ ἐπ' ἄνθρωπον ἔχοντες τὴν ἐλπίδα. ἐγὼ εἰποίμι (ἄν) ὅτι οὐκ
 10 ἐπ' ἄνθρωπον ἔχω τὴν ἐλπίδα, ἐλπίζων ἐπὶ Χριστὸν Ἰησοῦν ἐγὼ ἄνθρωπον οὐκ οἶδα. οὐ μόνον ἄνθρωπον οὐκ οἶδα, ἀλλὰ σοφίαν οἶδα, τὴν αὐτοδικαιοσύνην, ἄνθρωπον δὲ οὐ ἐκτίσθη τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὄρατὰ εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι. ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρω-
 15 πον. κἂν μαρτυρῇ ὁ σωτὴρ ὅτι ὄν ἐφόρεσεν ἄνθρωπος ἦν — ἀλλ' εἰ καὶ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ νῦν οὐδαμῶς ἔστιν ἄνθρωπος. εἰεὶ γὰρ καὶ ἔγνωμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γνωσσομεν, φηοῖν ὁ ἀπόστολος. ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκέτι εἰμὶ ἄνθρωπος, ἐὰν ἀκολουθῶ αὐτοῦ τοῖς λόγοις: ἀλλὰ λέγει: ἐγὼ εἶπα: θεοὶ ἔστε καὶ υἱοὶ
 20 ὑψίστου πάντες. οὐκοῦν ὡς πρωτότοκος ἔστιν ἐκ τῶν νεκρῶν, οὕτως γέγονε πρωτότοκος πάντων ἀνθρώπων εἰς θεὸν μεταβαλὼν. ἐπικατάρατος τολῶν ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, ὅστις ἂν κυρώσῃ τὰ σάρκα, ὅστις τὴν λαχὺν τὴν σωματικὴν ἐὰν κτήσῃται, καὶ κατὰ σάρκα
 25 στρατεύσῃται. ἀλλ' ὁ ἅγιος οὐχ οὕτως ἔστιν: οὐ γὰρ στηρίξει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, πάντοτε γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἔχει, καὶ νεκροὶ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνεῖαν, ἀκαθάρσιαν. νεκρῶσας ταῦτα οὐ στηρίξει σάρκα τοῦ βραχί-*

4 ff. Vgl. Hier. Comm. 958: Si maledictus est omnis homo, qui confidit in homine, Paulus autem Samosatenus et Photinus . . . Salvatorem tamen hominem confitentur; ergo maledicti erunt, spem habentes in homine. — Vgl. Olymp. (Gh II, 440; vgl. ebenda Victor.): ἐφ' ἑαυτὸν ἢ καὶ ἑτερόν τινα ἢ καὶ ὁ νομίζων ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν σωτῆρα Χριστὸν, καὶ μὴ θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. — 7 Vgl. Joh. 1, 18. — Vgl. Kol. 1, 15. — 12 Kol. 1, 16. — 10 II Kor. 5, 16. — 18 ff. Vgl. in Matth. Tom. 16, 29 (Lo 4, 81): βούλεται γὰρ εἶναι κρείττονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸν προσιώντα τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὁ θεός . . . Διδὸ καὶ πᾶσι λέγει . . . ἐγὼ εἶπα κτλ. — 19 Psal. 81, 6. — 20 Vgl. Kol. 1, 18. — 26 Vgl. II Kor. 4, 10. — 27 Vgl. Kol. 3, 5.

1 ἦν GhCo εἰ S | 4 ἐκ τοῦ] l. πρὸς? vgl. S. 131, 2 oder ἐκ τοῦ(του ἐλέγξομεν)? | 5 μὲν] l. μόνον? vgl. S. 156, 30 | 9 ἄν Blass | 10 Ἰησοῦν] + (ἔν) Koetschau Lietzmann | 22—27 Hierzu Fragm. 66 in C: Ὁ—γῆς | 23 στηρίσει V στηρίσσει S vgl. S. 125, 9 | 24 κτήσῃται GhCo κτίσῃται S | 25 στρατεύσῃται Koetschau στρατεύῃται S.

νος αὐτοῦ. ἡ ἐπικατάρματος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρωπον.
 285 ἅμα δὲ πρὸς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ ἀξιώμασιν. ὁ δεῖνά μου φίλος
 ἐστὶν ἑκατόνταρχος, ἐπίτροπός ἐστιν· ὁ δεῖνά μου φίλος καὶ πλούσιός
 ἐστὶ καὶ παρέχεται μοι. ἔπειτα καὶ πρὸς τὸν τοιοῦτον λέγεται τοῦτο·
 5 ἡ ἐπικατάρματος ἀνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρωπον. ἐπ'
 οὐδένα ἀνθρωπον ἐλπίζομεν, κἂν δοκῶσιν ἡμῶν εἶναι φίλοι· οὐ γὰρ
 ἐπ' αὐτοὺς ἀλλ' ἐπὶ κύριον ἡμῶν ἐλπίζομεν, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς, ὃς
 ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⟨Εἰς τὸ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τοὺς ἀλλεῖς τοὺς πολλούς, 227
 10 λέγει κύριος· μέχρι τοῦ ἡμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν
 γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ ἐγκεκολαυμένη
 ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν.⟩

Ὁμιλία ιε'.

Ἀναγέγραπται ἐν τῷ κατὰ Μάρθατον εὐαγγελίῳ ὁ σωτὴρ ἡμῶν
 15 ἐληλυθῆναι παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας καὶ ἑωρακέναι ἡ Σίμωνα
 καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θά-
 λασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλλεῖς. εἰτά φησὶν ὁ λόγος ὅτι ὁ σωτὴρ ἰδὼν αὐτοὺς
 εἶπε· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλλεῖς ἀνθρώπων. οἱ δὲ
 ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς

14 ff. Vgl. in Joh. Fragm. 23 (Br II, 240, 12 ff.): μεταλαμβάνεται δὲ ἡ Βηθσαῖδα
 Ἑλλάδι φωνῇ εἰς τὸ Οἶκος θηρευτῶν, οἷς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Δεῦτε ὀπίσω μου . . .
 περὶ τῶν τοιούτων θηρευτῶν . . . ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ προφητεία φέρεται ἐκ προσώπου
 τοῦ θεοῦ ἔχουσα οὕτως· Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω κτλ. — Vgl. Chrysost. (Gh II,
 430): τινὲς καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους τοῦτο φασιν, καὶ οὐ κωλύω. τέως δὲ τῆς ἱστο-
 ρίας ἐχόμεθα. Olymp. (Gh II, 430): τοὺς Ἀποστόλους λέγει. Hier. Comm. 954:
 quod primum mittat Apostolos, quibus Salvator dixit: Venite post me . . . et
 postea venatores, quos vel ecclesiasticos viros vel Angelos possumus accipere etc.
 — 15 Matth. 4, 18. — 18 Matth. 4, 19. 20. — 19 Vgl. Matth. 4, 19 (vgl. Hier. Übers.)
 od. Luk. 5, 4. 5 Joh. 21, 6?

5 ἐπ' Blass πρὸς S | 8 Ἀμήν + ὁμιλία ιε' S | 9—12 Εἰς—αὐτῶν nach H: De
 eo quod scriptum est: Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus, usque ad
 eum locum in quo ait: Peccatum Juda scriptum est in stilo ferreo,
 in ungue adamantino sculptum super pectus cordis eorum, vgl. 141, 19 ff.
 27 ff. u. d. Hexapla; in S ist ein freier Raum gelassen | 11 γραφείῳ Blass γραφίῳ S, so
 stetit in Hom. 16 | 18 Homilia XII H | 14—S. 133, 30 Hierzu Fragm. 62 in C: Πέμ-
 πει—ἑώρακεν | 15 καὶ] et ibi H | 17 ὁ σωτὴρ] Jesus H | 19 Ἰησοῦς] Salvator H.

αὐτοὺς ἐπὶ (ἀνθρώπων) ἀναλαβεῖν τὸ ἀλιεύειν. καὶ ἄλλους δὲ δύο ἀδελφοὺς εὗρεν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ πατρὸς καταρτιζοντας τὰ δίκτυα· καὶ τούτους ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην, πεποιήκει δὲ κάκεινους 5 ἄλιεις ἀνθρώπων. καὶ εἴ τις γε κατενόησε τοὺς ἔχοντας ἀπὸ θεοῦ 285^v χάριν λόγου πεπλεγμένην ὡς δίκτυα καὶ συγκειμένην ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν ὡς ἀμφίβληστρον, ὥστε περιβάλλεσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκροατῶν τὸ πλέγμα, κατενόησε δὲ καὶ τεχνικῶς τοῦτο γινόμενον κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἣν ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς, ὄψε(τα)ί τινα τρόπον οὐ μόνον 10 τότε ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ σωτὴρ ἡμῶν πέμπει ἄλιεις ἀνθρώπων παιδεύσας αὐτούς, ἵνα θνηθῶμεν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνελθεῖν καὶ φυγεῖν αὐτῆς τὰ πικρὰ κύματα.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἰχθύες οἱ ἄψυχοι ἀνελθόντες ἐν ταῖς σαγήναις καὶ ἐν τοῖς ἀμφιβλήστοις καὶ ἐν τοῖς δικτύοις ἢ ἐν τοῖς ἀγκίστροις, 15 ἀποθνήσκουσι θάνατον οὐχὶ διαδεχομένης ζωῆς τὸν θάνατον. ὁ δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀλιέων Ἰησοῦ καὶ ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει, ἀποθνήσκει δὲ τῷ κόσμῳ, ἀποθνήσκει τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ζωοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ καὶ ἀναλαμβάνει ἄλλην ζωὴν. ὡσεὶ 20 ἐδύνω καθ' ὑπόθεσιν νοῆσαι τὴν τοῦ ἰχθύος ψυχὴν μεταβάλλουσαν μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἰχθυακοῦ καὶ γινομένην τι κρεῖττον παρ' ἰχθῦν (παράδειγμα ἔλαβον, μὴ ἀφορμάς τις λαμβανέτωσαν οὐκ ἤκουσε), τοιοῦτον δὴ τι νοήσεις. ἀνελήλυθας ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὑποπεσῶν τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, ἐξεληθῶν μετα- 22

1 ff. Vgl. Matth. 4, 21. — 6 Vgl. in Matth. Tom. 10, 12 (Lo 3, 31): σαγήνης δὲ πλοκῆ ποικίλη ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κατὰ τὴν πεπλεγμένην ἐκ παντοδαπῶν καὶ ποικίλων νοημάτων παλαιὰν καὶ νέαν γραφήν. — 18 ff. Vgl. in Matth. Tom. 10, 13 (Lo, 3, 34): ἐπὶ μὲν τῶν ἰχθύων, ὡς πρὸς τὴν ζωὴν αὐτῶν, φαῦλόν τι αὐτοῖς συμβαίνει, τὸ ὑπὸ τὴν σαγήνην εὗρεθῆναι· τῆς γὰρ κατὰ φύσιν αὐτοῖς ζωῆς στερῶσονται. — 17 ff. Vgl. Röm. 6, 2. 8—11.

1 ἐπὶ—ἀλιεύειν] de piscatoribus piscium, piscatores hominum H | ἀνθρώπων Koetschau | τὸ Ru τοῦ S | 2 εὗρεν] + Dominus H | 3 πατρὸς] + Zebedaeo H NT | 5 κατενόησε] + iuxta hanc historiam c. discipulos Salvatoris H | ἀπὸ θεοῦ] < H | 6/7 πεπλεγμένην—ἀμφίβληστρον] iuxta Scripturarum ratione contextam ut relia H | 6 πεπλεγμένην nach H (s. ob.) πεπληρωμένην S | ὡς Co ut H ἢ S | συγκειμένην Hu συγκειμένων S | 7/8 τῶν—πλέγμα] humanas gyro artificis H | 8 κατενόησε δὲ nach H: et consideret κατανοῆσαι δὲ S | 9 ὄψε(τα)ί nach H: videbit | 18 οἱ ἄψυχοι] < H | 14 καὶ ἐν τοῖς δικτύοις] < H | 15 οὐχὶ—θάνατον] < H | 18/19 καὶ—ζωὴν] ut consurgens Christo, vivat Deo H (vgl. Röm. 6, 8) | 19/20 ὡσεὶ ἐδύνω Hu Si ergo possis H ὡς εἰ ἐδύνον S | 22/23 παράδειγμα—νοήσεις] tunc scies quo nobis profecerit exemplum. Nemo blasphemet, nemo male laceret, non vocetur crimen quod ad alterius adductum est intelligentiam H | 23 νοήσεις Koetschau νοήση S.

βάλλεις τὴν ψυχὴν, οὐκέτι ἰχθύς εἰ διατρίβων (ἐν) τοῖς ἄλμυροις τῆς
θαλάσσης κύμασιν, ἀλλ' εὐθέως σου μεταβάλλει ἡ ψυχὴ καὶ μετα-
μορφοῦται καὶ γίνεται κρείττον τι καὶ θεϊότερον παρ' ὃ ἦν τὸ πρό-
286^ττερον. ὅτι δὲ μεταμορφοῦται | καὶ μεταβάλλεται, ἄκουε Παύλου λέ-
5 γοντος· ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου
κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς
δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος· καὶ μεταμορφωθεὶς γε
οὗτος ὁ ἰχθύς ὁ ὑπὸ τῶν ἀλιέων Ἰησοῦ συλληφθεὶς, καταλιπὼν τὰς
ἐν θαλάσῃ διατριβάς, διατριβάς ποιεῖται ἐν ὄρεσιν, ὥστε αὐτὸν δεη-
10 θῆναι οὐκέτι ἀλιέων τῶν ἀναγόντων αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ
δευτέρων τινῶν, οἱ ὀνομάζονται θηρευταί, οἵτινες θηρεύουσιν ἀπὸ
παντὸς ὄρους καὶ ἀπὸ παντὸς βουνοῦ·

Ἀναβάς οὖν σὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ συλληφθεὶς τοῖς δικτύοις
τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, μετάβαλε ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπιλάθου αὐτῆς,
15 ἦκε ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ τοὺς βουνούς, τοὺς δικαίους,
καὶ ποιῶν ἐκεῖ τὰς διατριβάς, ἵνα μετὰ ταῦτα, ὅταν ὁ καιρὸς σοι τῆς
ἐξόδου ἐπιστῆ, πεμφθῶσιν οἱ πολλοὶ θηρευταί, ἕτεροι παρὰ τοὺς
ἀλιεῖς. τίνες δ' ἂν εἴεν οὗτοι ἢ οἱ [ἐπι]τεταγμένοι ἐπὶ τὸ παραλαμ-
βάνειν τὰς ψυχὰς τὰς ἐν βουνοῖς, τὰς μὴ κάτω κειμένας; καὶ ὅρα εἰ
20 μὴ κέκραγε μυστικῶς ταῦτα λέγων ὁ προφήτης καὶ τούτου παριστάς
τὸν νοῦν ἐν τῷ ἰδοῦ, ἐγὼ ἀποστέλλω ἀλιεῖς πολλούς, λέγει κύριος,
καὶ ἀλιεύσουσιν αὐτούς· καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστελῶ πολλοὺς θηρευτάς,
καὶ [καὶ] θηρεύσουσιν αὐτούς ἐπάνω παντὸς ὄρους καὶ ἐπάνω παντὸς
βουνοῦ. 2. εἴπερ οὖν θέλεις συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὅρα
25 μὴ τὰς διατριβάς ποιῆσῃ ἐν ταῖς κοιλάσι μηδὲ κάτω πον διατρίψῃς,
286^ν ἀλλὰ ζῆται τὰ ὄρη. ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος ὅπου Ἰησοῦς μετεμορφώθη, |
ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος ἐφ' οὗ ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀναβέβηκεν· ὁ Ἰησοῦς,
καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, ἔνθα ἠνόησας τὸ στόμα αὐτοῦ
30 ἠ δίδαξε λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ τοὺς ἐξῆς τούτων μακαρισμούς.

5 ff. II Kor. 3, 18. — 26 Vgl. Matth. 17, 1 Par. — 27 f. Vgl. Matth. 5, 1. —
28 Matth. 5, 3.

7 γε] τε S | 9 διατριβάς ποιεῖται] sit conversatio tua H (= δ. ποιεῖτω?) |
11 οἱ ὀνομάζονται θηρευταί] quos venatores Scriptura nuncupat H οἷον ὀνομάζον-
ται θηρευταί S οἷον ὀνομάζονται θηρευτῶν Hu | 18/14 ἀνάβα—θαλάσσης] de locis
altioribus: ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus et statio H | 14 μετάβαλε Ru
μετέβαλε S | ἐπιλάθου Hu obliviscere H ἐπελάθου S | αὐτῆς] + obliviscere vallium
ac profundorum H | 16 ὅταν Blass Koetschau ὅτε S | 17 πεμφθῶσιν S | πολλοὶ] <
H | 18 τεταγμένοι Blass constituti H | τὸ Blass τοῦ S | 19 τὰς²—κειμένας] et te-
cum caeteris sanctis de colle (+ et Vall.), de monte, de altiori loco accipiant H |
28 καὶ?] < H | 24 εἴπερ οὖν θέλεις] Si vis et tu H | 26/27 ἀλλὰ—ὄρος] quaere colles,
quaere montem H | 28 ἔνθα] ex quo H | 29 εἰδίδαξε] + eos H | 30 τούτων] septem H.

Καὶ οὐκ ἔξεστί γε τούτοις τοῖς θηρευταῖς ἀλλαχόθεν συλλαβεῖν ἢ ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. ταῦτα γὰρ τὰ τρία λέλεκται ἐν τῷ προφήτῃ· ἀποστελῶ γὰρ πολλοὺς θηρευτάς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω (παντὸς ὄρους 5 καὶ) ἐπάνω παντὸς βουνοῦ καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. πόθεν οὖν νοήσω τὰς πέτρας καὶ τὰς ἐν ταῖς πέτραις τρυμαλιάς; ἔρχομαι ἐπὶ τὴν Ἔξοδον, ζητῶ ἵχνος εὐρεῖν διηγῆσεως τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, εὐρίσκω Μωσέα ἐκεῖ βουλόμενον γινῶναι τὸν θεόν, καὶ τὸν θεὸν ἐπαγγελλόμενον || αὐτῷ καὶ λέγοντα· ἰδοὺ, θῆσω σε 220
10 εἰς ὀπήν τῆς πέτρας, καὶ κατανοήσεις μου τὰ ὀπίσω· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεται σοι. ἐὰν νοήσης ἐκεῖ τὴν πέτραν καὶ ἴδῃς ἐκεῖ τὴν ὀπήν τῆς πέτρας, τίνα τρόπον ὁ ἐπὶ τῆς πέτρας στάς καὶ τὴν ὀπήν τὴν ἐν τῇ πέτρᾳ ἰδὼν βλέπει τὸν θεὸν διὰ τῆς ὀπῆς τῆς πέτρας, ὅφει καὶ τὰς πολλὰς πέτρας καὶ τὰς τρυμαλιάς αὐτῶν. τίς 15 οὖν ἐκείνη ἡ πέτρα ἡ μία; ἢ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός; ἔβρινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, καὶ ἔστρωσεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου· ἐν τῷ ἐνάτῳ καὶ τριακοστῷ λέγεται Ψαλμῷ. τίς 287 ἡ ὀπή ἡ ἐν τῇ πέτρᾳ; ἐὰν ἴδῃς τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ὅλον αὐτὸν νοήσας πέτραν, ὅφει τὴν ὀπήν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ, δι' ἧς 20 ὀπῆς θεωρεῖται τὰ μετὰ τὸν θεόν. τοιοῦτον γὰρ νοεῖται ἐν τῷ καὶ ὅφει τὰ ὀπίσω μου.

3. Ἄλλ' εὖρον μίαν ὀπήν μιᾶς πέτρας, μεταβαίνω τῷ λόγῳ ἀπὸ τῆς ὀπῆς ἐπὶ τὴν τρυμαλιὰν τῆς πέτρας, ζητῶ καὶ τὰς πολλὰς πέτρας. ἐὰν ἔλθω ἐπὶ τὸν χορὸν εἴτε τῶν προφητῶν εἴτε τῶν ἀποστόλων 25 εἴτε καὶ ἐπαναβεβηκότων ἁγίων ἀγγέλων, λέγω ὅτι πάντες οἱ Χριστοῦ μιμηταί, ὡς ἐκεῖνος πέτρα ἐστὶ, πέτραι γίνονται. καὶ ὡς περ ἐκεῖνος

9 Exod. 33, 22. 23. — 15 I Kor. 10, 4. — Vgl. in Psal. 36 Hom. 4, 1 (Lo 12, 204. 205). — 16 Psal. 39, 2. — 20 Exod. 33, 23. — 24 ff. Vgl. in Matth. Tom. 12, 10 (Lo 3, 147): Πέτρα γὰρ πᾶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς κτλ.

1 ἀλλαχόθεν] + homines H | 8—5 ταῦτα—πετρῶν] < H | 4/5 παντὸς ὄρους καὶ ἐπάνω Co ἀπὸ S | 6—S. 136, 10 Hierzu Fragm. 63 in C: Τινες—Ἰησοῦ | 6 οὖν] < H | 7 ζητῶ nach H: quaero ζητῶν S | διηγῆσεως S¹ a. R. mit d. Zeichen γρ'; διηγῆματος S* interpretatōnis H | 9 ἐπαγγελλόμενον S* ἐπαγγελλόμενον S¹ | 12 ὁ] Moyses H | στάς Blass ἰστάς S | καὶ] + de H (= κατὰ?) | 14 πολλὰς] caeteras H, doch vgl. Z. 15. 22 | 15 ἡ μία] < H | 17 ἐνάτῳ S | 18/19 ἐὰν—αὐτοῦ] Vide eum apud Deum Patrem, Verbum Deum, videbis integram petram: vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petrae H κατὰ μὲν τὴν θεότητα πέτρα χρηματίζων . . . κατὰ δὲ τὴν οἰκονομίαν ὀπή C; der gleiche Sinn scheint in S weniger gut ausgedrückt zu sein | 20 θεωρεῖται—θεόν] τὰ μετὰ θεόν θεωρεῖται C posteriora Dei juxta possibilitatem imbecillitatis suae humanus intuetur aspectus H | τὰ CH τὸ S | 22 ἀλλ'] < H | 22/28 μεταβαίνω—πέτρας] < H | 28 καὶ—πέτρας] alias petras, et alias cavernas H | 26 ἐστὶ] + qui docuit H | πέτραι Blass Lietzmann petrae H πέτρι S.

ἔχει ὀπὴν δι' ἧς κατανοεῖται τὰ ὀπίσω τοῦ θεοῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον
 ἕκαστος ὁδὸν διδοὺς τοῦ νοεῖσθαι θεὸν διὰ τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ,
 ποιεῖ ἐν αὐτῷ ὀπὴν, εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει ὀνομάσαι, τρυμαλιάν.
 ἀφ' ἧς ὀπῆς ἢ τρυμαλιᾶς ὄψει διὰ μὲν Μωσέως τὸν νόμον, διὰ δὲ
 5 Ἰσαίου τὴν προφητείαν αὐτοῦ, διὰ δὲ Ἰερεμίου ἄλλους λόγους θεοῦ.
 εἰ δὲ καὶ ἄγγελος ἔσται λαλῶν, ὡς ἐλάλησε κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ
 ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, κάκει ἴσταμαι ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου, καὶ
 βλέπω κάκει πέτραν καὶ ὀπὴν πέτρας καὶ βλέπω ἀγγελικῶς τὸν
 θεόν. 4. ἀλλὰ παραδειγματός μοι χρεῖα, ἵνα παραστήσω, πῶς ἔστιν
 10 ἐλθόντα ἐπὶ ἄγγελον καὶ δι' ἄγγέλου τὸν θεὸν ἰδεῖν. γέγραπται γὰρ
 ἐν τῇ Ἐξόδῳ· ὡφθῆ ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου τῷ Μωσεί.
 καὶ ὀρεῖ Μωσῆς, ὅτι ὁ βάτος καλεῖται πυρὶ, καὶ ὁ βάτος οὐ κατακαίεται.
 καὶ οὐκ εἶπεν ἡ γραφή, ὡσπερ εἶπε κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅτι ὡφθῆ
 ἄγγελος, οὕτως εἶπεν ὅτι ἄγγελος κυρίου, ἀλλ' ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ
 15 καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ. ἦν οὖν ἐκεῖ ὁ θεὸς ἐν τῷ ἀγγέλῳ
 287⁷ θεωρούμενος, | ὡς διὰ τῆς πέτρας θεὸς γνωσκόμενος καὶ τῆς ὀπῆς
 τῆς ἐν αὐτῷ.

Οὐκ οἶδας οὖν, πότε πέμπονται οἱ θηρευταί. διὰ τοῦτο μηδέ-
 ποτε ἀπὸ τῶν ὀρέων καταβῆς μηδὲ καταλίπης τοὺς βουνούς μηδὲ ἔξω
 20 γίνου τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν· ἐὰν γὰρ ἔξω εὐρεθῆς, λεχθήσεται
 σοι ὡς ἔξω τυγχάνοντι καὶ λέγοντι τὰ τῶν ἔξω· ἄφρον, ταύτη τῇ
 νυκτὶ ἀπαιτούσι τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σοῦ· ἃ || δὲ ἠτολίμασας, τίνι ἔσται; 230
 λεχθήσεται [σοι ταῦτα· λεχθήσεται] δέ σοι [καὶ] ταῦτα, ἐὰν φάσκης·
 ἰκαθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ ἐρῶ τῇ
 25 ψυχῇ μου· ψυχῇ, ἔχεις ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ· ἀναπαύου, φάγε,
 πίε, εὐφραίνου. ὀρεῖς τὸν κάτω τῶν ὀρέων, τὸν κάτω τῶν βουνῶν,
 τὸν ἔξω τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, πῶς πλανᾶται καὶ ἐν τῇ περὶ
 ἀγαθῶν κρίσει, οἰόμενος ταῦτα εἶναι ἀγαθὰ. διό φησι· καὶ ἐρῶ τῇ
 30 τῇ ἐυφροίαν τῶν γηίνων ἀγαθὰ εἶναι νενόμικεν· οὐ γὰρ εἶδεν ὅτι

7 Sachar. 1, 9 u. 8. — 11 ff. Exod. 3, 2. — 14 Exod. 3, 6. — 21 Luk. 12, 20. —
 24 Luk. 12, 18. 19. — 28 Luk. 12, 19.

2 τοῦ Hu τὸ S | 18 αὐτῷ] αὐτῷ S | ὀνομάσαι] intelligere petram, et petrae H |
 4. 11. 12 μωσείως etc. S | 5 αὐτοῦ] < CH | λόγους Co H λόγος S | 6/7 κατὰ—
 ἐν τῷ ὁ ἄγγελος· nach C: κατὰ τὸ ὁ ἄγγελος u. H: juxta illud Propheticum: An-
 gelus κατὰ—ἐν τῷ εὐαγγελίῳ S | 7/8 καὶ—πέτρας] < H | 8 βλέπω¹ Blass βλέπων
 S | βλέπω² Blass Koetschau vīdeo H βλέπων S | 11 πυρὸς] < H | 14 ἄγγελος¹] +
 Domini H | οὕτως] + et in reliquiis subsequuta est H wohl richtig | εἶπεν] ἐνθάδε
 Co | ἦτι] + Ego H | 23 λεχθήσεται¹—ταῦτα²] Dicentur autem tibi ista H λεχθήσε-
 ται δέ σοι ταῦτα Co | 24 μου] < H | 28 καὶ] < H | 29 εἰς ἔτη] < H | 30 γηίνων]
 + fructuum H, besser.

τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κατηραμένῃ γῆ, ἀλλὰ τὰ ἀληθῶς ἀγαθὰ ἔστιν ἐν οὐρανῷ. ἐθησαύριζεν ἐπὶ γῆς, [καὶ] ἐπεὶ ᾤετο ἀγαθὰ εἶναι τὰ ἐπὶ γῆς. ἐὰν δέ τις μεταβῆ ἀπὸ τοῦ θησαυρίζειν ἐπὶ γῆς, πειθόμενος τῷ Ἰησοῦ, εἰς τὸ θησαυρίζειν ἐν οὐρανῷ, οὐ λεχθήσεται
 5 αὐτῷ· ἄφρον, [τί] ταύτῃ τῇ νυκτι ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σου, ἀλλ' ἐλθόντες οἱ θηρευταί, ζητοῦντες οὐ τὰ κάτω ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι ζῶα, τὰ ἐν τοῖς βουνοῖς, τὰ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν
 288^r σκεπαζόμενα, συλλήφονται ταῦτα καὶ ἀπάξουσιν αὐτὰ | ἀπὸ τῆς θήρας ἐκεῖνης. ὅπου; ἐπὶ τὴν ἀνάπασιν τῶν ἀγίων καὶ μακαρίων ἐν
 10 Χριστῷ Ἰησοῦ.

οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ μου φησὶν ἐπὶ πάσας τὰς ὁδοὺς αὐτῶν. τῶν τοιούτων, τῶν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰς διατριβὰς ποιουμένων καὶ ἐν τοῖς βουνοῖς καὶ ἐν ταῖς τρυμαλιαῖς τῶν πετρῶν, [καὶ] ἐπὶ τὰς ὁδοὺς πάσας ὁ θεὸς ἔχει τοὺς ὀφθαλμούς. καὶ οὐκ ἐκρύβησαν ἀπὸ προσ-
 15 ὄπου μου· οἱ τοιοῦτοι· οἱ γὰρ φαῦλοι κρύπτονται ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ. ἤκουσεν Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν τὴν φωνὴν κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν· καὶ ἐκρύβη, ὁ δὲ ἅγιος οὐ κέκρυπται, ἀλλ' ἔχει καρδίαν μετὰ παρηγοίας τῆς κατὰ τὴν ἀγίαν πολιτείαν πρὸς τὸν θεόν. ἐὰν γὰρ ἡ συνειδήσις ἡμῶν
 20 μὴ καταγινώσκῃ, ἔχει παρηγοίαν πρὸς τὸν θεόν, καὶ ὃ ἂν αἰτώμεθα λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ. ὁ μὲν οὖν Ἀδὰμ εἰ καὶ ἤμαρτεν, οὐκ εἰς ὑπερβολὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν ἤμαρτεν· διὰ τοῦτο ἐκρύβη ἀπὸ προσ-
 ὄπου τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ ἁμαρτωλότερος αὐτοῦ Κάϊν καὶ ἀσεβέστατος ὁ ἀδελφοκτόνος τί κεποίηκεν; ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ.
 25 ὥστε συγκρίσει κακῶν ἔλαττον εἶναι τὸ κρυβῆναι ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· καὶ γὰρ οὗτος κρύπτεται οὐκ ἀπερυθριῶν, ἀλλ' αἰδούμενος τὸν θεόν. οὐκ ἐκρύβησαν· οὖν ἀπὸ προσώπου μου. οὔτοι, οἱ ταῦτα

31. Vgl. Matth. 6, 19. 20. — 5 Luk. 12, 20. — 15 Vgl. Philo leg. alleg. III I, 87 M: ὁ φαῦλος φηγός ἐστιν . . . ἐνθὺς ἀποκέκρυπται θεόν. — 16. 22 Vgl. Gen. 3, 8. — 19 I Joh. 3, 21. 22. — 24 Vgl. Gen. 4, 16.

2 καὶ] < CoH | 3 ἀπὸ—γῆς] *sublata cruce* H (vgl. Matth. 16, 24 Par.) | 5 τί] < HuH | 6 θηρευταί] + *et* H | οὐ—ἀλλὰ] < H | 8 ταῦτα] *illum* H | αὐτὰ] *cum cis pariter* H | 9 ἐκεῖνης θπου] *sublimi et* H | 11 οἱ γὰρ] *quia* H | φησὶν] < H | 12—20 Hierzu Fragm. 64 in C: Τῶν—θεόν | 13 καὶ?] < HC | 15 οἱ τοιοῦτοι] *Qui sancti sunt, non se abscondunt a facie Dei* H | 16 παράβασιν] + *coelestis mandati* H | 18 οὐ κέκρυπται] *hoc non facit* H | 20 ἔχει] so NT codd. B 29 ἔχομεν C *habemus* H | 22 ὑπερβολὴν—ἤμαρτεν] *perfectam malitiam mens ejus corrumpit* H | 23 αὐτοῦ Κάϊν] < H | 24 θεοῦ] + *et habitavit in terra Naid* H | 26 θεοῦ] + *quam fugere cum* H | 26/27 καὶ—θεόν] *In alio quippe conscientiae vulnus inflicium tenebras et secreta perquirrens, levare oculos non patitur ad coelum. In alio autem ex desperatione nata contumacia negligit Dominum* H | 27 μου] + *neque absconditae sunt iniquitates eorum contra oculos meos* H, vgl. LXX Luc. u. Hexapla | 27—S. 137, 1 οὔτοι—ποιήσαντες] *Hi super quas injustitias non se absconderunt a facie Dei?* H.

ποιήσαντες, ἐν ἁμαρτίαις ποτὲ γέγονασι καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ ἠλιεύθησαν. 5. Ἰν' οὖν μὴ ὑπολαμβάνωσιν οἱ ἀλιευθέντες καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ὄρη ἐλθόντες, ὅτι ἐκ δικαιοσύνης αὐτοῖς ταῦτα γεγένηται, ὑπομιμνήσκει οὐ μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ὁ λόγος
 288^v τῶν | προ||τέρων ἁμαρτημάτων. διὸ λέγεται μετὰ τὰς εὐεργεσίας· 23
 καὶ οὐκ ἐκρύβη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου.

Τὰ ἐξῆς ἀγῶνα μέλλει ἡμῖν ἐμποιεῖν. εἴτε γὰρ νοοῦμεν (ὡς ἀκόλουθα), φροντίσωμεν ἐπιμελῶς περὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἁμαρτημάτων· εἴτε δοκεῖ οὐκ ἀκόλουθα εἶναι τοῖς προαποδοτέοις περὶ ἀλιευμένων καὶ θηρευομένων, καὶ οὕτως εἰς ἀγῶνα ἡμᾶς ἐμβάλλει οὐ τὸν τυχόντα. καὶ ἀνταποδώσω· γὰρ φησι· πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἐφ' αἷς ἐβεβηλοῦσαν τὴν γῆν μου ἐν τοῖς θνησιμαίοις τῶν βδελυγμάτων καὶ ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν, ἐν αἷς ἐπλησαν τὴν κληρονομίαν μου. τὸ πρῶτον· εἴτε μὴ νοήσαντες ἐξεῖλάν
 15 τινες τῶν γεγραμμένων εἴτε καὶ οἰκονομήσαντες ἐξελεῖν οἱ ἑβδομήκοντα. θεὸς ἂν εἰδείη. ἡμεῖς μέντοιγε συγκρίναντες ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεις ἐυρομένον κείμενον· καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν, ἵνα δηλωθῇ ὅτι εἰ καὶ ἄξιοι διὰ τὰ δευτέρα αὐτῶν ἔργα μακαριότητος εἶεν, ἐπεὶ ἄνθρωποι εἰσι καὶ ἐν ἁμαρτίαις γέγονασι,
 20 πρῶτον δεῖ ἀπολαβεῖν αὐτοὺς τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. καὶ ὅρα εἰ μὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθής. τίς οὐκ ἀπολήψεται τὰς ἁμαρτίας ἢ ὁ μετὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων (ὡς ἀκοῦσαι τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· ἀφέονται σοὶ αἱ ἁμαρτίαι) μηκέτι ἁμαρτάνων; εἰ δὲ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λουτροῦ τῆς
 289^v παλιγγενεσίας ἁμαρτάνοιμεν, ὥσπερ ἡμεῖς οἱ πολλοὶ οἱ μὴ τελειωθέντες ὡς οἱ ἀπόστολοι, μετὰ τὸ ἁμαρτάνειν δὲ καὶ σὺν τῷ ἁμαρτάνειν τινα δεόντως πράττομεν, τί ἡμᾶς περιμένει, κατανοητέον.

Ἄρα ἐὰν ἐξέλθωμεν τὸν βλον ἔχοντες ἁμαρτήματα, ἔχοντες δὲ καὶ ἀνδραγαθήματα, σωθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα, ἀπολυθησόμεθα δὲ περὶ τῶν ἐν γνώσει ἡμαρτημένων; ἢ κολασθησόμεθα μὲν διὰ τὰ ἁμαρτήματα, οὐδαμοῦ δὲ μισθὸν ληψόμεθα τῶν

14f. Vgl. d. Hexapla: ✕ A' Θ' πρῶτον' u. Hier. Comm. 955. — 23 Matth. 9, 2. — Vgl. Joh. 5, 14 8, 11. — 24 Vgl. Tit. 3, 5.

1 ποτὲ nach H: *Aliquando τότε* S | 8 ὅτι | + *non ex misericordia Dei sed* H | 7 ὡς ἀκόλουθα Lietzmann nach H: *ca cohaerere superioribus* vgl. S. 123, 1 | 8 φροντίσωμεν Co φροντίσωμεν S *pertinescimus* H | 9 εἴτε nach H: *sive* εἰ δὲ S | 11 γὰρ φησι | *illis* H | 15 τῶν γεγραμμένων S* τὸ γεγραμμένον Scott. | [ἑβδομήκοντα] + *sicut et caetera* H | 16 εἰδείη Hu *οἰδείη* S | *συγκρίναντες* Blass *συγκρίνοντες* S | 19 μακαριότητος | + *Dei* H | 23 ἁμαρτάνων | *ἁμαρτανε* S | 27 πράττομεν Blass Koetschau *πράττομεν* S | 29 ἀπολυθησόμεθα Hu ἀπολυθησόμεθα S.

ἀνδραγαθημάτων; ἀλλ' οὔτε τὸ ἕτερον, λέγω δὲ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ χεῖρονα μὴ ἀπολαβεῖν δὲ τὰ κρείττονα, κατὰ δίκαιόν ἐστι τὸν θεόν, οὔτε τὸ ἕτερον, λέγω δὲ τὸ ἀπολαβεῖν τὰ κρείττονα μὴ ἀπολαβεῖν δὲ τὰ χεῖρονα, κατὰ δίκαιόν ἐστι τὸν θεόν, καθαιρῖεν
 5 βουλόμενον καὶ ἐκκόπτειν τὴν κακίαν. ἔστω γὰρ σε ἄφοδομηκένας, μετὰ τὸν θεμέλιον Χριστὸν Ἰησοῦν ὃν δεδίδαξαι, οὐ μόνον χρυσοῦν καὶ ἄργυρον καὶ λίθον τίμιον· — εἶγε ἔχεις χρυσοῦν καὶ πολὺν χρυσοῦν ἢ ὀλίγον· ἔστω σε ἔχειν ἄργυρον, λίθον τίμιον, οὐ μόνον δὲ φημι ταῦτα, ἀλλ' ἔστω σε ἔχειν καὶ ξύλα καὶ χόρτον καὶ καλάμην· — τί
 10 βούλει σοι γενέσθαι μετὰ τὴν ἔξοδον; πότερόν ποτε εἰσελθεῖν || εἰς 232 τὰ ἅγια μετὰ τοῦ ξύλου σου καὶ μετὰ τοῦ χόρτου σου καὶ τῆς καλάμης, ἵνα μιάνης τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἀλλὰ πάλιν ἀπομειναι θέλεις διὰ τὸν χόρτον, διὰ τὰ ξύλα, διὰ τὴν καλάμην ἐν τῷ πυρὶ καὶ μηδὲν ἀ(πο)λαβεῖν ὑπὲρ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἄργυρον καὶ λίθου τιμίον; οὐδὲ
 15 τοῦτο εὐλογον. 6. τί οὖν; πρῶτον ἀκολουθεῖ ἀπολαβεῖν διὰ τὰ ξύλα τὸ πῦρ τὸ ἀναλλοκον [τὸ πῦρ] τὰ ξύλα καὶ τὸν χόρτον καὶ τὴν
 289^v καλάμην· ὁ θεὸς γὰρ ἡμῶν τῇ | οὐσίᾳ λέγεται τοῖς συνιέναι δυναμένοις πῦρ εἶναι καταναλλοκον. καὶ ἐσιώπησε μὲν τὸ τί καταναλλοκον ὁ προφήτης λέγων· ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλλοκον, ἡμῖν δὲ κατα-
 20 ἔλοιπε νοεῖν. ὅτι εἶπεν· ὁ θεὸς πῦρ ἐστὶ καταναλλοκον, ἐστὶ τι τὸ καταναλλοκόμενον. τί οὖν ἐστὶ τὸ καταναλλοκόμενον; οὐ γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἀναλλοκει, οὐ τὸ ἴδιον κτίσμα καταναλλοκει, ἀλλὰ τὸν ἐποικοδομηθέντα χόρτον, τὰ ἐποικοδομηθέντα ξύλα, τὴν ἐποικοδομηθεῖσαν καλάμην.
 25 Ὁ τόπος ἦν δυσδιήγητος σφόδρα. ἐπαγγελίαι ἦσαν, καὶ μετὰ τὰς ἐπαγγελίας λέγει· καὶ ἀνταποδώσω πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀδικίας αὐτῶν. ἀναγκαίως πρόσκειται τὸ πρῶτον· πρῶτον γὰρ τὰ τῆς ἀδικίας, εἶτα τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδονται, οὐ γὰρ ἀνάπαλιν ὁ θεὸς ἀνταποδίδωσιν. εἰ πρῶτον ἀπέδιδον τὰ ἀγαθὰ, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ

5 ff. Vgl. I Kor. 3, 11—13. — 11 Vgl. Matth. 22, 2. 12. — 15 ff. Vgl. S. 20, 1 ff. — 19 Hebr. 12, 29 Deut. 4, 24. — 22 Vgl. Gen. 1, 26.

1 οὔτε τὸ ἕτερον] οὐδὲ τὸ ἕτερον S *neutrum horum verum est* H | 1—5 λέγω—κακίαν] *quia et pro peccatis torquebimur, et pro iustitia recipiemus praemia quae meremur* H | 6 μόνον] + *in corde tuo* H | 7—9 εἶγε—ταῦτα] *si tamen habes aliquid auri vel argenti* H | 7 εἶγε ἔχεις SH ἔστω σε ἔχειν Co | καί? | 8 ἄργυρον Co ἄργύριον S, doch vgl. Z. 7. 14 | 18 ἐν τῷ πυρὶ] *foris* H | 18/14 μηδὲν ἀπολαβεῖν Co *nilul mercedis accipere* H μηδὲνα λαβεῖν S | 14 ὑπὲρ] Bluss ἀντὶ Koetschau pro H περὶ S | 15 τί—ἀκολουθεῖ] *Quid igitur sequitur nisi ut primum* H | 16 τὸ πῦρ? < CoH | 17 τῇ οὐσίᾳ] < H | 20—21 ὅτι—καταναλλοκόμενον] *de manifestioribus intellectum* H | 25 ἦν] *est* H | σφόδρα] *et ad interpretandum nimii sudoris egens, ut cum primis secunda consentiant* H | 26 ἐπαγγελίας] + *repente tristitia praedicantur* H | ἀνταποδώσω] + *illis* H | 28 τὰ] *übergesch.* Scorr.

ἀγαθά, νῦν δὲ ἀποδίδωσι τὰ κακά, ἔδει λῆξαι τὰ ἀγαθά, ἵνα ἀπολάβωμεν τὰ κακά. (ἀλλὰ πρῶτον ἀποληψόμεθα τὰ κακά, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ἀγαθά,) ἵνα τέλος λάβῃ διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν κακῶν τὰ τῆς κολάσεως τῶν παθόντων, ἵνα μετὰ ταῦτα ἀποδῶ τὰ ἀγαθά. διὸ εὐρήσεις ἐν ταῖς 5 ἱεραῖς γραφαῖς τὸν θεὸν λέγοντα πρῶτον τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπότερα καὶ μετὰ ταῦτα τὰ κρείττονα. Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ λάσομαι. Ἐαὐτὸς ἀγγελῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ λάσαντο. ἐπὶ τούτοις ἔστι τὸν νοοῦντα καὶ (εὐσεβῶς) διακελμενον πρὸς τὰ λεγόμενα εἰπεῖν· κύριε, τίς παροικῆσει 290^r ἐν τῷ σκηνώματι σου; ἢ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει | ἀγῶ σου; πορευόμενος ἄμωμος καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ὅς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακόν, καὶ ὀνειδισμόν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ. (ἡμεῖς δὲ ὀνειδίζομεν καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας, λε- 15 γούσης τῆς γραφῆς·) ἢ μὴ ὀνειδίξει ἄνθρωπον ἀποστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας. ὀνειδισμόν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ· ἐξουδένωνται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος, τοὺς δὲ φοβουμένους κύριον δοξάζει. πάντες οὖν οἱ ἔχοντες ὕλην ἐκείνου τοῦ πυρὸς πρῶτον ἀποληψόμεθα τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν.

20 7. Ἄλλ' ἔρει τις τῶν ἀκουόντων· διήγησαι καὶ (τὸ) ἠδιπλᾶς· || 233 ἔστω γὰρ ἀπολαμβάνειν με τὰς ἁμαρτίας πρῶτον, ἵνα ἐπὶ (ἀπο)λάβω τὰς ἁμαρτίας, μετὰ τοῦτο πληρωθῆ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον· εἰ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρὸς· — τί δήποτε ἠδιπλᾶς ἀπολαμβάνω τὰς 25 ἁμαρτίας; ἀλλὰ λεπτέον ὅτι ἰδοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου καὶ μὴ ποιήσας κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, θαρῆσεται· οὐκ ὀλίγας ἀλλὰ ἠπολλᾶς. ἄξιον οὖν ἔστι τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἁμαρτάνοντας ἀπολαμβάνειν αὐτῶν ἀπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα, ἡμᾶς δὲ διπλᾶ ἡμῶν ἀπολαμβάνειν τὰ πταίσματα· ἔκονσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ 30 τὸ λαβεῖν τὴν ἐπιγνώσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθλείν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους.

6 Deut. 32, 39. — 7 Hiob 5, 18. — 9 Psal. 14, 1—3. — 15 Sir. 8, 5. — 16 Psal. 14; 3, 4. — 23 I Kor. 3, 15. — 25 Luk. 12, 47. — Vgl. Hier. Comm. 955. — 29 Hebr. 10, 28, 27.

1 ἀγαθά¹) vgl. ἀγαθά² u. Z. 2; κακά S; H sehr frei | 1/2 ἵνα—κακά¹) vitia aeterna permanent H | 2/3 ἀλλὰ—ἀγαθά nach H: sed ante recipiemus mala, et deinde bona | 4 μετὰ—ἀγαθά¹) virtutes permanent in aeternum H | 4/5 διὸ—γραφαῖς] Ob-serta omnium thesaurum Scripturarum, et invenies semper H | 8/9 ἔστι—διακελμενον] cryo, qui justus est, intellectu pio considerans H | 9 λεγόμενα] + ingemiscat et H | 18 ἔχοντες] + in nobis H | 20 ἔρει] + mihi H | τὸ nach H: id quod sequitur | 21/22 πρῶτον—τοῦτο) ut H | 26 κατὰ—ἀλλὰ) eam (+ plagis Vall.) rapulabit H | 28/29 ἡμῶν—πταίσματα] dicente apostolo H | 29 γὰρ] < H.

Προφητεύθη τὰ περὶ τῶν ἀλιευ(θησ)ομένων καὶ θηρευθησομένων
 290^v καὶ ἀποληψομένων πρῶτον διπλᾶς τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. | μετὰ ταῦτα
 προφητεύεται ἢ κλῆσις τῶν ἐθνῶν σαφέστερον, οὐχὶ καλουμένων ἀλλὰ
 κεκλημένων, καὶ οὐχὶ (μὴ) εἰδόντων τί ἐξομολογήσονται καὶ τί εὐχαρι-
 5 στήσωσιν, ἀλλ' ἤδη μεμαθηκότων. ἐν γὰρ τοῖς προτέροις (ἐ)μανθάνομεν
 ὅτι ἐκλήθησαν, ἠλιεύθησαν, ἐθηρεύθησαν, (τλ) πείσονται δὲ ἐν τοῖς δευ-
 τέροις. ἴδωμεν τί προφητεύει περὶ ἡμῶν ἤδη μανθανόντων εἴχασθαι,
 μᾶλλον δὲ μεμαθηκότων. 8. ἰκύνει, ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου καὶ
 καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν· πρὸς σὲ ἔθνη ἤξουσιν ἀπ' ἐσχάτου
 10 τῆς γῆς καὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα,
 (καὶ) οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα. ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἦλθε τὰ
 ἔθνη πρὸς τὸν θεόν, καὶ εἶρηκε τὰ ἔθνη· ἰψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες
 ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα· πῶς ἰαπ' ἐσχάτου
 τῆς γῆς; εἰσὶ τινες τῆς γῆς πρῶτοι καὶ εἰσὶ τινες τῆς γῆς ἔσχατοι.
 15 τινες πρῶτοι; οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου τῆς γῆς πρῶτοι, οὐχ ἀπλῶς
 πρῶτοι· οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι, οἱ ἀξίωματικοί.
 τινες οἱ ἔσχατοι; τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, τὰ ἀγενῆ,
 τὰ ἐξουθενημένα, τὰ μὴ ὄντα. ἰῆξουσιν· οὖν ἰέθνη ἀπ' ἐσχάτου τῆς
 γῆς, ὡσεὶ ἔλεγεν· ἀπὸ τελευταίων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, ἀπὸ
 20 μωρῶν, ἀπὸ ἀγενῶν, ἀπὸ ἐξουθενημένων, ἰκαὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ
 ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὠφέλημα.
 οὐχ ὅτι ἔστι τινα εἰδῶλα ἀληθῆ, ὧν πρὸς ἀντιδιαστολὴν λέγεται τὰ
 ψευδῆ, ἀλλὰ εἰδῶλα, (ἀ)τινα τῇ φύσει ἔστι ψευδῆ· ἰκαὶ οὐκ ἔστιν ἐν
 αὐτοῖς ὠφέλημα.

201^r 9. ἰΕἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεός· | οὐ μόνον ἀπὸ τῶν
 ἀγαλμάτων ποιοῦσιν ἑαυτοῖς ἄνθρωποι θεός, ἀλλ' εὐρήσεις καὶ ἀπὸ
 τῶν ἀναπλασμάτων ποιοῦντας ἄνθρώπους ἑαυτοῖς θεός· ὅσοι γὰρ
 δύνανται ἀναπλάσαι θεὸν ἕτερον καὶ κοσμοποιίαν ἄλλην παρὰ || τὴν 231

2 ff. Vgl. Theodoret. (Gh II, 435): κλῆσις τῶν ἐθνῶν προφητεύεται ὡς ἠλιευ-
 μένων ἢ καὶ μεμαθηκῶν ἐξομολογεῖσθαι. — 15. 17 Vgl. I Kor. 1, 25—28.

1 ἀλιευθησομένων Koetschau | 8 σαφέστερον] < H | 4—8 καὶ! — μεμαθηκό-
 των] et sciunt laudes referre pro gratia: et in Ecclesia consistentes, confitentur et
 adorant nomen ejus H | 4 ἐξομολογήσονται Ru ἐξομολογήσονται S | 5/6 ἐμαν-
 θάνομεν u. τλ] Blass | 11 καὶ οὐκ Lo (vgl. Z. 13. 21) nec H | ὠφέλημα] + quomodo
 H vgl. Z. 13 | 12 θεόν] Dominum H | τὰ ἔθνη] < H | ψευδῆ] quam falsa H |
 18 πῶς] quoniam isti sunt qui veniunt H | 15/16 τῆς—κόσμου] < H | 17/18 τὰ?
 — ὄντα] ut confundat fortia, et ea quae non erant ut destruat quae sunt H (vgl. I Kor.
 1, 27. 28) | 18 οὖν] < H | 22—S. 142, 8 Hierzu Fragm. 65 in C: Ψευδῆ—ἀναπλάσ-
 ματα | 22 ἀντιδιαστολῆν] + nuno H | 23 ἄτινα nach H: quae tina S | 25 θεός]
 + et isti non sunt dii H | 28—S. 141, 2 θεὸν—πάντες] creatorem extra universi-
 tatis Deum, alium Spiritum sanctum, alium Christum, alia saecula extra haec quae
 cernimus, omnes H | 28 ἕτερον] + (παρὰ τὸν τῶν ἄλων) mit H?

- ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀναγεγραμμένην, οἰκονομίαν κόσμον παρὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον [περὶ οἰκονομίας κόσμου], οὗτοι πάντες ἐποίησαν ἑαυτοῖς θεοὺς καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν. οἶον νόησόν μοι εἴτε ἐν Ἑλλήσι τοὺς γεννήσαντας δόγματα, φέρ' εἰπεῖν, τῆςδε τῆς
 5 φιλοσοφίας ἢ τῆςδε, εἴτε ἐν ταῖς αἰρέσεσι τοὺς γεννήσαντας πρώτους δόγματα, οὗτοι ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἰδωλα καὶ ἀναπλάσματα τῆς ψυχῆς καὶ στραφέντες προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀποδεξάμενοι ὡς ἀλήθειαν τὰ ἴδια ἀναπλάσματα. πάντας οὖν τοὺς ἀσθητῶς καὶ τοὺς νοητῶς ποιούντας ἑαυτοῖς θεοὺς διελέγχων ὁ λόγος
 10 ἡσιόν· «εἰ ποιήσει ἑαυτῷ ἄνθρωπος θεοὺς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοί; διὰ τοῦτο ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς τὴν χειρὰ μου ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ γνωριῶ αὐτοῖς καὶ τὴν δύναμίν μου. ποῖον καιρῷ ἢ τούτῳ; δεικνύων δὲ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου· (<καὶ γνώσονται φησίον>) «ὅτι ὄνομά μοι κύριος».
- 15 10. Ἐἴτα ἄλλη ἐστὶ προφητεία, ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως παρὰ τοῖς Ἑβδομήκορτα οὐχ εὔρομεν, εὔρομεν δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι, δῆλον ὅτι κειμένην ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ πεπλήρωται πραγμάτων ἀναγκαιοτάτων, δυναμένων ἐὰν προσέχομεν ἐπιστρέφαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν. οὕτως δὲ ἔχει τὰ ῥήματα· «ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφῆσι σιδηρῷ, ἐν
 201 ὄνυχι ἄδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν». (ἔστιν) ἐπὶ τὸ εὐχερέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι καὶ εἰπεῖν· περὶ τῶν Ἰουδαίων ταῦτα γέγραπται ὅτι ἡ ἁμαρτία αὐτῶν «γέγραπται». ἀλλ' ἐὰν ἴδῃς, ὡς πολλάκις ἐδειξάμεν, Ἰούδαν τροπικῶς λεγόμενον τὸν Χριστόν, μήποτε «ἁμαρτία Ἰούδα» ἡμῶν ἐστὶ τῶν πιστευνόντων ἐπὶ
 25 τὸν Χριστὸν τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα. εἰ δὲ δύνασαι καὶ ἄλλως ἀκοῦσαι μυστικώτερον, τάχα περὶ Ἰούδα προφητεύει τοῦ παραδόντος, ὡς εἶναι περὶ αὐτοῦ τὴν προφητείαν λέγουσαν· «ἁμαρτία Ἰούδα γέγραπται ἐν γραφῆσι σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἄδαμαντίνῳ ἐγκεκολαμμένη ἐπὶ τοῦ στήθους

15 ff. Vgl. Hexapla u. TU NF I, 3, 53f. — 25 Vgl. Hier. Comm. 956. Vgl. Hebr. 7, 14.

1 ἀναγεγραμμένην] + καὶ ἄλλην Co | τὸν] τὴν Co | 8 χειρῶν] + suarum H | 6 ψυχῆς] + putarunt Deum H | 9 διελέγχων] + nunc H | 12 καὶ—καὶ] ostendam illis H | 13 δεικνύων—καιρὸν] < H | 13/14 καὶ—φησίον Co Et scient H | 18 τὴν ψυχὴν ἡμῶν] Lectorem H | 20 αὐτῶν Co (vgl. S. 142, 1) eorum H αὐτοῦ S | 21/22 ἔστι—γέγραπται?] Quoniam difficile est aliquem se malum confiteri, ideo Judaei qui exemplaria nonnulla falsarunt, etiam in hoc loco pro peccato Juda, peccatum eorum posuerunt H vgl. TU NF I, 3, 22 Anm. 6 | 21 ἔστιν ἐπὶ τὸ εὐχερέστερον] oder ist zu vgl. Philoc. 1, 28 (Ro 33, 17. 18: εἰ δὲ τις προπετέστερον ἑαυτὸν ἐπιδοῖ, κτλ.) u. 5, 7 (48, 29. 30: τολμηρότερον ἑμαυτὸν τῷ ἔπαγορεύειν ἐπιδοῖωμι)? ἐπὶ εὐχερέστερον Hu | 24 ἡμῶν] peccatum nostrum H | 25 καὶ ἄλλως] < H | 20/27 ὡς—λέγονται] < H.

τῆς καρδίας· ἀλλὰ πάλιν οὐκ ἀκολουθεῖ ἐπ' ἐκείνου τὸ αὐτῶν.
 μήποτε οὖν ἐφ' ἡμᾶς ἔλεγεν, ἐὰν γενώμεθα ἁμαρτωλοί, ταῦτα φθάνειν
 τὰ προφητευόμενα· ἡμάρτομεν, καὶ ἡ ἁμαρτία ἡμῶν οὐκ ἔξω ἡμῶν
 γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, καὶ γράφεται ἐν σιδηρῷ γραφεῖω,
 5 ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνω. ὅτι δὲ τὰ ἁμαρτήματα, ἃ ἁμαρτάνομεν, ἐγ-
 γράφεται εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν, παραστήσει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.
 οὐ συνήδειν ἐμαυτῷ τότε τὸ πρᾶγμα ἢ τήνδε τὴν ἁμαρτίαν. ποιήσας
 αὐτὴν ἔχω τύπον αὐτῆς, καὶ οἶονεῖ γέγραπται ὁ τύπος [αὐ]τῆς || ἁμαρ- 235
 τίας μου τῆς ἡμαρτημένης ἐν τῇ ψυχῇ μου. καὶ εἰ μὲν ἦν ἡ ἁμαρτία μου
 10 γεγραμμένη μέλανι, ἀπῆλειψα (ἄν) αὐτήν· νῦν δὲ γέγραπται ἐν σιδηρῷ
 γραφεῖω, γέγραπται ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνω, γέγραπται ἐπὶ τοῦ στή-
 θους τῆς καρδίας ἡμῶν, ἵνα ἔλθω ἐπὶ τὸ δικαστήριον καὶ πληρωθῆ
 ἢ λέγουσα προφητεία· οὐδὲν κρυπτόν ὃ οὐ φανερωθήσεται, καὶ οὐδὲν
 20² κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται. ἐγυμνώθη μου τὸ στήθος
 15 καὶ ἡ καρδία ἔχουσα τὰ γράμματα ἐγγεγραμμένα τῆς ἁμαρτίας ἐν τῷ
 γραφεῖω τῷ σιδηρῷ, τῷ ὄνυχι τῷ ἀδαμαντίνω, καὶ πάντες ἀναγινώ-
 σκουσιν ἐν τῷ στήθει μου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοὺς τύπους μου τῶν
 ἁμαρτημάτων. οὐδὲν γὰρ κρυπτόν ὃ οὐ φανερωθήσεται, ἀλλὰ καὶ
 μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγοροῦντων ἢ καὶ ἀπολογου-
 20 μένων, καὶ μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς
 καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν
 καρδιῶν. τίμι φανερώσει; οὐχ αὐτῷ· αὐτὸς γὰρ οἶδε ἕτα πάντα
 πρὶν γενέσεως αὐτῶν. ἀλλὰ [καὶ] τίμι φανερώσει; πᾶσι τοῖς μέλλουσι
 25 ἵνα οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀναστῶσιν εἰς ὀνειδισμόν καὶ εἰς αἰσχύνην αἰῶνιον·
 ἀφ' ὧν ῥύσεται ἡμᾶς ὁ τῶν ὅλων θεός, ἵν' εἰς δόξαν τὴν ἐν Χριστῷ
 ἀναστῶμεν, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

18. 18 Matth. 10, 26 Par. — 18 Röm. 2, 15. — 20 I Kor. 4, 5. — 22 Vgl.
 Sus. 35^a (LXX) 42 (6'). — 25 Vgl. Dan. 12, 2 (LXX u. 6').

1 καρδίας] + αὐτῶν CoH | 2 μήποτε οὖν] *igitur (ut supra diximus) H* | 6
 αὐτὸ τὸ πρᾶγμα] *ex his quae sequuntur H* | 8/9 καὶ—μου] *et semper ante oculos*
cordis mei delicti pompa depingitur H, der hier überhaupt sehr frei übersetzt | 10
 ἄν Blass Lietzmann | 18 λέγουσα] + *a Christo H* | 17 καὶ—μου] < H | 18 ἀλλὰ]
 < H | 20 κρίνετε Hu κρίνεται S | 25] < H | 23 καὶ—πᾶσι] < H | καὶ streicht
 Blass | 23/24 μέλλουσι—καθαρότητα] *qui cum illo venturi sunt, et propter puri-*
tatem mentis et corporis Agnum sequentur, ostendat H | 25 ἵνα] + *resurgant iusti*
in gloriam H vgl. Dan. 12, 2 | 26 ῥύσεται nach H: *liberet ῥύσεται S* | τῶν ὅλων]
 < H | 27 Ἀμήν] + *ὁμίλια ιζ' S*.

Εἰς τὸ ἐφώνησε πέρδιξι μέχρι τοῦ καὶ ἡμέραν ἀνθρώ-
που οὐκ ἐπεθύμησα, σὺ ἐπίστασαι.

ᾠμιλία ιζ΄.

1. Ἐπὶ τὸ διαβόητον ζήτημα ἐηλύθασμεν ἰδεῖν τίς ἐστὶν ὁ πέρδιξι,
5 περὶ οὗ νῦν φησὶν ἡ γραφή· ἐφώνησε πέρδιξι, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε,
ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ
ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων. ἐκ τοῦ
περὶ φύσεως ζῶων δεῖ ἀναλαβεῖν τίνα ἱστορήται περὶ τοῦ πέρδικου,
293^v ἵνα εἰδότες τὰ περὶ τὸ ζῶον (εἰδῶ)μεν πρότερον ἐπὶ | κρείττονος τάξει
10 (δεῖ) νῦν λεγόμενον τὸν πέρδικα ἢ ἐπὶ χελίονος. λέγεται δὲ τὸ ζῶον εἶναι 236
κακοηθέστατον καὶ δόλιον καὶ πανούργον, καὶ ἀπατᾶν βουλόμενον
τούς θηρεύοντας καὶ πολλακίς κυλιόμενον περὶ τούς πόδας τοῦ θη-
ρευόντος, ἵνα αὐτὸν περισπάσῃ ὡς ἐγγὺς ὃν τὸ ζῶον πρὸς τὸ μὴ ἦκειν
ἐπὶ τὴν καλιάν. καὶ ἦνικα ἐὰν στοχάσῃται περιεσπακέσαι τὸν θηρευ-

4 ff. Vgl. Ambros. Epist. 32, 1—8 (MPL 96, 1069): Celeberrima quaestio; et ideo ut possimus eam absolvere, quid de natura avis istius habeat historia, consideremus. — 7 ff. Vgl. Aristot. hist. anim. 9, 8: Ὅταν δέ τις θηρεῖν περιπεσῶν τῇ νεοτιῇ, προκυλινδείται ἢ πέρδιξι τοῦ θηρευόντος, ὡς ἐπὶληπτος οὔσα, καὶ ἐπισπᾶται, ὡς ληψόμενον ἐφ' ἑαντὴν, ἕως ἂν διαδράσῃ τῶν νεοτιῶν ἕκαστος. μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπᾶσα αὐτὴ ἀνακαλεῖται πάλιν . . . Ὡσπερ δ' εἴρηται, κακὴ θηρὶς τὸ ὑρεῖν ἐστὶ, καὶ πανούργον. Hier. Comm. 960. 961. — 10 ff. Vgl. Ambros. l. c.: Dicitur itaque avis ista plena esse doli, fraudis, fallaciae, quae decipiendi venatoris vias calleat, atque artes noverit, ut eum a pullis avertat suis; omniaque tentamenta versutiae non praetermittere, quo possit venantem abducere a nido et cubilibus suis. Certe si insistere adverterit, tamdiu illudit, quamdiu soboli fugiendi signum tribuat et potestatem. Quam ubi evasisse senserit tunc se et ipsa subtrahit, et lubrica arte deceptum insidiantem relinquit.

1 μέχρι τοῦ] congregavit quae non peperit, faciens divitiis suas non cum iudicio. In medio dierum ejus derelinquent eum, et in novissimis suis erit insipiens. Thronus gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine, omnes qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitae Dominum. Sana me, Domine, et sanabor; saluum me fac, et salvus ero, quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te H (= Jerem. 17, 11—16) | 8 Homilia III H | 4 τίς] quid H | 7—S. 146, 21 Hierzu Fragm. 87 in C: Ἐν—ἠλέγχετο | 7/8 ἐκ—πέρδικος] ἐν τῇ περὶ ζῶων ἱστορίᾳ λέγεται C Ex natura volucris dignum videtur quamdam historiam commemorare H | 9 εἰδῶμεν πρότερον nach H: scire possimus utrum μὲν πρότερον S | 9/10 τάξει δεῖ Blass referamus H | 10 δὲ] αὐτὴν H | 13/14 ἵνα—καλιάν] et in medio ejus conatu, quasi jam apprehendendus elabitur. Praedam sui ex vicinitate promittit: et hoc agit, ne ad nihilum factuum suorum citius tenator occurrat H.

τὴν καὶ τὰ νεοσσία κεφευγέναι, τότε καὶ αὐτὸς ἀφιπταται. ἔστι δὲ τὸ ζῶον πᾶν ἀκάθαρτον ὥστε τοὺς ἄρρενας μονομαχεῖδ πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς μίξεως καὶ ἄρρενα ἄρρενα ἐπιβαίνειν. εἰ οὖν καὶ κακὴθες, εἰ καὶ ἀκάθαρτον, εἰ καὶ πανοῦργον, εἰ καὶ ἀπατηλὸν τοῦτο τὸ ζῶόν ἐστι, 5 δῆλον ὅτι τάξαι ἐπὶ κρείττονος αὐτὸ καὶ εἰπεῖν ἐπὶ τὸν σωτήρα δύνασθαι ἀναφέρεσθαι ἀσεβῆς εἶναι φαίνεται. δεῖ οὖν ἰδεῖν, ἂν θέλωμεν αὐτὸ ἐρμηνεύσαι ἐπὶ τὸν ἀντικείμενον, εἰ ἀκολουθεῖ ἡμῖν ὅλη ἡ ἐρμηνεία.

2. Ἀρξώμεθα δὴ ἀπὸ τοῦ ἑφώνησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ 10 ἔτεκεν. οὐκοῦν οὐ τὰ ἴδια κτίσματα ἢ συνάγει ὁ διάβολος, οὐχὶ ἃ ἐγέννησε συνάγει, ἀλλ' ἐπὶ φωνήσῃ, συνάγει τὰ ἄλλου κτίσματα καὶ ποιεῖ αὐτὰ ἴδια. ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Οὐαλεντίου, ἐφώνησε πέρδιξ διὰ Μαρκίωνα, ἐφώνησε διὰ Βασιλείδου, διὰ πάντων τῶν ἑτεροδόξων· οὐδεὶς γὰρ ἐκείνων ἠδύνατο εἰπεῖν τὴν φωνὴν Ἰησοῦ· ἢ τὰ ἐμὰ πρό- 15 βата τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούουσιν. ἀλλ' ἡ φωνὴ μὲν τοῦ Ἰησοῦ ἐν Παύλῳ καὶ Πέτρῳ· διὸ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; φωνὴ δὲ τοῦ συναγαγόντος ἃ οὐκ ἔτεκε 20 πέρδικος ἐν τοῖς ἀποκλανῶσι καὶ ἀπατῶσι διὰ τὴν ἀκεραϊότητα καὶ διὰ τὸ ἀπαράσκευον τοὺς ἀπλουστέρους τῶν πιστευόντων. ἑφώνησεν· οὖν ἑφώνησε, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν, ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ἐπλούτησεν ὁ πέρδιξ. ἴδε πόσαι αὐτοῦ εἰσι μυριάδες· πολλὰ τοῦ πέρδικος γεγόνασι, τῆς δυνάμεως τῆς ἀντικειμένης. καὶ ἐποίησε

1 ff. Vgl. Ambros. l. c.: Fertur etiam promiscuae esse permixtionis ut in [+ mares veluti ms. Colb.] feminas cum summo certamine mares irruant, et vaga calescant libidine. Unde impurum et malevolum et fraudulentum animal adversario et circumscriptori generis humani, fallacissimoque, et impuritatis auctori conferendum putatur. — Vgl. Arist. l. c.: οἱ ἄρρενες κεκράγασι καὶ μάχονται συνιόντες... ὁ δὲ ἠττηθεὶς μαχόμενος ἀκολουθεῖ τῷ νικήσαντι ὑπὸ τούτου ὀχνοῦ μόνον. — 9 ff. Vgl. Hier. Comm. 961. — 10—12 οὐκοῦν—ἴδια] Dass dies eine Natureigenschaft des Thieres sei, wird oft behauptet (Stellen vgl. bei Hu zu d. St.). Sollte nicht auch Origenes es im § 1 erwähnt haben? — 14 Joh. 10, 27. — 16 II Kor. 13, 3.

1 νεοσσία] vgl. S. 52, 24 u. 5. νεοτὰ S νεοσοῦς C | 2 ἀκάθαρτον] + *Ambigendum non est de eo quod dicturi sumus, quod ex iis qui mansueti in caveis nutriuntur veritas approbatur* H (vgl. TU NF I, 3, 26) | 2/3 ὥστε—ἐπιβαίνειν] *masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido praecipit, pugnatur ad coitum, et una palma victoris est polluisse quem vicerit* H | 3 ἄρρενα!] + μετὰ ἴκην C | 6/7 δεῖ—ἀντικείμενον] *Magis autem conveni mala Zabulo adiungere, et super adversario lectionem intelligere praesentem* H | 7 αὐτὸ Koetschau αὐτὸν S | τοῦ ἀντικειμένου? Koetschau | 7/8 ὅλη ἡ ἐρμηνεία Ru *totius capituli interpretatio ὅλη τῆ ἐρμηνεία* S | 10 οὐκοῦν] < H | 13 ἐφώνησε—ἑτεροδόξων] *per omnes qui alicuius a Deo gloriae cupiditate rapti sunt* H vgl. TU NF I, 3, 22 Anm. 6 | 15 Ἰησοῦ SC *Christi* H | 21/22 πολλὰ—ἀντικειμένης] *ingens turba, multi sunt populi captivorum* H, wonach vielleicht πολλοὶ (λαοὶ) zu schreiben.

πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μεριμνῶν κρίσεως οὐδὲ κρίσιν ἔχων, ἀλλ' ἀκρίτως πράττων. διὸ λέγεται ὅτι ἰποιῶν· ἐστὶν ὁ πέρδιξ πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ὁ δὲ ἐμὸς σωτὴρ ποιεὶ πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, καὶ κεκριμένος ἐστὶν ὁ πλοῦτος (αὐτοῦ) καὶ ἐκλελεγμένος.

5 3. Ἐν ἡμῖσι δὲ ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλείψουσιν αὐτόν. ἡμεῖς πάντες οἱ γενόμενοι ποτε ὑπὸ τὸν πέρδικα τὸν φωνήσαντα· ἐφώνησε γὰρ οὐ μόνον διὰ τῶν προειρημένων, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντων ἀπαξαπλῶς τῶν ἀπατώντων καὶ ὡς ἐπὶ εὐσέβειαν τὴν ἀθεοότητα προκαλουμένων ἐπὶ δόγματα ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ — ἀλλ' ἐν ἡμῖσι ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν. πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ αἱ ἡμέραι εἰσὶ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἐπεὶ δὲ ἐξείλατο ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστώτος πονηροῦ· Χριστὸς Ἰησοῦς, διὰ τοῦτο ἐν ἡμῖσι ἡμερῶν αὐτοῦ ἐγκαταλελοίπαμεν αὐτόν. καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων. ποτε γὰρ φρόνιμος ἦν, ἢ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ γένηται ἄφρων; ἀλλὰ 15 φρήσομεν, ὅτι φρόνιμος ἦν· ὁ γὰρ ὁφίς ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός. φρόνιμος ἦν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἰσαΐα· ἐπάξω γὰρ ἐπὶ τὸν νοῦν τὸν μέγαν, τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων. εἶπε γὰρ τῇ λαχὺ ποιήσω, καὶ τῇ σοφίᾳ || 238

20 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 25 . . . . .

§II. Vgl. Ambros. l. c.: At vero meus Jesus quasi judex bonus cum judicio omnia agit. — 10ff. Vgl. Ambros. l. c.: id est ante hujus finem saeculi, cui nos eripuit Dominus Jesus etc. — 11 Vgl. Gal. 1, 4. — 15 Gen. 3, 1. — 17 Jes. 10, 12. 13. 14.

3 σωτῆρ] *Jesus* H | 4 κεκριμένος CoC κεκριμμένος S | αὐτοῦ nach H: *ejus* | 5 δὲ] < H | 8/9 τῶν—ἀληθείᾳ] *qui quasi ad pietatem et ad religionem vocantes, sub contrario veritati dogmate* (l. *ad contraria v. dogmata?*) *clamaverunt* H | 9 ἀλλ' nos, *inquam, universi* H | 12 Χριστὸς] *Dominus* H (vgl. Ambros.) | 17 ἐν τῷ Ἰσαΐα] < H | γὰρ] < H | 18 γὰρ] *autem* H | 19 σοφία Co LXX u. H: *sapientia* so . . . . . S in d. letzten Zeile von f. 293r; so . . . . . V in d. letzten Zeile von S. 422, aber mit Freilassung einer halben Zeile | 19—S. 146, 21 in die Lücke von S fällt der Schlus des Fragm. 67 in C (ὅτε δὲ τοῦτον ἐγκατελλπομεν, εἰκότως ἄφρων ἠλέγχετο), ausgefüllt wird sie durch H: *intellectus auferam fines gentium, et virtutes eorum depascam, et commovebo civitates inhabitatas. Si quis potest, intelligat, quomodo novissimum ejus erit stultum. Isle ab eo, quod fuit sapiens male (=sapientior enim erat omnibus bestiis super terram Gen. 3, 1) fiet e contrario ei, quod sapiens: fuit, male insipiens. Intelliges vero, quid sit: novissimum ejus erit insipiens: si scias, quomodo etiam tibi per Apostolum praecipiat, ut pro salute tua insipientiam*

6

10

4.

15

20

recipias: »si quis« inquit »videatur sibi sapiens esse in vobis in isto saeculo, stultus fiat« (vgl. I Kor. 3, 18). *Solvit qui ante clamavit: stultus esto et fatuus, ut sapiens fias* (vielleicht besser Rabanus: *Attende quia non solum non clamavit: stultus esto et fatuus, sed ut sapiens fias*. Statt: *Solvit qui ante haben* Hss.: *Solum quia non*). *Si itaque est quaedam sapientia culpabilis, juxta quam »filiis saeculi hujus sapientiores sunt a filiis lucis in generatione ista«* (vgl. Luk. 16, 8), *bonus est Deus, qui contrariis diversa subvertit, ut faciat compleri id quod dictum est: »novissimum ejus erit insipiens«*. Quando novissimum ejus erit insipiens? *Oportet Christum »regnare, usque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus«, cum autem omnia ei subjecerit, »novissimus inimicus destruetur mors«* (vgl. I Kor. 15, 25. 26); *cum destructa fuerit mors, tunc extrema perditionis erunt, et novissimum ejus fiet insipiens. Haec de perdice.*

4. *Principium vero capituli secundi istud lectum est: »Thronus gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine, omnes qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitae Dominum«*. Dixit (+ ut Hss.) *Isaias beatus propheta, videns Dominum et regnum ejus: »vidi Dominum Sabaoth sedentem super sedem excelsam et elevatam«* (Jes. 6, 1). *Vidit et Jeremias quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum ait: »Thronus gloriae exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra«*. Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis, sive de Patre, non impie senties: *est enim thronus gloriae excelsus et a principio Salvator* (od. + est). *»Thronus gloriae«* (od. + est), *propter quod excelsus regnum ejus; (od. + est) »sanctificatio nostra«*

293^v | ὁ Χριστός ἐστίν· ὃ τε γὰρ [ὁ] ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες· ὑπομονὴ Ἰσραὴλ· ὡς περ αὐτοδικαιοσύνη ἐστίν ὁ σωτήρ, αὐτοαλήθεια, αὐτοαγιασμός, οὕτως αὐτοὑπομονή· καὶ οὐκ ἐστίν οὔτε δίκαιον εἶναι χωρὶς Χριστοῦ οὔτε ἅγιον χωρὶς αὐτοῦ οὔτε ὑπομένειν
 5 μὴ Χριστὸν ἔχοντα· ὑπομονὴ γὰρ Ἰσραὴλ αὐτός ἐστι· κἄν δὲ ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναφέρῃς, οὐδ' οὕτως ἀσεβήσεις.

• Κύριε, πάντες οἱ καταλιπόντες σε καταισχυνθήτωσαν ἀφεστηκότες· ἕκαστος ἡμῶν ὅτε ἁμαρτάνει, (δι' ὧν ἁμαρτάνει) καταλείπει τὸν Χριστόν, καταλιπὼν δὲ τὸν Χριστὸν καταλείπει τὸν θεόν· ἀδικῶν
 10 γὰρ καταλείπει δικαιοσύνην καὶ βέβηλος γινόμενος καταλείπει ἁγιασμόν καὶ πολεμῶν καταλείπει εἰρήνην καὶ ὑπὸ τῶν πολεμῶν γινόμενος καταλείπει τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἔξω τῆς σοφίας ὧν τοῦ θεοῦ καταλείπει τὴν σοφίαν· πᾶσιν οὖν τοῖς καταλείπουσι τὸν θεὸν ἀράται ὁ προφήτης, διδάσκων ἡμᾶς τὸ ἐσόμενον αὐτοῖς, λέγων τὸ ἅπαντες οἱ
 15 καταλείποντές σε καταισχυνθήτωσαν· ὅσον ἀφεστήκασι, καταισχυνθήτωσαν τοσοῦτον· ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν· πάντες ἄνθρωποι γράφονται· οἱ μὲν ἅγιοι ἐν οὐρανῷ, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐπὶ τῆς γῆς· λέγεται πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὐκοῦν χαίρειν δεῖ, ἔὰν τοιοῦτός
 20 τις γένηται, ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἢ ἐγγράφηται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς 239
 δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων ἐγγράφεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτως τῶν
 294^t πολιτενομένων γῆνως, τῶν οὐ παραπορευομένων τὴν γῆν Ἐδὼμ ἀλλὰ τοὺς ἀγρούς γῆς Ἐδὼμ ἐχόντων καὶ τοὺς ἀμπελῶνας, γράφεται τὰ ὀνόματα ὡς καταλειπόντων τὸν θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς· καταισχυν-
 25 θήτωσαν· γὰρ φησὶν ἀφεστηκότες, ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν· καὶ

1 Hebr. 2, 11. — 15 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 453): οἱ θεοῦ ἀφεστηκότες, φησί, μὴ ἐν οὐρανῷ, ἀλλ' ἐν γῆ γραφήτωσαν, κατὰ τὸ ἡγῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· — 18 Luk. 10, 20. — 22 f. Vgl. Num. 20, 17. 19. Vgl. Philo quod deus s. immut. I, 294 ff. M. Onom. sacra 190, 34: Ἐδὼμ γῆμος κτλ.

1 ὁ Χριστός] Hiermit beginnt S auf f. 293^v nach 2 freigelassenen Zeilen; ebenso V auf S. 423 | 1—5 Hierzu Fragm. 68 in C: Ὁ τε—κύριε | 1 ὁ³] S < CNT | καὶ] + nos H | 2 σωτήρ] Jesus H | 4/5 δίκαιον—ἔχοντα] aliquid iustum . . neque sanctum . . neque patiens, quod in se non habet Christum H | 6 θεόν] Patrem H | 8—17 Hierzu Fragm. 69 in C: Ἐκαστος—γῆς | 8 ὅτε ἁμαρτάνει] < C | δι' ὧν ἁμαρτάνει CH | 9 Χριστόν¹ CH θεόν S | Χριστόν²] Filium H | θεόν] πᾶτέρα CH | 10 δικαιοσύνην Scorr. a. fr. (mit d. Note γρ.) CH τὸν θεόν S* i. T. | 11 γινόμενος SH γενόμενος C | 15/16 ὅσον—τοσοῦτον] hoc est, quantum (+ te Hss.) descendi, tantum confundantur discedentes H | 18 χαίρετε] + audem H | 19 γέγραπται SH doch vgl. Z. 20. 21 u. S. 148, 7 | 21 τὸ ὄνομα τῶν ἁγίων] nomina iustorum H τὰ ὀνόματα τ. ἀ. Koetschau | οὐρανοῖς] superioribus H (= ἄνω?) | 22 παραπορευομένων nach Num. 20, 17. 19 u. H: pertranseunt πάνυ πορευομένων S | 23 γῆς nach H: terrae τῆς S | 25 γὰρ φησὶν < H.

γὰρ ὡς μέτρον μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν. αἴτιος ἕκαστος ἑαυτῶ
 ἐστὶ τοῦ γραφῆναι. εἰ (τὰ) ἐπὶ γῆς ζητεῖς, οὐ ζητεῖς τὰ οὐράνια. εἰ
 νένευκέ σου ἡ ψυχὴ περὶ τὰ τῆδε πράγματα, σὺ σεαυτῶ αἴτιος γίνῃ, τοῦ
 Ἰησοῦ λέγοντος· μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου
 5 σῆς καὶ βροῶσις ἀφανίζουσι, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέ-
 πτουσιν· ἀλλὰ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανοῖς. θησαυρίζεις
 ἐν οὐρανῶ; σαίντῶ αἴτιος εἰ τοῦ τὸ ὄνομά σου ἐγγράφουσαι ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς. ταῦτα διὰ τὸ ἐπὶ τῆς γῆς γράφήτωσαν. καὶ τὴν αἰτίαν
 λέγει· ὅτι ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον. καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ
 10 αὐτὸς προφήτης ἔλεγεν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· ἐμὲ ἐγκατέλιπον
 πηγὴν ὕδατος ζωῆς, καὶ νῦν· ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον.
 εἶπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, εἴπερ θέλομεν μὴ ἐγκαταλίπειν πηγὴν ζωῆς
 τὸν κύριον, τὴν φωνὴν τῶν γνησίων Ἰησοῦ μαθητῶν, ἣν εἰρήκασι
 πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰπόντα αὐτοῖς· μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε πορευέσθαι·
 15 τί οὖν εἴπωμεν; κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου
 ἔχεις. ἐνθάδε ἔληξε καὶ ἡ δευτέρα περιχοπὴ.

5. Εἶτα πάλιν εὐχὴ ἐστὶν οὕτως ἔχουσα· ἴασαι με, κύριε, καὶ
 204^v λαθήσομαι· σῶσόν με, καὶ σωθήσομαι, ὅτι καὶ χημὰ μου σὺ εἰ. Ἰδοὺ
 αὐτοὶ λέγουσι πρὸς με· ποῦ ἐστιν ὁ λόγος κυρίου; ἔλθέτω. ἐγὼ δὲ
 20 οὐκ ἐκοπίασα κατακολοθῶν ὀπίσω σου, καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ
 ἐπεθύμησα, σὺ ἐπίστασαι. μόνῳ τῶ ἐληλυθότι διὰ τοὺς κακῶς ἔχοντας
 λατρῶ καὶ λέγοντι· οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες λατροῦ ἀλλ' οἱ
 κακῶς ἔχοντες· ἔστιν εἰπεῖν τεθαρρηκότως πάντα τὸν βουλόμενον
 θεραπευθῆναι ἀπὸ τοῦ νοσεῖν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἴασαι με, κύριε, καὶ
 25 λαθήσομαι. εἰ δέ τις ἄλλος παρὰ τοῦτον ἐπαγγέλλεται τὴν τῶν
 ψυχῶν λατρικὴν, οὐκ ἂν λέγοις ἐκεῖνον ἀληθεύων· ἴασαι με, κύριε,
 καὶ λαθήσομαι. καὶ γὰρ ἐκεῖνη ἡ αἰμορροῦσα· ἔδαπάνησε τὰ παρ'
 αὐτῆς πάντα· εἰς τοὺς λατρούς, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς αὐτῶν

1 Matth. 7, 2. — 4 Matth. 6, 19. 20. — 10 Jerem. 2, 13. — 14 Joh. 6, 67. —
 15 Joh. 6, 68. — 21 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 454): θεῶ μόνῳ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν. —
 22 Matth. 9, 12 Mark. 2, 17. — 27 ff. Vgl. Hier. Comm. 902. — Vgl. Matth. 9, 20.
 — Vgl. Mark. 5, 26. — 28 Vgl. Luk. 8, 43.

· 1 μετρεῖτε] *mensi sunt* H | ὑμῖν] *eis* H | 2 γραφῆναι] + *super terram* H |
 εἰ—οὐράνια] *si (+ non Vall.) coelestia requirat in terra* H | τὰ Blass Koetschau |
 8 σὺ—γίνῃ] *quae videntur saeculo bona. Si vero audiens* H | 11 ὕδατος] < H |
 νῦν] + *quia* H | 18 γνησίων] *proximum* H | 15 κύριε nach H: *Domine* καὶ S |
 αἰωνίου] < H w. e. sch. | 21—S. 149, 25 Hierzu Fragm. 69 in C: *Ὀὐκ—Ἰσραήλ* |
 22 καὶ] < H | 23 ἔστιν] *ἔ* (= ἔστιν vgl. TU NF I, 3, 31) S (*dicendum*) est H | πάντα]
 < H | 25—27 εἰ—λαθήσομαι] < H | 27 αἰμορροῦσα CCo αἰμορροῦσα S | 27/28 ἔδα-
 πάνησε—πάντα] *omnem substantiam suam expendit* H κατηνάλωσε τὴν οὐ-
 ραν C.

θεραπευθῆναι· πρὸς οὐδένα γὰρ ἐκείνων εὐλογον ἦν εἰπεῖν· ἴασαι
 με, κύριε, καὶ ἰαθήσομαι, ἢ πρὸς μόνον, (οὐ) ἀρκεῖ ἀψασθαι τοῦ
 κρασπέδου τοῦ ἱματίου. λέγω οὖν πρὸς τοῦτον· ἴασαι με, κύριε,
 καὶ ἰαθήσομαι· ἐὰν γὰρ ἴασῃ, τὸ τέλος ἐπακολοθησέη τῇ ἀπὸ σοῦ
 5 ἴασει, ἢ θεραπεία, ὡστ' ἂν με σωθῆναι. ὅσοι δὲ ἄλλοι, || σώσουσίν, οὐ 240
 σωθήσομαι· μόνῃ δὲ καὶ ἀληθῶς σωτηρία, ἐὰν σώσῃ Χριστός, ἐπεὶ τότε
 σωθήσομαι. ψευδῆς ἵπκος εἰς σωτηρίαν, ψευδῆ καὶ τὰ ἄλλα πάντα
 παρὰ τὸν θεὸν εἰς σωτηρίαν. διὰ τοῦτο αὐτῷ εἰποίμι ἄν· σωσον
 με, κύριε, καὶ σωθήσομαι. καὶ λέγω τοῦτο, ἐὰν καὶ τὸ ἐξῆς δυνηθῶ
 10 λέγειν τῷ ἀποτετάχθαι παντὶ καυχῆματι, ἵνα εἶπω· ὅτι καύχημά μου
 15 εἶ σύ, ἢ ὅτε πληρῶ τὴν λέγουσαν ἐντολήν· μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφός |
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος
 ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, τοῦ
 συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος· μακάριος οὖν ὁ ἀποταξά-
 15 μενος πάσῃ τῇ κάτω καυχῆσει, οἷον ἐπὶ καλουμένῃ εὐγενείᾳ καὶ ἐπὶ
 κάλλει καὶ τοῖς σωματικοῖς πράγμασιν, ἐπὶ πλούτῳ, ἐπὶ δόξῃ, καὶ
 ἀρκούμενος μᾶ καυχῆσει ἵνα εἶπῃ· ὅτι καύχημά μου εἶ σύ.

6. Ἰδοὺ αὐτοὶ λέγουσι πρὸς με· ποῦ ἔστιν ὁ λόγος κυρίου; ἐλθέτω.
 ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοίτασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου. ὁ Ἰησοῦς σοὶ λέγει·
 20 ἄρον τὸν σταυρὸν σου, καὶ ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες πάντα, καὶ
 ἀκολούθει μοι, καὶ ὅστις οὐ καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα,
 καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος εἶναι μαθητής· ἐὰν
 οὖν γένη τοιοῦτος ὥστε πάντοτε ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἀκολου-
 25 θήσεις καὶ ὅσον ἀκολουθεῖς οὐ κοπιᾶσεις· οὐκ ἔται γὰρ μόνθος
 ἐν Ἰακώβ, οὐδὲ ὀφθήσεται κόπος ἐν Ἰσραήλ· οὐκ ἔστι κόπος ἀκολου-
 θοῦντι Ἰησοῦ, αὐτὸ τὸ ἀκολουθεῖν περιαιρεῖ τὸν κόπον. διὰ τοῦτο
 αὐτός φησιν, ἵνα μηκέτι κοπιῶμεν, κοπιᾶσαντες πρὸ τοῦ ἄρξασθαι
 αὐτῷ ἀκολουθεῖν· δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτι-
 σμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἐὰν οὖν κοπιῶντες ἐλθωμεν πρὸς

2 Vgl. Matth. 9, 20 Luk. 8, 44. — 7 Psal. 32, 17. — 11 Jerem. 9, 23. 24.
 — 20 Vgl. Matth. 16, 24 Par. — Vgl. Matth. 8, 22 19, 27 Luk. 18, 22. —
 21 Vgl. Matth. 10, 37. 38 Luk. 14, 26. 27. — 24 Num. 23, 21. — 28 Matth. 11, 28.

2 οὐ CHHu | 3 λέγω—τοῦτον] *cui ego uni dicam* H | 5/6 ὡστ'—σωτηρία] < H
 w. e. sch. | 5 ἄλλοι Blass ἂν S | 6 καὶ ἀληθῶς C ἢ ἀληθῶς S | ἐπεὶ τότε] *sal-*
utum me fac, et H | 7/8 ψευδῆ—σωτηρίαν] < H | 9 κύριε] < CH | λέγω] *gaudebo*
dicere H | 10 τῷ C (H w. e. sch.) τὸ S | ἵνα εἶπω] < H | 15 καλουμένῃ] < H |
 καὶ] < H | 16 πράγμασιν] *bonis* H (= χρέμασιν?) | 16/17 καὶ²—καυχῆσει] *beatius*
qui contentus una gloria H | 20 σταυρὸν] *κράββατον* C (vgl. Mark. 2, 9. 11 Joh.
 5, 9. 11) | ἀκολοῦθαι μοι] *veni, sequere me* H περιπάτει C (vgl. ob.) | 20/21 καὶ²—
 μοι] < H | 21 τὴν Co τὸν S | 23 Ἰησοῦ] *Christum* H | 23/24 καὶ ἀκολουθήσεις]
 < H | 25/26 οἴκ—κόπον] < H | 28 οἱ κοπιῶντες] a. R. S¹ | 29 οὖν] < H.

αὐτὸν καὶ ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, ἐροῦμεν· ἕγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου.

Τούτῳ δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν ἡμᾶς καὶ τὸ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησαι. ἔστι τις ἡμέρα ἀνθρώπου, ἔστι τις ἡμέρα τοῦ θεοῦ.
 295^v τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τῶν ἁγίων ἐπιθυμησάτω ἕκαστος ἡμῶν, μὴ ἐκείνην περὶ ἧς γέγραπται· οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες ἡμέραν κυρίου· καὶ αὕτη ἐστὶ σκοτός καὶ οὐ φῶς. τίς ἐστὶν ὁ λέγων· καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησαι; ἡ σαφήνεια τοῦ λόγου ἐλέγξει ἡμᾶς, ὅτι ἡμέραν ἀνθρώπου [οὐκ] ἐπεθυμήσαμεν. πολλάκις νοσήσαντες καὶ ἐν
 10 φαντασίᾳ θανάτου γενόμενοι (ἐπὶ) τῆς ἐξόδου παρακαλοῦμεν τοὺς ἐπισκοποῦντας ἡμᾶς ἀδελφούς καὶ φαμεν· αἴτησαι μοι κομίατον, αἴτησαι μοι ἐπιμένειν τῷ βίῳ. ταῦτα λέγοντες οὐχ ἡμέραν ἐπιθυμοῦμεν ἁγίαν θεοῦ, ἀλλ' ἡμέραν ἀνθρώπου. διόπερ ἀποθέμενοι || τὴν φιλοζωίαν 241
 καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν ἀνθρωπίνην ἡμέραν, ζητήσωμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 15 ἰδεῖν, ἐν ἣ τευξόμεθα τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαριότητος, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Εἰς τὸ ἰδὸς λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν λέγων· ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως· μέχρι τοῦ ἰτάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς
 20 ἀφανισμόν καὶ συριγμόν.

Ἑομιλία ιη΄.

1. Δύο εἰσὶν ἐξῆς ὁράσεις αἱ ἀνεγνωσμένα Ἱερემίου· ὧν ἡ μὲν προτέρα περιέχει τὰ περὶ τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως πηλίνου σκεύους, ὅπερ ἐπιδέχεται μετὰ τὴν συντριβὴν ἐπανόρθωσιν (ἀναπλά-
 25 σασθαι γὰρ αὐτὸ δυνατόν ἐστιν), ἡ δὲ ἑτέρα ὁρασις περιέχει τὰ περὶ

6 Amos 5, 18. — 9 ff. Vgl. Cyprian. de mortal. c. 19 (CSEL 3, 308, 27 ff.): cum quidam de collegis et consacerdotibus nostris infirmitate depressus et de adpropinquante morte sollicitus commeatum sibi precaretur etc. — 11 Vgl. Hier. Comm. 962: vel vitam longiorem vel etc.

1 αὐτὸν] *Jesum* H | 8 τούτῳ—τὸ] *et* H | 9 οὐκ] < HuH | νοσήσαντες HuH νοήσαντες S | 10 ἐπὶ τῆς ἐξόδου Hu *et mortis limine urgeri* H | παρακαλοῦμεν] *lassas manus attollimus, orantes eos, ut pro nobis Dominum deprecetur* H | 11 κομίατον] *aliquod vitae spatium* H ἀνοχὴν Co | 12 μοι] *aliquantisper* H | 13 θεοῦ] *Domini* H | 15 Ἰησοῦ] < H | 16 αἰῶνας] + *saeculorum* H | Ἀμήν] + ὁμιλία ιζ' S | 22—S. 154, 8 Hierzu Fragm. 74 in C: *δοκεῖ—ἀντεξοῦσιον*.

τοῦ ὄστρακίνου βίκου, οὐ καταχθέντος οὐκ ἔστι θεραπεία. ὅτε μὲν
 296^r γὰρ πήλινον ἦν, εἰ κατε|άχθη, κἂν ἤδη μεμορφωμένον ἦ, ἐπεὶ πήλινον
 ἦν, ἐνεδέχετο πάλιν εἶναι φύραμα δεύτερον καὶ κτισθῆναι δεύτερον·
 ὅτε δὲ μετὰ τὸ πήλινον γέγονεν ἤδη ὄστράκινον καὶ ὑπὸ τοῦ πυρός
 5 ἐστόμωται, τότε οὐχ οἷόν (τε) ἦν μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ ὄστρακίνου
 θεραπείαν γενέσθαι αὐτῷ. τί οὖν βούλεται ταῦτα, πρότερον ἐν περι-
 νοίᾳ κατανοήσωμεν, εἶτα ἐὰν δοθῆ κατὰ λέξιν ἐξετάσωμεν. ὅσον
 ἔσμεν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, μορφούμεθα, ἢ οὕτως ὀνομάσω διὰ τὸ
 πήλινον ἡμῶν σκεῦος, κεραμευτικῶς καὶ μορφούμεθα ἥτοι κατὰ κακίαν
 10 ἢ κατὰ ἀρετήν. πλὴν οὕτως μορφούμεθα ὡς ἐπιδέχεσθαι καὶ τὴν
 κακίαν ἡμῶν συντριβῆναι, ἵνα γένηται καινὸν κτίσμα βέλτιον, καὶ τὴν
 προκοπὴν ἡμῶν ἀναλυθῆναι μετὰ τὴν μόρφωσιν αὐτῆς εἰς σκεῦος
 πήλινον. ἐπὶ δὲ μετὰ τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα ἤκωμεν, πρὸς τῷ τέλει
 15 γενόμενοι τῆς ζωῆς, ἔπειτα πυρωθέντες ἥτοι ὑπὸ τοῦ πυρός τῶν
 πεπυρωμένων τοῦ πονηροῦ βελῶν γενόμεθα ὅτι(ο)τ(ο)οῦν γινόμεθα ἢ
 ὑπὸ τοῦ θεοῦ πυρός (ἐπεὶ καὶ ἰὸ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλισκον
 ἐστίν), ἐὰν γενώμεθά φημι ὑπὸ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε πυρός ὅτιποτ' ἂν
 γενώμεθα, ἐὰν συντριβῶμεν, εἴτε ἀπὸ τοῦ καλὰ σκευὴ γεγονέναι
 20 συντριβημεν καὶ ἀπολώλαμεν εἴτε ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰ σκευὴ γεγονέναι,
 οὐκ ἀνακτιζόμεθα οὐδὲ ἐπιδέχεται ἡμῶν ἢ κατασκευὴ βελτιώσιν. διὰ
 τοῦτο ὅσον ἔσμεν ἐνθάδε οἶονεἰ ἐν χειρὶ τοῦ κεραμέως ὄντες, κἂν
 206^v διαπέσῃ τὸ σκεῦος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐπιδέχεται | θεραπείαν καὶ
 τὸ ἀνακτισθῆναι. ταῦτα μὲν || ὀλίγω προχειρότερον, πρὶν τὸ κατὰ 242
 τὸ λειπὸν ἐξετάσωμεν τῷ λόγῳ, εἰς τὰ δύο εἶδη τῶν ἀγγελίων, τὸ τε
 25 πήλινον καὶ οὐδέπω ἀπωστρακισμένον καὶ τὸ δεύτερον τὸ ἤδη ὄστρακον
 γεγενημένον λελέχθω.

2. Ἴδωμεν δὲ ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ πήλινου
 ἀγγείου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κεραμέως, καὶ πῶς αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προφήτῃ
 λόγος, ὁ κύριος ὁ προφητεύων ἐν αὐτῷ, ἀφορμὰς δίδωσι καὶ ἄλλας
 30 οὐ βραχείας τῆς ἐρμηνείας τῶν κατὰ τὸ πλάσμα τὸ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ
 κεραμέως. ἰὸ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων·
 ἀνάστηθι καὶ κατάρθῃ εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως. ἄνω ἐστὶν ὁ Ἱε-
 ρεμίας, ὑπέριναβέβηκε τὰ πήλινα σκευὴ. κάτω ἐστὶ τὰ πήλινα σκευὴ,

7 ff. Vgl. II Clem. ad Cor. 8, 1—3. — 14 Vgl. Eph. 6, 16. — 16 Hebr. 12, 29
 Deut. 4, 24. — 20 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 466). — 20 f. Vgl. Barn. 16, 9.

1 καταχθέντος Blass καταχθέντος S | 5 τε Gh | 12 εἰς κεδος S* εἰς σκεδος
 S¹ | 15 γενόμεθα ὅτιποτοῦν γινόμεθα nach Diels Koetschau γενέσθαι ὅτι π' οὖν
 γινόμεθα S | 17 ἐπὶ V ἀπὸ S | 20 ἀνακτιζόμεθα CGh (vgl. Z. 23) ἀνακαζόμεθα
 S | 28 ὀλίγω Blass ὁ λόγος S | 28/24 πρὶν—λειπὸν] vielleicht πρὶν κατὰ λέξιν τὸ
 λοιπὸν vgl. Z. 7. 27? nach Koetschau | 24 τὸ τε w. e. sch. auch S τότε Ausgg. |
 29 ἄλλας] vielleicht λαβὰς?

καὶ ἡ διοικοῦσα φύσις τὰ πῆλινα σκευὴ συγκαταβαίνουσα τοῖς διοικου-
 μένοις κάτω ἐστὶ· διὰ τοῦτο ὁ λεγόμενος λόγος πρὸς Ἱερεμίαν παρὶ
 κυρίου φησὶν αὐτῷ· ἀνάστηθι καὶ κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως,
 καὶ ἐκεῖ ἀκούσῃ τὰς λόγους μου. Μωσεί λέγεται· ἀνάβηθι εἰς τὸ
 5 ὄρος καὶ ἄκουσον· Ἱερεμίᾳ λέγεται· κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον τοῦ
 κεραμέως καὶ ἄκουσον· ἕκαστος γὰρ τῶν ἀκούντων λόγον ἤτοι περὶ
 τῶν ἀνωτέρω διδάσκειται ἢ μανθάνει περὶ τῶν κατωτέρω. (εἰ μὲν τὰ
 κατώτερα) διδάσκομαι, καταβαίνω τῷ λόγῳ, ἵνα ἴδω τὰ κατώτερα·
 εἰ δὲ τὰ ἀνώτερα μανθάνω, ἀναβαίνω τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἀνώτερα,
 10 ἵνα θεάσωμαι τὰ ἐκεῖ.

Ἵνα δὲ πάντες κατὰ τὸ δυνατόν ἑαυτοῖς παρακολουθήσητε τῷ
 297^r λεγομένῳ, χρήσομαι παραδείγματι καὶ ἀπὸ τῆς γραφῆς, καὶ πρὸς τῷ
 παραδείγματι καὶ σαφήνειαν προσάγουσαν τῇ δεδομένῃ ἐρμηνείᾳ παρα-
 στήσω. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ
 15 ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι
 κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς. ἔστι δὲ τις σοφία
 περὶ ἐκάστου τούτων· σοφία περὶ τῶν οὐρανίων, πῶς διατέτακται
 τὰ οὐράνια· σοφία περὶ τῶν καταχθονίων, ἐπεὶ σοφία θεοῦ ἐστὶ καὶ
 περὶ τῆς διατάξεως τῶν καταχθονίων, ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐπιγείων.
 20 ἔὰν μέλλω χωρεῖν τὴν σοφίαν τὴν περὶ τῶν ἑπουρανίων, ἀναβαίνω 243
 ἐπὶ τὰ οὐράνια, ὡς Μωσὴς ἀναβέβηκεν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους,
 ἵνα ἀκουσῇ γένηται αὐτῷ ἡ φωνὴ (ἡ) ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον. Ἐμελλε γὰρ διδάσκεσθαι λατρείας ἐπουρανίουσ· οὐκ ἔστι καὶ
 ὑπόδειγμα ἐπουρανίων μυστηρίων ἐν τοῖς νόμοις τοῖς ἀναγεγραμμένοις,
 25 ὡς ἐδίδασκειν ὁ ἀπόστολος εἰπὼν· οὐκ ἔστιν ὑποδειγματι καὶ οὐκ
 λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων. ὥσπερ οὖν μέλλων διδάσκεσθαι περὶ
 τῶν ἐπουρανίων ἀναβαίνω, οὕτως ἔὰν χρεῖα μοι ἦ μανθάνειν περὶ
 τῶν καταχθονίων, κἂν προφήτης γένομαι, καταβαίνω. καὶ τάχα διὰ
 τοῦτο Σαμουὴλ, ἠνίκα ἐδιδάχθη τὰ καταχθόνια, καταβέβηκε κάτω καὶ
 30 γέγονεν ἐν ἄδου, οὐ δικαζόμενος ἵνα ἐν ἄδου γένηται, ἀλλ' ἵνα γένηται
 κατάσκοπος καὶ θεωρητὴς τῶν μυστηρίων τῶν καταχθονίων. δύναται
 τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ περὶ τῆς σοφίας λεγόμενα,
 297^r διαστελλόμενα τῷ γινῶναι τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος
 καὶ ὕψος. μέλλεις γινώσκειν (τὸ) ὕψος, ἀναβαίνεις τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ

4 Vgl. Exod. 24, 12. — 14 Phil. 2, 10. 11. — 21 Vgl. Exod. 24, 12. 13. —
 25 Hebr. 8, 5. — 29 Vgl. I Sam. 28. — 88 Eph. 3, 18.

5/6 εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως καὶ ἄκουσον Lo καὶ ἄκουσον εἰς τὸν οἶκον
 τοῦ κεραμέως S | 6 λόγον V λόγων S | 8 διδάσκομαι | διδάσκων μὲν S | 11 παρα-
 κολουθήσητε S* παρακολουθήσητε S¹ | 13 δεδομένη Gh δεομένη S | 16 πατρός | +
 ἀμήν V | 28 οὐκ ἔστιν οὐκ ἔστιν S | 25 ἐδίδαξεν Blass | 26 μέλλω S* μέλλων S¹ | 27 ἢ Gh
 ἢν S ἢν V.

ὕψος· μέλλεις γινώσκειν τὰ μεταξὺ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους, γινώσκεις τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος. πανταχοῦ φθάνει ὑπὸ τοῦ λόγου ὀδηγούμενος τοῦ διδάσκοντος περὶ πάντων ὁ δυνάμενος ἀκολουθεῖν νοῦς τῷ νῖφ τοῦ θεοῦ. ἀκολουθεῖ δὲ ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ αἵρων τὸν σταυρόν· οὗτος γὰρ δύναται ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ ὁ δυνάμενος εἰπεῖν· ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ κόσμῳ.

Ἔδει παραμυθῆσθαι τὸ ἐκατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ εἰ ἀκούσεις τοὺς λόγους μου. ἔδει γὰρ αὐτὸ συγκρίναι τῷ ἀνάβηθι καὶ ἀκούσεις τοὺς λόγους μου. τῶν γὰρ ἀκούοντων οἱ μὲν ἀναβαλνουςιν ἵνα διδαχῶσιν, ἀναβαλνουςιν (δὲ) οὐ πάντως σωματικῶς (οἱ δὲ) καταβαλνουςι καὶ τὴν ψυχὴν ἔχουσι ἀνω, ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν τὸν λόγον τὸν ἀνωτάτω περὶ τῶν κατωτάτω. αὐτὸς ὁ κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναβέβηκε καὶ καταβέβηκεν· ὁ γὰρ ἀναβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς αὐτός ἐστιν ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν. ἔάνπερ οὖν 15 καὶ σὺ μέλλης τὸν ἀναπάντα ἀνωτάτω νοεῖν τὸν λόγον τὸν περὶ τῶν ἀνωτάτω, τὸν καταπάντα εἰς τὰ κατώτατα συνιέναι τὸν περὶ τῶν κατωτάτω διδάσκοντα, μὴ εἴπης· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; 208^t τουτέστι Χριστὸν [ἀναγαγεῖν ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; | 20 τουτέστι Χριστὸν] ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, δι' οὗ ἀναβαλνεις εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ περὶ τῆς ἀνόδου ἔγγύς σου ἐστι τὸ ῥῆμα, καὶ περὶ τῶν κατωτάτω ἔγγύς σου ἐστι τὸ ῥῆμα· καὶ τί γὰρ ἄλλ' ἢ τὸν λόγον τὸν πανταχοῦ ὁ ἅγιος δύναται ἔχειν ἐν ἑαυτῷ; 25 ἢ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι.

3. Καταβαίνει οὖν ὁ προφήτης εἰς τὸν τοῦ κεραμέως οἶκον καὶ διηγείται ἃ ἐθεάσατο λέγων· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἐποίησε ἔργον ἐπὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ διέπεσε τὸ ἄγγελον ὃ αὐτὸς ἐποίησε ἐν τῷ πηλῷ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἕτερον ἄγγελον, καθὼς 30 ἦρεσεν ἐναντίον αὐτοῦ ποιῆσαι. ἀλλ' οὐκ οἶδα τί ἐώρακεν ὁ προφήτης παρὰ τῷ κεραμῷ γενόμενος. εἶδε γὰρ ἐργαζόμενον τὸν κεραμέα· 244 πῆλιον ἢ τὸ σκεῦος τὸ γεγεννημένον· διέπεσε τὸ σκεῦος. τί ἀκριβῶς οὐκ εἶπεν· ἀφῆκε τὸ σκεῦος ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, οὐδὲ τῷ κεραμῷ

4f. Vgl. Matth. 10, 24 Par. — 6 Gal. 6, 14. — 8 Vgl. Exod. 24, 12. — 18 Eph. 4, 10. — 17 Röm. 10, 6—8. — 25 Luk. 17, 21.

1 ὕψος] wohl einzuschieben: μέλλεις γινώσκειν τὸ βάθος, καταβαλνεις τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ βάθος | 2 ὑπὸ Blass ἀπὸ S | 5 οὗτος] οὕτως S | 10 δὲ Gh | 10/11 (οἱ δὲ) καταβαλνουςι] καταβαλνουςι δὲ Co | 19/20 ἀναγαγεῖν—Χριστὸν streicht Co | 22 τῆς ἀνόδου] vielleicht τῶν ἀνωτάτω? so Co (+ γινώσκεις) | 27/28 τῶν χειρῶν αὐτοῦ] τῶν ἰθιων LXX τοῦ ὀργάνου Σ' Θ'.

ἀνέθηκε τὴν αἰτίαν; ἀλλ' ἐπεὶ ὁ λόγος ἐστὶ περὶ ἐμψύχων σκευῶν, αἴτινα παρ' ἑαυτὰ διακίπτει, διὰ τοῦτο εἰρηται· διέπεσε τὸ σκευὸς ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. πρόσεχε οὖν καὶ οὐ σαντῶ, μήποτε ἐν ταῖς χερσὶν ὧν τοῦ κεραμέως καὶ ἔτι πλασσόμενος παρὰ σαντὸν διαπέσης
 5 ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. οὐδεὶς μὲν γὰρ ἀρκάζει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῶ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ. οὐ μὴν γέγραπται ὅτι ὡς οὐδεὶς ἀρκάζει, οὕτως οὐδεὶς διακίπτει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· τὸ γὰρ ἀντεξούσιον ἐλεύθερόν ἐστι. καὶ φημι· οὐδεὶς μὲν ἀρκάσει ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ποιμένου, ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ
 209^v οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς λαβεῖν· | δυνάμεθα (δὲ) ἡμεῖς ἀμελήσαντες διαπεσεῖν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

4. Ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς με λέγων· εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὕτως οὐ δυνήσομαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ; φησὶ κύριος· ἕκαστος κατὰ δύναμιν νοεῖ τὰ γεγραμμένα, ὁ μὲν ἐπιπολαϊότερον
 15 οἷον ὡς ἐξ ἐπιπέδου πηγῆς λαμβάνων τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν, ὁ δὲ βαθύτερον ὡς ἀπὸ φρέατος ἀνιμῶν. καὶ δύνανται ἀμφοτέροι ὠφελίσθαι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τῶ μὲν ἐστὶ πηγὴ, τῶ δὲ φρέαρ. μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ἥλικα διηγείται τὰ περὶ τῆς Σαμαρίτιδος· ἐκεῖ γὰρ ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ ἠπηγὴ καὶ ἠφρέαρ, καὶ ἀνὰ μέρος ποτὲ λέγεται
 20 πηγὴ καὶ ποτὲ φρέαρ. κατανοεῖτω δὲ ὁ δυνάμενος, ἵνα εἰδῇ ὅτι τὸ αὐτὸ τῆ ὑποστάσει τῶ μὲν ἐπιπολαίῳ πηγὴ ἐστὶ, τῶ δὲ βαθυτέρῳ φρέαρ ἐστὶ. προοιμίον μοι τοῦτό ἐστι τῆς μελλούσης διηγήσεως διὰ τὸ ἄγγελον τὸ πῆλινον τὸ διαπεσὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ κεραμέως καὶ αὐθὺς πλασθέν. τινὲς ἐθεώρησαν ταῦτα ἀπλούστερον καὶ ἐνόησαν.
 25 παραθήσομαι ὑμῖν τὸν ἐκείνων λόγον καὶ τὴν διήγησιν· μετὰ ταῦτα ἂν τι ἔχωμεν βαθύτερον καὶ τοῦτο διηγησόμεθα. δύναται, φασίν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως. εἰ γὰρ τὸ πῆλινον ἄγγελον διέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κεραμέως καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὕλης τοῦ πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸ ἄγγελον ἕτερον καθὼς ἤρρεσεν
 30 ἐνώπιον αὐτοῦ, δύναται ὁ κεραμεὺς θεὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς κατασκευῆς ἡμῶν, ἐπὶ ἀν διαπέση τοῦτο καὶ συντριβῆ
 299^r καθ' οἷαν δήποτε αἰτίαν, ἀναλαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀνακαινώσαι καὶ ποιῆσαι αὐτὸ ὠραιότερον καὶ βέλτιον ἄγγελον ἕτερον καθὼς ἤρρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι.

5 Vgl. Joh. 10, 29. — 14 ff. Vgl. Philo de ebriet. I, 374. 375 M: σοφίαν . . . ἀπεικάξει φράει· βαθεῖα γὰρ καὶ οὐκ ἐπιπολαῖος κτλ. — 18 Vgl. Joh. 4, 6. 11. 12.

3 σαντῶ Gh σαντοῦ S | 4 ἔτι πλασσόμενος] nach C: ἔτι πλαττόμενος; ἐπιπλασσόμενος S | 9 μὲν] ἡμᾶς? Gh | 10 δὲ Co | 18 οὕτως] οὕτος Hu LXX | 14—34 Hierzu Fragm. 75 in C: Νοηθεῖη—ισόπεδος | 15 ὡς ἐξ] ὡσεῖ S (οἰοεῖ) ἐξ Gh | 18 διηγείται V διηγέτω S | Σαμαρίτιδος Blass Σαμαρείτιδος S | 22 μοι] vgl. S. 177, 25 μόν S | 26 φησὶν S* φασὶν S¹.

Ἐχέτω καὶ αὐτὴ ἡ διήγησις χάριν. 5. αὐτοῦ δὲ ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου διηγουμένου καὶ ἡ λέγοντος· εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὕτως οὐ δύνησμαι τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ; φησὶ κύριος. Ἰδοὺ ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως οὕτως ὑμεῖς ἐστε ἐν χερσὶ μου. πέρας λαλήσω ἔπ' ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἐξᾶραι αὐτοὺς καὶ τοῦ ἀπολλύειν, καὶ ἐπιστρέψει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὧν ἐλάλησα πρὸς αὐτό, καὶ μετανοήσω ἀπὸ τῶν κακῶν ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ καταφντεῦν, καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου τοῦ μὴ ἀκούσαι τῆς φωνῆς μου, καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, φησὶ κύριος. τοῦτο τὸ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως ὁρῶμεν ἀναφέρεισθαι οὐκ ἐπὶ τινα τῶν καθ' ἕνα, ἀλλ' ἐπὶ δύο ἔθνη· λέγει γὰρ ἀρξάμενος (ὅτι) μέλλει λέγειν περὶ ἔθνων, ἵνα τι ὑποβάλλῃ τοῖς δυναμένοις ἀκούειν ἀπορρητῶν μυστηρίων· πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος. ζήτηε καὶ τὸ πέρας καὶ τὸ πρότερον ἔθνος, (ἐφ' ὃ λαλεῖ) τὰ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν· καὶ λαλήσας τὰ τῆς ἀπωλείας διὰ τὰς ἀμαρτίας, οὐδὲν ἤττον ἐπαγγέλλεται ὅτι ἐὰν μετανοήσωσι, μετανοήσει περὶ τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ πάλιν λαλεῖ ἐπ' ἄλλο ἔθνος δεύτερον τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι καὶ τοῦ καταφντεῦσθαι· ὅλον ἔθνος· καὶ ἐπεὶ τοῦτο (τὸ) ἀνοικοδομούμενον καὶ καταφντεύμενον ἔθνος ἐπαγγέλιαν ἔχει καλὴν, δύναται δὲ ἀμαρτάνειν, φησὶ μετὰ τὸ λαλῆσαι ταῦτα, ἐὰν ἀποστῶσι τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν· μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς.

25 Ἦνα οὖν τὰ δύο ἔθνη, τὸ πρότερον ὀνομασθὲν ᾧ ἀπειλεῖ ὁ λόγος, καὶ τὸ δεύτερον ᾧ ἐπαγγέλλεται; ἀπειλεῖ μέντοιγε ὥστε, εἰ μετανοήσαι, μὴ ποιῆσαι τὰ τῆς ἀπειλῆς. ἐπαγγέλλεται ὥστε, εἰ μεταπέσοι καὶ ἄξιον μὴ γένοιτο τὸ δεύτερον ἔθνος τῶν ἐπαγγελιῶν, μὴ τεύξεσθαι αὐτῶν. περὶ δύο μάλιστα ἔθνων πρόκειται πᾶσα ἡ οἰκονομία τοῦ θεοῦ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώποις. γέγονε πρῶτον ἔθνος ἐκεῖνο ὁ Ἰσραὴλ, δεύτερον ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας τοῦτο τὸ ἔθνος. τῷ προτέρῳ ἠπειλήσεν ὁ θεὸς ἃ ἠπειλήσε, καὶ βλέπομεν τὰ τῆς ἀπειλῆς τοῦ προτέρου ἔθνους· ἐν αἰχμαλωσίᾳ γεγένηται, κατεσκάφη αὐτῶν ἡ πόλις, καθηρέθη τὸ ἅγλασμα, τὸ θυσιαστήριον καταβέβληται, οὐδὲν ἐτι σφύζεται τῶν πάλαι σεμνῶν παρ' αὐτοῖς. ἔλεγε γὰρ ἐκείνῳ

26 ff. Vgl. Hier. Comm. 969.

12—S. 156, 8 Hierzu Fragm. 76 in C: Οὐκ—καταφντεῖσθαι | 12 τινα C τινη S | 18 ὅτι Hu | 15 ζήτηε] ζητεῖ S | 15/16 ἐφ' ὃ λαλεῖ] nach Z. 19 | 17 ἀπαγγέλλεται S* ἐπαγγέλλεται Scorr. (vgl. Z. 21) | 20 ἐπεὶ Gh ἐπὶ S | 25/26 ᾧ . . . ᾧ Gh Co (vgl. S. 160, 24. 25) ὡς . . . ὧν S | 31 ἐκεῖνο δ] vgl. Z. 35 ἐκεῖνος S.

τῷ ἔθνει ὁ θεὸς· μετανοήσατε, καὶ οὐ μετενόησαν. μετὰ τὸ ἐκείνοις
 εἰρησθαι τὰυτα, λέγει τούτῳ τῷ δευτέρῳ ἔθνει ὁ θεὸς τὰ περὶ τοῦ
 ἀνοικοδομῆσθαι αὐτό. ὁρᾷ δὲ ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος ἄνθρωποι εἰσι
 δυνάμενοι πάλιν παραπεσεῖν. διὰ τοῦτο καὶ τούτῳ ἀπειλεῖ καὶ φησιν·
 5 εἰ καὶ προεἶπον τὰ περὶ τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἥ τὰ περὶ τῆς καταφρυτεύ- 246
 σεως καὶ τῆς γεωργίας, μέλλει δὲ ἁμαρτάνειν καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος, καὶ
 τούτῳ ἁμαρτήσαντι συμβήσεται ταῦτα ἅπερ εἰρηται ἐκείνοις διὰ τὰ
 ἁμαρτήματα, καὶ πείσονται ἐὰν μὴ μετανοήσωσι. πᾶσαν ἐρεύνησον
 300^r τὴν γραφὴν, καὶ εὐρήσεις τὰ πλεῖστα περὶ τῶν δύο τούτων τῶν
 10 ἔθνῶν λεγόμενα. ἐξελέξατο ὁ θεὸς τοὺς πατέρας, ἐπαγγελίαν δίδωκεν
 αὐτοῖς, ἐξήγαγε λαὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατέρων ἀπὸ Αἰγύπτου,
 ἐμακροθύμησεν ἐπ' αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὡς πατήρ,
 εἰσήγαγεν αὐτούς, ἔδωκεν αὐτοῖς γῆν ἐπαγγελίας, ἐπεμφεν αὐτοῖς
 προφήτας κατὰ καιροῦς, ἐπαίδευσεν καὶ ἐπέστρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν
 15 ἁμαρτημάτων. ἐμακροθύμησεν αἰεὶ πέμπων τοὺς θεραπεύοντας, μέχρις
 οὐ ἔλθῃ ὁ ἀρχιατρός, ὁ διαφέρων προφητῶν προφήτης, ὁ διαφέρων
 λατρῶν λατρός. ἐληλυθότα τοῦτον προέδωκαν καὶ ἀπέκτειναν αἶρε.
 αἶρε λέγοντες ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· σταύρου, σταύρου αὐτόν.
 εὐθέως ἦλθεν ἐπισκοπὴ ἐπὶ τὸ ἔθνος, ἠρημώθη ὁ τόπος ἐνθα ἑσταύ-
 20 ρωταὶ μου ὁ Ἰησοῦς, ἐξελέξατο ὁ θεὸς ἄλλο ἔθνος. ὁ θερισμὸς ὄρατε
 πῶς πολὺς ἐστίν, εἰ καὶ οἱ ἐργάται ὀλίγοι εἰσὶ. καὶ ἄλλως δὲ οἰκονομεῖ
 ὁ θεὸς τὴν σαγήνην αἰεὶ βάλλεσθαι ἐπὶ τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τού-
 του καὶ συνάγονται ἰχθύες παντοδαποὶ· ἀποστέλλει τοὺς ἄλιεις τοὺς
 πολλοὺς· ἀποστέλλει τοὺς θηρευτὰς τοὺς πολλοὺς, θηρεύουσιν ἀπὸ
 25 παντὸς ὄρους, θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς βουνοῦ. ὄρα πόση οἰκονομία
 περὶ τῆς τῶν ἔθνῶν ἐστὶ σωτηρίας.

Ἰδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τὸ πρότερον
 ἔθνος καὶ περὶ ἀποτομία, ἐπὶ δὲ οὐδὲ τὸ δεύτερον ἔθνος ἐπαγγελίαι
 καὶ χρηστότης, ἐὰν ἐπιμείνης τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ.
 30 οὐ γὰρ ἡ ἀξίνη τότε μόνον πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων ἔκειτο.
 ἔτοιμη πάλιν ἐστὶν ἐλθεῖν ἡ ἀξίνη· ἡ δὲ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν
 τῶν δένδρων κείται· ἔλεγέ μου ὁ Ἰησοῦς τότε προφητεύων περὶ τοῦ
 300^v Ἰσραὴλ παρ' ὄν | ἡ ἀξίνη ἦν. αὐτὸς ἦν ἡ ἀξίνη τοῦ ἀκάριου δένδρου
 καὶ ἔλεγεν· ἡ δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κείται. ὅσα

4 Vgl. Hebr. 6, 6? — 17f. Vgl. Joh. 19, 15. 6. — 19 Vgl. Apok. Joh. 11, 8.
 — 20 Vgl. Matth. 9, 37. — 22 Vgl. Matth. 13, 47. — 23ff. Vgl. Jerem. 16, 16.
 — 27ff. Vgl. Röm. 11, 22. — 31. 34 Matth. 3, 10 Luk. 3, 9.

3 ὁρᾷ] ὄρα S | 4 τοῖτῳ] Scorr. τοῦτο S* | 7 ταῦτα Blass vgl. S. 118, 9 ταῖτα
 S | 12 ἐπ' Blass ἐν S | 14 ἐπέστρεψεν Gh ἐπέστρεφεν S | 16 ἀρχιατρός Gh ἀρχι-
 τρός S | 30 μόνον GhCo μὲν S | 31 ἡ ἀξίνη) a. R. S' w. e. sch.

ἦν ἐκεῖ δένδρα μὴ ποιῶντα καρπὸν ἐξεκόπη καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐβλήθη
καὶ κεκόλυται. νῦν δὲ ἄλλο γεώργιον γεγένηται ἀνάλογον τῷ προ-
τέρῳ, περὶ οὗ εἶρηται· «εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος
κληρονομίας σου, εἰς ἔτοιμον κατοικητήριόν σου. εἰσήγαγεν αὐτοῦ
5 τὸ ἔθνος ὁ θεὸς εἰς ὄρος κληρονομίας αὐτοῦ. τὸ ὄρος ἐγὼ ζητῶ οὐχ
ὡς Ἰουδαῖοι οὕτως ἐν ἀψύχοις ὑλαῖς. τὸ ὄρος ὁ Χριστὸς ἐστίν. ἐν
τούτῳ καταφντεύθημεν, ἐπ' αὐτῷ ἐτηρήθημεν. ὁρᾶτε οὖν, ἐὰν
καὶ) μακροθυμήσῃ, μήποτε ἐλθὼν ὁ οἰκοδεσπότης εἴπῃ· ἤδη τρία ἔτη
ἔρχομαι ἐπὶ τὴν συκὴν ταύτην καὶ καρπὸν οὐκ ἤνεγκεν· ἔκκοψον 247
10 αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; καταργεῖ γὰρ τὴν καλὴν γῆν,
τὸν Χριστόν, τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἐρχόμενος ἐπὶ συναγωγὴν
καὶ μὴ καρποφορῶν.

6. «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος ἢ καὶ ἐπὶ βασιλείαν. δόξει ἀπλῶς
τὸ πέρας (εἰρησθαι). εἶρηται δὲ τοιοῦτον. ἐν τῷ «λαλήσω ἐπ' ἔθνος ἢ
15 βασιλείαν», τὸ πέρας τοιοῦτόν ἐστι· κατασκάψω λέγεται τῷ προτέρῳ
ἔθνει τὸ πέρας, τῷ δευτέρῳ ἔθνει· ἀνοικοδομήσω ὑμᾶς. καὶ πάλιν
ἐκρίζωσω τοῖς προτέροις λέγεται, καὶ καταφντεύσω τοῖς δευτέροις. ἄρ'
οὖν ἐπεὶ εἶρηται τὸ πέρας, δεῖ γενέσθαι τὸ πέρας; ὁ θεὸς μὴ μετανοῶν
μετανοεῖν λέγεται κατὰ τὴν γραφήν. καὶ πρόσχωμεν τῇ λέξει. ἵνα
20 ἐὰν δυνηθῶμεν ἀπολογήσασθαι, πῶς ταῦτα λέγεται. [εἰ] παραδεξώμεθα
τὸν λόγον. «πέρας λαλήσω» φησὶν «ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν τοῦ
301 ἔξῃραι αὐτοὺς καὶ ἀπολλύειν, | καὶ ἐὰν ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκείνο
ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὧν ἐλάλησα ἐπ' αὐτό, καὶ μετανοήσω περὶ
τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ πέρας λαλήσω
25 ἐπὶ ἔθνος ἢ ἐπὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομείσθαι καὶ τοῦ καταφντεύε-
σθαι, καὶ ποιήσουσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον ἐμοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς
φωνῆς μου, καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι
αὐτοῖς. περὶ τῆς μετανοίας τοῦ θεοῦ ἀπαιτούμεθα ἀπολογήσασθαι·
δοκεῖ γὰρ ἐπιληπτον εἶναι καὶ ἀνάξιον, οὐ μόνον τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ
30 τοῦ σοφοῦ, τὸ μετανοεῖν. οὐκ ἐπινοῶ γὰρ σοφὸν μετανοοῦντα, ἀλλ'
ὁ μετανοῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ συνηθείᾳ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως, ἐπὶ τῇ
μὴ καλῶς βεβουλεῦσθαι μετανοεῖ. ὁ θεὸς δέ, προγονώτης ὢν τῶν
μελλόντων, οὐ δύναται μὴ καλῶς βεβουλεῦσθαι, καὶ παρὰ τοῦτο μετα-
νοεῖν. πῶς οὖν ἡ γραφὴ αὐτὸν εἰσήγαγε λέγοντα «μετανοήσω», οὐπω
35 λέγω, καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις εἶρηται ἐν τῷ «μεταμεμέλημαι ὅτι ἔχρισα

1 Vgl. Matth. 3, 10 Luk. 3, 9. — 8 Exod. 15, 17. Vgl. Philo de plant. 1, 336. 337 M? — 8 Vgl. Luk. 13, 7. — 11 Vgl. Eph. 5, 32. — 19 ff. Vgl. in Num. Hom. 16, 4. — 35 I Sam. 15, 11.

6 Ὑλαῖς Gh Ὑλαῖς S | 8 καὶ Blass | 14 εἰρησθαι Blass Koetschau | 26 ἀκοῦσαι S* (vgl. S. 155, 10) ἀκούσειν Scott. | 32 — S. 160, 23 Hierzu Fragm. 77 in C: Πῶς — δοκεῖ | 34/35 πῶς — καὶ] πῶς οὖν καὶ ὡς μετανοεῖν φησι καὶ C.

τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλείαι, καὶ καθολικῶς περὶ αὐτοῦ λέλεκται· καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις.

Ἄλλ' ὅρα τί περὶ θεοῦ διδασκόμεθα καθολικῶς. ὅπου μὲν οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι, οὐδὲ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἀπειληθῆναι, καὶ μανθάνομεν διὰ ταύτης τῆς λέξεως ὅτι ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπος· διὰ δὲ ἄλλης ὅτι ὁ θεὸς ὡς ἄνθρωπος φασκούσης· ὅτι ἐπαίδενσέ σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις παιδεύσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἔτροποφόρησεν ὡς ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. οὐκοῦν ὅταν μὲν αἱ γραφαὶ θεολογῶσι τὸν θεὸν καθ' αὐτὸν καὶ μὴ ἐπιπλέκωσιν αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν τοῖς ἀνθρώπινους πράγμασι, λέγουσιν αὐτὸν εἶναι οὐχ ὡς ἄνθρωπος. ἵτις γὰρ ἡμεγαλοσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιαι πέρας, καὶ ἠφοβερὸς ἔστιν ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς, καὶ ἀνείτε αὐτόν, πάντες ἄγγελοι θεοῦ· ἀνείτε αὐτόν, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ· ἀνείτε αὐτόν, ἥλιος καὶ σελήνη· ἀνείτε αὐτόν, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. καὶ ἄλλα μυρία ἀναλεγόμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων εὐροῖς ἄν, οἷς ἐφαρμούσεις τὸ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός. ὅταν δὲ ἐπιπλέκηται ἀνθρώπινους πράγμασιν ἢ θείαι οἰκονομία, φέρει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ τρόπον καὶ λέξιν. καὶ ὡς περ ἡμεῖς ἐὰν διετεῖ παιδίη διαλεγόμεθα, φελλίζομεν διὰ τὸ παιδίον· οὐ γὰρ οἷόν τε ἔστι τηροῦντας ἡμᾶς τὸ ἄξιωμα τῆς τελείου ἀνδρὸς ἡλικίας καὶ λαλοῦντας τοῖς παιδίοις μὴ συγκαταβαίνοντας αὐ-

1 Joel 2, 13. — 8 ff. Vgl. in Matth. Tom. 17, 17 (Lo 4, 124 f.) u. ὁ; Philo quod deus sit immut. I, 280 M: δύο τὰ ἀνωτάτω πρόκειται κεφάλαια περὶ τοῦ αἰτίου, ἐν μὲν ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός, ἕτερον δὲ ὅτι ὡς ἄνθρωπος. ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον ἀληθείᾳ βεβαιωτάτῃ πεπιστωται, τὸ δ' ὕστερον πρὸς τὴν τῶν πολλῶν διδασκαλίαν εἰσάγεται κτλ. u. ὁ. — 8 Num. 23, 19. — 6 Deut. 8, 5. — 8 Vgl. Deut. 1, 31. — 11 Psal. 144, 3. — 12 Psal. 95, 4. — 13 Psal. 148, 2. 3. — 16 Num. 23, 19. — 19 ff. Vgl. c. Cels. 4, 71 (Orig. I, 340, 20 ff.): ὡς περ ἡμεῖς τοῖς κομιδῇ νηπίοις διαλεγόμενοι οὐ τοῦ ἐαυτῶν ἐν τῷ λέγειν στοχαζόμεθα δυνατοῖ, ἀλλ' ἄρμοζόμενοι πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῶν ὑποκειμένων φαινομένων ταῦτα ἀλλὰ καὶ ποιοῦμεν ἃ φαίνεται ἡμῖν χρήσιμα εἰς τὴν τῶν παιδῶν ὡς παιδῶν ἐπιστροφὴν καὶ διόρθωσιν, οὕτως εἰκεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος φρονιμηκεῖναι τὰ ἀναγεγραμμένα κτλ.

1 καθολικῶς] καθόλου C | 8 καθολικῶς GhCo καθολικά S | 9—8 ὅτι²—αὐτοῦ] ebenso C | 8 ἔτροποφόρησεν ὡς] ἔτροποφόρησέ σε ὡς εἴ τις τροποφορήσει C | 9 καθ' αὐτόν] κατ' αὐτόν S καθ' ἐαυτῶν C | 10 αὐτοῦ] αὐτῷ C | τῶς] τὴν ἐν τῶς C | 11 ἄνθρωπος] ἄνθρωπον C | 12 ἔστι] ἔστι C | ἐπὶ] ὑπὲρ C | 19—S. 159, 18 Hierzu vgl. ein Fragment aus der Oktateuchkatene zu Deut. 1, 31 (MPG 17, 24): Ἐπιρρηγνῆς δὲ ἐν ταῖς εἰς τὸν Ἱερεμίαν ὁμιλίαις φησί· Συμπεριρρηγνῆθη καὶ συγκατέβη ἡμῖν [i. ἡμῖν] τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οἰκειούμενος· ὡς διδάσκαλος συμφελίζων παιδίῳ, ὡς πατὴρ ἰδίους τιθηνούμενος παιδῆς, καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν ὑποδύμενος, καὶ κατὰ μικρὸν ἄγων αὐτοῖς ἐπὶ τὰ τελειότερα καὶ ὑψηλότερα.

τῶν τῆ διαλέκτῳ νοῆσαι τὰ παιδία — τοιοῦτόν τί μοι νόει καὶ περὶ
 τὸν θεόν, ὅταν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ μάλιστα τὸ τῶν ἐπι-
 νηπίων οἰκονομῆ. ὄρα πῶς καὶ μεταποιῶμεν τὰ ὀνόματα οἱ τέλειοι
 ἄνδρες πρὸς τὰ βρέφη, καὶ τὸν μὲν ἄρτον ἰδίως ὀνομάζομεν αὐτοῖς.
 5 τὸ δὲ πιεῖν ἄλλῃ λέξει ὀνομάζομεν, τελείων οὐ χρώμενοι διαλέκτῳ
 ἢ χρώμεθα πρὸς τοὺς τελείους ὁμήλικας, ἀλλὰ ἄλλῃ λέξει τιτὼ παιδικῇ
 καὶ βρεφώδει. καὶ τὰ ἐνδύματα ἐὰν ὀνομάζομεν τοῖς παιδίοις, ἀλλὰ
 ὀνόματα ἐπιτίθεμεν αὐτοῖς, οἷονεὶ ὄνομα παιδικὸν πλάσσοιεντες. ἄρ'
 302^r οὐν τότε ἀτελεῖς ἐσμεν; καὶ | εἴ τις ἡμῶν ἀκούει παιδίοις διαλεγόμε-
 10 νων, ἔρει ὅτι ἀνόητος γέγονεν ὁ γέρον οὗτος, ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπιλέ-
 λησται τοῦ γενείου αὐτοῦ, τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνδρός; ἢ δέδοται κατὰ
 συμπεριφορὰν παιδῶν ὁμιλοῦντα μὴ λαλῆσαι διαλέκτῳ πρεσβυτικῇ
 μηδὲ ἐντελεῖ, ἀλλὰ παιδικῇ;

Καὶ ὁ θεὸς δὴ λαλεῖ παιδίοις· ἰδοὺ· φησὶ καὶ ὁ σωτὴρ· ἐγὼ καὶ
 15 τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός· λέγοιτο ἂν τῷ γέροντι τῷ λαλοῦντι
 πρὸς τὸ παιδίον παιδικῶς, ἢ ἵνα ἐμφατικώτερον εἶπω βρεφωδῶς. ὅτι
 ἐτροποφόρησας τὸν νιόν σου καὶ (τὸν) τρόπον ἐφόρεσας τοῦ βρέφους
 καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἀνείληφας. οὕτως οὖν νόει μοι καὶ τὴν
 γραφὴν λέγουσαν· ἐτροποφόρησέν σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις
 20 τροποφορήσει ἄνθρωπος τὸν νιόν αὐτοῦ· καὶ ἐόικασιν οἱ ἀπὸ
 ἐβραϊσμοῦ ἐρμηνεύσαντες, μὴ εὐρόντες τὴν λέξιν κειμένην παρ' Ἑλλήσιν,
 ἀναπεπλακέναι ὡς ἐπ' ἄλλων πολλῶν καὶ ταύτην καὶ πεποιηκέναι
 τὴν ἐτροποφορήσέν σε κύριος ὁ θεός σου (τουτέστι τοὺς τρόπους
 σου ἐφόρεσεν), ὡς εἴ τις τροποφορήσει ἄνθρωπος (κατὰ τὸ παράδειγμα
 25 τοῦτο ὃ εἶρηκα) τὸν νιόν αὐτοῦ· ἐπεὶ τοίνυν ἡμεῖς μετανοοῦμεν, ὅταν
 ἡμῖν διαλέγηται μετανοοῦσιν ὁ θεός λέγει· μετανοῶ, καὶ ἀπειλῶν
 ἡμῖν οὐ προσποιεῖται προγνώστης εἶναι, ἀλλ' ὡς βρέφει λαλῶν
 ἀπειλεῖ. οὐ προσποιεῖται ὅτι προέγνω· τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐ-
 τῶν, ἀλλ' ὡς, || ἴν' οὕτως ὀνομάσω, ὑποκρινόμενος τὸ βρέφος προσ- 240
 30 ποιεῖται μηδὲ εἰδέναι τὰ μέλλοντα. καὶ ἀπειλεῖ γοῦν ἔθνει διὰ τὰς
 302^v ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ | λέγει· ἐὰν μετανοήσῃ τὸ ἔθνος, καὶ γὰρ μετα-
 νοήσω· ὦ θεέ· ἄρα ὅτε ἠπέλεις, οὐκ ἤδεις πότερον μετανοήσει τὸ
 ἔθνος ἢ οὐ μετανοήσει; τί δέ; ὅτε ἐπηγγέλω, οὐκ ἤδεις πότερον μενεῖ
 ἄξιός τῶν ἐπαγγελῶν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ ἔθνος, πρὸς ὃν ὁ λόγος, ἢ
 35 οὐ μενεῖ; ἀλλ' οὐ προσποιεῖται.

14 Jes. 8, 18 Hebr. 2, 13. — 19 Deut. 1, 31. — 28 Deut. 1, 31. — 28 Vgl.
 Sus. 33^a (LXX) od. 42 (6').

2 τὸ τῶν] τοῖτων S τῶν Gh | ἐπιτίθεμεν S vgl. S. 97, 13 | 11 γενείου Gh
 γενίου S | ἢ Co ἢ S | 12 ὁμιλοῦντα Gh ὁμολογοῦντα S | 17 τὸν Blass vgl. Z. 23 |
 20 διυλέγηται] + τοῖς C | 38 u. 85 μενεῖ] μένει S | 84 δ] übergesch. S'.

Καὶ τοιαῦτα πολλὰ εὔροις (ἄν) ἀνθρωπικὰ ἐν τῇ γραφῇ, ὡς καὶ τὸ
 ἰλάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσι.
 τοῦτο οὐχ (ὡς διατάζων) ὁ θεὸς εἶρηκε τὸ ἴσως ἀκούσονται· οὐ γὰρ
 διατάζει ὁ θεός, ἵνα λέγῃ τὸ ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσιν.
 5 ἀλλ' ἵνα ἐπὶ πολὺ ἐμφήνη σου τὸ ἀντεξούσιον καὶ μὴ εἴπῃς· εἰ προέγνων
 με ἀπολλύμενον ἀπολέσθαι με δεῖ, εἰ προέγνων με σωθισόμενον σωθή-
 σεσθαι πάντως με χρῆ. οὐ προσποιεῖται οὖν τὸ περὶ τοῦ ἐπὶ σοὶ
 μέλλοντος εἰδέναι, ἵνα τηρήσῃ σου τὸ ἀντεξούσιον τῷ μὴ προειληφέναι
 μηδὲ προεγνωκέναι, πότερον μετανοήσεις ἢ μὴ. καὶ λέγει πρὸς τὸν
 10 προφήτην· ἰλάλησον, ἴσως μετανοήσουσι. τοιαῦτα γὰρ ἄλλα μυρία
 εὔρησεις λεγόμενα περὶ τοῦ θεοῦ τροποφοροῦντος τὸν ἄνθρωπον.
 ἔαν ἀκούσης θυμὸν θεοῦ καὶ ὀργὴν αὐτοῦ, μὴ νόμιζε τὴν ὀργὴν καὶ
 τὸν θυμὸν πάθῃ εἶναι θεοῦ. οἰκονομία χρῆσεως λέξεων εἰσι πρὸς
 τὸ (τὸ) βρέφος ἐπιστρέφαι καὶ βελτιωθῆναι· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοῖς
 15 παιδίοις πρόσσωπον ποιοῦμεν οὐκ ἀπὸ διαθέσεως ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν
 φρόνρον. ἔαν τηρήσωμεν τὸ ἴλεων τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ βρέφος ἐν τῷ
 προσώπῳ ἡμῶν, καὶ τὴν φιλοστοργίαν ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸ ἐμφή-
 309^r ρωμεν, μὴ διαστρέψαντες ἑαυτοὺς μηδὲ οἴονεῖ μεταβαλόντες πρὸς τὴν
 ἐκείνου ἐπιστροφὴν, ἀπόλλυμεν αὐτὸ καὶ χειρὸν ποιοῦμεν. οὕτως οὖν
 20 ὁ θεὸς καὶ ὀργίζεσθαι λέγεται καὶ θυμοῦσθαι φησιν, ἵνα ἐπιστρέψῃς
 καὶ βελτιωθῆς. καὶ ἀληθῶς οὐκ ὀργίζεται μὲν οὐδὲ θυμοῦται· σὺ δὲ
 πείσῃ τὰ τῆς ὀργῆς καὶ τὰ τοῦ θυμοῦ, γενόμενος ἐν δυσυπομονήτοις
 διὰ τὴν κακίαν πόνοις, ἐπὶ παιδεύῃ τῇ λεγομένῃ ὀργῇ τοῦ θεοῦ.

7. Ἐξῆς μετὰ τὸν περὶ τῶν δύο ἐθνῶν λόγον, τοῦ προτέρου ὃ
 25 (ἦ) ἀπειλή δίδοται, καὶ τοῦ δευτέρου ὃ ἡ ἐπαγγελία δίδοται, φησὶν
 (εἶπε δηλονότι τοῖς προτέροις)· καὶ νῦν εἶπον πρὸς ἄνδρας Ἰουδα καὶ

1 ff. Vgl. in Gen. Tom. 3 (Philoc. Ro 197, 8 ff.): Ὅτι μέντοι γε ἡ πρόγνωσις
 τοῦ θεοῦ οὐκ ἀνάγκη ἐπιτίθησι τοῖς περὶ ὧν κατέλληφε, πρὸς τοῖς προειρημένοις
 καὶ τοῦτο λελέχεται, ὅτι πολλαχοῦ τῶν γραφῶν ὁ θεὸς κελεύει τοὺς προφήτας
 κηρύσσειν μετάνοιαν, οὐ προσποιησάμενος τὸ προεγνωκέναι πότερον οἱ ἀκούσαντες
 ἐπιστρέφουσιν ἢ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἑαυτῶν ἐμμενοῦσιν· ὡσπερ ἐν τῷ Ἰερεμίᾳ
 λέγεται· ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσιν. οὐ γὰρ ἀγνώων ὁ θεὸς πότερον
 ἀκούσουσιν ἢ οὐ φησὶν· ἴσως ἀκούσονται καὶ μετανοήσουσιν· ἀλλ' . . . . ἵνα μὴ
 προκατηγγελημένη ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ προκαταπέσειν ποίησιν τοὺς ἀκούοντας, δόξαν
 ἀνάγκης παριστάσα, ὡς οὐκ ὄντος ἐπ' αὐτοῖς τοῦ ἐπιστρέφαι κτλ. — 2 Jerem.
 33, 2. 3. — 3 ff. Vgl. Hier. Comm. 969: non quod ignoret Deus hoc vel illud . . .
 sed quod dimittat hominem voluntati suae. — 4 f. Jerem. 33, 3. — 5 ff. Vgl. Chry-
 sost. (Gh II, 466). — 10 Vgl. Jerem. 33, 2. 3.

2 μετανοσοσι S* μετανοήσουσι Scorr. | 3 ὡς διατάζων] vgl. C, in Gen. Tom. 3
 u. Hier. Comm. 969 | ἐμφήνη] vgl. Z. 17 u. S. 161, 6 ἐμφαίνων C ἐμφανῆ S | 8 μέλλον
 Blass | τῷ Co τὸ S | 10 μετανοήσουσι S* μετανοήσωσι S¹ | 13 οἰκονομία Co οἰκο-
 νομία S | 14 τὸ² Gh | 16 ἴλεω S | 19 χειρὸν V χειρὸν S.

πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ· οὕτως λέγει κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ
 πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακά· ὅτι ἐν τῇ χειρὶ μου ταῦτα ἐστὶν ἃ πλάσσω
 ἐφ' ὑμᾶς, δύναται διαπεσεῖν. ποιήσατε ταῦτα διαπεσεῖν ἀπὸ τῆς χειρὸς
 μου, ἵνα ἃ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς κακά μεταβάλω καὶ ποιήσω ἀγαθὰ. οὐκ
 5 ἂν εὐροῖς· ἰδοὺ πλάσσω ἐφ' ὑμᾶς ἀγαθὰ καὶ τὰ ἀνά λόγον || αὐτῶν 250
 λεγόμενα ἐξῆς, ἵνα μετὰ τοῦτο ἐμφήγη ὅτι ἃ πλάσσει ἀγαθὰ ἀπολύει
 ἀπὸ τῶν χειρῶν, ἵνα ποιήσῃ αὐτὰ κακά. ἀλλὰ πλάσσει κακὰ κατὰ
 τὸ εἰρημένον παράδειγμα, καὶ πλάσσωσιν κακὰ οἰκονομεῖ (χωρὶς τῆς
 ἐρμηνείας τῆς ἀποδομένης εἰς τὸ ἔπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν μου),
 10 ἵνα ἐὰν πέσῃ, καὶ τὸ τέλος τῶν πλασσομένων κακῶν οὐκ οἶδα ποτα-
 πὸν γένηται.

8. Ἀποστραφήτω δὴ ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς,
 καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδύματα ὑμῶν. ἔσθ' ὅτε οἱ ἀπεριώτεροι
 303 λέγονσι· μακάριοι οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι, | ὅτι ἤκουσαν τοῦ κυρίου
 15 διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς κύριος. καὶ πρὸς
 (ἡμᾶς) λέγει νῦν κύριος διὰ τῶν γεγραμμένων τὸ ἀποστραφήτωσαν
 ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς· αὐτὸς ὁ κύριος διαλέγεται
 σοι φάσκων· καὶ καλλίονα ποιήσατε τὰ ἐπιτηδύματα ὑμῶν. ἀλλ'
 ἀπεκρίναντο οὗτοι πρὸς οὓς οἱ προτρεπτικοὶ περὶ μετανοίας εἰρη-
 20 ται λόγοι, καὶ ἴδωμεν τί ἀπεκρίναντο, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα
 ἀποκρινώμεθα. τί οὖν ἀποκρινόμενοι λέγουσιν; ἀνδριεύμεθα, ὅτι
 ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ
 τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν. καὶ ἂν μὴ ταῖς λέξεσιν
 εἴπητε, ὁ δὲ βίος ὑμῶν τοιοῦτος ἢ ὡς ἀμαρτάνειν, δυνάμει λέγετε
 25 καὶ ὑμεῖς διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων μετὰ τοὺς προτρεπτικούς
 λόγους τὸ ἀνδριεύμεθα, ὅτι ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πο-
 ρευσόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς
 ποιήσομεν. τί δὲ τὸ ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν ἡμῶν πορευσό-
 30 μεθα; οἱ ἀρξάμενοι βάλλειν ἐπ' ἄροτρον τὴν χειρᾶ καὶ τοῖς ἐμ-
 προσθεν ἐπεκτεινόμενοι ἐν τῷ ἄροτριῳ, τῶν δὲ ὀπισθεν ἐπιλαν-
 θανόμενοι, ἀπεστράφησαν τὰ φαῦλα. ἐπὶ οὖν τις βαλὼν ἐπ'
 ἄροτρον τὴν χειρᾶ στραφῆ εἰς τὰ ὀπίσω, ὀπίσω τῶν ἀποστροφῶν
 αὐτοῦ πορεύεται· ὀπίσω γὰρ πορεύεται ἐκείνων ἃ ἀπεστράφη, καὶ

1 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 467): τίνος ἔνεκεν ἔτι πλάσσω; ἔτι λογίζομαι;
 διδοὺς ἐμῖν αὐτοῖς προθεσίαν μετανοίας. — 20. 31 Vgl. Luk. 9, 62. — 29 Vgl.
 Phil. 3, 13.

1—18 Hierzu Fragment 78 in C: *El*—κύριον | 2 *δτι*] *ει* C | 8 *δύναι* δια-
 πεσεῖν] < C | 5 *αὐτῶν* SVcorr. *αὐτοῖς* V* w. e. sch. | 6 *λεγόμενα* Gh | *ἀπολύει* C
 GhCo *ἀπολλύει* S | 7 *ποιήσῃ αὐτὰ*] *ποιήσεται* C | 15 *πρὸς* C ὡς S | 16 *ἡμᾶς* C |
 22 *ἀποστροφῶν* Gh *ἐπιστροφῶν* S | 24 *ῥ* Ru ἦν S | 29—S. 162, 1 Hierzu Fragm.
 79 in C: *Οἱ*—ἀμαρτήματα | 30 *ὀπισθεν*] *ὀπίσω* C.

Origenes III.

παλιδρομοει ἐπ' ἐκείνα ἃ καταλέλοιπεν ἀμαρτήματα. καὶ τῶν ἀκούον-
των οὖν ταῦτα, εἴτε κατηγουμένων καταλιπόντων τὸν ἐθνικὸν
304⁺ βλον | εἴτε πιστῶν ἤδη προκεκοφῶτων ἐν τῷ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεί-
νεσθαι, εἰ ὁ βλος (γε)γένηται μοχθηρός, οὐδὲν ἄλλο λέγουσιν ἢ καὶ τὸ
5 ὀπίσω τῶν ἀποστραφῶν ἡμῶν πορευόμεθα, καὶ ἕκαστος τὰ ἀρεστὰ
τῆς καρδίας αὐτοῦ· οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τῆς πονηρᾶς ποιήσομεν.
ἔστι γὰρ καρδία πονηρὰ καὶ ἔστι καρδία ἀγαθὴ. μηδεὶς οὖν ὀπίσω
τῶν ἀποστραφῶν· ἑαυτοῦ πορευέσθω μηδὲ τὰ ἀρεστὰ τῆς καρδίας
αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ποιείτω.

10 Διὰ τοῦτο· πρὸς τοὺς ταῦτα ἀποκρινομένους λέγει κύριος·
ἔρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσι· τίς ἤκουσε τοιαῦτα φρικτὰ ἃ ἐποίησε σφόδρα
παρθένος Ἰσραήλ;· δόξει δὲ καὶ ταῦτα ἥ ἀπλῶς εἰρησθαι. ἀλλ' ἐὰν 251
ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησία ὃν δεῖ τρόπον ἐπιστραφῆ πρὸς τὸν
θεόν, λεχθήσεται· ἐρωτήσατε δὴ ἐν ἔθνεσιν· ἀκούσατε ἃ ἐποίησε
15 φρικτὰ σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ· βλον γὰρ συγκρίνωμεν ἐκείνων
τῶν ἡμαρτηκῶτων τῷ βλω τῶν ἐπιστρεφάντων καὶ πιστευσάντων,
καὶ εἰσόμεθα ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φρικτὰ πεποιήκασιν τὸν κύριον τῆς
δόξης· ἀποκτείναντες, οὗτοι δέ, ἐκείνων φρικτὰ ποιησάντων, ἐπέ-
στρεψαν πρὸς αὐτόν, ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων τοῦ κόσμου ὑπ' ἐκείνων
20 ἀναιρεθέντα καὶ ἀποθανόντα. ἐρωτήσατε οὖν ἐν ἔθνεσι· τίς
ἤκουσε τοιαῦτα φρικτὰ ἃ ἐποίησε σφόδρα παρθένος Ἰσραήλ;

9. Μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί, ἢ χιῶν ἀπὸ τοῦ Λι-
βάνου; ἢ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον; ὅτι ἐπελάθετό
304⁺ μου ὁ λαός μου, εἰς κενὸν ἐθνύμασαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς
25 αὐτῶν σχολίονους αἰωνίους τοῦ ἐπιβῆναι τρίβους οὐκ ἔχοντας ὁδὸν εἰς
πορείαν, τοῦ τάξαι τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν καὶ σύριγμα αἰώ-
νιον· διαφορὰς ὑδάτων ἐνταῦθα εἴρηκε· πρῶτον μὲν ἐν τῷ μὴ
ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοί;· δεύτερον δὲ (ἐν τῷ) ἢ χιῶν ἀπὸ
Λιβάνου;· τρίτον δὲ ἐν τῷ μὴ ἐκκλινεῖ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερό-
30 μενον;· ταῦτα τὰ τρία εἶδη τῶν ὑδάτων αἰ πηγαὶ εἰσι τῶν ὑδάτων,
ἃς ἐπιποθεῖ ἢ ὁμοιωμένη τῇ ἐλάφῳ ψυχῇ τῶν δικαίων, ὥστ' ἂν
ἕκαστον εἰπείν· ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἢ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν

8 Vgl. Phil. 3, 13. — 12 ff. Vgl. ἐξ ἀνεπιγράφου (Gh II, 477): τὴν ἐξ ἐθνῶν
ἐκκλησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστρέφουσαν, παρθένον καλεῖ τοῦ Ἰσραήλ. — 17 Vgl.
I Kor. 2, 8. — 19 Vgl. Joh. 1, 29? — 32 Psal. 41, 2.

2 καταλιπόντων Gh Co καταλιπόντες S | 4 γεγένηται Blass Koetschau | 8 αὐ-
τοῦ S* ἑαυτοῦ S¹ | 13 ἐπιστραφῆ Blass Koetschau ἐπιστραφῆ S | 15 συγκρίνωμεν
Gh συγκρίνομεν S | 17 εἰσόμεθα] ἰσόμεθα S (vgl. S. 22, 6 89, 26) | 22 μαστοί
Gh vgl. Z. 28 S. 163, 5. 20. 29 μαστοί S | 27—S. 164, 8 Hierzu Fragm. 80 in C:
Τρεῖς—αὐτοῦ | 27 διαφορὰς] τρεῖς διαφορὰς C | 31 τῇ] Gh τῷ S < C.

- ὕδατων, οὕτως ἐπιποθει ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός. τίς οὖν ἔλαφος γεγένηται πολέμιος τῷ τῶν ὄψεων γένει, μηδὲν πάσχω ὑπὸ τοῦ ἰοῦ αὐτῶν, ὡς ἱστορεῖται περὶ τῆς ἐλάφου; τίς οὕτως ἐδίψησε θεὸν ὥστ' ἂν εἰπεῖν· ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ζῶντα; τίς οὕτως ἐδίψησε τοὺς μαστοὺς τῆς πέτρας; ἢ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός. τίς οὕτως ἐδίψησεν ἄγιον πνεύματος ὥστ' ἂν εἰπεῖν· ἴδον τρόπον ἐπιποθει ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθει ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ θεός; ἔαν μὴ τὰς τρεῖς πηγὰς τῶν ὑδάτων διψήσωμεν, οὐδὲ μίαν πηγὴν τῶν ὑδάτων εὐρήσομεν.
- 10 ἔδοξαν δεδιψηκῆναι μιᾷς πηγῆς τῶν ὑδάτων, τοῦ θεοῦ, Ἰουδαῖοι· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐδίψησαν τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἔχουσι πιεῖν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ἔδοξαν δεδιψηκῆναι οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων Χριστὸν Ἰησοῦν· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐδίψησαν τὸν πατέρα, ὄντα νόμου
- 105 καὶ | προφητῶν θεόν, διὰ τοῦτο οὐ πίνουσιν οὐδὲ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
- 15 οἱ δὲ ἓνα μὲν τηροῦντες θεόν, ἐξουθενοῦντες δὲ τὰς προφητείας οὐκ ἐδίψησαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν τοῖς προφήταις, διὰ τοῦτο οὐ πίονται οὐδὲ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς πατρικῆς, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ κεκραγότος ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἰρηκότος· ἔάν τις διψῇ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.
- 20 Οὐκ ἐκλείπουσιν οὖν ἀπὸ || πέτρας μαστοί. ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐγκα- 252 τέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς, οὐ πηγὴ ὕδατος ζωῆς ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς· καὶ γὰρ ἀπ' οὐδενὸς <θ> θεὸς μακρύνει ἑαυτόν, ἀλλ' οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀπολοῦνται· ἐγγίζει μᾶλλον ὁ θεὸς τινῶν καὶ ἀπαντᾷ τῷ ἐρχομένῳ πρὸς αὐτόν. ἦν ἵκα γοῦν ὁ υἱὸς ὁ κατα- 25 φαγὼν τὴν οὐσίαν ἐπανῆλθεν, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ πατήρ. καὶ ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν προφητῶν λέγων· ἐγγιῶ αὐτοῖς ἢ ὁ χιτῶν τοῦ χρωτὸς αὐτῶν. ἰθεὸς γὰρ φησὶν ἐγγιζῶν ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ θεὸς πόρωθεν, λέγει κύριος. οὐκ ἐκλείπουσιν οὖν ἀπὸ πέτρας μαστοί, τὰ ὕδατα τοῦ Ἰησοῦ, ἢ χιτῶν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, τὰ ὕδατα

2/8 Vgl. in Cant. Cant. Hom. 2, 11 (Lo 14, 274): Cervus interfector serpentum est . . . ita ut spiritu narium eos extrahat de cavernis et superata pernicie veneni eorum pabulo delectetur; in Matth. Tom. 11, 18 (Lo 3, 121): ἐλάφω, καθαρῷ ζώῳ καὶ πολέμῳ τῶν ὄψεων πλ., u. 8. (vgl. Lauchert, Gesch. d. Physiologus 71.). — 8 Vgl. Aelian 2, 9 usw. — 4 Psal. 41, 3. — 5 I Kor. 10, 4. — 7 Psal. 41, 2. — 18 Joh. 7, 37. — 20 Jerem. 2, 13. — 22 Vgl. Psal. 72, 27. — 24/25 Vgl. Luk. 15, 12—14. 20. — 26 Vgl. Jerem. 13, 11?? — 27 Jerem. 23, 23.

4 θεόν²¹ + τὸν ἰσχυρόν C | 5 πέτρα δὲ] δὲ πέτρα C | 7 ἢ] Scorr. < S* | 9 οὐδὲ μίαν S (vgl. Z. 12. 14. 17) οὐδέμιν C | 10 πηγῆς S* πηγῆς Scorr. | 11 Χριστὸν] υἱὸν C | 17 οὐδέ? C Co οὔτε S | 18 διψῆ C | 21 ζωῆς] ζῶντος C | 27 αὐτῶν V¹ a. R. αὐτοῦ S V* | ἐγὼ] < C | 28 ἐκλείπουσιν C.

τὰ πατριά. καὶ λίβανος γὰρ τὸ θυμίαμα ἱερόν ἐστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ προσφέρεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἡ λίβανος διαφανής, ἴσος ἴσφ. καὶ ὁμώνυμον τὸ ὄρος τούτῳ τῷ λίβανῳ, καὶ ἔστι χιῶν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου κατερχομένη, ὃν τρόπον τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 5 ματος, περὶ οὗ λέγεται· ἢ μὴ ἐκκλίνει ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον;· καὶ γὰρ ἀνέμῳ φέρεται. οὐκ ἢ ἐκκλίνει, οὐ φεύγει τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ ἕκαστος ἡμῶν ἁμαρτάνων αὐτὸς φυγὰς γίνεται τοῦ πιεῖν ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

305^v 10. Ὅτι ἐπελάθετό μου ὁ λαὸς μου, εἰς κενὸν ἐθυμιασαν. πᾶς
 10 μὲν ὁ ἁμαρτάνων ἐπιλέλησται τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ δίκαιος λέγει· ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου, οὐδὲ ἠδικήσαμεν ἐν τῇ διαθήκῃ σου. κάκεινος δὲ ὁ λαὸς ὄντως ἐπελάθετο τοῦ θεοῦ καὶ εἰς κενὸν ἐθυμιασε. τί δὲ τὸ ἢ εἰς κενὸν ἐθυμιασαν· κατανοητέον. τὰ πρόωγν εἰρημένα εἰς τὸν (ἐκατοστὸν τεσσαρακοστὸν) Ψαλμὸν ἐὰν
 15 ἀναλάβωμεν, νοήσομεν τί ἐστὶ τὸ ἢ εἰς κενὸν ἐθυμιασαν. ἦν δὲ ἐν τῷ Ψαλμῷ τοιοῦτόν τι εἰρημένον· ἢ γεννηθήτω ἢ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. οὐκοῦν ἢ προσευχή μου σύνθετος . . . λεπτῆς καρδίας, ὅτε μὴ παχύνεται ἢ καρδία ἡμῶν, ἀναπεμπομένη γίνεται ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. εἰ οὖν ἢ τοῦ δικαίου
 20 προσευχὴ θυμιὰμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ἢ τοῦ ἀδίκου προσευχὴ θυμίαμα μὲν, τοιοῦτον δὲ θυμίαμα ὡστ' ἂν λεγθῆναι περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐχομένου ἀδίκου· ἢ εἰς κενὸν ἐθυμιασαν· οἷον περὶ Ἰουδα γέγραπται· ἢ γεννηθήτω ἢ προσευχὴ αὐτοῦ εἰς ἁμαρτίαν. ἐκεῖνος κατὰ τὸ προσεύχεσθαι εἰς κενὸν ἐθυμιασε. τίς δὲ ὁ εἰς κενὸν θυ-
 25 μῶν, ἔτι μᾶλλον οὕτως κατανοήσομεν· ἢ τρις τοῦ ἐνιαυτοῦ· φησὶν ἢ ὀφθῆσεται πᾶν ἄρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἢ εὐθὺς ἐπιφέρεται· ἢ οὐκ ὀφθῆσῃ ἐνώπιόν μου κενός· οὐκοῦν τῶν

2 Vgl. Exod. 30, 34. — 10 Psal. 43, 18. — 14ff. Vgl. Sel. in Psal. 140, 2 (Lo 13, 144). — 16 Psal. 140, 2. — 18 Vgl. Jes. 6, 10 Matth. 13, 15 u. 8. — 28 Psal. 108, 7. — 25 Exod. 23, 17. — 27 Exod. 23, 15.

1 καὶ| < C | 3 τούτῳ] τοῦτο S | 5 ἐκκλίνει C ἐκκλίνει S | 7 ἀλλὰ] ἀλλ' C | 9—28 Hierzu Fragm. 81 in C: Πᾶς—ἁμαρτίαν | 10 μὲν δ] γὰρ C | 12 κάκει-
 νος] ἐκεῖνος C | 14 ἐκατοστὸν τεσσαρακοστὸν] nach Ψαλμὸν (Co ρμα') Lo |
 16 γεννηθήτω C V γεννηθήτω S | 17 σύνθετος] + ἐστὶ λεπτὴ ἀπὸ λεπτῶν νοη-
 μάτων C, wohl richtig | 28 γεννηθήτω V γεννηθήτω S | 27—S. 165, 10 οὐκοῦν—
 ἐπιγίνεται] Die bisherigen Ausgaben haben die Lücke nicht bemerkt und den
 Satz aus S: οὐκ οὖν τῶν ἐρχομένων ὀφθητοῦ νοῦ τῆς γραφῆς ὑπερ ἐπιγίνεται
 mit Gh Co verändert in: ἴθην (οὐκοῦν ἀπὸ τῶν ἐρχομένων Gh) ὤφθη ὁ νοῦς
 τῆς γραφῆς τῷ.

ἐρχομένων ὄφθη . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

5 <Εἰς τὸ καὶ ἤκουσε Πασχῶρ υἱὸς Ἐμμῆρ ὁ ἱερεὺς·
 μέχρι τοῦ ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην.

Ὅμιλία ιθ'.>

10 ἐπιγίνεται ὀφθαλμῷ χωροῦντι τὴν σαφήνειαν τῶν ἱερῶν γραμμάτων.
 ταῦτά μοι ἐν προοίμιῳ εἴρηται, διεγείροντι καὶ ἡγεῖροντι καὶ ἐμαν- 253
 306 τὸν καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὸ προσέχειν τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, | Ἰν'
 αἰτήσωμεν ἔλθειν Ἰησοῦν καὶ ἐπιφανῆναι ἡμῖν καὶ διδάσκειν τὰ νῦν
 ἡμᾶς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα.

15 (18,) 11. >Προεφήτευσεν Ἰερემίας καὶ ἤκουσε Πασχῶρ υἱὸς Ἐμμῆρ
 ὁ ἱερεὺς τῶν λόγων τῆς προφητείας. καὶ τοσοῦτων κατὰ τὸ εἰκός,
 ὅσον ἐπὶ ψιλῇ τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς προφητείας, ἀκηκοῦτων Ἰερემίου
 οὐ ταχέως ἀναγέγραπται ἄλλοις ἀκούσας εἰ μὴ Πασχῶρ. ἐμέλησε δὲ
 τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ τίνος υἱὸς ἦν, ὅτι Ἐμμῆρ, καὶ ὅτι ἐχρημάτιζεν
 20 ἱερεὺς, καὶ ποίαν τάξιν εἶχεν ἐν τῷ λαῷ, ὅτι ἦν καθεσταμένος ἡγού-
 μενος οἴκου κυρίου κατὰ τὸν χρόνον Ἰερεμίου προφητεύοντος τοὺς
 λόγους τούτους. καὶ ἀναγέγραπται ὅτι ἀκούσας τῶν λόγων τῆς
 προφητείας ταύτης Πασχῶρ ἐπάταξε τὸν Ἰερემίαν, καὶ οὐκ ἠρέεσθη

1 ὄφθη] nach S. 150, 19f. u. S. 162, 24ff. war nun noch zu behandeln Jerem. 18, 15. 16: καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν σχοῖνους αἰωνίους τοῦ ἐπιβῆναι τρίβους οὐκ ἔχοντας ὁδὸν εἰς πορείαν, τοῦ τάξει τὴν γῆν αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν καὶ συριγμόν (+ αἰώνιον?). Daraus ergibt sich, dass das Fragment 82 in C hier seine Stelle hat: Ἡ σχοῖνος ὁδοῦ μέτρον ἐστὶ παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Πέρσαις. εἴρηται καὶ ἐν Ψαλμοῖς· τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξῆχλάσας (Psal. 138, 3). τῶν δὲ σχοῖνων νόμι τὰς μὲν αἰωνίους, τὰς δὲ προσκαιρούς. ὁ μὲν γὰρ κοσμικὸς πρόσκαιρος σχοῖνον ὀδεύει περὶ δοξάρια καὶ πλοῦτους καὶ τὰ κάτω πράγματα. ὁ δὲ ὀδεύων τὸν εἰκόντα· ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός (Joh. 14, 6), «σχοῖνους αἰωνίους» (vgl. Jerem. 18, 15) ὀδεύει, καὶ ἔστιν αἰώνιος μὴ σκοπῶν τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ τὰ αἰώνια (vgl. II Kor. 4, 18). ὀδεύει δέ, ἕως οὗ ἔλθῃ ἐπὶ τὸ τέλος τούτων τῶν σχοῖνων, τὸν λιμένα τὸν παρὰ τῷ θεῷ | 9 τοῦ νοῦ] In dem Prooemium (vgl. Z. 11) wird zuerst gestanden haben, dass der Text 2 Perikopen umfasse (vgl. S. 173, 3. 24), und dann seine Schwierigkeit betont worden sein | 18 διδάσκειν τὰ νῦν] διδάσκοντα S | 16 τοσοῦτων Gh τοσοῦτον S | 28 χῶρ S* πᾶς χῶρ Scott.

τῷ αὐτὸν πεπαταχέναι, ἀλλὰ καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τινα καταρρά-
 κτην. ἐμέλησε τῇ γραφῇ εἰπεῖν καὶ ποῦ ἦν οὗτος ὁ καταρράκτης, ἐν
 τῇ πύλῃ τοῦ Βενιαμίν, καὶ ὅτι ὁ καταρράκτης ἦν ἐν τόπῳ ἔνθα
 ὑπερῶον ἦν, ὑπερῶον δὲ οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ οἴκου κυρίου. ταῦτα
 5 ἀνέγραψεν ἐπὶ τῇ προφητεία γεγονέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ Ἰε-
 ρεμίᾳ, γεγονέναι δὲ ἀπὸ τοῦ Πασχώρ. εἰτά φησι· τῇ ἐπαύριον ὁ
 Πασχώρ ἐξήγαγε τὸν Ἰερεμίαν ἐκ τοῦ καταρράκτου. καὶ εἶπεν ἐξ-
 αχθεὶς ὁ Ἰερεμίας τῷ Πασχώρ, ὅτι οὐ κύριος τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκάλεσέ
 σε τὸ Πασχώρ· ἄλλο ὄνομά σοι τέθειται· ὡς τῷ Ἰακώβ Ἰσραήλ, ὡς
 10 τῷ Ἀβραμ Ἀβραάμ, ὡς τῇ Σαρᾷ Σάρρα, οὕτως σοι ὄνομα τέθεικε
 Μέτοικον. καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσέ σε Μέτοικον, ἐπειδήπερ λέγει ὁ
 306^v κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμί σε | εἰς μετοικίαν σὺν πᾶσι· τίσις; οὐχὶ γν-
 ναικί σου καὶ νίοις σου καὶ θυγατράσι σου, ἀλλὰ σὺν τοῖς φίλοις σου.
 καὶ ἐπὶν δοθῆς εἰς μετοικίαν, πεσοῦνται οἱ φίλοι σου μαχαίρα. εἰτα
 15 ὡς διαφορᾶς οὐσῆς τοῖς πίπτουσιν ἀπὸ μαχαίρας, ἐὰν πέσωσιν ἀπὸ
 μαχαίρας ἐχθρῶν ἢ ἀπὸ μαχαίρας ἄλλων, φησὶ πεσεῖσθαι τοὺς φίλους
 τοῦ βαλόντος τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸν καταρράκτην εἰς μάχαιραν ἐχθρῶν
 αὐτῶν. καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σου, φησὶν, ὄψονται ταῦτα (τὰ) προφητενο-
 μενα. σὲ δὲ καὶ πάντα τὸν Ἰούδα δώσω εἰς χειρας βασιλέως Βαβυ-
 20 λῶνος, μετὰ τὸ παθεῖν ταῦτα τοὺς φίλους σου, καὶ μετοικιοῦσιν
 αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα καὶ κατακόψουσιν αὐτούς· τὸν γὰρ βασιλέα
 Ἰούδα καὶ τοὺς ἀπὸ Ἰούδα κατακόψουσιν ἐν μαχαίρα, καὶ οὐκέτι
 πρόσκειται τὸ ἐχθρῶν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων οἱ εἰρηναὶ φίλοι
 εἶναι τοῦ Πασχώρ. εἰτά φησι· καὶ δώσω πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τῆς πόλεως
 25 ταύτης καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως Ἰούδα καὶ πάντας
 τοὺς πόρους τῆς πόλεως ταύτης εἰς χειρας ἐχθρῶν αὐτῶν, ἵνα οἱ
 ἐχθροὶ διαρπάσωσι τοὺς || θησαυροὺς καὶ λάβωσι τὰ προειρημένα καὶ 254
 ἀγάγωσι τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς εἰς Βαβυλῶνα. σὺ δέ, ὦ
 Πασχώρ, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου, πορεύεσθε ἐν
 30 αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἐκεῖ ἀποθανῆ, καὶ ἐκεῖ ταφή(ση) σὺ
 καὶ πάντες οἱ φίλοι σου οἷς προεφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ. ἔδει ἐπι-
 307^r τέμνεσθαι τὴν περικοπήν ὅλην καὶ σαφηνίσαι, οὐδέπω τὸ νόημα αὐτῆς
 τὸ βαθὺ (εἶγε χωροῦμεν αὐτό), ἀλλ' ἢ τὴν λέξιν καὶ τὸ ῥητὸν αὐτό,
 ὃ καὶ ὁ τυχὼν ἐπιστήσας ἐπιμελῶς τοῖς γράμμασι καὶ μὴ ἐκ παρέργου
 35 δύναται καὶ οὕτως νοῆσαι. τί οὖν βούλεται ταῦτα; ἐνθάδε ὁ ἀγών

9 Vgl. Gen. 32, 28. — 10 Vgl. Gen. 17, 15.

1 ἔβαλεν] nach S. 168, 20 usw. und LXX cod. 88 ἔβαλλεν S | 1 ff. 7. 17 κα-
 τάρρακτην usw. S, so stets in Hom. 19 | 6 ἀπὸ] ἐπὶ Hu | 9 ἄλλο] ἀλλὰ S | 10 ἄβραμ
 Gh ἄβρα S | 12 σὺν πᾶσι Gh σύμπασι S | 14 δοθῆς Gh δοθῆ S | 18 αὐτῶν] vgl.
 Z. 23 αὐτοῦ S | τὰ Gh | 29 πορεύεσθε] vgl. S. 172, 20 πορεύεσθε Gh | 30 ταφήση
 GhCo vgl. S. 172, 21 | 33 αὐτό Koetschau αὐτοῦ S.

ἔστι παραστήσαι τὸ βούλημα τούτων τῶν γραμμάτων. καὶ δὴ ὁμολογῶ
κατ' ἑμαυτὸν μὴ δύνασθαι αὐτὰ διηγῆσασθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι, ὡς προεῖπον,
ἐπιφανείας τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ, καθ' ὃ σοφία ἐστὶ, καθ' ὃ λόγος,
καθ' ὃ ἀλήθεια, ἵνα ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ ποιήσῃ φῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου
5 τῆς ψυχῆς μου.

(18.) 12. . . . .

Ἐχον καὶ οἱ ἑκαοιδὸι τῶν Αἰγυπτίων ῥάβδους, τὰς βουλομένας τὴν
10 Μωσείως διαβαλεῖν καὶ (τὴν) Ἀαρῶν ὡς οὐκ οὔσας ἀπὸ θεοῦ. ἀλλὰ ἀνα-
τρέπουσι τὰς τῶν σοφιστῶν καὶ ἑκαοιδῶν αἱ ἀπὸ θεοῦ· κατέπιεν
αὐτὰς ἡ τοῦ Ἀαρῶν· ἤρκει γὰρ πρὸς τοῦτο αὐτὴ καὶ χωρὶς τῆς
Μωσείως ῥάβδου. ἐπάταξε· τοίνυν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην· ὁ Πασχώρ,
καὶ μετὰ ἡθους· καὶ ἐπάταξεν Ἱερεμίαν τὸν προφήτην· πρόσκειται
15 καὶ τὸ ἔτον προφήτην· ἐνθάδε μὲν οὖν ὁ κατάξας τὸν Ἱερεμίαν
τὸν προφήτην ἐπάταξεν· ἀναγέγραπται δὲ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὅτι
ἐπάταξέ τις τὸν Παῦλον ὑπὸ Ἀνανίου τοῦ ἀρχιερέως κελευσθεὶς. διὸ
εἶρηκεν ὁ Παῦλος· τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖχε κεκονιαμένε·
καὶ μέχρι νῦν ὑπὸ παρανόμον ἀρχιερέως λόγον προστασόμενοι Ἐβρι-
307^ν ναῖοι τύπτουσι τὸν ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοις δυσφημοῖς· | καὶ
Παῦλός φησι πρὸς τὸν τοιοῦτον λόγον ἀρχιερέα τὸ τύπτειν σε μέλλει
ὁ θεός· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀρχιερεὺς ἐξ ἐπικολῆς ὥρατος καὶ τοῖχος
κεκονιαμένος, ἔσωθεν γέμων ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.
Τι δὲ λέγω περὶ Παύλου καὶ Ἱερεμίου; αὐτός μου ὁ κύριος Ἰησοῦς
25 Χριστός φησι· τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας
μου εἰς ῥακίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης

9 ff. Vgl. Exod. 7, 11. 12. Vgl. Hom. 5, 3 (S. 34, 12 ff.), u. Philo de migr. Abr. I, 449 M. — 11 Vgl. Exod. 7, 12. — 18 Act 23, 3. — 19 ff. Vgl. Eriphan. Haer. 30, 16. 25: Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Παύλου ὡς βλασφημοῦντες αὐτὸν . . . λέγουσιν αὐτὸν Ἑλληνά τε εἶναι καὶ ἐξ ἔθνῶν ὑπάρχειν, προσήλυτον δὲ γεγονέναι ὑστερον κτλ. — 21 Act. 23, 3. — 28 Vgl. Matth. 23, 27 Act. 23, 3. — 25 Jes. 50, 6.

6—8 3½, Zeilen (= ca. 125 Buchstaben) freier Raum in 8. Co ergänzt: Καὶ ἤκουσε Πασχώρ ὁ υἱὸς Ἐμμὴρ ὁ ἱερεὺς (καὶ οὗτος ἦν καθεσταμένος ἡγουμένος οἴκου κυρίου) τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφητεύοντος τοὺς λόγους τοῖτους· καὶ ἐπάταξεν αὐτόν, καὶ τὰ ἔξῃς. Vielleicht aber ist der Ausfall in Wahrheit viel grösser. Man würde etwas über den Unterschied der wahren (Exod. 7, 1 ist Aaron Moses' προφήτης vgl. Philo de migr. Abr. I, 449 M) und falschen (in codd. 86 233 heisst Πασχώρ Jerem. 20, 1 nicht ἱερεὺς, sondern ψευδοπροφήτης) Propheten erwarten; vgl. S. 172, 28 ff. | 10 μωσείως S° μουσείως S¹ | (τὴν) Blass | 12 αὐτὰς Scorr. αὐτοὺς S° w. e. sch. | τοῦτο Ru τοίτω S | αὐτὴ GhCo αὐτῆ S | 18 μωσείως S | 14 καὶ²—προφήτην < Co, wohl besser | ἐπάταξεν S° ἐπάταξεν Scorr. | 16 ἐν τ. II. 8τι Blass 8τι ἐν τ. II. S | 21 λόγον Koetschau.

ἐμπυτσωμάτων. ταῦτα οἱ ἀκέραιοι ἴσασιν ἐπὶ τὸν τότε μόνον καιρόν, ὅτε ἐμαστιγώσεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, ὅτε ἐβουλεύσαντο κατ' αὐτοῦ Ἰουδαῖοι. ἐγὼ δὲ βλέπω τὸν Ἰησοῦν καθ' ἡμέραν διδόντα τὸν νῶτον αὐτοῦ εἰς μάστιγας. εἰσελθε εἰς τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγάς, καὶ ἴδε τὸν Ἰησοῦν ὑπ' αὐτῶν τῇ γλώσσει τῆς βλασφημίας ἥ μαστιγούμενον. 255 ἴδε τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγομένους, βουλευομένους κατὰ Χριστιανῶν, τίνα τρόπον λαμβάνουσι τὸν Ἰησοῦν, κάκεινος τὸν ἑαυτοῦ νῶτον δίδωσιν εἰς μάστιγας. κατανόει ὑβριζόμενον τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, κακολογούμενον, μισούμενον ὑπὸ τῶν ἀπίστων. ὅρα ὅτι τὰς σιαγόνας 10 ἔδωκεν εἰς ῥαπίσματα, καὶ διδάξας ὅτι ἐὰν τύπη τις ἴσῃ εἰς τὴν σιαγόνα στρέφον καὶ τὴν ἄλλην, αὐτὸς αὐτὸ ποιεῖ. τοσοῦτοι αὐτὸν ῥαπίσουσιν καὶ μαστιγοῦσι, καὶ σιωπᾷ καὶ οὐ λαλεῖ. ἀναγέγραπται γὰρ μὴ λαλῶν ἐν τῷ μαστιγοῦσθαι. καὶ τὸ πρόσωπον μέχρι τοῦ δεῦρο Ἰησοῦς οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αλαχύνης ἐμπυτσωμάτων. τίς τῶν ἐξ- 308^r εντελιζόντων τὴν διδασκαλίαν οὐχὶ οἴονεῖ ἐμπύττει μέχρι τοῦ δεῦρο τῷ Ἰησοῦ ἀνεχομένῳ;

(18.) 13. Ἠκολούθει τῷ πεκατάχθαι τὸν προφήτην διηγῆσασθαι τοὺς καταχθέντας, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸν ἀπόστολον καὶ εἴ τις ἄλλος πεκατάχθαι, παραστήσαι καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν. ἐπά- 20 ταξεν οὖν Πασχωρ τὸν Ἰερεμίαν τὸν προφήτην, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταρράκτην ὃς ἦν ἐν τῇ πύλῃ Βενιαμὴν τοῦ ὑπερφύου. τοῦ Βενιαμὴν ὁ καταρράκτης ἦν τοῦ ὑπερφύου. τοῦ Βενιαμὴν κληροδοσία ἐστὶν Ἰερουσαλήμ, ἐν ἣ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ, (ὡς ὁ ἀκούσαι δυνάμενος) τῶν θείων ἀναγνωσμάτων εὐρήσει ἐκ τῆς ἀναγεγραμμένης κληρο- 25 δοσίας ἐν τῇ τοῦ Ναυῆ. ἐπεὶ οὖν ὁ ναὸς ἦν ἐν τῇ κληροδοσίᾳ τοῦ Βενιαμὴν, ὃς ἐρμηνεύεται Υἱὸς δεξιᾶς (οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἀριστερὸν περὶ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ), διὰ τοῦτο οὗτος βάλλει εἰς τὸν καταρράκτην ὃς ἦν ἐν πύλῃ Βενιαμὴν τοῦ ὑπερφύου οἴκου κυρίου. παρόντος ὑπερφύου ἐν οἴκῳ κυρίου ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταρρά- 30 κτην. καὶ ἡμεῖς παρακαλῶμεν, ἵνα λαβόντες νῦν τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸ ὑπερφῶν ἀναβιβάσωμεν ἐν οἴκῳ κυρίου. ὑπερφῶν δὲ τὸν νοῦν τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον δέξω (ἐκ) τῆς γραφῆς, ὅτε μαρτυρεῖ τοῖς ἀγίοις

8. 7. 9. 18 Vgl. Jes. 50, 6. — 10/11 Vgl. Matth. 5, 39 Luk. 6, 29. — 12 Vgl. Joh. 19, 1 (vgl. Jes. 53, 7?). — 22 ff. Vgl. Jos. 18, 11. 28 Vgl. in Jos. Hom. 23, 4 (Lo 11, 196 f.): non est utique sine causa, quod Benjamin in sorte sua accepit Jerusalem et montem Sion etc. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 201, 52: Βενιαμὴν υἱὸς δεξιᾶς ἢ δόνης, u. 8.

17 ἠκολούθει Blass Koetschau ἢ ἀκολουθεῖ S | 21 ἦν übergesch. S¹ | Βενιαμὴν S*. Βενιαμὴν S¹ | 28 οἴκῳ S [sic] | 30 παρακαλῶμεν] l. παρακαλοῦμεν? vgl. S. 169, 33 u. 173, 7 | 32 καὶ a. R. Scott. | ἐκ Gh.

ὅτι εἰς τὰ ὑπερφᾶ τοὺς προφήτας ὑπεδέξαντο. ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ἀναγράφεται χήρα ὑποδεξαμένη τὸν Ἰλλαν τὸν προφήτην ἐν Σαρέφθοις τῆς Σιδωνίας, ἣτις εἰς τὸ ὑπερφῶνι αὐτῆς ἐξέτισε τὸν προφήτην. καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἢ τὸν Ἐλισσαίου ὑποδεξαμένη εὐτρέ-
 5 πισεὺν αὐτῷ οἶκον εἰς τὸ ὑπερφῶνι. ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς Ὁχοζίας ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ὑπερφῶνι. καὶ σοὶ δὲ Ἰησοῦς ἐντέλλεται μὴ καταβαίνειν ἐκ
 30S τῷ δώματι. ὅταν, | γὰρ φησι, τάδε καὶ τάδε γένηται, ὅτε· ἰὸ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. ὁ ἐν τοῖς διωγμοῖς φεύγων οὐχὶ μὴ εἰς δῶμα μὴ ἀναβαινέτω, ἀλλ' ἐκ τοῦ δῶ-
 10 ματος μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

Καλὸν οὖν ἐν ὑπερφῶνι εἶναι, καλὸν ἐν δώμασιν εἶναι καὶ ἄνω πῦν τυγχάνειν. καὶ οἱ θανμάσιοι δὲ ἀπόστολοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀναγράφεται αὐτῶν, ἦντα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄντων αὐτῶν ἐσχόλαζον 25B ταῖς εὐχαῖς καὶ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ἐν ὑπερφῶνι ἦσαν. καὶ ἐπεὶ ἦσαν ἐν ὑπερφῶνι, οὐκ ἦσαν κάτω. διὰ τοῦτο ὠφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμε-
 15 ναὶ γλώσσα ὡσεὶ πυρός. ἀλλὰ καὶ Πέτρος, ἦντα ἀνέπεμπε τὴν εὐχὴν τῷ θεῷ, ἀνέβη εἰς τὸ δῶμα· καὶ εἰ μὴ ἀνιβεβήκει εἰς τὸ δῶμα, οὐκ ἂν εἶδεν ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνον σκευὸς ὡς ὄθονην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ἀλλὰ καὶ ἡ τὰς ἐλεημοσύνας
 20 ποιήσασα Ἐταβιθά, ἣτις ἐρημνευομένη λέγεται Δορκάς, κάτω οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπερφῶνι, ὅπου ἀναβὰς Πέτρος ἀνέστησεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν νεκρῶν. ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ταύτην τὴν ἰορτὴν ἦς τὸ σύμβολον ποιούμενον τὸ πάσχα μέλλον ἐορτάζειν μετὰ τῶν μαθητῶν, πυνθανο-
 25 ρημένων αὐτῶν· ἰποῦ θέλεις ἐτοιμάσομέν σοι τὸ πάσχα, εἶπε· ἰπο- ρημένον ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων, ἐκεῖνον ἀκολουθήσατε. ἐκεῖνος ὑμῖν δειξέει ἀνάγειον μέγα, ἐστρωμένον,
 30S σεσαρωμένον, ἐτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε τὸ πάσχα. οὐδεὶς οὖν πάσχα | ποιῶν ὡς Ἰησοῦς βούλεται, κάτω ἐστὶ τοῦ ἀναγαίου. ἀλλὰ εἰ τις ἐορτάζει μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄνω ἐστὶν ἐν ἀναγαίῳ μεγάλῳ, ἐν ἀναγαίῳ
 30 σεσαρωμένῳ, ἐν ἀναγαίῳ κεκοσμημένῳ καὶ ἐτοιμῳ. ἐὰν δὲ ἀναβῆς μετ' αὐτοῦ, ἵνα ἐορτάσῃς τὸ πάσχα, δίδωσί σοι τὸ ποτήριον τῆς δια-
 θήκης τῆς καινῆς, δίδωσί σοι καὶ τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας, τὸ σῶμα ἑαυτοῦ καὶ τὸ αἷμα ἑαυτοῦ χαρίζεται. διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὑμᾶς· ἀναβαίνετε εἰς ὕψος, αἴρετε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν. κάμολ

1 ff. Vgl. I Kōn. 17, 9. 19. — 4 ff. Vgl. II Kōn. 4, 10. — 5 Vgl. II Kōn. 1, 2. — 7—10 Vgl. Matth. 24, 15—17. — 12 ff. Vgl. Act. 1, 13. 14. — 15 Act. 2, 3. — 16 Vgl. Act. 10, 9. — 18 Vgl. Act. 10, 11. — 19 Vgl. Mark. 14, 36. — 20 Vgl. Act. 9, 37. — 21 Vgl. Act. 9, 39—41. — 24—27 Vgl. Mark. 14, 12—15 Luk. 22, 9—12. — 30 f. Vgl. Matth. 20, 18 Par.? — 31 ff. Vgl. Matth. 26, 26—28 Par. — 31 Vgl. I Kor. 10, 16? | 34 Vgl. Jes. 37, 23. 24 40, 9 u. Psal. 120, 1?

26 ἐστρωμένον S | 27 σεσαρωμένον] + κεκοσμημένον? nach Z. 30 u. S. 87, 27.

δέ, ἐὰν διδάσκω τὸν θεῖον λόγον, φησὶν ὁ λόγος· ἔπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ὑψώσον τῇ Ισχυΐ τὴν φωνήν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβησθε. ταῦτα διὰ τὸν Πασχώρ, ὅτι παρακειμένον ὑπερφῶν ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου ἐν πύλῃ 5 Βενιαμίν, οὐκ εἰς τὸ ὑπερφῶν ἀνεβίβασε τὸν προφήτην, ἀλλὰ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταρράκτην κάτω.

(18.) 14. Ἐγένετο τῇ ἐπαύριον καὶ ἐξήγαγε Πασχώρ τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταρράκτου. ὦ κύριε Ἰησοῦ, πάλιν ἦκε, σαφήνιζέ μοι καὶ ταῦτα καὶ τοῖς ἐληλυθόσιν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν. πῶς 10 τῇ ἐπαύριον ἐξάγει αὐτὸς τὸν Ἱερεμίαν ἐκ τοῦ καταρράκτου; ὅσον μὲν γὰρ ἐνεστῆκεν ἡ σήμερον ἡμέρα (σήμερον δέ ἐστι πᾶς οὗτος ὁ αἰὼν), [ἐὰν] εἰς τὸν καταρράκτην κάτω βάλλει τὸν προφήτην ὁ ἁμαρτωλός· ἐὰν δὲ παύσῃται ἡ ἐνεστῶσα ἡμέρα καὶ ἡ αὐριον ἔλθῃ, τότε αὐτὸν ἐξάγει μετανοήσας ἀπὸ τοῦ καταρράκτου. εἶτα λέγει αὐτῷ ὁ 15 Ἱερεμίας, ἃ πείσεται ὁ Πασχώρ. τί λέγει αὐτῷ; οὐ Πασχώρ ἐκάλεσε 309 τὸ ὄνομά σου ἀλλ' ἢ Μέτοικον. διότι τάδε λέγει κύριος. | μέλλει μετοικίσεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Πασχώρ οὗτος εἰς Βαβυλῶνα, οὐ μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ. παραδίδοται γὰρ τῷ Ναβουχοδονόσορ καὶ εἰς τὴν Σύγγυσιν ἄπεισι καὶ κολάζεται 257 20 ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτοῦ, ἐπεὶ ἔβαλε τὸν προφήτην εἰς τὸν καταρράκτην. τινες οὖν οἱ φίλοι τοῦ Πασχώρ τοῦ ἐπωνύμου τῆς Μελανίας τοῦ στόματος; πάντες οἱ τοὺς λόγους αὐτοῦ παραδεξάμενοι, (οἱ) συμμελανωθέντες τῷ στόματι αὐτοῦ τῷ μεμελανωμένῳ, οἱ δόγματα μελανότητος παραδεξάμενοι. καὶ πεσοῦνται μαχαίρᾳ ἐχθρῶν αὐτῶν. 25 οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων τεταγμένοι, οὗτοί εἰσιν οἱ τὰς μαχαίρας ἔχοντες καὶ ποιῶντες πλίπτειν αὐτούς· περὶ ὧν ὁ λόγος προφητεύει καὶ φησι· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄψονται. ταῦτα, φησί, τὰ προφητευόμενα ὄψονται σου οἱ ὀφθαλμοί.

Ἐκαὶ σὲ καὶ πάντα Ἰούδαν δώσω εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος. 30 ὅς ἐὰν καταληφθῇ τοῦ Ἰούδα οὕτως ἁμαρτωλὸς ὡς ἄξιός ἐστιν τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος, τῆς Συγγύσεως, παραδοθήσεται αὐτῷ. καὶ ὁ

1 Jes. 40, 9. — 8 Vgl. S. 165, 12ff. — 11 Vgl. de or. 27, 13 (Orig. II, 372, 11f.): ἔθος δὲ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὸν πάντα αἰῶνα ἡμέτερον καλεῖσθαι, u. δ. Vgl. Philo leg. all. III I, 92 M: ἔως τῆς σήμερον ἡμέρας, τουτέστιν ἀεὶ· ὁ γὰρ αἰὼν ἅπας τῷ σήμερον παραμετρεῖται κτλ. — 19, 81 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91 u. δ.: Βαβυλῶν σύγγυσις. — 21 Vgl. S. 171, 11. Vgl. Onom. sacra I, 54, 14: Fesor os nigredinis u. dagegen Hier. Comm. 977: Phascor, qui interpretatur oris nigredo.

8 μοι Gh Co μου S | 12 ἐὰν streicht Gh | βάλλει Gh βάλῃ S | 22 οἱ? Koetschau Lietzmann καὶ Blass | 80 καταληφθῇ Gh καταλειφθῇ S.

- βασιλεὺς Βαβυλῶνος παραλαμβάνει τοὺς ἀμαρτάνοντας. βασιλεὺς δὲ
 Βαβυλῶνος κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν Ναβουχοδονόσορ, κατὰ δὲ τὴν
 ἀναγωγὴν ὁ πονηρὸς. τούτῳ δὲ παραδίδεται ὁ ἀμαρτωλός, ἐπεὶ ἐστὶν
 ἀμφοτέρω καὶ ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητὴς. ὅτι δὲ αὐτῷ παραδίδεται ὁ
 5 ἀμαρτωλός, Παῦλός σε διδάξάτω, ὅπου μὲν λέγων περὶ Φυγέλον καὶ
 Ἐρμογένου· οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασ-
 φημεῖν, ὅπου δὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος· συναχθέντων ὑμῶν καὶ
 310^τ τοῦ ἑμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει | τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, κέκρικα
 παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα
 10 τὸ πνεῦμα σωθῆ ἔν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὐκοῦν
 παραδίδεται ὁ Πασχωρ οὗτος, ἡ τοῦ στόματος Μελανία, εἰς χεῖρας
 τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος καὶ μετοικίζουσιν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα.
 Ἐκαὶ κατακόψουσιν αὐτοὺς ἐν μαχαίρᾳ. καὶ δώσω τὴν ἰσχὺν
 πᾶσαν τῆς πόλεως ταύτης. εὐχερὲς εἰπεῖν ὅτι προφητεύεται περὶ
 15 τῆς Ἱερουσαλὴμ ταῦτα· παραδέδοται γὰρ πᾶσα ἡ ἰσχὺς αὐτῆς καὶ τὰ
 ἐπιφερόμενα τότε τῷ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεῖ. εὐχερὲς εἰπεῖν ὅτι
 προφητεύεται ταῦτα περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τοῖς κατὰ τὸν
 σοτήρα χρόνοις παραδοθείσης τοῖς πολεμίοις. καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν
 ἀπεληλύθασιν οἱ υἱοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ κατεσκάφη ἡ πόλις. ἐν
 20 δὲ ἐξετάσει τὰ πράγματα καὶ πόλιν βλέψῃς μὴ τοὺς λίθους, ἀλλὰ
 τοὺς ἀνθρώπους, ὅφει ὅτι κάκεινη ἡ Ἱερουσαλὴμ, οἱ ἄνθρωποι, παρ-
 εδόθησαν εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος· διὰ τὴν ἐπὶ τῷ Χριστῷ
 ἀσέβειαν καὶ ἀμαρτίαν. καὶ σὺ Ἱερουσαλὴμ εἰ νῦν. ἐὰν οὖν ἀπειλῆ || 258
 τῇ Ἱερουσαλὴμ νῦν ὁ λόγος, φοβήθητι μήποτε σὺ, ἐὰν ἀμαρτάνῃς,
 25 Ἱερουσαλὴμ εἰ ἀμαρτωλός καὶ παραδίδοσαι, ἵνα μηκέτι ἦς Ἱερουσαλὴμ
 ἀλλὰ Βαβυλῶν γίνῃ καὶ Σύγχυσις, παραλαβόντος σε Ναβουχοδονόσορ
 τοῦ Βαβυλώνων βασιλέως.
 Ἐκαὶ πάντας τοὺς πόνουσ· Ἱερουσαλὴμ παραδίδοσι. πῶς ἅπαντας
 τοὺς πόνουσ· παραδίδοσιν; ἐὰν μετὰ τὸ ἀθλῆσαι καὶ ἀγωνίσασθαι
 30 παραπέσης καὶ ἀμάρτης, πάντες οἱ πόνοι σου ἐληλύθασιν εἰς τὰς
 310^τ χεῖρας Ναβουχοδονόσορ. πῶς πάντες οἱ πόνοι σου; λεχθήσεται σοι,

1 ff. Vgl. S. 3, 15 ff. — 4 Vgl. Psal. 8, 3. — 6 Vgl. I Tim. 1, 20 u. II Tim. 1, 15.
 Ebenso Hom. 19, 3 in Num. (Lo 10, 238): sicut Phygellus et Hermogenes, de qui-
 bus Paulus dicit: «quos tradidi, inquit, Satanae, ut discant non blasphemare».
 Vgl. auch Comm. in Exod. 10, 27 (Philoc. c. 27 Ro 251, 6 ff.): ἀλλὰ καὶ Δημᾶς
 καὶ Ἐρμογένης, οὓς παρέδωκε τῷ Σατανᾷ κτλ. (vgl. II Tim. 4, 10). — 7 I Kor.
 5, 4. 3. 5. — 11 Vgl. S. 170, 21. — 26 Vgl. S. 170, 19.

6 ἔρμογένους V | 11 ἡ] τῆ S | 12 τῆς] übergesch. Scorr., a. R. V¹ | 14 εἰ-
 χερές Gh vgl. Z. 16 εὐχερῶς S | 21 ἡ εροσαλὴμ S² ἡ ιεροσαλὴμ S¹ | 25 εἰ] ὕς
 Gh ἡ S | 27 Βαβυλωνίων Hu | 31 λεχθήσεται] ἀπεχθήσεται Co ἀπηχθήσεται Hu.

- ἐὰν πέσης μετὰ τὸ πολλὰ καμεῖν ὑπὲρ ἀληθείας· ἵτοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ· μάλιστα οἱ συνειδότες ἑαυτοῖς πολλοὺς πόνους ἀνητηκέναι ὑπὲρ ἀρετῆς, ὀφείλουσι φοβείσθαι, μήποτε τοὺς πόνους αὐτῶν [ἧ] γενομένων Ἱερουσαλήμ παραλάβῃ ἁμαρτίας τινὸς γενομένης Ναβουχο-
 5 δονόσορ ὁ τῆς Βαβυλῶνος βασιλεύς. ἵνα δὲ σαφέστερον ἴδῃς πῶς τοὺς πόνους Ἱερουσαλήμ ἁμαρτούσης παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ, συγχρήσομαι τοῖς ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ γεγραμμένοις οὕτως ἔχουσιν· ὁ δίκαιος ἐὰν ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ καὶ ποιήσῃ παράπτωμα, οὐ μὴ μνησθήσομαι τῶν δικαιοσυνῶν αὐτοῦ ὧν ἐποίησε·
 10 διὰ τί; τὰς γὰρ δικαιοσύνας τὰς μετὰ πόνου γενομένας παραλαμβάνει Ναβουχοδονόσορ καὶ ἀφανίζει Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος.
 Ἐκαὶ πᾶσαν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλήμ παραλαμβάνει, ὅτε ἄνθρωπος γεγόμενος ἐν τιμῇ ὑπὸ θεοῦ καὶ ἐν τιμῇ ὧν· οὐ συνῆκε καὶ ἥμαρτεν. ἐὰν οὖν εἰδῆς ἐν τιμῇ ὧν καὶ κληθεῖς εἰς τὴν τιμὴν πάλιν σεαυτὸν
 15 διὰ τῶν ἁμαρτημάτων ὑβρίσης, τὴν τιμὴν τῆς Ἱερουσαλήμ παραλαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος βασιλεύς. ἔκαὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς βασιλείως Ἰουδα· πλουτεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐὰν ἁμαρτή, τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς λαμβάνει ὁ Βαβυλώνιος. ἔκαὶ διαρπῶνται αὐτοὺς καὶ λήφονται
 311^r αὐτοὺς καὶ ἄξουσιν αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα. καὶ σύ, Πασχώρ, | καὶ πάν-
 20 τες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου πορεύεσθε ἐν αἰχμαλωσίᾳ εἰς Βαβυλῶνα, κάκει ἀποθανῆ, κάκει ταφήσῃ. ὁ ἐν Συγγύσει καταλαμβάνόμενος ἐν Βαβυλῶνι ἀποθνήσκει· καὶ ὁ ἐναντίως διακείμενος τῷ συνθάπτεσθαι τῷ Χριστῷ, οὗτος ἐν Βαβυλῶνι θάπτεται. ἔστι γὰρ καὶ ταφῆναι μετὰ Χριστοῦ καλῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος κατὰ τὸ
 25 συνετάφημεν τῷ Χριστῷ, καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. ὡς μυστήριόν ἐστι τὸ συνταφῆναι τῷ Χριστῷ, οὕτω μυστήριόν ἐστι κατὰ ἀνομίαν γεγόμενον [ἐπί] τὸ ἁμαρτωλὸν ὄντα ταφῆναι εἰς Βαβυλῶνα. ἔκαὶ πάντες φησὶν οἱ φίλοι σου ἐκεῖ ἀπελεύσεσθε οἷς ἐπροφήτευσας αὐτοῖς ψευδῆ. ὁ διηγούμενος κακῶς τὰ λόγια τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς || 259
 30 προφητικὸς λόγους βάλλων εἰς καταρράκτην, προφητεύει μὲν οὕτως, προφητεύει δὲ ψευδῆ· διηγούμενος γὰρ τις τοὺς προφητικὸς λόγους, ἐὰν μὲν ἀληθεύῃ, καὶ αὐτὸς προφητεύει καὶ προφητεύει ἀληθῆ, εἰ δὲ

1 Vgl. Gal. 3, 4. — 2/8 Vgl. in Matth. Tom. 13, 23 (Lo 3, 254): μὴ βουληθεῖται ἀνατλήναι τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους. — 7 Ezech. 18, 24? — 18 Vgl. Psal. 48, 13. — 21 Vgl. S. 170, 19. — 28 Vgl. Röm. 6, 4 (Kol. 2, 12?). — 25 Röm. 6, 4. Zur Form d. Citats vgl. in Joh. Tom. 1, 27 (Br I, 35, 6f.), c. Cels. 2, 69 (Orig. I, 190, 19f.), in Matth. Comm. 77 (Lo 4, 399), u. 6.

2 συνειδότες] συνιδόντες S | ἀνητηκέναι V¹ ἀνητηκέναι SV*; doch vgl. ob. | 14 εἰδῆς Koetschau ἴδης S | κληθεῖς Co κληθῆς S | 27 ἐπὶ τῷ [sic] Gh ἐπὶ τὸν Co | 80 βάλλων S* βάλλων Scott.

ψεύδεται, ψευδοπροφήτης ἐστὶ καταψευδόμενος τῶν λόγων τῶν προφητικῶν.

(18.) 15. Καὶ δὴ τετέλεσται ἡ μία περικοπή, ἥδη δὲ καὶ τῆς δευτέρας ἀρξώμεθα· καὶ γὰρ ἔχει πράγματα εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης 5 λέξεως οὐ τὰ τυχόντα. καὶ προσέχοντες τῇ λέξει πάλιν αἰτήσωμεν ἥκειν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιφανέστερόν γε καὶ λαμπρότερον ἥκειν αὐτὸν παρακαλῶμεν, ἵνα ἐλθὼν διδάξῃ πάντας ἡμᾶς, πότερον ἀληθεύων ἔλεγεν ὁ προφήτης, ὡς πρέπει νοεῖν περὶ προφήτου, τὰ ἐξῆς ἢ ψευδό- 311^v μενος, ὃ οὐ θεμιτὸν λέγειν περὶ προφήτου ἁγίου. λέγει δὲ πρὸς τὸν 10 θεόν· ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην, ἐκράτησας καὶ ἠδυνάσθης· ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μκκτηριζόμενος· ὅτι πικρῶ λόγῳ μου γελάσομαι, ἀθεσίαν καὶ ταιλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι· ὅτι ἐγενήθη ὁ λόγος κυρίου εἰς ἠνειδισμόν ἐμοὶ καὶ χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν. καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ 15 μὴ λαλήσω ἐτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. καὶ ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον καιὸν ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν, ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροισμένων κικλόθεν, καὶ ἔλεγοντων· δηλονότι· ἐπισύσθητε, καὶ ἐπισυστῶμεν αὐτῷ ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ εἰ ἀπα- 20 τηθήσεται, καὶ δυνησόμεθα αὐτῷ καὶ ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ. ἀλλὰ ταῦτα ἐκείνων λεγόντων φησὶν ὁ προφήτης· καὶ κύριος μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητῆς ισχύων· διὰ τοῦτο ἐδίωξαν καὶ νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο· ἠσχύνθησαν σφόδρα, ὅτι οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, αἱ δὲ αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται. αὕτη ἡ περικοπή ἡ δευτέρα 25 τοῦ ἀναγνώσματος.

Πῶς οὖν λέγει ὁ προφήτης· ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην; θεὸς ἀπατᾷ; πῶς οἰκονομήσω τὸν λόγον, ἀπορῶ. ἔὰν γὰρ διὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ βλέπω τι εἰς αὐτόν, οἰκονομίας δεῖται γενναίας τὰ λεχθησόμενα. πανσάμενος τοῦ ἀπατᾶσθαι λέγει ὁ προ- 30 φήτης· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην, ὡς τῆς στοιχειώσεως καὶ 312^r εἰσαγωγῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐν ἀπάτῃ | καὶ μὴ δυναμένῳ αὐτῷ στοιχειωθῆναι καὶ εἰσαχθῆναι εἰς θεοσέβειαν, ἐὰν μὴ πρότερον ἀπατηθῆ, ἵνα ἤκη ὕστερον ἐπὶ τὸ συναισ(θη)θῆναι τῆς ἀπάτης. ἀρκεῖ δὲ μόνον παράδειγμά τι εἰπεῖν χρήσιμον εἰς τὰ προκείμενα. παιδίους 35 λαλοῦμεν ἄγοντες τὰ παιδιά, καὶ οὐχ ὡς τελείους λαλοῦμεν, ἀλλ' ὡς || 260 παιδίους δεομένοις [διὰ] τῆς παιδεύσεως λαλοῦμεν αὐτοῖς, καὶ ἀπατῶμεν

5 Vgl. zu S. 170, 8. — 10—24 Vgl. Jerem. 20, 7—11. — 34 ff. Vgl. S. 153, 19 ff.

5 γε | τε S | 10 ἠπατήθην S* ἠπατήθην Scorr. | 18 ἐγενήθη V ἐγεννήθη S | 18 κικλόθεν Blass κικλωθεν S | 28 δύναντο S* ἠδύναντο Scorr. | 32/33 ἐὰν . . ἀπατηθῆ, ἵνα . . . . ἀπάτης Blass ἵνα . . . . ἀπάτης, ἐὰν . . ἀπατηθῆ S | 33 ἤκη Gh ἤζει S | συναισθηθῆναι vgl. S. 174, 7 συνησθῆναι S | 36 διὰ streicht Hu.

τὰ παιδία φοβοῦντες [τὰ παιδία], ἵνα παύσῃται τῆς ἐν παιδῶν ἀπαιδευ-
 σίας, καὶ φοβοῦμεν τὰ παιδία ἀπάτης λόγους λέγοντες διὰ τὸ ὑποκει-
 μενον τῇ νηπιότητι αὐτῶν, ἵνα διὰ τῆς ἀπάτης ποιήσωμεν αὐτὰ
 φοβηθῆναι καὶ διδασκάλους φοιτῆσαι καὶ ἀπαγγελλαι καὶ ποιῆσαι τὰ
 5 ἐπιβάλλοντα προκοπῇ παιδίων. πάντες ἐσμὲν παιδία τῷ θεῷ καὶ
 δεόμεθα ἀγωγῆς παιδίων. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς φειδόμενος ἡμῶν ἀπατᾶ
 ἡμᾶς (καὶ εἰ μὴ ἀσθανόμεθα τῆς ἀπάτης πρὸ καιροῦ), ἵνα μὴ ὡς
 ὑπερβεβηκότες τὸ νῆπιον, μηκέτι δι' ἀπάτης παιδευόμεθα, ἀλλὰ διὰ
 τῶν πραγμάτων. ἄλλως τὸ παιδίον εἰς φόβον ἄγεται, ἄλλως τὸ
 10 προκοπῶν τῇ ἡλικίᾳ καὶ διαβεβηκὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. εἰ γὰρ
 δύναμαι δι' ἀπάτης αὐτὸ παιδαγωγῶν †, ἵνα εἴπῃ ὁ ἀπατῶν θεός· «παι-
 δεύσω αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν».

Ἱστορίας παραθήσομαι, πῶς ὁ θεὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀπατᾶ καὶ λέγει
 τινὰ, ἵνα παύσῃται ὁ ἁμαρτωλὸς τοῦ ποιεῖν, ἃ ἐποίησεν ἄν, εἰ μὴ
 15 ἠκηκόει τῶνδε τῶν λόγων. ὁ λέγων· «ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ
 312^v Νινευὴ καταστραφήσεται· ἀληθεύων ἔλεγεν, ἢ οὐκ ἀληθεύων | καὶ ἀπα-
 τῶν ἀπάτην ἐπιστρέφουσιν; ἢ τις ἐπιστροφή εἰ μὴ γέγνηκε, οὐκέτι
 ἀπάτη ἦν ἀλλ' ἤδη ἀλήθεια τὸ λεγόμενον, καὶ ἦν ἂν ἀκολουθήσασα
 καταστροφή τῇ Νινευῇ. ἦν ἐπὶ τοῖς ἀκούουσιν, ἦτοι ἀπατηθῆισι
 20 καὶ πιστεύουσι τοῖς λεγομένοις ὡς ἀληθεῖσιν εὐεργετηθῆναι καὶ μὴ
 καταστραφῆναι. ἢ μὴ γινόμενον ἀληθὺς τοῦ εἰρημένου καὶ μὴ ἀπατη-
 θῆισιν, ἀλλὰ καταλαβοῦσιν ὅτι τὰ εἰρημένα οὐκ ἔσται, καταφρονῆσαι
 τῶν εἰρημένων ὡς ἀπάτης (καὶ) παθεῖν οὐχὶ τὸ «ἔτι τρεῖς ἡμέραι
 καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται», ἀλλὰ τολμῶ καὶ λέγω πολλῶ χαλεπώ-
 25 τερα τοῦ «ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται». τῇ γὰρ
 ὑποθέσει ἡμαρτηκότες [εἰ μὴ μετανοήκεισαν] Νινευίται εἰ μὴ μετα-
 (νε)νοήκεισαν, τάχα μὲν «ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται»
 ἐγένετο· ἀλλ' ἔστω ὅτι οὐκ ἐγένετο τότε, τούτου χειρὸν ἐγένετο, πυρὶ
 αἰωνίῳ παρεδίδοντο.

30 Διὰ τοῦτο ἄλλη κόλασις κατὰ τὸν νόμον εἴρηται τοῖς ὡς παιδίοις
 παιδαγωγουμένοις· οἷς «δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου [οὗ]», ἄλλαι
 κολάσεις ἀναγεγραμμέναι εἰσίν. σύγκρινε τὰς κατὰ τὸν νόμον κολά-

5 ff. Vgl. S. 159, 14. — 11 Hos. 7, 12. — 15 Jona 3, 4. — 15 ff. Vgl.
 Hom. 1, 1 (S. 1, 9—15). — 28. 25. 27 Jona 3, 4. — 81 Vgl. Gal. 4, 4. —
 82 ff. Vgl. in Lev. Hom. 11, 2 (Lo 9, 378f.).

8 νόμα S* V¹ a. R. γρ' νῆπιον SCOTT. a. R. νῆπιον V* | 9 ἄλλως¹ u. 2 Gh ἀλλ'
 ὡς S | 10/11 εἰ γὰρ δύναμαι] οὐ γὰρ δύναται Hu | 11 παιδιγωγῶ Gh παι-
 δαγωγῆσθαι Hu | 18 1. Ἱστορίαν? | 10 καὶ Koetschau ἢ S | 18 ἂν ἀκολουθήσασα
 Gh ἀνακολουθήσασα S | 19 ἦτοι] vgl. S. 151, 14 152, 6 ἢ τοῖς S | 28 καὶ Ru |
 26 εἰ μὴ μετανοήκεισαν streichen Blass Koetschau | 81 οὐ] < V* a. R. V¹ i. T.
 S | 82 σύγκρινε Blass σύγκρινα S.

σεις ἀμαρτωλῶν τὰς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον κολάσεις ἀμαρτωλῶν, καὶ ὄψει ὅτι ἐκείνοι μὲν ὡς νήπιοι ἤκουσαν κολάσεων ἐκείνοις νηπίοις ἀρμοζουσῶν, ἡμεῖς δὲ ὡς τέλειοι τὴν ἡλικίαν ἀκούομεν κολάσεων χαλεπωτέρων. μοιχὸς εἰ τότε γεγένηται ἢ μοιχαλῖς, ἢ ἀπειλὴ οὐ
 5 γέεννα, οὐ πῦρ αἰώνιον, ἢ ἀλλά· λίθοις λιθοβοληθήσεται· ἢ λιθοβολει- 201
 113^r τω αὐτὸν πᾶσα ἢ συναγωγὴ. ἔρει ἀπελθὼν ὁ ἐν τούτοις εὐρεθεὶς μοιχὸς, ἢ ἐν τούτοις εὐρεθεῖσα μοιχαλῖς· εἶθε καὶ ἐπ' ἐμοῦ ὁ λόγος ἔρει, ὁ λαὸς λίθοις με ἔβαλλε καὶ μὴ τετηρημένος ἦμην εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. ἢ νοχός· γὰρ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός· οὐ μόνον ὁ μοιχός,
 10 ἀλλὰ καὶ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἢ μωρέ· εἰ δὲ ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἢ μωρέ, ἢ νοχός ἐστὶ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ὁ μοιχὸς τίς ἢ νοχός ἐστὶ; μείζον τι ζητῶ κολαστήριον τῆς γεέννης τοῦ πυρός. καὶ τάχα εἰποῦμι ἂν ὅτι ἢ γέεννα τῶν ἀκουσίων, τῶν δυναμένων
 15 καθαρθῆναι ἐστὶν. ὡσερ δὲ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν, τῶν δικαίων, ἢ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἢ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν·, οὕτως (ἢ) ἠτοίμασε τοῖς ἀμαρτωλοῖς τῷ πορνεύειν, τῷ μοιχεύειν, ἢ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. εἰ γὰρ ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν (ἢ) ἢ νοχός γίνεται ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἢ μωρέ, δηλὸν ὅτι μείζον ἐστὶ τοῦ ἀναβαίνοντος ἐπὶ καρδίαν τὸ ἠτοιμασμένον
 20 τοῖς τὰ χεῖρονα ἢ μαρτηκόσιν. οὐ δύναμαι δὲ νοῆσαι μείζον τι γεέννης, ἀλλὰ μόνον πιστεύω ὅτι μείζον τι ἐστὶ γεέννης, τὸ ἠτοιμασμένον τοῖς μοιχεύουσιν.

Οὕτως ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς τὰς κατὰ τὸν νόμον κολάσεις, καὶ λαμβάνω λέξιν ἀποστολικὴν συνᾶδουσαν τούτοις καὶ σιωπήσασάν
 25 μου τὴν κόλασιν ἐὰν ἀμάρτω, ἐπειδὴ οὐ θέλω τὸ ἢ πατήσας με κύριε, καὶ ἢ πατήθην· παραδεξάμενος ἀπατηθῆναι καλῶς. τί δὲ λέγει ὁ ἀπόστολος; ἢ ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ θυσι
 113^v καὶ τριῶν μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χεῖρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας; ὀνόμασον, ὦ Παῦλε,
 30 τὴν τιμωρίαν· εἶπον αὐτῇ. ἀλλ' οὐ λέγω αὐτῇ, φησί· μείζον ἐστὶ τῶν λεγομένων τὸ τῆς κολάσεως τῶν ἐν εὐαγγελίῳ ἀμαρτανόντων, μείζον τῶν ἀκουσμένων, μείζον τῶν νοουμένων. διὰ τοῦτο εἰσῆχθη ὡς παιδίον ὁ προφήτης, ἀκούσας καὶ φοβηθεὶς καὶ παιδευθεὶς καὶ μετὰ τοῦτο τελειωθεὶς λέγων· ἢ πατήσας με κύριε, καὶ ἢ πατήθην·
 35 καὶ σὺ ὅσον εἰ παιδίον, φοβήθητι τὰς ἀπειλάς, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ ὑπὲρ

8 Vgl. Eph. 4, 13. — 4 Vgl. Deut. 22, 24? — 5 Lev. 24, 14. — 9 ff. Vgl. Matth. 5, 22. — 14. 17 I Kor. 2, 9. — 18 Vgl. Matth. 5, 22. — 27 Hebr. 10, 28. 29.

8 ἔρει] ἢ μοχός? Blass | τετηρημένος VCo τετιρημένος S | 16 ἢ Ru | τῷ 1 u. 2 Gh τὸ S | 17 γὰρ] + μόλις? Blass | 19 ἠτοιμασμένον] vgl. Z. 21 ἢ μαρτημένον S | 27 μωσέως S.

τὰς ἀπειλὰς, τὰς κολάσεις τὰς αἰωνίους, τὸ ἄσβεστον πῦρ, ἢ τάχα τι τούτου μείζον τὸ ἀποκείμενον τοῖς παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπὶ πλείον βεβιωκόσιν. ὧν πάντων μηδαμῶς πειραθῆμεν, ἀλλὰ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τελειούμενοι δικαιοθῆμεν ἀξίως τῶν ἑορτῶν τῶν ἐπουρανίων καὶ
 5 <τοῦ> πάσχα τοῦ ἐκεῖ ἐπὶ τὴν ἀναγωγὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

<Εἰς τὸ ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην· πάλιν 262
 ἄλλως μέχρι τοῦ συνίω νερφροῦς καὶ καρδίας.>

Ἑπιλογία κ'.>

10 (19), 1. Πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα περὶ τοῦ θεοῦ κἂν ἀπεμφαίνοντα
 αὐτόθεν ἢ, χρὴ ἄξια νοῆσαι εἶναι θεοῦ ἀγαθοῦ. τίς γὰρ οὐκ ἐρεῖ
 314 ἀπεμφαίνοντα εἶναι | ἀναφερόμενα ἐπὶ θεὸν τὸ ἔχειν αὐτὸν ὀργήν, τὸ
 χρῆσθαι αὐτὸν θυμῷ, τὸ μεταμελεῖσθαι αὐτόν, ἢδη δὲ καὶ τὸ ὑπνοῦν
 αὐτόν; ἀλλ' ἕκαστον τούτων παρὰ τῷ εἰδοῦτι ἀκούειν σκοτεινῶν
 15 λόγων· εὐρεθῆσεται ἄξιον θεοῦ. ἢ γὰρ ὀργὴ μὲν αὐτοῦ οὐκ ἀκαρπὸς
 ἔστιν, ἀλλ' ὡς ὁ λόγος αὐτοῦ παιδεύει, οὕτως καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ παι-
 δεύει· τοὺς γὰρ μὴ παιδευθέντας λόγῳ παιδεύει ὀργῇ. καὶ ἀναγκαῖον
 ἔστι τὸν θεὸν χρῆσθαι τῇ καλουμένῃ ὀργῇ, ὡς χρῆται τῷ ὀνομαζο-
 μένῳ λόγῳ· οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος αὐτοῦ τοιοῦτός ἐστιν, ὅποιος ὁ πάν-
 20 των λόγος. οὐδενὸς γὰρ ὁ λόγος ἠζῶν, οὐδενὸς ὁ λόγος ἠθεός, οὐ-
 δενὸς [γὰρ] ὁ λόγος ἠέν ἀρχῆ· πρὸς ἐκείνον ἦν, οὐ ὁ λόγος ἦν, κἂν εἰ
 μόνος, † ἀπὸ τινος ἢ ἀρχῆς. οὕτω δὲ καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ὀργῇ (λέγεται
 οὐχὶ ὡς ἡ) οὐτινοσοῦν [τινος] ὀργῇ. καὶ ὡσπερ ξένον τι ἔχει ὁ λόγος
 τοῦ θεοῦ παρὰ πάντα τὸν οὐτινοσοῦν λόγον, καὶ ἔχει ξένον τὸ εἶναι

1 Vgl. Matth. 25, 46. — Vgl. Mark. 9, 43 u. 8. — 18/14 Vgl. in Matth. Tom. 17, 18 (Lo 4, 125): τὸν γὰρ ἀναγεγραμμένον ἐν ταῖς προφητείαις ἕπον αὐτοῦ ἦται οὐ παρετήρησαν ἢ ὁμολογήσουσιν εἶναι παραβολήν. — 18 Vgl. Jerem. 38, 26. — 14 Vgl. Prov. 1, 6. — 20 Vgl. Act. Paul. w. e. sch. Vgl. de princ. I, 2, 3 (Lo 21, 46): sermo ille qui in Actibus Pauli scriptus est, quia ἠhic est verbum animal vivens. etc. Vgl. Harnack TU NF V, 3, 103f. — 20. 24 Vgl. Joh. 1, 1. — 20/21 Vgl. Joh. 1, 1. 2.

6 Ἀμήν] + ὀμιλία ιγ' S vgl. zu S. 165, 1 | 7—9 Εἰς—κ'] < S, lässt aber freien Raum, vgl. S. 125, 7 | 11 εἶναι] οἶμαι Gh Co; unrichtig, vgl. z. B. in Matth. Tom. 17, 31 (Lo 4, 150): ἔτι μὲν ὄν σεμνόν τι εἶναι καὶ αἰδοῦς ἄξιον χρῆ πεπεισθαι πάντι νόμον ἐπαγγελόμενον εἶναι θεοῦ . . . πᾶς δ' μὴ πάντῃ ἀσίμετος ὁμολογήσαι ἄν. | 19 οὐδὲ] οὐτε S | 20 ζῶν Gh nach Hebr. 4, 12, doch siehe ob. | 21 δὲ] < Gh | εἰ] οὐ Gh ἦν Co | 22 ἡ] ἦν Co | 22/23 λέγεται—ἡ] Lücke von 15 Bb in SV | 28 οὐτι-
 νοσοῦν] vgl. Z. 24 οὐδενὸς οὐτινοσ S, seine Vorlage vielleicht: TINOS
 ΟΥΔΕΝΟΣΟΥΝ

θεὸς καὶ τὸ εἶναι λόγος [ὦν] ζῶον, τὸ ὑφ' ἑσθηκέναι καθ' ἑαυτό, τὸ ὑπηρετεῖν τῷ πατρὶ, οὕτως ἐπεὶ ἀπαξ ὠνομάσθη θεοῦ ἢ καλουμένη αὐτοῦ ὀργή, ξένον τι ἔχει καὶ ἀλλότριον πάσης τῆς τοῦ ὀργιζομένου ὀργῆς. οὕτως καὶ ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἰδίον τι ἔχει· ἔ(στ)ι γὰρ ὁ θυμὸς 5 τῆς προθέσεως τῆς τοῦ θυμῷ ἐλέγχοντος, βουλομένης τὸν ἐλεγχόμενον διὰ τοῦ ἐλέγχου ἐπιστρέφειν. ἐλέγχει καὶ λόγος, ὡς παιδεύει λόγος· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐλέγχει λόγος, ὡς ἐλέγχει θυμὸς. οἱ γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ λόγου ἐλέγχῳ μὴ ὠφεληθέντες δεήσονται ἐλέγχου τοῦ ἀπὸ τοῦ θυμοῦ.

- 10 Ἐλέγομέν τινα εἶναι καὶ μεταμέλειαν θεοῦ αὐτόθεν ἀπεμφαι-
νουσαν, ἐπεὶ γέγραπται· μεταμελήμαί ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς
314^v βασιλείαν. | ἀξίως δὲ ζητήσεις καὶ τὴν μεταμέλειαν, καὶ μὴ νομοῦς
συγγενεῖάν τινα ἔχειν τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ τῇ μεταμελείᾳ τῶν
μετα(με)λουμένων. ὡς γὰρ ἐξαιρετόν τι εἶχεν ὁ λόγος αὐτοῦ, ἐξαι-
15 ρετόν (τι) ἢ ὀργὴ αὐτοῦ, ὑπερέχον τι ὁ θυμὸς αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν
τούτοις συγγενὲς ἦν τοῖς ὁμωνύμοις, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ με-
ταμέλεια αὐτοῦ ὁμώνυμόν ἐστι τῇ ἡμετέρᾳ μεταμελείᾳ· ὁμώνυμα δὲ
ἐστίν, ὦν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τὸ ὄνομα τῆς || οὐσίας λόγος 263
ἕτερος. μόνον οὖν ὄνομα κοινὸν θυμοῦ θεοῦ καὶ θυμοῦ οὐτινοσοῦν,
20 καὶ μόνον ὄνομα κοινὸν ὀργῆς οὐτινοσοῦν καὶ ὀργῆς θεοῦ. οὕτως
καὶ ἐπὶ μεταμελείας νοητέον. καὶ ζητήσῃ ὁ δυνάμενος, τί μεταμέλεια
ἐργάζεται θεοῦ, τί ἐργάσατο. τὸν Σαοὺλ καθείλε βασιλεύοντα παρα-
νόμως, ἀνέστησε βασιλεῖα τῷ λαῷ τὸν κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ·
εἶπε γὰρ διὰ τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην μεταμέλειαν· εὐῆρον ἄνδρα κατὰ
25 τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ υἱὸν Ἰεσσαί. ἀλλὰ ταῦτά μοι προοίμια
πάντα ἐστὶ διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ τοῦ Ἰερεμίου ἀναγνώσεως
οὕτως ἔχει· ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην. (19.) 2. ζητοῦμεν γὰρ,
μήποτε ὡς ὁ πάντων θυμὸς κακὸς ὁ δὲ τοῦ θεοῦ ἐλεγκτικός, καὶ
πάντων μὲν ἢ ὀργὴ χαλεπὴ ἢ δὲ καλουμένη τοῦ θεοῦ παιδευτικὴ,

1 Vgl. Act. Paul. — 2 ff. Vgl. in Matth. Tom. 15, 11 (Lo 3, 349): ἀγαθοῦ θεοῦ ὀνομαζόμενος θυμὸς ἔργον σωτήριον ποιεῖ ἐλέγχων, καὶ ἡ λεγομένη ὀργὴ αὐτοῦ, ἐπεὶ ἐστὶν ἀγαθοῦ θεοῦ, παιδεύει. — 11 I Sam. 15, 11. — 17—19 Vgl. Aristot. Cat. 1; wörtliches Citat. — 24 Vgl. Act. 13, 22 (Psal. 88, 21 I Sam. 16, 12. 13 13, 14).

1 [ὦν] ζῶον] ὁ ζῶν Ru vgl. zu S. 176, 20 | 4 ὀργῆς] hierauf wird eine Angabe vermisst, was das ξένον der göttlichen ὀργῆ sei, wie das beim λόγος S. 176, 23 ff. und θυμὸς Z. 4 ff. geschieht. Das Eigentümliche der göttlichen ὀργῆ besteht darin, dass sie παιδευτικὴ ist (vgl. S. 176, 16 u. Z. 28, 29 u. ob.) | ἔστι Gh | 6 ἐπιστρέφειν Gh Co ἐπιστρέφει S | 7 λόγος] ὀργὴ Diels | 8 λόγον übergesch. Scorr. | 10 ἐλέγομέν] ἔλεγχον μὲν S ἔλεγον μὲν Gh | 12 μεταμέλειαν Gh Co ἐπιμέλειαν S | 14 μεταμε-
λουμένων Co | 15 τι¹ Ru vgl. S. 3, 27 Anm. | 16 I. τούτων? | 21 μεταμελείᾳ S w. e. sch. | 26 τὸ Co τί S | 27 οὕτως Co οὐχ' ὡς S ἦτις Gh | ἔχειν Co ἔχει S | 28 κα-
κός] κακὸν S.

- καὶ πάντων μὲν ἡμῶν (ἢ) μεταμέλεια κατηγορεῖ ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ τοῦ πρὸ τῆς μεταμελείας, ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ οὐ τοῦ θεοῦ κατηγορεῖ ἢ μεταμέλεια αὐτοῦ, ἀλλὰ τῶν ἔξω πραγμάτων ἐφ' οἷς ἢ μεταμέλεια λαμβάνεται, οὕτω δει νοῆσαι καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ θεοῦ ἑτερογενῆ
- 915^r τυγχάνουσαν παρὰ τὴν ἡμετέραν | ἀπάτην, ἣν ἀπατώμεν. τίς οὖν ἢ παρὰ (ταύ)την τοῦ θεοῦ ἀπάτη, ἣντινα νοήσας ὁ προφήτης, ὅτε ἐπαύσατο ἀπατώμενος, φησὶ γνοῦς τὴν ὠφέλειαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἡπατήσθαι τὸ ἐπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην;
- Καὶ πρῶτον χρῆσομαι παραδόσει Ἑβραϊκῆ, ἐλληλυθυία εἰς ἡμᾶς
- 10 διὰ τινος φηγόντος διὰ τὴν Χριστοῦ πίστιν καὶ διὰ τὸ ἐπαναβεβηκέναι ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ ἐλληλυθότος ἔνθα διατρίβομεν. ἔλεγε δὴ τινα εἶτε μῦθον φαινόμενον εἶτε λόγον δυνάμενον προσάγειν τοὺς ἀκούοντας τῷ ἐπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην. ἔλεγε δὴ τινα τοιαῦτα· ὁ θεὸς οὐ τυραννεῖ, ἀλλὰ βασιλεύει, καὶ βασιλεύων οὐ βιά-
- 15 ζεται, ἀλλὰ πείθει, καὶ βούλεται ἐκουσίως παρέχειν ἑαυτοὺς τοὺς ὑπ' αὐτῷ τῇ οἰκονομίᾳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθὸν τινος ἦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐκούσιον αὐτοῦ. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐπιστάμενος ἔλεγεν ἐν τῇ πρὸς Φιλίμονα ἐπιστολῇ τῷ Φιλίμονι περὶ τοῦ Ὀνησίμου· ἵνα μὴ κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθὸν σου ἦ ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον.
- 20 ἡδύνατο τοίνυν ὁ τῶν ὄλων θεὸς ποιῆσαι νομιζόμενον ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἵνα ἐξ ἀνάγκης ἐλεημοσύνας διδῶμεν καὶ ἐξ ἀνάγκης σωφρονῶμεν, ἀλλ' οὐ βεβούληται. διὸ μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης προστάσσει ἡμῖν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, ἵνα ἐκούσιον ἦ τὸ γινόμενον. ὁδὸν οὖν, ἢ οὕτως εἶπω, ζητεῖ πῶς ἂν ἐκουσίως τις ποιῆσαι, ἃ ὁ θεὸς
- 25 βούλεται. ἔλεγεν οὖν μοι ἢ παραδόσις καὶ τοιοῦτόν τι· ἐβούλετο τὸν Ἱερεμίαν πέμπαι προφητεύσοντα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ πρὸ πάντων τῶν ἔθνῶν τῷ λαῷ. ἔπει δὲ αἱ || προφητεῖαι σκυθρωπότερόν 264
- 915^v τι εἶχον (ἀπήγγελλον γὰρ κολάσεις, ἃς ἕκαστος κατὰ τὴν | ἀξίαν κολασθήσεται), καὶ ἤδει τὴν προαίρεσιν τοῦ προφήτου μὴ βουλομένου
- 30 τὰ χείρονα προφητεύσαι τῷ λαῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ᾤκονόμησεν εἰ-

9 Vgl. Z. 25. S. 184, 12ff.; ferner Hom. in Jes. 6, 1 9, 1 Hieron. ep. 18, 15 und dazu TU NF 1, 3, 76—83. — 11 Vgl. in I Kor. 7, 28 (Cat. Cram. V, 145, 33f.): πότε φεῖξομαι τὸ εἶναι δοῦλος ἀχρεῖος; ἐὰν φιλοτιμώτερος ὢν, ἐὰν ἐπαναβαίνης ἀπὸ τῶν διαταγαγμένων und etwa in Matth. Tom. 12, 37 (Lo 3, 191): ἀναβαίνουσι διὰ τῶν ἐπαναβεβηκότων ἔργων καὶ λόγων. — 19 Philem. 14. — 20 ff. Vgl. de or. 29, 15 (Orig. II, 390, 23f.): οὐ γὰρ βούλεται ὁ θεὸς τινι τὸ ἀγαθὸν ὡς κατὰ ἀνάγκην γενέσθαι, ἀλλὰ ἐκουσίως, u. ὁ. — 25 ff. Vgl. Hier. Comm. 979.

1 ἡμῶν ἢ] ἢ Blass | 6 παρὰ ταύτην] oder παρὰ τὴν als Dublette aus der vor. Z. zu streichen | ἀπάτη Gh Co ἀπάτην S | 10 ἐπαναβεβηκέναι ἀπὸ] ἐπινοηκέναι τὰ Gh | 11 νόμου] λόγου S, kaum haltbar vgl. ob. | 18 τῷ Gh τὸ S | 24 τις Gh τι S | 27 ἐπει δὲ Gh ἐπειδὴ S.

πειν· ἴλαβε τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ ποτιεὶς πάντα τὰ ἔθνη πρὸς
 ἃ ἐγὼ ἐξαποστελῶ σε πρὸς αὐτούς· προσέταξεν οὖν ὁ θεὸς τῷ
 Ἰερεμίᾳ λαβεῖν ποτήριον, προτρεπόμενος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ
 ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου, φησί· καὶ ἐξαποστελῶ σε πρὸς
 5 πάντα τὰ ἔθνη ἔχοντα τοῦτο τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου.
 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰερεμίας ὅτι ἀποστέλλεται πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι
 διακονήσων αὐτοῖς ποτήριον ὀργῆς, ποτήριον κολάσεως, μὴ ὑπο-
 νοήσας ὅτι καὶ Ἰσραὴλ μέλλει πίνειν ἀπὸ τοῦ τῆς κολάσεως ποτη-
 ρίου, ἀπατηθεὶς ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ ποτίσαι πάντα τὰ ἔθνη.
 10 λαβὼν τὸ ποτήριον ἤκουσε· καὶ ποτιεὶς πρῶτον τὴν Ἱερουσαλήμ.
 ἐπεὶ οὖν ἄλλο μὲν προσεδόκησεν, ἄλλο δὲ αὐτῷ ἀπήντησεν, ἐπὶ τούτῳ
 δὴ φησιν· ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην·

Παρακλήσιον ταύτη τῇ διηγῆσει ἀπεδίδου καὶ ἐν τῷ Ἑσατῶ κα-
 κεινος γὰρ οὐκ εἰδὼς τί μέλλει προστάσσεσθαι λέγειν τῷ λαῷ,
 15 ἀκούει τοῦ θεοῦ κατὰ τὰ γεγραμμένα λέγοντος· τίνα ἀποστείλω,
 καὶ τίς πορεύεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; ὁ δὲ, φησὶν, ἀπεκρίνατο·
 ἰδοὺ (ἐγὼ) εἰμι· ἀπόστειλόν με· ἀκούει· πορεύθητι καὶ εἰπον τῷ
 λαῷ τούτῳ· ἀκοῆ ἀκούσατε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε
 καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου· καὶ τὰ
 20 ἔξῃς. ἐπεὶ οὖν μὴ εἰδὼς ὁ μέλλει προφητεύειν καὶ ὅτι μέλλει ἀπει-
 λειν τῷ λαῷ τοιάδε εἶπεν· ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι· ἀπόστειλόν με, διὰ
 110 τούτο, φησὶν, ἐν τοῖς ἔξῃς ὀφονὴ λέγοντος· βόησον, ὁ δὲ οὐκ ἀπε-
 κρίνατο ὡς πρόθυμος ποιῆσαι τὸ προστασόμενον, ἀλλ' εἶπε· τί
 βοήσω; εὐλαβειτο γὰρ μήποτε πάλιν ἀκούσῃ ὡς ἐπὶ τῆς προτέρας
 25 προφητείας· πορεύθητι καὶ εἰπον τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῆ ἀκούσατε
 καὶ οὐ μὴ συνῆτε· τί οὖν βοήσω; πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα
 δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου· καὶ τὰ ἔξῃς. οὐδὲν ἤκουσεν ἐν τού-
 τοις κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ. ταῦτ' ἔλεγεν ἡμῖν ἐκεῖνος παραδιδούς τὸ
 ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην·

30 (19), 3. Ἐγὼ δὲ εὐχομαι, ἃ λαμβάνω ἀπὸ τῶν διδόντων μὴ τηρῆσαι
 μόνον μηδὲ κατορύξαι τὸ τάλαντον τῶν λεγόντων μοι εἰς τὴν γῆν·
 μηδὲ τὴν μνᾶν τῶν διδασκόντων τι χρήσιμον ἀποδῆσαι ἐν σουδαρίφῃ,

1 Jerem. 32, 1. — 8 ff. Vgl. Jerem. 32, 1. — 10 Vgl. Jerem. 32, 4? — 15 Jes.
 6, 8. — 17 Jes. 6, 8. — Jes. 6, 9. 10. — 21 Jes. 6, 8. — 21 ff. Jes. 40, 6. — 25
 Jes. 6, 9. — 26 Jes. 40, 6. — 31 Vgl. Matth. 25, 25. — 32 Vgl. Luk. 19, 20.

8 Ἰερεμίᾳ S* Ἰερεμίᾳ Scott. | 9 τοῦ] übergesch. Scott. | 12 δὴ Gh δέ S |
 17 ἐγὼ Co | 18 βλέψατε S* βλέπετε Scott. | 20 ὃ, τι? Koetschau | 27 αὐτῆς] so
 A' S' G', vgl. Hexapla; vgl. de or. 17, 2 (Orig. II, 339, 11. 14), in Psal. 36 Hom. 1, 2
 (Lo 12, 157) und Tischendorf über cod. c su Mark. 1, 3 ἀνθρώπων LXX | 28 πα-
 ραδιδούς Blass vgl. S. 184, 22 παραδούς S | 31 μόνον] μόνα S.

ἀλλὰ πλεονασμὸν ποιῆσαι τῶν μαθημάτων ὧν λαμβάνω ἀπὸ τοῦ
 παραδιδόντος καὶ δυναμένον παραδοῦναι χρήσιμα. εὐχομαι τὴν μὲν
 εἴτε εὐαγγελίου εἴτε ἀποστόλου εἴτε προφήτου εἴτε νόμου ποιῆσαι
 πόλλαπλασίονα. ταῦτ' οὖν ἀκούσας ἐσκόπουν κατ' ἑμαυτὸν περι
 5 τοῦ ἡπάτησάς με, κύριε, καὶ ἡπατήθην. καὶ σκοπῶν εὐχομαι εὐ- 285
 ρίσκειν τι εἰς τὸν τόπον ἀληθές. μήποτε οὖν, ὡς πατήρ υἱὸν ἐτι
 νήπιον ὄντα ἀπατᾶν ἐπὶ συμφέροντι βούλεται, οὐκ ἄλλως δυνάμενον
 ὠφελῆθῆναι ἂν μὴ ὁ παῖς ἀπατηθῆ, ὡς ἰατρός ἀπατᾶν τὸν κάμνοντα
 πραγματεύεται, μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι ἂν μὴ ἀπάτης παρα-
 10 δέξεται λόγους, οὕτω καὶ ὁ τῶν ὄλων θεός, ἐπεὶ προκειμενον ἔχει
 ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. λεγέτω ὁ ἰατρός τῷ κάμνοντι·
 316^v τμηθῆναι σε δεῖ, καντηριασθῆναι σε δεῖ, ἄλλα χαλεπότερα παθεῖν
 σε δεῖ· οὐκ ἂν παράσχοι ἑαυτὸν ἐκεῖνος. ἀλλ' ἐνιοτε ἄλλο λέγει,
 καὶ ἐκρύψεν ὑπὸ τὸν σπόγγον ἐκεῖνο τὸ τέμνον, τὸ διαιροῦν οἰδή-
 15 ριον, καὶ πάλιν κρύπτει, ἐν οὕτως ὀνομάσω, ὑπὸ τὸ μέλι τὴν τοῦ
 πικροῦ φύσιν καὶ τὸ ἀηδὲς φάρμακον, βουλόμενος οὐ βλάψαι ἀλλ'
 ἰάσασθαι τὸν θεραπευόμενον. τοιούτων φαρμάκων πεπλήρωται ὅλη
 ἡ θεία γραφή. καὶ τινὰ μὲν ἐστὶ χρηστὰ κρυπτόμενα, τινὰ δὲ ἐστὶ
 πικρὰ κρυπτόμενα. ἂν ἴδῃς πατέρα ἀπειλοῦντα ὡς μισοῦντα τὸν
 20 υἱὸν καὶ λέγοντα τῷ υἱῷ φοβερὰ καὶ μὴ ἐπιδεικνύμενον τὴν φιλο-
 στοργίαν, ἀλλὰ κρύπτοντα τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν υἱόν, ὄφει ὅτι
 ἀπατᾶν βούλεται τὸ νήπιον· οὐ γὰρ συμφέρει τῷ υἱῷ τὸ ἐπιστάσθαι
 τὴν ἀγάπην τοῦ πατρὸς, τὴν προαιρεσιν τὴν φιλικὴν· ἐκλυθῆσεται
 γὰρ καὶ οὐ παιδευθῆσεται. διὰ τοῦτο κρύπτει μὲν τὸ γλυκὺ τῆς
 25 φιλοστοργίας, δεικνύσι δὲ τὸ πικρὸν τῆς ἀπειλῆς.

Τοιούτον τι ποιεῖ ἐκ τοῦ ἀνα λόγον πατρὶ καὶ ἰατρῷ ὁ θεός.
 ἐστὶ πικρὰ τινα, ἃ καὶ τὸν δικαιοτάτον μὲν ἴσται καὶ τὸν σοφώτα-
 τον . . . πάντα γὰρ τὸν ἁμαρτήσαντα ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις κολασθῆναι
 δεῖ. μὴ κλανᾶσθε, θεὸς οὐ μνηστῆριζεται. εἴτε πόρνος εἴτε μοι-
 30 χὸς εἴτε μαλακὸς εἴτε ἀρσενοκοίτης εἴτε κλέπτης εἴτε μέθυσος εἴτε
 λοιδορὸς εἴτε ἄρπαξ, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. τοῦτο
 ἂν νοηθῆ καὶ ἀκριβωθῆ ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων ἰδεῖν τὸ ἱατρικὸν
 οἰδήριον ὑπὸ τὸν σπόγγον, ὑπὸ τῶν μὴ δυναμένων (νοῆσαι) τὸ

8 Vgl. Clem. Alex. Strom. VII, 9, 53: καθάπερ ἰατρός πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ
 σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται. — 11 Vgl. Philo quod deus sit immut. I, 282.
 283 M: τίς γὰρ ἂν τῶν ἐν φρονούντων εἴποι τῷ θεραπευομένῳ· ὡ οὗτος, τεμῆσθ,
 κεκαὶ η, ἀκρωτηριασθήσθ κτλ. — 28 f. Vgl. Prov. 3, 11. — 29 Gal. 6, 7. — Vgl.
 I Kor. 6, 9, 10.

18 παράσχοι Hu παράσχοιεν S | 26 ἀνα λόγον Diels vgl. S. 161, 5 ἀνα-
 λόγον Co ἀνάλογον S | 27 καί] zu streichen? Blass | σοφώτατον] dahinter fehlt
 ein Satz mit δὲ | 33 νοῆσαι] πιεῖν Co.

317^ε πικρὸν φάρμακον ὑπὸ τὸ μέλι, ἐκκαθήσει τις. τις γὰρ | ἡμῶν οὐ
 σύννοιδεν ἑαυτῷ πίνοντι οὐ μετὰ βουλήs καὶ μεθυσθέντι; τις ἡμῶν
 καθαρεύει ἀπὸ κλοπῆs καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ πεπορικέναι τὰ ἐπιτήδεια
 δεόντως; ἀλλ' ὄρα τί λέγει ὁ λόγος· μὴ πλανᾶσθε, ὅτι οὗτοι βασι-
 5 λειαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. τὸ κατὰ τὸν τόπον μυστήριον κε-
 κρύφθαι δεῖ, ἵνα μὴ ἐκκαθήσῃ ὁ πολὺς, ἵνα μὴ μαθῶν τὰ πράγματα
 προσδοκήσῃ τὴν ἔξοδον οὐχ ὡς ἀνάπανσιν, ἀλλ' ὡς κόλασιν. ἢ τις
 εὐρέθησεται Παῦλος ὁ δυνάμενος λέγειν· κάλλιον γὰρ ἀναλῦσαι καὶ
 σὺν Χριστῷ εἶναι; ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι τοῦτο λέγειν. οἶδα γὰρ ὅτι
 10 ἂν ἐξέλθω, τὰ ἐμὰ ξύλα καυθῆναι ἐν ἐμοὶ δεῖ. ξύλα δὲ ἔχω τὰς
 λοιδορίας, ξύλα || ἔχω τὰς μέθας, ξύλα τὰς κλοπὰς, καὶ ἄλλα μυρία 220
 ξύλα ἐπικλοδομήσά μου τῇ οἰκοδομῇ. ὄργῃς ὅτι ταῦτα πάντα λαν-
 θάνει τοὺς πολλοὺς τῶν πεπιστευκότων, καὶ καλῶς λανθάνει· καὶ
 ἕκαστος ἡμῶν οἴεται, ἐπεὶ μὴ εἰδωλολάτρησεν, ἐπεὶ μὴ πεπόρνευκεν
 15 (εἴθε καὶ ἐπὶ τῶν τοιοῦτων καθαρεύοιμεν), ὅτι ἀπαλλαγείς τοῦ βίου
 σωθήσεται. οὐ βλέπομεν ὅτι τοὺς πάντας ἡμᾶς παρασταθῆναι δεῖ
 ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ
 τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον. οὐ βλέπο-
 μεν τὸν εἰρηκότα· πλὴν ὑμᾶς ἔγνωμεν ἐκ πάντων, τῶν φυλῶν τῆs
 20 γῆs· διὰ τοῦτο ἐδικίκησά ἐφ' ὑμᾶς ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν,
 οὐχὶ τινὰ μὲν τινὰ δὲ οὐ.
 Ἐπεὶ τοίνυν ὁ ἱατρὸς ἐνίοτε ἀποκρύπτει τὸν ἱατρικὸν οἶδῆρον
 ὑπὸ τὸν ἀπαλὸν καὶ τρυφερὸν σπόγγον, κρύπτει δὲ καὶ ὁ πατήρ
 317^ν τὴν φιλοστοργίαν διὰ τῆs ἐμφάσεως τῆs ἀπειλήs, καὶ αἱ ἀπάται | αἱ
 25 μὲν ἀφαιροῦσι τὰ στεατώματα καὶ τοὺς κισσοὺς καὶ εἴ τι ἄλλο
 βλάπτει τὴν τοῦ σώματος κατασκευήν, ἣ δὲ περιαιρεῖ τὴν ἀπαυδεν-
 σίαν καὶ τὴν χαλνύωσιν· τοιοῦτον δὴ τι νενόηκε ποιεῖν τὸν θεὸν ὁ

1 ff. Vgl. in I Kor. 5, 10 (Cat. Cram. V, 98, 17—20): ἀλλὰ ταῦτα μὲν δυνά-
 μεθα ἑαυτοῖς συνειδέναί οἱ πολλοὶ ὅτι οὐκ ἔχομεν τὰ κακὰ ταῦτα· ἐπὶ δὲ τῶν
 ἐξῆs καὶ ἑμαυτὸν φοβοῦμαι, μήπως ἔνοχός εἰμι τοῖs ἄλλοιs ἁμαρτήμασιν·
 λέγει γάρ· ἢ λοιδορὸs ἢ μέθυσος ἢ ἀρπαξ·. — 4 Vgl. I Kor. 6, 9. 10. — 8 Vgl.
 Phil. 1, 23. — 9 ff. Vgl. I Kor. 3, 12. 13. — 16 II Kor. 5, 10. — 18 ff. Vgl. Sel.
 in Ezech. 7, 3 (Lo 14, 138): ἰδώσω ἐπὶ σὲ πάντα τὰ βδελύγματα σου. οὐ γὰρ
 τινὰ μὲν δίδωσι, τινὰ δὲ οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ πάντα ἐξαφανίζει. καὶ εἰ δεῖ οὕτως
 εἰπεῖν, καὶ εὐεργετῶν καὶ χαριζόμενος . . . δίδωσιν ἐπ' αὐτοῖs πάντα τὰ βδελύγματα
 αὐτῶν, ὡs ἔστι μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀμώς κτλ. — 19 Amos 3, 2. — 24 Vgl.
 in Joh. Tom. 6, 54 (Br I, 173, 21): ἔμφασιs μὲν οὖν πολλῆs ὠμότητος κτλ.

8 καθαρεύει V καθαρεύει S κατὰ καθαρεύει Co | πεπορικέναι Gh πε-
 πορηκέναι S | 11 τὰς² Scott. τὰ S* | 14 ἐπεὶ] od. ὅτι (ἐπεὶ)? ὅτι S | 15 καθαρεύ-
 οἰμεν Co καθαρεύομεν S | 19 πάντων S· πασῶν Lo LXX | 20 πάντα τὰ ἐπιτηδεύ-
 ματα] vgl. Jerem. 18, 11? πάσας τὰς ἁμαρτίας LXX | 24 ἐμφάσεως] ἐμφράσεως
 S ἐκφράσεως Gh, doch vgl. ob. | 27 δῆ] δέ S.

- προφήτης μυστικῶς καὶ λέγει ἰδὼν ἃ ἠπάτηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπὶ καλῶ [καὶ λέγει] ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην. ἦγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τηλικαύτην (χάριν), ἐπὶ τὸ εὐξασθαι καὶ εἰπεῖν τῷ θεῷ· ἀπάτησόν με, εἰ τοῦτο συμφέρει. ἄλλη γὰρ ἡ ἀπάτη ἢ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, 5 ἄλλη ἡ ἀπάτη ἢ ἀπὸ τοῦ ὄψεως. ὄρα τί λέγει ἡ γυνὴ τῷ θεῷ· ὄ φίς ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. καὶ ἡ μὲν ἀπάτη ἢ ἀπὸ τοῦ ὄψεως ἐξεῖλε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ ἀπάτη ἢ γενομένη τῷ προφήτῃ (τῷ) εἰπόντι· ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην· ἦγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τηλικαύτην τῆς προ- 10 φητείας χάριν, ἐπὶ τὸ αὐξῆσαι ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν, ἐπὶ τὸ τελειωθῆναι αὐτὸν καὶ δυναθῆναι ὑπηρετήσασθαι μετὰ τοῦ μὴ φοβηθῆναι ἄνθρωπον τῷ βουλήματι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς νοοῦντες καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ (εἰς τὸ μέλλον) εὐξώμεθα ἀπαταῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. μόνον μὴ ὁ ὄφις ἀπατησάτω ἡμᾶς. καὶ 15 ἀλλαχῶ τούτῳ συγγενὲς γέγραπται, ὅτι εἰρηται ἐν τῷ Ἰσαΐα· κύριος γὰρ ἐκέρασεν αὐτοῖς πνεῦμα πλανήσεως. ἐπιστήσεις κάκει τί ποιεῖ τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως κιννάμενον ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καλῶς δέ, ὅτι οὐκ ἄκρατον δέδωκεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τῆς πλανήσεως, ἀλλ', ὡς ἀνόμασεν ὁ προφήτης, ἐκέρασεν αὐτό.
- 20 (19.) 4. Παρακινδυνεύσαι θέλω καὶ παράδειγμα δοῦναι ὠφελημένων 318^r ἠπατημένων. | εἰσὶ τινες οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν ἀγνείαν καὶ τὴν καθαρότητα, καὶ ἄλλοι οἱ διὰ τοῦτο ἀσκοῦσι τὴν μονογαμίαν, ἐπεὶ προσεδόκησαν ἀπόλλυσθαι τὸν συνουσιάσαντα || γαμικῶς, ἀπόλλυσθαι 267 τὸν διγαμήσαντα. συγκρίνωμεν καθ' ἑαυτούς, τί λυσιτελεῖ τῇ μονο- 25 νογίᾳ, ἠπατηθῆναι καὶ οἰεσθαι κολάζεσθαι καὶ αἰωνίῳ κολάσει παραδίδοσθαι τὴν δίγαμον, ἢ να μείνη μονόγαμος καὶ καθαρά, ἢ γνῶναι τὸ ἀληθές καὶ διγαμῆσαι; νομίζω, παντὸς οὐτινοσοῦν βλέποντος τὸ ἀκόλουθον ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι μακαριώτερον μὲν ἦν τὸ καθαρεύειν καὶ μὴ διγαμεῖν μὴ ἠπατημένην καὶ ὄραν ὅτι μετέχει μὲν σωτηρίας τινὸς 30 καὶ ἡ δίγαμος, οὐ μὴν τσαύτης μακαριότητος, ὅσης παρὸν διγαμεῖν καθαρεύουσα· εἰ δὲ μὴ δύναται τοῦτο, βέλτιον τὸ ἠπατηθῆναι ὡς

5 Gen. 3, 13. — 11 Vgl. Jerem. 1, 8? — 15 Jes. 19, 14. — 24 ff. Vgl. in I Kor. 6, 12 (Cat. Cram. V, 109, 20—27): πάση παρθένῳ ἔξεστι γαμεῖσθαι· ἀλλ' ἡ καλὴ καὶ ἀγαθὴ οὐχ ὡς μὴ ἔξδν γαμεῖν ἀπέχεται τοῦ γαμεῖν, ἀλλ' ἀναβᾶσα τὴν ἐξουσίαν . . . ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς τελευτήσαντος οὐ κεκῶλυται ἡ διγαμία παντελῶς . . . ἀλλ' ἀκούσασα ἡ καλὴ γυνὴ μακαριώτερα ἔστιν, ἢν οὕτως μείνη κτλ. (Vgl. auch a. a. O. S. 126. 127.)

2 καὶ λέγει] τέλει? Koetschau | 8 χάριν, ἐπὶ τὸ] vgl. Z. 10 ἔστιν S | 8 τῷ Blass | 18 εἰς τὸ μέλλον Gh | 21 ἀσκοῦσι τὴν] vgl. Z. 22 ἀσκοῦντες S | 24 τί] ὅτι S | τῷ Gh τῷ S.

ἀπολλυμένων διγάμων και διὰ τὴν ἀπάτην καθαρεύειν, ἢ τὸ ἀληθὲς ἔγνωκεναι και ἐν ἐλάττονι γεγονέναι τῶ τῶν διγάμων τάγματι. τοιοῦ-
 τόν τι εὐρήσεις και ἐπὶ τινων ἀσκούντων τὴν ἀγγελίαν και τὴν καθα-
 ρότητα τὴν παντελῆ. πολλὰ δ' ἂν και ἄλλα εὐρεθῆι κατα ἀπάτην
 5 ὑφ' ἡμῶν γινόμενα και ὠφελούντα ἡμᾶς. πόσοι δὲ νομιζόμενοι σοφοί,
 εὐρόντες τὸ περὶ κολάσεως ἀληθὲς και διελθόντες δῆθεν τὰ τῆς
 ἀπάτης, ἐν χείροσι γέγονασι βίῃ; ἐλνοιτέλει αὐτοὺς φρονεῖν, ὡς ἐφρό-
 νουν πρότερον περὶ τοῦ ἰὸ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει και ὅτι
 10 ἰτὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται και ὅτι ἔξουσιν εἰς ὄρασιν πάσῃ
 318^v ἄλλο τι φαντασθέντες παρὰ τὴν πρώτην | αὐτῶν ἔννοιαν ἠμέλλουσι
 τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ και τῆς ἀνοχῆς και τῆς
 μακροθυμίας καταφρονεῖν, ὅρα εἰ μὴ ἀληθῶς διὰ τοῦτο, ἐπεὶ μὴ
 ἔδοξαν ἡπατήσθαι, ἐθησαύρισαν αὐτοῖς ἰόργῃν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς και
 15 ἀποκαλύψεως και δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν θησαυρίσαντες εἰ
 ἡπατήθησαν. ταῦτα διὰ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀπάτην, ἐπεὶ εἶπεν ὁ προφήτης·
 ἠπάτησάς με, κύριε, και ἡπατήθην.
 Παρέλθωμεν δὲ ἰδίᾳ και (εἰς) τὸ ἠπατήθην. διὰ τί οὐκ εἶπε μόνον
 τὸ ἠπάτησάς με, κύριε, ἀλλὰ προσέθηκε και τὸ ἠπατήθην; ἔστιν
 20 ἐνίοτε ἐπινοῆσαι [τι] ἐνεργούντά τινα τὴν ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσό-
 μενον ἀπατηθῆναι και οὐκ ἀπατώμενον. ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ τὸ
 ἀπατᾶν, ὁ δὲ μὴ φυλάξῃται τὸ ἀπατηθῆναι ἀλλ' ἐμπέσῃ εἰς τὴν
 ἀπάτην, εἶποι ἂν· ἠπάτησάς με, κύριε, και ἡπατήθην. ἐγὼ δὲ γενό-
 μενος κατὰ τὸν τόπον και τοιαῦτά τινα εἶποιμι (ἂν)· ὃ ἐὰν λέγῃ μοι
 25 ὁ ὄφρις, κἂν ἀληθῆ μοι λέγῃ κἂν ἀπατᾶν με θέλῃ, ὑφορῶμαι αὐτοῦ
 τοὺς λόγους πειθόμενος ὅτι, εἴτε ἀπατᾷ με εἴτε ἀληθεύει, βλάπτει με.
 και ἡ ἀλήθεια γὰρ αὐτοῦ βλάπτει· οὐδὲν ὠφέλιμον ἀπὸ τοῦ ὄφρεως
 γίνεται, ἐπεὶ μὴ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ἐνεργεῖν.
 ὃ ἐὰν δὲ λέγῃ μοι ὁ θεὸς και πείθωμαι ὅτι θεὸς ἐστιν ὁ λέγων,
 30 ἔτοιμός εἰμι παρέχειν || ἑμαυτόν. ἀληθεύει, δέχομαι· ἀπατᾶν με βού-

268

1/2 Vgl. in Luc. Hom. 17 (Lo 5, 151): Puto enim monogamum et virginem et eum, qui in castimonia perseverat, esse de ecclesia Dei; eum vero qui sit digamus . . . esse de secundo gradu et de his, qui invocant nomen Domini et qui salvantur quidem in nomine Jesu Christi, nequaquam tamen coronantur ab eo. — 5 ff. Vgl. in Matth. Tom. 17, 19 (Lo 4, 126): Ὑσον οὖν ἀνθρωποὶ ἔσμεν και οὐ συμφέρει ἡμῖν τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ . . . κεκρυμμένης ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαβῶμεν, θεωρεῖν, ἀναγκαιῶς ὠμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ἵνα ἀνθρώποις λαλήσῃ ὡς ἀνθρωπος κτλ. — 8 ff. Jes. 66, 24. — 10 Vgl. Matth. 3, 12 Luk. 3, 17. — 11 Vgl. Röm. 2, 4. — 14 Vgl. Röm. 2, 5. — 28 Vgl. Matth. 7, 18.

5 γινόμενα Blass γενόμενα 8 | 11 ἔννοιαν μέλλουσι Diels Lietzmann ἐν οἷς μέλλουσι 8 | 14 αὐτοῖς Hu αὐτοῖς 8 | 18 εἰς nach Koetschau | 22 ἐμπέσῃ V ἐμπέσει 8.

λεται, ἐκὼν ἀπατῶμαι, θεός με μόνος ἀπατάτω. καὶ ἐπεὶ παρέχω
 ἐμαντόν, πειθόμενος θεὸν εἶναι τὸν λέγοντα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ οὐ
 περιεργάζομαι, θέλων ἀπατώμενος μὴ ὑπ' ἄλλον, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 319^α ἀπατηθῆναι, διὰ τοῦτο λέγω ὅτι οὐ μόνον | σὺ ἐνήργησας τὸ ἀπατᾶν,
 5 ἀλλ' ὅτι καὶ γὰρ πέπονθα τὸ ὑπὸ σοῦ ἀπατᾶσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο
 λέγω ὅτι ἠπάτησάς με, κύριε, καὶ ἠπατήθην. τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ
 τὸν θεὸν εἶναι ἀπατῶντα καὶ ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἀπατώμενον;
 ἠεράτησας (καὶ) ἠδυνάσθης. τότε με κρατεῖ, ἐὰν με κατ' ἀρχὰς
 ἔτι νῆπιον ἐν Χριστῷ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δύναται. ἐὰν δὲ μὴ
 10 κρατήσῃ, τότε μοι χρεῖα πόνων. ἠεράτησας καὶ ἠδυνάσθης.

(19.) 5. Ἐξῆς τούτοις λέγει ἠεγενόμεν ἐἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν
 διετελέσα μκκτηριζόμενος. καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόπον ταῦτα ἠκονον,
 ὅτι Ἰερεμίας γέγονε κατὰ χρόνους ἁμαρτωλοτάτων (ἐκ' αὐτοῦ γοῦν
 γέγονεν ἠ αλχμαλωσία), καὶ οὕτως ἠσαν ἁμαρτωλοὶ ὥστε μκκτηριζειν
 15 καὶ γελᾶν καὶ χλευάζειν, εἰ ποτε ὁ προφήτης τὸ προοίμιον ἔλεγε τὸ
 προφητικόν, τὸ ἠτάδε λέγει κύριος. ἐγέλων οἱ ἀκούοντες καὶ ἐμκκ-
 κτηριζον τὰ λεγόμενα. ἐφυλάξατο εἰπεῖν τὸ ἠτάδε λέγει κύριος ὁ
 ἀπατηθεὶς καὶ ὠφελῆθεὶς ἐκ τοῦ ἀπατᾶσθαι. διὸ καὶ αὐτὸς βουλό-
 μενος ἀπατᾶν ἐπὶ τῷ ὠφελείσθαι ἐκ τοῦ ἀπατᾶν ἔλεγεν ὅτι ἐμοὺς
 20 ἠμῖν λαλῶ, ἐπεὶ οὐκ ἀκούετε τοὺς τοῦ κυρίου λόγους. εἰτα ἐκείνοι
 παρείχον τὰς ἀκοὰς ὡς λόγοις Ἰερεμίου καὶ ἠκονον λόγων θεοῦ.
 ταῦτα δὲ μοι ἔλεγεν ὁ παραδιδούς μοι τὸν τόπον, ἐξετάζων τὰ
 προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν προφητειῶν. ἔστι τοίνυν καὶ ἀρχὴ τῆς
 προφητείας Ἰερεμίου παρὰ μὲν ἠμῖν, ὡς οἱ Ἐβδομήκοντα παραδεδώ-
 25 κασιν οὐκ οἶδ' ὅ, τι σκοπήσαντες ἠτὸ ῥῆμα τοῦ θεοῦ ὃ ἐγένετο ἐπὶ
 319^α Ἰερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου ἐκ τῶν | ἠερέων, ἐν δὲ τῷ Ἐβραϊκῷ καὶ
 ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι ἠλόγοι Ἰερεμίου υἱοῦ Χελκίου, καὶ πάντες
 συνεφώνησαν τῷ εἰπεῖν ἠλόγοι Ἰερεμίου υἱοῦ Χελκίου. διὰ τί οὖν
 ἠλόγοι Ἰερεμίου; ἐπειδῆπερ τὸ προοίμιον αὐτῷ ἐν τῷ λέγειν πρὸς
 30 τοὺς μὴ βουλομένους ἀκοῦσαι ἠν ἠκούσατέ μου τοὺς λόγους.

Καὶ ἠμεῖς ἔσθ' ὅτε τοιαῦτα, ὅταν λυσιτελεῖς ἠμῖν φανῆ, ποιοῦμεν.
 ἐνίοτε λόγους (τοῖς) ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσάγομεν βουλόμενοι αὐτοὺς
 προσαγαγεῖν τῇ πίστει, καὶ ἐὰν ἴδωμεν ὅτι διαβεβλημένοι εἰσὶ πρὸς
 Χριστιανισμόν καὶ βδελύσσονται τὸ ὄνομα καὶ μισοῦσι τὸ ἀκοῦσαι, ὅτι
 35 οὗτος ὁ λόγος Χριστιανῶν ἐστίν, οὐ προσποιούμεθα Χριστιανῶν λέγειν
 λόγον ὠφέλιμον. ἀλλ' ὅταν ὁ λόγος ἐκεῖνος κατασκευασθῆ κατὰ

18 Vgl. S. 126, 1 ff. — 16 ff. Vgl. Jerem. 2, 2 u. 6. — 19 Vgl. Jerem.
 20, 9. — 25 Jerem. 1, 1. — 27 ff. Jerem. 1, 1 Vgl. Hexapla. — 30 Vgl. Jerem.
 20, 9?

8 θέλων] θέλω S | 8 καὶ Co | 10 κρατήσῃ Blass Koetschau κρατήσης S | 13 γοῦν
 Co οὖν S | 35 Χριστιανῶν Blass χριστιανὸν S.

δύναμιν ὑφ' ἡμῶν, καὶ δοκῶμεν αἰρεῖν τὸν ἀκροατὴν οὐχ ὡς ἔτυχε
 τοῦ λεγομένου ἀκούσαντα, τότε ὁμολογοῦμεν ὅτι οὗτος ὁ ἐπαινετὸς
 λόγος Χριστιανῶν λόγος ἦν. καὶ ποιούμεν τι παραπλήσιον τῷ εἰπόντι 269
 οὐκέτι ἵτάδε λέγει κύριος· ἀλλά· ἀκούσατε λόγους ἐμοῦ τοῦ Ἱερεμίου.
 5 ταῦτα διὰ τὸ ἐγενόμην εἰς γέλωτα·.

Καὶ ἡμεῖς ἀγανακτοῦμεν, ἐάν ποτε λαλοῦντες γελασθῶμεν, ὅπου
 Ἱερεμίας ὁ τοιοῦτός φησιν· ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν
 διετέλεσα μκκτηριζόμενος; τί λέγω, Ἱερεμίας; καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς
 ἐμκκτηρίζετο· ἤκουον γάρ φησι ἵταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι φιλάφ-
 10 γυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐμκκτηρίζον αὐτόν· ἀλλ' ὁ κύριος ἐμκκτηρίζει·
 320^r πάντα τοὺς ἐμκκτηρίζοντάς τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ. ἐγενόμην εἰς
 γέλωτα· ὅρα ποταποὺς βίους ἐβίωσαν οἱ προφῆται, πῆ μὲν κατα-
 γελῶμενοι, πῆ δὲ κινδυνεύοντες καὶ καταβαλλόμενοι καὶ λιθοβολού-
 μενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀναιρούμενοι, μισούμενοι, ἐκδιωκόμενοι· καὶ
 15 πάντα ἔπασχον καὶ ὑπέμενον, ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ ᾠδοῦσαν
 τὴν παρὰ τοῦ μόνου ζητοῦντες, κηρύσσοντες τὸν λόγον τύχῳσι τοῦ
 τέλους τοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ. ἵπᾶσαν τὴν ἡμέραν διετέλεσα μκκτηριζό-
 μενος· κατηγορία τῶν κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, ὅτι οὐδὲ ἡμέρας
 ὀλίγας τινὰς ἐποίησεν ὁ προφήτης μκκτηριζόμενος, ἀλλὰ πᾶσαν
 20 ἡμέραν διετέλεσε μκκτηριζόμενος·.

(19,)6. Ὅτι πικρῶ λόγῳ μου γελάσομαι. ἔστι τις ἐπαγγελία γέλωσ,
 ἧς ἐπαγγελίας ἐπώνυμός ἐστιν ὁ πατριάρχης Ἰσαάκ· ἐρμηνεύεται γὰρ
 Γέλωσ. ὅτι δὲ ἐπαγγελία γέλωσ, δῆλον [ὅτι] ἐκ τοῦ μακάριοι οἱ
 κλαίοντες νῦν· ἢ δὲ ἐπαγγελία ὅτι γελάσονται. ὅσπερ ἐπαγγελία
 25 υἱοῦ θεοῦ κληθήσονται, καὶ τὸν θεὸν ὄψονται, καὶ κληρονομή-
 σουσι τὴν γῆν, καὶ αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὕτως
 ἐστὶν ἐπαγγελία γέλωσ· ἢ ἐπαγγελία τὸ ἐναντιον ὁ μακαριζόμενός
 ἐστὶ κλαυθμός. ζητήσεις δέ, εἰ τούτῳ τῷ ἀγαθῷ γέλωτι καθ' ἑτέραν
 καὶ ἑτέραν ἐπίνοιαν συνάδει μὲν ὁ μακαριζόμενος κλαυθμός, ἐναντιοῦται
 30 δὲ ὁ τοῖς ἐναντίοις ταλανιζόμενος ἀποκείμενος κλαυθμός ἑτερος.
 οὐαὶ γὰρ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσουσι καὶ κλαύσονται· ἄλλος
 γὰρ κλαυθμός ὁ μακαριζόμενος, ἄλλος ὁ ἀποκείμενος τοῖς κακῶς

4 Vgl. Jerem. 2, 2 u. 5. — Vgl. Jerem. 20, 9? — 9 Luk. 16, 14. — 10 Vgl. Psal.
 2, 4. — 12ff. Vgl. Hebr. 11, 36. 37? — 15 Vgl. Joh. 5, 44. — 22/23 Vgl. Gal. 4, 28.
 — 23 Vgl. Onom. sacra I, 170, 85: Ἰσαάκ γέλωσ, u. 5. — 23f. Luk. 6, 21. —
 25 Matth. 5, 9. — Matth. 5, 8. — Matth. 5, 4. — 26 Matth. 5, 3. — 31 Luk. 6, 25.

1 δοκῶμεν] δοκοῦμεν S | αἰρεῖν Gh ερῆν Co ἐρεῖν S | 2 ὁμολογοῦμεν
 V Co ὠμολογοῦμεν S | 10 ἐμκκτηρίζον] vielleicht ἐξεμκκτηρίζον nach Z. 11 u.
 NT? | 15 πάντα Gh vgl. S. 11, 9 πάνν S | 16 παρὰ τοῦ μόνου vgl. in Matth.
 Tom. 15, 23 (Lo 3, 377) | τὴν] unrichtig? vgl. Z. 7. 18ff. S. 184, 11 aber auch S. 173, 11 |
 28 ἔστι] ἐστὶν Gh | 27 ῥ Gh ἢ S ῥ Co.

βεβιωκόσιν. εἰ δέ τι κάκεινος τέλος ἔχει ἀφέλιμον, οὐκ οἶδα. τί
 320ν λέγω; [εἰ δέ τι κακεινος | τέλος ἔχει ἀφέλιμον, οὐκ οἶδα] ἄκουε Πά-
 λου. ὅτε ἐδίδασκεν, ἐπραγματεύετο λέγων λυπῆσαι τοὺς ἀκούοντας.
 καὶ ὁμολογεῖ ὅτι τότε μάλιστα εὐφραίνεται, ὅτε ἐλυπεῖτό τις ἐξ αὐ-
 5 τοῦ· φησὶ γάρ· «καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ
 ἐμοῦ;» καὶ εἰ τίς γε ἱκανὸς ἐστὶ κινήσαι ψυχὴν ἀχροατοῦ μάλιστα
 ἡμαρτηκός, τοιοῦτους εὐχεται λόγους λέγειν, ὅτινες ἀπὸ δυνάμεως
 καὶ παρατάξεως καὶ θειότητος καὶ νοημάτων ἀπαγγελλόμενοι ἱερῶν
 σείσουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος καὶ κινήσουσιν ἐπὶ πένθος καὶ ἐπὶ
 10 κλαυθμὸν καὶ ἐπὶ δάκρυα, ὡς χαίρειν τὸν λέγοντα, † ὅτε ἴδῃ τὸ 270
 ἀχροατήριον τερόμενον καὶ γέμον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. ὅπου μὲν
 γὰρ εἰς ἐπαγγελίας ἄγει, ὡς διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆς ἐν τῷ
 λυπεῖσθαι ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ζωήν, καὶ διὰ τοῦ κλαυθμοῦ ἄγει ἐπὶ τὸν
 μακαριζόμενον γέλωτα. ὅτε δὲ οὐ τοῦτο ἀνύει, [οὐ] φοβοῦμαι μὴ
 15 τοιαῦτα λέγῃ· οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

Πρὸς τί δέ μοι τοῦτο εἴρηται, ἢ βουλομένῳ ὑπαινέσασθαι ὅτι
 λέγει, «πικρῶ λόγῳ μου γελάσομαι», καὶ παραστήσῃ γέλωτα κλαυθμοῦ,
 καὶ κλαυθμὸν ἐκείνον ὃν κλαύσονται οἱ ἐνταῦθα γελῶντες, τάχα τοῦ
 θεοῦ πραγματευομένου ἐγγεννῆσαι αὐτοῖς κλαυθμὸν; «ἐκεῖ γὰρ
 20 ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων». καὶ τοῦτο πρα-
 γματεύεται ὁ θεὸς ὁρῶν ὅτι ὁ κλαίων ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἀμαρτήμασιν, ὁ
 θρηγῶν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις παρανομήμασιν ἤδη εἰς συναίσθησιν ἐλήλυθε
 321 τῶν ἰδίων κακῶν. ὡς εἶθε ἕκαστος ἡμῶν καθ' ἑκαστον ἀμαρτήμα
 ἔλεγε· «λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλητὴν μου, ἐν δάκρυσι μου
 25 τὴν στρωμνὴν μου βρέξω». ὡς εἶθε ἕκαστος ἡμῶν ἔλεγεν ἐπὶ τοῖς
 ἰδίοις ἀμαρτήμασι κλαίων· «ἐγενήθη μοι τὰ δάκρυα ἄρτος ἡμέρας καὶ
 νυκτός». εἴαν μου ὁ λόγος πικρότερος ἐνταῦθα ἢ, πικρότερος δὲ διὰ
 τὸ θλιβεσθαι με δι' αὐτὸν, ἀηδίζονται οἱ ἀκούοντες. οἱ ἐλεγχόμενοι,
 30 τέλος ἐστὶ γελᾶν, γελᾶν δὲ τὸν τῶν μακαριζομένων γέλωτα. καὶ
 τοῦτο τάχα εἰδὼς ὁ προφήτης ἔλεγεν· «ὅτι πικρῶ λόγῳ μου γελά-
 σομαι· ἤδη «πικρῶ λόγῳ», ἀλλ' οὐκ ἤδη γελῶ, ἀλλὰ «πικρῶ λόγῳ
 μου γελάσομαι».

(19,) 7. «Ἀθεσίαν καὶ ταιλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι». θεὸν ἐπικαλεῖται
 35 ὁ δίκαιος, τὴν σοφίαν ἐπικαλεῖται καὶ ὁ ἄδικος· «ἔσται γὰρ» φησὶν

5 II Kor. 2, 2. — 12 Vgl. Matth. 7, 14. — 15 Luk. 6, 25. — 10 Matth. 8, 12
 Luk. 13, 28 u. 5. — 24 Psal. 6, 7. — 26 Psal. 41, 4. — 35 Prov. 1, 28.

1 φέλιμον S* ἀφέλιμον Scorr. | 2 εἰ—οἶδα streichen Gh Co | 6 γε Gh τε S |
 9 κινούσιν S | 10 ὕταν Koetschau vgl. S. 187, 1 | 14 οὐ streicht Gh Co | 15 οὐαὶ
 Hu οἶα S | 16 βουλομένῳ GhCo βουλομένου S | 26 ἐγενήθη V ἐγεννήθη S (nur
 cod. 184 der LXX).

ὅταν ἐπικαλέσησθέ με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. ἐκεῖ μὲν οἱ ἄδικοι· καὶ οἱ δίκαιοι δὲ δῆλον ὅτι ἐπικαλοῦνται ποτε τὴν σοφίαν· καὶ πᾶς ὃς ἐὰν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται. ἐνθάδε δὲ ὁ προφήτης φησὶν· ἠθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι, ὡς
 5 τὸν θεὸν οὕτω τὴν ἠθεσίαν, ὡς τὸν κύριον οὕτω τὴν τάλαιπωρίαν. ἄρα καλὸν πρᾶγμα ἐπικαλῆ, Ἰερεμία, ὅτι ἐπαγγέλλη λέγων· ἠθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι; ἀλλὰ δεῖ κατανοῆσαι συνθήκας ἃς τιθέμεθα καὶ τὰς ἀθεσίας αὐτῶν, ὅτι ἔστι ποτὲ συνθήκας θέσθαι κακῶς· καὶ μετὰ τὸ θέσθαι συνθήκας κακῶς εἴθε ἐπικαλοῦμεν τὴν
 321ᵛ ἠθεσίαν. οὕτω δὲ καὶ ἐὰν κατανοήσω τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον, τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ἀπώλειαν· καὶ ὅτι ὁδεύων ἐν αὐτῇ οὐ τάλαιπωρῶ, μεταβαίνω ἀπὸ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ· καὶ ἐρχομαι ἐπὶ τὴν στενὴν ἢ καὶ τεθλιμμένην· καὶ τάλαιπωρῶν λέγω· 271 ἠταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. ἀθετεῖν μέλλω τὰς συνθήκας τὰς πρὸς
 15 τὸν κόσμον καὶ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἵνα ἀναλάβω οὐρανίους συνθήκας. ἠθεσίαν ἐπικαλέσομαι. οὕτω δὲ καταλιπὼν τὸν βίον τὸν τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ· καὶ ἐρχόμενος ἐπὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, ἵνα γένωμαι τάλαιπωρος ὡς Παῦλος, λέγω· ἠταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ἐρεῖ τὸ ἠταλαιπωρος
 20 ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ἴσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ἀλλ' ὁ νοήσας τὸ σῶμα τοῦ θανάτου, ὁ ἴσθῃναι βουλόμενος ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου ἐρεῖ τὸ ἠταλαιπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος. ὁ δὲ φιλοσωματῶν, ὁ πολὺς, ὁ ἀπιστῶν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οὐ λέγει· ἠταλαιπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, ἀλλὰ μακαρίζει ἑαυτὸν, ὅτι
 25 ἔστιν ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ τῷ εἶναι ἐν τῷ τοῦ θανάτου σώματι. ἐὰν οὖν θνητῶ νοήσας πῶς Παῦλος εἶπε· ἠταλαιπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, μηδέπω ἐπικαλεσάμενος τὴν τάλαιπωρίαν, ἐπικαλέσομαι αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀθετεῖν τὰς πρὸς τὴν κακίαν συνθήκας καὶ λέγω ὡς ὁ Ἰερεμίας· ἠθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. οὐ γὰρ εἶπεν· ἠθεσίαν θεοῦ
 30 ἐπικαλέσομαι.

Θέλω παράδειγμα δοῦναι ἀπὸ τῆς γραφῆς δικαίου τοῦ συνθήκας ἀθετοῦντος, ἵνα παραστήσω πῶς ἐκεῖνος τῷ ἔργῳ ἠθεσίαν ἐπικαλέ-
 322ᵛ σατο. | Ἰουδῆθ συνθήκας ἔθετο πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην ὥστε τοσῶνδε

8 Joel 2, 32. — 10π. 17 Vgl. Matth. 7, 13. — 18. 17 Vgl. Matth. 7, 14. — 18/19 Röm. 7, 24. — 22 Röm. 7, 24. — 24 Röm. 7, 24. — 33π. Vgl. Judith 12, 6. 7. 14.

1 ὅταν] ὅτε S LXX cod. 297 | 5 θεὸν V Co θεῶ S | 6 ἐπικαλεῖ Ἰερεμίας 8τι ἐπαγγέλλει Co | 14—24 Hierzu Fragm. 83 in C: Τίς—μέλλοντι | 18 λέγω Ru λέγων S | 28 φιλοσωματῶν] φιλοσώματος C | 28 οὖν] οὐ Co | νοῆσαι Gh Co | 33 Ἰουδῆθ] so auch de or. 13, 2 (Orig. II, 326, 22), in Joh. Tom 2, 22 (Br I, 86, 23 vgl. Anm.), ep. ad Afric. 13 (Lo 17, 42).

ἡμερῶν ἐξερχομένη εὐχεσθαι τῷ θεῷ καὶ μετὰ τοσάοδε ἡμέρας ἑαυτὴν
 παρέξειν τῇ κοίτῃ τοῦ Ολοφέρνηου. ταύτας τὰς συνθήκας Ὀλοφέρνης
 προσεδέξατο. ἀπέλυσε τὴν Ἰουδῆθ ἐπὶ τὰς εὐχὰς ἕξω τῆς παρεμβολῆς.
 τί ἐχρῆν ποιῆσαι τὴν Ἰουδῆθ; τηρῆσαι τὰς συνθήκας ἢ ἀθετῆσαι
 5 αὐτάς; ὁμολογῆται ὅτι ἀθετῆσαι· τὰς γὰρ πρὸς Ὀλοφέρνην ἀθετῆσαι
 μακάριον ἦν ἐπὶ θεοῦ. ἐμελλεν ἀθετεῖν τὰς πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην συνθή-
 κας ἢ Ἰουδῆθ, (ἐμελλεν) εἰπεῖν· ἄθεσίαν ἐπικαλέσομαι· καὶ ἐπεκαλέσατό
 γε τὴν ἀθεσίαν. ὄφελον κἀγὼ τοιοῦτος γένωμαι ἢ εἶπω· ἄθεσίαν
 ἐπικαλέσομαι, καὶ ἐπικαλέσομαι τὴν ἀθεσίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν, τὴν
 10 πρὸς τὸν διάβολον. συνθήκας ποτὲ ὁ ὄφιν πρὸς τὴν Ἐύαν ἐποιήσατο,
 καὶ ἦν αὐτῷ φίλη καὶ ὁ ὄφιν τῇ γυναικί. ἀλλ' ὁ θεὸς ἐπραγματεῦ-
 σατο ὡς ἀγαθὸς τὰς συνθήκας ταύτας λυθῆναι καὶ τὴν φιλίαν ταύτην
 τὴν κακὴν διασκεδάσαι καὶ ὡς ἀγαθὸς θεὸς λέγει· ἔχθραν θήσω ἀνὰ
 μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος
 15 σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. εὐγνωμόνως οὖν ἀκούοιμεν,
 πῶς ὁ θεὸς ἔχθραν ποιεῖ τὴν πρὸς τόνδε, ἵνα φιλίαν ποιήσῃ τὴν
 πρὸς τὸν Χριστόν· ἀδύνατον | γὰρ ἅμα εἶναι φίλον τῶν ἐναντίων. 272
 καὶ ὅσπερ οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίους δουλεύειν, οὕτως οὐδεὶς
 δύναται εἶναι φίλος καὶ θεῷ καὶ μαμωνᾷ, φίλος καὶ Χριστῷ καὶ
 20 ὄφει. ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς τὸν Χριστόν ἔχθραν
 ποιῆσαι πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς τὸν ὄφιν ἔχθραν
 322, γεννήσαι τὴν πρὸς τὸν Χριστόν. |

Ἄθεσίαν καὶ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. ἵνα δὲ μᾶλλον νοή-
 σης τὸ τάλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι, διαγράψω τι γινόμενον τοῖς
 25 ἀσκηταῖς. πολλάκις γὰρ παρακειμένον τοῦ γῆμαι καὶ μὴ ἔχειν πράγμα
 ἐπανισταμένης τῆς σαρκὸς τῷ πνεύματι, αἰρεῖται τις οὐ καταχρή-
 σασθαι τῇ τοῦ γαμεῖν ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ τάλαιπωρεῖν καὶ κάμνειν, ὑπω-
 πιάζειν τὸ σῶμα νηστείας καὶ δουλαγωγεῖν αὐτὸ· ἀποχαῖς τοιῶνδε
 βρωμάτων, καὶ παντὶ τρόπῳ τῷ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος

10 Vgl. Gen. 3, 1—5 (oder Apokryphen?). — 18 Gen. 3, 15. — 18 Matth. 6, 24. — 19 Vgl. Matth. 6, 24 Luk. 16, 13. — 20 Vgl. in I Kor. 12, 6 (Cat. Cram. V, 227, 25 ff.): ἔστι τις αἵρεσις ἣτις οὐ προσίεται τὸν προσιόντα, εἰ μὴ ἀναθεματίσῃ τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἡ αἵρεσις ἐκείνη ἀξία ἐστὶ τοῦ ὀνόματος οὐ ἠγάπησεν· ἔστι γὰρ ἡ αἵρεσις τῶν καλουμένων Ὀφιαίων ὅτινες οὐ θεμιτὰ λέγουσιν εἰς ἐγκώμιον τοῦ ὄφως, ὃς ἐπικατάρατός ἐστιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Vgl. c. Cels. 6, 28 (Orig. II, 98 14 ff.): οἱ τὰ τοῦ ὄφως ἐλθόμενοι ὡς καλῶς τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις συμβουλευσάντος . . . . καὶ Ὀφιαῖοι διὰ τοῦτο καλούμενοι τοσοῦτον ἀποδέουσι τοῦ εἶναι Χριστιανοὶ κτλ. — 25 Vgl. I Kor. 9, 5. — 26 Vgl. Gal. 5, 17. — 27 Vgl. I Kor. 9, 27. — 28 Vgl. I Tim. 4, 3. — 29 Vgl. Röm. 8, 13.

24 τι | τί Gh τὸ Diels Koetschau ὅτι S | τοῖ S* τοῖς Scorr. | 26 αἰρεῖται Co ἀρεῖται S | 27 ὑποπιάζειν S* ὑπωπιάζειν Scorr.

θανατοῦν. ἀρ' οὖν ὁ τοιοῦτος οὐ τὴν ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο, παρὸν ἐπιδοῦναι ἑαυτὸν τρυφῇ καὶ ἡδονῇ καὶ μὴ ἐπικαλεῖσθαι τὴν ταλαιπωρίαν; εἴ τις οὖν δύναται μμεῖσθαι τὸν προφήτην, καὶ ἀθεσίαν, ὡς διηγησάμεθα, ἐπικαλεῖσθω, καὶ ταλαιπωρίαν δὲ ἐν ταῖς ἀσκήσεσιν
 5 ἐπικαλεῖσθω. ἔτυχε δὲ ἡ ἱστορία εἶναι ἀληθῆς καὶ [ἡ] περὶ τοῦ Ἱερεμίου, ὅτι καὶ ἐν ἀγγελίᾳ ἔζησεν· εἶπε γὰρ αὐτῷ ὁ κύριος· οὐ μὴ λάβῃς γυναῖκα, οὐδ' οὐ μὴ ποιήσῃς τέκνα· καὶ ἐν ἀγγελίᾳ ἔζησεν· ἀθεσίαν γὰρ καὶ ταλαιπωρίαν ἐπεκαλέσατο.

(19), 8. Ὅτι ἐγενήθη λόγος κυρίου ἐμοὶ εἰς ὀνειδισμόν· μακάριος
 10 Ἱερεμίας μὴ ἔχων ἄλλον ὀνειδισμόν ἢ τὸν λόγον τοῦ κυρίου. ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες ἔχομεν ὀνειδισμούς οὐ διὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἀλλὰ διὰ τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα, καὶ ὀνειδιζόμεθα ἐφ' οἷς πταλομεν καὶ ἐπταίσαμεν, καὶ λοιδορούμεθα ἐπὶ ταῖς κακίαις ἡμῶν. ὁ δὲ σωτὴρ οὐ τοιούτους ἡμᾶς ὀνειδισμούς θέλει ὀνειδίξεσθαι λέγων· ἢ μακάριοί
 15 ἔστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἰπωσὶ πᾶν πονηρὸν
 323^r ῥῆμα καθ' ὑμῶν ἐνεκεν ἐμοῦ· ἢ χάριτε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ὁ λόγος οὖν φησὶ τοῦ κυρίου ἐγενήθη ἐμοὶ εἰς ὀνειδισμόν καὶ εἰς χλευασμὸν πᾶσαν ἡμέραν·

Εἶτα κατανόησον ὡς εἰσὶν οἱ προφῆται εὐγνώμονες ἄνθρωποι,
 20 καὶ οὐκ ἀποκρυπτόμενοι τὰ ἴδια ἀμαρτήματα ὡς καὶ ἡμεῖς, καὶ λέγοντες οὐκ ἐπὶ τῶν τότε μόνον, ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν γενεῶν εἰ ἡμαρτήκασι. ἀγῶ μὲν ὀκνῶ ἐξομολογήσασθαι μου τὰ ἀμαρτήματα ἐπὶ τῶν ὀλλίγων ἐνταῦθα, ἐπεὶ μέλλουσί μου καταγινώσκειν οἱ ἀκούοντες. ὁ δὲ Ἱερεμίας τι παθῶν ἀμαρτητικὸν οὐκ ἠδέσθη, ἀλλὰ ἀνέγραψεν αὐτοῦ
 25 τὴν ἀμαρτίαν· ἀμαρτία γὰρ ἦν τὸ ἐπιφερόμενον ἐν τῷ ἢ καὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· ἐδιδάχθης ἢ πάντα ἐν ἢ ὀνόματι ποιεῖν κυρίου, ἐν ὀνόματι
 273 θεοῦ πράττειν· οὐ δὲ λέγεις· ἢ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου; ἀλλὰ ποιοῦν ὄνομα μέλλεις ὀνομάζειν; ἢ ὄνομα θεῶν ἑτέρων οὐκ ἀναμνή-
 30 σεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, καὶ λέγεις· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ; λέγει οὖν πεπονθώς τι ἀνθρώπινον, ὃ καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πολλάκις πεπονθῆναι. καὶ μάλιστα εἴ τις σύνοιδεν ἑαυτῷ διὰ τὴν διδασκαλίαν ποτὲ

6 Vgl. Jerem. 16, 1. 2. — 14 Matth. 5, 11. — 16 Luk. 6, 23. — 19 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 503): ὅρα φιλοσοφίαν, πῶς ἐλάττωμα τηλικούτον οὐκ ἀπέκρυψε, πῶς τὴν ἀσθένειαν οὐ συνεκάλυψε τὴν ἑαυτοῦ. — 27 Vgl. Kol. 3, 17. — 29 Exod. 23, 13.

5 ἢ streicht Co | 9. 17 ἐγενήθη V ἐγεννήθη S | 19 εὐγνώμονες V²Co εὐγνώ-
 μονοὶ SV* | 20 καὶ] < Co | 24 αὐτοῦ Gh αὐτοῦ S | 27 ἐδιδάχθη Gh ἐδιδάχθη S |
 28—S. 190, 19 Hierzu Fragm. 84 in C: Οὐκ—εἰσπραττόμενος | 30 ἐν—ὑμῶν] <
 LXX | 32 κινδυνεύομεν πολλάκις πεπονθῆναι] ἔσθ' ὅτε κινδυνεύοντες πάσχομεν C.

καὶ τὸν λόγον ταλαιπωρήσαντι καὶ παθόντι καὶ μισηθέντι, πολλάκις λέγει· ἀναχωρῶ, τί μοι καὶ πράγμασιν; εἰ ἐκ τούτου καὶ (ἐν) πράγμασιν εἰμι, ἐκ τοῦ διδάσκειν, ἐκ τοῦ προτεσθαι τὸν λόγον, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀναχωρῶ ἐπὶ τὴν ἐρημίαν καὶ ἡσυχίαν; τοιοῦτόν τι πέπονθε 323^v καὶ ὁ προφήτης | λέγων· ἰκαὶ εἶπα· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω (ἔτι) ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐπὶ τούτῳ ἀγαθὸς κύριος ὁ καλύων τὰς τοιαύτας ἀμαρτίας τῶν τηλικούτων. οὐκ ἀφῆκε τὸν προφήτην ἀληθεύσαι εἰπόντα τὰ προκειμένα, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀθεσίαν ἐπικαλέσασθαι καὶ ἀθετῆσαι 10 τὸ εἰρημένον πεποίηκεν Ἰερεμίαν. εἶπε μὲν γάρ· οὐ μὴ ὀνομάσω [ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι] (τὸ ὄνομα) κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. ἐγένετο δέ φησιν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. ὁ λόγος ὁ τοῦ κυρίου γέγονε καιὼν αὐτοῦ 15 τὴν καρδίαν. καὶ ἐγένετο (ἐν) τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον, καιόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου. ἀπέβαλε τὴν ἀμαρτίαν ἣν πεποίηκεν εἰπὼν· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ οὐ μὴ λαλήσω ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔτι, καὶ ἀπέβαλε τὴν ἀμαρτίαν Ἰερεμίας ἅμα τῷ εἰπεῖν. εἶθε γὰρ, ἅμα τῷ ἀμαρτῆσαι καὶ εἰπεῖν λόγον ἀμαρτητικόν, 20 ἤσθανόμην ὅτι γέγονε πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καιόμενον καὶ φλεγόμενον ὥστε με μὴ δύνασθαι φέρειν.

Μέλλει τι ὁ λόγος τοιμᾶν, οὐκ οἶδα δὲ εἰ συμφέρον τῷ τοιούτῳ ἀκροατηρίῳ καὶ τοιούτῳ· εἴρηκέ τι εἶναι εἶδος πυρός, πυρὸς οὐκ αἰσθητοῦ, κολάζοντος τὸν κολαζόμενον τῷ πόνῳ εἰς τὸ μὴ φέρειν 25 αὐτόν. εἶπε γάρ· ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλεγόμενον καὶ καιόμενον· οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ μου μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. ἐγὼ 324^r φοβοῦμαι μὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ ἀποκειμενον ἡμῖν, πῦρ γινόμενον, | ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ γέγονεν Ἰερεμίον. οὐ πεπόνθαμεν δὲ αὐτό. εἰ ἐπεπόν- 30 θειμεν τοῦτο, καὶ προέκειτο τὰ δύο πυρά, τοῦτο τὸ πῦρ καὶ τὸ ἔξωθεν πῦρ ὃ βλέπομεν ἐπὶ τῶν καιόμενων ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῶν ἔθνῶν, εἰλόμεθα ἂν ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ πῦρ ἢ τοῦτο. ἐκεῖνο μὲν γὰρ καίει τὴν ἐπιφάνειαν, τοῦτο δὲ καίει τὴν καρδίαν, καὶ ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς

2 Vgl. Bornemann, In investiganda monachatus origine etc. Gottingae 1885 S. 35. — 82 f. Vgl. Matth. 10, 28 Luk. 12, 4. 5?

2 καὶ ἐν πράγμασιν Gh μισητός Co | 8 τὸν λόγον Gh τῶν λόγον S | 4 καὶ | + τὴν Co | 6 ἔτι Lo | 7 ἀγαθὸς κύριος | ὡς ἀγαθὸς ὁ θεὸς C | 11 τὸ ὄνομα Co (vgl. Gh) statt: ἔτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι S (Emendation zu Z. 6 Diels) | 15 ἐν τῇ ἢ S | 16 ἀπέβαλε Blass ἀπέβαλε S | 18 ἀπέβαλε V¹ a. R. Co ἀπέλαβε S | 23 καὶ τοιούτῳ streicht Gh | 24 τῷ πόνῳ] τοῦ πόνου S τοιούτῳ πόνῳ Gh.

καρδίας δίκνυται ἐπὶ πάντα τὰ ὀσῶ, καὶ δίκνυόμενον ἐπὶ τὰ ὀσῶ
 ἐρχεται ἐπὶ ὅλον τὸν καιόμενον, || καὶ οὕτως ἐρχεται ὡς μὴ δύνασθαι 274
 τὸν καιόμενον φέρειν. τίς ἐπὶ τούτῳ τῷ πυρὶ δύναται λέγειν· καὶ
 οὐ δύναμαι φέρειν; οἶδα καὶ ληστὰς τοῦτο τὸ πῦρ δυνηθέντας ὑπο-
 5 μείναι, τὸν πόνον (τὸν) ἀπὸ τούτου τοῦ πυρός. ἄλλος ἐστὶν ὁ πόνος ὁ
 ἀπὸ τοῦ πυρός, ὃν διέγραψεν Ἰερεμίας λέγων· καὶ ἐγένετο ἐν τῇ
 καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ
 παρῆμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐκκαλεῖ ὁ
 σωτήρ ὁ εἰκὼν· πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνο
 10 τὸ πῦρ ἐκκαλεῖ ὁ σωτήρ, διὰ τοῦτο τοῖς ἀρχομένοις ἀκούειν αὐτοῦ
 ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυρός καὶ πρῶτον πῦρ βάλλει αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρ-
 δίαν· ὅπερ ὁμολογοῦσι Σίμων καὶ Κλεόπας λέγοντες ἐπὶ τοῖς λόγοις
 αὐ(τοῦ) τὸ· οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὀδῷ, ὡς διήνοιγεν
 ἡμῖν τὰς γραφάς; ἐνθάδε ἡ καρδία καίεται πυρὶ καὶ Σίμωνος καὶ
 15 Κλεόπα. ἄκουε λεγόντων· οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν;

(19.) 9. Τίς ἄξιος ἤδη λαβεῖν ἐκεῖνο τὸ πῦρ ἐν τῇ καρδίᾳ, ἵνα μὴ
 ἐκεῖ αὐτὸ λάβῃ; θέλω διαγράψαι τίς ἐστὶν ὁ ἔχων τοῦτο τὸ πῦρ ἐν τῇ
 καρδίᾳ. διάγραφόν μοι δύο ἡμαρτηκότας τὴν αὐτὴν τῷ γένει ἁμαρ-
 24 τίαν, τὴν μιαν, τὴν ἀκάθαρτον πορνείαν, καὶ ἐν τούτοις τοῖς δύο
 20 τοῖς πεπορνευκόσι τὸν μὲν ἕτερον μὴ λυπούμενον μηδὲ ὀδυνώμενον
 μηδὲ δακνόμενον, ἀλλὰ τὸ εἰρημένον ἐν Παροιμίαις περὶ τῆς πόρνης
 γυναικὸς πάσχοντα, ἣτις ἐὰν πράξῃ, ἀπονειφάμενη οὐδὲν φησὶ πεπρα-
 χῆναι ἄτοπον. ἴδε μοι τὸν ἕτερον μετὰ τὸ πτώμα μὴ δυνάμενον
 25 στέγειν, ἀλλὰ κολαζόμενον τὴν συνείδησιν, βασανιζόμενον τὴν καρδίαν,
 25 φαγεῖν καὶ πιεῖν οὐ δυνάμενον, οὐ κρῖσει νηστεύοντα ἀλλὰ ἀλγηδόνι
 τῆς μετανοίας. διάγραφόν μοι τὸν τοιοῦτον ὄλην τὴν ἡμέραν σκυ-
 θρωπάζοντα καὶ καταπονούμενον καὶ πορευόμενον, ὠρούμενον ἀπὸ
 στεναγμοῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, βλέποντα αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἐνώ-
 30 πιον αὐτοῦ· διὰ παντὸς ἔμπροσθεν ἐλέγχουσαν. καὶ ἴδε τὸν τοιοῦ-
 30 τον οὐκ ἐπὶ μίαν ἡμέραν οὐδὲ ἐπὶ μίαν νύκτα, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον
 πολὺν κολαζόμενον. τίνα τῶν δύο προκρίνεις; τίνα λέγεις ἐλ-
 πίδας ἔχειν παρὰ θεῶ; ἀρ' ἐκεῖνον τὸν πορνεύσαντα καὶ μὴ φροντί-

1 Vgl. Hebr. 4, 12? — 9 Luk. 12, 49. — 12 Vgl. Resch TU X, 3, 270ff. —
 18 Luk. 24, 32. — 15 Luk. 24, 32. — 18ff. Vgl. in Psal. 37 Hom. 1, 3 (Lo 12, 249):
 Sunt quidam, qui cum peccaverint . . . ita vivunt, quasi nihil omnino commise-
 rint . . . Cum vero post dictum [l. mit Merlin.: delictum] quis consumitur et
 affligitur pro delicto suo et conscientiae stimulis agitur, mordetur sine intermissione
 atque occultis confutationibus impugnatur, iste etc. — 22 Prov. 24, 55. — 23 Vgl.
 Sir. 8, 17? — 24 Vgl. Psal. 34, 13? — 26 Vgl. Psal. 37, 7. 9. 10.

4 δύναται S* δύναμαι Scorr. | τοῖτῳ τῷ Gh τῷ τοιούτῳ S | 5 τὸν Blass | δ² Gh
 ὄν S | 10 αὐτοῦ Gh αὐτὸ S | 12 Κλεόπας Blass Κλεώπας S, so auch Z. 15 S. 192, 13.

σαντα, ἀλλ' ἀπαλοῦντα ὡς και παραδόντα αὐτὸν τῇ ἀσελείᾳ, ἣ
 τοῦτου τὸν μετὰ τὴν μίαν ἁμαρτίαν πενθοῦντα, θρηνοῦντα; οὗτος †
 ἐλπίδων ἐστίν. ὅσον πλείω καίεται ὑπὸ τῆς λύπης πυρός, τοσοῦ-
 τον μᾶλλον ἐλεεῖται, και ἔστιν αὐτῷ χρόνος αὐτάρκειας τῆς κολάσεως
 5 (τοσ)οῦτος, ὅσος ἐκείνῳ δίδεται χρόνος κολάσεως τῷ πορνεύσαντι και
 λυπηθέντι. και ἐπεὶ χρόνος ἐστὶ τούτῳ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως λυσι-
 τελῆς, διὰ τοῦτο ἐπραγματεύσατο κολάσαι τὸν πεπορνευκότα, και
 ἡνίκα ἐκόλασεν αὐτὸν λύπη και εἶδε τὴν λύπην αὐτάρκειη, φησί· || 275
 325† μῆποτε τῇ περισσοτέρῳ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος, κυρώσατε εἰς
 10 αὐτὸν ἀγάπην. ἕκαστος ἡμῶν ἐξετασάτω τὴν συνειδήσιν ἑαυτοῦ, και
 ἰδέτω τί ἥμαρτεν· ὅτι δεῖ αὐτὸν κολασθῆναι. εὐχέσθω τῷ θεῷ τοῦτο
 τὸ πῦρ τὸ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ ἦκειν ἐπ' αὐτόν, εἶτα τὸ ἐπὶ Σίμωνα και
 Κλεόπαν ἐληλυθός, ἵνα μὴ τηρηθῆ τῷ ἄλλῳ πυρί· εἰ γὰρ μὴ ἔλαβεν
 ἐνθάδε τὸ πῦρ ἀλλὰ και ἥμαρτε και οὐ πεφρόντικε, τηρηθήσεται
 15 ἐκείνῳ τῷ πυρί.

Και ἐγένετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ καιόμενον, φλεγόμενον
 ἐν τοῖς ὀστέοις μου, και παρῆμαι πάντοθεν και οὐ δύναμαι φέρειν,
 ὅτι ἤκουσα φῶγον πολλῶν συναθροισζομένων κυκλόθεν. ὁ ἄμμεπτος,
 ὁ μακάριος Ἱερεμίας (καθ' ὑπεξαίρεσιν λέγω τούτου τοῦ μικροῦ ἁμαρτή-
 20 ματος και εἰ τι ἄλλο βραχὺ πεποίηκεν) ἐφύετο ὑπὸ πολλῶν. ἀλλ'
 ὁ ὑπὸ τῶν πολλῶν φῶγος αὐτῷ ἐγκώμιον παρὰ θεῷ ἦν. ἔλεγον γὰρ
 οἱ φέγοντες· ἐπισύστητε, και ἐπισυστῶμεν αὐτῷ πάντες ἄνδρες φίλοι
 αὐτοῦ· τηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, και ἀπατηθήσεται. ἀλλην
 ἀπάτην ἐβούλοντο αὐτὸν ἀπατῆσαι ὀλέθριον, ἐναντίαν τῇ ἀπάτῃ περὶ
 25 ἧς εἶπεν· ἠπάτησάς με, κύριε, και ἠπατήθην. λέγουσι δὲ οὗτοι οἱ
 ἐπισυνιστάμενοι αὐτῷ· και δυνησόμεθα αὐτῷ, και ληψόμεθα τὴν
 ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ. οἴονται ἠδικῆσθαι οἱ ἐλεγχθέντες ἐπὶ
 ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις και διὰ τοῦτο οἰηθέντες ἠδικῆσθαι λέγουσι·
 ληψόμεθα τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ. τοιοῦτόν τι πεποιήκασιν
 30 και οἱ τὸν Ἡσαΐαν πρίσαντες· ὡς ἀδικηθέντες γὰρ (ἐπειδήπερ αἱ προ-
 φητεῖαι ἐπέστρεφον αὐτούς και ἐκόλαζον αὐτούς, ἠλεγχον, ἐπετίμων)
 325† ἔπρισαν αὐτὸν και κατεδίκασαν αὐτοῦ ψῆφον θανατικὴν.

Ἀλλὰ φησιν ὁ Ἱερεμίας ἐπὶ τούτοις τοῖς ἐπισυστᾶσι· και κύριος
 μετ' ἐμοῦ καθὼς μαχητῆς ἰσχύων. ἐὰν γενώμεθα ὁποίους ἡμᾶς εἶναι

1 Vgl. Eph. 4, 19. — 9 Vgl. II Kor. 2, 7. 8. — 12 Vgl. Luk. 24, 32. —
 80 ff. Vgl. Hebr. 11, 37.

8 ἐλπίδων] ἐπιζών Gh δηλον ὅτι ἐλπίδων κρειττόνων Co; vielleicht: ἐπιζώ(ας
 ἔχ)ων? vgl. S. 191, 31 60, 28 | τοῦ τῆς λύπης Koetschau τῆς λύπης τοῦ S | 5 τοσοῦ-
 τος Koetschau vgl. Z. 3 | 8 λύπη Co ἡ λύπη Gh λύπη S | 18 κυκλόθεν vgl.
 S. 173, 18 κύκλωθεν S | 21 ὑπὸ Gh ἐπὶ S | 23 και] so nur cod. 144 der LXX;
 S. 173, 19 u. LXX: εἰ | 80 και οἱ] οἱ και S, kaum haltbar.

χροί, καὶ τὸ πῦρ ἐκτεῖνο παραδεξώμεθα ἐπὶ ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις
 ἐρχόμενον ὡς τῷ Ἰερεμίᾳ καὶ τοῖς ὁμοίοις, κύριος γίνεται μετὰ ταῦτα
 μεθ' ἡμῶν καθὼς μαχητῆς ἰσχύων. καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωξαν καὶ
 νοῆσαι οὐκ ἠδύναντο· [οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι· ἠσχύνθησαν
 5 σφόδρα καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀτι-
 μαζόμενοι οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας], ὅτι ὁ κύριος ἦν μετὰ
 τοῦ διωκομένου, καὶ οὐ δύναται ὑποχεῖριος αὐτοῖς γενέσθαι διωκό-
 μενος. μήποτε οὖν, ὡς πολλὰ τοῦ Ἰερεμίου ἀναφέρεται ἐπὶ τὸν
 σωτήρα, καὶ τοῦτο δύναται τοιοῦτον εἶναι; ἐπι(σύν)στυθετε γὰρ καὶ
 10 ἐπισυστώμεν αὐτῷ· εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ σωτήρος. καὶ κύριος ἦν μετ'
 μετ' αὐτοῦ καθὼς μαχητῆς ἰσχύων· διὰ τοῦτο ἐδίωξαν καὶ νοῆσαι
 οὐκ ἠδύναντο, οἱ διώκοντες αὐτὸν Ἰουδαῖοι· ἠσχύνθησαν σφόδρα
 καὶ οὐκ ἐνόησαν ἀτιμίας αὐτῶν, ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀτιμαζόμενοι
 οὐ λέγουσιν ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἀπὸ αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται,
 15 ἀλλ' οἶον(ται) ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐπιλησθήσονται αὐτῶν αἱ 276
 ἀνομίαι. ἡμεῖς δὲ ὁρῶμεν ὅτι δι' αἰῶνος αὐτῶν αἱ ἀνομίαι οὐκ ἐπι-
 λησθήσονται, καὶ ὁρῶντες μεμνήμεθα τοῦ μη ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ
 φοβοῦ· εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσῳ
 μᾶλλον τῶν παρὰ φύσιν οὐ φείσεται;·
 20 ὁ κύριος οὖν τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, δοκιμάζων δίκαια,
 συνίων νεφροὺς καὶ καρδίας. ὁ κύριος δοκιμάζει μὲν δίκαια, ἀπο-
 26 δοκιμάζει δὲ ἄδικα, καὶ ἔστιν, ἢ οὕτως ὀνομάσω, τραπεζίτης δι-
 καίων καὶ ἀδίκων· οὗτος δὲ ὁ κύριος καὶ συνίων· ἔστι νεφροὺς
 καὶ καρδίας. ἐνθάδε μὲν οὖν γέγραπται ὅτι συνίων· ἔστι νεφροὺς
 25 καὶ καρδίας. ζητῶ τί διαφέρει τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας·
 καὶ μήποτε ἄλλο ἔστι τὸ συνιέναι νεφροὺς καὶ καρδίας, ἄλλο τὸ
 ἐτάζειν καρδίας καὶ νεφρούς. οὐ πάντων ἐτάζει καρδίας καὶ νε-
 φρούς, ἀλλὰ τῶν ἡμαρτηκόντων· ἐφλοσημί γὰρ τῷ σημανμένῳ τοῦ
 ἐτάζειν, ὅπερ λέγεται ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐπὶ τῶν βασανιζομένων.
 30 ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις (οἱ μὲν) ἐτάζουσιν, οἱ δὲ ἐτάζονται, οἱ δὲ εἰσι
 καὶ ἐν πόνοις βαρυντάτοις. οἱ μὲν οὖν κολασταὶ ἐτάζουσι πλευράς,
 ἐτάζουσι σώματα· κύριος δὲ μόνος καινὸν ἔχει τρόπον ἐτασμών,
 ἐτάζων γὰρ ἔστι καρδίας, καὶ μόνῳ τῷ κυρίῳ πρόσθεσι τὸ ἐξετάζειν
 καρδίας καὶ νεφρούς. λησταὶ ἐνταῦθα ἐτάζονται κατὰ πρόσταξιν

17 Röm. 11, 20. 21. — 27 Vgl. Psal. 7, 10. — 29 Vgl. Hesych.: ἤτασεν ἐβασάνισεν.

4—6 οἱ—ἁμαρτίας] offenbare Dublette von Z. 12—14 und hier nicht passend |
 9 ἐπισύστυθε V Co vgl. S. 192, 22 | 15 οἶον(ται) Gh Co οἶον S | 21—S. 194, 7
 Hierzu Fragm. 85 in C: Ὡς—ἐτασμῶ | 25—27 ζητῶ—νεφροῖς] διαφέρει δὲ τὸ
 συνιέναι τοῦ ἐτάζειν νεφροὺς καὶ καρδίας C; od. ist hinter συνιέναι Z. 25 zu er-
 gänzen: τοῦ ἐτάζειν resp.: νεφροὺς καὶ καρδίας, τοῦ ἐτάζειν? | 30 οἱ μὲν] ἔπον
 οἱ μὲν Co.

Origenes III.

ἡγουμένου τὰ πλευρά, ἐκεῖ δὲ οὐκ ἐκ προστάξεως θεοῦ, ἀλλ' ὑπ' αὐ-
 τοῦ τοῦ κυρίου ἐτάζεται τις νεφροὺς καὶ καρδίας, εἰ μὴ ἄρα ἐνταῦθα
 λέγω τὸν μὲν προστασόμενον εἶναι τὸν υἱόν, τὸν δὲ προστάσσοντα
 εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν λόγον εἶναι τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ
 5 νεφροὺς. καὶ πασῶν γε νομίζω βασάνων, πάντων τῶν πόνων βαρύ-
 τερα τὰ ἀπὸ τοῦ λόγου, ὅταν ἐτάξῃ καὶ καρδίας καὶ νεφροὺς. διὸ
 πάντα πράττωμεν, ἵνα μὴ παραδοθῶμεν ἐκείνῳ τῷ ἔτασμῳ. οὐ
 ἔτασμοῦ οἴομαι ἔλαττον πάσχειν τοὺς παραδιδόμενους τοῖς λεγομένοις
 10 βασανισταῖς κατὰ τὴν ἀρχὴν, οὐδέπω ἄξιοι γινόμενοι παραδίδοσθαι
 320^v ἐν λόγῳ τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφροὺς. | ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐ-
 δέπω ἄξιος ἦν παραδοθῆναι τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφροὺς· διὰ
 τοῦτο ὑπὸ πλειόνων ἐβασανίζετο. ὕστερον δὲ εἰ καὶ ἐκεῖνος τοῦτο
 πάσχει ἢ μὴ, ὁ δυνάμενος ἐξεταζέτω. πλὴν τὰ περιμένοντα ἡμᾶς
 15 ἐστὶ βασανιστὰι καὶ ἐτάζων τὰς καρδίας καὶ νεφροὺς ἐπὶ τοῖς ἁμαρ-
 τήμασιν ἡμῶν· ὧν ἁμαρτημάτων ἐὰν μὴ τάχιον ἀπαλλαγῶμεν, ἐν
 τούτοις ἐσόμεθα. διὸ ἀναστάντες τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ βοήθειαν αἰ-
 τήσωμεν, ἵνα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μακαρισθῶμεν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν.

8 Vgl. Matth. 18, 34. — 11 Vgl. Luk. 16, 23.

6 ἐτάξῃ καὶ] ἐτάξῃ Gh ἐτάζηται S | 7 πάντα ≡ S mit ausrad. ζ | 14 πάχει S*
 πάχει Scott. | 19 Ἀμήν] + ὁμίλια [sic] S; dies kann, wenigstens nach dem sonstigen
 Brauch der Handschrift, ebenso gut als Unterschrift der letzten Jeremiahomilie ge-
 meint sein, wie als Überschrift des Folgenden (vgl. Clement of Alexandria, Quis
 dives salvetur ed. Barnard TSt V, 2, 1). Doch hat V, der wie S nur 19 Origenes-
 homilien kennt: + ὁμίλια x^v, womit dann Quis dives salvetur gemeint sein würde.

Die Fragmente aus der Philokalie.

A = cod. Patm. 270 saec. X.
 B = cod. Ven. 47 saec. XI.
 C = cod. Paris. Suppl. 615 saec. XIII.
 D = cod. Ven. 122 saec. XIV.

5

Nr. I. Vgl. Hom. 21, 2 und 39, 1.

33 {Ὡσπερ δὲ πάντα τὰ τοῦ θεοῦ δωρήματα εἰς ὑπερβολὴν μείζονά
 id. ἐστὶ τῆς θνητῆς ὑποστάσεως, οὕτω καὶ ὁ ἀκριβῆς λόγος τῆς περὶ
 BD πάντων τούτων σοφίας, παρὰ τῶ θεῶ τῶ καὶ οἰκονομήσαντι ταῦτα
 10 γραφῆναι τυγχάνων, θέλοντος τοῦ πατρὸς τοῦ λόγου γένοιτο ἂν ἐν
 τῇ ἄκρως μετὰ πάσης φιλοτιμίας καὶ συναισθήσεως τῆς ἀνθρωπίνης
 ἀσθενείας τῆς περὶ τὴν κατάληψιν τῆς σοφίας κεκαθαυμένη ψυχῇ.
 εἰ δέ τις προπετίστερον ἑαυτὸν ἐπιδῶη, μὴ συνιδῶν τὸ ἀπόρρητον
 τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἑπρὸς τὸν θεὸν λόγου, καὶ
 15 αὐτοῦ θεοῦ ὄντος, καὶ ὅτι κατὰ τὸν λόγον καὶ θεόν, καὶ κατὰ τὴν
 παρ' αὐτῶ σοφίαν, ταῦτα καὶ ζητητέον καὶ εὔρετέον, ἀνάγκη τὸν
 τοιοῦτον εἰς μυθολογίας καὶ φλυαρίας ἐκπίπτοντα καὶ ἀναπλασμοὺς
 τῶ περὶ ἀσεβείας ἑαυτὸν ὑποβάλλειν κινδύνῳ. διόπερ μνημονευτέον
 καὶ τῆς παρὰ τῶ Σολομῶντι ἐν τῶ Ἐκκλησιαστῇ περὶ τῶν τοιού-
 20 των ἐντολῆς, λέγουσι: ἢ μὴ σπεύσης τοῦ ἐξενεγκεῖν λόγον πρὸ
 προσώπου τοῦ θεοῦ· ὅτι ὁ θεὸς ἐν τῶ οὐρανῶ ἄνω, καὶ σὺ ἐπὶ
 τῆς γῆς κάτω· διὰ τοῦτο ἔστωσαν οἱ λόγοι σου ὀλίγοι.}

34 Πρέπει δὲ τὰ ἅγια γράμματα πιστεύειν μηδεμίαν κεραίαν ἔχειν κενὴν Hom. 21, 2
 σοφίας θεοῦ· ὁ γὰρ ἐντειλόμενος ἔμοι τῶ ἀνθρώπῳ καὶ λέγων· οὐκ
 25 ὀφθήσῃ ἐνώπιόν μου κενός, πολλῶ πλέον αὐτὸς οὐδὲν κενὸν ἔρει.

14 Vgl. Joh. 1, 1. — 20 Pred. Sal. 5, 1. — 24 Exod. 34, 20.

6 Nr. I. vgl. Einleitung | 7—22 Woher? | 13 ἐπιδῶ A ἐπιδῶ D | συνειδῶν
 A | 15 καὶ! < B | λόγον] + ἂν B | 23—S. 196, 7 Vgl. Hom. 21, 2 in Jerem.
 29, 6—9 (Hieronymus: Hom. II, 2 = H) | 23 δὲ] < H | μηδεμίαν] ne unum
 quidem H | 25 πλέον AB plus H μάλλον D.

ἔκ· γὰρ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ· λαβόντες οἱ προφῆται λέγουσι· διὸ πάντα πνεῖ (αὐ)τῶν ἀπὸ πληρώματος· καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἐν προφητεία ἢ νόμῳ ἢ εὐαγγελίῳ ἢ ἀποστόλῳ, ὃ οὐκ ἐστὶν ἀπὸ πληρώματος. διὰ τοῦτο ἐπεὶ ἐστὶν ἀπὸ πληρώματος, πνεῖ τοῦ πληρώματος τοῖς 5 ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς βλέποντας τὰ τοῦ πληρώματος, καὶ ὧτα ἀκούοντα τῶν ἀπὸ πληρώματος, καὶ αἰσθητήριον τῆς εὐωδίας τῶν ἀπὸ πληρώματος πνεόντων).

Ἐάν δέ ποτε ἀναγινώσκων τὴν γραφὴν προσκόψῃς νοήματι ὄντι Hom
καλῶ λίθῳ προσκόμματος καὶ πέτρῳ σκανδάλου, αἰτιῶσαντόν. μὴ
10 ἀπελπίσης γὰρ τὸν λίθον τοῦτον τοῦ προσκόμματος καὶ τὴν πέτραν τοῦ
σκανδάλου ἔχειν νοήματα ὡστ' ἂν γενέσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον· καὶ
ὁ πιστεῶν οὐ κατασχυνθήσεται. πιστεῦσον πρῶτον, καὶ εὐρήσεις
ὑπὸ τὸ νομιζόμενον σκάνδαλον πολλὴν ὀφέλειαν ἄγιαν.

Nr. II. Hom. 39, 1. 2.

Ro 58 *Περὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ δοκούντων ἔχειν τι λίθου*
codd.
ABC *προσκόμματος ἢ πέτρας σκανδάλου. || ἐν τῇ λθ' ὀμιλίᾳ 28*
τῶν εἰς τὸν Ἰερεμίαν, εἰς τὸ οὐκ ἠδύνατο κύριος φέ-
ρειν ἀπὸ προσώπου πονηρίας ὑμῶν.

1. Ἐάν ποτε ἀναγινώσκων τὴν γραφὴν προσκόψῃς νοήματι ὄντι
20 καλῶ λίθῳ προσκόμματος καὶ πέτρῳ σκανδάλου, αἰτιῶσαντόν· μὴ
ἀπελπίσης γὰρ τὸν λίθον τοῦτον τοῦ προσκόμματος καὶ τὴν πέτραν

1 Vgl. Joh. 1, 16. — 9 Vgl. Röm. 9, 32 f. I Petr. 2, 7 (Jes. 8, 14). — 11 Röm. 9, 33 Jes. 28, 16. — 17 Jerem. 51, 22. — 20 Vgl. Röm. 9, 32 f. I Petr. 2, 7 (Jes. 8, 14).

1 λέγουσι] *ea, quae erant de plenitudine sumta, coeiverunt: et* H | 2 πάντα—
πληρώματος] *saera volumina spiritum plenitudinis spirant* H | αὐτῶν Blass
Koetschau | 3 ἢ¹⁻²] *sive in* H | πληρώματος] + *divinae majestatis* H | 4 ἐπεὶ—
πληρώματος²] *spirant hodieque in sanctis scripturis plenitudinis verba.*
Spirant autem H | τοῦ] < B | 5 ἔχουσιν] + *et* H | 5/6 καὶ—πληρώματος] < B |
6/7 αἰσθητήριον—πνεόντων] *nares ad ea, quae sunt plenitudinis sentienda* H |
7 πνεόντων Blass | 8—18 Vgl. Hom. 39, 1 = Ro 58 f. | 8 f. 10 προσκόψῃς u.
προσκόμματος A | 10 ἀπελπίσης A | 18 τὸ D τὸν AB | 19—S. 197, 3 Ἐάν—
ἄγιαν] = Ro 34 | 21 ἀπελπίσης; AB* | καὶ] ἢ C.

τοῦ σκανδάλου ἔχειν νοήματα ὡστ' ἂν γενεῖσθαι τὸ εἰρημένον· καὶ 286
 ὁ πιστεύων οὐ καταισχυνηθήσεται. πιστευσον πρῶτον, καὶ εὐρήσεις
 ὑπὸ τὸ νομιζόμενον σκάνδαλον πολλὴν ἀφέλειαν ἁγίαν. εἰ γὰρ ἡ-
 μεις ἐντολὴν ἐλάβομεν μὴ λέγειν ῥῆμα ἀργόν, ὡς δάσονται περὶ
 5 αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ ὅση δύναμις φιλοτιμούμεθα
 πᾶν ῥῆμα τὸ ἐξίον ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ποιεῖν ἐργάζεσθαι καὶ
 ἐν ἡμῖν τοῖς λέγονσι καὶ ἐν τοῖς ἀκούουσι· τί χρῆ νοεῖν περὶ τῶν
 προφητῶν, ἢ ὅτι πᾶν ῥῆμα λαληθὲν διὰ τοῦ στόματος αὐτῶν ἐρ-
 γατικὸν ἦν; καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ πᾶν [τὸ] ῥῆμα τὸ λαλούμενον ὑπὸ
 10 τῶν προφητῶν ἐργάζετο ἔργον τὸ πρέπον ῥήματι. ἀλλὰ γὰρ οἶμαι
 ὅτι καὶ πᾶν θαυμάσιον γράμμα τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς λογίοις τοῦ
 θεοῦ ἐργάζεται. καὶ οὐκ ἔστιν ἰῶτα ἐν ἧ μιᾷ κεφαλαίᾳ γεγραμμένη
 ἐν τῇ γραφῇ, ἣτις τοῖς ἐπισταμένοις χρῆσθαι τῇ δυνάμει τῶν γραμ-
 μάτων οὐκ ἐργάζεται τὸ ἐαντῆς ἔργον.

59 2. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῶν βοτανῶν ἐκάστη μὲν ἔχει | δύναμιν εἴτε
 εἰς τὴν ὑγίαν τῶν σωματῶν εἴτε εἰς ὀτιδήποτε, οὐ πάντων δὲ
 ἔστιν ἐπιστάσθαι εἰς ὃ ἐκάστη τῶν βοτανῶν ἔστι χρήσιμος, ἀλλ' εἴ
 τινες ἐπιστήμην ἐλήφασιν, οὗτοι οἱ περὶ τὰς βοτάνας διατρίβοντες
 ἵνα εἰδῶσι καὶ πότε παραλαμβανομένη καὶ ποῦ τῶν σωματῶν ἐπι-
 20 τιθεμένη καὶ τίνα τρόπον σκευαζομένη ὄντησι τὸν χρόνον, οὕτως
 οἶονεῖ βοτανικὸς τις πνευματικὸς ἔστιν ὁ ἅγιος, ἀναλεγόμενος ἀπὸ
 τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἕκαστον ἰῶτα καὶ ἕκαστον τὸ τυχόν στοι-
 χεῖον, καὶ εὐρίσκων τὴν δύναμιν τοῦ γράμματος, καὶ εἰς ὃ, τι ἔστι
 χρήσιμον, καὶ ὅτι οὐδὲν παρέλκει τῶν γεγραμμένων. εἰ δὲ βούλει
 25 καὶ δευτέρου ἀκούσαι εἰς τοῦτο παραδείγματος, ἕκαστον μέλος τοῦ
 σώματος ἡμῶν ἐπὶ τιμὴ ἔργῳ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου θεοῦ γεγένηται·
 ἀλλ' οὐ πάντων ἔστιν εἰδέναι τίς ἢ ἐκάστη τῶν μελῶν μέχρι τῶν
 τυχόντων δύναμις καὶ χρεῖα. οἱ γὰρ περὶ τὰς ἀνατομὰς πραγμα-
 τευσάμενοι τῶν ἱατρῶν δύνανται λέγειν ἕκαστον καὶ τὸ ἐλάχιστον
 30 μόριον, εἰς τί χρήσιμον ὑπὸ τῆς προνοίας γεγένηται. νόει μοι τοίνυν
 καὶ τὰς γραφὰς τοῦτον τὸν τρόπον πάσας βοτάνας ἢ ἐν τέλειον
 λόγου σῶμα· εἰ δὲ σὺ μήτε βοτανικὸς εἶ τῶν γραφῶν μήτε ἀνατο-

1 Röm. 9, 33 Jes. 28, 16. — 4 Vgl. Matth. 12, 36. — 12 Vgl. Matth. 5, 18.

8 ἁγίαν] < C | 4 ὡς] < A | 4/5 λόγον περὶ αὐτοῦ δάσονται C | 5 φιλοτι-
 μώμεθα A | 6 πᾶν] + τὸ AB | 8 διὰ τοῦ] ἐκ AC | ἐργατικὸν C | 9 τὸ < Hu |
 16 ὑγίαν AC | 19 εἰδῶσι] εἰδῶσι ABC w. e. sch. ἴδωσι Hu | σωματικῶν A |
 21 βοτανικὸς—ἅγιος] τις βοτανικὸς ἔστιν ὁ ἅγιος καὶ πνευματικὸς AC | 22 ἕκαστον
 ἰῶτα καὶ] < A | 26 θεοῦ] < C | 29 ἱατρῶν] + οὐ C | 30 μόριον] μέρος C |
 εἰς τί] ἔστι B.

μεὺς εἰ τῶν προφητικῶν λόγων, μὴ νόμιζε παρέλκειν τι τῶν γε-
 γραμμένων, ἀλλὰ σαντὸν μᾶλλον ἢ τὰ ἱερὰ γράμματα αἰτιῶ, ὅτε
 μὴ εὗρισκεις τὸν λόγον τῶν γεγραμμένων. τοῦτό μοι τὸ προοίμιον
 εἶρηται καθολικῶς χρήσιμον εἶναι δυνάμενον εἰς ὅλην τὴν γραφήν,
 ὅ ἵνα προτραπῶσιν οἱ θέλοντες προσέχειν τῇ ἀναγνώσει μηδὲν παρα-
 πέμπεσθαι ἀνεξέταστον καὶ ἀνεξερεύνητον γράμμα.

2/8 ἀλλὰ—γεγραμμένων] < C | 2 μᾶλλον] μόνον B | 8 εὗρισκεις B* εὗ-
 ρίσκεεις B'

Die selbständigen Fragmente aus der Prophetenkatene.

c = cod. Chis. R. VIII. 54 saec. X.
l = cod. Laur. V, 9 saec. XI.
o = cod. Vat. Ottob. gr. 452 saec. XI.

5

Nr. I. Jerem. 1, 10.

(1) Ὁ γὰρ δίκαιος οὐκ ἔστιν ἐν νεότητι, ἐπεὶ τελειωθεὶς ἐν 287
ὀλίγῳ ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς. ὡς πρὸς μὴ ὄντα γὰρ ἐν ὁδοῖς
ψεκταῖς τὸ μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι· ὅποιος Ῥοβοὰμ ἐγ-
καταλιπὼν τὴν βουλήν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ταῖς τῶν νεωτέρων
15 ἀκολουθήσας, διὸ καὶ τὴν βασιλείαν οὐ τετήρηκεν οἷαν παρελάβεν.

Nr. II. Jerem. 1, 13. 14.

(4) Ὁ ὑποκαίόμενος λέβητος ἀπὸ προσώπου τοῦ βορρᾶ ὑπο-
καίεται· ἐχθρὸς γὰρ οὗτος ἅμα καὶ ἐκδικητὴς ἐστίν. διόπερ ὁ ἁμαρ-
τήσας εἴτ' ἐν βλασφημίᾳ παραδίδοται τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῆ μὴ
15 βλασφημεῖν, εἴτ' ἐν πορνείᾳ παραδίδοται ἰτῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον
τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου. τίνας
δὲ ὑποκαίει; τοὺς κατοικοῦντας, ἀλλ' οὐ τοὺς παροικοῦντας τὴν
γῆν. >βέλη· γὰρ ἀπολύει >πεπυρωμένα· ἐπὶ τοὺς μὴ πάσῃ φυλακῇ
τηροῦντας τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ὡς ὑφ' οἰασηποτοῦν ἁμαρτίας
20 πυροῦσθαι.

Nr. III. Jerem. 5, 6.

(21) Περὶ τῶν παισόντων αὐτοὺς λέγει λέοντα καὶ λύκον 288
καὶ ἀρσάλιν. δοκεῖ δὲ ἡ μὲν κατὰ τὰς πράξεις ἐπιβουλή ὑπὸ τῶν

6 Weish. Sal. 4, 13. — 8f. Vgl. I Kōn. 12, 13. 14. — 18 Vgl. Psal. 8, 2. Vgl.
Sel. in Psal. 8, 2 (Lo 12, 16): ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν τὸν ἀληθινὸν νόει Ναβουχο-
δονόσορ. — 18/14 Vgl. I Tim. 1, 20. — 15 I Kor. 5, 5. — 16/17 Vgl. Gen. 12, 10 u. 8.
Vgl. Sel. in Gen. 12, 10 (Lo 8, 68. 69): Ἀβραὰμ οὐ κατέκει Αἴγυπτον, ἀλλὰ παρῶ-
κει κτλ. u. 8. Vgl. Philo de confus. ling. I, 416. 417 M: οἱ . . σοφοὶ πάντες εἰσά-
γονται παροικοῦντες κτλ. u. 8. — 18 Vgl. Eph. 6, 16.

8 l wird nur ausnahmsweise herangezogen | 8 ἐγκαταλειπὼν o | 9 νεωτέρων
o | 12 Ὁ] vorher κατὰ θεωρίαν· co | 22 τῶν περὶ c | παισόντων l πεισόντων co.

τροπικῶς λεγομένων λεόντων γίνεσθαι, ἡ δὲ κατὰ τὴν γνῶσιν ὑπὸ τῶν βλάβαι τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς βουλομένων· ἡ γὰρ πάρδαλις ἐπιπηδᾷν μάλιστα λέγεται τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὁ δὲ λέων ὡς ἱστορεῖται γηράσας περὶ τὰς πύλεις νέμεται θηρεύειν θέλων ἀνθρώπους. 5 λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ κοπτομένων ἢ πτισσομένων πῦρ ἐξέρχεται. καὶ ἴσως λέων ἂν εἶη καὶ πάρδαλις ὁ Ναβουχοδονόσορ, τὴν πόλιν ἔλων καὶ ὡς πάρδαλις τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἐξαιρῶν, τὸν βασιλέα σὺν τοῖς πρώτοις, ὕστερον δὲ καὶ Σεδεκίου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψας· ὅσα δὲ αὐτοῦ νοηθεῖη Ναβουζαρδάν, τὴν 10 πόλιν ἐμπρήσας.

Nr. IV. Jerem. 7, 21.

(23) Σαφῶς ἐξετάζειν διδάσκει τις ὁ περὶ θυνσιῶν τόπος, ἀφορ- 289
μάς τε τὰ λόγια δίδουσι λέγοντα· ἠθυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντριμμένοι, καὶ ἠθύσατε θυσίαν δικαιοσύνης. τοὺς δὲ μὴ οὕτως 15 ἔχοντας, περὶ δὲ θυσίας ἐπτοημένους σωματικὰς ἐπέστρεφεν ὁ σωτὴρ λέγων· οὐκ ἐγνώκετε τί ἐστίν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναίτιους. ὅτι δὲ περὶ μυστικῶν ἢ τοιαύτη νομοθεσία, Παῦλος ἐδίδαξε λέγων· οἴτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων.

20

Nr. V. Jerem. 8, 7.

(24) Τρυγῶν καὶ χελιδῶν ἀγροῦ στρουθία, οἱ συνετοὶ ἀκραται καὶ οἱ εἰς τὸ λέγειν τὰ κρείττονα ἱκανοί, ἐφύλαξαν ἐν καιρῷ ποιῆσθαι τὰς ἰδίας εἰσόδους, ὥστε τὸ λεγόμενον καθικνεῖσθαι τῶν ἀκουόντων, συντρεχούσης τῆς εἰσόδου τῆς χελιδόνος τῇ εἰσόδῳ τῆς 25 τρυγόνος.

Nr. VI. Jerem. 10, 16.

(28) Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων ἐξέδωκαν· ὅτι ὁ πλάσας τὰ πάντα αὐτός ἐστι, καὶ Ἰσραὴλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ. εἶπερ δὲ

2 ff. Vgl. z. B. Pseudoeustath. in Hexaem. Comm. 35 ed. Al.: ἐπὶ τὰς ὕψεις τῶν θηρευτῶν ἐπιπτάμενον. — 3 ff. Vgl. Aristot. hist. anim. 9, 44: πρὸς δὲ τὰς πόλεις ἔρχονται μάλιστα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀδικοῦσιν, θταν γένωνται πρεσβῦται. Pseudoeustath. l. c. γηράσας δὲ . . . ἐφεδρεύει ταῖς πόλεσιν, θηρεύειν εἰς βίωσιν τοὺς ἀνθρώπους γλιχόμενος. — 6 f. Vgl. II Kōn. 24, 14. — 8 Vgl. II Kōn. 25, 7. — 9 Vgl. II Kōn. 25, 9. — 18 Psal. 50, 19. — 14 Psal. 4, 6. — 16 Matth. 12, 7. — 18 Hebr. 8, 5. — 21 ff. Vgl. Hier. Comm. 900? — Vgl. Jes. 3, 3?

2 βουλομένων) + (παρδάλεων)? | 3 τοὺς ὀφθαλμοὺς ο | 4 θέλων) < ο | 5 αὐτοῦ 1 αὐτῶν co | 7 αὐτῆς co¹ αὐτοῦς o* | 8 ἐξαιρῶν Blass Koetschau ἐξαιρῶν co | 11 Σαφῶς] anonym am Anfang der Seite o | 12 τόπος] λόγος Gh | 18 τε] < c | 15 δε] < ο | σωτῆρ] χς ο | 28 καθικνεῖσθαι] κ² in Ras. c¹ καθηγήσθαι ο | 28 εἶπερ] εἶπεν c.

Ἰσραήλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ, εἴληφε δὲ καὶ τὰ ἔθνη κληρονομίαν κατὰ τὸ αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, ἔσται καὶ τὰ ἔθνη Ἰσραήλ.

Nr. VII. Jerem. 11, 11. 12.

5 (34) Ὁ μὲν θεὸς δικαίως οὐκ ἀκούει τῶν μὴ ἀκουσάντων αὐ- 291
τοῦ· οἱ δὲ δαίμονες τὸ δίκαιον σῶσαι τοῖς θυμιάσασιν αὐτοῖς
οὐ δύνησονται, ὅταν ὁ καιρὸς τῶν κακῶν ἐπέλθῃ. ὅταν οὖν μὴ
ἐπακούσῃ θεὸς, δεινὸν τὸ ζητεῖν παρὰ δαιμόνων βοήθειαν. ἀλλ'
ἐξέχεσθαι δεῖ θεοῦ, διὰ τὰ ἡμαρτημένα ἀπεστραμμένον, τὴν δὲ πολλὴν
10 ἐπ' αὐτὸν καὶ ἐπίμονον καταφυγὴν οὐχ ὑπερορῶντος.

Nr. VIII. Jerem. 11, 14 (11).

(35) Οὐκ εἶπεν· οὐκ εἰσακούσομαι σου, ἀλλ' αὐτῶν, δεικνύς
ὅτι καὶ τότε μετανοούντων ἐὰν αἰτήσῃς ὑπὲρ αὐτῶν, εἰσακούσομαι.

Nr. IX. Jerem. 15, 6. 7.

15 (46) Τὴν ἐγκατάλειψιν ἐνέργειαν εἶπε· θεὸς γὰρ ἑαυτοῦ τὴν 293
σκηνὴν ἐπαίρων λέγεται διαφθεῖρειν. ἄλλως τε διαφθορὰ χει-
ρὸς ἀξία θεοῦ ἢ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν μεταποίησις κατὰ τὸ ἐποίησω
ἐπὶ σὲ τὰς χεῖράς μου, καὶ πυρώσω σε εἰς καθάρουσι, τῶν πρὶν ἐν
ἡμῖν ἐξ ἁμαρτίας λυμάτων διεφθαρμένων. (47) τοιοῦτον καὶ τὸ
20 διασπερῶ αὐτούς. ἐπεὶ γὰρ συμφώνως ἠσέβησαν εἰς ἐμέ, τὴν
κακίστην αὐτῶν διασκεδάσω σύνοδόν τε καὶ συμφωνίαν, ὥσπερ οὖν
καὶ τῶν πυργοποιούντων διεῖλε τὰς γλώσσας, κωλύσας ἀύξομένην
συμφωνοῦσαν ἀσέβειαν. τὸ δὲ ἠτεκνώθησαν, ἀπώλεσαν τὸν
λαὸν μου κατηγορίαν τῶν ἀρχόντων ἔχει καὶ τῶν ἱερέων· οὗτοι
25 γὰρ ἐν τάξει πατέρων ὑπάρχοντες τοῖς λαοῖς ἔρημοι τῶν τέκνων
ἐγένοντο, ἀντ' εὐσεβοῦς διδασκαλίας ἀσέβειαν ὑποβάλλοντες. τάχα
δὲ οὐδὲ ἔστιν ἀπολέσαι λαὸν μὴ πρότερον ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐκ-
γεννημάτων τῶν κατ' ἀρετὴν ἀτεκνώσαντα· οὐδεὶς γὰρ ὢν ἀγα-
θὸς ἀπόλλυσιν ἕτερον.

2 Psal. 2, 8. — 17 Jes. 1, 25. — 22 Vgl. Gen. 11, 7. 8 Vgl. Hom. 12, 3. 4.

5 [Ο] anonym am Anfang d. Seite o | 10 ὑπερορῶντάς o | 13 μετανοοῦν o |
16 ἄλλως τε] ἀλλ' ὡς τε o | 19 λημάτων c | 20 συμφώνως εἰς ἐμέ εἰσέβησαν c |
23 ἠτεκνώθησαν c | 27 οὐδὲν o | 28 τῶν] < o.

Nr. X. Jerem. 15, 8. 9.

(48) *Ἐλεν δ' ἄν χῆραι τῶν ἀσεβῶν αἱ ψυχαί, τὸν νυμφίον Χριστὸν ἀπολέσασαι.* (49) *ὧν ἡ ἀπολλυμένων ταλαιπωροῦσι καὶ μη- 294*
τέρες, οἱ γεννήσαντες αὐτοὺς ἐν Χριστῷ καὶ ᾠδινήσαντες μέχρι
5 μορφωθῆ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς καὶ μετὰ τὸ γάλα τῆ στερεᾶ τροφῆ
πρὸς νεανίσκους ἐκθρέψαντες. τῶν δὲ χηρῶν τὸ πλήθος οὐχ ὡς
τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. κατὰ
δὲ τὸ γράμμα, πλείστων ἐν πολέμῳ πιπτόντων αἱ γυναῖκες ἐτύγ-
χανον χῆραι, αἱ δὲ μητέρες ἐταλαιπώρουν.

10

Nr. XI. Jerem. 17, 24—27.

(72) *Μὴ αἴρειν ἁμαρτιῶν παραγγέλλει βάσταγμα μηδὲ λέγειν·*
ὥσει φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ, ὡς ἂν γενώμεθα βασι-
λεις τε καὶ ἄρχοντες καθήμενοι παλῶς ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ,
τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὡς λέγεσθαι περὶ ἡμῶν· ἔθνης ἐπὶ
15 τὴν κεφαλὴν αὐτῶν στέφανον ἐκ λίθου τιμίου. τοιοῦτοι δὲ καὶ
ἐπιβεβήκασιν ἐφ' ἄρμασι τε καὶ ἵπποις, χαλιναγωγοῦντες τὸ
σῶμα καὶ τὰς ἀλόγους κινήσεις ἀπειρογόντες, ὡς ἂν καὶ ἡ πόλις εἰς
τὸν αἰῶνα κατοικηθήσεται, (73) καὶ πανταχόθεν αὐτῇ διὰ τὴν
τῶν καθηγουμένων ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν οἰκητόρων ἀρίστην πολι-
20 τέλειαν ἤξουσιν οἱ δῶρα προσφέροντες, ἐκ τε τῶν πόλεων Ἰουδα,
τῶν Ἐξομολογουμένων τῷ θεῷ, καὶ κυκλούντων τὴν Ἱερουσα-
λήμ, τῆς Ὁρασεως τὴν εἰρήνην, καὶ ἐκ γῆς Βενιαμὴν, τοῦ Υἱοῦ
τῆς δεξιᾶς (δεξιὰ δὲ πάντα τὰ κατ' ἀρετὴν ἐργαζόμενα), καὶ ἐκ τῆς
πεδινῆς, τῆς μηδὲν ἐχούσης ὑψωμα κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ
25 ἐπαιρούμενον, καὶ ἐκ τοῦ ὄρους, τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, καὶ ἐκ

2 Vgl. Matth. 25, 1—12? — 4 Vgl. I Kor. 4, 15. — Vgl. Gal. 4, 19. —
 5 Vgl. I Kor. 3, 2 Hebr. 5, 13. 14. — 7 Hebr. 11, 12. — 11 Vgl. Basil. (Gh II,
 461): *τοντέστι μὴ τῷ βάρει τῆς ἁμαρτίας καταφορτισεσθαι.* — 12 Psal. 37, 5. —
 14 Psal. 20, 4. — 16 f. Vgl. Jak. 3, 2. — 20 ff. Vgl. Hier. Comm. 964. 965. — 21 Vgl.
 Onom. sacra I, 169, 82: *Ἰουδας ἐξομολόγησις, ἐξομολογουμένον, u. δ.* — Vgl.
 Onom. sacra I, 169, 86: *Ἱερουσαλήμ θρασις εἰρήνης κτλ. u. δ.* — 22 Vgl. Onom.
 sacra I, 177, 83: *Βενιαμὴν τέκνον ὁδίνης ἢ υἱὸς δεξιᾶς, u. δ.* — 23 Vgl. II Kor.
 10, 5.

2 δ' ἄν] δ' οὖν ο | 7 ἀλλὰ ο | 8 πιπτόντων] θνησκόντων ο | 11 βαστάγματα
 1 | 11/12 μηδὲ—ἐμέ] < 1 | 12 βαρὺν c | 14 τῆμ .. ἐκκλησία ο | ὡς 1 καὶ co |
 15 τοιοῦτοι] οἱτοῖ 1 | 16 ἄρμ' καὶ ἵππους 1 | 17 ἀνείρογόντες ο | ὡς 1 καὶ ὡς co |
 18 καὶ] < 1 | αὐτῇ] + φησι 1 | 21 τῶν] < 1 | 22 1. τὴν Ὁρασιν τῆς εἰρήνης? |
 βενιαμειν c | 24 μηδὲν] μὴ 1.

τῆς πρὸς νότον, τῆς ἀντικειμένης τῷ ἀπὸ βορρᾶ πνέοντι. οὗτοι γὰρ καὶ οἴσονται θυσίαν ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν τῆς ψυχῆς ἀφιέρωσιν, καὶ ὀλοκαυτώματα λογικά, πᾶσαν ὕλην καταφλέγοντες ὑπόδικον τῷ αἰωνίῳ κυρίῳ διὰ τοῦ πνεύματος. ὧν ἡ προσευχή ὡς
 5 θυσία καὶ ἡ ἔπαρσις τῶν χειρῶν θυσία ἐσπερινή. οἱ καὶ προσφέρουσι λίβανον, ὅπερ ἐρμηνεύεται Λευκασμός, πᾶσαν ἀποβάλλοντες ζοφώδη διάθεσιν, ὡς ἀρμόττειν αὐτοῖς τὸ τίς αὐτῆ ἡ ἀναβαλνοσα λελευκανθισμένη. οὕτω γὰρ καὶ τὴν αἴνεσιν δυνήσονται φέρειν
 10 εἰς οἶκον κυρίου, μὴ ἔχοντες σπilon ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων· προστριβομένων τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ. μηδεὶς δὲ τοιούτου γινόμενου παρ' ἡμῶν τὰ τῆς ἐπαγομένης ἀπειλῆς ὑπομενοῦμεν.

Nr. XII. Jerem. 22, 13.

(86) Τὴν μετὰ δικαιοσύνης οἰκοδομουμένην οἰκίαν ἐδή- 299
 λωσεν εἰπὼν ὁ ἀπόστολος· θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.
 15 λέγει δὲ καὶ ὅτι θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς. εἰ δέ τις (ἐπ)οικοδομεῖ καὶ τὰ ἐξῆς. οὐκοῦν διὰ τοῦ διδάξαντος ὁ πιστεύων θεμέλιον ἔσχηεν τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. ἐποικοδομεῖ δέ τις, εἰ μὲν καλῶς, ἰχρυσὸν τῆς ἀληθείας τὰ δόγματα, ἀργύριον λόγον σωτήριον, λίθους τιμίους
 20 οἰκοδομίαν ἐξ ἀρετῶν· εἰ δὲ || κακῶς, ἐποικοδομῶν τῷ Ἰησοῦ πονηρά, 300
 λέγω ξύλα, χόρτον, καλάμην, πῶς οὐκ ἄσεβει; ἐφ' ὃν ἔρχεται τὸ οὐαί, ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν αὐτοῦ οὐ μετὰ δικαιοσύνης. ὁ ποιῶν ὑψηλὸν οἰκοδόμημα, οὐ κατὰ λόγον δὲ θεοῦ καὶ ἀλήθειαν, οὐκ ἐν κριματι ὑπερῶα ποιεῖ ἀναλόγως νόει καὶ τοὺς διδάσκον-
 25 τας ἢ ἀλήθειαν ἢ ψευδώνυμον γινώσιν. οἷον Παῦλος μὲν οἰκίαν τὴν ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ μετὰ δικαιοσύνης, ὑπερῶα δὲ Τιμόθεον καὶ Λουκᾶν καὶ τοὺς τοιούτους ἐν κριματι.

2 Vgl. Röm. 12, 1. — 4 Vgl. Psal. 140, 2. — 6 Vgl. Onom. sacra I, 203, 9: Λιβανος λευκασμός. — 7 Hohel. 3, 6. — 9 Vgl. Eph. 5, 27. — 10 ff. Vgl. Hier. Comm. 965: haud dubium quin in Ecclesiam. Haec sunt praemia eorum, qui sanctificant sabbatum, et nullo pondere praegravantur. Sin autem, inquit, non audieritis praecepta mea, etc. — 14 I Kor. 3, 9. — 15 I Kor. 3, 11, 12. — 17—21 Vgl. I Kor. 3, 11, 12. — 24 f. Vgl. Olymp. (Gh II, 544). — 25 Vgl. I Tim. 6, 20.

2 οἴσωσι ο | θυσίαν | + καθαρὰν ο | θεῷ] πῶ ο | 8 καταφλέγοντ' ο | 11 ὑπομ' 1 | 12 wegen Fragm. 82 Ἡ σχοῖνος—θεῷ vgl. S. 165, 1 App. | 14 οἰκομή ο | 15 καὶ | < c | ἄλλον | < c | 20 κακῶς] καλῶς c | 21 ἄσεβει] ἄν σέβη ο | 22 οὐαί! ὦ LXX A Q Luc. | 24 οὐκ ἐγκριματι ο.

Nr. XIII. Jerem. 22, 14—17.

(87) Ἐίποις δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων ἀκολούθως τοῖς πρόσθεν εἰρησθαι. ὡς γὰρ φησὶν ὁ Σολομῶν· ὁ ἐνεργῶν θησαυρίσματα γλώσση ψευδεὶ μάταια διώκει, καὶ ἐλευσεται εἰς παγίδα θανάτου. οἱ γὰρ τοιοῦτοι οἰκοδομαῦσιν ἑαυτοῖς οἰκίας ὀνόματι ἐκκλησίας, ἧτις ἐστὶ ὑπονηρευομένων, πρὸς οὓς λέγεται μετ' εἰρωνείας· ὑποδομήσας σεαυτῷ οἶκον σύμμετρον, ὑπερῶα ῥιπιστα· ἐν οἷς ᾤθησαν ἀναψυχήν ὑποδομηκένα. διὰ δὲ τῶν θυριδῶν οἶε κειρατικένοι φωτὶ γνώσεως τὰ οἰκοδομήματά σου, καὶ ἀσῆπτους ξύλοις εἰς τὴν οἰκοδομήν τῆς οἰκίας κεκρησθαι, καὶ χρεῖς διὰ μίλτου μιμούμενος τὸ αἷμα Χριστοῦ. (88) ἀλλ' οὐ βασιλεύσεις, εἰ καὶ παρωξύνθης ἐν κέδρῳ τοῦ πατρὸς σου. κέδρος ὁ πατὴρ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, δένδρον τι ὑψηλόν, ὑπερήφανον, ἀντικείμενον, ὁ διάβολος ἢ ὁ λόγων μοχθηρῶν ἄρχων. οἱ δὲ τοιαῦτα οἰκοδομήσαντες λιμῶ ἀπολοῦνται· οὐ γὰρ φάγονται οὐδὲ πίνονται, ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην ἐγνωσαν μὴ ἐγνωκότες Χριστόν· τὸ τὰ δίκαια δὲ πράττειν ἴδιον, φησὶ, τῶν γνωσκόντων τὸν θεόν. τῶν δὲ μὴ τοιούτων οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ καλοὶ μὴ βλέποντες τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἡ καρδία ψευδῶν πεπληρωμένη δογμάτων, δι' ὧν σφάλτοντες ἑτέροους φονεύουσιν αὐτῶν τὰς ψυχάς, αἷμα ἀθῶον ἐκχέοντες γλώττη ψευδεὶ καὶ δόλια. τοῦτο δὲ τῆς διὰ ξίφους χειρὸς σφαγῆς.

Nr. XIV. Jerem. 22, 24—26.

(89) Τὸν Ἰωακείμ τοῦτον Ἰεχονίαν Ἰερεμίας καλεῖ, τὸν δὲ τοῦτον πατέρα Ἐλιακείμ προσαγορευόμενον Ἰωακείμ ἐκάλεσε Νεχαὺ Φαραώ, ὃν ἀνελὼν ὁ Βαβυλώνιος πρὸ τῆς πύλης ἀπέρριψεν, ὡς ὁ παρὼν προφήτης λέγει καὶ Ἰώσηπος ἐν τῇ δεκάτῃ τῆς ἀρχαιολογίας. τὸ δὲ ἀποσφράγισμα σφραγίς ἐξέδωκαν οἱ Λοιοί. σφραγίς

2 ff. Vgl. Hier. Comm. 991: Possumus autem hunc locum juxta anagogen contra haereticos accipere . . . Et ipsi quidem passionem Domini et sanguinem pollicentur . . . . Erroremque omnem dicit inde descendere, quod ignoraverint Deum . . . et deceptorum sanguinem fundant. Hoc est enim facere homicidium. — 3 Prov. 21, 6. — 6 Vgl. Psal. 25, 5. — 21 Vgl. Jerem. 22, 17 LXX Luc.: καὶ ἐπὶ τὴν οὐκοφαντίαν. — 25/26 Vgl. II Kōn. 23, 34. — 28 ff. Vgl. die Deutung des Orig. aus d. 5. Strom. bei Hier. Comm. 994. — Vgl. Joseph. Archaeol. 10, 5, 2 u. 6, 3.

6 πρὸς οἷς ο | 7 ἑαυτῷ ο | 8 ὠθήθης ο | 9 μου ο* σου οσορ. | 10 οἰκομήν ο (vgl. S. 203, 14) | 13 δένδρον] κέδρον ο | 14 οἰκοοικοδομήσαντες ο | 16 τὸ] τῷ c | 18 βλέποντες ο | 20 ἐκχέοντες] + τῆ c | 21 ψευδῆ καὶ δόλια c | 24 τοῦτον] + καὶ ο | 25 ἐλιακίμ ο | 27 τῆς ἀρχαιολογίας] ἀρχαιολογία ο.

δὲ ἦτοι σφενδόνη ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ γίνεται πᾶς ὁ τὸ κατ' εἰκόνα διὰ μετανοίας ἀναλαμβάνων· ἔργα γὰρ ἀγαθὰ νοεῖται τὰ δεξιὰ τοῦ θεοῦ, τοῦ τὰ πρόβατα ἰστώντος ἐκ δεξιῶν. ἦν δὲ σφραγίδα τῷ ἁσώτῳ νίῳ δέδωκεν ὁ πατήρ ἐπιστρέψαντι. ὅπερ εἰ γέγονεν Ἰερχονίας, τύπος τοῖς ὑπηκόοις εὐσεβείας ἐγένετο· ἀλλ' οὐ γέγονε. 301
 πλὴν ἔδοξε τῷ προφήτῃ πείθεσθαι φήσαντι· ἰὸ ἐκπορευόμενος προσχωρήσαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλεικότας ὑμᾶς ζήσεται· ἐξῆλθε γὰρ ἐπαγόμενος καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς δυνατούς, αὐτομολήσας πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους. εἰ δὲ καὶ τελείαν, φησὶν, ἐπεδείξατο τὴν μετάνοιαν ὥστε καὶ σφραγίδα γενέσθαι τῆς ἐν περιτομῇ δικαιοσύνης κατὰ τὸν θεὸν ἀπόστολον, ὡς κατὰ τοῦτο δοκεῖν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, πάντως ἂν παρεδόθη δίκην ὑφέξων τῶν πρώην ἡμαρτημένων, εἰ καὶ μετριωτέραν. ἐν Βαβυλῶνι γὰρ σφραγισθεὶς ἐν εἰρκτῇ καὶ δεσμοῖς, πάλιν ἐπὶ Εὐλλάδ Μαρωδάχ μετέστη πρὸς 15 ἄνεσιν, ὁμοδαίτος γενόμενος τῷ βασιλεὶ καὶ οὕτως ἐν ἄλλοτρίᾳ καταλύσας τὸν βίον.

Nr. XV. Jerem. 23, 16.

(90) Ἀπαγορεύει οὐ προφήτην ἀπλῶς ἀκούειν, ἀλλὰ λόγους προφητῶν ἐν μιμῆσει προφερομένους. ὁ γὰρ ἀκούων προφήτου οἶον 15 Μωσέως, οὐκ αὐτοῦ ἀλλὰ κυρίου ἀκούει διὰ τούτου λαλοῦντος. οἱ δὲ ψευδοπροφήται ματαιοῦσιν· τῷ γὰρ μὴ ἐπιστρέφειν ποιοῦσι τὸν ἀκούοντα μάταιον, ὄρασιν καρδίας λαλοῦντες. νοῦς γὰρ ἐπιβάλλων πράγμασι χωρὶς θεοῦ βοηθείας ὄρασιν καρδίας οὐκ ἀπὸ στόματος λαλεῖ τοῦ χορηγοῦντος εἰπεῖν καὶ φωτίζοντος. 25 ἔστι δὲ ὅτε συντρέχει καρδίας ὄρασις καὶ στόματος κυρίου λόγος· ὅθεν οὐκ ἀπλῶς φέγει τὴν ὄρασιν τῆς καρδίας, ἀλλ' ὅταν μὴ προσῆ τὸ ἕτερον. συντρέχει δὲ παρὰ τῷ λέγοντι· προσεύχομαι τῷ στόματι, προσεύχομαι δὲ καὶ τῷ νοῖ.

Nr. XVI. Jerem. 23, 19. 20.

30 (91) Προφητεύει περὶ συσσεισμοῦ καὶ ὀργῆς κυρίου ἐκπορευομένης ἐπὶ τοὺς ἄσεβεις. ὁ θυμὸς οὐκ ἀπεστράφη, οὐκ

1 Vgl. Chrysost. (Gh II, 552)? — 1/2 Vgl. Gen. 1, 26. — Vgl. Olymp. (Gh II, 552): ἐὰν . . . ἀγαθὰ ἐργάσῃται πράξεις. τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου. — 3 Vgl. Matth. 25, 33. — 3/4 Vgl. Luk. 15, 22. — 6 Jerem. 21, 9. — 8 ff. Vgl. II Kōn. 24, 12. — 10 Vgl. Rōm. 4, 11. — 14 ff. II Kōn. 25, 27—30. — 19 Vgl. Hier. Comm. 1001. — 27 Vgl. I Kor. 14, 15.

1 πᾶς c | 2 ἀναλαμπρύνων c | 4 Ἰερχονίας l ἰερχωνίας co | 5 ἐγένετο o | 18 προφητῶν o | ἀλλὰ) + καὶ o | 20 μωσέως l μωνσέως co | 21 τῷ l τὸ co | 27 προσῆ l προσεῖη co | 27 προσεύχομαι) + δὲ c | 31 ἀπεστράφη c (η in Ras.) ἀποστράφει o.

ἀπλῶς ἀλλ' ἕως ἂν ποιήσῃ αὐτό, ὡς ἀποστρέφοντος ἐπὶ ποιήσῃ.
 ὁ δὲ μὴ πεποιήκει λόγος κυρίου, θυμὸς κυρίου ποιεῖ. τί δὲ θυ-
 μὸς κυρίου ποιεῖ, λέγει Δαβὶδ ἐν τῷ ἰκύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου
 ἐλέγξῃς με. οὐκοῦν ἐλέγχων οὐ παύεται, ἕως οὐ ποιήσῃ δι' ὃ
 5 ἐλέγχει, ὡς οὐδὲ ἡ ὀργὴ μέχρι τελείως παιδεύσῃ. οὐ μόνον δὲ
 ποιήσῃ, ἀλλὰ καὶ στήσῃ καὶ βεβαιώσῃ. τὸ δὲ ἀπὸ ἐγχειρή-
 ματος καρδίας αὐτοῦ αἶνιγμα ὃν ἐπ' ἐσχάτου, φησί, νοη-
 θήσεται, δηλαδὴ περὶ τῶν εἰρημένων περὶ τε θυμοῦ καὶ ὀργῆς.
 χάρις οὖν τῷ ἡμῖν ἀποκαλύψαντι τὰ μέχρι τοῦ παρόντος κε-
 10 κρυμμένα.

Nr. XVII. Jerem. 23, 23. 24.

(92) Διὰ τοῦτο οὐκ ἔλαθόν με εἰς πονηρίαν τὸν λαόν μου ἀθή-
 σαντες. ὁ γὰρ καὶ προφήτῃ διδοὺς εἰδέναι τὰ πανταχοῦ, πολλῶ
 μᾶλλον οἶδεν αὐτός. ἰνεῦμα γὰρ ἰκυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκον- 302
 15 μὲνην· καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ ἥ κινούμεθα καὶ ἐσμένε, ὡς ὁ Παῦ-
 λος πρὸς Ἀθηναίους ἔφη. τοιοῦτον καὶ τὸ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ
 τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος; τῇ δυνάμει γὰρ αὐτοῦ πᾶ-
 σιν ἐγγίξει. καὶ εὐχαὶ ἄρα οὐχ ὡς πρὸς πόρρω ὄντα γίνονται
 τὸν θεόν. καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ δὲ λέγεται· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ
 20 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. αὐτὸς γὰρ ὁ καὶ λέγων· θεὸς ἐγγίζων
 ἐγὼ εἰμι· καὶ γὰρ ἔφησεν· ὅπου δύο καὶ τρεῖς συνηγμένοι εἰσὶν
 εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, κἀγὼ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὁ καὶ λέγων· ἰδοὺ
 ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ
 αἰῶνος.

25

Nr. XVIII. Jerem. 23, 24.

(93) Ὡς γὰρ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς οὐδὲν τοῦ σώματος ἔρημον,
 ἀλλ' ὅπου αἰσθησις ἐκεῖ καὶ ψυχὴ, καὶ ἐπὶ πᾶν φθάνει τὸ σῶμα,
 οὕτως καὶ οὐδὲν κενὸν τοῦ θεοῦ. καὶ ὅμως πάντα πληρῶν οὐ
 πληροὶ τὸν ἁμαρτωλόν, πνευμάτων γὰρ ἀκαθάρτων πεπλήρωται·

2 Vgl. Jerem. 23, 17. — 3 Psal. 6, 2. — 5 Vgl. Psal. 6, 2b. — 12 ff. Vgl.
 Chrysost. (Gh II, 574f.): ὅτι εἰς πονηρίας αὐτοὺς ὤθησαν, οἶδα. πόθεν οἶδα;
 παρῶν ἐγὼ εἰμι, πανταχοῦ πάρεμι. εἰ γὰρ τοῖς μὴ παροῦσι προφήταις δίδωσιν
 εἰδέναι τὰ πανταχοῦ πολλάκις, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὺς οἶδεν. Vgl. Sever. Antioch.
 ebenda. — 14 Weish. Sal. 1, 7. — 15 Act. 17, 28. — 19 Joh. 1, 10. — 21 Matth.
 18, 20. — 22 Matth. 28, 20.

1 ὡς] ὡ ο | 4 ποιήσῃ ο | δι' δ] διδ clo | 5 ὡς] < ο | παιδεύσῃ Gh παιδεύσει clo |
 6 ἐγχειρήματος ο | 7 δν] ὦν ο | 7/8 νοηθήσεται φησι ο | 8 περὶ] μετὰ ο | τε] < ο |
 12 τὸν λαὸν εἰς πονηρίαν ὠθήσαντες ο | 28 καὶ] < ο | ὕμω] + καὶ ο.

καὶ τὸν τοιοῦτον ἀδύνατον ὑπὸ θεοῦ πληρωθῆναι, μὴ τῶν ἄλλων
 τῶν πληρῶντων ἀπηλλαγμένον. τοὺς γὰρ ἀξιόλους πληροὶ ἐν οὐ-
 ρανῶ τε καὶ γῆ. τοῦτε γὰρ κυρίου οὐχὶ ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν
 αὐτῇ, ἀλλ' ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ὡς ὄντων ἐν αὐτῇ τινων
 5 οἱ μὴ εἶσι πλήρωμα γῆς. πλήρωμα γὰρ τῆς γῆς οἱ πεπληρωμένοι
 ἀπὸ τοῦ εἰπόντος· οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ;
 λέγει κύριος.

Nr. XIX. Jerem. 23, 28. 29.

(94) Ἐπειδὴ καὶ οἱ ψευδοπροφῆται ἀπεχρῶντο τῶ ἰτάδε λέγει
 10 κύριος, τοὺς ἀληθεῖς προφήτας ὑποκρινόμενοι, ἔδει σημειῶν διαστελ-
 λόντων ἱκατέρους. ἦν μὲν οὖν, κατὰ τὸν ἀπόστολον, πνευμάτων
 διακρίσεως χάρισμα, καὶ ὁ τοῦτο ἔχων διέκρινε πνεύματα, τὰ τε
 θεία ὄντα καὶ τὰ πονηρά, καθάπερ ἀγγυραμοιβὸς τὸ νόμισμα τὸ
 δόκιμὸν τε καὶ κίβδηλον. χωρὶς δὲ τῆς καθολικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ
 15 νῦν εἰρημένον ἀρκεῖ πρὸς διάκρισιν. ὁ γὰρ λόγος μου, φησὶν, οὐ
 διάκενος καὶ τρόφιμος ἀλόγων, ἀλλ' οἶονεὶ σίτος καὶ λογικῶν
 τροφή.

Nr. XX. Jerem. 23, 28. 29.

(95) Τί δὲ τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σίτον εἶπεν, ἀλλ' οὐ πρὸς
 20 κριθήν· παρέθηκε γὰρ ὁ κύριος ἄρτους, τοὺς μὲν κριθίνους τοῖς
 ἀλογωτέροις, τοὺς δὲ πυλίνους τοῖς λογικοῖς. διὸ καὶ νῦν οὐκ ἔφη·
 τί τὸ ἄχυρον πρὸς τὴν κριθήν, ἀλλὰ πρὸς τὸν σίτον, τὴν
 λογικὴν ἀκριβῶς παραστήσας τροφήν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο σημεῖον, ὅτι
 25 οἱ λόγοι κυρίου ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν. ὅταν ὁ ἀκρατῆς
 ἐλεγχόμενος καίηται ὥστε λέγειν· οὐχὶ ἡ καρδία μου καιομένη ἦν
 ἐν ἐμοί, πῦρ καὶ σιτὸς ἔστιν ὁ λόγος· εἰ δὲ τέρεται τῶν καθ'
 ἡδονὴν ἀκροώμενος, ἄχυρα. ἀλλὰ (καὶ) πέλυξ ἔστιν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος,
 οὐ ξύλα μόνον δυνατὸς ἀλλὰ καὶ πέτραν διελεῖν, οὐ τὴν κατὰ
 Χριστὸν νοουμένην, ἀλλὰ ἥ τὴν ἐναντίαν ἦν δεῖ τέμνεσθαι κατὰ τὸ 303
 30 συντριβήσονται πέτραι ἐνώπιον κυρίου.

8 ff. Psal. 23, 1. — 9 Vgl. Jerem. 2, 2 u. 8. — 9 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 580).
 — 19 ff. Vgl. Philo de sept. II, 204 M. Vgl. Hier. Comm. 1005. 1006. — 20 Vgl.
 Joh. 6, 9. 13. — 25 Luk. 24, 32. — 28 Vgl. I Kor. 10, 4. — 30 Judith 16, 15??

2 ἀπηλλαγμένων o w. e. sch. | 5 μὴ] μὲν clo | εἶσι] εἶσι o | πλήρωμα²—γῆς²
 < o | 9 τῶ l τὸ co | 13 τὰ] < o | ἀγγυραμοιβὸς c | 19 T] anonym am Anfang
 d. Seite o | 20 κριθίνους l κριθήνους co | 24 κόπειν o | ὕταν] ἔαν o | 25 ἦν καιο-
 μένη o | 26 εἰ] ἡ c | τέρεται l τέρεται co | 27 καὶ Blass Koetschau.

Nr. XXI. Jerem. 23, 30.

(96) Ὡσπερ ὁ πριάμενος ἰμάτιον, εἰ τύχοι, παρ' οὗ δει, νομίμως
 ἔχει τοῦτο, ὁ δὲ κλέψας ἔχει μὲν ἀλλ' οὐ δικαίως, οὕτω τῶν διδα-
 σκόντων ἀπὸ γραφῆς οἱ νόθοι ψυχῇ καὶ κεκηλιδωμένη τὰ ῥήματα
 5 φέροντες κλέπτουσι· περὶ ὧν λέγοιτ' ἄν' ἵπαντες ὅσοι ἦλθον
 πρὸ ἐμοῦ κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρό-
 βατα. τοιοῦτος ὁ λόγος χρώμενος εὐαγγελικῶ, μὴ πῖστει διακείμενος
 πρὸς αὐτὸν μηδὲ βιόσας κατ' αὐτόν, ἀλλοτριᾷ δὲ προαιρέσει χρώ-
 μενος τῇ τοῦ λόγου ἀπαγγελίᾳ· κλέπτῃς γὰρ ἔστι καὶ λεχθήσεται
 10 πρὸς αὐτόν· ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν κλέπτεις.

Nr. XXII. Jerem. 24, 1—3.

(97) Ὅπερ ὁ κόσμος ὅλος, τοῦτο κατὰ τινα ἀναλογίαν ἔστι μόνος
 ὁ ἄνθρωπος. εὐρήσεις γὰρ τινὰ μὲν οὐρανὸν λεγόμενον, ὅταν φορῇ
 ἡ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἄλλον δὲ γῆν, ἔαν ἔχη ἡ τὴν εἰκόνα τοῦ
 15 χοϊκοῦ· (τῶ γὰρ ἡμαρτηκότι λέλεκται· ἡ γῆ εἶ), ἄλλον ἔχοντα ποτα-
 μούς ἐν αὐτῶ ἄλλομένους εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἔαν ἔχη λόγους ποτι-
 μωτάτους, ἄλλον ἔχοντα θάλατταν ἀλμυράν, κυμάτων πλήρη, ἔχουσαν
 ἄδράκοντα ὃν ἐπλασεν ὁ θεὸς ἐμπαίζειν αὐτῶ. καὶ κατὰ μέρος εὐ-
 ρήσεις τὸν μὲν ἥλιον, τὸν δὲ σελήνην λεγόμενον καὶ ἀστέρας, ἐπεὶ
 20 οὕτως ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Νῦν δὲ φησιν αὐτόν ἡ παραβολὴ σῦκον εἶναι πονηρὸν λίαν·
 γλυκάζει μὲν γὰρ αὐτόν διὰ πεπάνσεως ἢ ἀρετῆς, ὡς εἶναι ψυχὴν
 ὄλην καὶ πνεῦμα καὶ σῶμα γλυκὸν τῆς ἐξ ἀρετῶν ποιότητος ἐντιθε-
 25 μένης αὐτῶ, ἡ δὲ πονηρία κακὸν αὐτόν καὶ ἄβρωτον ἀπεργάζεται.
 ἀλλ' ἔαν μὲν σῦκα ζητῇ τις μὴ λίαν χρηστά, ἔξω ζητεῖ ταῦτα τῶν
 τῆς θεοσεβείας μυστηρίων καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ τὰ
 μὴ λίαν πονηρά. ἔαν γὰρ ἔλθῃ ἐπὶ τὴν μαθητείαν αὐτήν, πρὸ
 προσώπου ναοῦ κυρίου ἔστι σῦκα χρηστὰ λίαν (οἷα ποιεῖν

5 Joh. 10, 8. — 10 Röm. 2, 21. — 13 ff. Vgl. Hier. Comm. 1010: Duos co-
 phinos... quidam interpretantur in... gehenna et regno coelorum. — 13 ff. Vgl.
 Hom. 8, 2. — 14 Vgl. I Kor. 15, 49. — 15 Gen. 3, 19. — 16 Joh. 4, 14. — 18 Vgl.
 Psal. 103, 26. — 18 f. Vgl. I Kor. 15, 41. — 20 I Kor. 15, 42.

3 ἔχει τοῦτο ≡ ≡ ≡ c αὐτὸ κατέχει ο | 4 ψυχῇ κεκηλιδωμένη c | 10 κηρύσσων
 ο | 13 γὰρ < c | 20 οὕτως l. οὕτω καὶ? | 22 σῦκων εἶναι πονηρῶν c | σῦκον (so
 steta) ο | 23 ἡ < ο | 24 ἐξ < ο | 25 αὐτόν Gh αὐτὸ co | 26 ζητῇ τις ζήτησ ο |
 27 θεοσεβείας c ο¹ a. R. θεογνωσίας ο* i. T. | 29 προσώπου + τοῦ c.

οἶδε Χριστός) ἢ πονηρά· οὐδὲ γὰρ τὸ ἔξω πονηρὸν σῦκον ἐξέβαλε
 τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ εἰς τὰ ὄπισω. περὶ τὸν ναὸν τοῖνον τοῦ
 θεοῦ καὶ τὰ θεία δόγματα δύο κάλαθοι κεινται. καὶ οἶδεν ὁ ἐκλε-
 γόμενος, πῶς ἕκαστον κατατάσσει, μὴ ἀνεχόμενος πονηροῦ σύκου
 5 ποιότητα τοῖς λιβανέτοις ἐγκαταμίξει χρηστοῖς (ἡ μικρὰ γὰρ ἰζύμη ὅλον
 τὸ φύραμα ζυμοῖ) οὐδὲ μὴ τούναντιον. καὶ τάχα ὁ κάλαθος τῶν
 σύκων τῶν πονηρῶν ἢ γέεννά ἐστι τοῦ αἰωνίου πυρός, ὁ δὲ τῶν
 χρηστῶν ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

10 Ἀλλὰ πότε τοὺς καλάθους ὁ προφήτης ἑώρακεν; μετὰ τὴν
 αἰχμαλωσίαν, φησὶν. ἔαν γὰρ ἴδῃς τὴν ἐπιδημίαν τοῦ σωτήρος καὶ
 τοῦ λαοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀλλοτρίους φύσει καὶ ἔξω
 τῆς Ἱερουσαλὴμ νῦν διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς θεὸν καὶ γλυκύτητα 304
 τῆς ἀληθείας γινόμενους σῦκα χρηστά, ὄψει τὸν κάλαθον τῶν
 15 χρηστῶν σύκων· ἔαν δὲ τοὺς ἐκ περιτομῆς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν
 ταύτην θεάσοιο, τῶν πονηρῶν ὄψει καὶ ἄβρώτων σύκων τὸν
 κάλαθον. οὐκ ἀρκεῖ δὲ χρηστὰ λιβανέτα εἶναι τὰ σῦκα, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 πρωτίμοις ὁμοιωσθαι προσήκει· ὄψιμον γὰρ σῦκον οὐκ ἐστὶν ἢ
 παραβάλλεται ὁ σφῆζόμενος.

20

Nr. XXIII. Jerem. 24, 6.

(98) Ὁ Χριστὸς οἰκοδόμος καὶ ἀρχιτέκτων, περὶ οὗ ἐν προφη-
 ταῖς λέλεκται· ὁ οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμα-
 λωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει. φησὶν οὖν ὁ κύριος· καὶ οἰκο-
 δομήσω αὐτοὺς καὶ οὐ μὴ καθελῶ. ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς
 25 οἰκοδομήματά τινα καθαιρεῖ· δεῖ γὰρ τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοδομὴν τῶν
 ἀκαθάρτων πνευμάτων καταλυθῆναι καὶ οὕτω ναὸν οἰκοδομηθῆναι
 θεῷ ἐξ ἀρετῶν τε καὶ δογμάτων ὀρθῶν, ἵνα καὶ ὀφθῇ ἡ δόξα αὐ-
 τοῦ ἐν αὐτῷ. ἐστὶ δὲ καὶ γεωργὸς καταφυτεύων καὶ ἐγκεντρύζων
 οὓς ἄξιον. φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ ὡς ῥίζα τοὺς κλάδους πάντας ἀνέχων·
 30 ἡ ἐγὼ εἰμι ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινὴ, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ δὲ πατήρ μου
 ὁ γεωργὸς ἐστίν. πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μένον καὶ ποιῶν καρπὸν
 καλόν, ὁ πατήρ μου καθαίρει ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ· πᾶν δὲ

5 I Kor. 5, 6. — 7 Vgl. Matth. 5, 22 25, 41? — 11 Vgl. Olymp. (Gh II, 588):
 οἰκειότερον ἐπὶ τῆς τοῦ χριστοῦ ἐλευθερίας (ἐκ ἐλευθερίας) νοήσεις τοῦτο. — 22
 Jes. 45, 13. — 25 Π. Vgl. in Jerem. Hom. 1, 16. — 26 Vgl. Matth. 12, 43. 44? —
 27 Vgl. Jes. 6, 1? — 28 f. Vgl. Röm. 11, 17. 18. — 30 Joh. 15, 1. 2. 5. 6 (vgl.
 Matth. 3, 10 7, 19 Luk. 3, 9).

4 καταστήσει ο | 10 ἑώρακεν] τεθείεται ο | 16 τὸν πονηρὸν ὄψι ο | 18 ὁ-
 μοιωσθαι ο | 25 καθαίρει ο | τὴν .. οἰκοδομὴν | τῆς .. οἰκοδομῆς ο ο | 28 ἐστὶ
 οἶο ἐπι ο* ἐτι | 31 ὁ δ' ο | < ο* ο.

Origenes III.

κλήμα ἐν ἐμοὶ μένον μὴ φέρον δὲ καρπὸν, ὁ πατήρ μου ἐκκόπτει καὶ εἰς πῦρ αὐτὸ βάλλει. οὐκ ἐν ἔθνικοις, ἀλλ' ἐν τοῖς πιστοῖς ἐστὶ τὸ ἐν αὐτῷ μένον καὶ μὴ φέρον καρπὸν· οἶός ἐστιν ὁ λέγων εἶναι πιστὸς καὶ πλημμειλῶν ἐπ' ἀδείας, ὅστις εἰκότως ἐκκόπτεται·
 5 καθαίρει δὲ τὸ καρπὸν φέρον, ἵνα κἄν τι παρορῶ ὡς ἄνθρωπος διορθώσειεν.

Nr. XXIV. Jerem. 25, 14.

(99) Ταύτην, ὡς ἐλέγομεν, οἱ μὲν ἑβδομήκοντα τῶν κατὰ τῶν 312
 ἔθνων ὀράσεων προὔταξαν· οἱ δὲ λοιποὶ τούναντιον. Αἰλλὰ μὲν δὲ ἔθνος
 10 Ἀραβικὸν πρὸς τῇ ἐρυθρῇ κείμενον θαλάσῃ.

Nr. XXV. Jerem. 25, 14—16.

(100) Ἐφρόνου γὰρ ἐπὶ τοξεία, μὴ μαθόντες ψάλλειν· οὐ γὰρ
 ἐπὶ τὸ τόξον μου ἐλπῶ, καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με. ἔθνη
 δὲ πανταχόθεν ἀπειλεῖ κινεῖν ἐπ' αὐτόν, ὅθεν ἀνέμους ἐκ τῶν ὅθεν
 15 ὠρμῶντο καλεῖ. ¶ (101) Ἐκαστος ἡμῶν ἀναλόγως τῇ καταστάσει ἢ 313
 Αἰλαμίτης ὁμωνύμως ἐστὶν ἢ Ἰδουμαῖος ἢ Μωαβίτης ἢ Αἰγύπτιος ἢ
 Ἰσραηλίτης. δυνατὸν δὲ μεταβάλλειν ἐξ ἑτέρου ἔθνος εἰς ἕτερον
 κρεῖττον ἢ χειρόν· τὰ ψυχικὰ γὰρ ἔθνη μεταπίπτειν οἶδεν εἰς ἄλ-
 ληλα. πλὴν ἕκαστος ἡμῶν ἀναλόγως οἷς ἐθησαύρισε πίεται τὸ τῆς
 20 ὀργῆς κυρίου ποτήριον ἀκράτου ἢ κεκερασμένης· πάντες γὰρ ἡμάρ-
 τομεν πλέον ἢ ἔλαττον. ὡς δὲ Ἰσραὴλ ἐπώνυμος γέγονεν ὃ πεποι-
 ηκεν, ἰσχύσας πρὸς τὸν θεὸν ἐν τῇ πάλῃ, οὕτω τινὲς εἰσι Παραβε-
 βλημένοι Ψεκτοὶ Αἰλαμίται· οὕτω γὰρ ἐρμηνεύονται. παραβάλλον-
 ται δὲ οὗς κατὰ τὸν ἀπόστολον παρέδωκεν ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον
 25 νοῦν, εἰς πάθη ἀτιμίας· δηλοὶ δὲ, τινὲς οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄνεμοι,
 καὶ Παῦλος εἰπὼν· ἵνα μηκέτι ὦμεν κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερό-
 μενοι παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν τῇ κυβίᾳ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς
 τὴν μεθοδίαν τῆς πλάνης· περιφέρεται δὲ παντὶ ἀνέμῳ ὁ Παρα-

12 Psal. 42, 7. — 16/17 Vgl. Jerem. 25, 14 26, 2 29, 8 31, 1 37, 4. — 19 Π. Vgl. Hom. 12, 2. — 20 Vgl. Psal. 74, 9 Jerem. 32, 1. — 21 Vgl. Gen. 32, 24. 28. Vgl. Philo de migr. Abr. I, 467 M: καλαίοντος γὰρ καὶ κοινομένου καὶ πτερνίζοντος Ἰακώβ ἐστὶν ὄνομα, οὐ νενικηκός· ὅταν δὲ τὸν θεὸν ὀρᾶν ἱκανὸς εἶναι δόξας Ἰσραὴλ μετονομασθῆ κτλ., u. δ. Vgl. auch Onom. sacra sub Ἰακώβ u. Ἰσραήλ. — 22. 23. 28 Vgl. Onom. sacra I, 186, 1: Αἰλαμίται παραβλέποντες [sic] I, 56, 29: Aelamitas adpositi sive conlati aut objecti. — 24 Vgl. Röm. 1, 28. 26. — 26 Eph. 4, 14.

1 κλήμα] + τὸ ο | καρπὸν δὲ μὴ φέρον ο | 2 ἐμβάλει ο | 4 ὅστις τε ἰκότως ο | 6 διορθώσειεν c' ο διορθώσεται c* | 12 τοξία co | 13 τὸ τόξον] τῷ τόξῳ c | 16 ἐλαμίτης c | ὁμωνύμως] < c*, a. R. c' ὁμώνυμ ο | αἰγυπτος ο | 20 ποτήριον τὸ τῆς ὀργῆς κῶ ο | 22 περιβεβλημένοι c | 23 ἐλαμίται c | 24 δὲ] < ο | παρέδωκεν ο | 25 ἄνεμοι καὶ] ἀνέμοις co | 26 κλυδωνιζόμενοι ο | 27/28 ἐν τῇ μεθοδίᾳ c.

βεβλημένος, εἴτε διδασκαλίας εἴτε θυμοῦ εἴτε ἐπιθυμίας. ἄνεμοι δὲ τέσσαρες γενικοί, ταράσσοντες τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν, ἐπιθυμία, φόβος, ἡδονή, λύπη, οἷς Αἰλαμίτης ἐκ τοῦ θεοῦ καταλειφθεὶς παραδίδοται. ἀλλὰ τί τὸ τόξον Αἰλάμ, ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ τῆς δυναστείας, αὐτὸς ἔφη μελωδῶν ὁ Δαβὶδ· ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν, τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἄλλ' ὁ σωτὴρ ἐπιδημήσας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους ἐπὶ τοὺς
 10 Αἰλαμίτας ἐπήγαγε κυκλοῦντας ἡμᾶς, ἵνα τούτους διασκορπίσειε. παραδίδονται γὰρ δυνάμεις ἀντικείμεναι δυνάμεσιν ἐτέραις ἀντικειμέναις εἰς κόλασιν, ὡς ὁ Φαραὼ τῷ Ναβουχοδονόσορ· καὶ ὄφεις γὰρ λοβόλους εἰ κατακλείσεις, ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων οἱ ἀσθενεῖς ὑπὸ λιμοῦ κατεσθίονται, ἕως οὗ ὁ πάντων ἰσχυρότατος πληρωθεὶς ὑπὸ
 15 τῶν ὄφεων οὖς κατεδήδοκεν, ὁ καλούμενος γένηται βασιλiscos, ἰὼν ἔχων ἐκ μόνης θείας καρποφόρον δένδρον ξηραίνοντα. οὕτως αἰ πονηραὶ δυνάμεις ὑπ' ἀλλήλων κολάζονται, μέχρι καταλειφθῆ τελευταῖον ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ θάνατος, βασιλiscos περι οὐ φησιν· ἔπι ἀσπίδα καὶ βασιλiscον ἐπιβήσῃ. ὁ γὰρ Χριστὸς ἰσχυρότερος
 20 ὢν τοῦ βασιλiscου, ἐπιβέβηκεν αὐτῷ καὶ δέδωκεν ἡμῖν ἕξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων.

Nr. XXVI. Jerem. 27, 16.

(102) Ἔστι τις ἀνὴρ Βαβυλώνιος καὶ νήπιον Βαβυλώνιον, καὶ δεῖ
 πρὸς τούτους ἀγωνίζεσθαι, τουτέστιν ἢ πρὸς μεγάλα ἢ πρὸς νῦν
 25 ἀρχόμενα πάθη. πλὴν μακάριος, ὅς ἂν κρατήσας ἔδαφισῃ πρὸς τὴν
 πέτραν || (τὸν Χριστὸν) τὰ νήπια Βαβυλῶνος, πρὶν εἰς ἄνδρας 314
 προέλθωσιν. ἔτι δὲ μακαριώτερον ἕξολοθ'ρεῦσαι Βαβυλώνιον

5 Psal. 10, 2. — 12π. Vgl. Pseudoeustath. l. c. 44 ed. Al.: ἐὰν ὄφεις πλείονες κατακλεισθῶσιν ὁμοῦ καὶ λοιμώξωσιν [sic] . . . ἕκαστος τὸν πλησίον κατεσθίει. καὶ ὁ ἰσχυρότερος ἀναλiscου ὄφεις [l. ὄφεις] τὸν ἀσθενέστερον καὶ πληρωθεὶς πάντων τῶν ὄφεων τοῦ, ὃν κατεδήδακε [sic], βασιλiscos γίγνεται ἰὼν ἔχων χαλεπώτατον, ὡς καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ θανατοῦν. — 18 Vgl. I Kor. 15, 26. — 19 Psal. 90, 13. — 20 Luk. 10, 19. — 28 Vgl. Hom. 21, 6 — lat. III, 6 (Lo 15, 403 MPL XXV, 615): Nuper diximus de parvulis Babyloniiis, de viris Babyloniiis, de semine Babylonio. — Vgl. Psal. 136, 9. — 25 Vgl. Psal. 136, 9. — 26 Vgl. I Kor. 10, 4.

8 ἐλαμίτης c | 6 ἠτοίμασαν c | 10 ἐλαμίτας o | ἐπήγεν c | 18 εἰ κατακλείσεις cod. Vat. gr. 1153/54 ἢ κατάκλεισις c ἢ κατάκλισις o | 18 οἱ < c | 14 ὑπὸ τοῦ Koetschau nach Pseudoeustath. | 16 ξηραίνονται o | 17 τελευταῖον o | 27 μακαριώτερον o.

σπέρμα, λογισμόν δηλονότι Συγχυτικόν (ἐναντίον δὲ τούτῳ σπέρμα περὶ οὗ λέλεκται· μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιών σπέρμα· καὶ μακάριοι οἱ σπειροντες ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὗ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ). οὗ μόνον ἄνδρα τινὰ οὐδὲ παιδίον, ἀλλὰ καὶ μόνον σπέρμα· δύναται
 5 γὰρ καρποφορεῖν γεωργοῦμενον. ποῖον δὲ τὸ ὕδωρ, ἐφ' ᾧ σπειρεῖν δεῖ τὸ καλὸν σπέρμα; τὸ τῆς καλιγγενεσίας λουτρῶν. ἐκεῖ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ, βοῦς ὁ καθαρὸς καὶ Ἰσραηλίτης, ὄνος ὁ ἐκ γένους ἀκάθαρτός τε καὶ ἐθνικός. σύμβολα δὲ τὰ ζῶα ταῦτα τοῦ τε καταγελλομένου λόγου τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τοῦ κεκηρυγμένου τοῖς ἔθνεσιν.

10

Nr. XXVII. Jerem. 27, 16.

(103) Κατέχει δὲ δρέπανον ὁ Βαβυλώνιος οὐκ ἐπὶ τῷ σῶσαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐκτεμεῖν τῆς γῆς τῆς ἁγίας καὶ θερίσαι ἐκκλησίας· ὃν πρὶν τοῦτο παθεῖν ὀλοθρεύσωμεν, τοὺς τῶν αἰρετικῶν ἐξαφανίσαντες λόγους. οἷος ἦν ὁ Παῦλος λέγων· ἐν ἔτολμῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι
 15 πᾶσαν παρακοήν, ὁ λέγων· πᾶν ὑψωμα ἐκαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ καθαιροῦντες. εἶτα μαρτυρεῖ τῷ Ἑλληνικῷ λόγῳ δύναμιν, ὡς πάντα τὰ ἔθνη τούτῳ παραχωρεῖν ἀποδεικτικῶς πως εἶναι δοκοῦντι.

Nr. XXVIII. Jerem. 27, 17.

20 (105) Πρόβατόν φησιν ὡς ἐνὸς πεπλανημένου. καὶ ἐν εὐαγγελίῳ δὲ φησιν· ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθεν ἐκζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός. καὶ ἐν τῇ παραβολῇ δὲ ἐν ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀπόλετο μόνον, ὅπερ ἦλθεν εὐρεῖν ὁ ἐπιδημήσας ποιμὴν, ὃς καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναλαβὼν ἀπέδωκε τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐνενήκοντα καὶ ἐννέα. οἱ γὰρ
 25 πάντες ἐν || σῶμά ἐσμεν· καὶ ἐν πρόβατον· ὁ μὲν τίς ἐστι πούς, ὁ δὲ κεφαλή, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ δὲ ποιμὴν ἐλθὼν συνήγαγεν ὁστέον πρὸς ὁστέον καὶ ἁρμονίαν πρὸς ἁρμονίαν· καὶ ἐνώσας ἀνέλαβεν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτοῦ. ἡ δὲ ἐνότης γίνεται δι' ἀγάπης καὶ ἀληθείας καὶ

1 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Βαβυλῶν σύγγυαις u. ὁ. — 2 Jes. 31, 9. — 2. 6 Jes. 32, 20. — 14 II Kor. 10, 6. — 15 II Kor. 10, 5. — 21 Luk. 19, 10. — 22 ff. Vgl. Luk. 15, 3—5 (Matth. 18, 12f.). — 24 Vgl. I Kor. 10, 17. — 26 Vgl. Ezech. 37, 7. Zur Form d. Citats vgl. Sel. in Psal. 21, 15: ὁ δὲ ἐν τῷ τελείῳ θεὸς συνάγει ὁσοῦν πρὸς ὁσοῦν καὶ ἁρμονίαν πρὸς ἁρμονίαν u. Euseb. h. e. 10, 3, 2.

4 καὶ] καὶ c | 5 ὁ] ὦ c | 6 λουτρῶ c | 7 Ἰσραηλίτης] + καὶ ο | 11 Κατέχει] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 11 τῷ] τὸ c | 12 γῆς τῆς ἁγίας] ἁγίας γῆς ο | καὶ θερίσαι c* (a. R. ἐκκλησίας c*) καὶ θερίσαι τῆς ἐκκλησίας ο | 13 ὀλοθρεύσωμεν c | 14 ἐν ἔτολμῳ ο ἔτολμῳς c (vgl. NT cod. D*) | 17 ἀποδεικτικῶ ο | 22 τῇ δὲ παραβολῇ ἐν ο | 23 εὐρεῖ ο | 27 ὁσοῦν ο | 28 τὴν χώραν] l. τῶν χειρῶν? τῶν ὤμων Riedel (vgl. Z. 23).

προαιρέσεως ἀγαθῆς. τῷ ἰδίῳ μὲν οὖν λόγῳ πάντας ἤνωσεν. εἰ δέ
 τινες ἀπειθοῦντες ἐφάνησαν, ἀνίατον τὸ πάθος ἐκτίσαντο. εἰς οὖν
 ὁ πᾶς Ἰσραηλίτης κατὰ τὴν συγγένειαν τὴν ἀληθινήν, οἱ γὰρ πάντες
 ἐν σῶμά ἔσμεν καὶ εἰς ἄρτος καὶ τοῦ ἐνὸς μετέχομεν πνεύματος.
 5 πλανώμενον δὲ πρόβατον ὁ μὴ τυγχάνων τῆς τοῦ καθήκοντος
 θήρας ἐν τε λόγῳ καὶ πράξει, ἢ τῷ μὴ ζητεῖν ἢ τῷ μὴ εὐρεῖν. ὁ
 δὲ εἰδὼς καὶ ποιῶν τὰ τῆς ἐπιγνώσεως οὐ πλανᾶται· ὁ δὲ πλανώ-
 μενος ὑπὸ λέοντων ἐξωθεῖται. οἷ γὰρ ἀντίδικος ἡμῶν διά-
 βολος ὡς λέων ὠρόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα κατακλίῃ. ἤδη δὲ
 10 καὶ ἰσχύμοι λέοντος ὠρόμενοι ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ θεοῦ
 βρωῶσιν αὐτοῖς ἐπιβουλεύουσι τοῖς δικαίοις, βουλόμενοι ἐξῶσαι
 ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ὀρῶν τῆς εἰρήνης. ἀλλ' ὡς Δαβὶδ λαβὼν τοῦ πώ-
 γωνος τὸν λέοντα ἐπνίξεν, οὕτω τὸν πνευματικὸν Δαβὶδ, τὸν Χρι-
 στὸν, ἐξαιτήσωμεν λαβόντα τὸν λέοντα καὶ πᾶν τὸ τῶν θηρίων
 15 συνέδριον ἀνελεῖν. δύο δὲ νῦν λαμβάνει λέοντας γενικούς, τὸν τε
 Ἀσσύριον καὶ τὸν Βαβυλώνιον. κατὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐν τῇ
 τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν δύο εἰσὶν· ὁ μὲν γὰρ Ἀσσύριος ἀπώκισε
 τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς Ἀσσυρίους ἕως τῆς σήμερον, ὁ δὲ Βαβυλώνιος
 τοὺς υἱοὺς Ἰούδα εἰς Βαβυλώνας. πλὴν οὐκ ἔφη νῦν πρῶτος καὶ
 20 δεύτερος, ἀλλὰ πρῶτος καὶ ἔσχατος. πρῶτος γὰρ λέων ὁ ἀντι-
 κείμενος διάβολος, αὐτὸς ὁ ἀνθρωποκτόνος· τελευταῖος δὲ ἐπὶ συν-
 τελείᾳ τοῦ αἰῶνος οἷ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,
 ὁ ἐπαιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα.

Nr. XXIX. Jerem. 27, 17—19.

25 (106) Οὐ δύναται ὁ Ἰσραὴλ ἀποκαταστῆναι εἰς τὴν νομὴν
 αὐτοῦ, ἐὰν μὴ πάθωσιν οἱ δύο βασιλεῖς ἃ δεῖ παθεῖν ὑπὲρ τῆς
 τῶν πεπονθότων κακῶς ἐκδικήσεως. μὴ πάντως δὲ ἐπὶ τὸν διά-
 βολον ἢ τὸν ἀντίχριστον ἐκλάβης τὸν λόγον· ἐν ἐμοὶ γὰρ ἀναιρε-
 θήτω συντριβόμενος ὁ σατανᾶς ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἐν τάχει. ὅταν
 30 δὲ ἀνέλῃ τοὺς δύο τούτους καὶ τοὺς μεταξὺ, ἀποκαταστήσει τὸν
 Ἰσραὴλ εἰς τὴν νομὴν αὐτοῦ· ὅτε καὶ νεμήσεται ἐν τῷ Καρ-

8 Vgl. I Kor. 10, 17. — 5 ff. Vgl. Hom. 5, 16. — 8 I Petr. 5, 8. — 10 Psal.
 103, 21. — 12 f. Vgl. I Sam. 17, 34. 35. — 18 Vgl. II Kōn. 17, 23. — 19 Vgl.
 II Kōn. 25, 7? 11. — 21 Vgl. Joh. 8, 44. — 22 II Thess. 2, 3. 4. — 29 Vgl. Rōm. 16, 20.

1 ἀγαθῆς] ἀγάπης ο | 6 τῷ^{1. 2.} τὸ c | 8 ὑπὸ] ἀπὸ c | 9 κατακλίῃ cod. Vat.
 gr. 1153/54 καταπίει c καταπίειν ο | 10 θεῷ c | 12 ὡς δ ὁ δᾶδ ο | 13 χρηστόν ο |
 14 ἐκζητήσωμεν c | 17 ἀπώκισε | ἀπώκισε co | 28 ἐκλάβης | ἐκλαμβάνης c* ἐκλάβεις
 c'ο | 28/29 ἀναιρέθη τὸ συντριβόμεν ο | 30 τοὺς² | τούτους co | ἀποκαταστήσει
 cod. Vat. gr. 1153/54 ἀποκαταστήσει | ἀποκαταστήσαι co | 31 ὅτε co τότε l.

μήλω και τῆ Βασάν και ἐν ὄρει Ἐφραΐμ και ἐν Γαλαάδ. τοσούτων τόπων ὄντων τῆς Ἰουδαίας και τῆς γῆς τῆς κληρονομουμένης, ταῦτα μόνον ᾠνόμασεν.

Nr. XXX. Jerem. 27, 23.

- 5 (107) Σφύραν τὴν Βαβυλῶνα καλεῖ, ταῖς ἰδίαις πλεονεξίαις τοὺς ἐπὶ γῆς κατατρίψασαν. ὅτε δὲ τὸν θεῖον νεῶν ὁ Σολομὼν κατεσκεύαζεν, ἐν ἐπαίνῳ τῶν Βασιλειῶν ἢ τρίτῃ φησὶν ὅτι σφύρα και πέλεκυς οὐκ ἤκουσθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ. οἶκος δὲ ἢ ἐκκλησία θεοῦ, ἐν ἣ μὴ δεῖ ἀκουεσθαι σφύρα. ἔστι δὲ σφύρα πάσης 10 τῆς γῆς ὁ διάβολος, και ἔστιν ὁ μὴ φροντίζων αὐτῆς οἶονεῖ τις ὕλη τυπτομένη παρ' αὐτῆς και μὴ πάσχουσα. ἰδοὺ γάρ φησιν ἄνηρ ἔστηκώς ἐπὶ τείχους ἀδαμαντίνου, και ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας· ὅστις ἀδάμας ὑπ' οὐδεμιᾶς συντριβεται σφύρας. κἂν ἐφροστήκη γούν ὁ διάβολος || ἢ σφύρα, και ὑποκειμενος ἢ δράκων ᾧσπερ ἄκμων ἀνή- 316 15 λατος, οὐδὲν ὁ ἐν τῇ χειρὶ κυρίου και ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ ἀδάμας πεσεται. τείχος γάρ ὁ ἅγιος ἀδαμαντίνου, και ἐν χερσὶ κυρίου μένον ἀπαθής, κἂν μέσος ληφθῆ τῆς τε σφύρας και τοῦ δράκοντος. ὅσον δὲ τύπεται, λαμπρότερον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐπιδεικνυσιν· ὁ γὰρ διάβολος οἶά τις λίθων ἀγνοῶν φύσιν διὰ πολλῶν 20 δοκιμάζει πληγῶν τὸν οἶον ἀδάμαντα, θεοῦ μόνου καλῶς τὴν τούτων φύσιν εἰδότος. εἰ σφύρα μὴ ἦν, σάλπιγξ ἔλατῃ ἢ κατὰ τὸν νόμον οὐκ ἦν, διεγειρουσα ἐπὶ τὰς ἐορτὰς τοῦ θεοῦ ἢ παροξύνουσα εἰς πόλεμον τοὺς ἀκούοντας. τοιοῦτον ἐποίησε τὸν Παῦλον διὰ πειρασμῶν ποικίλων ἢ σφύρα, μηδὲν μὲν ἐξ αὐτῆς παθόντα, μεγάλη 25 δὲ φωνῇ πρὸς τὸν τῆς κακίας διεγειροντα πόλεμον. ἐργάζεται μὲν οὖν ἢ σφύρα τὸν πειρασμόν, ὑπηρετεῖ δὲ τῇ σφύρα ὁ ἀπὸ τοῦ Κάιν σφυροκόπος, ὁ χαλκεὺς χαλκοῦ και σιδήρου. τοιοῦτος ὁ ἐπὶ τοῦ σωτήρος Ἰουδας και οἱ σταύρου, σταύρου αὐτόν· κεκραγότες, διὰ τῶν τοιούτων ὑπηρετοῦντες τῇ σφύρα.

5 Vgl. Olymp. (Gh II, 886): ἢ σφύρα πάσης τῆς γῆς ἢ τὴν οἰκουμένην συντρίψασα Βαβυλῶν. — 7 Vgl. I Kdn. 6, 12. — 11 Amos 7, 7. — 18 Vgl. Xenocrates bei Hieron. Comm. in Amos 7, 7. — 15 Vgl. Hiob 41, 15. — 21 Vgl. Hom. 5, 16. — 21 ff. Vgl. Num. 10, 2. 8. 9. — 27 Gen. 4, 22. — 28 Vgl. Joh. 19, 15.

5 ff. Vgl. hierzu Cat. Regn. (siehe unten) u. Hom. 21, 1 — lat. III, 1 (Lo 15, 389 ff. MPL XXV, 606 ff.) | 5/6 Σφύραν—κατατρίψασαν] < H w. e. sch. | 5—8 Σφύραν—θεοῦ] < Cat. Regn. | 5 σφύρα ο | 8 ἐκκλησία] + τοῦ Cat. Regn. | 9 ἀκουεσθῆναι σφύραν Cat. Regn. | σφύρα c' ο σφύραν c* | 12 ἐπὶ] + τοῦ Cat. Regn. | 14 ἢ] < Cat. Regn. | 15 σκέπην] ἐπισκοπὴν ο Cat. Regn. | 16 πεσεται ο | χερσὶ] χειρὶ Cat. Regn. | 17 μένον ἀπαθές Cat. Regn. | 18 ὄσπ Cat. Regn. | ἐπιδεικνυσιν c' ο ἐπιδείκνυται c* | 20 τούτου Cat. Regn. | 21—29 εἰ—σφύρα] < Cat. Regn. | 21 ἦν] ἦν ο ἢ c esset H | 29 ὑπηρετοῦντες] ὑπηρετούντων co.

Nr. XXXI. Jerem. 27, 25.

(108) Σκευή ὀργῆς καὶ ὁ ἀπόστολος οἶδε καταηρισμένα εἰς ἀπώλειαν, ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκευῇ ἐλέους. πάντας γὰρ ἀνθρώπους εἰς δύο ταῦτα διείλε σκευή, τὰ μὲν 5 ὀργῆς, τὰ δὲ ἐλέους· τὰ μὲν οἷος ὁ Φαραὼ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, τὰ δὲ οἷος ὁ Παῦλος καὶ οἱ πιστεύσαντες. ἀλλὰ τίς ὁ θησαυρὸς κυρίου. ἐν ᾧ τὰ σκευῇ τῆς ὀργῆς; ἴσως ἡ ἐκκλησία, ἐν ἣ τοιοῦτοι πολλὰ κίς λανθάνουσιν. ἔσται δὲ καιρὸς, ὅτε ἀνοίγει τὴν ἐκκλησίαν. νῦν γὰρ κέκλεισται, καὶ τὰ σκευῇ τῆς ὀργῆς μετὰ τῶν σκευῶν τοῦ ἐλέους 10 νέμεται, καὶ τὰ ἄχυρα μετὰ τοῦ σίτου εἰσὶ, καὶ ἐν μιᾷ σαγήνῃ οἱ τε ἀπόβλητοι καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ ἰχθύες. ἀνοίγει δὲ τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ ὁ κύριος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, ὅτε τῶν σκευῶν τῆς ὀργῆς ἐκβαλλομένων, ὁ ἐλέους σκευὸς ὑπάρχων εἶποι ἂν εἰκότως· ἐξῆλθον ἀπ' ἡμῶν, οὐ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. τὰ δὲ ἐξω τοῦ θησαυ- 15 ροῦ ἀμαρτάνοντα σκευῇ οὐκ ἔστιν σκευῇ ὀργῆς ἔστιν, ἀλλ' ἐλάττονα· δοῦλοι γὰρ εἰσὶ μὴ εἰδότες τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτῶν καὶ μὴ ποιῶντες αὐτό. σκευῇ τοῖνυν εἰδὼν ἀπλῶς εἰς ἄλλα τηρούμενα.

Nr. XXXII. Jerem. 27, 28.

(109) Ἦξουσι, φησί, τῶν αἰχμαλώτων τινὲς τῆς Ἰουδαίας, εὐαγγ- 20 γελιζόμενοι τὴν κατὰ Βαβυλῶνος ἐκδίκησιν. λέγει δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ἐξ εἰδωλολατρίας ἐπιστρεφόντων, ἣν καλεῖ Βαβυλῶνα· οἵτινες ἐλθόντες εἰς Σιών, τὸ Σκοπευτήριον, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν παρὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἐκδίκησιν ἀναγγέλλουσιν.

Nr. XXXIII. Jerem. 27, 29.

25 (110) Οἱ μὲν ἐν Βαβυλῶνι πολλοί, οἱ δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐλάχιστοι. εἰρήται γὰρ· οὐκ παρὰ τοῦτο ἠγάπησεν ὑμᾶς ἡ κύριος ὁ θεὸς 317 ὑμῶν, παρὰ τὸ εἶναι πολλοστούς· ὑμεῖς γὰρ ἔστε ὀλιγοστοὶ παρὰ

2 Röm. 9, 22. 23. — 10 Vgl. Matth. 3, 12 Luk. 3, 17. — Vgl. Matth. 13, 47—49. — 14 Vgl. I Joh. 2, 19. — 16 Vgl. Luk. 12, 47. 48. — 22 Vgl. Onom. sacra I, 174, 90: Σιών σκοπευτήριον κτλ. u. 5. — 26 Deut. 7, 7.

2 ff. Vgl. Hom. 21, 3 — lat. III, 3 (Lo 15, 396 f. MPL XXV, 611) | 4 ἐλεέου c (ς in Ras.) ἐλέου o | εἶλε c | 5. 9 ἐλέου c (ς in Ras.) ἐλέου o | 8 ἔσται l ἔστι co | 9 κέκλεισται — σκευῇ] κέκλειται κατασκευῇ o | 10 καὶ² < o | 18 ἐλέου o | 16 δοῦλοι] θηλοὶ o | 19 ff. Vgl. Hom. 21, 6 = lat. III, 6 (Lo 15, 402 MPL XXV, 614) | 19/20 Ἦξουσι — ἐκδίκησιν] < H | 19 τῆς Ἰουδαίας] εἰς Ἰουδαίαν o | 20 λέγει c | 25 ff. Vgl. Hom. 21, 6 = lat. III, 6 (Lo 15, 402 MPL XXV, 605) | 27 πολοστούς c (λοστο in Ras.) | 27 ἔσται o.

πάντα τὰ ἔθνη. ὀλίγοι γὰρ ὄντως οἱ σφζόμενοι καὶ διὰ τῆς
στενῆς εἰσερχόμενοι θύρας. παραγγέλλεται δὲ πᾶς ἐπὶ τὴν πλατείαν
καὶ εὐρύχωρον Βαβυλῶνα τόξον ἐντείνων, μηδένα ταύτης περι-
ποιήσασθαι.

5

Nr. XXXIV. Jerem. 27, 29—32.

(111) Ὅσους τις ἔχει λογισμοὺς ἀνθεστηκότας θεοσεβείᾳ, πολλοὶ
εἰσι Βαβυλώνιοι· οὓς ἀναιρετέον ἀμαρτωλοὺς ὄντας τῆς γῆς. ἐξ
ᾧ ὁ καθαρεύσας ἐν τῇ πόλει γίνεται τοῦ θεοῦ τοῦ ἐκδικουῦντος τῆς
Βαβυλῶνος τὴν ὑβριν· ᾤετο γὰρ οὐκ εἶναι δυναμίει κεκρατηκέναι καὶ
10 κατηλαζονεύετο τοῦ θεοῦ. ἐμπρησθέντος γὰρ τοῦ ναοῦ, τὰ σκευῆ
τὰ ἱερὰ ταῖς παλλακαῖς εἰς χοῦσι ἐδόθη. διόπερ πυρὶ τὸ ἄκαρπον
ἔθνος καθάπερ δὴ τινα δρυμὸν κατηνάλωσε. ταύτη τοὶ φησὶν·
ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ σὲ τὴν ὑβρίστριαν, λέγει κύριος τῶν δυ-
νάμεων.

15

Nr. XXXV. Jerem. 28, 8.

(112) Προφητεύει τὴν συντέλειαν ἀθρόως γεννηθησομένην· ὥσπερ
γὰρ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Λῶτ-
τὰ βιωτικὰ πάντες ἐποιοῦν, ἕως ἥλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ τὸ πῦρ
καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται τὸ τῆς συντελείας ἀφνίδιον. οὐ δὴ
20 σύμβολον ἦν ἡ ἀθρόως πεσοῦσα φωνὴ καὶ μόνη σαλπύγγων Ἰεριχῶ.
καὶ παρὰ τὸν καιρὸν δὲ τοῦ σωτηρίου πάθος ἄφνω ἔπεσε Βαβυ-
λῶν, Χριστοῦ τὰ περὶ τῶν ἐθνικῶν εἰδώλων καταργήσαντος δόγ-
ματα καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἠυσαμένους πιστεύσαντας.

Nr. XXXVI. Jerem. 28, 7.

25 (113) Χρυσοῦν ἔστι τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὸ ποτήριον εἰς
ἀπάτην ἀνθρώπων, ἵνα δεξάμενοι πίωσιν, ὀρώντες τὸν χρυσὸν ὅτι
καλὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὥρατον τοῦ κατανοῆσαι, τὸ δὲ κριμα
τὸ ἐν τούτῳ μὴ λογιζόμενοι. τὰ μοχθηρὰ γὰρ αὐτοῦ δόγματα καλ-

1 Vgl. Luk. 13, 23. 24. — 2 Vgl. Matth. 7, 13. — 10f. Vgl. Dan. 5, 2. 3
(LXX Ὁ) — 16ff. Vgl. Matth. 24, 38. 39 Luk. 17, (27.) 28. 29. — 20 Vgl.
Jos. 6, 20. — 26 Vgl. Gen. 3, 6.

2—4 παραγγέλλεται—περιποιήσασθαι] < H w. e. sch. | 8 ἐντείνων] ἐντείνων
ο ἐκτείνειν καὶ c (?) | περιποιεῖσθαι c | 6ff. Vgl. Hom. 21, 6 — lat. III, 6 (Lo 15, 403
MPL XXV, 615) | 7 ἀναίρετε ο | 8—14 τοῦ²—δυνάμεων] < H | 12 κατηνάλωσε l
κατανάλωσεν co | 16ff. Vgl. Hom. 22, 11 — lat. II, 11 (Lo 15, 413 MPL XXV, 604) |
17 ἐν²] l H < co | 25ff. Vgl. Hom. 22, 7—9 — lat. II, 7—9 (Lo 15, 411ff. MPL
XXV, 603f.) | 26 πίωσιν] ποσὶν ο | τὸν] τὸ c.

λιλιξία κειόσμηται, τῷ τῆς φράσεως δελεάζοντα κάλλει καὶ τῇ με-
 θόδῳ τῇ τεχνικῇ. καὶ πᾶς δὲ ποιητῆς ἄκρος εἶναι δοκῶν ποτήριον
 χρυσοῦν κατεσκεύασε, δηλητήριον ἐμβαλὼν εἰδωλολατρείας, αἰσχρο-
 λογίας, καὶ τῶν ψυχικῶν ἀπάντων κακῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐ χρυσοῦ
 5 ποτηρίου προενοήσατο, μήποτε καὶ δόξη ἐκείνων ὅμοιον εἶναι (διόπερ
 ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν), ἀλλὰ τῆς
 ἐν αὐτῷ σωτηρίας. τὸ δὲ χρυσοῦν ποτήριον, ἢ Βαβυλῶν,
 ὅταν ἐπὶ τὴν ἐκδίκησιν ἔλθῃ, ἐν χειρὶ κυρίου γίνεται, τῇ ἀφαιμένη
 ποτὲ τοῦ Ἰωβ, μεθύσκον πᾶσαν τὴν γῆν ἀπὸ ὀργῆς, ἀπὸ λύπης,
 10 ἐρώτων, κενοδοξίας (ὅσα γὰρ ἁμαρτήματα, τοσαῦται καὶ μέθαι),
 καθάπερ ἐξ οἴνου πάντων σαλευομένων καὶ βέβαιον ἔχόντων
 οὐδέν. ὁ δὲ δίκαιος οὐκ ἔστι γῆ· ὢν γὰρ ἐπὶ γῆς, ἔχει ἐν οὐρανοῖς || 318
 τὸ πνεῦμα καὶ οὐκ ἂν ἀκούσει· γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ,
 ἀλλ' ἐκ τῶν εἰκότων· οὐρανὸς εἰ καὶ εἰς οὐρανὸς ἀπελεύσῃ, φορεῖς
 15 γὰρ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ πάγιος ἔστηκες.

Nr. XXXVII. Jerem. 28, 8—10.

(114) *Εἰ δὲ Βαβυλῶν οὐκ ἀπέγνωσται* (οὐ γὰρ ἂν ἔλεγεν· εἰ
 πῶς λαθήσεται), *ποῖαν ψυχὴν ἐτίραν ἀπογνωσόμεθα;* εἰ δὲ μὴ
 σέσωσται, τοῦτο γέγονε παρ' αὐτήν, ὡς τοὺς ἀρίστους λατροὺς ἀπολο-
 20 γισθαι καὶ λέγειν· *λατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ λάθῃ·*
ἐγκαταλείπωμεν αὐτήν. οὐ παρ' αὐτοὺς γάρ, οὐδὲ παρὰ τὴν
 λατρικὴν οὐδὲ παρὰ τὴν ῥητινὴν τὸ μὴ ταύτην θεραπεύεσθαι.
 λατροὶ δὲ ἄγγελοι, ὑπὸ τὸν μέγαν ὄντες λατρὸν τὸν θεὸν καὶ θερα-
 πεύσαι τοὺς πειθομένους ἐθέλοντες. εἰ δὲ μὴ, ἐροῦσιν· *ἐγκαταλι-*
 25 *πώμεν αὐτήν, ἀπέλθωμεν ἕκαστος εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ καὶ*
τὸν οἶκτον τόπον καὶ τὴν οἶκταν πράξιν, ὅτι ἤγγικεν εἰς τὸν
οὐρανὸν τὸ κρίμα αὐτῆς, καταδικάσαντες αὐτήν ὡς ἀνίατον καὶ
πεισομένην τὰ τῆς ἀπογνώσεως. καὶ οἱ τῶν σωμάτων γὰρ λατροὶ
 30 *τῆσωσιν· ὃ δὴ ποιοῦσιν οἱ ἄγγελοι. ὅσῳ δὲ ἁμαρτάνομεν, τὸ κρίμα*
ἡμῶν αὖξει, καὶ ἐξαίρει ἕως τῶν ἀστρῶν, τῶν ἀγίων δηλαδῆ.

6 II Kor. 4, 7. — 9 Vgl. Hiob 2, 5. — 12 Vgl. Phil. 3, 20. — 18 Gen.
 3, 19. — 15 Vgl. I Kor. 15, 49.

8 αἰσχρολογίας c | 4 χρυσοῦ ο | 9 ἀπό¹) + τῆς ο | 10 κα] < ο | 14 τῶν
 εἰκότων] τῶν ἐναντίων Koetschau | 17 ff. Vgl. Hom. 22, 12 — lat. II, 12 (Lo 15, 415 ff.
 M¹L XXV, 605 f.) | 17 Εἰ] ἢ c | 19 αὐτήν Blass αὐτῆ co | 22 τὸ μὴ] τὸν μὴ [sic]
 c | θεραπευθῆναι ο | 24 ἐγκαταλείπωμεν cod. Vat. gr. 1153/54 ἐγκαταλείπωμεν co |
 25 ἀπέλθο·μεν c | 27 καταδικάσαν ο w. e. sch. | 30 ὅσῳ] ὅσα c | 31 αἶψα ο.

καὶ τότε ὁ θεὸς ἐκφέρει τὸ κρίμα αὐτοῦ εἰς ταπεινωσιν τοῦ ὑψωθέντος κριματος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ταπεινῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰ πρὸς ἀξίαν ἀποδιδούς.

Nr. XXXVIII. Jerem. 28, 11. 12.

5 (115) Καὶ Ἡσαίας ἐθέσπισεν· ἐπ' ὄρους πεδινοῦ ἄρατε σημεῖον, ὑψώσατε τὴν φωνὴν αὐτοῖς· παρακαλεῖτε τῇ χειρὶ. ταῦτα δὲ Πέρσiais καὶ Μήδοις οἱ προφῆται παρεκελεύοντο, ὡς κρατήσουσιν ἡδὴ Βαβυλῶνος, ἐπὶ τῶν αὐτῆς τειχῶν ὡς ἀλωσομένης ἀνατείνειν τοῦ πολέμου τὸ σύνθημα, δι' οὗ δηλοῦσι τοῖς στρατιωταῖς τὴν ἔφοδον.
10 καὶ τὰ ὄπλα ἔχειν ἐν ἐτοιμίᾳ παρακελεύεται· τὰ τόξα τοῖς Μήδοις φησίν.

Nr. XXXIX. Jerem. 28, 17—20.

(116) Συμφώνως δὲ τῷ ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως ὁ Παῦλός φησιν· οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ
15 κόσμου τούτου;· καιρὸς δὲ ἐπισκέψεως μάλιστα ἢ τῆς εἰδωλολατρείας ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας καθαιρέσις. σκευὴ δὲ πολέμου, ἅπερ ὁ Βαβυλώνιος διεσκόρπισεν, οἱ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα πολέμων ἔμπειροι ἄνδρες, ἀνθ' ὧν ἀπειλεῖ μηδενὸς ποιῆσθαι φειδώ.

Nr. XL. Jerem. 28, 21—24.

20 (117) Ἀναβάται Ἰππων οἱ δαίμονες οἱ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς ἐπικαθήμενοι· καὶ πάλαι γὰρ τῆς Αἰγύπτου ἵππων καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, οὗτοι δὲ ζευγνύντες ἐν ἡμῖν διάφορα πάθη, ταῖς τέτρασιν ἀρεταῖς ἀντικείμενα, κατασκευάζουσιν ἄρματα καὶ ὁ μὲν θυμώδης καὶ πρὸς κακίαν ἐρωμένος, ἀνήρ· ὁ δὲ πρὸς ἡδονὰς
25 λελυμένος, γυνή· καὶ || πρεσβύτης μὲν ὁ ὑπεκαλαιωμένος κακῶν 319 ἡμερῶν· νεανίσκοι δέ, περὶ ὧν Ἡσαίας φησὶ· ὑπεινάσουσι νεώτεροι, καὶ κοπιᾶσουσι νεανίσκοι, καὶ ἐκλεκτοὶ ἀνίσχυες ἔσονται· καὶ τούναντίον· οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν θεὸν ἀλλάξουσιν ἰσχύν, πτερο-

5 Jes. 13, 2. — 14 I Kor. 1, 20. — 20 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 910 f.): ἡδονὴν τὴν θηλυμανῆ καὶ τὸν ταύτην ἐνεργούντα δαίμονα. τὰς φιλοδοξίας, τὰς φιλοσηματίας καὶ τοὺς αὐτὰς ἐνεργούντας δαίμονας . . . τοὺς τῆς ψευδωνύμων γνώσεως διδασκάλους σὺν τοῖς πειθόμενοις. τοὺς τῶν εἰδῶλων ἱεροουργοὺς καὶ τὰς τελετὰς αὐτῶν καὶ τὰ εἰδῶλα. τοὺς ἄρχοντας ἐν κακίᾳ δαίμονας. — 21 Exod. 15, 1. — 25 Vgl. Sus. 52 (LXX θ'). — 26 Jes. 40, 30. — 28 Jes. 40, 31.

7 κρατήσουσιν Blass κρατήσασιν clo | 11 φησίν (η corr.) εἰσπ. φασίν ο | 18 τῷ τὸ c | 15 εἰδωλολατρίας ο | 17 Ἰούδα καὶ Ἰσραὴλ ο | 27 ἀνίσχυοντες ο.

φύησουσιν ὡς ἄετοί, δραμοῦνται καὶ οὐ κοιπίουσιν· τοὺς ἐκλεκ-
 τοὺς δὲ νῦν ἐν κακίᾳ φησίν, ὅποιόν ἐστι τὸ καὶ τὰ βρώματα αὐ-
 τοῦ ἐκλεκτά· κατ' ἀρετὴν τε ὄντες ἐκλεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Ναβουχο-
 δονόσορ καταπίονται. ἔσχε δὲ καὶ παρθένοισ, τὰς μὲν Ἑστιακάς,
 5 τὰς δὲ Πυθίας, τὰς δὲ ἄλλας. καὶ ψυχὴ δὲ μὴ δεξαμένη τὸν θεὸν
 σπόρον, παρθένοισ ἐστὶν αὐτῶ. ἔχει δὲ καὶ ποιμένας κακῆ δι-
 δασκαλίᾳ τοὺς ἐπομένους παιδεύοντας· ἀλλὰ καὶ γεωργοὺς τοὺς ἄ-
 ζιζάνια· σπειρόντας, καὶ γεωργοῦντας ἀκάνθας τε καὶ τριβόλους,
 τὰς βιωτικὰς ἐν ἀνθρώποις μερίμνας. ἔχει καὶ ἡγεμόνας ἐν κακίᾳ
 10 καὶ ἄρχοντας, καὶ μάλιστα πρὸς οὓς ἡμῖν ἐστὶν ἡ πάλῃ, πρὸς τὰς
 ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας. τούτοις οὖν πᾶσιν ὁ θεὸς ἀποδίδωσιν
 ἐνώπιον τῶν ἐναγχοῦς εἰρηκότων· δεῦτε καὶ ἀναγγελλόμεν ἐν Σιών
 τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ·

Nr. XLI. Jerem. 28, 25. 26.

15 (118) Ὅρος τὴν Βαβυλῶνα διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὕψος καλεῖ
 ὄπερ ἦν ἐξ εἰδωλολατρίας καὶ τῶν ἀδικῶν ἔργων, δι' ὧν διέ-
 φθειρε τοὺς ἄλλους, διεφθαρμένον. ἦν δὲ καὶ ἐφ' ὕψους ἡ πόλις
 διὰ τὸν παρακείμενον ποταμόν, ἐξ οὗ τινες ἀναβαθμοὶ πρὸς τὴν
 πόλιν ἀνέφερον, διμερῆ τε οὖσαν καὶ ἐξ ἑκατέρας ὄχθης παρακει-
 20 μένην τῷ ποταμῶ, πρὸς τῶ καὶ εἶναι τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ὑψηλό-
 τατα. χεῖρα δέ, τὴν τιμωρητικὴν δύναμιν τὴν τῆς ἰδίας αὐτὴν ὡς ἐκ
 πετρῶν τινον καθαιροῦσαν ἀσφαλείας τε καὶ φρουρᾶς. εἰς ἀχρηστον
 δὲ καὶ τοὺς λίθους αὐτῆς διὰ τὸ πῦρ ἀφανίζουσιν, ὡς μὴ συν-
 στασθαι λίθον πρὸς στεροτέρα οἰκοδομίαν. ἀναγωγῆς δὲ λόγῳ καὶ
 25 ὁ διάβολος ὄρος ὠνόμασται, ὡς ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ· ἵτις εἰ σύ, τὸ ὄρος
 τὸ μέγα τὸ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ· καὶ περὶ τοῦ ἔχοντος κωφὸν
 καὶ ἄλαλον δαιμόνιον ἔλεγεν ὁ σωτήρ· ἂν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον
 σινάπεως, ἔρειτε τῶ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι, καὶ μεταβήσεται. ὄρος
 οὖν ὁ διάβολος ἀπὸ τῆς ἰδίας διεφθαρμένον κακίας καὶ δια-
 30 φθειρόν τοὺς ὅσοι φρονοῦσι τὰ γήϊνα.

2 Habak. 1, 16. — 6 Vgl. 1 Tim. 4, 6. — 7 Vgl. Matth. 13, 25. — 8 Vgl.
 Gen. 3, 18. — 9 Vgl. Matth. 13, 22 Par. — 10 Vgl. Eph. 6, 12. — 12 Vgl. Jerem.
 28, 10. — 15 ff. Vgl. Olymp. (Gh II, 911): αἰσθητῶς μὲν τὸν Ναβουχοδονόσορ,
 πρὸς δὲ διάνοιαν τὸν σατανᾶν. — 17 ff. Vgl. Fragm. XLIV (121) u. Herodot. I,
 186. — 22 ff. Vgl. S. 14, 11 f. — 24 f. Vgl. S. 98, 14. — 25 Sachar. 4, 7. —
 26 Vgl. Mark. 9, 25. — 27 Matth. 17, 20.

3 τε] γε Koetschau | 4 Ἑστιακάς] ἐστιατικὰς c^o | 5 Πυθίας] πυθίας c^o |
 ἄλλας c^o ἄλλως c | 6 κακῆ] διδασκαλία c^o καὶ διδασκαλία c | 11 πρὸς] καὶ c | 12 ἀν-
 αγγελλόμεν c^o | 16 εἰδωλολατρίας c^o | 20 τῶ] τὸ c | 21 αὐτὴν c^o αὐτῆς c^{corr.} |
 22 τινῶν] < c | 25 ὁ übergesch. c¹.

Nr. XLII. Jerem. 28, 27.

(119) Τὸ ἀγιάσατε ἔθνη ἀντὶ τοῦ ἀφορίσατε· ἀγιασμοὺς γὰρ ἢ θεοῦ ὑπηρεσία, κἂν ἢ τιμωρητικὴ καὶ βέβηλος ὁ πρὸς ταύτην ἀφωρισμένος· ὅποιος ἦν ὁ Κύριος, πρὸς ὃν φησι διὰ Ἑσαίου· οὐδὲ 5 οὐκ ἔγνωσ με. τινὰ δὲ τῶν (κατὰ) Βαβυλῶνος στρατευσάντων ἐκάλεσεν ἔθνη, ἐν οἷς Ἀραράτ τοὺς Ἀρμενίους κάλει.

Nr. XLIII. Jerem. 28, 29.

(120) Ἐσείσθη δὲ ἡ γῆ, τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀνθρώπων ἐν τοῖς προάγουσι χρόνοις παγίως ἰδρυνμένων καὶ βεβαιότητα ἔχοντων ἐν αἷς 10 ἦσαν δημαστείαις τε καὶ βασιλείαις, τὰ δὲ νῦν μεταβολὴν πονηρὰν καὶ ἐπώδυνον δεχομένων τὴν ἐρημίαν. καὶ πᾶσα δὲ διάνοια Βαβυλωνίαν γῆν ἐσχηκῖα ἐκ τῆς πρὸς τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν καὶ Σύγχυσιν προσκαθείας σειομένη ἀποβάλλει τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἐπὶ τῷ πνευματικῇ καὶ ἐπουράνιῳ ἔξιν ἀναλαβεῖν.

Nr. XLIV. Jerem. 28, 30—33.

(121) Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τοῦτο ποιῶν, ὁ καὶ διὰ Ἑσαίου πρὸς Κύρον εἰπών· ἔγὼ δὲ ἐμπροσθέν σου πορεύσομαι καὶ ὄρη ὄμαλιῶ, θύρας χαλκᾶς συντριψῶ καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω. καὶ παρὰ τοῖς 20 ἔξω γὰρ τοιαύτας ἔχειν ἰστόρηται πύλας ἢ Βαβυλῶν, καὶ ἐκ τῶν εἰς τὸν ποταμὸν μέσον ὄντα καταβάσεων ἐαλωκέναι, μέρους ἐκατέρου συναπτομένου γεφύραις παρὰ τὰς ἀναγούσας ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνόδους, πρὸς ἐκάτερον μέρος διηρημένης τῆς πόλεως. καὶ φησιν ἡ ἱστορία, ὡς τῶν παρ' ἔσχατα τῆς πόλεως ἀλισκομένων οἱ ἄλλοι πανήγυριν ἄγοντες διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως οὐκ ᾔσθάνοντο, ὅτε ὡς εἰκός, 25 τῶν μὲν εἰς ἀγγελίαν τρεχόντων, τῶν δὲ λοιπῶν ἐκ ταύτης ὑποστρεφόντων θορούβου πλήρη τὴν πόλιν ὑπάρχειν. συστήματα δὲ νῦν τὰς οἰκίας ἔοικε λέγειν· τῇ γὰρ συνεχεῖα πρὸς ἀλλήλας συνίσταντο. διὸ ἐπιφέρει· οἱ οἴκοι βασιλέως Βαβυλῶνος καὶ τὰ ἑξῆς· ἦγουν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς συνισταμένων τὰ φρονύρια.

4 Jes. 45, 4. — 6 Vgl. Olymp. (Gh II, 911): τῆς Ἀρμενίας δρητὰ Ἀραράτ. — 12 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91 u. δ. — 17 Jes. 45, 2. — 18 ff. Vgl. Herodot. I, 180. 186. 191. — 22 ff. Vgl. Herodot. I, 191: ὑπὸ δὲ μεγάρθους τῆς πόλιος, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτη οἰκημένων, τῶν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλιος ἐαλωκότων τοὺς τὸ μέσον οἰκίοντας τῶν Βαβυλωνίων οὐ μανθάνειν ἐαλωκότας, ἀλλὰ (τυχεῖν γὰρ σφι ἐούσαν ὄρη) χορεύειν τε τοῦτο τὸν χρόνον καὶ ἐν εὐπαθείῃσι εἶναι. Vgl. Xenophon, Kyrop. 7, 5.

8 ἢ] + τοῦ ο | 7] ἢ ο | καὶ βέβηλος] βέβηλος γὰρ c | 4 ἦν] ὑπῆρχεν ο | 5 κατὰ] < clo | 6 ἀραράτ c* w. e. sch. lo ἀραρέτ c' | 9 αἷς] οἷς ο | 18 προσσυμπαθείας c | 14 τῷ] τὸ c | 18 συνκλάσω ο | 19 γὰρ u. ἔχειν übergesch. c' | 20 ὄντων c | 22 διηρημένης l διηρημένης co | 28 Βαβυλῶνος] < ο.

Nr. XLV. Jerem. 31, 12—17.

(122) Τὸ κλινοῦσιν αὐτὸν καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ λεπτυ- 312
 νοῦσι Σύμμαχος ἔφη· καὶ σειρώσουσιν αὐτὸν καὶ τὰ σκεύη αὐ-
 τοῦ ἐκκενώσουσιν. ἐνέμεινε γὰρ τῇ τροπῇ τοῦ οἴνου, δηλῶν ὡς τῶν
 5 ἀγαθῶν κενωθήσεται. οὐκ ἀγαθὴ τοίνυν ἡ εὐθηνία τοῖς ἀλαζόσιν,
 ὡς οὐδὲ τῶ ἐν ἄδη πλουσίῳ, δι' ἣν ἐκολάζετο. τὰ δὲ κεράσματα
 ὡς ἐπὶ οἴνου ῥηθέντα, Ἀκύλας ἐξέδωκεν κέρατα, ὅπερ ἀρχαίον πο-
 τηρίου ἐτύγχανεν εἶδος (κέρασι γὰρ ἔπινον), ὅθεν καὶ τὸ κεράσαι
 λέγειν παρέμεινεν. ἀγγελία μὲν οὖν αἱ πόλεις, τὰ δὲ ἔνδον ἄνθρω-
 10 ποὶ τε καὶ πλοῦτος· ὡς τοὺς μὲν ἀπήγαγον, τὰς δὲ ἐνέπρησαν.
 καταισχύνει δὲ τὰς ἐπὶ δαίμοσιν ἐλπίδας ἢ συμφορά· ἢ δὲ ἐπὶ
 θεὸν ἐλπίς οὐ καταισχύνει. ἐν δὲ τῇ Βαιθὴλ ἔστησε τὰς δαμάλεις
 ὁ Ἰεροβοὰμ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ. οὐχ ὁ λέγων δὲ ἰσχυρὸς εἶναι σφί-
 ζεται. οὐ γὰρ ἰσφίεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν. ἡμέρα
 15 δὲ Μωάβ τῆς κολάσεως ὁ καιρὸς, πονηρία δὲ τὰ καταληφόμενα
 τοῦτον ἐπίπυρα. ἀξιοὶ δὲ τοὺς κύκλω πάντας ἐπεμβαίνειν αὐτῶ·
 τοῦτο γὰρ τὸ κινήσατε, δηλονότι πρὸς ἀισχύνην καὶ λύπην, ὑπερη-
 φάνοις γὰρ ὁ θεὸς ἀντιτάσσεται.

Nr. XLVI. Jerem. 31, 25.

20 (123) Ἐπιχειρίον ἦ τὸ σῆπτρον παρίστηιν ἦ τοὺς ὑπὸ τὴν
 ἀρχὴν ἦ τοὺς μισθωτοὺς· ἐλίχειρα γὰρ ὁ μισθός.

Nr. XLVII. Jerem. 31, 26—28.

(124) Ἐπικροτήσῃ ταις χερσίν, αἷς ἐπιχαίρων τῶ Ἰσραὴλ
 καὶ κατὰ θεοῦ θρασυνόμενος ἐπεκρότει. οἱ δὲ τοῖς ὄχρωμασι πε-
 25 ποιότες τῶν πόλεων, ταύτας ἀφέντες ἐν πέτραις ᾤκουν παρα-
 κειμέναις ταις φάραξι, μιμούμενοι περιστερὰς κατὰ τὴν ἀσέλγειαν
 καὶ κατὰ τὴν ἄνοιαν. ἐμφωλεύουσι γὰρ ἔσθ' ὅτε τόποις, ἐξ ὧν οἱ

3 Vgl. Hexapla. — 4 Vgl. Olymp. (Gh II, 838): ἐνέμεινε τῇ τροπῇ, φησὶ δὲ
 ἀλμαλατίζοντας. — 7 ff. Vgl. Athenaeus Deipnos. II, 476 b. — 9 Vgl. Jerem.
 31, 11? — 11 Vgl. Röm. 5, 5. — 12 Vgl. I Kōn. 12, 29. Vgl. Olymp. (Gh II, 838):
 ἐν ᾧ ἔστησε τὰς δαμάλεις ὁ Ἰεροβοὰμ. — 14 Psal. 32, 16. — 17 Vgl. Jac. 4, 6.
 — 24 Vgl. Jerem. 31, 7.

2 κλίνουσι ο | λεπτύνουσι ο | 3 στρώσουσιν ο w. e. sch. | 4 ἐκκένωσιν ο |
 5 εὐθηνία ο | 7 ἀρχαίων ποτηρίων ο | 9 ἀγγελία | ἀγγλία eo | 10 ὡς] ὧν Blass |
 τὰς] τὸν c | ἐνέπρησαν] + καὶ ο | 20 ἐπιχειρον Gh LXX | 21 ἐπιχειρα ο | 24 κατὰ
 + τοῦ ο | 25 ᾤκουν] οὐκ' οὖν ο.

βουλόμενοι φάδιως αφαιρούνται τοὺς νεοττοὺς. ἀσελγῆς δὲ καὶ ὁ
τελούμενος τῷ Βεελφεγόρ καὶ ἄνους ὁ τοῖς ἀνωφελέσι καὶ ματαίοις
εἰδώλοις προσκείμενος· ὁποῖος ἦν ὁ Μωάβ. εἶπει γὰρ εἰς τὸν ἄφρον
καρδία αὐτοῦ· οὐκ ἔστι θεός, ἢ καθόλου ἄθεος ὢν ἢ τὸν ὄντως
5 ὄντα θεὸν μηδὲ εἶναι παντελῶς λογιζόμενος.

Nr. XLVIII. Jerem. 36, 4—6.

(125) Ἡ Ἱερουσαλήμ, καθὰ πολλάκις εἴρηται, εἰς τὴν ἐκκλησίαν 304
μεταλαμβάνεται, ἣτις ἐστὶ πόλις τοῦ θεοῦ οἰκοδομηθεῖσα ἐκ λίθων
ζώντων, ἀφ' ἧς τις ἀμαρτάνων ἐκβάλλεται παραδιδόμενος Ναβουχο-
10 δονόσορ, τῷ σατανᾷ. λέγει γὰρ περὶ τοῦ πεπορνευκότος ὁ Παῦλος·
εἰς τὸν σατανᾷ παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα
τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου· καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον
πρώτῃ περὶ τῶν βλασφημῶν· οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παι-
δευθῶσι μὴ βλασφημεῖν. ἴστω δὲ ὁ τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκβληθεὶς
15 ὡς, ἐὰν μὴ ποιήσῃ χρόνον ἀντάρκη πράττων ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἃ
δεῖ, οὐκ ἐπαύεισιν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐκβάλλεται δὲ τις ἀμαρτά- 305
20 νων, κἂν μὴ ὑπὸ ἀνθρώπων ἐκβληθῆ. δεῖ δὲ αὐτὸν ἔξω γεγονότα
μὴ ἀμελεῖν τοῦ οἰκοδομεῖν οἰκίαν καὶ φυτεῦναι παραδείσους.
ταῦτα γὰρ μὴ ποιῶν μηδὲ πληρώσας τὸν συμβολικὸν ἀριθμὸν τῶν
20 ἐτῶν τῶν ἑβδομήκοντα· σαββάτου καὶ ἀναπαύσεως ὄντα, οὐκ
ἐπάνεισι κοινωνήσων τῇ ἐκκλησίᾳ, μένει δὲ καταδεδικασμένος ἔξω
εἶναι τῆς Ἱερουσαλήμ. (126) τί δὲ ἐστὶ τὸ λαβεῖν γυναίκας, ἐδή-
λωσεν ὁ περὶ τῆς σοφίας εἰπών· ταύτην ἐξήτησα νόμφην ἀγαγέ-
σθαι ἐμαντῶ, καὶ ἐραστῆς ἐγενόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς. δεῖ δὲ
25 ταύτης ἐρᾶν, ὡσπερ ἐν Παροιμίαις Σολομῶν εἰσηγήσατο φήσας· ἐρά-
σθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε, καὶ περιχαράκωσον αὐτήν, καὶ ὑψώσει
σε. καὶ ἄλλας δὲ νόει παρὰ τὴν σοφίαν γυναίκας τὰς λοιπὰς ἀρετάς.
οὕτω γὰρ ἐξέσται πολλὰς γυναίκας λαβεῖν· ἐξ ὧν δεῖ τεκνοποι-

1 f. Vgl. Num. 25, 5. — 8 Psal. 13, 1. — 7 Vgl. Hom. 1, 3 9, 2 18, 14.
— 7 ff. Vgl. Hier. Comm. 1042 (vgl. TU NF I, 3, 69ff.). — 8 Vgl. I Petr.
2, 5. — 11 I Kor. 5, 5. — 11 ff. Hom. 1, 3. — 18 I Tim. 1, 20. — 17 ff. Vgl.
Hier. Comm. 1042. — 19 Vgl. Jerem. 36, 10. — 28 Weish. Sal. 8, 2. — 25 Prov.
4, 6. — 26 Prov. 4, 8.

1 καὶ] < ο | 2 δ] καὶ c | 5 μηδὲ εἶναι] μὴ εἰδέναι c | 7 ἢ] < c | 15 μὴ]
μὲν clo | 16 ἐπάνεισιν | ἐπάνεισιν co | 17 μὴ ὑπὸ ἀνθρώπων] ὑπὸ ἀνῶν ὑπὸ ἀνῶν
μὴ ο | γεγονότα] + τοῦ c* (streicht c² w. e. sch.) | 22 τῆς] τῆι ο | 24 ἐναντῶ ο |
δε] γὰρ ο | 25 ὡσπερ] ὡς ο.

ειν, ἀπὸ σοφίας λόγον σοφίας ὡς ἂν καὶ ἄλλους οἰκοδομήσης, ἀπὸ
 σωφροσύνης ἔργα σωφροσύνης ἵνα σώφρονας ποιήσης βίῃ καὶ λόγῳ,
 ἀπὸ δικαιοσύνης ἔργα δικαιοσύνης ἐν κοινῶνι καὶ συναλλάγμασιν.
 ἀλλὰ καὶ δικαίους διδάσκων τεκνοποιήσεις ἀπὸ δικαιοσύνης, υἱοὺς
 5 δὲ ποιήσας ἀπὸ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρας, υἱοὺς μὲν τὰ θεῖα
 νοήματα καὶ τὰ δόγματα, θυγατέρας δὲ τὰς πράξεις.

Nr. XLIX. Jerem. 36, 8.

(127) Ταρattoμένης γὰρ Ἱερουσαλήμ ἐπικειμένου τοῦ Βαβυλωνίου,
 οἷον εἰκὸς ἐπὶ προγνώσει κατέφευγον τὸ μέλλον εἰδέναι βουλόμενοι.
 10 ἀλλ' οἱ μὲν ψευδοπροφηταὶ ἐξ ἄγλου πνεύματος προλέγειν δισχυ-
 ρίζοντο· τῶν δὲ ἄλλων οἱ μὲν μαντείας, οἱ δὲ πάλιν ἐνύπνια
 προὔφερον. διὰ τοῦτο δεῖ καθόλου πάσης ἀσεβοῦς προγνώσεως μὴ
 ἀνέχεσθαι· εἰ γὰρ ἀστέρες τυχὸν ἐνεργοῦσι, μάτην εὐχόμεθα. διό
 φησιν· ἔλπωσιν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, τί βουλευεται κύριος
 15 περὶ σοῦ, καὶ οὐκ ἔσται οἰωνισμὸς ἐν Ἰακώβ, οὐδὲ μαντεία ἐν
 Ἰσραήλ. γενοῦ τοίνυν ἄξιος θείας προγνώσεως. ἐπάγει γὰρ μετὰ
 τὸ οὐκ ἔσται μαντεία ἐν Ἰσραήλ· κατὰ καιρὸν φηθήσεται τῷ
 Ἰακώβ καὶ τῷ Ἰσραήλ τί ἐπιτελέσει ὁ θεός.

Nr. L. Jerem. 36, 21.

20 (128) Τοιαῦτα πείσεται πᾶς τοιαῦτα πράσσων πρεσβύτερος ὑπὸ
 βασιλέως Βαβυλῶνος. εἰ γὰρ ὁ ἀναξίως [τις] μεταλαμβάνων εὐ-
 χαριστίας εἰς κρίμα λήψεται, πόσῳ μᾶλλον ὁ καθεζόμενος ἐν πρεσβυ-
 τερῶ συνειδῶτι μεμιασμένος καὶ τὸ Χριστοῦ μολύνων συνέδριον;
 τίς γὰρ αὐτῷ συγκαθήμενος εὐλαβῆς λέγειν τολμήσει τὸ οὐκ ἐκά-
 25 θισα μετὰ συνέδριου ματαιότητος καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις;

4 ff. Vgl. Hier. Comm. 1042: ut et fidei veritas, quae interpretatur in filiis,
 bonis operibus copuletur, quae referuntur ad filias. — 14 Vgl. Jes. 47, 13.
 — 15 Num. 23, 23. — 17 Num. 23, 23. — 21 Vgl. I Kor. 11, 27. — 24 Psal.
 25, 4.

8 δικαιοσύνης] δίκαια ο | σὴν ἀλάγμιασιν ο | 6 νοήματα c¹ a. R. ο διδάγματα c^{*}
 i. T. | 9 πρόγνωσιν? Blass | 10 δισχυρίζοντο] δὲ ἰσχυρίζοντο ο | 12 τοῦτο δεῖ Gh
 τούτων δὲ c¹ ο | 18 τοιχὸν ἐναργοῦσιν c | εὐχόμεθα] κανχώμεθα c | 14 βούλε-
 ται c | 16 Ἰσραήλ] ἄλημ ο | 17 ἐν] < ο | 21 ἀνάξιος ο | εὐχαριστίαν c | 23 με-
 μιασμένος Blass μεμιασμένῳ c ο | τὸ] < ο | 24 εὐλαβῶς Koetschau.

Nr. LI. Jerem. 37, 17. 18.

(130) *Εἶποις δ' ἂν ὅτι καὶ τὴν ἰδίαν ἐπιδείκνυσιν ἀγαθότητα, δι' ἣν καὶ τὴν ἀποτομίαν ἐπάγει τοῖς αὐτῆς ἐν χρεῖα τυγχάνουσιν. διὸ μετὰ τὸ εἰς ἀλγεινὸν θεραπευθῆναι, οἰκοδομηθήσεται 5 φησὶν ἢ || πόλις ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς. ποῖον ὕψος; οὐ δύναται 30 πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· ὅποια ἐστὶν ἢ μηδὲν φρονοῦσα ταπεινὸν ἢ ἀνθρώπινον, ἡδονὰς φησὶ καὶ πλοῦτον ἐν γῆ καὶ δοξά- ρια. >συνηγέρθη γὰρ τῷ Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω ζητεῖ. ταῦτά σου ποιοῦντος >οἰκοδομηθήσεται ἢ πόλις σου ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτῆς.*

10

Nr. LII. Jerem. 37, 21b. 23. 24.

(131) *Ὡς ἐπὶ σπανίου φησὶν.*

Ἔθος δὲ τῆ γραφῆ μετὰ τὰ πικρὰ λέγειν φιλάνθρωπα πρὸς

8 Vgl. Röm. 11, 22. — 5 Matth. 5, 14. Vgl. Hier. Comm. 1057. — 8 Vgl. Matth. 6, 19? — Vgl. Kol. 3, 1. — 12 ff. Vgl. S. 14, 5 15, 8.

1 Vorher in co folgendes Fragment zu Jerem. 36, 22. 23 (Vgl. ep. ad Afric. 7, 8 Hier. Comm. 1047. 1048. Olymp. (Gh II, 647): οὗτοι λέγονται οἱ κατὰ Σωσάνναν πρεσβύτεροι):

(129) *Ἐριγένους ἐκ τῆς πρὸς Ἀφρικανὸν ἐπιστολῆς περὶ Σωσάννας (σου- σάννας ο).*

Μέμνημαι (μέμνηται ο) δὲ φιλομαθεῖ Ἑβραῖω καὶ χρηματίζοντι παρ' αὐτοῖς σοφῷ (σοφοῦ ο, lies σοφοῦ (νῦν)?) συμμίκας περὶ πλειόνων· ἀφ' οὗ ὡς μὴ (ὡς μὴ < ο) ἀθετουμένης τῆς περὶ Σωσάννας (σουσάννας ο) ἱστορίας ἐμάνθανον καὶ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ὀνόματα ὡς παρὰ τῷ Ἱερεμίᾳ κείμενα, τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον· >ποιῆσαι σε κύριος ὡς Σεδεκίαν ἐποίησε καὶ ὡς Ἀχιάβ, οὗς ἀπετηγάνισε βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐν πυρὶ, δι' ἣν ἐποίησαν ἀνομίαν Ἱερονσαλῆμ (ἐν ἡλ ο) (Jer. 36, 22. 23).

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Καὶ ἕτερον δὲ οἶδα Ἑβραῖον περὶ τῶν πρεσβυτέρων τοῦτων τοιαύτας παρα- δόσεις φέροντα, ὅτι τοῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἐλλείπονσι διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπι- δημίας ἐλευθερωθήσεσθαι ἀπὸ τῆς (+ ὑπὸ ο) τοῦ ἔχθρου (τοῖς ἐχθροῖς ο) δου- λείας προσεποιούντο οἱ πρεσβύτεροι οὗτοι ὡς εἰδότες τὰ περὶ Χριστοῦ σαφηνίζειν, καὶ ἑκάτερος αὐτῶν ἀναμέρος, ἧ περιετίγχανε γυναῖκα καὶ ἦν διαφθεῖραι ἡβού- λετο, ἐν ἀπορορῆφῃ δῆθεν ἔφασκεν, ὡς ἄρα δέδοται αὐτῷ ἀπὸ τοῦ (< ο) θεοῦ σπεῖραι τὸν Χριστόν. εἶτ' (εἶτα ο) ἀπατωμένη τῆ ἐλπίδι τοῦ γεννησθαι τὸν Χρι- στὸν ἢ γυνὴ ἐπέδιδον ἑατήν τῷ ἀπατῶντι, καὶ οὕτως >εμοιζῶντο τὰς γυναῖκας τῶν πολιτῶν (Jerem. 36, 23) οἱ πρεσβύτεροι Ἀχιάβ καὶ Σεδεκίας. διὸ καλῶς ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ ὁ μὲν εἶρηται >νεπαλαιωμένος κακῶν ἡμερῶν (ἡμερῶν κακῶν ο) (Sus. 52 LXX Θ'), ὁ δὲ ἤκουσε τὸ >οὕτως ἐποιεῖτε ταῖς θυγατράσιν Ἰσραὴλ· καὶ τὰ ἐξῆς (Sus. 57 LXX Θ'). οὗτοι οὖν εἰσιν οἱ δύο πρεσβύτεροι οἱ Σωσάνναν (σουσάννας ο) ψευδομαρτυρήσαντες.

4 ἀλγεινὸν] ἀλγηρὸν ο | 7 φησιν] l. φημι? | γῆ καὶ] < ο | 8 Χριστῷ Ru θω co.

παραμυθίαν καὶ μετὰ τὰ χρηστὰ πάλιν πικρότερα, ἵνα μὴ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος τοῦ θεοῦ καταφρονήσαντες θησαυρίσωσιν ἑαυτοῖς ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. διὸ φησὶν· ἔὰν ἔλθῃ ἡ ὀργή, οὐκ ἀποστήσεται, ἔὰν μὴ δράσειεν ἃ θέλει θεός. θέλει δὲ ὁ θεός, καὶ ὀργὴ γίνεται, ἵνα γένηται ἃ θέλει θεός. ἔὰν γὰρ τις μὴ θέλῃ γενέσθαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ λόγον, ἀπολύεται ἐπ' αὐτὸν ἡ ὀργή. μὴ δεηθῶμεν οὖν παιδευούσης ὀργῆς ἢ θυμοῦ.

Nr. LIII. Jerem. 38, 9.

(132) Οὐ γὰρ δι' ἐρήμον, καθάπερ πρόσθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς νομίμου καὶ οἰκουμένης. καὶ τροπικῶς δὲ ἐν παρακλήσει, ὅτι μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Nr. LIV. Jerem. 38, 10. 11.

(133) Νῆσοι μακρὰν αἰ κλυδωνιζόμεναι πρὸς τῶν τοῦ βίου κυμάτων, αἱ μακρὰν εἰσὶν ἀληθείας πρὶν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν ἔλθειν. ἔλντρῶσατο δὲ τὸν Ἰακώβ ὁ θεός· ἀφῆρηται γὰρ ὁ ζυγὸς ὁ ἐπ' αὐτῶν κείμενος, καὶ ἡ ῥάβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν, καθά φησιν Ἰσαΐας. δηλοῖ δὲ καὶ ὅτι αὐτὸς τῆς διαβολικῆς ἡμᾶς ἐξουσίας ἐρρύσατο. τί γὰρ ἂν ἐδυνάμεθα πρὸς τὸν εἰκόντα τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ τὴν οἰκουμένην ὅλην λήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσοῖαν; πρὸς ὃν 20 διὰ Χριστοῦ φαμεν· ποῦ σου θάνατε τὸ νεκος; ποῦ σου ἄδη τὸ κέντρον;

Nr. LV. Jerem. 38, 16.

(134) Τοῖς ἀξίοις μακαρισμοῦ κλαίονσι λεγέσθω τὸ διαλειπέτω ἡ φωνή σου ἀπὸ κλαυθμοῦ, τοῖς λέγουσιν ἐν ἁγίῳ πνεύματι· 25 ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών.

Nr. LVI. Jerem. 38, 16—18.

(135) Γέγραπται καὶ ἐν τῷ Βαρούχ· τί ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ; συνεμιάνθης τοῖς νεκροῖς. ὅταν μὲν γὰρ δίκαιοι ἐπιβαίνουσι, γῆ

1 ff. Vgl. Röm. 2, 4. 5. — 8 Vgl. Jerem. 23, 20. — 9 Vgl. Jes. 40, 3? — 10 Matth. 5, 4. — 15 Jes. 9, 4. — 17 ff. Vgl. Hier. Comm. 1062: ostenduntur fortiores adversariae potestates natura fragilitatis humanae. — 19 Jes. 10, 14. — 20 I Kor. 15, 55. — 28 Vgl. Luk. 6, 21. — 25 Psal. 136, 1. — 28 Baruch 3, 10.

1 πάλιν] λέγειν c | 5 ἄ] δ o | 16 αὐτῶν¹] αὐτὸν c | αὐτῶν²] αὐτοῦ c | 17 φησὶν] + ὁ προφήτης o | καὶ ἔτι] ἔτι καὶ c | ἡμᾶς] μὲν o | 18 ἠδυνάμεθα o | 28 καὶ] < c | 29 εἶ] + καὶ c | ἐπιβαίνουσι c.

ἀγίων ἐστίν· ὅταν δὲ πολλοὶ ἁμαρτωλοὶ ᾧσι, γῆ τῶν ἐχθρῶν.
 οὕτω δέ, φησὶν, ἐπιστρέψουσιν ὡς εἶναι μόνιμον τοῖς σοῖς
 τέκνοις τὸ ἐπιστρέφαι ἀπὸ γῆς ἐχθρῶν, τοῖς ὑπὸ σοῦ ὠφεληθεῖσι
 καὶ σοῖς καρποῖς. καὶ ἐν Ἐξόδῳ δὲ γέγραπται ὅτι ἠεῖσθη ὁ
 5 θεὸς τοῦ λαοῦ, τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἔργων· ὅμοιον τῷ
 ἐνταῦθα κειμένῳ, ἀλλ' οὐ περὶ πάντων, ἀλλὰ περὶ Ἐφραῖμ ὄδυρο- 307
 μένου. Ἐφραῖμ δὲ ἐρμηνεύεται Καρποφορία.

Nr. LVII. Jerem. 38, 18—20.

(136) Φωνῆς κλαυθμοῦ μετανοούντων ἀκούει ὁ θεός. διὰ τὴν
 10 δὲ τὸν Ἐφραῖμ ὄδυρόμενον ἐφ' ἁμαρτήμασιν εἶπεν· τῶν Βασιλειῶν
 τολῶν ἢ τρίτη δηλοῖ, ὡς πικρῶς αὐτῶν ἀρχοντας τοῦ Ῥοβοάμ, δέον
 αὐτοὺς καρτεροῦντας μὴ ἀποστήναι, οὐκ ἔστιν ἡμῖν μερὶς ἐν Λαβιδ-
 ἀνεβόησαν, ὅτε Ἱεροβοάμ τῶν ἀποστάντων ἠγήσατο, τῆς φυλῆς ὑπάρ-
 χων Ἐφραῖμ, ὅστις δαμάλεις ποιήσας ἀπέστησεν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ
 15 λατρίας τὰς δέκα φυλάς. ἐφ' οἷς εἰκότως μετανοοῦντες ὠδύροντο
 καὶ τῇ ἀλώσει παιδευθέντες ἐβόων· ἐπαίδευσάς με, κύριε, καὶ
 ἐπαιδεύθη. οἶα γάρ τις μόνος ἀποσκιρτήσας τοῦ βουκολίου,
 τῆς σῆς ἀπέστην νομῆς, καὶ δεομαι τῆς σῆς βοηθείας. σοῦ γὰρ μὴ
 δυναμοῦντος, ἀτονῶ πρὸς ἐπιστροφῆν· δέον δέ με μετανοεῖν πρὶν
 20 ἄλλῳ καὶ πειθαρχεῖν σοι τοῖς προφήταις, μετὰ τὴν ἀλωσιν μετε-
 νόησα. γνοὺς δὲ στενάξει· πῶς γὰρ ἂν τις ἀγνοῶν ὡς ἁμαρ-
 τάνει στενάξειεν, ἄξια πράξας αἰσχύνης ἐν ἁμαρτήμασιν καὶ μά-
 λιστα ταῖς ἀσελείαις; τοσοῦτον δὲ μετενόησα, ὡς ἄλλοις ὑποδειξαί
 σε. μεγάλη τοῦ Ἐφραῖμ ἢ μετάνοια, ὥστε τὸν θεὸν ἀναλαβεῖν ἐκ
 25 στόματος αὐτοῦ τοὺς λόγους τῆς ἐξομολογήσεως, αὐτὸν δὲ ἀκούσαι
 φωνῆς τῆς λεγούσης· ἐκ νεότητός μου υἱὸς ἀγαπητὸς εἶ, Ἐφραῖμ.

Nr. LVIII. Jerem. 38, 23. 24.

(137) Πάντας ἀνθρώπους εἶχε Ναβουχοδονόσορ τις Ἀσσύριος,
 ἀφ' οὗ Χριστὸς ἡμᾶς ἐλυτρώσατο. διὸ Ματθαῖος ἐξ Ἰησοῦ φησὶν·

4 Exod. 2, 24. 23. — 7 Vgl. Onom. sacra I, 164, 67: Ἐφραῖμ καρποφο-
 ρία πλ., u. δ. — 9ff. Vgl. Hier. Comm. 1066. — 12 Vgl. I Kōn. 12, 24^t. —
 14 Vgl. I Kōn. 12, 28. — 18f. Vgl. Hier. Comm. 1066: Ergo idipsum quod agi-
 mus penitentiam, nisi Dei nitamur auxilio, implere non possumus etc. — 23 Vgl.
 Hier. Comm. 1066: ut etiam aliis ignorantibus Deum ostenderit.

1 ᾧσι| εἶσι clo | 4 δὲ| < c | 9 δ| < o | 15 ὠδύροντο c¹ a. R. o ὠδυνῶντο c* |
 20/21 μετενόησα ἄπνονος o [sic] | 21 ἁμαρτάνει| ἁμαρτάνων o | 20 μου| μοι c | 23 εἶχε|
 ἔχειν o + δ διάβολος οἶα l | 29 μαθαῖος o.

ἰκνηρῆσαι αἰχμαλώτοις ἀφεισιν· οὐ γὰρ καθ' ἱστορίαν αἰχμαλώτοις ἐκνήρυσεν. αὐτὸς δὲ καὶ τὸ δίκαιον καὶ ἅγιον ὄρος· ἀψύχῳ γὰρ πῶς ἂν ἀρμόσειεν; εἰ δὲ ἐν αὐτῷ ἔσμεν κατὰ τὸ ἰκαὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, οἰκοδομήσωμεν ἐν τῷ δικαίῳ ὄρει. τοῦτο δὲ ποιεῖ τις ἐν Ἰουδαίᾳ γενόμενος, ὃ ἐρμηνεύεται Ἐξομολογουμένη, τῷ θεῷ ἐξομολογούμενος τὰς ἀμαρτίας καὶ εὐχαριστῶν· λέγει γὰρ ἐν πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῆς. εἰσὶ γὰρ τινες πόλεις τοῦ θεοῦ καὶ οἰκοδομαὶ καὶ γεώργια αὐτοῦ; καὶ γὰρ ὁ Παῦλός φησι· θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε. ἐν ᾧ γὰρ οἰκοδομεῖται τὰ περὶ τοῦ θεοῦ μυστήρια καὶ ἄρρητα δόγματα, ἐν τούτῳ ναὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ὅλης οὗτος τῆς Ἰουδαίας μητρόπολις.

Nr. LIX. Jerem. 38, 35. 37.

(138) Δοκεῖ τὸ οὐκ ἀποδοκιμῶ τὸν Ἰσραήλ ἐναντίον εἶναι τῷ πρὸς αὐτοὺς λέγοντι· καὶ τὸ γένος Ἰσραήλ παύσεται. μήποτε τοίνυν τὸ μὲν περὶ τοῦ σαρκικοῦ λέλεκται, τὸ δὲ περὶ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραήλ. πλὴν ἢ οὐκ ἀπόφασις προσκεκλιμένη τῷ ἀποδοκιμῶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς οὐκ ἐστίν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς || 308 Ἐβδομήκοντα. νοήσεις δὲ καὶ οὕτως, ὅτι νῦν μὲν ἀποδοκιμῶ, ἐὰν δὲ ὑψωθῆ οὐκ ἀποδοκιμῶ.

Nr. LX. Jerem. 39, 7. 8.

(139) Ἐν φυλακῇ πάντες ἐσμέν, καὶ μάλιστα πειραζόμενοι. τότε κτᾶται τις ἀγρόν, ἀλλ' οὐ τῆς φυλακῆς ἐξελεθῶν· ἢ δὲ κτησίς βουλήματι θεοῦ τοῖς καλῶς ἀγωνιζομένοις. ἀδελφοὶ δὲ Χελκίας ὁ τοῦ Ἰερεμίου πατὴρ καὶ Ἀναμεήλ, ἄμφω παῖδες ὄντες Σαλώμ. ἀδελφῶν γὰρ πρᾶγμα καὶ εἰρήνη καὶ μερὶς θεοῦ· Χελκίας γὰρ ἐρμηνεύεται Μερὶς θεοῦ, Σαλώμ δὲ Εἰρήνη. καρπὸς δὲ τῆς μερίδος τοῦ θεοῦ Μετεωρισμὸς θεοῦ· οὕτω γὰρ Ἰερεμίας ἐρμηνεύεται. καρπὸς δὲ τῆς εἰρήνης Χάρις θεοῦ· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ Ἀναμεήλ. οὐ-

1 Luk. 4, 18 Jes. 61, 1. — 8 Joh. 14, 20. — 5 Vgl. Onom. sacra I, 193, 13 203, 99: Ἰουδαία ἐξομολογουμένη. — 6 Jes. 43, 26. — 8 I Kor. 3, 9. — 22 ff. Vgl. Hier. Comm. 1079 Vgl. TU NF I, 3, 71. — 25 Vgl. Onom. sacra I, 184, 67: Χελκίας θεμέλιος [l. θεοῦ μερὶς. Vgl. a. a. O. I, 53, 27: Chelcia pars domini]. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 55, 16: Salom retribuens sive pacificus. — 27 Vgl. Onom. sacra I, 192, 91: Ἰερεμίας μετεωρισμὸς ὑψούμενος. — 28 Vgl. Onom. sacra I, 162, 25: Ἀναμεήλ χάρις θεοῦ κτλ.

1 κατ' ο | 5 γινόμενος c | 8] ἢ Ru | ἐξομολογουμένη, τῷ θεῷ vgl. Onom. sacra ἐξομολογουμένη τῷ θεῷ Ausgg. | 9 τοῦ] < ο | 13 δοκί τῷ ἀποδοκιμῶ ο | εἶναι] < c | 16 ἢ οὐκ Ru (vgl. Gh) που co | τῷ Gh τὸ c τὸ οὐκ ο | 17 παρὰ] περὶ c | 24 παῖδες ὄντες] παιδεύοντες ο | 25 καί] ἢ ο | κελκίας c | 27 οὕτω γὰρ] οὕτως καὶ ο.

κοῦν ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ειρήνης γέννημα τυγχάνουσα προσφέρει τῷ ἐν φυλακῇ προφήτῃ τὸν ἴδιον ἀγρὸν κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ.

Nr. LXI. Jerem. 39, 10. 11. 14. 16.

(140) Οὗτος ποιεῖ βιβλίον κτήσεως, ὅπερ ἰσως ἐστὶν αἱ νοή-
 5 σεις, αἱ μνήμαι, τὰ δόγματα, δι' ὧν κεκτήμεθα τὸν ἀγρὸν, τουτέστι
 τῆς πολιτείας τοὺς πόρους. δεῖ γὰρ τὸν πράξοντα δικαιοσύνην προ-
 εἶδέναι περὶ δικαιοσύνης, ὅπερ λεγέσθω καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀρε-
 τῶν. φροντίζει δὲ θεὸς ἐν ἀγγελίῳ τὸ βιβλίον βληθῆναι πρὸς
 διαμονὴν πλείονα. ἔχομεν γὰρ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὄστρα-
 10 κίνοις σκεύεσιν, ἢ τοῖς ἡμετέροις ἀγγείοις, ἢ τῷ εὐτέλει τῆς γραφικῆς
 λέξεως. ὅθεν ὁ ἀρχὼν ἡπάτηται τοῦ κόσμου τούτου, καταφρονή-
 σασ τοῦ λόγου τῆς θεοσεβείας, ἐπεὶ μὴ ἦν ἐν χροσοῖς σκεύεσι κε-
 καλλωπισμένοις λέξει καὶ πιθανότητι φράσεως· διὸ καὶ πλείους ἡ-
 μέρας διέμεινεν. ὁ λόγος γὰρ καὶ τὸ κήρυγμά μου, φησὶν ὁ
 15 ἔχων τὸ βιβλίον τῆς κτήσεως, οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας λόγοις, ἀλλ'
 ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως. τὸ ἐνταλθὲν δὲ ποιήσας
 Ἱερεμίας εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ. ὄρα δὲ τὴν ὑπακοὴν τοῦ προφήτου
 πρὸ τοῦ φαινομένου συμφέροντος, ὅπερ ἐπάγει, προθεσπίζων τῆς
 γῆς τὴν ἀνάκτησιν. ἡ γὰρ δι' ἔργων προφητεία τὸ ἀκουστὸν καθί-
 20 στήσιν ὁρατὸν καὶ τὸ μέλλον οἶονει παρὸν, ἐν τῷ μέρει δηλοῦσα
 τὸ ὅλον.

Nr. LXII. Jerem. 39, 17.

(141) Οὗ πιθανὸν τὸν προφήτην τὸσαύτην εὐχαριστίαν προσάγειν
 ἐπὶ τῷ δεκά καὶ ἐπτὰ σίκλων· ἐωνημένῳ χωρίῳ, τὸν ἕκ μῆ-
 25 τρας ἁγιοσθέντα· καὶ θείου πνεύματος ὑπάρχοντα πλήρη. ἀλλ' ὄρα
 τὸν σαββατικὸν ἀριθμὸν τὸ τῆς ἀναπαύσεως σύμβολον, καὶ τὸν
 δέκα τέλειον ὄντα καὶ οἰκειον θεοῦ (δεκάται γὰρ ἐν τῇ δεκάτῃ τῶν
 ἱλασμῶν ἀναφέρονται, καὶ δεκάλογος ἡ πρώτη νομοθεσία), καὶ γνώση

9 II Kor. 5, 7. — 11 Vgl. Joh. 14, 30. — 14 f. I Kor. 2, 4. — 17 ff. Vgl. Hier. Comm. 1080? — 24 Vgl. Jerem. 30, 9. — Vgl. Jerem. 1, 5. — 25 ff. Vgl. Hier. Comm. 1081: Denarium esse mysticum numerum, ostendit Decalogus . . . et dies jejunii et propitiationis mensis septimi. Septem quoque . . . esse sanctum, multis Scripturarum testimoniis comprobamus. — 27 Vgl. Lev. 23, 27 usw.

1 τῷ γὰρ τὸ ο | 4 οὕτως ο | 6 τῆς | + κατὰ θεὸν l | πράξοντα | + καὶ c
 πράξαντα ο | 7 λεγέσθαι c | 10 ἀγγείοις co | τῷ τῆ ο | 11 ὁ Vat. gr. 1153/54 < co |
 12 κεκαλλωπισμένος ο | 13 πιθανότητι co | 14 γὰρ < c | 15 πιθοι ο | ἀλλ' <
 c | 16 ἀποδείξει | + δὲ μᾶλλον c | 19 ἔργον ο | 23 πιθανὸν l πειθανὸν co | τὸν |
 τὸ ο | 24 τῷ τὸ ο | ἐωνημένῳ ο | 26 δέκατον c | 27/28 δεκάτι τῶν ἀριθμῶν
 ἀναφαίρον ο [sic] | 28 ἱλασμῶν c (ἱλασ in Ras.) | ἡ πρώτη | ἐν τῇ πρώτῃ c.

τὸν ἀγρόν, τὸν πλήρη καρπῶν πρεπόντων ἀγίοις. τοιοῦτος ἦν 309
 ὁ ἀγρός Ἰακώβ, οὐπερ ὀσφρανθεὶς Ἰσαάκ· ἰδοὺ φησὶν ὀσμὴ τοῦ
 υἱοῦ μου ὡς ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους. ὃν εὐλόγησεν ὁ κύριος. ὁποῖός
 ἐστὶν ὁ καρπὸς ἔχων τοῦ πνεύματος, ἵνα σπειρῇ τὰ τοῦ πνεύμα-
 5 τος καὶ θερίσῃ ζωὴν αἰώνιον· ἔπνει γὰρ Ἰακώβ οὐκ ἀμέλων ὀσμὴν
 ἢ σῦκων, ἀλλ' ἀγάπης, χαρᾶς, εἰρήνης, μακροθυμίας, χρηστότητος,
 ἀγαθωσύνης, πίστεως, ἐγκρατείας. ἐπὶ τοιούτῳ τοίνυν ἀγρῷ Ἱερε-
 μίας εὐχαριστεῖ λέγων· ὃ ὧν κύριε. σκοπεῖ γὰρ τὸν ὄντως ὄντα,
 μὴ σκοπῶν τὰ βλεπόμενα ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα.

10

Nr. LXIII. Jerem. 45, 4. 5.

(142) Οὐ μόνον προφητείας Ἱερεμίας ἀνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ ἴδια
 πάθη, ταῖς μὲν διδάσκων βασιλείας οὐρανῶν μυστήρια, τοῖς δὲ δι-
 δάσκων ὑπομονῆς παραδείγματα, τῶν ψευδοπροφητῶν τοιοῦτον οὐδὲν
 διὰ τὴν κολακείαν πασχόντων. ἔτοιμασώμεθα τοίνυν ἐν καιρῷ
 15 διωγμοῦ μετὰ Ἱερεμίου τετάχθαι καὶ τοῦ εἰπόντος ἀποστόλου· ἐν
 φυλακαῖς πολλάκις. τὸ δὲ ὅτι οὐκ ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς πρὸς
 αὐτοὺς φιλανθρωποτέραν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν μεμήνηκεν. καὶ
 δεῖ τὸν ὄρθον βασιλέα μὴ τοῖς περὶ αὐτὸν πονηροῖς συναπάγεσθαι
 χρήσιμον δὲ πολλάκις καὶ ἡ παρὰ τοῖς κρατοῦσι προστασία, δι' ἧς
 20 πολλάκις εὐεργετῆται ὁ θεός.

Nr. LXIV. Jerem. 45, 19. 20.

(143) Δέδια, φησὶν, μὴ τοῖς αὐτομόλοις καταγέλαστος γένωμαι
 τούτου γὰρ λόγον καὶ φροντίδα ποιῶμαι. ὡς δὲ δι' ἀμαρτίας Ἱε-
 ρουσαλὴμ παραδίδοται, οὕτως καὶ ἡ ἐκκλησία. καὶ εἰ μὲν τις κατ'
 Ἐζεκιαν αὐτῆς ἄρχοι, σφίζεται· εἰ δὲ κατὰ Σεδεκίαν, ἀφοριζόμενος
 μὲν σφίξει, μένων δὲ ταύτην ἀπόλλυσιν. εἰ τις οὖν μολύνων τὴν
 ἐκκλησίαν ἐξέλθοι, αὐτὴν τε σφίξει καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἐὰν δὲ
 μέλλῃ κατὰ τὸν Σεδεκίαν πρὸς ἐξοδον, μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα
 ζυμοίτε.

1 Vgl. Jerem. 39, 9. — 2 Gen. 27, 27. — 4 Vgl. Gal. 5, 22. — Vgl. Gal.
 6, 8. — 6 Vgl. Gal. 5, 22. 23. — 9 Vgl. II Kor. 4, 18. — 15 II Kor. 11, 23. —
 28 Gal. 5, 9.

1 καρπῶν πρεπόντων] καρπόντων ο | 2 ὁ 1 < co | 2—5 ἰδοὺ—Ἰακώβ] < ο |
 5 ὀσμὴν] < ο | 7 ἀγαθωσύνης ο | 12 ταῖς Blass τοὺς c τοῖς lo | τοῖς lo τοὺς c |
 14 ἔτοιμασώμεθα ο | 15 μετ' ο | 19 ἡ] οὐ ο | 20 δ] δὲ ο [sic] | 24 παραδίδοται
 c | καὶ] < ο | 25 ἄρχοι Blass vgl. Z. 27 ἄρχη co | 26 μένων ο | ἀπόλλανσιν ο.

Nr. LXV. Jerem. 45, 22. 25.

(144) Φησὶ πρὸς αὐτὸν Ἰερεμίας ὡς ἐροῦσιν αἱ γυναῖκες εἰς ἀποικίαν ἀγόμεναι· ἠπάτησάν σε οἱ πρὸς σε φήσαντες εἰρηνικῶς ὡς οὐ παραδώσουσι τῷ Βαβυλωνίῳ. σοστήσονται δὲ μετὰ σου, ὡς αἵτιοι γερόμενοι πτώσεως· πάντως γὰρ ληφθήσῃ. τάχα δὲ καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας αἰτιᾶται λόγῳ τὴν εἰρήνην ὑποσχομένους. ὁ δὲ προφήτης φιλανθρωπῶπως ἀπέκρουσε τοῖς ἄρχουσι τὴν ἀλήθειαν, τοῦ βασιλέως κηδόμενος. οὐ γὰρ ἐβλαπτε ταύτην νῦν σιωπῶν, ἤδη αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀναγνοὺς ἐν κοινῷ.

10

Nr. LXVI. Jerem. 47, 4. 5.

(145) Ὁ προφήτης ἀφρῆσιν λαβὼν ἔνθα βούλεται ζῆν, ὑπερορᾷ μὲν Βαβυλωνῶνος, αἰρεῖται δὲ τὴν Ἰουδαίαν, φεύγων τὴν ἐκ βασιλείως τιμὴν καὶ διὰ τοὺς ἥττωτους τοὺς πρὸς γεωργίαν ἐμμενάντας, ὡς ἂν καὶ τῆς γῆς ἐπιμελῆται διὰ τοὺς πένητας καὶ τὰς τούτων ταῖς 310
15 προφητείαις γεωργῆ ψυχάς. ἐμερίσαντο γὰρ οἱ προφῆται, οὗτος μὲν τὴν Ἰουδαίαν, τὴν δὲ Βαβυλωνῶνα Δανιὴλ καὶ οἱ τρεῖς καίδες.

Nr. LXVII. Jerem. 48, 2.

(146) Ὁ χρηστός ἄνθρωπος οὐδένα ὑποπτεύει οὕτως εἶναι πονηρὸν ὡς καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας φονεύειν. διὰ τί δὲ συνεχώρησεν 20 ὁ θεὸς ἀναιρεθῆναι τὸν Γοδολιαν, ἐτέρου ἂν εἴη λόγου καὶ τῶν ἀνεφίκτων κριμάτων τοῦ θεοῦ.

Nr. LXVIII. Jerem. 51, 21. 22.

(148) Σύνταξον τὸ οὐχὶ τοῦ θυμιάματος πρὸς τὸ ἐμνήσθη κύριος. δῆλον μὲν οὖν ἔστιν, ὡς τοῖς εἰδώλοις θυμιώντων 25 φησὶ· τοῦτο γὰρ αὐτῶν ὁμολογησάντων ἐπάγεται τὰ προκειμένα.

19 ff. Vgl. Chrysost. (Gh II, 786 τοῦ αὐτοῦ — Orig., doch haben c 325v und o 179r das Fragment als τοῦ ἁγίου Ἰωάννου; vgl. auch das folgende Chrysostomusfragment bei Gh a. a. O.): (τίνος ἕνεκεν συνεχώρησεν ὁ θεὸς ἀναιρεθῆναι) τὸν ἀνθρωπον χρηστὸν ὄντα καὶ ἐπιεικῆ κτλ.

5 πάσεως ο | 7 ἔκρουσε ο | 9 αὐτοὺς τοὺς] τοὺς αὐτοῦ c | 11 ἔνθα] ἐνταῦθα ο | 14 ἐπιμελῆται | ἐπιμελεῖται co | γεωργῆ | γεωργῆσαι co | 16 δὲ] < ο | 18 Ὁ] ἰρ-
tümlich unter d. Überschr. τοῦ αὐτοῦ, während ein Fragment Olympiodors vorangeht o. Cod. Laur. XI, 4 hat auf fol. 252r noch folgendes Fragment: Ωργ. Ἀπολάσσετε τῶν (τῆς) εἰρήνης ἀγαθῶν (καὶ) θεῶ τῶ δοτῆρι (τού)των προσκομισ(ατε) τὰς ἀπαρχάς. Vgl. Jerem. 47, 10 | 23 ff. dies Fragment nebst Nr. LXIX (149) gehdrt vielleicht zu der 39. Homilie, von der das Prooemium in der Philokalie erhalten ist (vgl. S. 198, 3).

πλὴν ἐξετάσσωμεν εἰ καὶ θεῶ τις θυμῶν ὡς οὐ δεῖ, τοῦ ἄβατον γε-
 νέσθαι γῆν αἷτιος γίνεται. κἂν τὸ αἰσθητὸν τοίνυν προσάγῃς κατὰ
 τοὺς Ἰουδαίους θυμίαμα, ἀρετὴν μὲν ἔχων προσάγεις καλῶς, σύμ-
 φωνον ἔχων τὴν ἔνδοθεν εὐωδίαν· μετὰ κακίας δὲ προσφέρων, οἴ-
 5 ονεί πως καὶ τὴν εὐωδίαν τὴν ἔξω χρωσσύνων, πρὸς δυσωδίαν μετα-
 ποιεῖς· ὅτε οὐκ ἂν λεχθῆι τὸ ἠσφράνθη κύριος ὁσμὴν εὐωδίας
 ἀλλὰ τούναντιον. ὁσμὴ δὲ εὐωδίας παρὰ θεῶ οὐ τῶν προσερχθέντων
 παρὰ Νῶε ζώων καθαρῶν ἐρημέων, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ
 καὶ τῆς τελειότητος, ἅπερ ἦν αὐτὸς ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ. θεὸς γὰρ
 10 αἵματι καὶ κνίσαις οὐ τέρεται, καθάπερ οἱ δαίμονες. πλὴν ὡς
 ἠσφραγθέντες Χριστῷ τὰ ἄνω ζητήσωμεν, εἰς νοῦν εἰληφότες τὸ
 ἠγενηθῆτο ἢ προσευχῇ μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου· καθὰ γὰρ
 Ἰωάννης ἐν Ἀποκαλύψει φησί· θυμιάματά εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν
 ἁγίων. ἀλλ' εἰ μὲν λογισμοὶς ταύτην μολύνομεν πονηροῖς, συμβαίνει
 15 τὸ ἢ προσευχῇ αὐτῶν γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν, ἢ εἰς τὸ ἐναντίον,
 ἐὰν ἀπὸ δικαιοσύνης εὐξώμεθα· ἐπεὶ τῶν δι' ἁμαρτίας λεγόντων·
 ἠπροσώζωσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς
 ἠσφροσύνης μου, γίνεται τὸ θυμίαμα δυσῶδες. διόπερ Ἡσαΐας εἶπεν·
 ἢ ἂν φέρετε σμιδαλίον, μάταιον· θυμίαμα, βδέλνγμα μοι ἐστίν. 311
 20 τίνα δὲ τρόπον εὐκτέον, ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος λέγων· βούλομαι
 τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι ἐν παντὶ τόπῳ ἐκαίροντας ὁσίου χεῖρας
 χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν. τοιούτων χειρῶν ἐκαιρομένων τοῦ
 Μωσέως ἐνίκαι Ἰσραὴλ, καθαιρουμένων δὲ ἐνίκαι ὁ Ἄμαλθκ. ὁ οὕτως
 εὐχόμενος οὐκ ἀποτυγχάνει, ἀληθεύοντος τοῦ ῥητοῦ· ἢ ἐτι λαλοῦντός
 25 σου ἐρεῖ· ἰδοὺ ἄρειμι. τῶν οὖν πονηρῶν τὸ θυμίαμα, φησὶν,
 οὐκ ἢ δύνατο κύριος ἔτι φέρειν, καθάπερ ἡμεῖς κἂν ὑπομεινωμέν
 τινα δυσωδίαν, ἀλλ' οὐσαν πλειονα φεύγομεν. καὶ ὁ θεὸς οὖν μέτρον
 ἀνοχῆς ἔχων, (μὴ) μετανοοῦντας μετέρχεται· ὅπερ ἐπὶ Νῶε πεποίηκε,
 τῶν τότε πλημμελούντων τὴν δυσωδίαν μηκέτι φέρειν δυνάμενος.
 30 διό φησιν ἐν προφήταις· ἢ ἐσιώπησα, μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι;

Nr. LXIX. Jerem. 51, 22.

(149) Ὡς γὰρ σωματῶν σεσηπότων ὁ παρακειμενος παραλαμβά-

6 Gen. 8, 21. — 11 Vgl. Kol. 3, 1. — 12 Psal. 140, 2. — 13 Vgl. Apok. Joh.
 5, 8. — 17 Psal. 37, 6. — 19 Jes. 1, 13. — 20 I Tim. 2, 8. — 22f. Vgl. Exod.
 17, 11. — 24 Jes. 58, 9. — 30 Jes. 42, 14.

2 γίνεταί ο | 3 καλῶς καλόν c | 4 ἔνδοθεν] ἔσωθεν ο | 7 ὁσμὴ δὴ c ὁσμὴν
 ὁ δὲ ο | 14 εἴ] ἢ ο | 16 ἐπεὶ Blass ἐπὶ clo | 19 φέρεται ο | 20 εὐκτέον Gh ἐν-
 ταῖον clo | 23 μωσέως clo | 24 ῥητοῦ] + τὸ ο | 25 ἐρῶ ο | ἰδοὺ] + ἐγὼ ο |
 26 ἐδύνατο ο | 28 μὴ Gh | 30 ἐσιωπήσατε· μὴ c.

νων ἀήρ και φθειρόμενος λοιμὸν ποιει τοις ἐντυγχάνουσι, και τὸ χωρίον ἄβατον γίνεται, οὕτω ψυχῶν ἁμαρτίαι λοιμὸν ψυχῶν ἀπεργάζονται.

Nr. LXX. Jerem. 51, 32—35.

- 5 (150) Τῶ λαῶ συμκάσχων Βαροῦχ ἀπωδύρετο, και ἀξιοι περι αὐτῶν τὸν θεόν. διὸ λαμβάνει τῆς ἐν κακοῖς βοηθείας ἐπαγγελίαν, λέγοντος οὕτω τοῦ θεοῦ· οὓς καθαιρῶ, πάλιν οἰκοδομήσω. προῶτον γὰρ ἠάγειν ποιει, και πάλιν ἀποκαθίστησιν· και τὰ ἐπὶ τούτοις· οὐ γὰρ δεκτὰ τὰ χρηστὰ μὴ τῶν κακῶν προαηρημένων.
- 10 λυει γὰρ και τὰς μοχθηρὰς τῶν ἀπίστων οἰκοδομάς ὡς ἀρχιτέκτων ἡτῆς σκηνηῆς τῆς ἀληθινῆς ἣν ἐπηξεν αὐτὸς και οὐκ ἄνθρωπος, περι ἧς φησιν ὁ Παῦλος· θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε· και ὡς γεωργὸς ἐκτίλας τὸ μὴ ποιῶν καρπὸν (ἡπῶσα γὰρ ἡφυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται), καταφυτεύει ἁμπελον καρπο-
- 15 φόρον, οὐ κατὰ τὴν ἑλς πικρίαν μεταστραφείσαν και ἄλλοτριαν, ἣν ἐκκόπτει ἵνα πάλιν αὐτὴν ἁληθινὴν ἀπεργάσῃται και θεοῦ γεώργιον· οὕτω ἡτῆς ἐξ Αἰγύπτου· καθειλε τὸν φραγμὸν· κατὰ τὸν Δαβὶδ, ὑπὲρ ἧς εὐχεται· ἐπίβλεπον ἐξ οὐρανοῦ, και ἐπίσκεψαι τὴν ἁμπελον ταύτην· και οὗτοι τοῖνον ἐπ' ὠφελείᾳ παιδεύονται· ὅν γὰρ ἀγαπᾷ
- 20 κύριος παιδεύει· ἡτῆς γὰρ ἔστιν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ· ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς σωτηρίαν κατεργάζεται· διὰ τοῦτο γὰρ ἐπάγω κακὰ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, τοὺς φρονοῦντας τὰ γήινα.

Nr. LXXI. Jerem. 51, 35.

- 25 (151) Εὐρίσκει γὰρ τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων ὁ θεός· ἡψυχαί γὰρ ὀδικαίων ἐν χειρὶ θεοῦ, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ὡς μηδὲ οὔσαι λογίζονται.

5f. Vgl. Chrysost. (Gh II, 806): πῶς θρηνεῖ και ἀποδύρεται, ἀξίων περι αὐτῶν τὸν θεόν. — 8 Hiob 5, 18. — 11 Hebr. 8, 2. — 12 I Kor. 3, 9. — 18 Matth. 15, 13. — 14ff. Vgl. Jerem. 2, 21. — 16 Vgl. I Kor. 3, 9. — 17 Vgl. Psal. 79, 9. — Vgl. Psal. 79, 13. — 18 Psal. 79, 15. — 19 Hebr. 12, 6. — 20 II Kor. 2, 2. — 21 II Kor. 7, 10. — 25 Weish. Sal. 3, 1.

1. 2 λοιμὸν cod. Vat. gr. 1153/54 in Ras. λοιπον clo | 2 οὕτω λοιπόν και ψυχῶν ἁμαρτίαι ἀπεργάζονται c | 5 βαροῦχ βαροῦχ o | ἀπωδύρετο c | και übergesach. c¹ | 5/6 και—θεόν] < o | 6 ἐπαγγελίαν Blass ἀπαγγελίαν co | 7 καθαιρῶ o | 12 ὡς c¹ o δ c* | 14 καταφυτεύση o | 15 ἄλλοτριαν] ἄκαρπον c | 17 κατὰ τὸν δᾶδ a. R. c | 25 θεός] κς o | 26 γὰρ] < o | μηδὲ] μὴ o.

ORIGENES' **KLAGELIEDERKOMMENTAR**

- 1. DIE FRAGMENTE AUS DER PROPHETENKATENE**
- 2. DAS FRAGMENT AUS DER OKTATEUCHKATENE**

Die Fragmente aus der Prophetenkatene.

c = cod. Chis. R. VIII. 54 saec. X.
l = cod. Laur. V, 9 saec. XI.
o = cod. Vat. Ottob. gr. 452 saec. XI.

5 Nr. I. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Ὁ Ἱερεμίας αἰχμαλωτισθέντος τοῦ λαοῦ καὶ ὄντος ἐν Βα- 321
βυλῶνι, θρηνεῖ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῖς
συμβεβηκόσι, καὶ θρηνεῖ περικοπὰς τινὰς καὶ διαστολὰς περιγράφων
ἀρχομένας ἐξῆς ἀπὸ τῶν παρ' Ἑβραίοις στοιχείων. καὶ μετὰ τὸ τε-
10 λέσαι τὸν ἐφ' ἐκάστον στοιχείου Θρῆνον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν ἀπὸ τοῦ
Θαῦ ἀρχόμενον, ὅπερ ἐστὶ τελευταῖον τῶν Ἑβραίων γράμμα, ἐπανέρ-
χεται ἐπὶ τὸ Ἄλφ καὶ πάλιν θρηνεῖ, καὶ τοῦτο ποιεῖ τετράκις τὰ
εἴκοσι καὶ δύο στοιχεῖα ἐπεξιών.

Nr. II. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

15 Ἐὰν ἴδωμεν ὑποχείριον γινομένην τὴν ψυχὴν τῷ διαβόλῳ ἢ καὶ
τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ἀπαξιαπλῶς ταῖς ἐχθραῖς δυνάμεσι τὴν τῆ
φύσει θεωρητικὴν καὶ συνορᾶν τὰ ὄντα (καὶ) ἐπιστῆσαι δυναμένην,

6 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 7): θρηνεῖ μὲν κατὰ τὴν ἱστορίαν ὁ προφήτης τὴν
τότε τῆς Ἱερουσαλὴμ γενομένην αἰχμαλωσίαν, προφητικῶς δὲ καὶ ἀληθέστερον τὴν
ἐπὶ Ῥωμαίων αὐτῇ συμβῆσαν . . . ἀναφέρεται δὲ τὰ γεγραμμένα καὶ ἐπὶ ψυχὴν
ἐκπεσοῦσαν μὲν τῆς ἀρετῆς, κατενεχθεῖσαν δὲ εἰς τὰ τῆς κακίας εἶδη καὶ διὰ τοῦτο
ἐν Συγχύσει γενομένην (Βαβυλῶν γὰρ Σύγχυσις ἐρμηνεύεται) καὶ ὑπὸ τῶν νοητῶν
πολεμίων αἰχμαλωτισθεῖσαν. — 15 Vgl. Matth. 25, 41? — 17 Vgl. Philo de ebr.
I, 369 M: Ἰσραὴλ δὲ τελειότητος ὕρασιν γὰρ θεοῦ μνηνίει τοῦνομα. τελειότερον
δὲ τί ἂν εἴη τῶν ἐν ἀρεταῖς ἢ τὸ ὄντως ὄν ἰδεῖν; und noch besser (vgl. Nr. VII)
de somn. III, 692 M: ἡ δὲ τοῦ θεοῦ πόλις ὑπὸ Ἑβραίων Ἱερουσαλὴμ καλεῖται, ἥς
μεταληφθὲν τοῦνομα ὕρασις ἐστὶν εἰρήνης. ὥστε μὴ ζῆτει τὴν τοῦ ὄντος πόλιν
ἐν κλίμασι γῆς . . . ἀλλ' ἐν ψυχῇ ἀπολέμφ καὶ ὀξυδερκοῦσῃ (τέλος) προτεθειμένη
τὸν θεωρητικὸν καὶ εἰρηναῖον βίον.

8 wegen l vgl. S. 199, 3 App. | 11 θαῦ co | ἑβραίοις o | 12 τὸ] τοῦ c | ἄλφ
clo | 18 κβ c | 15 Ἐὰν] vorher τοῦ αὐτοῦ κατὰ θεωρίαν co | γενομένην o | 17 κα! Gh.

νοήσομέν πως τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν αἰχμαλωτίσαντα. ἀλλὰ καταφρονῶντες ἐπὶ τὸν Χριστόν, τὸν κηρύξαντα κατὰ τὸν προφήτην Ἰσαΐαν αἰχμαλώτους ἄφρουνι, ἐλευθερωθησόμεθα ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, κἂν μέχρι τοῦ δῆσαι φθάσῃ ὁ αἰχμαλωτεύσας. ἦλθε γὰρ
5 Ἰησοῦς ἔξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκοτέει.

Nr. III. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Διὰ τοῦτό φασιν Ἑβραῖοι τῆς παλαιᾶς γραφῆς Ἰσαρίθμους τοῖς στοιχείοις εἶναι τὰς βίβλους, ὡς εἶναι πρὸς θεογνωσίαν πᾶσαν εἰσα-
10 γωγὴν, καθάπερ τὰ στοιχεῖα πρὸς πᾶσαν τοῖς μανθάνουσι σοφίαν. καὶ διὰ τοῦτο τετραπλασιάζεται, τάχα διότι καὶ τῶν σωματίων τὰ στοιχεῖα καθέστηκε τέσσαρα.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἐκδοσις δὲ Ἀκύλα καὶ Θεοδοτίωνος ἐν τοῖς Θρήνοις οὐ φέρεται,
15 μόνον δὲ Συμμάχου καὶ τῶν Ἑβδομήκοντα.

Καὶ πάλιν·

Ζητήσῃε δ' ἂν τις, πῶς τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βιβλίου πληθυντικῶς ἐχούσης Θρηῆνοι, ἐνικῶς ἐν τῷ προοιμίῳ τὸν Θρηῆνον τοῦτόν φησιν. ἀλλὰ μερικοὶ μὲν πλείους ὑπάρχουσι, τοῖς στοιχείοις διηρη-
20 μένοι, εἰς ἓνα δὲ πάντες ἀνάγονται, πρὸς μίαν ὑπόθεσιν, τὸν Ἰσραήλ, ἀναγόμενοι.

Nr. IV. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Τὸν ἐξ ἀγάπης κλαυθμὸν μακαριζόμενον· τοῦ γὰρ ἁγίου ἐστὶ
ἠκλαίειν μετὰ κλαιόντων.

25

Nr. V. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Ἐγγιζὼν τῇ Ἱερουσαλήμ ὁ κύριος ἔκλανσεν καὶ εἶπεν· εἰ ἔγνωσ
καὶ σὺ τὰ εἰς εἰρήνην σου. Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ, ἣ ἀποκτείνουσα
τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν,

2f. Vgl. Luk. 4, 18 Jes. 61, 1. — 5 Jes. 42, 7. — 28 Vgl. Luc. 6, 21. —
24 Vgl. Röm. 12, 15. — 26 Vgl. Luk. 19, 41. 42. — 27 Matth. 23, 37 Luk. 13, 34.

1 νοήσομεν Gh νοήσωμεν c^o | 8 αἰχμαλωσίας c¹ a. R. ο ἁμαρτίας c* | 8 φη c |
9 πᾶσαν πρὸς θεογνωσίαν ο | 10 ἄπασαν c | 12 τέτταρα ο | 14 ἀκύλον ο | καὶ
ἦ ο | φέρεται φαίνεται c | 17 ζητήσῃε l ζητήσῃ c ζητήσεις ο | 20 Ἐγγιζων] vor-
her τοῦ αὐτοῦ c^o | τῆ] τὴν ο | ἔγνωσ καὶ] ἔγνωκα c^o ἔγνωκας c¹ | 27 ἀπο-
κτείνουσα c.

ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ ἥ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπι- 322
συνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησάτε.

Nr. VI. Klagel. Jerem. 1 Überschr.

Εἰ τοίνυν ἠμακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι γελάσονται, ἔδει Ἰερεμίαν
5 τὸν μυστικὸν τοῦτον κλαῦσαι κλαυθμὸν καὶ κατὰ τὸ ἠμακάριοι οἱ
πενθοῦντες πενθῆσαι τοὺς τοῦ πενθεῖσθαι ἀξιούς.

Nr. VII. Klagel. Jerem. 1, 1.

Ἔοικε δὲ τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, δηλοῦν
τοὺς ἐνοικοῦντας Ἰσραηλίτας, τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, ὡς προ-
10 εἰρήκαμεν, τοὺς προσηλύτους. εἰς δὲ ἀναγωγὴν ἐπεὶ συγγενέστερά
ἐστὶ τῇ ψυχῇ καὶ ἀπερίστατα τὰ θεωρητικὰ μᾶλλον ἢ τὰ πρακτικά,
τὸ μὲν πλῆθος τοῦ λαοῦ σημαίνει ἂν τῆς μακαριζομένης Ἱερουσαλήμ
τὸν πλοῦτον τῶν θεωρημάτων· τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐθνῶν τὸν πο-
λὺν ἀριθμὸν τῶν καλῶν πράξεων.

15 Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἢ πεπληθυμμένη λαοῦ μόνη καθέξεται· τῷ τὸν νυμφίον
λόγον ἢ νύμφη ἀποβεβληκέναι γινομένη ὡς χήρα ἢ ποτε τοῖς
προεπιρημένοις ἔθνεσι πλήθουσα.

Nr. VIII. Klagel. Jerem. 1, 1.

20 Ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει ἀρμόζει τὴν Ἱερουσαλήμ νοεῖσθαι λέγεσθαι
μετὰ θανασμοῦ διὰ τὴν ἐπὶ τὸ σκυθρωπότερον μεταβολὴν μεμο-
νῶσθαι καθίσασαν τὴν ποτε πλήθουσαν λαῶν, ἐν ἣ ἰμόνωσις ἢ
ἐρημία ἢ αὐτῆς, ἐσχηκίας μὲν ἄνδρα τὸν προστάτην ἔμψυχον λόγον,
ὅτε αὐτῷ εἶπετο παρόντι καὶ βοηθοῦντι, κεχηρευκίας δὲ καὶ
25 καταλελειμμένης ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὰ ἡμαρτημένα.

Καὶ μεθ' ἕτερα·

Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸ ῥητόν· πρὸς δὲ διάνοιαν, Ἱερουσαλήμ
εὐθηνούσα καὶ λαῶν καὶ ἔθνεσι πλήθουσα καὶ χωρῶν ἄρχουσα
ἢ θεία ἐστὶ ψυχῇ. καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ οὐ μόνον οἰκία οὐδὲ ἔπαυλις

4 Luk. 6, 21. — 5 Matth. 5, 5. — 13 Vgl. zu S. 235, 17. — 10f. 23f. Vgl.
Olymp. (Gh III, 11): τοῦ νυμφίου στερηθεῖσα λόγου. — 23 Vgl. Jes. 54, 1?

4 [L] vorher τοῦ αὐτοῦ co | γελάσατε c | 8 [Ἔοικε] vorher τοῦ αὐτοῦ c |
11 τὰ²] < o | 12 τοῦ λαοῦ] τῶν λαῶν o | 16 λαοῦ] < c | 17 ἢ νύμφη] ἢ νυμφίος
o | 18 πληθύνασα o | 20 Ὅσον] vorher τοῦ αὐτοῦ co. | 22 πληθύνουσαν o |
23 ἢ Blass ἢ co | 24 εἶπετο] εἶπετο c εἶπε τὸ o | παρόντα καὶ βοηθοῦντα o |
25 ὑπ'] ἀπ' o | 28 πληθύνουσα o.

οὐδὲ ἡ ταύτης μείζων κόμη ἂν προσαγορευθεῖσα οὐδὲ πόλις ἡ τυχοῦσα ἀλλὰ πασῶν πόλεων διαφέρουσα καὶ παρὰ θεῶν τετιμημένη Ἱερουσαλήμ χρηματίζει ἡ τελεία ψυχή, μεγέθους ἀξιολόγον πόλει τῇ μεγίστη περιβαλλομένου αὐτῇ ὑπὸ τῆς σοφίας καὶ πάσης ἀρετῆς
5 † περιγυνομένου πολλαπλάσια οἰκοδομήματα.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ὅσοι οὖν δεῖν ἴδωσι Ἱερουσαλήμ εὐθηνουμένην, πληθύνουσιν λαῶν καὶ ἔθνεσιν καὶ ἄρχουσιν ἐν χώραις, οὕτως, εἰ μεταπτωτή ἐστὶν ἡ ἀρετή, μονουμένην ποτὲ αὐτὴν καὶ χηρεύουσιν καὶ δουλεύουσιν, ὥστε καὶ φόρους τῶν κρατήσαντι αὐτῆς ἐχθρῶν τελειν, κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκπεπωκότος τῆς ἀληθείας.

Nr. IX. Klagel. Jerem. 1, 1.

Τι δεῖ λέγειν καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἄρξασα χωρῶν ἐπὶ τοσοῦτον δουλοῦται παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, ὥστε καὶ φόρον αἰεὶ αὐτὴν ἐπιτελεῖν, 15 τελοῦσαν τοῖς κακοῖς δεσπόταις, ἃ ἂν ἐκείνοι προστάττωσιν; προστάττουσι δὲ χρηστὸν οὐδέν. καὶ τάχα καθ' ἕκαστον ὧν πταίει ἐνθάδε, φόρον τινὰ τελει τῶν Ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐρμηνεύεται Ἐγκαθισμὸς καὶ ἐπίγνωσις συνοχῆς· οὐ μόνον δὲ τῶν Ναβουχοδονόσορ, 32: ἀλλὰ καὶ τοῖς σατράπαις αὐτοῦ.

20

Nr. X. Klagel. Jerem. 1, 2.

Ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου Θρήνου, τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἄλφ ἀρξαμένου, τὴν λέξιν σῶσαι δεδυνήμεθα. ἐπὶ δὲ τούτου τί ἂν τις εἴποι, λεγομένης πόλεως κεκλαυκέναι ἐν νυκτί, ὥστε τὰ δάκρυα εἶναι ἐπὶ τῶν 25 σιαγόνων αὐτῆς; εἰ μὴ ἄρα τοὺς ἐνοικοῦντάς τις ἔρει πόλιν ὀνομαζομένους, τοὺς καὶ φόρον τελοῦντας, κεκλαυκέναι ὑπομνησθέντας ἐξ οἷας εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας εἰς ὅσῃν δουλείαν καὶ ταπεινώσιν ἐληλύθασιν. πῶς οὖν διηγησόμεθα καὶ τὸ ἐν νυκτί, ἢ ὅτι ἐν τῶν καιρῶν τῆς κοινῆς ἀπάντων ἀνθρώπων ἀναπαύσεως ἡ πόλις ὑπομνησκομένη τῶν συμφορῶν, τουτέστιν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες οὐκ 30 ἀναπαύομενοι ἔκλαιον, καὶ ἔκλαιον κρουνηδὸν τῶν δακρῶν καταρρεόντων ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῶν; ἐπετείνετο δὲ μάλιστα αὐτοῖς

17/18 Vgl. Onom. sacra I, 195, 85: Ναβουχοδονόσορ ἐγκαθημένος ἢ ἐπίγνωσις συνοχῆς u. I, 47, 2: sessio in agnitione angustiae. — 25 Vgl. Klagel. Jerem. 1, 1.

1 ἂν] c¹ a. R. < c* o | 4 παραβαλλομένου o | 5 πολλὰ πλοῦσια o | 18 χωρῶν] φώρων o | 15 ἂν c¹ ἐὰν c* o | προστάττωσιν Koetschau προστάττουσιν co | 21 Ἐπὶ] vorher τοῦ αὐτοῦ co | πρώτου] πρὸ τούτου o | ἀπὸ τοῦ] < c | Ἄλφ] c1 o | 27 τὸ 1 τὸν co | 28 ἀπάντων] τῶν o | 30 καὶ ἔκλαιον] < c.

ὁ κλαυθμὸς καὶ ἐπέρρει τὰ δάκρυα, οὐχ ὑπάρχοντος κἄν ἐνὸς παραμυθουμένου αὐτοὺς ἀπὸ τοσοῦτων ἀγαπώντων, παντός τε τοῦ φιλοῦντος ἀθετοῦντος τὴν φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὴν καὶ μεταβεβληκός εἰς ἔχθραν. τίνες οὖν, ὡς πρὸς τὴν λέξιν, οἱ ἀγαπῶντες αὐτὴν πρότερον, ἀφ' ὧν οὐδεὶς ὑπῆρχεν παραμυθησόμενος αὐτὴν; τάχα αἱ λοιπαὶ τῆς Ἰουδαίας πόλεις, διὰ τοῦτο δὲ ἴσως ἀγαπῶσαι τὴν μητρόπολιν, ἐν καιρῷ περιστάσεως οὐ παρεκάλουν.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

- 10 Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τὸ ῥητόν. ἔαν δὲ ὁ λόγος, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων παρεστήσαμεν, Ἱεροσαλήμ λέγῃ τὴν ποιὰν ψυχὴν, αὕτη ἂν κλαίειν λέγοιτο, ἐκπεσοῦσα τῆς οἰκείας χώρας ἐν Συγχύσει γενομένη, καὶ κατάστασιν ἔχειν ἐναντίαν τῷ γελᾶν γέλωτα τὸν ἀπὸ χαρᾶς καὶ ἰλαρότητας, ὃν ὁ κύριος ἡμῶν ἐπαγγέλλεται ὑπάρξειν τοῖς τὸν μακα-
- 15 ριζόμενον κλαυθμὸν κλαύσαι φάσκων· ἡμακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσονται. καὶ ἐν τῷ Ἰσβ δὲ ἀληθινῶν φησὶ ἰστόμα ἐμπλήσει γέλωτος. τάχα δὲ διὰ τοῦτο καὶ εἰς τῶν πατριάρχων Γέλως λέγεται. ὁ τοίνυν στενάζων διὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ σκῆνει, ὡσπερ ὁ ἀπόστολος δεδήλωκεν εἰπών· καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνει στενά-
- 20 ζομεν βαρούμενοι, τὸν ἐν ἐπαγγελίᾳ γέλωτα ποθῶν καὶ τὴν θείαν ἰλαρότητα, κλαυθμὸν κλαίει τροφιμώτατον καὶ ὠφελούντα τὴν ψυχὴν.

Nr. XI. Klage. Jerem. 1, 2.

Οἴομεθα δὲ τὸ μὲν ἀγαπᾶν θειότερον εἶναι καὶ, ἐν οὕτως εἶπω, 25 πνευματικόν, τὸ δὲ φιλεῖν σωματικόν καὶ ἀνθρωπικώτερον. τάχα δέ, οὐδενὸς φαῦλον ἀγαπώντος, παρατηρητέον ὅτι περὶ μὲν τῶν κρείττωνων φησὶ· οὐχ ὑπάρχει παρακαλῶν αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν, περὶ δὲ τῶν ἐλαττόνων· πάντες οἱ φιλοῦντες αὐτὴν ἠθέτησαν αὐτὴν, ἐγένοντο αὐτῇ εἰς ἐ-

30 χθρούς. οἱ μὲν γὰρ ὑποδεέστεροι καὶ ἠθέτησαν ἥ αὐτὴν καὶ ἐγένοντο 324 αὐτῇ ἔχθροί· οἱ δὲ κρείττονες μόνον οὐ παρεκάλεσαν.

12 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Βαβυλῶν σύγχυσις, u. δ. — 15 Luk. 6, 21. — 16 Hiob 8, 21. — 17 Vgl. Gen. 21, 6 u. Onom. sacra I, 170, 85: Ἰσαακ γέλως, u. δ. — 19 II Kor. 5, 4. — 24 ff. Vgl. in Jerem. Hom. 15, 3 (S. 127, 11 f.).

2 αὐτοῖς c | 3 τὴν²] < o | 4 ὡς] < o | 11 λέγῃ Vat. gr. 1153/54 λέγει eo | ποιὰν Blass Diels Koetschau ποιάν eo | αὕτη Blass αὐτὴ co | 13 τῷ] τὸ c | 16 ἀληθινόν c | 24 δὲ] γὰρ c | 25 ἀνθρωπικώτερον o | 26 φαῦλον παρατηρητέον ἀγαπώντος c | 29 αὐτὴν²] ἐν αὐτῇ o | 31 αὐτῇ] < o | οἱ] οὐ o | δὲ Gh γὰρ eo.

οὐδὲ ἡ ταύτης μείζων κόμη ἂν
 χουσα ἀλλὰ πασῶν πόλεων ἡ
 Ἱερουσαλήμ χωματίζει ἡ τελεία
 5 † περιγυνομένου πολλαπλάσιον ὡς
 Καὶ μετ' ὀλίγα
 Ὅσπερ δὲ ἔνεστιν ἰδεῖν Ἱεροσολίμων
 λαῶν καὶ ἔθνεσιν καὶ ἄρχουσι
 ἔστιν ἡ ἀρετή, μονομένην
 10 λούσαν, ὥστε καὶ φόρον
 κατὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκπεπαι-

Nr. IX.

Τι δὲ δεῖ λέγειν καὶ περὶ
 δουλοῦται παρὰ τοῖς ἐχθροῖς
 15 τελοῦσαν τοῖς κακοῖς δεσπύταις
 τάττουσι δὲ χρηστὸν οὐδέν.
 θάδε, φόρον τινὰ τελει τῶ
 θισμὸς καὶ ἐπίγναφ|οις συναρ
 ἀλλὰ καὶ τοῖς σατραπαῖς εἰς

Nr. X.

Ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου ἐπι
 λέξιν οἴσαι διδονήμεθα
 πόλεως κεκλαυκέναι ἐν
 25 σιαγόνων αὐτῆς; εἰ μὴ
 μαζόμενος, τοὺς καὶ φόρον
 ἔξ οἴας εἰρήνης καὶ ἐλευθ
 ἐληλύθασιν. πῶς οὖν δεῖ
 καιρῶ τῆς κοινῆς ἀπάντε
 μιμησκομένη τῶν συμφων
 30 ἀναπαυόμενοι ἔκλαιον, καὶ
 ρεόντων ἐπὶ τῶν σιαγόνων

17/18 Vgl. Onom. 1. 47, 2: ἡ Ἱερουσαλήμ ἐπὶ τὸν ὄρειον κυρίου τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὸν προστε-
 περὶ τὸν ὄρειον κυρίου τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὸν προστε-
 περὶ τὸν ὄρειον κυρίου τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὸν προστε-
 περὶ τὸν ὄρειον κυρίου τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὸν προστε-

1 ἄν] οἱ a. R. < c* o | 4
 φύρων ο | 15 ἄν e' ἐάν c* o |
 vorher του αὐτοῦ eo | πρώτ.
 τὸν eo | 21 l δετε eo | 28 ἄν
 | 5 τὸ διεγγεγμένον ο | ἐπάρχουσα]
 | 12 οὗτος] τοιοῦτος ο | τρίς
 | 18 φησι Gh | 20 ἀταῖς
 | 22 τῶν] < ο | πό-
 | 26 τῶ Vut. gr. 1153/54 τὸ co.

Nr. XIV. Klagen. Jerem. 1, 4.

Πρὸς δὲ διάνοιαν τῆς σκοπευτικῆς καὶ θεωρητικῆς δυνάμεως τῶν καλουμένης πολλὰ ὁδοὶ εἰσι τῶν ποικίλων δογμάτων, μυστικῶν τε καὶ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν, τάχα δὲ καὶ λογικῶν, αἱ φέρουσαι εἰς τὴν κατανόησιν καὶ θεῶν τῶν προκειμένων. ἔπην οὖν τις τὸ αὐτῶν ἀσκητικὸν ἀπολέσας συγχυθῆ, πᾶσαι αὐταὶ αἱ ὁδοὶ πενθοῦσιν οὐχ ὀδυνόμεναι, πανηγύρεως μὲν ὑπαρχούσης ταῖς προειρηθείαις ὁδοῖς, ὅτε ὀδυνούνται ἐξεταζόμεναι καὶ, ἴν' οὕτως εἰπω, διακινούμεναι· πενθοῦσι δὲ ὅτε ἐρημοῦνται, οὐκ ἐρευνώμεναι οὐδὲ μετροδυνόμεναι διὰ τὸ ἀποπεπτωκέναι τοὺς ὀδυνώοντας καὶ ἀχμαλωτισθέντας ὑπὸ τῶν παθῶν περιεσπᾶσθαι περὶ τὰ χεῖρονα.

Nr. XV. Klagen. Jerem. 1, 4.

Ἡ Σιών γλυκὴ μηδαμῶς ἔχουσα τι, ἐν πικρίᾳ διάγει καθ' ἑαυ- 325 τήν. οὐ ληπτέον γὰρ τὸ πικραινόμενῃ νῦν ἐπὶ τινος εἶδους ὀργῆς.

Nr. XVI. Klagen. Jerem. 1, 5.

Ἡ τῆς λέξεως σαφήνεια τοιαύτη τίς ἐστιν. ἔθλιβον τὴν Ἰουδαίαν χώραν ἢ θλίβειν γε ἠθελόν τινες πρὸ τῶν τῆς ἀχμαλωσίας χρόνων, ἀλλ' οὐκ ἐκράτουν ὑπερασπίζοντος τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων, ὅτε παρεῖχον ἑαυτοὺς ἐκείνοι βοήθειαις ἀξίους. ὅτε δὲ ἡμαρτον καὶ πρὸς τῷ μὴ ἀκούειν τῶν προφητῶν ἔτι καὶ ἀνῆρουν αὐτοὺς οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, τότε παρεδόθησαν τοῖς θλίβουσι ὑποχείριοι, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν γενέσθαι κεφαλὴν, τουτέστιν, ὡς Σύμμαχος ἠρμήνευσεν, ἄρχοντας. ἕτεροι δὲ τάχα παρὰ τοὺς θλίβοντας οἱ ἐχθροὶ ὄντες ἦτοι τῇ ἐπινοίᾳ ἢ καὶ τῇ ὑποστάσει, ἐν εὐθηνίᾳ ἐτύγχανον, ὑποχειρίων τοῖς θλίβουσι γενομένων τῶν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐγκαταλειμμένων, τοῦ κυρίου ταπεινώσαντος διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβημάτων τοὺς παρανενομηκότας καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε τοῦτο

2 Vgl. Onom. sacra I, 174, 90: Σιών σκοπευτήριον κτλ., u. 6. — 2ff. Vgl. Olymp. (s. a. O.): πρὸς δὲ διάνοιαν τὰ διδάγματα, δι' ἧν εἰσέρχεται ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρετήν, ἐν κατφείᾳ εἰδὼν ἐκκοπίσης τῆς προθεσμίας (ἰσ. προθυμίας) τῶν μανθανόντων. — 6 Vgl. zu S. 239, 12.

2 Πρὸς] vorher τοῦ αὐτοῦ co | δυνάμεως] + τοῦ ναοῦ o | 7 μὲν] < c | 9 ἐρευνώμεναι o | 11 περιεσπᾶσθαι] περισπασθῆ co | 13 μηδαμῶς γλυκὴ μηδαμῶς c | 20 καὶ] < o | 21 τῷ corr. τὸ cl*o | 23 ὡς] ὅ c | 25 ἦτοι] ἦ c | 28 καὶ] < c.

Nr. XII. Klagel. Jerem. 1, 3.

Πρὸς μὲν τὸ ρητὸν τοιοῦτος ἂν εἴη ὁ νοῦς· τὸν ἴδιον τόπον ἢ Ἰουδαία ἤμειψεν, αἰτίων τούτων γενομένων αὐτῇ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς (ἦν τεταπεινῶται ἁμαρτούσα καὶ τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ ἐγγεργμένον, ὃ πρότερον εἶχεν ἐν θεοσεβείᾳ ὑπάρχουσα, καταλιπούσα), ἔτι δὲ καὶ τῆς πολλῆς δουλείας αὐτῆς, ἦν δεδούλωτο ὑποτεταγμένη τοῖς πάθεσιν. μετοικισθεῖσα δὲ ἐν ἔθνεσιν ἰδρύνθη, ἐνθα εὖρεται ἀνάκασιν οὐ δεδύνηται, πάντων τῶν ἐχθρῶν καταδιωκόντων αὐτὴν καὶ καταλαβόντων καὶ κατακρατηκότων, αὐτῆς γενομένης παρὰ τοῖς ἔθνεσιν οἱ ἔθλιβον αὐτήν.

Nr. XIII. Klagel. Jerem. 1, 4.

Ὁ πρὸς τὸ ρητὸν νοῦς οὗτός ἐστιν· τοῦ νόμου λέγοντος· τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἄρσενικόν σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἔσπευδον οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ, μετὰ τὸ οἰκοδομηθῆναι τὸν ναὸν ἐν Σιών ἀπὸ τοῦ χρόνου Σολομῶντος, ἐπιτελεῖν τὸ προστεταγμένον. καὶ κύκλω τῆς Ἱερουσαλήμ τυγγανουσῶν τῶν πόλεων τῆς Ἰουδαίας, πάντοθεν ὁδοὶ ἦσαν φέρουσαι ἐπὶ τὴν Σιών. ταύτας οὖν ὁ προφήτης διὰ τὴν ἀρχαλωσίαν (φθῆσιν) πενθεῖν σκυθρωπάζουσας καὶ ἐν πάσῃ ἐρημίᾳ ὑπαρχούσας † καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς, ὅτε πολλὴ εὐφροσύνη καὶ ἰλαρότης ἦν ἐν αὐτοῖς, σπευδόντων ἐπὶ ἑορτὴν τῶν ἀπανταχόθεν Ἰουδαίων ἐπὶ τὸ Σιών ὄρος. πολλῶν δὲ οὐσῶν τῶν πυλῶν τῶν οἰκοδομηθεισῶν ἐν Σιών ἐκ πάντων τῶν κλιμάτων, φησὶν ὁ λόγος πάσας ἠφανίσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς στενάξειν, δηλονότι τὰ ἱερατικὰ ἔργα τὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας οὐ δυναμένους ἐπιτελεῖν, ἦτοι τῷ ἠρχαλωτίσθαι ἢ τῷ μηδένα εἶναι τὸν προσιόντα αὐτοῖς καὶ τὰς λειτουργίας τὰς ἱερατικὰς ἀκαιτοῦντα. ἀλλὰ καὶ αἱ παρθένοι, φησὶ, τῆς Σιών ἀγόμεναί εἰσι, δῆλον δὲ ὅτι ὑπὸ τῶν κεκρατηκότων πολεμίων.

12 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 21): τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκέλευσεν ὁ νόμος . . . τῷ πάσχα, τῇ ἑορτῇ τῶν πρωτογεννημάτων, καὶ τῇ σκηνοπηγίᾳ. ἐν ταύταις οὖν ταῖς τρισὶν ἑορταῖς οἱ πανταχόθεν Ἰουδαῖοι συνέρχονται εἰς Ἱερουσαλήμ. κατὰ τοίνυν τὴν ἱστορίαν οὐδενὸς ἐρχομένου ἐν τῇ Σιών διὰ τὴν κατασκαφὴν τῆς πόλεως πενθοῦσιν αἱ ὁδοί. — 26 f. Vgl. Olymp. (a. a. O.): πρὸς μὲν τὸ ρητὸν, διὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς προσφέροντας.

8 αἰτιῶν c doch vgl. S. 244, 2 | γινομένων c | 5 τὸ διεγγεργμένον o | ὑπάρχουσα] < o | 9 καὶ! Vat. gr. 1153/54 < c o | καὶ κεκρατηκότων o | 12 οὗτος] τοιοῦτος o | τρεῖς c¹ τρεῖς c^o | 15 τῶν χρόνων o | 17 ὁδοὶ ἦσαν] ὁδοποίησαν o | 18 φησι Gh | 20 αὐταῖς Blass Koetschau | σπευδόντων] + ὡς o | 21 Ἰουδαίων] ἑβραίων o | 22 τῶν! < o | πόλεων c | 25 ἀρχαλωτίσθαι c ἀρχαλωτίσθαι o | 26 τῷ Vat. gr. 1153/54 τὸ c o.

Nr. XIV. Klagel. Jerem. 1, 4.

Πρὸς δὲ διάνοιαν· τῆς σκοπευτικῆς καὶ θεωρητικῆς δυνάμεως
 Σιών καλουμένης πολλὰ ὁδοὶ εἰσι τῶν ποικίλων δογμάτων, μυστι-
 κῶν τε καὶ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν, τάχα δὲ καὶ λογικῶν, αἱ φέρουσαι
 5 ἐπὶ τὴν κατανόησιν καὶ θέαν τῶν προκειμένων. ἔπῃ οὖν τις τὸ
 τούτων ἀσκητικὸν ἀπολέσας συγχυθῆ, πᾶσαι αὐταὶ αἱ ὁδοὶ πεν-
 θοῦσιν οὐχ ὀδεύονται, πανηγύρεως μὲν ὑπαρχούσης ταῖς προειρη-
 μέναις ὁδοῖς, ὅτε ὀδεύονται ἐξεταζόμεναι καὶ, ἢν' οὕτως εἴπω, δια-
 βαινόμεναι· πενθοῦσι δὲ ὅτε ἐρημοῦνται, οὐκ ἐρευνώμεναι οὐδὲ
 10 διεξοδεύόμεναι διὰ τὸ ἀποπεπτωκέναι τοὺς ὀδεύοντας καὶ ἀιχμαλω-
 τισθέντας ὑπὸ τῶν παθῶν περιεσπάσθαι περὶ τὰ χεῖρονα.

Nr. XV. Klagel. Jerem. 1, 4.

Ἢ Σιών γλυκὺ μῆδαμῶς ἔχουσά τι, ἐν πικρίᾳ διάγει καθ' ἑαυ- 325
 τήν. οὐ ληπτέον γὰρ τὸ πικραινόμενῃ νῦν ἐπὶ τινος εἶδους
 15 ὀργῆς.

Nr. XVI. Klagel. Jerem. 1, 5.

Ἢ τῆς λέξεως σαφήνεια τοιαύτη τίς ἐστίν. ἔθλιβον τὴν Ἰου-
 δαίαν χώραν ἢ θλίβειν γε ἠθελόν τινες πρὸ τῶν τῆς ἀιχμαλωσίας
 χρόνων, ἀλλ' οὐκ ἐκράτουν ὑπερασπίζοντος τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων,
 10 ὅτε παρεῖχον ἑαυτοὺς ἐκείνοι βοήθειας ἀξίους. ὅτε δὲ ἡμαρτον καὶ
 πρὸς τῷ μὴ ἀκούειν τῶν προφητῶν ἔτι καὶ ἀνῆρουν αὐτοὺς οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ, τότε παρεδόθησαν τοῖς θλίβουσι ὑποχείριοι, ὥστε τοὺς
 ἐχθροὺς αὐτῶν γενέσθαι κεφαλὴν, τουτέστιν, ὡς Σύμμαχος ἡρ-
 μῆνευσεν, ἄρχοντας. ἕτεροι δὲ τάχα παρὰ τοὺς θλίβοντας οἱ ἐχθροὶ
 5 ὄντες ἦτοι τῇ ἐπινοίᾳ ἢ καὶ τῇ ὑποστάσει, ἐν εὐθηνίᾳ ἐτόγγανον,
 ὑποχειρίων τοῖς θλίβουσι γενομένων τῶν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐγκα-
 ταλελειμμένων, τοῦ κυρίου ταπεινώσαντος διὰ τὸ πλῆθος τῶν
 ἀσεβημάτων τοὺς παρανενομηκότας καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε τοῦτο

2 Vgl. Onom. sacra I, 174, 90: Σιών σκοπευτήριον κτλ., u. δ. — 2π. Vgl. Olymp. (n. a. O.): πρὸς δὲ διάνοιαν τὰ διδάγματα, δι' ὧν εἰσέρχεται ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρετὴν, ἐν κατηφείᾳ εἰσὶν ἐκκοπίσης τῆς προθεσμίας (ἴσ. προθυμίας) τῶν μανθανόντων. — 6 Vgl. zu S. 239, 12.

2 Πρὸς] vorher τοῦ αὐτοῦ co | δυνάμεως] + τοῦ ναοῦ o | 7 μὲν] < c |
 9 ἐρευνώμεναι o | 11 περιεσπάσθαι] περιεσπασθῆ co | 13 μῆδαμῶς γλυκὺ μῆ-
 δαμῶς c | 20 καὶ] < o | 21 τῷ loopt. τὸ cl*o | 23 ὡς] ὁ c | 25 ἦτοι] ἦ c |
 28 καὶ] < c.

ποιήσαντος, ὡς μηδὲ τοῖς νηπίοις αὐτῶν ἔλεον καταλειφθῆναι, ἀλλὰ πορευθῆναι αὐτὰ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐλαυνόμενα ὑπὸ παντός τοῦ θλίβοντος.

Nr. XVII. Klagel. Jerem. 1, 5.

5 Ἀρξάντων τε καὶ εὐφρανθέντων τῷ τὸν κύριον διὰ τὸ πλήθος τῶν ἀσεβημάτων εἰς ταπεινώσειν παραδεδωκέναι τοὺς τὰς ἐν τοῖς ἁγίοις λόγοις συνθήκας πρὸς αὐτὸν οὐ τετηρηκότας.

Nr. XVIII. Klagel. Jerem. 1, 6.

Τὰ τῆς λέξεως ὅση δύναμις ἡμῖν σαφηνιστέον, ἐξετάζουσι τίς ἢ 32
10 θυγάτηρ Σιών, καὶ ἐν τίνι ἔχουσα τὴν εὐπρέπειαν, τίς τε ἡ νομή, ἣν οὐκ ἔχουσιν οἱ ἄρχοντες τῆς θυγατρὸς Σιών δίκην κριῶν ἀπορούντων βοσκήσεως· καὶ πῶς οὗτοι ἐστερημένοι ἰσχύος πορεύονται κατὰ πρόσωπον τοῦ διώκοντος. ἠγούμεθα δὲ τὸ μὲν ὄρος Σιών εἶναι μητέρα τῆς ἐν αὐτῇ συναγωγῆς θυγατρὸς χρη-
15 ματιζούσης τῆς Σιών, τὴν δὲ εὐπρέπειαν τῆς θυγατρὸς Σιών τὴν κτήσιν τὴν ἐν πέπλοις αὐτῆς, ἣτις κτήσις ἐν τῷ καιρῷ τῆς προνομῆς ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐξῆλθεν ἀπὸ τούτων, ὧν κόσμος ἦν, τουτέστιν ἐξεκομίσθη (τοῦτο γὰρ ἐμπατικώτερον τῷ ἐξῆλθεν ἰσχύος), τοὺς δὲ ἠγουμένους τῆς συναγωγῆς, διὰ τὸ
20 ἐπικεῖσθαι τοὺς πολεμίους καὶ αἰχμαλωτίζειν, ἀπορούντας τῶν συνήθων ὁμοιωσθαι κριοῖς οὐκ εὐρίσκουσι τροφήν. ὥσπερ μέντοιγε κριοὶ ἐλαυνόμενοι μὴ τραφέντες ἀσθενῶς πορεύονται, τῇ ἀνάγκῃ τῶν ἐπιδιωκόντων εἰκόντες, οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες αἰχμάλωτοι γενόμενοι, ἀπαγόμενοι εἰς τὴν χώραν τῶν αἰχμαλωτισάντων, ἐπι-
25 ρεύοντο οὐκ ἐν ἰσχύϊ κατ' ὄψιν τοῦ διώκοντος.

Nr. XIX. Klagel. Jerem. 1, 6.

Πρὸς δὲ διάνοιαν ἢ τοιαύδε ψυχὴ θυγάτηρ ἐστὶ Σιών· οἶον ὡς θυγάτηρ δικαιοσύνης ἢ δικαία καὶ τέκνον σοφίας ἢ σοφὴ, οὕτω δὲ (ἐπεὶ Σιών ἐστὶ τὸ Σκοπευτήριον) ἢ σκοπευτικὴ καὶ θεωρητικῶς
30 διεξοδικὴ θυγάτηρ Σιών ἂν λέγοιτο. εὐπρέπειαν δὲ αὐτῆς καὶ

5 Vgl. Klagel. Jerem. 1, 5 cod. Qms: διὰ τὸ πλήθος τῶν ἀσυνθεσιῶν αὐτῆς. — 27 ff. Olymp. (Gh III, 26): πρὸς δὲ διάνοιαν, ἢ θεογνωσία διὰ τὴν τῆς ἀμαρτίας ἐπαγωγήν. — 20 Vgl. S. 241, 2.

1 ποιήσαντας c | καταλειφθῆναι c' καταληφθῆναι c*o | 12 ἐστερημένοι c | w. e. sch. ebenso S. 251, 19 | 14 μητέρα] τὴν c | σχηματιζούσης c | 17 ἀπὸ] ὑπὸ o | 18 τῷ] τὸ lc | 23 ἤκοντες c | οὕτω δὲ] οὕτως c | 24 γινόμενοι o | 25 ἐν οὐκ ἰσχύϊ o | 27 Πρὸς] vorher τοῦ αὐτοῦ κατὰ ἀναγωγήν co.

ἀξίωμα τί ἂν ἄλλο δεόντως νομισαίμην ἢ τὸν πλοῦτον τῶν τῆς
 ἀληθείας μετὰ σοφίας τεθεωρημένων ἀγίων δογμάτων; ἐπὶ οὖν
 ἀμελήσῃ τις, μετὰ τὸ κτήσασθαι εὐπρέπειαν καὶ ἀξίωμα, τῆς τε τού-
 5 των συνοχῆς καὶ τῆς τοῦ πλούτου τοῦ θείου ἀξίωσης, ἀπορρεῖ καὶ
 ἐξέρχεται τὰ τέως κόσμος αὐτῆς τυγχάνοντα. ἄρχοντες δὲ οἱ ἡγησά-
 μενοι τοῦ λόγου καὶ χειραγωγῆσαντες ἐπὶ τὴν κτήσιν τῆς προειρη-
 μένης εὐπρεπειας, δικὴν κριῶν, τῶν ἡγησαμένων, τῆς τῶν προβάτων
 ποιμνῆς οὐχ εὐρίσκόντων νομῆν, ἐν σπάνει κατέστησαν καὶ αὐτοί,
 10 ἄνεντες τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων αὐτούς τε καὶ τὰ πρόβατα,
 ἵν' οὕτως εἴπω, πᾶσαι. διὰ τοῦτο ἀσθενήσαντες, καταληφθέντες
 ὑπὸ τοῦ διώκοντος, ὅστις ἐστὶν ὁ ἀντιδίκος ἡμῶν διάβολος, ἔμ-
 προσθεν αὐτοῦ πορεύονται ἐλαυνόμενοι ὅπῃ ἐκεῖνος ἄγειν ἐθέλει.
 ἔαν μὲντοιγε ἡ προειρημένη θυγάτηρ Σιών ἐπιμέλειαν ποιήσῃται
 τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ τῆς εὐπρεπειας αὐτῆς καὶ πρόνοιαν τοῦ
 15 φρουρεῖσθαι τὸ ἀξίωμα, φανλίζει καὶ μυκτηρίζει τὸν τῶν Ἀσσυρίων || 327
 βασιλέα, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰσαίου μεμαθήκαμεν λέγοντος· ἐφ' αὐλίσέ σε
 καὶ ἐμυκτήρισέ σε παρθένος θυγάτηρ Σιών.

Nr. XX. Klagel. Jerem. 1, 7.

Ὁ γὰρ μιμνησκόμενος ἐν τῷ τάδε τινὰ πάσχειν οὐ τοῦ ἐνεστη-
 20 κότου μιμνησκειται, ἀλλὰ τοῦ παρεληλυθότου.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Τοιαῦτα διαπορήσαντες ἐν τῷ τόπῳ καὶ ζητοῦντες ὑπόμνησιν
 παρεληλυθίας ταπεινώσεως αὐτῆς καὶ ἀπωσμῶν αὐτῆς, διὰ
 τὸ πεπτωκέναι τὸν λαὸν αὐτῆς εἰς χεῖρας θλίβοντος καὶ τὰ
 25 ἐπιφερόμενα αὐτῇ συμβεβηκέναι, ἐπισκοποῦμεν μὴ ἄρα ἡ κυρίως
 ταπεινώσεις οὐκ ἄλλη τις ἐστὶν τῆς ἁμαρτίας, ὡσπερ ὑψώσεις ἢ
 κατόρθώσεις, καὶ ἀπωσμός οὐδενὸς ἐνεργουῦντος γίνεται ἢ τῆς μοχθη-
 ρῆς πράξεως· ἰκανὴ γὰρ αὐτῇ ἀπώσασθαι ἀπὸ θεοῦ καὶ παντός
 τοῦ κατὰ φύσιν καλλίστου. ὅτε τοίνυν μεθύουσα ἡ Ἱερουσαλήμ,
 30 τουτέστιν οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, καὶ ἐξεστηκῶτα ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας
 ἐταπεινοῦτο, οὐκ ἐφήσθη τοῖς πταίσμασιν· ὅτε δὲ αἱ ἀνταποδόσεις
 αὐτῆς ἐηλύθησαν διὰ τοῦ τὸν λαὸν αὐτῆς πεπτωκέναι εἰς χεῖρας

5 ff. Vgl. Olymp. (u. a. O.): οἱ διδασκαλικοὶ τρόποι οὐχ εὐρίσκουσι νομῆν. —
 11 Vgl. I Pet. 5, 8. — 16 Jes. 37, 22.

1 νομισαίμην c | τῶν] τὸν c | 8 ἀξίωμα καὶ εὐπρέπειαν c | 12 ἐθέλει c |
 15 τῶν] < c | 19 τὰ δεῖνα c | 24 θλίβοντος] ἐχθρῶν c | 26 ἐστὶν] + ἡ c |
 29 φύσιν] + καὶ c | 30 ἐξεστηκῶσα o | 31 ἐφήσθη] ἐφείσθαι co ἐπρῆσθάνετο Gh |
 τοῦ πταίσματος Gh | 32 εἰς] + τὰς o.

τοῦ θλίβοντος, οὐδενὸς αὐτῇ βοηθοῦντος, τότε ὑπεμνήσθη τῶν δι' ἃ ἔπασχεν, αἷτια ἐκεῖνα καταλαμβάνουσα εἶναι τοῦ τε πεπτωκέναι τὸν λαὸν αὐτῆς καὶ τοῦ ἀβοήθητον αὐτὴν καταλελειφθαι.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

- 5 Ἐὰν δὲ ἡ τοιάδε ψυχὴ ἢ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἄξιον ζητῆσαι τὸν λαὸν αὐτῆς, οὐ πικτοντος εἰς χεῖρας θλίβοντος, τῷ μὴ ὑπάρχειν βοηθόν, αὐτὴ μινῆσεται τῶν τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς ἡμερῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἰδίων οὓς ἀπόσθη ἀποσμῶν, πρὸς τούτοις καὶ ἐπιθυμημάτων αὐτῆς ὅσα ἦν ἐξ ἀρχαίων ἡμερῶν. ὅρα
10 δὲ εἰ μὴ τὰ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ψυχῇ θεωρήματα ὁ λαὸς ἐστὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅστις παρὰ τὸ ἐν ἀπροσεξίᾳ καὶ ἀμελείᾳ γεγονέναι τὴν ψυχὴν πίπτει καταβαλλόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ θλίβοντος. ἀπορρεῖ γὰρ τὰ δόγματα τῶν ἀμελούντων, ἐκθλιβόμενα ὑπὸ τῶν χώραν ἰσχύοντων ἀμαρτημάτων παρὰ τῶν τῶν κρειττόνων ἀμελούντι, οὐδα-
15 μῶς ἰσχυόντα τὴν ἐκ λόγου βοήθειαν.

Nr. XXI. Klagel. Jerem. 1, 8.

Ὁ τῆς λέξεως νοῦς τοιοῦτός ἐστιν. ἐπεὶ ἀμαρτίαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλήμ, ἐν σάλῳ γεγένηται καὶ ταραχῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς πάντας τοὺς πρότερον δοξάζοντας αὐτὴν μεταβαλόντας ἠτι-
20 μακέναι τὴν τοιαύτην πόλιν, θεασαμένους αὐτῆς τὴν ἀσχημοσύνην. αὐτὴ δὲ ἐφ' οἷς κέπονθε διὰ τὰ ἀμαρτήματα, σάλῳ καὶ ἀτιμίᾳ τῇ ἀπὸ τῶν ποτε δοξαζόντων περιπεσοῦσα, στενάζουσα οὐκέτι εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐλήλυθε τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ μειώσασα αὐτὰ ὀπίσω ἀνακεχώρηκεν.

25 Καὶ μετ' ὀλίγα·

- Ἐὰν δὲ Ἱερουσαλήμ ἢ ἢ τοιάδε ψυχὴ λέγεται, ἐντρεχῆς τις καὶ 328 διορατικὴ καὶ τῆς τοῦ θεοῦ εἰρήνης τῆς ὑπερεχούσης πάντα νοῦν-κατανοητικὴ, ἐπεὶ δυνατόν παρὰ πολλὰς αἰτίας καὶ ταύτην ἀμαρτεῖν, δηλοῦται τὸ εἰς σάλον αὐτὴν μεταπεπτωκέναι ἀποστᾶσαν τῶν κα-
30 λῶν καὶ ἐν τοῖς χείροσι γεγενημένην. πᾶς δὲ ὁ τῆς ἀρετῆς ἐκπεσὼν καὶ τῇ κακίᾳ συμβιὸς ἐν σάλῳ τυγχάνειν ὑγιῶς λέγεται.

27 Vgl. Onom. sacra I, 169, 66: Ἱερουσαλημ ὕρασις εἰρήνης κτλ., u. ὅ. — Vgl. Phil. 4, 7.

2 τῶν Ru ὦν co | τε] < o | 5 τοιάδη [so ὅfter] o | ψυχὴ ἢ Blass ψυχὴ ἦν c
ψυχὴν o | 6 οὐ] οὐ o | τῷ] τῷ c | 7 αὐτῇ o | 8 ἀπόσθη] < o | 15 ἰσχυόντα] ἔχοντι
c | 17 ἡμαρτεν] + ἡ o | 19 μεταβαλλόντας c μεταβάλλοντας o | 21 αὐτῆ o |
22 ποτε] < c | 26 τοιάδε] τοιαύτη o | 29 σάλον] ἄλλον o | 30 ἐν] < c.

Nr. XXII. Klagel. Jerem. 1, 8.

Ἀηλοὶ τὴν ἀνακοπὴν τῶν ἁμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ, οὐκέτι τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινομένης τῶν πταισμάτων οὐδὲ ἐν τῇ νομῇ τῶν ἁμαρτημάτων γινομένης, ἀλλ' ἀποστρεφομένης εἰς τὰ ὀπίσω
5 ἐπὶ τῷ ἰδίῳ καλῶ.

Nr. XXIII. Klagel. Jerem. 1, 9.

Κατὰ μὲν τὴν σωματικὴν διήγησιν τὸ λεγόμενον περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ νῦν τοιοῦτόν ἐστιν. ἐμπόδιόν ἐστιν ἡ ἀκαθαρσία τῆς Ἱερουσαλήμ· τίνος δὲ ἐμπόδιον, ἡμῖν καταλέλοιπε νοεῖν ὁ προφήτης.
10 τάχα οὖν δηλοῖ ὅτι κωλυτικὴ ἐστὶ τῆς πορείας αὐτῆς ἡ ἀκαθαρσία. ἀλλὰ καὶ τοιάδε τις οὐσα δηλοῖ ὅτι Ἱερουσαλήμ τῶν ἐσχάτων αὐτῆς οὐκ ἐμνημόνευσεν. ταῦτα δὲ ὁ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὄρων τί διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπαντήσεται, οὐχ ἁμαρτήσεται. διὰ ταύτην τοίνυν τὴν ἀκαθαρσίαν ἐμπόδιον αὐτῇ· καὶ διὰ τὸ μὴ μνη-
15 μονεύειν αὐτὴν τῶν ἐσχάτων αὐτῆς, τὰ θανασταῖα αὐτῆς καὶ τὰ μεγάλα, ἅτινα εἶχεν ὅτε ἀζῖα τοῦ ἐπισκοπεῖσθαι ἐτύγγανε, κατεβίβασε καὶ εἰς ταπεινότητα ἤνεγκε, πρότερον ὑπέρογκα ὄντα καὶ μείζονα παντὸς ἐπαίνον. ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα οὐκ ἦν ὁ παραμυθούμενος τὴν τὰ μέγιστα αὐτῆς καταβιβάσασαν. ἐπὶ τούτοις δὲ
20 κατανόησον τὴν ἐμοῦ τοῦ λέγοντος ταπεινώσιν, κύριε, ἐκείδηπερ ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ τοῖς γενομένοις τῇ πατρίδι μου μεγαλύνεται.

Καὶ μετ' ἄλλα·

Ζητητέον μέντοι κατὰ τοὺς τῆς ἀναγωγῆς νόμους, εἰ δυνατόν ἐν τινὶ τυγχάνειν ἀκαθαρσίαν οὐκ αἰτίῳ ταύτης ὄντι. ἴδωμεν δὲ καὶ
25 τὰ πρῶτα νοήματα τοῦ Θρήνου. ἡ τοιάδε ψυχὴ ἐκπεσοῦσα πάντως καὶ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ἐστίν, ἥτις ἀκαθαρσία κωλύει τὴν ἀγίαν ὁδὸν ὀδεύειν. καὶ ὡσπερ τὰ ὑποδήματα κελεύεται ὑπὸ θεοῦ ὑπολύσασθαι ἀγίῳ τόπῳ ἐπιβαίνων ὁ ἱερὸς Μωσῆς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰησοῦς, οὐ καθήκοντος περικεῖσθαι νεκρὰν δορὰν ἐν ἱερῶ τόπῳ τοὺς πόδας, οὔτως εἰ μέλλοι τις ὀδεύειν ἀνεμποδίστως, τάχα οὐ μόνον ὑπολύσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποπλύνασθαι ὀφείλει τὴν ἀκαθαρσίαν τὴν γενομένην ἀπὸ τοῦ χουῦ περὶ τοὺς πόδας. καὶ οἴομεθά γε τούτου σύμβολον

8 Vgl. Phil. 3, 14. — 27f. Vgl. Exod. 3, 5. — 28 Vgl. Jos. 6, 15.

7 Κατὰ] vorher τοῦ αὐτοῦ co | 8 ἐμπόδιόν ἐστιν] < c | ἡ] ἦν o | 9 καταλέλοιπεν ὁ ἦν δ o | 11 ὕτι] + ἡ o | 14 καὶ] < c | μὴ] < c | 15 θανατῶσιν o | καὶ] < c | 19 αὐτῆς Gh αὐτὴν co | 21 μεμεγάλυνται c | 24 ἴδωμεν Vat. gr. 1153/54 εἴδωμεν c εἴδωμεν o | 25 νοήματα] νοητὰ c | καὶ co corr. δὲ o* | 28 μωυσης co | 82 χουῦ Blass χροῖ co.

εἶναι τὸ τὸν σωτήρα βαλόντα ὕδωρ εἰς τὸν νικητῆρα πεπλυκέναι
 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, λέγοντα τῷ μηδέπω συνιέντι τὸ μυστή-
 ριον καὶ διὰ τοῦτο κωλύοντι Πέτρῳ· ἔάν μὴ νίψω σε οὐκ ἔχεις
 μέρος μετ' ἐμοῦ, καὶ ἰδὼ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ || 32
 5 μετὰ ταῦτα. οὐκοῦν δεήσει περιαθροίσαν(τας) περὶ τοὺς, ἵν' οὕτως
 εἶπω, πόδας τῆς ψυχῆς ἀκαθαρσίαν [καὶ] δεηθῆναι τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως
 αὐτὴν ἀποπλύνῃ καὶ δυνηθῶμεν μέρος ἔχειν μετ' αὐτοῦ. εἰ γὰρ παρα-
 μένοι αὐτῇ, ἐμπόδιόν ἐστι τὴν κατὰ τὸν ὑγιῆ λόγον ἡμᾶς βαδίζειν
 ὁδόν, τὸν σωτήρα τὸν ελπόντα· ἔγὼ εἰμι ἢ ὁδός.

10

Nr. XXIV. Klagel. Jerem. 1, 9.

Δῆλον δὲ ὅτι ἡ μὲν ὑγιαίνουσα ψυχὴ ἢ καὶ τοιαύτη γε εἶναι
 βουλομένη ταῦτα πράττει, οὐ τοσοῦτον τὸ παρὸν μόνον σκοποῦσα,
 ὅσον προορωμένη τί καὶ εἰς τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν ἐπιτελουμένων
 ἀπαντηθήσεται. καὶ ἔάν μὲν χρηστοῦ τινος νομιζομένου ἐπὶ τοῦ
 15 παρόντος γίνεσθαι προθεωρῇ τὸ ἐν τῷ μέλλοντι πικρὸν, παραπεμψα-
 μένη τὸ δοκοῦν εἶναι ἠδὲ τὸ ἐναντίον πράττει, ὑπὲρ τοῦ μὴ μετὰ
 ταῦτα χαλεπῶ τιμι περιπεσεῖν· ἔάν δὲ ἐπιπόνου τυγχάνοντος τοῦ
 παρόντος ἀγαθὰ ἐλπίδες διαδέχωνται τὸ φαινόμενον σκληρόν, ἐκου-
 σίως αὐτὴν ἐπιδώσει τῇ τραχύτητι τοῦ δόξαντος ἂν εἶναι δεινοῦ
 20 παρά τισιν, ἐπὶ τῷ τυχεῖν τῶν διὰ τὸ ὑπομεμενηκέναι ταῦτα δια-
 δεχομένων γλυκέων τὰ σκληρά.

Nr. XXV. Klagel. Jerem. 1, 9.

Ταῦτα δὲ πάντα, φησί, παθοῦσα ἡ τροπικώτερον καλουμένη Ἰε-
 ρουσαλήμ οὐδὲ τοῦ παραμυθουμένου εὐπόρησεν· ἀποστραφείσα γὰρ
 25 τὸν ἐν αὐτῇ λόγον καὶ ὅλη τοῦ πάθους γεγεννημένη, τὸν βοηθὸν
 ἀπολώλεκε, τὸν αἰετὰ τῶν πόνων ὀπλίζοντα καὶ τῶν νομιζο-
 μένων δεινῶν τὴν προσέχουσαν αὐτῷ διάθεσιν. ἐπὶ τούτοις δ' ἐμοῦ
 τοῦ πολίτου τὴν ταπεινώσιν ἴδε· ὡς ἂν λέγοι συγγενῆς ψυχῆς·
 τὸ τοῦ πολίτου μου πάθος, δι' ἣν ἐδιδάχθην φιλανθρωπίαν, ἐμὴ

8 Joh. 13, 8. — 4 Joh. 13, 7. — 9 Joh. 14, 6. — 11 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 34): εἰ ἐμνήσθη, φησιν, ὅτι ἔστιν ἀνταπόδοσις, εἶχεν [l. εἶλεν?] ἐαντῆς ταπεινώσειν τὴν ὑπερηφανίαν, ἵνα μὴ πέσῃ ὑπὸ τὴν τιμωρίαν.

1 βαλόντα Vat. gr. 1153/54 βάλλοντα co | 5 περιαθροίσαντας Blass περι-
 αθροίσα co | τοὺς Gh τοῦ co | 6 καὶ streicht Blass | 8 τὴν] τῷ [l. τοῦ?] o | 11 ἢ
 Gh ἢ co | 14 μὲν χρηστοῦ] μέχρις τοῦ o | 15 προθεωρῇ] προθεωρεῖ c πρὸ
 θεωρῇ o | 18 διαδέχονται c | 19 αὐτὴν] αὐτὴν co | δοξάσαντος o | ἀνεῖναι c |
 20 παρά τισιν Gh παραλίθωσιν co | 28 πάντα φησὶ] φησὶ πάντα o | 24 ἠπόρησεν
 o | 26 ἀπολλέωκεν c | τὸν πόνον c | 27 δέ μου o | 28 ἴδε καὶ ὡσάν c.

ἔστι συμφορά. κατανόησον οὖν, ὦ κύριε, καὶ μὴ τέλεον καταλίπῃς τὴν τὰ προειρημένα πεπονθυῖαν· μὴ ὑπερίδῃς τὸν ἐχθρὸν αὐτῆς, λέγω δὴ τὴν κακίαν μεγαλυνθεῖσαν καὶ κεχυμένην κατ' αὐτῆς. δύναται δὲ τροπικώτερον λέγεσθαι τὸ ἴδε, κύριε, τὴν ταπεινωσίν μου ὑπὸ τοῦ ἐνυπάρχοντος τῇ ψυχῇ λόγου, ἀτιμασθέντος καὶ τεταπεινωμένου καί, ἢ οὕτως εἶπω, τὸ ἴδιον βασιλείον ἀπολωλενός.

Nr. XXVI. Klage Jerem. 1, 10.

Ἐπιθυμήματα τοίνυν τῆς Ἱερουσαλήμ νοητέον τὰ ἐν τῷ ναῷ, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἀποκείμενα εἰς τὴν ἱερατικὴν λειτουργίαν 10 εὐθετα, καὶ τὰ ἄλλως παρὰ τὸ ἐναποκεῖσθαι τῷ ναῷ θεῖα εἶναι πεπιστευμένα, οἷον τὴν λυχρίαν τὴν χρυσῆν καὶ τὰ λοιπά. πεπεισμένοι γὰρ οἱ ἀπὸ τοῦ λαοῦ ταῦτα εἰς δόξαν θεοῦ ἐναποκεῖσθαι τῷ ναῷ, πάντων προέκρινον αὐτὰ ἐπιθυμοῦντες αὐτοὶ τι παθεῖν μᾶλλον ὑπὸ τῶν πολεμίων χαλεπὸν ἢ τούτων ὑποχειρίον τι γενέσθαι τοῖς 15 ἐχθροῖς. τὸ δὲ ἁγίασμα ἕθος τοῖς ἐκ περιτομῆς τὸν ναὸν καλεῖν.

Nr. XXVII. Klage Jerem. 1, 10.

Παραδοξότατον δὲ τι πέπονθεν ἡ Ἱερουσαλήμ παρὰ τὸν καιρὸν 330 τῆς αἰχμαλωσίας. ἐθεάσατο γὰρ ἔθνη, ἃ ἐνετείλατο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὴ εἰσερχεσθαι, πατοῦντα τὸ ἁγίασμα, ἔνθα 20 οὐδὲ τοῖς Ἰσραηλίταις εἰσελθεῖν θέμις, μόνων ἀξιωθέντων τῶν ἱερέων ἐν ἐκείνῳ μετὰ τῶν οὐ τυχόντων ἀγνισμῶν γίνεσθαι τῷ χωρίῳ. ἴφθασαν δὲ οἱ πολέμιοι καὶ μέχρι τῶν ἀβάτων εἰσελθόντες εἰς τόπον ὃν μόγις μετὰ πολλῆς ἀγιστείας ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσῆει.

25 Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἐὰν δὲ Ἱερουσαλήμ, καθάπερ πρόπαρεστήσαμεν, ἡ τοιάδε ψυχὴ τυγχάνῃ, νοητέον (τὰ) κατὰ φύσιν αὐτῆς ἀγαθὰ κόσμον αὐτῆς ὄντα, δι'

8 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 36). — 17 ff. Vgl. Olymp. (a. a. O.): ἐκέλευσεν ὁ θεὸς Μωαβίταις καὶ Ἀμμωνίταις μὴ εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ εἰσεῖναι. ἐρημωθείσης οὖν τῆς Ἱερουσαλήμ εἰσῆλθον καὶ οὗτοι εἰς τὸν ναὸν. — 19 Vgl. Luk. 21, 24. — 21 Vgl. Num. 18? — 23 Vgl. Hebr. 9, 7. — 27 Vgl. Olymp. (a. a. O.): ἡ κακία ἐφῆλωσεν ἑαυτὴν κατὰ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπεσκότισεν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμητὴν θεογονώσαν.

1 καταλίπῃς Vat. gr. 1153/54 καταλείπῃς co | 3 κατ' αὐτῆς Gh καθ' ἑαυτῆς co | 4 δε] < c | 10 τὰ Vat. gr. 1153/54 τὸ co | 11 πεπιστευμένοι o | 12 δόξαν] + τοῦ o | 13 προέκριναν c | 15 τοῖς] τοὺς c | 18 δ] < c | 20 μόνον o | 21 ἐκείνῳ] + εἰσελθεῖν o | 23 ἀγιστείας Vat. gr. 1153/54 ἀγιαστίας co | 26 καθὰ o | 27 τυγχάνῃ Ru τυγχάνει c τυγχάνοι o | τὰ Blass Lietzmann.

ὧν ἐθεράπευε τὸ θεῖον, ἐναποκείμενα τοῖς ἀβάτοις αὐτῆς παντὶ τῷ
 πλὴν τοῦ ἀρχιερέως λόγον, ἐπιθυμήματα αὐτῆς καλεῖσθαι. ἐπὶ
 πάντα δὲ ταῦτα ὁ ἐν τῷ παλαίῳ κεκρατηκῶς ἐχθρὸς, θλίψας τὴν
 οὐ καλῶς ὑπὲρ αὐτῆς στρατευομένην, ἀλλ' ἀξίως ὑπὸ τῆς θείας
 5 βοήθειας ἐγκαταλελειμμένην, ἐκτείνας αὐτὸν διὰ τῆς εἰς τὰ μοχθηρὰ
 δραστηρίου δυνάμεως αὐτοῦ, ἐξέσπασε τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ ἔρημον τῶν
 καλῶν κάταλέλοιπε τὴν ἀποστάσαν θεοῦ ψυχὴν. καὶ ἔθνη δὲ κατὰ
 τὸν τόπον ἀλληγορητέον τὸν ὄχλον τῶν κακιῶν, εἰσελθόντα εἰς
 τὸ δημιουργηθὲν ἡγεμονικὸν ἐπὶ τῷ εἶναι θεοῦ χωρητικὸν καὶ ἀληθές
 10 ἀγίασμα τοῦ βουλομένου νῶ καθαρῶ ἐπαναπαύεσθαι. ἄπερ ἔθνη
 ἀπαγορεύει ὁ θεὸς παντελῶς εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν· τί γὰρ
 ἂν ἄλλο κυριώτερον ἀπαγορεύεσθαι νομίζοιμεν ἀπὸ θεοῦ εἰσερχεσθαι
 εἰς ψυχὴν ἀριθμουμένην ἐν ἐκκλησίᾳ θεοῦ ἢ τὰ ἔργα καὶ τὸ φρόνημα
 τῆς σαρκός, ἀληθῶς ἔθνη ἐχθρὰ ὄντα τοῦ θεοῦ; ἢ γὰρ σὰρξ στρα-
 15 τεύεται κατὰ τοῦ πνεύματος, τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός ἐχθρας
 οὐσης εἰς θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ
 δύναται.

Nr. XXVIII. Klagel. Jerem. 1, 11.

Ἐστέναζον διὰ λιμὸν καὶ μικρὰς ἕνεκα βρώσεως ψυχὴν ἐπι-
 20 στρεφούσης ἐκλείπουσαν παρῆχον τὰ τιμιώτατα. πῶς δὲ τὰ
 προρηθέντα ἐπιθυμήματα παρὰ τῶν πολεμίων ἀπενεχθέντα πα-
 ρῆχον εἰς ὠνὴν τροφῆς; ἀλλ' ἐξέτεινε μὲν ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ πάντα τὴν
 χεῖρα, χορροσθεὶς δὲ τῷ λαβῆναι ἄπερ ἤθελε, τὰ λοιπὰ καταλέλοιπεν,
 ἀνθ' ὧν ἐπρίαντο τὴν τροφήν.

25

Nr. XXIX. Klagel. Jerem. 1, 11.

Εὐχὴ παρὰ τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ ἴδε, κύριε, τὴν ἐμὴν ἀτιμίαν,
 ἀπολεσάσης τὸν κόσμον διὰ λιμὸν. μήποτε δὲ διάφορα τὰ ἐπιθυ-
 μήματα, προηγούμενος μὲν τὰ προδηλωμένα ἕφ' ἄπερ ὁ ἐχθρὸς
 ἐξέτεινε τὴν χεῖρα, δεύτερα δὲ τὰ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ
 30 καὶ τὰ μὲν κοινὰ παρῆλθεν, ἀντὶ δὲ τῶν ἰδικῶν ἕκαστος ὠνεῖτο

7π. Vgl. Olymp. (a. a. O.): πρὸς δὲ διάνοιαν, ἀκάθαρτοι τινες λογισμοὶ εἰς
 τὸ ἄδυντον τῆς ψυχῆς ἐχώρησαν. — 13 Vgl. Gal. 5, 19 Röm. 8, 7. — 14 Vgl.
 Gal. 5, 17. — 15 Vgl. Röm. 8, 7. — 16 Röm. 8, 7. — 19π. Vgl. Olymp. (Gh III,
 39): ἵνα . . . θρέψωσι τὴν ἐκλείπουσαν ψυχὴν. — 22. 28 Vgl. Klagel. Jerem. 1, 10.

4 ὑπὲρ αὐτῆς] ὑπ' αὐτῆς c ὑπὲρ αὐτῆς o | 5 αὐτὸν co | 6 ἐξέπεισε c
 8 εἰσελθόντων c εἰσεληλυθόντων o | 9 τῷ] τὸ c | 14 τοῦ] < c | 15 ἐχθρῶς o |
 16 οὐδὲ γὰρ] οὐ γὰρ c οὐ δὲ o.

τροφῆν. πρὸς δὲ ἀναγωγὴν, ὡσπερ Ἰσαῦ ἀπέδοτο τὸ πρωτοτόκια
 πυρρᾶς ἕνεκα τροφῆς, ἧς ἐπώνυμος || γέγονεν (Ἐδὼμ δὲ Ἐρυθρὰ γῆ· 331
 καὶ γὰρ ἐγένετο γῆινος, καταφρονήσας μὲν τῶν πρωτοτοκίων, προη-
 γούμενα δὲ ποιήσας τὰ γῆινα, ἄπερ Ἰακῶβ ὡς ἀναγκαῖα μετήρχετο
 5 δευτέρῳ λόγῳ διὰ τὸ τυγγάνειν ἐν σώματι), οὕτω καὶ Ἱερουσαλήμ.
 ἀλλ' ὁ μὲν δίδωσι τῷ ἀξίῳ Ἰακῶβ τυχεῖν, ἄπερ εἶχεν ἐπιθυμή-
 ματα, εἰ καὶ μὴ ταῦτα προείλετο· ὁ δὲ λαὸς Ἱερουσαλήμ δέδωκε
 μὲν καὶ αὐτὸς ἕνεκα βρώσεως, ἀλλ' οὐχὶ ἀγίου ταύτην κατασκευά-
 σαντος, ἀλλὰ Βαβυλωνίων οἵτινες ἐνυβρίζειν ἐμελλον τοῖς δοθεῖσιν
 10 ἐπιθυμήμασιν. ὁ μὲν γὰρ Ἰακῶβ οἶδε κοσμήσαι τὰ παρὰ Ἰσαῦ, οἱ δὲ
 Βαβυλώνιοι οὐ χρωῶνται τοῖς δοθεῖσιν ἐπ' ἰδίῳ καλῷ. οὕτω καὶ
 ψυχὴ δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων χρειῶν ἀπορρίπτει τὰ θεῖα μαθή-
 ματα τοῖς κατὰ περιεργίαν βουλομένοις ἐπὶ διαβολῇ καὶ χλεύῃ μαθεῖν.

Nr. XXX. Klagel. Jerem. 1, 13.

15 Τὸν ἐπὶ τῇ ἀλώσει δεδήλωκεν ἐμπρησμὸν τῶν ἰσχυροτάτων οἰκο-
 δομημάτων ἀψάμενον ἢ τὴν ἄλωσιν τῶν ὑπερεχόντων ἐν αὐτῇ πολι-
 τῶν, ψυχῇ τε καὶ τοῖς ἐκτὸς οἰοεὶ πυρουμένων ταῖς συμφοραῖς.
 δηλοῖ καὶ τῶν ὑποβεβηκότων τὴν σύλληψιν τὴν εἰς δουλείαν ὡσπερ
 ἐν ἄγρῳ δικτύῳ, τῶν μὴ καλῶς χρησαμένων τῇ ἐλευθερίᾳ. οὗτοι
 20 γάρ, οὐ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι τῶν ὀπισθεν ἐπελανθά-
 νοντο· ἀπέστρεφον δὲ ἀπὸ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἀπὸ ἐλευθερίας εἰς
 δουλείαν, καὶ γεγόνασιν ἀντὶ ἐνδόξων ἡμανρωμένοι καὶ ἀφανεῖς ἐξ
 ἀτιμίας καὶ ὑβρεως· δι' ἄπερ εἰς διηνεκῇ πέπτωκε λύπην ἢ πόλιν.

Nr. XXXI. Klagel. Jerem. 1, 14.

25 Ἡ πρόνοια, φησὶν, ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς ἀσεβήμασιν οὐ κεκοίμηται·
 θεὸς γὰρ ὡσπερ εἰς χειρας λαβὼν αὐτὰ διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῖς διὰ
 τὴν ἀνταπόδοσιν ἐνέπλεξεν ἔργοις. καὶ γέγονέ μοι ταῦτα καθάπερ
 ἐπὶ τραχέλου ζυγὸς καὶ δουλείαν ἐπέθηκεν· ἦν γὰρ ἐδούλευσα τῷ
 Ναβουχοδονόσορ δουλείαν, τὰ ἐμά ἐστιν ἀσεβήματα, διόπερ ἄτονος
 30 γέγονα παραδοθεῖσα τούτοις οἷν ὑποστῆναι τὴν δεσποτείαν οὐ
 δύναμαι.

1 ff. Vgl. Gen. 25, 30 ff. — 2 f. Vgl. Onom. sacra I, 190, 29: Ἐδὲμ . . . ἢ γῆ
 ἐρυσμένη ἢ αἰμάτωσις I 190, 34: Ἐδὼμ γῆνος ἢ κόκκινος κτλ. — 20 Vgl. Phil.
 3, 14. — 29 u. S. 250, 12 statt ἠσθένησεν. hat Origenes w. e. sch. ἠτόνησεν gelesen,
 eine sonst nicht bezeugte Variante.

1 ἰσαῦ c | 2 Ἐδὼμ] ἐδὲμ c | 4 ἄπερ] + δ c | 7 προείλατο c | 11 οὐχ ὀρων-
 ται c | ἐπὶ c | 19 τῇ] < ο | 20 οὐ τοῖς Blass οὗτοι co | 30 τοῖτοις Gh τούτου
 τοῖς co τούτοις τοῖς l.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ὁ ζυγὸς αὐτοῦ κατὰ τοῦ τραχήλου μου. δείκνυται δὲ διὰ τοῦ παρόντος ῥητοῦ τροπικώτερον δεῖν ἐκλαμβάνεσθαι τὰ ὡς περὶ παθῶν ἡμετέρων λεγόμενα (περὶ) τοῦ θεοῦ. πῶς γὰρ ἂν ἄλλως νοηθεῖη 5 τὰ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀσεβήματα τῇ τοῦ θεοῦ συμπεπλεγμένα χειρὶ ἢ τροπικῶς; οὐ γὰρ ἂν τις λέγοι καὶ ταῦτα σωματικῶς. πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον, τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ πόλεως οὐσης τὸν τραχήλον λαμβάνεσθαι τροπικῶς, τὰ ὡς θεοῦ δὲ λεγόμενα μέλη μὴ τὸν αὐτὸν ἀκούεσθαι τρόπον; λεγέσθω δὲ τὰ νῦν ὡς ὑπὸ ψυχῆς εἰς ἀσίβειαν 10 ὑπνωσάσης, ἐν τῷ ἀφηγιακέναι μὲν ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ζυγοῦ τοῦ ὑγιούς λόγον, ὃν ὁ σωτὴρ ὀνομάζει ἥ χρηστόν, ὑποδύναται δὲ τὸν τῶν 332 ἀσεβημάτων, δι' ὧν ἠτόνησεν ἀφεθείσα τῆς θείας ἐπισκοπῆς καὶ παραδοθείσα τῇ βασιλευσίῃ τῶν κακῶν ἀμαρτίᾳ, ἧς τοῖς θελήμασι διὰ τὸ ἀπεριόριστον καὶ ἄπειρον τῆς κακίας οὐ δύναται πάντη 15 ὑπουργῆσαι καὶ κόρον αὐτῇ παρασχεῖν. ταπεινοὶ δὲ ὄντως ἢ ἀμαρτία καὶ ἄγχι καὶ κάτω βλέπειν ποιεῖ· ζυγὸς δὲ καὶ τὸ συνειδὸς ἄγχον ἀεὶ καὶ τιτρωσκον καὶ ἀνανεύειν μὴ συγχωροῦν καὶ πάσης ἀφαιρούμενον παρηγίας. πάρεσιν δέ, φησί, καὶ τῆς ἰσχύος ἢ μὴ καλῶς ἐχρησάμην ἐποίησε, καὶ λύομαι τὰ συνέχοντά με θεωροῦσα κακά.

20

Nr. XXXII. Klagel. Jerem. 1, 15.

Οὐκ ἐκ μέσου μου ἐξῆρεν αὐτούς (εἰ γὰρ καὶ ἀπεστερήμην αὐτῶν, ἀλλ' ἐξῆν εἰς ἕτερα καταχρησασθαι), ἀλλ' ἐν μέσῳ μου παθεῖν αὐτούς κατεδίκασε δι' ἄπερ ἠσέβησα, καὶ πεπόνθασιν οἱ ἐκλεκτοὶ μου τὰ χαλεπώτατα, αὐτοῦ τοῦ κυρίου τὸν οἶνον τοῦ θυμοῦ 25 αὐτοῦ ἐν ληνῷ πατήσαντος εἰς πλησμονὴν ἐμοὶ καὶ τῇ παρθένῳ τοῦ βασιλικωτάτου Ἰούδα. λέγοι δ' ἂν ἰσχυροὺς μὲν τοὺς δυνατοὺς ἐν πολέμῳ καὶ τῆς πατρίδος ὑπερασπίζοντας, ἐκλεκτοὺς δὲ τοὺς εὐγενεῖς ἢ σοφοὺς. σαφηνίζει δὲ τὸ ληνὸν ἐπάτησεν τὸ περὶ τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν τιμωρίας ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον· ἰποτήριον ἐν 30 χειρὶ κυρίου, οἶνον ἀκράτου πλήρες κεράσματος, κλινόμενον ἐκ τοῦδέ τινος τοῦ κολαζομένου ἐπὶ τόνδε τὸν κολαζόμενον, ἕως πῶσι πάντες οἱ ἀμαρτωλοὶ τῆς γῆς, τῆς τρυγὸς ὑπολειπομένης τοῖς ἀμαρτω-

6 ff. Vgl. Sel. in Gen. 1, 26 (Lo 8, 50): *συνάγοναι μυρία ῥητά, μέλη ὀνομάζοντα θεοῦ κτλ.* — 11 Vgl. Matth. 11, 30. — 21. 22 Vgl. Hexapla: *Σ' τοῦ; μεγασιτᾶνάς μου κύριος τοὺς ἐν μέσῳ μου.* — 27 Vgl. Olymp. (Gh III, 50): *περὶ; μὲν τὸ ῥητόν, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς νομοδιδασκάλους.* — 29 ff. Psal. 74, 9. Vgl. in Jerem. Hom. 12, 2.

4 περὶ Gh | 6 σωματικά ο | 11 τὸν] τὸν c | 23 πεπόνθασιν c (ε und ει in Ras.) | 28 δὲ] δὴ ο | 32 τῆς γῆς ἀμαρτωλοὶ ο.

λοτέροις ἔτι τούτων ὑπάρχουσιν, εἰς οὓς τελευταίους ἰὸ τρυγίας ἐκκενωθήσεται.

Nr. XXXIII. Klage. Jerem. 1, 15.

Οὐ χαλεπὸν δὲ ἰδεῖν, πῶς ληνὸν ἐπάτησε κύριος παρθένω
 5 θυγατρὶ Ἰούδα· ἐπεὶ γὰρ ἅ σπείρει ἕκαστος, ταῦτα καὶ θερίσει,
 τάχα δὴ καὶ ἅ γεωργεῖ, ταῦτα καὶ τρυγᾷ. ὁ μὲν οὖν κρεῖττονα οἶνον
 ποιήσας εὐφρανθήσεται ἀπὸ τῶν ἰδίων γεννημάτων, ὁ δὲ γεωργήσας
 ἄμπελον Σοδόμων καὶ κληματίδα Γομόρρας καὶ καρποφορήσας στα-
 φυλὴν χολῆς καὶ βότρων πικρίας καὶ θυμὸν ἀσπίδων ἀνίατον, πάν-
 10 των ὑπὸ κυρίου συναγομένων· εἰς μίαν ληνὸν, πατουμένων τῶν
 κακῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ θλιβομένων, τοῖς τοιοῦτοις ἀκολουθῶς
 καρποὶς πλεῖται ὑπὲρ τοῦ τὴν χολὴν ἐμέσαι καὶ τὴν πικρίαν καὶ τὸν
 θυμὸν. καὶ πλεῖται, κατὰ μὲν τὸν Ἰερεμίαν εἰς τὸ ἐξεμέσαι, κατὰ δὲ
 τὸν Ἠσαΐαν εἰς τὸ ἐξεγεροθῆναι καὶ ἐνδύσασθαι δόξαν τὴν συγγενῆ·
 15 οὐ γὰρ μάτην ληνὸν πατεῖ κύριος, καὶ μάλιστα παρθένω θυ-
 γατρὶ Ἰούδα.

Nr. XXXIV. Klage. Jerem. 1, 15.

Ἢ τοίνυν ψυχὴ πολλὰ παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν λαβοῦσα δυ-
 νατά τε καὶ ἐκλεκτὰ χαρίσματα, τούτων διὰ κακίαν ἐστερημένη καὶ
 20 τίνουσα δίκας, ὃ πέπονθεν ἢ ὁμολογεῖ. ὁ δὲ κληθεὶς εἰς τὸ συντρι- 333
 βῆναι καιρὸς ἐστὶν ὁ τῆς ἀνταποδόσεως, ὅτε κατὰ τὸν Ἰεζεκιήλ
 οὐ μνησθήσεται πάντων τῶν δικαιωμάτων ὧν πεποίηκεν ὁ δίκαιος
 ἐν ἡμέρᾳ ἀμαρτίας αὐτοῦ. πενθοῦσα δὲ τὰ συμβεβηκότα ὠφελείται,
 τῶν πενθούτων καὶ κλαιόντων ἐπαγγελίαν ἔχόντων τὴν παράκλησιν
 25 καὶ τὸν γέλωτα.

Nr. XXXV. Klage. Jerem. 1, 16.

Αἴτιον εἶναι τῶν ὀδυρμῶν ἔφη τὸ μὴ εἶναι τὸν ἐπιστρέφοντα
 τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἤγουν τὸν ἀνακτώμενον κατὰ Σύμμαχον.
 ἠφανίσθαι δὲ λέγει καὶ τοὺς υἱοὺς δυναμωθέντος τοῦ ἐχθροῦ
 30 οἱ ὧν ἐξημάρτανον· εὐσεβοῦντων γὰρ ἡμῶν οὐκ ἰσχύει, ἀσθενεῖ
 γὰρ προκοπτόντων καὶ νεκροῦται τελειουμένων καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας

5 Vgl. Gal. 6, 7. — 8 Deut. 32, 32—34. — 18 Vgl. Jerem. 32, 13. —
 14 Vgl. Jes. 51, 17 52, 1. — 22 Vgl. Ezech. 18, 24? — 24f. Vgl. Matth. 5, 5 Luk.
 6, 21. — 31f. Vgl. Röm. 16, 20.

6 δὴ] δὲ co | γεννημάτων Ru γενμάτων co | 11 τοῖς] καὶ τοῖς c | 18 Ἢ]
 vorher Ὠριγένους Gh; in c fehlt der Name am Anfang der Seite, in o steht das
 Fragment ohne Namen zwischen zwei Origenesfragmenten.

συντριβεται λεπυνόμενος ὡς χυοῦς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου, καὶ ὡς
 πηλὸς πλατειῶν λεπυνόμενος. ἀναλόγως γὰρ ὧν ἁμαρτάνομεν καὶ
 τρέφεται καὶ δύναμιν ἴσχει, τοῦ δὲ πλημμελεῖν πεκαυμένων οἰονεὶ
 λιμῶ διαφθελρεται. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων τὰς θείας δυνάμεις εὐ μὲν
 5 πρᾶττοντες ἡμῖν αὐτοῖς ἐνισχύομεν καὶ διώκομεν ἁμαρτάνοντες.
 διόπερ ὁ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ ἠφανισμένοι ἐξέδωκεν ἔρημοι.
 λέγει δ' ἂν ταῦτα ψυχῇ θεωρητικῇ τυγχάνουσα τοῦ λόγου τῆς ἀλη-
 θείας καὶ διὰ ῥαθυμίαν τὸν εὐφραίνοντα τοῦτον ἀπολέσασα λόγον
 καὶ πάντας τοὺς καρπούς, υἱοὺς αὐτῆς χρηματίζοντας, διὰ τὸ κατ'
 10 αὐτῆς ἐχθρὰν τὴν κακίαν δεδυναμῶσθαι.

Nr. XXXVI. Klagel. Jerem. 1, 17.

Σιών φησι τὸ ὄρος, τὸν δὲ λαὸν Ἰακώβ, τὴν δὲ μητρόπολιν
 Ἱερουσαλήμ. ἐνετείλατο δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἰακώβ ἐντολὰς δι' ἃς
 παραβαινομένης ὑπ' ἐχθρῶν ἐκκλώθη, κατὰ δὲ Σύμμαχον καὶ καθ'
 15 ἑτέραν ἔκδοσιν τῶν Ἐβδομήκοντα ἐνετείλατο κύριος κύκλω αὐτοῦ
 γενέσθαι τοὺς θλίβοντας αὐτόν, δηλαδὴ ταῖς εἰς τὸ κακοῦν
 τεταγμέναις δυνάμειν.

Nr. XXXVII. Klagel. Jerem. 1, 17.

Τὸ τῆς Ἱερουσαλήμ δι' ἁμαρτίας ἀκάθαρτον ὡς δι' ἀφένδρον δε-
 20 δήλωκεν. ἀνὰ μέσον δὲ λέγει ἢ τῆς Σιών καὶ τοῦ Ἰακώβ, ἢ
 ὅλου μὲν τοῦ ὄρους μέση (ἐν μέρει γὰρ αὐτοῦ ἀκοδόμηται), ὅλου δὲ
 τοῦ λαοῦ, νῦν τοῦτο σημαίνοντος Ἰακώβ, τὰ δυοκαίδεκα σκῆπτρα.
 διχῶς δὲ κατὰ λέξιν ἔστι λαβεῖν τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ,
 ἢ τοὺς τόπους ἢ τοὺς οἰκήτορας. ἀλλ' εἰ μὲν τόπος ἢ Σιών,
 25 χεῖρας αὐτῆς τὰ ἔργα, οἷον γεωργία καὶ εἴ τι χειροποίητον, φησὶ
 διαπεπετασμένης καὶ οὐ συνεστραμμένης οὐδὲ τὸ πρέπον ἔργον
 χερσὶ ποιουμένης, ὡς ἐν ἀργῶ καὶ ἐρήμῳ τῇ χόρᾳ. εἰ δὲ τοὺς ἐν-
 οἰκοῦντας λέγει, χεῖρες ἂν εἴην γεωργοὶ καὶ ἐργάται, μὴ συστέλλοντες
 εἰς ἔργα τὰς χεῖρας διὰ τὰ περιστάντα. εἰ δὲ τῆς Σιών χεῖρες τρο-
 30 πολογοῦνται, πόσῳ μᾶλλον ἢ τὰ κατὰ τὴν γραφὴν μέλη τοῦ θεοῦ. 334
 καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄρος, ὡς εἶπεν, μετὰ τοῦ ἔθνους στενάζει, οὐκ ἔχον
 εἰς παράμυθίαν οὐ θεόν, οὐχ ἅγιον ἄνδρα.

1 Vgl. Psal. 17, 43. — 20 ff. Vgl. zu S. 250, 6 ff.

4 εὐ] τὰ ἀγαθὰ Gh | 5 ἐνισχύομεν καὶ διώκομεν c | 6 ἠφανισμένη c | ἐρήμη
 c | 10 τὴν] < c | 15 ἔκδοσιν c*, χὴν a. R. c' | 16 κακὸν c | 21 τοὺς ὄρους μέση
 o | 24 εἴ] ἢ o | ἢ] ἦν c* ἦν ἢ c' | 25 οἷον γεωργία] < c | 27 χερσὶν] c' a. R. <
 c* χερσεῖ o | ἀργῶ Blas ἀργῶ co | 30 τὰ Gh τὸ co | 32 οὐχ Vat. gr. 1153/54
 οὐχ co.

Nr. XXXVIII. Klagel. Jerem. 1, 18.

Στόμα κυρίου τὸς προφήτας ἐκληπτεύον, ὧν ὑπάρχων Ἡσαίας ἔλεγε· ἰτὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Ἱερουσαλήμ δὲ ὠνειδίζεται ὑπὸ τοῦ σωτήρος ὡς ἠποκτείνασα τοὺς προφήτας, καθὼ
 5 καὶ παρεπικράνε τὸ στόμα κυρίου πόνοις αὐτοῦς πικροτάτοις ἐκδοῦσα. ὁ δὲ ἰτὸ αἷμα τῶν προφητῶν ἐκζητῶν θεὸς ἀλγηδόσι
 ταις ἐκ πολέμων καὶ πάλιν αἰχμαλωσίαις παραδίδωσιν αὐτῆς νεανίσκους τε καὶ παρθένους. ἀνθ' ὧν οὖν πέπονθεν, ἐξομολογείται
 τοῖς ἄλλοις ἑαυτὴν παράδειγμα τούτοις παρέχουσα, πρὸς τὸ μὴ πα-
 10 θεῖν παραπλήσια τὴν τοῦ θεοῦ μαθόντας δικαιοσύνην.

Nr. XXXIX. Klagel. Jerem. 1, 18.

Μετὰ τὸ ἀσθητόν, παρθένους νόει τοὺς ἐν ἀφθαρσίᾳ βιοῦντας, νεανίσκους δὲ τοὺς ἐν ἀρετῇ εὐδοκίμους. πολλάκις γὰρ καὶ οἱ ἄγιοι
 τοῖς ὑπευθύνους συμπάσχουσιν.

15

Nr. XL. Klagel. Jerem. 1, 19.

Τοὺς ἐραστὰς οἰτινὲς εἰσι, δεδήλωκεν Ἰεζεκιήλ λέγων πρὸς Ἱερουσαλήμ, ἣν Ὀλίβαν καλεῖ· ἰτάδε λέγει κύριος κύριος ἰδοὺ ἐξε-
 γείρω τοὺς ἐραστὰς σου ἐπὶ σὲ κυκλόθεν, υἱοὺς Βαβυλῶνος καὶ
 πάντας τοὺς Χαλδαίους· οὗτοι γὰρ πρότερον ὄντες φίλοι κατὰ
 20 θεῖαν πρόνοιαν εἰς ἔχθραν μετέβαλον. ὁ δὲ πολλὰκις ἐπὶ ἔρωτος
 γίνεται τρεπομένον πρὸς μίσος· λέγει γὰρ περὶ μὲν Σαμαρείας· καὶ
 ἐξεπόρνευσεν ἡ Ὀλλα ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐπέθετο ἐπὶ τοὺς ἐραστὰς αὐτῆς
 τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ μετ' ὀλίγα· ἰδιὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτὴν εἰς
 χειρας τῶν ἐραστῶν αὐτῆς, εἰς χειρας υἱῶν Ἀσσυρίων. λέγει δὲ
 25 καὶ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ εἶδεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ὀλίβα, καὶ
 διέφθειρε τὴν ἐπιθεῖσιν αὐτῆς ὑπὲρ τὴν πορνείαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς,
 καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν Ἀσσυρίων ἐπέθετο.

8 Jes. 1, 20. — 4 Vgl. Matth. 23, 37 Luk. 13, 34. — 6 Vgl. Luk. 11, 50. —
 17 Ezech. 23, 22. 23. — 21 Ezech. 23, 5. — 23 Ezech. 23, 9. — 25 Ezech.
 23, 11. 12.

8 ἔλεγε| + γὰρ ο | 5 αὐτοῖς c | 12 Μετὰ| vorher τοῦ αὐτοῦ c | 17 ὀλίβαν
 ο | κίριος² < c | 18 κυκλόθεν c¹ κύκλωθεν c^o | 20 μετέβαλλον ο | 21 σαμαρίας
 ο | 22 ὄλλα ο ὀλόα c (o² in Ras.) | 23 παρέδωκεν ο | 25 ὀλίβα ο.

Nr. XLI. Klagel. Jerem. 1, 20.

Ἐν μὲν οὖν τῇ προφητεία ἀλγει τὴν ψυχὴν ὡς πεισόμενος δεινότατα· ἐν δὲ τῷ παρόντι Θρήνω, ὡς ἤδη τούτων συμβεβηκότων, ἄχθεται τε καὶ δι' ἁμαρτίας ὁμολογεῖ τὴν χρηστότητα τοῦ θεοῦ
 5 πικροτάτην ἐαυτὴν καταστῆσαι, ὡς καὶ ἀτεκνωθῆναι τὴν πολύτεκνον, καὶ τὸ δεινότατον, πολεμία χειρὶ. προσωποποιίας δὲ οὔσης, οὐ δεῖ ζητεῖν πόλεως κοιλιαν τεκοῦσαν καὶ καρδίαν λελυμένην.

Nr. XLII. Klagel. Jerem. 1, 21.

Μερίζει τὸν λόγον Ἱερουσαλήμ πρὸς τοὺς ἐχθρούς, οὓς ἀκοῦσαι 10 βούλεται, καὶ πρὸς τὸν θεόν. ἀλλὰ τί παρακαλεῖ πρὸς ἀκοὴν τοὺς ἐχθρούς; τί δέ φησι τῷ θεῷ περὶ αὐτῶν ὡς ἐχάρισαν; μήποτε τοίνυν (ἐπεὶ τῷ αὐτῆς καὶ Ἰσραὴλ παραπτώματι γέγονεν ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς, καὶ ὅταν τὸ ἥ πλη- 335 ρωμα τῶν ἔθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται) πρὸς τοὺς 15 ἀπὸ τῶν ἔθνῶν τὰ πρῶτα λέγει προφητικῶς, πρὸς τὸν θεὸν δὲ τὰ δευτέρα. ἐγκατελείφθην παθεῖν ἵνα χώραν λάβητε, καὶ γέγονα δι' ὑμᾶς ἐχθρὰ τοῦ θεοῦ, καίπερ κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητὴ διὰ τοὺς πατέρας ὑπάρχουσα. διὸ τὸν ἐμὸν ἀκούσαντες στεναγμόν, καὶ τὴν αἰτίαν τούτου νοήσατε· τέλεον γὰρ ἐφ' ὑμετέρα σωτηρία ἐγκα- 20 ταλέλειμμαί, μὴ ἔχουσα τὸν αἰεὶ με παραμυθούμενον μετὰ πειραν κακῶν. νῦν γὰρ ἐξέλιπεν ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἠγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ· ἦλθε γὰρ ὃ ἦν τὰ ἀποκείμενα, ἢ προσδοκία τῶν ἔθνῶν, οὐπερ ἐδικουμένου τοῦ αἵματος, οὐδεὶς ὁ παρακαλῶν ἔτι τὴν Ἱερουσαλήμ.

25

Nr. XLIII. Klagel. Jerem. 1, 22.

Τουτέστι· μὴ ἐπὶ πλέον ἀφεθῆι χρῆσθαι αὐτῶν ἢ κακία, γένοιτο δὲ σου ἐν ἐπισκοπῇ, ὡς εἴ τις εὐξαιτο τραύματα εἰς ὄφιν ἐλθεῖν ἰατροῦ πρὸς τὸ τυχεῖν τελείας ἰάσεως. τοῦτο γὰρ τὸ πᾶσα· μακάριον γὰρ μάλιστα μὲν τὸ μὴ ἁμαρτεῖν, δευτερον δὲ τὸ πᾶσαν 30 ἡμῶν ἐπισκοπεῖσθαι παρὰ θεοῦ τὴν κακίαν.

2 Vgl. Jerem. 15, 10 und in Jer. Hom. 15, 4 (S. 128, 26). — 12 Vgl. Röm. 11, 11. — 18 Vgl. Röm. 11, 26. — 21f. Vgl. Gen. 49, 10. — 29f. Vgl. Philo de poen. II, 405 M: τὸ μετανοεῖν οὐκ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀνωτάτῃ τεταγμένον τάξει τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ ταύτην φερόμενον δευτερεία. τὸ μὲν γὰρ μηδὲν συνόλως ἁμαρτεῖν ἴδιον θεοῦ, τάχα δὲ καὶ θεῖον ἀνδρός, τὸ δ' ἁμαρτῶντα μεταβαλεῖν πρὸς ἀνναπαιτιον ζωὴν, φρονίμου κτλ.

2 πεισομένην c (ει in Ras.) | 5 ἐαυτῇ o | 10 ἀκοήν] ἀκούειν o | 12 ἐπει] ἐπὶ clo | 18 ὑπάρχουσα lc* τυγχάνουσα c' τυγχάνουσα τυγχάνουσα o | 21 ἐξέλιπεν l ἐξέλιπεν co | 28 ἔτι] ἐπὶ c | 26 γένοιτο o | 29 μακάριον μὲν γὰρ μάλιστα c.

Nr. XLIV. Klagel. Jerem. 1, 22.

Ἐπιφυλλίσαι δὲ τὸ μετὰ τρυγητὸν τὰ βραχέα τῶν κατα-
 λειφθέντων ἐπιτρυγᾶν. ὅπερ ποιούσιν οἱ πένητες. ὡσπερ οὖν ὅτε
 μὲν ἐπεσκόπεις ἐπιμελῶς, ἐκάθαιρες τὰ κλήματά μου, πάντα τὰ χει-
 5 ρονα μέχρη τῶν σμικροτάτων περιαιρῶν τῆς σταφυλῆς τῆς χολῆς
 καὶ τοῦ βότρυος τῆς πικρίας, οὕτω τοὺς ἔμοὺς ἐχθροὺς ἐπιφύλ-
 λισον. τοῦτο γάρ μοι λυσιτελέσ, εἶγε μετ' αὐτοὺς τελείως σωθέντας
 κἀγὼ κατὰ τὴν σὴν, ὦ κύριε, κρίσιν τεύξομαι σωτηρίας· οὐς ὄρωσα
 λελύπημαί τε σφόδρα καὶ κατέγγων ἔμαντῆς, τῆς ἐπισκοπῆς τῆς
 10 παρὰ σοῦ δεομένη.

Nr. XLV. Klagel. Jerem. 2, 3.

Ὅμοιον παρὰ Δαβὶδ τὸ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν
 συνθλάσει. λέγει δὲ νῦν τοὺς ἄρχοντας, ἐν οἷς ἡ τοῦ ἔθνους ἰσχὺς
 καθάπερ ἐν τοῖς κερασφόροις τῶν ζώων, καὶ διότι τοῦ σώματος
 15 ἐξέχει καθὰ τῶν ὑπήκόων οἱ ἄρχοντες. καὶ Δανιὴλ δὲ τὰς βασιλείας
 ἀπεικάσε κέραςιν. δηλοῖ δὲ καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ ἡγεμονικοῦ τὸ
 κέρας, ὡς ἐν τῷ μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν. ἀπο-
 στρέψας οὖν αὐτοῦ τὴν σφύζουσαν χεῖρα τοῖς πολεμίοις εὐαλότους
 ἐποίησεν, οὐς δὴ καὶ φλόγα πάντα δαπανῶσαν ἐκάλεσεν. εἴποις
 20 δ' ἂν καὶ πᾶν ἐξέχον νόημα κέρας, καὶ πῦρ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας,
 οἷς ὁ πλημμελῶν παραδίδεται, πᾶσαν τὴν κυκλοῦσαν ἀπολέσας
 βοήθειαν κατὰ τὸ παρεμβαλεῖ ἄγγελος κυρίου κύκλω τῶν φοβου-
 μένων αὐτόν.

Nr. XLVI. Klagel. Jerem. 2, 4.

Καὶ γὰρ ἐν τῷ ναῷ τὰς σφαγὰς ἐτόλμησαν οἱ πολέμοιοι, συγ- 336
 χωροῦντος τοῦ θεοῦ. καλῶς δὲ τὸ ὡς ἐχθρός· οὐ γὰρ ἐχθραίων
 κολάζει ὁ θεός, ἀλλ' ὠφελῆσαι βουλόμενος ἢ τοὺς πάσχοντας ἢ τοὺς
 ὄρωντας. σκηνὴν δὲ καλεῖ τὸν ναὸν κατὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγλασμα, καὶ
 τόξον τὴν τιμωρητικὴν δύναμιν ὡς ἐν Ἀμβακούμ· ἐντείνων ἐντε-
 30 νεις τὸ τόξον σου ἐπὶ τὰ σκῆπτρα, λέγει κύριος, τὰς ἀντικειμένας

4 Vgl. Joh. 15, 2. — 5 Vgl. Deut. 32, 32. — 5f. Vgl. Olymp. (Gh III, 65).
 — 12 Psal. 74, 11. — 15f. Vgl. Dan. 8, 3 (LXX θ'). — 17 Psal. 74, 6. — 17f. Vgl.
 Olymp. (Gh III, 74): ἡ ὁ θεὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπέσχεν καὶ οὐκ ἐπήμυνεν αὐτοῖς
 πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. — 20 Vgl. Röm. 1, 26. — 22 Psal. 33, 8. —
 28 Vgl. Olymp. (Gh III, 76): καθ' ἰστορίαν μὲν, ἐν τῷ ναῷ. — 29 Hab. 3, 9.

8 ὕπερ] ὁ δὴ ο | 8 τεύξομαι ο | 13 l. συνθλάσω? | 14 διότι c' δὴ ὅτι c' δει
 ἴτι ο | 17 ἐπαίρετε Vat. gr. 1153/54 ἐπαίρεται co | 19 πάντις δαπανῶντας ο |
 29 ἀμβακούμ ο.

δηλονότι ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας. ὁ υἱὸς δέ, δεξιὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὑπάρχων, σφόδρα κατηγωνίσαστο, καταλύσας καὶ ἄπερ ἐν ναῷ θεοῦ ἕστησαν εἰδωλα (ταῦτα γὰρ ἐπιθύμημα ὀφθαλμῶν), ἀποκτείνας ἀντὶ τῶν εἰδώλων τοὺς ἐνοικήσαντας δαίμονας.

5

Nr. XLVII. Klagel. Jerem. 2, 5.

Βάρεις τὰς οἰκίας φησὶν, ἄπερ βασιλείας ἐξέδωκε Σύμμαχος. ἐπαναλαμβάνει δὲ τοὺς θρήνους, ὡς ἂν τις ἐπὶ πένθει περιαλῶν. πάλιν δὲ δεικνύσιν, ὡς ταπεινὸν λογισμὸν καὶ ταπεινὴν ἀνείληφεν ἔννοιαν, καθαιρεθέντων τῶν ὡς οἰκημάτων τε καὶ φρουρίων, κα-
10 θάπερ πληρῶν τὸ ἡγεμονικόν. ἀρεταὶ μὲν γὰρ τὰ οἰκήματα, ὑπ' αὐτῶν γὰρ σκεπόμεθα, ὀχυρώματα δὲ οἱ ἀναντίρρητοι λογι-
σμοί. οὐ γὰρ ἐπὶ χειρόνων νῦν ἢ καθαιρέσεις ὑψωμάτων, ἐκαιρο-
μένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, οὐδὲ ταπεινότητος καθ' ἣν τις
μυθάνει τὰ δικαιώματα τοῦ θεοῦ· ταῦτα γὰρ χαρᾶς, ἀλλ' οὐ θρήνον
15 πέφυκεν ἄξια.

Nr. XLVIII. Klagel. Jerem. 2, 6.

Σκηπὴν μὲν τὸν ναόν, ἄμπελον δὲ καὶ ἄμπελῶνα λέγει τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὸ ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας παρὰ Δαβὶδ, καὶ ἄμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ παρὰ Ἡσαΐα. καὶ Δαβὶδ μὲν
20 ἐπάγει· ἵνα τί καθείλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς; καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ Ἡσαΐας· ἀφείλες τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ. ταῦτα καὶ ὁ παρῶν ἐδήλωσε θρήνος. συστειλας γὰρ ἑαυτοῦ τὴν φρουρὰν ὁ θεὸς τοῖς πολεμοῖς παρέδωκεν, οὐκέτι κύκλῳ αὐτοῦ παρεμβάλλον-
τος ἀγγέλου· διὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι τὸν θεόν. κατήργησε δὲ καὶ
25 τοὺς κατὰ νόμον εἰς λατρείαν καιρούς, ὡς ἐν Ἡσαΐα φησὶ· νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. ὅπερ λήθην ἐκάλεσεν, ἀλλ' οὐχ ὡς πάθος ἀνθρώπινον. παρώξυνε δὲ βασιλεῖα καὶ ἱερέα, ἀγανακτοῦντας εἰ μερὶς ὄντες θεοῦ τοιαῦτα παρ' ἀσε-
βούντων ὑφίστανται.

6ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 78): πρὸς μὲν ῥητόν, ... τὰς οἰκίας φησὶ. πρὸς δὲ διάνοιαν, τοὺς περιφράττοντας τὴν ψυχὴν ἀγαθοῦς λογισμοῖς. — 12 Vgl. II Kor. 10, 5. — 14 Vgl. Psal. 118, 71. — 18 Psal. 79, 9. — 19 Jes. 5, 1. — 20 Psal. 79, 13. — 21 Jes. 5, 5. — 23f. Vgl. Psal. 33, 8. — 25 Jes. 1, 14. — 28 καὶ ἄρχοντα hat Origenes also nicht gelesen, wie auch LXX Luc. nicht.

1 θεοῦ καὶ | < ο | 6 Βάρεις | anonym am Anfang d. Seite ο | 17 ἄμπελῶν δὲ ο | 19 ἐγενήθη ο | 20 ἵνατί ο | αὐτοῦ ο | 24 θεόν | κύριον ο | 26 ἀργίαν c¹ ο ἀργίαν c¹ | 28 εἰ | δντες | ἐν ταῖς ο.

Nr. XLIX. Klagel. Jerem. 2, 7.

Τὰ λειτουργικά παρέδωκε σκεύη, μηκέτι ταῖς παρ' ἀσεβῶν θυσίαις
 εὐαρεστούμενος κατὰ τὸ ὄλοκαυτώματα κριῶν καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ
 αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι. παρέδωκε δὲ καὶ τὸ
 5 συνέχον τεῖχος τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, ἤγουν τὰ βασιλεια καθάπερ
 ἐξέδωκε Σύμμαχος. οἱ δὲ δυσμενεῖς παραλαβόντες καὶ τὸν νεῶν ὡς 337
 ἐπὶ τελείᾳ νίκη λοιπὸν ἐώρταζον ἀλαλάζοντες. ψυχῆς δὲ θυσι-
 αστήριον τὸ ἐν ἡμῖν λογικόν, δι' οὐπὲρ ἱερουργεῖται τὰ πάθη
 νεκρούμενα.

10) Nr. L. Klagel. Jerem. 2, 8.

Πᾶσαν γὰρ αὐτῆς ἀφείλεν ἀσφάλειαν, τῆς τιμωρίας ἐκτείνας
 τὸ μέτρον· ὃ δὴ καὶ Ζαχαρίας τεθέεται.

Nr. LI. Klagel. Jerem. 2, 8.

Πενθεῖ δὲ τεῖχος καὶ προτείχισμα, τὰ πένθους ἄξια, τοῦ
 5 κλαίειν καὶ τοῖς ὄρωσιν αἷτια γινόμενα· τὴν γὰρ βουλήν κυρίου
 τίς διασκεδάσει; καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;
 κατὰ τὸν μακάριον Ἠσαΐαν. τὴν δὲ τοιαῦτα πενθοῦσαν εἴτε πόλιν
 εἴτε ψυχὴν ὡς εἶναι τοῖς ἐχθροῖς καταπάτημα, πενθεῖν εἰκὸς
 ἀγγέλους τοὺς πρότερον αὐτὴν ἄλλους ἐπ' ἄλλοις φυλάττοντας, με-
 10) ζους τε καὶ ὑποβεβηκότας. εἰ γὰρ ἐπὶ σωθεῖσι χαίρουσιν, ἐπὶ πεσοῦσι
 πῶς οὐ πενθήσουσιν;

Nr. LII. Klagel. Jerem. 2, 9.

Ὡς γὰρ ὑπὸ γῆς ἢ θαλάττης καταποθεῖσθαι γεγόνασιν ἀφα-
 νεις. ἀπόλοντο δὲ καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ οἱ ψευδο-
 5 προφῆται καὶ ὁ νόμος αὐτῆς ἀνάγκη δουλείας, ὃν δὴ προαιρέσει
 καὶ πρὶν ἄλῶναι κατέλυσαν. πύλαι δὲ ψυχῆς αἱ ἀσθήσεις, αἵτινες
 ἁμαρτανούσης κατακλύζονται τε πάθει καὶ γίνονται γῆϊναι. καὶ αἱ
 ταύτας δὲ τηροῦσαι τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκλύονται ἀπολωλότος νοῦ
 τε βασιλεύοντος καὶ λογισμῶν ἀρχικῶν ἐν τοῖς πάθεισιν, ὅτε τῆς

2. 4 παρέδωκε ist Symmachus' Lesart für συνέτριψεν vgl. Hexapla. — 8 Jes.
 1, 11. — 12 Vgl. Sachar. 2, 2. — 15 Jes. 14, 27. — 20 Vgl. Luk. 15, 10. —
 23 κατεβυθίσθησαν liest LXX Luc. (nach Σ'?) für ἐνεπάγησαν.

14 ἄξια] < ο | 14/15 τοῦ κλαίειν καὶ] übergesch. c¹ < c*o | 15 ὄρωσι γι-
 γνώμενα ο | γινόμενα c | 23 Ὡς] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 24 βασιλεῖς lo | 27 γί-
 νονται ο | 28 ἀπολωλόται c.

ψυχῆς νόμος τε καὶ τάξις ἀπόλλνται, καὶ γίνεται Βαβυλῶν πλήρη; οὐσα Συγχύσεως, μηδὲν ἔχουσα προνοητικὸν ὑπὸ θεοῦ βοηθούμενον.

Nr. LIII. Klagel. Jerem. 2, 10.

Λυπηρὰ διηγείται θεάματα ἐν τῷ χωρίῳ τῆς εὐφροσύνης γε-
5 γενημένα· φόβῳ γὰρ οὐδὲ θρηνεῖν τοῖς πρεσβυτέροις ἐπέτρεπον,
καὶ τὰς πρώτας παρθένους εἰς γῆν ὄρᾶν παρεσκεύασαν, μήποτε
φανείσῃ πρὸς βίαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κάλλους, ἐν ᾧπερ ἐπρώτεον,
ἐπισκιάσωνται. εἰποὺς δ' ἂν καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ πάσαι πρεσβεύον-
τας, δι' ἣν οὕτως ἐλέγοντο, χοῖκούς γεγονότας καὶ πάθεισιν ἀλόγους
10 ἐνιδροθέντας κατὰ λόγον ἔτι μηδὲν ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς ἡγε-
μονικὸν ἀπογεώσαντας πνεῦμα καὶ πένθους ἀξίαν, ἣν εἶχον πάσαι,
σωφροσύνην ποιήσαντας καὶ λογισμοὺς διαφθείραντας, οὓς πρὶν
ἀφθόρους διέσφζον.

Nr. LIV. Klagel. Jerem. 2, 11.

15 Δόξαν ἰδίαν φησὶν ὁ προφήτης θεοῦ τε ναὸν καὶ πατρίδος
εὐδέβειαν. τῶν δὲ νηπίων τὴν ἔκλυσιν ὁ λιμὸς ἀπηργάζετο. εἴ-
ποὺς δ' ἂν ὑψηλότερον, ὡς οἰκειοῦται τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα
τὰ πάθη κατὰ τὸ ἵτις ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τὰ κατὰ ψυχὴν
ἐκείνων ἀναδεχόμενος δυσχερῆ, γνώσεως ἀληθοῦς μαρασμὸν καὶ || 3:
20 φορὰν ἄστατον τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὰ γῆινα καὶ στέρησιν δόξης
τῆς ὑψούσης τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸ ἰσὺ δέ, κύριε, ἀντιλήπτωρ μου
εἰ, δόξα μου καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλὴν μου.

Nr. LV. Klagel. Jerem. 2, 13.

Τὴν παντελῆ καρδίαν ἐδήλωσεν, ὡς μηδεμίαν ἔχειν ἀρετῆς μαρ-
25 τυρίαν· μηδὲ τὸν πλημμελήσαντα παραπλήσια. τί γὰρ ὅμοιον ἀμάρ-
τημα τοῦ μακρὰν τοῦ θεοῦ καὶ μετὰ τὸ πλησιάζειν ἀφηνιάσαντος;
εἰ γὰρ ἢ μὴ ἦλθον; φησὶ καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον.
διὸ καὶ ἢ ἐν τοῖς ἐγγίξουσὶ μοι ἁγιασθήσομαι· ὅτι τὸ μὴ εἰδῶς τὸ
θέλημα τοῦ κυρίου καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, δαρήσεται ὀλίγας· ὁ δὲ εἰδῶς

2 Vgl. Onom. sacra I, 174, 91: Βαβυλῶν σύγχυσις u. δ. — 18 II Kor. 11, 29.
— 21 Psal. 3, 4. — 24f. Vgl. Olymp. (Gh III, 96): τί χρηστόν σοι προσμαρτυρήσω;
ποῖαν ἀμαρτίαν συγκρίνω πρὸς τὴν σὴν; — 27 Joh. 15, 22. — 28 Lev. 10, 3. —
Vgl. Luk. 12, 47. 48.

1 ἀπόλλνται Vat. gr. 1153/54 ἀπόλλνται clo | 6 μήτε ο | 11 ἦν | ἦν· ο | 15 τε
ναὸν] τὸν λαὸν c | 16 ἀπηργάζετο c* ἀπειργάζετο c' ἀπηργάζεται ο | 22 δόξα
μου] < c | 26 καὶ | + τοῦ c | πληθοάζειν ο | ἀφηνιάσαντος c (σαν in Ras.) ἀφα-
ριάσαντος ο.

καὶ μὴ ποιῶν αὐτό, δαρήσεται πολλάς. τὸ οὖν τοσοῦτον πάθος, ὃ μὴ προφητῆται θεραπεῦσαι δεδύνηται, μόνον δεῖται θεοῦ. διὸ καὶ σάρκα πεφόρηκε, τῶν προφητῶν ὁμολογούντων ἀσθένειαν ἐν τῷ «κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;» ἔλεγε δὲ καὶ πρότερον Ἱερουσαλήμ· «ἴδετε εἰ ἔστι πάθος κατὰ τὸ πάθος μου. ὁ τοίνυν «παίσας λάσεται· αὐτὸς γὰρ ἀλλεῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν». τὸ γὰρ τίς λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ σπανίου καὶ ἐπὶ τοῦ μηδενός· οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων λάσασθαι δύναται τὴν ὑπὸ θεοῦ ἐπαγομένην πληγὴν.

Nr. LVI. Klagen Jerem. 2, 14.

10 Προφητεία μάταιος ἡ μηδεμίαν ἔχουσα ἔκβασις καὶ ἣν εἰδῶλα παρασκευάζει τὰ μάταια. καὶ ἀπ' αὐτῶν δέ τινες προεφήτευσαν δῆθεν ἕνεκεν δρακὸς κριθῆς καὶ κλάσματος ἄρτου· κατὰ τὸ γεγραμμένον· οἳτινες οὐκ ἴσασιν ἀμαρτίας ἐλέγγειν καὶ τῆς ὑπὸ δαιμόνων ἀνασφῆξιν αἰχμαλωσίας, διὰ τῆς χρηστολογίας τὰς ψυχὰς διαστρέφοντες. ὡς δὲ τῶν ἀληθῶν τὸ λῆμμα καὶ ὁ λόγος, ὃν ἐκ θεοῦ λαμβάνουσιν, πέφυκεν ἀληθές καὶ συνάπτει θεῷ, οὕτω τὸ τῶν δαιμόνων ψευδές τε καὶ μακρῶνον θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν ῥοπῆς ἐξωθούμενον. ποῖα δὲ ἐξώσματα τὰ μὴ μάταια, καθάπερ ἐδείχθη, καὶ λήμματα; δῆλον οὖν ὡς τὰ πλάνης ἐξωθούμενα καὶ προσάγοντα
20 τῷ θεῷ.

Nr. LVII. Klagen Jerem. 2, 16.

«Ὁ» γὰρ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος περιέρχεται ὡς λέων ὠρνούμενος ζητῶν τίνα καταπίη καὶ ὡς ὄφις ἐφ' ἡμᾶς ἀφίει τὰ συρίγματα. πλὴν μὴ γένοιτο λέγειν αὐτὸν ὡς κατέπιον, μήτε καταλαβεῖν ἐν
25 ἡμῖν ἡμέραν ἣν ὁ συγκαίων ἥλιος ἀπεργάζεται· εἶρηται γάρ· ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε. ἡδοναὶς γὰρ καὶ θυμῷ συγκαίει καὶ τὴν πλάνην ἡμῖν ὡς φῶς καὶ γνῶσιν παρέχεται. ψάλλοντες οὖν ἐροῦμεν· «εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς, καὶ τὸ «λαμπτήρ δὲ ἀσεβῶν σβεσθήσεται».

30 Nr. LVIII. Klagen Jerem. 2, 17.

Οὐδέν, φησὶν, ἐξ αὐτῶν || ἐποίησαν οἱ πολέμοι· θεῷ γὰρ ἐδόκει 330 καὶ γέγονεν. διόπερ ἔλεγε καὶ Ναβουζαρδάν· «κύριος ὁ θεός σου

4 Jes. 53, 1. — 5 Klagen Jerem. 1, 12. — Vgl. Hiob 5, 18. — 12 Ezech. 13, 19. — 22 I Pet. 5, 8. — 23 Vgl. Jer. 26, 22. — 25 Psal. 120, 6. — 28 Psal. 123, 2. 3. — 29 Prov. 24, 20. — 31 Vgl. Psal. 33, 9? — 32 Jerem. 47, 2. 3.

1 αὐτό] < ο | τοσοῦτο ο | 10 μάταια c | ἔκβασις ἔχουσα ο | 17 ἐξωθούν Blass vgl. Z. 19 | 23 καταπίει c | 24 κατέπιεν Blass | 25 κατεργάζεται c | 26 δ] < ο.

ἐλάλησε τὰ κακὰ ταῦτα εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἐπήγαγε κύριος, ὅτι ἡμάρτετε αὐτῶ. πᾶς οὖν ἀπιστῶν τῇ κρίσει τῶν ῥημάτων τούτων ἀκούσεται. πάντες μὲν οὖν οἱ προφήται ταῦτα προῦλεγον, ἐξ ἡμερῶν δὲ ἀρχαίων ὁ Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ταῦτα προε-
5 μῆνυσε.

Nr. LIX. Klagel. Jerem. 2, 18.

Ἔστιν ὅτε περιπαθεὶς ἡ γραφή τοὺς λόγους ποιεῖ καὶ τοῖς ἀναι-
σθήτοις δίδωσιν αἰσθῆσιν, ἀλλομένους τε βουνοὺς εἰσάγουσα καὶ ὄρη
σκιρτῶντα, καὶ βουνοὺς καὶ λίθους μαρτύρεται· ὅπερ ἐν τούτοις
10 ἀδύνατον, τοῦ τείχους ὑπὸ πολεμίων ἤδη καθηρημένου. τείχος
οὖν ἐνταῦθα βασιλεὺς τε καὶ ἄρχοντες καὶ ὅσοι δυνάμει ταύτην περι-
τειχίζοντες, οὓς ἀξιοὶ χέειν μετανοίας ἀδιάλειπτα δάκρυα, ἃ τοῖς
ὀρώσι διὰ παντὸς προξενεῖ πεπτωκός. ταῦτα, φησὶν, ὑπάρχει αὐτοῖς,
καὶ εἰ μὴ πάλιν τὴν λύπην σημαίνει τῆς πάλαι φρουρούσης δυνά-
15 μεως, ὑπερβολικῶς τοῦτο δηλῶν. ἐν θλίψει δέ, λέγει, τοῦ κυρίου
ἐμνήσθησαν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας. τοῦτο τοίνυν ποιήσατε, φησί,
νυκτὸς καὶ ἡμέρας δακρύνοντες καὶ ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατα-
νύγητε· μηδὲ νῆψιν ἡγείσθε τὴν ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγὴν· μετάνοια
γὰρ εἰς σωτηρίαν ἐστίν. νῆφει δέ τις οὐκ ἀγαθῶν, ἀλλὰ χειρόνων
20 πανόμενος. τῷ δὲ νῶ συνάπτου διὰ παντὸς πρὸς Χριστόν, ὅπως
σε φυλάξειεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ σοι τείχος γένηται.

Nr. LX. Klagel. Jerem. 2, 19.

Προσεκτικὸν ἡ νύξ, συστρεφομένης ἐν αὐτῇ τῆς ψυχῆς ἐν τῇ
τῶν αἰσθήσεων ἡρεμίᾳ. τότε κελεύει μελετᾶν ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ
25 θεοῦ καὶ λέγειν μετὰ τοῦ Δαβὶδ· νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου
ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου. τῆς δὲ νυκτὸς εἰς τέσσαρας
φυλακὰς διηρημένης, λέγε μετὰ τοῦ Δαβὶδ· προκατελάβοντο φυ-
λακὰς οἱ ὀφθαλμοί μου, καὶ μετὰ τοῦ Ἀμβακούμ· ἐπὶ τῆς φυλακῆς
μου στήσομαι, καὶ ἀποσκοπεύσω, τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ κύριος ὁ θεός.

4 Vgl. Deut. 32, 20ff. — 4f. Vgl. Olymp. (Gh III, 104). — 8f. Vgl. Psal. 113, 4 Jes. 55, 12. — 15 Jes. 26, 16? — 17 Psal. 4, 5. — 21 für ὁ ὀφθαλμός σου lesen κόρη ὀφθαλμοῦ σου QV Luc. vgl. Deut. 32, 10. — 24 Vgl. Psal. 1, 2. — 25 Psal. 76, 7. — 27 Psal. 76, 5. — 28 Hab. 2, 1 (Psal. 84, 9).

3 μὲν] < c | 10 ἤδη] < c | 13 αὐτοῖς] αὐτοῦ ο | 14 καὶ] + ὕρα Koetschau | 15 λέγων ο | 16 τῆς] < ο | 18 ἡγείσθε c (ε² in Ras.) ἡγείσθαι ο | 20/21 ὅπως ἂν σε φυλάξαιεν c | σὺ τείχος γενήσεται ο | 24 τοῦ] < ο | 26 ἔσκαλεν c | 27 τοῦ] < ο | 28 τοῦ] < c | 29 κύριος ὁ θεός] in Hss. der LXX nicht überliefert, wohl aus Psal. 84, 9 eingedrungen.

τότε γὰρ ἔρεις· ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ. ἀδο-
 λείσῃσιν οὖν ἐν νυκτὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος· οὐ γὰρ ἐστὶ σοι ἢ
 πάλιν πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας·
 οὐκ οἶδας γάρ, πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὅψιν ἢ μεσονυκτίου
 5 ἢ ἀλεκτροφωνίας ἢ πρωτὶ· μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὐρήσει ὑμᾶς καθεύ-
 δοντας· καὶ πάλιν· εἰ γὰρ ἤδεις ποία φυλακῆ ὁ κλέπτης ἔρχεται,
 ἐρηγόρησας ἂν καὶ οὐκ ἂν εἰσας διοργῆσαι τὴν οἰκίαν σου.

Nr. LXI. Klagel. Jerem. 2, 19.

Ἄρον πρὸς αὐτὸν χειράς σου διὰ τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας.
 10 οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὁ ἀγὼν, δι' ἀπορίαν τοῦ θεοῦ λόγου τῶν
 σῶν ἐκλειπόντων νηπίων, || καὶ ἰσταμένων ἐπ' ἀρχῆς πασῶν ἐξό- 340
 δων, τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, καὶ προβῆναι μὴ δυναμένων ἄνευ θεοῦ
 συνεργείας καὶ τοῦ στηρίζοντος ἄρτου καρδίας.

Nr. LXII. Klagel. Jerem. 2, 20.

15 Τοῦ προφήτου παραινέσαντος, Ἱερουσαλήμ ἐπέισθη καὶ λέγει
 πρὸς τὸν θεόν· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, ἐπι-
 βλεψὼν ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ
 τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με. μείζων ἀνθρωπίνης φύσεως ἢ πληγῆ.
 οἶδα παραβάσα τὸν νόμον καὶ τοῖς ἐντεῦθεν ἐπιτιμίαις ὑποκειμένη,
 20 ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ φαγῆ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας σου, κρέα υἰῶν σου
 καὶ θυγατέρων σου. ἐνόμιζον ἕως ἀπειλῆς εἶναι τὰ ῥήματα· ἔγνων,
 κύριε, ὅτι ὁ νόμος σου ἀλήθεια. ἰερέως δὲ καὶ προφήτου
 σφαγῆν οὐκ ἐπυθόμην ἐν μέσῳ νεφῶ.

Nr. LXIII. Klagel. Jerem. 2, 21.

25 Ἐπὶ γῆς ἦσαν ἐρριμμένοι πάντες οἱ δι' ἡλικίαν πρὸς τοὺς πόρους
 ἀδύνατοι, θέαμα λίαν ἐλεινόν, ὡς καὶ νέων σφαγῆ καὶ παρθένων
 †εἶθε καὶ τούτων σφαγαὶ πρὶν εἰς ζωὴν πικροτέραν ἀπάγεσθαι.
 ἔξοδοι δὲ γῆς τὰ βιωτικὰ πράγματα, ἐν οἷς ἐκοιμήθησαν μὴ

1 Psal. 84, 9. — 2 Eph. 6, 12. — 4 Mark. 13, 35. — 6 Matth. 24, 43. —
 18 Vgl. Psal. 103, 15. — 10 Psal. 26, 9. — Psal. 24, 16. — 17 Psal. 6, 1. — 20 Deut.
 28, 53. — 22 Psal. 118, 142. — 25 Origenes las mit Q Luc. u. a.: γῆν (τῶν)
 ἐξόδων.

3 πρὸς³] καὶ ο | 4 μεσονυκτίῳ c | 5 ἀλεκτροφωνίας ο | 15 Τοῦ] vorher τοῦ
 αὐτοῦ c | ἐπέισθη Vat. gr. 1153/54 ἐπήσθη c* ἐπίσθη c' ο | 20 ἔκγονα ο | 28 ἐμ-
 μέσω c | ναῶ ο | 26 παρθένων] + αἰχμαλωσία Lietzmann nach LXX | 27 εἶθε]
 εἶγε? Koetschau.

γρηγορήσαντες μηδὲ προσευξάμενοι, κλείσαντες δὲ πρὸς ἁμαρτίας
καὶ ἀφροσύνην τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς. καὶ τίνες οὗτοι; εἰ μὲν
παιδάκια, οὐ θαυμαστὸν ἄγαν. νυνὶ δὲ πρὸ τούτων οἱ δοκοῦντες
προβεβηκέναι κατ' ἀρετὴν καὶ πᾶς δὲ τὴν ψυχὴν ἀδιάφθορος καὶ
5 δυνατὸς ἐν πολέμῳ γέγονεν ἐχθροῖς ὑποχείριος. σὺ δὲ ὡς ἀγαθὸς
τὴν τοιαύτην αὐτῶν κατακαύεις ζωὴν, καὶ κατατέμνεις πᾶσαν αὐτῶν
σύστασιν τὴν ἐπὶ κακῷ.

Nr. LXIV. Klagel. Jerem. 2, 22.

Οἱ κύκλω μου, φησί, τὴν Ἰουδαίαν οἰκοῦντες τὴν εἰς ἐμὲ ἐορ-
10 τὴν ἐνόμιζον καταφυγὴν, σωτηρίαν ἐντεῦθεν ἐλπίζοντες· ὧν οὐδεὶς
ὑπολέλειπται διὰ τὴν σὴν αὐτοῖς ἐπενεχθείσαν ὀργήν. δι' ὧν
γὰρ ἤμαρτον, πολλοὶ καὶ δυνατοὶ γεγόνασιν οἱ ἐχθροί.

Nr. LXV. Klagel. Jerem. 3, 1.

Δεινὰ συνέβη τῷ προφήτῃ καὶ πρὶν ἀλῶναι τὴν πόλιν καὶ
15 ταύτης ἐαλωκνίας. διὸ στοιχειώσεως ἐτέρας κατάρχων, ἐαντὸν ἀπο-
δύρεται, πτωχεῖαν ὄρων καὶ ἐρημίαν τῆς πόλεως διὰ παιδείαν
κυρίου. καὶ αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἤττον γέγονεν ἐν ἐνδολεῖα ἀγαθῶν, ἅμα
μὲν ἐν περιστάσει γεγονῶς ἠνίκα τούτους ἐξήλεγγεν, ὥστε λέγειν·
ἰδιετέλεσα μνηκτριζόμενος πᾶσαν τὴν ἡμέραν, ἅμα δὲ καὶ ταῖς τῶν
20 δεινῶν αὐτῶν κοινωνῶν συμφοραῖς καὶ τῇ ἐκ συμπαθείας ὀδύνη.
φησί δὲ καὶ κατὰ τὸν Δαβίδ· ἰσκιὰ θανάτου ἐπεσκίασέ με. ὅταν
γὰρ δοκῇ || πρὸς βραχὺν διδόναι τοῖς πόνοις ἀνακοχήν, αὐτῆς παλι- 341
δρομεῖ διηνεκῇ τιμωρίαν ποιούμενος.

Nr. LXVI. Klagel. Jerem. 3, 3.

25 Τὸ ὅλην τὴν ἡμέραν δηλοῖ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ὡς παρὰ
τῷ Δαβίδ· ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμῶν ἐθλιψέ με. σημαίνοι δ' ἂν
τὸ ἔστρεψε χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὅτι πάλαι μοι τὰ ἀγαθὰ χορηγῶν,
νῦν τὰς παιδείας ἐπάγει, καθάπερ ἀλλάξας τὴν χεῖρα.

1 Vgl. Matth. 26, 41 Mark. 14, 38. — 19 Jerem. 20, 7. — 21 Vgl. Psal.
43, 20?? — 26 Psal. 55, 2. — 28 Vgl. Σ' (μεταβάλλει) und LXX Luc. (ἐπέστρεψε
ἧλλαξε) vgl. Gen. 48, 14.

1 κλινσαντες πρὸς ο | 1/2 ἁμαρτίαν καὶ εὐφροσύνην c | 15 ἐαλωκνίας Vat.
gr. 1153/54 ἀλωκνίας co | 17 ἐν ἐνδολεῖα γέγονεν ο | 21 με] μοι ο | 22 δοκῇ c'
δοκεῖ (c*) ο | ἀνακοχήν Vat. gr. 1153/54 ἀνακοχήν co.

Nr. LXVII. Klagen Jerem. 3, 4.

Τὴν σαθρότητα τὴν συμβᾶσαν ἡμῖν ἐκ τῆς ἁμαρτίας σημαίνει.

Nr. LXVIII. Klagen Jerem. 3, 4.

Συμφορὰ γὰρ ἐπίμονος γεροντικὴν ἀσθένειαν ἐμποιεῖ.

5 Nr. LXIX. Klagen Jerem. 3, 5. 6.

Οὐ γὰρ ἀφῆκέ με διαφυγεῖν τὰ δεινὰ πανταχόθεν πολιορκούμενον. λέγοι δ' ἂν ἴσως καὶ τὸ περιβληθὲν τῇ πόλει τείχος πολέμιον. τὴν αὐτὴν δὲ τῷ Δαβὶδ ἀφῆκε φωνὴν εἰρηκότι· ἐκάθισάν με ἐν σκοτεινοῖς ὡς νεκροὺς αἰῶνος. τοῦτο δὲ διὰ τὰς ἀπὸ τῶν πολεμίων εἰρηκτὰς, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὰς ἐκ θεοῦ συμφορὰς· ψυχῆς γὰρ σκότος οἱ πειρασμοί. ἰδικῶς δὲ Ἰερεμίαν καὶ εἰς τὸν καταρράκτην ἐνέβαλεν ὁ Πασχῶρ, σκοτεινὸν ὄντα καὶ ἀφεγγῆ, ὅποσον ἦν καὶ τῷ Δαβὶδ τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ παρὰ Σαοὺλ ἀπεκρύπτετο. δύναντο δὲ καὶ εἰς Χριστὸν οἱ δύο Θρῆνοι λαμβάνεσθαι, οὗ τύπος ἦν Ἰερεμίας 15 τσαῦτα παρὰ Ἰουδαίων πεπονθότος καὶ τέλος τάφῳ παραδοθέντος.

Nr. LXX. Klagen Jerem. 3, 7. 8.

Ἀφύκτοις με κακοῖς περιβέβληκεν, ἐπιθείς τῷ τραχήλῳ μου λαὸν ἀπηνῆ καὶ παραπικραίνοντα καὶ μειζρον ἢ κατ' ἐμὲ φορτίον. οὐκ εἰσηκούσθη δὲ κουφισθῆναι πολλάκις εὐξάμενος· εἰσακουσθῆναι γὰρ τοὺς ἄγιους ἔσθ' ὅτε κωλύει τὰ πράγματα. λέγοι δ' ἂν ζυγὸν καὶ τοὺς κλοιοὺς τοὺς σιδηροῦς, οὓς ἀντὶ ξυλίνων θεοῦ κελεύσει περιεβάλετο, φέρεται γὰρ καὶ γραφή· ἐβάρυνε γὰρ τὸν χαλκὸν τοῦ τραχήλου μου. ἀπέφραξε γὰρ τὴν προσευχὴν μου καὶ λέξας αὐτῷ· μὴ προσεύχου περὶ αὐτῶν· οὐ γὰρ εἰσα- 25 κούσομαι σου.

6f. Vgl. Olymp. (Gh III, 127): ἐκ δὲ προσώπου τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, . . . οὕτω περιωκοδόμησε κατ' ἐμοῦ, ὡς μὴ δύνασθαι με διαφεύγειν. — 8ff. Vgl. Olymp. (a. a. O.): τοῦτο πρότερος ὁ Δαβὶδ κτλ. — Psal. 142, 3. — 11 Vgl. Jerem. 20, 2. — 18 Vgl. I Sam. 24, 4. — 19 Vgl. Jerem. 35, 13. — 22 Vgl. LXX Luc. — 24 Vgl. Jerem. 14, 11. 12.

2 Τὴν—σημαίνει] nach Nr. LXVIII unter der Überschr. Ὀλυμπιόσ' ο | 4 Συμφορὰ] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 6 Οὐ] vorher τοῦ αὐτοῦ c | 7 λέγει ο | 8 δὲ τῷ] μετὰ c | 11 καταρράκτην ο | 15 παθόντος ο | 19 πολλάκις] < c | 20 δ' ἂν] δὲν ο δὲ c | 22 περιεβάλλετο ο | 24 περὶ] ὑπὲρ ο.

Nr. LXXI. Klaged. Jerem. 3, 9.

Ὁρμήσας γὰρ πολλάκις οὐ συνεχωρήθη παραιτήσασθαι τὴν δια-
κονίαν. ἔφασκε γάρ· οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ ὥσπερ
ὑπὸ πυρὸς σνηλαῖνέτο. ἐμφράττει δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν ἁμαρ-
5 τωλῶν οὐ συγχωρῶν ἁμαρτεῖν. ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ προφήτης, ὅς
γέ φησιν· οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου παιζόντων.

Nr. LXXII. Klaged. Jerem. 3, 12.

Πᾶν αὐτοῦ, φησί, βέλος ἐκένωσε κατ' ἐμοῦ, τὴν ἐμὴν τιτρώσκων
ἐπιθυμίαν καὶ μὴ συγχωρῶν μοι πράττειν ὡς βούλομαι.

10 Nr. LXXIII. Klaged. Jerem. 3, 13—15.

Νεφροὶ δὲ ἐν τῇ γραφῇ τὸ ἐπιθυμητικόν, || 101 δὲ τὰ βέλη. καὶ 34:
με λοιπὸν ὡς ψεύστην διέσυρον φθῆν με ποιήσαντες. καὶ φθάσας
δὲ ἔλεγε· ἰκατὰ μόνας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην· καὶ τὰ
ἔξῃς· ὁ μὲν γὰρ ἐδεῖτο ὑπὲρ αὐτῶν, οἱ δὲ ἐπεβούλευον, καὶ ὁμοῦ
15 τὴν διακονίαν οὐκ ἦν παραιτήσασθαι. ἐπικραίνεται τοῖνυν καὶ πά-
σχων ὑπ' αὐτῶν (καὶ) πάσχουσι συναλγῶν καὶ ἀσεβοῦσιν ὑπερα-
χθόμενος.

Nr. LXXIV. Klaged. Jerem. 3, 16—18.

Ψῆφω φησὶν ἢ ἀριθμῶ, καθ' ἕκαστον ὁδόντα παιομένου κατὰ
20 τῆς σιαγόνος, ἢ λίθω σκληρῶ. καὶ κατὰ τὸν Δαβίδ δέ φησι· μετὰ
σποδοῦ ἄρτον μου ἤσθιον, τὸ μηδὲ ἄρτον σὺν ἡδονῇ λαμβάνειν δη-
λῶν ὑπὸ θλίψεως. οὐκ ἦν οὖν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐν εἰρήνῃ, αὐτὴν
ταραττομένην καὶ προσέτι βλέπουσαν ἔξωθεν θορούβους, ἔσωθεν μάχας.
διὸ μηδὲν ἐλπίσας χρηστόν, τὰς Ἰωβ ἀφῆκα φωνάς· ἀπέπατό με
25 ἔλεος, καὶ ἡ ἐλπίς μου παρὰ κυρίου. οὐ γὰρ ἦν νικῆσαι τὰ
περιεστῶτα δεινά.

8 Jerem. 20, 9. — 6 Jerem. 15, 17. — 18 Jerem. 15, 17. — 20 Vgl. Psal.
101, 10. — 28 Vgl. II Kor. 7, 5. — 24 Hiob 6, 14.

2 συνεχώρησας c | σνηλαῖνέτο c' συνελαῖνέτο c* (w. e. sch.) o | 8 βέ-
λος, φησί o | 11 δέ¹ | < o | 16 ὑπ' ὑπὲρ c | ἀσεβοῦντων o | 20 σκληρῶ καὶ |
σκληρῶσέ o | 21 σποδοῦ + τὸν o | ἄρτον² ἄρτου lo | 22 οὐκ ἦν | οὐ κ' εἶον (ειον
in Ras.) c | ἀτῆν | + τε 1.

Nr. LXXV. Klagen. Jerem. 3, 25. 26.

Πρὸς πάντας γὰρ ὧν ἀγαθὸς τὴν παρ' ἡμῶν ὑπομονὴν ἀπαι-
τει. τῇ γὰρ ψυχῇ, ἣ ζητήσῃ αὐτόν, ἀγαθὸν τὸ ζητεῖν, ἥτις ὑπο-
μῆνοι μὴ ταραττομένη, μέχρι τὸ ἔλεος ἀπαντήσῃεν, μηδὲ μεδισταμένη,
5 μέχρι τὸ σωτήριον ἐπιφανεῖν κυρίου, εἰς τὸ ἐλπίζειν εἰς ἕτερον.
ἴσως δὲ καὶ ἡσυχάσῃ λέγει μὴ πολυπραγμονοῦσα τῆς προνοίας τὰ
κρίματα. δεῖ τοίνυν, κἄν ἀγνοῶμεν, μὴ ἀφηνιάσαι κυρίου.

Nr. LXXVI. Klagen. Jerem. 3, 27. 28.

Ὅτι ὁ ζυγὸς αὐτοῦ χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν. κἄν οὖν
10 μηδεὶς αὐτῷ συναινῇ περὶ του, δεῖ μὴ συναπάγεσθαι, ἀλλὰ κἄν μονωθῇ
πρὸς τοῦτο, τοῖς δεδογμένοις ἐγκαρτερεῖν καὶ ἐνιδρῦσθαι βεβαίως.
κύριος γὰρ κατοικίξει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ φησὶν ὁ Δαβὶδ, καὶ
κατὰ μόνας εἰμι ἐγώ, ἕως οὗ παρέλθω, δηλονότι τοὺς πειρασμοὺς
μιλανθρωπίας τυχόν.

15 Nr. LXXVII. Klagen. Jerem. 3, 27. 29. 30.

Ταπεινώσει γὰρ ἑαυτὸν φάσκων· ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός,
εἴπερ ὄντως ἐστὶν ἀνὴρ, καὶ τῆς μὴ καταισχυνούσης ἐλπίδος πε-
πλήρωται, ὅποιον καὶ τὸ ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἢ ψυχῇ μου.

Nr. LXXVIII. Klagen. Jerem. 3, 31.

Ἀρμόζει τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ λέγοντας τὰ ἐν
20 τῷ ἑβδομηκοστῷ τρίτῳ Ψαλμῷ· ἵνατί, ὁ θεός, ἀπόσω εἰς τέλος;
ὠργίσθη ὁ θυμὸς σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου; σύμφωνον δὲ τὸ
οὐκ εἰς τέλος ἀπόσεται κύριος οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ· ἐρεῖ
δὲ τῷ πρὸς ἄξιαν μετανοήσαντι· διαλειπέτω ἡ φωνή σου ἀπὸ
25 κλαυθμοῦ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἀπὸ δακρῶν.

Nr. LXXIX. Klagen. Jerem. 3, 34—38.

Διὰ τούτων μανθάνομεν μὴ εἰρηκέναι τὸν κύριον μηδὲ αἴτιον
εἶναι τοῦ ταπεινωθῆναι τοὺς δεσμίους τῆς γῆς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας,

4 Vgl. Psal. 6, 4. — 9 Vgl. Matth. 11, 30. — 12 Psal. 67, 7. — 13 Psal.
140, 10. — 16 Vgl. Matth. 18, 4? — Gen. 18, 27. — 17 Vgl. Röm. 5, 5. —
18 Psal. 118, 25. — 21 Psal. 73, 1. — 23 Psal. 102, 9. — 24 Jerem. 38, 16.

8 ἢ ζητήσῃ] τῇ ζητοίῃ c | ὑπομῆνει c | 4 μεδισταμένην c | 10 τοῦ ≡ δεῖ
μὴ συναπάγεσθαι ο τοῦ δεῖ μὴ συνάπτεσθαι c | 16 αὐτόν ο | 20 τὰ < ο | 22 τὸ]
τῷ ο | 27 Διὰ] hierzu a. R. ὡριγ' c' | μανθάνομεν ο | κύριον] + καὶ c.

οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα κρίματα ἐγκλίνειν κατέναντι τοῦ || θεοῦ, τὸ γὰρ 343
 δίκαιον ἀγαπᾷ καὶ εὐθύ, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἄξιον γενέσθαι καταδικάσαι
 ἄνθρωπον· οὐ γὰρ δύναται, φησί, τὰ ἐναντία ἐκ στόματος κυρίου
 ἐξεληλυθέναι, τὰ ἀγαθὰ καὶ τὸ κακόν· οὔτε γὰρ δένδρον ἀγαθόν
 5 καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ, οὔτε δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοῦς·
 τὸ οὖν ἀδικεῖσθαι ἄνδρας ὑπὸ πονηρῶν παρὰ τὴν θέλαν κρίσιν ἐστὶ,
 γίνεται δὲ ὁμως ἐν τοῖς περιορωμένοις ὑπὸ θεοῦ, καθὰ τοῖς Ἰσραηλί-
 ταις ὑπὸ τῶν πολεμίων συνέβη, καὶ ἐν ἐπιστροφῇ θεοῦ λύεται. διὸ
 χρῆ ταύτην ἀναζητεῖν τοὺς ἐπὶ τιμωρίᾳ παραδοθέντας.

10

Nr. LXXX. Klagel. Jerem. 3, 39. 40.

Μάτην ἄρα γογγύζοντες ἐπὶ τὸν δημιουργὸν τὴν αἰτίαν ἀνά-
 γομεν· ὅπερ ὁ ζῶν ἄνθρωπος οὐκ ἔχει ποιεῖν· νεκρῶν γὰρ ἐν
 ἀμαρτίαις ἢ τοιαύτη προαιρέσις, εἰ μὴ ἄρα διελέγχει τὸν ζῶντα
 καθ' ἀμαρτίαν, καὶ θεὸν αἰτιώμενον. ὡς οὖν ἕτεραν αἰτίαν οὐκ
 15 ἔχοντες ἢ μόνους ἑαυτούς, τὰ παρ' ἑαυτῶν γενόμενα κρίναντες
 ἐπιστρέψομεν.

Nr. LXXXI. Klagel. Jerem. 3, 40.

Οὐκ ἐστὶ γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον τὸν ἑαυτὸν ἀγνοή-
 σαντα· ἐπιγινώσκει δὲ τις ἑαυτόν, ἐπάγων τὰς πράξεις τὴν διάνοιαν,
 20 ἅμα μὲν ἐπισκοπῶν αὐτάς, ἅμα δὲ καὶ νοερὰς ἐργαζόμενος. τότε γὰρ
 ἀνακαλυφθέντι προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα· καὶ
 τὰ πρὶν ἐξομολογούμενοι λέξομεν ὅτι ἠμάρτομεν καὶ ἠνομήσαμεν
 ἀποστῆναι ἀπὸ σοῦ· καὶ ὅτι δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐπήγαγες ἡμῖν·

Nr. LXXXII. Klagel. Jerem. 3, 41.

25 Τὸ ἀναλαβεῖν καρδίας ἐπὶ χειρῶν δοκεῖ δηλοῦν τὸ οἶονεῖ
 μετὰ χειρᾶς λαβόντες τὰς ἑαυτῶν ἐννοίας ἐξετάσωμεν, εἴπερ εἰσὶ
 καθαραί.

4 Vgl. Matth. 7, 17. — 11 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 158): μηδεὶς, φησί, μεμφέ-
 σθω ὡς αἴτιον ἀμαρτίας τὸν θεόν, διότι προαιρετικῶς ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτῶν
 δύναται καὶ μετανοῆσαι. — 21 Vgl. II Kor. 3, 18. — 22 Vgl. Dan. 9, 5. — 23 Vgl.
 Dan. 9, 14.

4 οὔτε] οὐδὲ co | 5 ἀγαθοῦς] + ποιεῖ o | 7 κατὰ o | 13 διελέγγυ c |
 18/14 ζῶντα μαρτίαν o | 14 κατ' c | 15 γινόμενα κρίνοντες o | 23 κατ' < c |
 ἐπήγαγες] ἐποίησας c ἐπήγαγες c' a. R. | 25 Τὸ] vorher τοῦ αὐτοῦ c.

Nr. LXXXIII. Klagel. Jerem. 3, 43. 44.

Καὶ ταῦτα τῆς φθασάσης ἐξομολογήσεως μέρος· ὡς γὰρ σκοτός
 ἡμῖν ἐκ νεφέλης ἐπήγαγες τὰς τῶν δεινῶν περιστάσεις, καὶ μακρὰν
 ὄντας ἀπὸ σοῦ κατεδίωξας, ἀπόλεσας νεκρῶν τῇ ἁμαρτίᾳ διὰ τῆς
 5 τιμωρίας. καὶ ἐπέπερ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν διστῶν ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ
 ὥσπερ διατειχιζούσης νεφέλης, οὐκ ἔφθανεν ἡμῶν ἡ προσευχὴ
 πρὸς σε· οὐ γὰρ εἶχομεν πτέρυγας περιστερᾶς· ὑπερπλασθαί τε καὶ
 λέγειν· ἐν τῷ θεῷ ὑπερβῆσομαι τείχος·. οὐ γὰρ ἦν εὐχερὲς παρελ-
 θεῖν τὴν ἁμαρτίαν, στερεὰν τε οὖσαν καὶ σκοτεινὴν καὶ πνεύματος
 10 ἄμοιρον ἄγιον.

Nr. LXXXIV. Klagel. Jerem. 3, 46. 47.

Σύμμαχος· πτόησις. ὄψω στόματι κατέπιον ἡμᾶς, καὶ εἰς
 βάθος κακῶν ὑπνέχθημεν φόβου καὶ ταραχῆς ἐμπλησθέντες· ἐμ-
 πίπτει γὰρ εἰς ὃν ὥρυξε βόθρον· ὁ ἁμαρτωλὸς διδούς ὧν ἡμαρτε
 15 δίκας. καὶ ἐπεὶ πρὸ συντριβῆς ἡγείται ὕβρις· κατὰ τὸν Σολομῶντα,
 τουτέστιν ὑπερηφανία, ἐπήρθημέν τε καὶ συντριβημεν. ὄθεν· ὁ
 Δαβὶδ μελωδεῖ· μὴ ἐλθέτω μοι πόνος ὑπερηφανίας, καὶ χεῖρ ἁμαρ-
 τωλοῦ μὴ σαλεύσαι με·.

Nr. LXXXV. Klagel. Jerem. 3, 48.

20 Καὶ τσαῦτα παθῶν τῶν δεδρακότων ὑπεραλγεί, οὕτως· ἢ 344
 ἀγάπη τὸ κακὸν οὐ λογίζεται·.

Nr. LXXXVI. Klagel. Jerem. 3, 49.

Ἐντὶ τοῦ ὁ ὀφθαλμὸς μου κατεπονήθη, καὶ οὐ σιγήσε-
 ται τοῦ μὴ εἶναι ἔκνηψιν Σύμμαχος εἶπεν· ὁ ὀφθαλμὸς μου
 25 ἐπέμεινε, καὶ οὐκ ἐπαύσατο τοῦ μὴ εἶναι ἄνεσιν. δηλοῦσι δὲ
 οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα ὅτι καίπερ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκ πλήθους δακρῶν
 ἡσθενηκότων οὐ διέλειπον ὅμως, ἀνανῆναι τοῦ κλαυθμοῦ μὴ δυνά-
 μενος, ὁ δὲ Σύμμαχος ὅτι ἐπέμεινά τε δακρῶν καὶ οὐ διέλειπον·
 προσευχὴ γὰρ ἐκτενῆς καὶ δακρῶν ἐπίτασις τὸν θεὸν ἐφέλκει πρὸς
 30 ἔλεον.

6f. Vgl. Olymp. (Gh III, 162): τοῦ μὴ διεθεῖν πρὸς σε τὴν προσευχὴν. —
 7 Vgl. Psal. 54, 7. — 8 Psal. 17, 30. — 12 Vgl. Hexapla. — 18 Vgl. Prov. 26, 27.
 — 15 Prov. 16, 18. — 17 Psal. 35, 12. — 20 I Kor. 13, 5.

2 και] c¹o < c* | 4 ἀπολέσας c | 12 και] c¹o < c* | 18 φόβω o | 17 ἐλ-
 θάτω o | ὑπερηφανείας o | 26 καίπερ l και περι co.

Nr. LXXXVII. Klagel. Jerem. 3, 50. 51.

Κατακόπτει γάρ με τὰ δάκρυα, φησί, καθάπερ ἄμπελον ἀκριβῆς
 τρυγητής· κατὰ δὲ Σύμμαχον, ὅτι κατεπόντισάν με τὰ δάκρυα, τῇ
 τῶν ἐν ὕδασι πνιγομένων μεταφορᾷ. ὑπομένων δὲ ὑπομενῶ τὸν
 5 κύριον, μέχρι τοῦ ἀποστρέφειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν. τὸ
 διακύβαι δὲ τὸν θεὸν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμᾶς ἀξιῶσαι δηλοῖ. ἐξη-
 γεῖται δὲ τὸ παρὰ πάσας ἐπὶ πάσας ἐπενεγκῶν, τουτέστιν ἐπὶ ταῖς αὐ-
 τῶν συμφοραῖς· τὸ γὰρ θῆλυ γένος τοῦ τῶν ἀρρένων ἐλεεινότερον.

Nr. LXXXVIII. Klagel. Jerem. 3, 52.

10 Ἡ ἃ πέπονθε λέγει· ἐνεβλήθη γὰρ λάκκῳ καὶ ὅσον ἦκεν εἰς ἐκεί-
 νους ἀπέθανεν, σωθεὶς δὲ παρ' ἐλπίδα ἐβόα μετὰ Δαβίδ· ἢ ψυχῇ
 μου ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων· οὐ
 γὰρ ἦν πεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·
 κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν. ἢ τοίνυν δι' ἑαυτὸν φησιν ἢ καὶ τὰ
 15 τοῦ λαοῦ οἰκειούμενος πάθη. ἀλλὰ τὸ δωρεὰν περὶ αὐτοῦ εἰκότως
 ἂν λέγοιτο· τί γὰρ αὐτοὺς ἠδίκησεν, μᾶλλον δὲ οὐκ εὐεργέτησεν;

Nr. LXXXIX. Klagel. Jerem. 3, 58. 63.

Ἐδίκασεν ὁ θεὸς ἀποκτείνας τὸν ψευδοπροφήτην καὶ τὸν βασι-
 λέα παραδούς, καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παραδούς τὸ ἔθνος εἰς ἄλωσιν.
 20 τὸ δὲ ἐγὼ ἐπ' ὀφθαλμοῦς αὐτῶν, ὅτι βαρὺς ἦμην αὐτοῖς καὶ
 φαινόμενος.

Nr. XC. Klagel. Jerem. 3, 64.

Ἐλεγε καὶ πρόσθεν· συντέλεσον αὐτούς, καὶ ἔσται σου ὁ λόγος
 ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καρδίας μου. ταῦτα γέγονε μετὰ
 25 τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιβουλήν, ὅτε πανταχοῦ διεσπάρησαν· ἦλθε
 γὰρ ἐπ' αὐτοὺς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυθέν. τὸ τοίνυν συντελέσαι
 δηλοῖ τὸ τέλος λαβεῖν τὴν κατ' αὐτοὺς λατρείαν, καὶ τὸ μηκέτι χρη-
 ματίζειν ἔθνος θεοῦ.

8 Vgl. Hexapla. — 10 Vgl. Jerem. 45, 6 usw. — 11 Psal. 123, 7. — 18 Vgl. Matth. 10, 29. — 18 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 170): ἐκ μὲν προσώπου Χριστοῦ, ὅτι ἀξίας . . . οἱ Ἰουδαῖοι τὰς δίκας ἔτισαν παραδοθέντες Ῥωμαίοις. — 28 Jerem. 15, 16. — 26 Vgl. Matth. 23, 35.

2 ἄμπελον (ν in Ras.) c ἀμπελῶνα ο | 4/5 τὸν κύριον l τῷ κυρίῳ co | 11 ἐλπίδας ο | 14 καὶ | < ο | 15 αὐτοῦ Blass αὐτοὺς co | 28 σου] σοι c.

Nr. XCI. Klagel. Jerem. 3, 65. 66.

Τὸ ὑπερασπισμὸν καρδίας || μόχθον αὐτοῖς, ὅτι δώσεις αὐ- 345
τοῖς μόχθον εἰς αἰσθησὶν τοῦ πόσου ὑπῆρχες ὑπερασπίζων αὐτῶν,
ἵνα σὲ καὶ πάλιν ζητήσωσιν. εἰ δὲ μή, καταδιώξεις αὐτοὺς ἐν
5 ὄργῃ σου.

Nr. XCII. Klagel. Jerem. 4, 1.

Τῆς νῦν παρούσης τετάρτης στοιχειώσεως ἀρχόμενος τὸν περὶ
τῶν ἐπιφανῶν ἐξαιρέτως ἐπανάλαβε Θρηῆνον, ἡμανρωσθαι λέγων
τὴν ἐπιφάνειαν ἐκκεχυμένου τε δίκην ὕδατος ἠφανίσθαι.

10 Nr. XCIII. Klagel. Jerem. 4, 1.

Ἅγιοι δὲ ὡς ἐκλεκτοὶ διὰ τοὺς πατέρας ἢ διὰ τοὺς σὺν Ἰωακείμ
ληφθέντας ἄγλους, οὓς ἀπείκασε σύκοις χρηστοῖς.

Καὶ μετ' ὀλίγα·

Ἐξόδων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς ἁγίας γῆς ἀπαγουσῶν εἰς ἀπώλειαν·
15 καὶ εἰς τὸν νοητὸν Βαβυλώνιον, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν.
εἴποις δ' ἂν τὸν Θρηῆνον καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ θεοσεβείας μεταβαλλόντων,
εἶπερ εἰεν ἐπίσημοι καὶ πλάνης ἠγούντο τοῖς ἄλλοις, καταλιπόντες
μὲν τὴν πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος, γεγονότες δὲ λάκκοι συντετριμ-
μένοι οἳ οὐ δύνανται στέγειν. ὅθεν εἰκότως ἐκχέονται περὶ τὴν
20 πλάνην ἄωρὶ στένοντες.

Nr. XCIV. Klagel. Jerem. 4, 2.

Οἱ κομῶντες ἐπὶ πλούτῳ, φροῖν, ἢ καὶ χρυσοῦν τιμιώτεροι
πῶς οὕτω τοῖς εὐτελεῖσι καὶ συντριβομένοις ἀπαχθέντες εἰς δουλείαν
εἰκάσθησαν; ἔφη δὲ τούτοις αὐτοὺς ἀπεικάζεσθαι καὶ ἡνίκα κατελ-
25 θῶν εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως λαβὼν ἄγγελον συνέτριψεν. ἀπει-
κάζει δὲ αὐτοὺς καὶ Πσαῖας πόλει πεσοῦση, καὶ τὰ πτώματα λέγων
αὐτῆς ἔσται ὡς συντρίμματα ἀγγείου ὀστρακίνου.

Nr. XCV. Klagel. Jerem. 4, 3.

Περὶ λιμοῦ τῶν ἐνδόξων λέγει βρεφῶν, ὡς τῆς Ἱερουσαλήμ μηδὲ
30 τοῖς ἀγροῖς ζώοις ὁμοίως θηλῆν αὐτοῖς προτείνειν δεδυννημένης. ἢ

11 Vgl. Röm. 11, 28. — 12 Vgl. Jerem. 24, 2. 3. — 14 Vgl. Matth. 7, 13. —
15 I Tim. 1, 20. — 17 Vgl. Jerem. 2, 13. — 25 Vgl. Jerem. 18, 2. 4. — 26 Vgl.
Jes. 30, 14.

2 Τὸ] anonym am Anfang d. Seite ο | τὸ] τὸν c | 9 ἐπιφάνειαν c | 17 κατα-
λιπόντες c' καταλείποντες c* ο | 18 δὲ] < ο | 19 τὴν] < c | 20 ἀωριστένοντες c
(w aus ο corr.?) ἄωρι στένοντες ο | 28 οὕτως c | εἰς δουλείαν] < ο.

δὲ τοῦ πάθους ὑπερβολὴ καὶ φύσεως λήθην ἐργάζεται. δράκοντας δὲ ἢ καὶ τὰς κατὰ Σύμμαχον Σειρήνας ἀκούσει τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ τοὺς ἑαυτῶν νεογνοὺς πονηρῶ θηλάσαντα γάλακτι. τοιοῦτοι δὲ οἱ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἀσεβῶν εἰσαγόμενοι.

5

Nr. XCVI. Klagel. Jerem. 4, 3.

Πῶς γὰρ οὐ θυγατέρες οἱ ἐκτεθλημμένοι, οὓς καὶ Φαραὼ περιποιεῖται, φονεύων τοὺς ἄρρενας; οἱ καὶ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ἔρημον θεοῦ, καταβόσκονται, ἀποπτῆναι κατὰ τοὺς στρουθοκαμήλους μὴ δυνάμενοι, ἀλλὰ τὴν γῆν αἰε διαθέοντες; τὸ γὰρ στρουθίον οὕτως ἐξέδωκε Σύμμαχος, τοὺς δὲ τούτων διδασκάλους οὐκ ἀπεικότως Σειρήνας ἐκάλεσεν. κατὰ γὰρ τὸν ἔξω μῦθον αὐταὶ διὰ τῆς ἡδονῆς τοὺς προστηχόντας ἀπώλλουν, ὥσπερ οὖν τὸν λὸν ἐνδακόντες οἱ ³⁴⁶ δράκοντες. ὄνειδίζει τοίνυν τοῖς δῆθεν ἀγαθοῖς διδασκάλοις, ὅτι μηδὲ τούτοις ὁμοίως περὶ τοὺς φοιτῶντας ἐσπούδασαν.

15

Nr. XCVII. Klagel. Jerem. 4, 4.

Ταῦτα πεπόνθασι πολιορκούμενοι τε καὶ ἀπαγόμενοι. λέγοις δ' ἂν καὶ ὡς λιμὸν ὑπέμειναν οὐκ ἄρτου, οὐχ ὕδατος κατὰ τὸ λόγιον τὸ προφητικόν, ἀλλὰ τοῦ ἀκούσαι λόγον κυρίου. διὸ περὶ τῶν νεογνῶν αὐτῶν προφητεύει.

20

Nr. XCVIII. Klagel. Jerem. 4, 4.

Ἱστορικῶς μὲν ἐκανῆλθεν ἐπὶ τὰ συμβάντα ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας, πρὸς δὲ διάνοιαν περὶ τοῦ λιμοῦ τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου φησίν.

Nr. XCIX. Klagel. Jerem. 4, 5.

Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐλεινὸν οἱ πένητες οἱ κακούμενοι. τούτους δὲ ²⁵ θρηνεῖ καὶ Παῦλος, ὡς ἢ νόθεσι λέγων καὶ ἢ δόξαι. κενὰ γὰρ

6f. Vgl. Exod. 1, 16. — 6ff. Vgl. in Exod. Hom. 2, 1 (Lo 9, 15): saepe ostendimus disputantes, quod in feminis caro et affectus carnis designatur, vir autem rationalis sensus et intellectualis sit spiritus . . . hunc odit Pharao, rex et princeps Aegypti, hunc necari cupit et interimere. cupit autem quaecumque carnis sunt vivere etc. — 11 Vgl. Homer Od. XII, 39ff. — 17 Vgl. Amos 8, 11. — 25 Röm. 9, 4.

1 λήθειν ο | 2 τὰς < ο | ἀκούσεις ε | 6 ἐκτεθλημμένοι ε | 7 οἱ | οὐ ε οὐ ο | 8 τοὺς | τὰς ο | 11 αὐταὶ ἀτοὶ ε | 12/18 οἱ δράκοντες < ο | 16 ἀγόμενοι ε | 17 οὐ χόρτου ε οὐχ ἄρτου ο | 18 τοῦ | τοὺς ο | 19 προφητεύεται ο | 21 Ἱστορικῶς | vorher τοῦ ἀντοῦ ε' anonym ε* ο | ἐλεινοὶ Ru.

νῦν μελετῶντες οὐκ ἐντρυφῶσι Μωσει τε καὶ τοῖς προφήταις, ὡς τὸ κατατρύφησον τῷ κυρίῳ. οὐδεὶς γὰρ αὐτοῖς ὁ πέττων τὸν τρόφιμον λόγον, οὐδὲ τοῦ σιτευτοῦ μεταλαμβάνουσι μόσχου καιπερ αὐτοὶ τεθνηκότες. διεξόδους δὲ καλεῖ τὰς διασπορὰς ἢ καὶ τὰς τῶν
5 νομικῶν γραμμάτων παρατροπὰς.

Nr. C. Klagen. Jerem. 4, 5.

Ἐτιθηνούντο τὸ πρὶν ἐπὶ κόκκον, τὸ μέλλον ἐκχεῖσθαι τοῦ σωτήρος αἷμα προφητικῶς προακούοντες, καὶ νῦν ἐκ τῶν γῆινων νοημάτων ῥακοδουτοῦντες.

10

Nr. CI. Klagen. Jerem. 4, 6.

Σύμμαχος τὸ μὲν ὡσπερ σπουδῆ, ἐξαπλῆνης ἐξέδωκε, τὸ δὲ οὐκ ἐπόνεσαν, ἦν οὐκ ἔτρωσαν. τί γὰρ θείου συντομώτερον λόγου φήσαντος ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· καὶ μόνον παραδόντος τῷ βούλεισθαι; ἢ ἀνομία δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὲρ τὴν
15 Σοδόμων ἐμεγαλύνθη. οἱ μὲν τὸν φυσικὸν νόμον εἶχον μόνον, οἱ δὲ καὶ γραπτὸν καὶ προφήτας ὅσα τε παραδόξως ὁ θεὸς ἠργάζετο ἐν αὐτοῖς. κάκεινοι μὲν ἤμαρτον εἰς ἀγγέλους καὶ τοὺς ὁμοίους ἀνθρώπους· οὗτοι δὲ εἰς τὸν σωτήρα καὶ λυτρωτὴν πάλαι μὲν ἐξ Αἰγύπτου, νῦν δὲ δαιμόνων λατρειας, εἶπερ ἐδέξαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς
20 ἐλθόντα προηγουμένως. οὐκ ἀπεστάλην γὰρ φησὶν εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβυτα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

Nr. CII. Klagen. Jerem. 4, 7. 8.

Σύμμαχος ἄχραντοι ἀφωρισμένοι αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα, λαμπρότεροι γάλακτος, πυρρότεροι τὴν ἔξιν ὑπὲρ τὰ περι-
25 βλεπτα, σάπφειρος τὰ μέλη αὐτῶν, σκοτεινότερον ἀσβόλης τὸ εἶδος αὐτῶν. τοὺς ἀγιάσαντας ἑαυτοὺς φησὶ τῷ θεῷ Ἡγιασμένοι γὰρ τὸ Ναζιραῖοι δηλοῖ, οὕτω γὰρ Σύμμαχος καὶ Θεοδοτίων

2 Psal. 36, 4. — 7 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 185): ἐπὶ τῶν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τρόπων. — 18 Matth. 23, 38. — 14 ff. Vgl. Olymp. (Gh III, 186). — 20 Matth. 15, 24. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 196, 90: Ναζειραῖος ἄγιος κτλ. — 27 Vgl. Amos 2, 12 (Vgl. Hexapla).

1 οὐκ ἐντρυφῶσι] ≡ ≡ ≡ τρυφῶσει ο | μωνσεῖ c μωσῆ ο | 2 αὐτοῖς] < c | 8/4 καιπερ—τεθνηκότες] < 1 | 9 ῥακοδουτοῦντες c | 18 ὑμῖν] < ο | 14 τῷ] τὸ c | 15 μόνον εἶχον νόμον ο | 16 ἠργάζετο Blass εἰργάζετο co | 20 προηγουμένος ο | εἰς] πρὸς ο | 24 πρότερον ο | 25 σάπφειρος (π. u. i. in Ras.) c σάπφειρος ο | 27 ναζο-ρεῖοι ο.

ἐν τῷ Ἀμὼς τοὺς ἡγιασμένους ἐξέδωκαν, Ναζιραίους εἰπόντες. μέμνηται τούτων καὶ Μωσῆς; ὅποιος ἦν καὶ Σαμφών. ἦσαν δὲ καὶ παρὰ Ἰουδαίους || ἐπιφανεῖς. διὸ τὸ μὲν καθ' αὐτὸν αὐτῶν ἀντεξήτασε χιόνι, 347
τὸ δὲ λαμπρὸν γάλακτι· ἐπυρώθησαν δὲ τῇ ἀσκήσει δοκιμα-
5 σθέντες ἂν ἐπηγγέλλοντο τῷ θεῷ, οἱ ἐκλεκτοὶ δὲ αὐτῶν (ὁ δηλοῖ
τὸ ἀπόσπασμα) πολιτεῖαν οὐράνιον ἔχουσιν· τοιοῦτον γὰρ τῆς
σαπφίρου τὸ χρῶμα. ἔχει δὲ καὶ χρυσιζούσας φλέβας, αἷς δὴ τὴν
ἔξιν αὐτῶν ὁ Σύμμαχος ἀπεικάζει, τὸ ἀδιάφθορον ἔχουσαν καὶ τὸ
διάπυρον κατὰ θεοσέβειαν.

10

Nr. CIII. Klagel. Jerem. 4, 8.

Τῆς πνευματικῆς ἐξέπεσαν ἐλλάμψεως καὶ λιμῶ τῷ νοητῷ δι-
ετάκησαν, ὡς εἰκέναι ξύλοις ξηροῖς, τοῖς μὴ πεφυτευμένοις παρὰ
ταῖς διεξόδοις τῶν ὑδάτων· ὅποιοι νῦν οἱ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς μηδε-
μίαν ἔχοντες εὐτροφίαν πνευματικὴν. καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν δέ, ὑπ'
15 αἰσχύνῃς ἄκρας τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐμελαίνετο, ὅτι τοῖς ἄλλοις
ὁμοίως ἁμαρτάνοντες ἀπήγοντο· ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῶν κατασχυνο-
μένων ἡ συνήθεια τῷ ὀνόματι κέχρηται.

Nr. CIV. Klagel. Jerem. 4, 9.

Πολέμῳ γὰρ κρεῖττον συντόμως τελευτᾶν ἢ λιμῶ δαμασθῆναι
20 δι' ἀπορίαν τῶν ἐν ἀγρῷ γεννημάτων. εἰποῖς δ' ἂν ῥομφαίαν
εἶναι καὶ μάχαιραν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος· καὶ
τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστι ῥῆμα θεοῦ, ὑφ' οὗ, φησὶν ἡ
νύμφη, τετρωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ. λέγει δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ· περι-
ζῶσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῇ ὠραιότητί
25 σου καὶ τῷ κάλλει σου. ὑπὸ τοιαύτης πληγέντας ῥομφαίας καλὸν
ὑπὸ τοὺς πόδας πεσεῖν Ἰησοῦ κατὰ τὸ· λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται,
τὴν αὐτοῦ ὁμολογήσαντας βασιλείαν, ἀλλ' οὐχ ἄλῶναι λιμῶ ψυχικῷ.
γέννημα γὰρ χώρας ὁ Χριστός, ὃ ἐν Βηθλεὲμ γεννηθεὶς, ὅπερ Οἶκος
ἄρτου σημαίνεται, οὐπερ ἄγεστοι γεγονότες Ἰουδαῖοι εἰς δαιμόνων

2 Vgl. Num. 6. — Vgl. Jud. 12, 5. — 12 Vgl. Psal. 1, 3. — 21 Eph. 6, 17.
— 28 Hohel. 2, 5. — Psal. 44, 4. — 26 Psal. 44, 6. — 28/29 Vgl. Onom. sacra
I, 182, 93: Βηθλεὲμ οἶκος ἄρτου, u. 5.

1 τοῦς| < c | 2 καὶ²| < o | 6 τοιοῦτοι o | 7 σαπφίρου c¹ σαπφείρου c* o | 8 διά-
φορον o | 18 τὰς διεξόδους o | ὅποι νῦν o | αὐτ̄ co | 15 ἐμελαίνετο c¹ ἐμελένετο
c* o | 20 γεννημάτων Gh γεννημάτων clo | 24/25 τῆ— σου²| < o | 27 βασιλείαν
ὁμολογήσαντας o | οὐχ Vat. gr. 1153/54 οὐκ co | 28 γένημα c γένημα o | δ¹| < o.

ἀπήχθησαν χώραν. ἀγρός δὲ ὁ εὐλογημένος ὑπὸ κυρίου καὶ λίαν εὐώδης, οὐκ ἐπερ ἔπνεεν Ἰακώβ, δηλοῖ Χριστοῦ τὴν ἐκκλησίαν.

Nr. CV. Klagen. Jerem. 4, 10.

Ἴνα μὴ δόξωσιν αἱ γυναῖκες δι' ὀμότητα βεβρωκέναι τὰ τέκνα, 5 οἰκτιρμονας μὲν εἶναι φησιν· τῇ δὲ τῆς ἐνδείας ἀνάγκη προσάπτει τὸ πάθος. τὸ δὲ ἦσαν τὸ ἀνάψαι καὶ ὀπτήσαι δηλοῖ, ὃ δὴ γέγονεν ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πολιορκίας· διὸ καὶ σύντριμμα καλεῖ τὴν παν- 10 τελεῇ τοῦ ἔθνους ἀπώλειαν. καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ τῶν Θρήνων στοιχειώσει τοῦ παρόντος μέμνηται πάθους. καὶ τοῦτο δὲ καὶ τᾶλλα

Nr. CVI. Klagen. Jerem. 4, 11.

Μετὰ γὰρ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν συνετελέσθησαν.

Nr. CVII. Klagen. Jerem. 4, 12.

Ἴσως μὲν καὶ διὰ τὸ τῶν τόπων ὄχυρόν καὶ τοῦ τείχους καὶ 15 τὴν τῶν οἰκητόρων ἰσχύϊν, ἢ μάλιστα δὲ διὰ τὸν αἰὲ τῆς πόλεως 348 ὑπερησπικότητα θεόν. καίτοι πρὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορ εἰσελθῶν ὁ Αἰγύπτιος πολλάκις ἔλαβε τοὺς θησαυροὺς ἐκ τοῦ οἴκου κυρίου, ἀλλ' οὐ πορθήσας τὴν πόλιν· οὐ γὰρ ἄγαν ἔθλιβεν, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ἐχθρός, πρὸς τὸ μηδὲ ἀπεμφαίνον εἶναι καὶ δις καὶ τρίς τὸ παράδοξον γενέ- 20 σθαι. λέγοι δ' ἂν βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τοὺς δαίμονας τοὺς τῶν χοϊκῶν βασιλεύσαντας, περὶ ὧν εἴρηται· ἐπαρέστησαν πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. περὶ ὧν οἰτινές εἰσιν ἐδήλωσε τὸ εἶ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης 25 ἔσταύρωσαν· καὶ τὸ ἵνα γνωρισθῇ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ πολυποικίλος σοφία τοῦ θεοῦ· φῶντο γὰρ μὴ παραδίδοσθαι τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τέλος, μέχρι τοῦ ἔθνους τούτου τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν οἰόμενοι, μη- δὲν εἰδότες περὶ Χριστοῦ.

1/2 Vgl. Gen. 27, 27. — 10 Vgl. Josephus, Bell. Jud. 6, 3, 4. Vgl. Euseb. h. e. 3, 6, 21 ff. u. Olymp. (Gh III, 192). — 17 Vgl. I Kōn. 14, 26 (II Chron. 12, 9). — 21 Psal. 2, 2. — 24 I Kor. 2, 8. — 25 Eph. 3, 10.

1 ὑπὸ π̄ν c* π̄ω a. R. c' | 7 ἐπὶ] ὑπὸ co | 8 δὲ δευτέρα o | 10 παραδέδωκεν o | 12 παρουσίαν] παροινίαν Gh | 14 μὲν] δὲ c | 15 τῶν] < o | δὲ] < c | 18 οὐ] σον o | 20 λέγει c | 26/27 τοῦ θεοῦ σοφία o | 27 τὴν] τῆ o.

Nr. CVIII. Klagel. Jerem. 4, 13.

Αἷμα δίκαιον κυρίως τὸ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, ὅπερ ἐκχέ-
αντες τελείως ἀπώλονται, ἐπὶ τοῖς τῶν προφητῶν αἵμασι μετρίως
σωφρονιζόμενοι.

5

Nr. CIX. Klagel. Jerem. 4, 14.

Σύμμαχος φησὶν ἀκατάστατοι ἐγένοντο, τυφλοὶ ἐν ταῖς
ἐξόδοις, ἐφύρησαν ἐν αἵματι, ὥστε μὴ δύνασθαι ἄψασθαι
τῆς ἐσθῆτος αὐτῶν. ἐγρηγόρους ἢ γραφή τοὺς ἀγγέλους καλεῖ,
ὡς παρὰ τῷ Δανιήλ. οὗτοι δὲ ἦσαν, δι' ὧν ἴσως καὶ ὁ διὰ Μωσέως
10 νόμος ἐδόθη κατὰ τὸ «εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος. οὗ-
τοι τοίνυν προσκαρτεροῦντες αὐτῇ καὶ τῷ θεῷ ναῶ, σαλευθέντες
μετέστησαν. Ἰώσηπος γὰρ ἐν τοῖς περὶ ἀλώσεως ἱστορεῖ ὡς «νύ-
κτωρ οἱ ἱερεῖς προσελθόντες εἰς τὸ ἱερόν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν πρὸς
τὰς λειτουργίας, πρῶτον μὲν κινήσεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι,
15 μετὰ δὲ ταῦτα φωνῆς ἀθρόας· μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν· ὅτε καὶ
κατὰ Σύμμαχον ἀκατάστατοι καὶ ἀλῆται γεγόνασιν καὶ τυφλοὶ,
φησὶν, ἐν ταῖς ἐξόδοις. οὐ γὰρ ἦν ὄρασις διαστέλλουσα· οὐ βασι-
λεύς, οὐ προφήτης, οὐδὲ ἡγούμενος· ἐξέλιπον· γὰρ ἐπεὶ παρεγένετο
ὃ ἀπέκειτο, ὅς ἦν προσδοκία ἐθνῶν.

20

Nr. CX. Klagel. Jerem. 4, 15.

Τοῖς ἀποστόλοις ἐντέλλεται ἐκ μέσου τῶν Ἰουδαίων φygεῖν ἐπὶ
τῷ αἵματι μολυνθέντων Χριστοῦ, τὴν δὲ κλῆσιν αὐτῶν καὶ τοῖς ἀγγέ-
λοις ἐπέτρεψεν. εἰ μὴ ἄρα τοῖς ἀποστόλοις καλεῖν εἰς μετάνοιαν
αὐτοὺς ἀκαθάρτους κελεύει, ὅπερ ἐποίησαν εἰπόντες· «ὕμιν ἦν
25 ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον· μὴ βουλομένων δέ,
προστάττει φygεῖν, διό φασιν ὡς μὴ θελόντων τὸ «ἰδοὺ στρεφόμεθα
εἰς τὰ ἔθνη».

2 Vgl. Olymp. (Gh III, 195). — 9 Vgl. Dan. 4, 10 Hexapla. — 10 Hebr. 2, 2.
— 12 Vgl. Joseph. Bell. Jud. 6, 5, 3. Vgl. Euseb. h. e. 3, 8, 6 dem. ev. 8, 2, 122.
— 17 Vgl. I Sam. 3, 1. — 18 Vgl. Gen. 49, 10. — 24 Act. 13, 46. — 26 Act. 13, 46.

8 τελείως Gh | 10 οὔτοι | + γὰρ ο | 13 προσελθόντες ο παρελθόντες Joseph.
Euseb. | τὸ] co Euseb. + ἐνδον Joseph. | ἦν] co Euseb. < Joseph. | 14 ἀντιλαμ-
βάνεσθαι co Euseb. ἀντιλαβέσθαι Joseph. | ἀντιλαμβάνεσθαι | + καὶ κτύπον Joseph.
Euseb. | 15 μεταβαίνωμεν c | καὶ | < ο | 18 ἐξέλιπον c' ἐξέλειπον c* ο | ἐπειπερ
ἐγένετο ο | 19 φ] ὡς ο | 21 φygεῖν c' ο φησιν c* (w. e. sch.) l | 22 μολυνθέντων
ο | 26 φησιν c.

Nr. CXI. Klagel. Jerem. 4, 15.

Δηλοι δὲ || τὸ μὲν ἀνήφθησαν τὸ τῆς ἀλώσεως πῦρ, τὸ δὲ 349
ἐσαλεύθησαν τὴν εἰς δουλείαν μετástασιν, τὸ δὲ οὐ μὴ προσ-
θῶσι τοῦ παροικεῖν ὅτι διηνεκῆ στήσουσι παροικίαν, δευτέρας
μηκέτι δεόμενοι.

Nr. CXII. Klagel. Jerem. 4, 16.

Τὴν παρὰ Χριστοῦ τιμωρίαν δηλοι· λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· «πρόσω-
πον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακά· οὐκ ἐπιβλέπονται δὲ παρ'
αὐτοῦ, μένοντες ὅπερ εἰσὶν· ὅταν γὰρ εἰσέλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν
11) ἔθνων, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· καὶ λοιπὸν ὡς πιστὸς ἐπιβλέπεται.
εἰ δὲ γράφοιτο· μερὶς αὐτῶν, δῆλον ὅτι τῶν ἐξιόντων ἐκ μέσου
φησὶν. περὶ δὲ τῶν πολεμίων τὸ πρόσωπον ἱερέων οὐκ ἔλαβον,
πάντας γὰρ ἀπήγαγον.

Nr. CXIII. Klagel. Jerem. 4, 17.

17) Ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων ὁ λόγος εἶναι δοκεῖ, μετανοούντων ἐφ'
οἷς Αἰγυπτίοις καὶ Ἀσσυριοῖς πρὸς βοήθειαν ἐπηρείδοντο. λέγοιτο
δ' ἂν ἀκολούθως ὑπὸ τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων· ἐξελείπο-
μεν διακενῆς εἰς τὸν νόμον ἐλπίζοντες· ὁ γὰρ νόμος σώζει οὐδένα,
καθάπερ εἶπεν ὁ Παῦλος. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ ἠρητημένοι τοῦ νόμου
20) βοηθῆσαι μετὰ τὴν χάριν δυνήσονται.

Nr. CXIV. Klagel. Jerem. 4, 18.

Ἰπὸ γὰρ τοῦ σωτήρος ἀλίεις ἀνθρώπων ἀποδειχθέντες οἱ μα-
θηταὶ ἐθήρευον Ἰουδαίους ταῖς φρεσὶ νηπιούς, μὴ τὴν πλατείαν καὶ
εὐρύχωρον τῶν πατέρων αὐτῶν βαδίσειν ὁδόν· οὐσπερ δὴ καὶ ὁ
2) σωτὴρ ὑπηνίττετο λέγων· «ἑάσατε τὰ παιδία ἐλθεῖν πρὸς με».

Nr. CXV. Klagel. Jerem. 4, 19.

Ἰστορεῖ γὰρ Ἰώσηπος ὡς οὐδὲ τὰ ὄρη τοὺς φεύγοντας διέσωσεν.
ἐκεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἔλκοντες ἤπτοντο, ἤγουν πρὸς δίκην ἀνήφθησαν

7 Psal. 33, 17. — 9 Vgl. Röm. 11, 25. — 18 Vgl. Gal. 3, 11. — 22 Vgl.
Matth. 4, 19. — 28 Vgl. Matth. 7, 13. — 25 Matth. 19, 14 Par. — 27 ff. Vgl. Olymp.
(Gh III, 204): πρὸς μὲν ῥητόν, ὅτι καὶ τοὺς ἐν τοῖς [ἐν τοῖς] ὄρει φεύγοντας
καταλαμβάνοντες οἱ πολέμιοι ἐφθειρον.

12 ἔλαβεν ο | 16 ἐπερείδοντο c | 27 ἰώσηπος c¹⁰ ἠώσηπος c¹¹ | 28 ἡμῶν
c w. e. sch.

καθ' ἡμῶν. νοοῖτο δ' ἂν καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων ὧν ἀνεκαίνισθη
ὡς αὐτοῦ ἢ νεότης.

Nr. CXVI. Klagel. Jerem. 4, 20.

Τινὲς ἔφασαν ὡς ἐν τοῖς ἑξαιρέτοις διαφανέστερον τὸν Ἰωσίαν
5 θρηνεῖ· ἤλπιζον γὰρ διὰ τῆς αὐτοῦ θεοσεβείας ἀνασταθῆναι τὴν
Ἱερουσαλήμ ἐν μέσῳ ἔθνῶν εἰς δόξαν, ἐν μέσῳ γὰρ ἔθνῶν ἢ Ἱερου-
σαλήμ. τύπος δὲ οὗτος, φασί, Χριστοῦ, διὰ τὰς ἀνομίας τεθνηκῶς
τοῦ λαοῦ. καίτοι οὐκ ἐν ταῖς τοῦ λαοῦ συνελήφθη διαφθοραῖς,
ἀλλ' ὡς ἀπαγορεύσαντος τοῦ προφήτου συναντήσας Νεχαὺ Φαραώ,
10 καίπερ πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐθέλοντι μαχέσασθαι. κατὰ τοῖνον τὸν θεῖον
ἀπόστολον κάλυμμα τῷ προσώπῳ τῶν Ἰουδαίων ἐπίκειται Μωσέως
ἀναγινωσκομένον· ἐὰν δὲ ἐπιστραφῇ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ
κάλυμμα· ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. διὰ δὲ τοῦ προφήτου ῥητὸν
πνεῦμα λέγει τὸν κύριον. οἷς οὖν ἐπίκειται κάλυμμα, οὐκ ἂν εἴ-
15 ποιεν· πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος, ἀλλ' οἱ ἀνα-
κεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, ὧν ἀεὶ
πρὸ τῶν τῆς διανοίας ὀφθαλμῶν ἐστὶν ὁ κύριος· ὡς ἥδη ὅτι τὸ 350
ἐνεργῆσαν ἐν τοῖς προφήταις πνεῦμα ἦν ὁ Χριστός, ὃς καὶ ἐνανθρω-
πήσας φησὶν· αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρεμι, αὐτὸς ὢν πνεῦμα καὶ κύριος
20 καὶ Χριστός. τοῦτον συνέλαβον οἱ διαφθείραντες πρῶτον ἐν ἑαυτοῖς
τῆς θεοσεβείας τὰ σπέρματα. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ προφῆται οὐκ ἄλλον
ἠγούμενοι τὸ πνεῦμα τοῦ προσώπου ἡμῶν, μετὰ τὴν ἡμῶν
σύλληψιν μηκέτι τόπον ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, ὑπὸ τῇ τοῦ Χριστοῦ
σκιά ζησόμεθα, οὐκέτι παρὰ Ἰουδαίους, ἀλλ' ἐν ὅλοις τοῖς ἔθνεσιν,
25 ὅτε ἀρθῆιαι ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀπ' αὐτῶν· διὰ τὸ κατὰ τοῦ
Χριστοῦ τόλμημα ἐδόθη τοῖς ἔθνεσιν. ἰδοὺ γὰρ ζῶσιν ἐν ἡμῖν οἱ
προφῆται, λαλοῦντες περὶ αὐτοῦ καὶ κηρύσσοντες, ἀλλ' οὐκέτι παρ'
ἐκείνοις, τοῖς ἔτι καὶ νῦν αὐτὸν ταῖς ἑαυτῶν διαφθοραῖς περι-
βάλλουσιν, ὀσημέραι βλασφημοῦντες αὐτόν. ὁ δὲ Ἀκύλας ἔφη πνεῦμα
30 μνηκτῆρων ἡμῶν, Σύμμαχος δὲ πνοῇ μνηκτῆρων ἡμῶν. οἱ γὰρ
θεοφιλεῖς διὰ παντὸς τὸν Χριστὸν ἀναπνεύουσι, πρὸ ὀφθαλμῶν αὐ-
τὸν ἔχοντες. ἰστέον δὲ ὅτι ὡσπερ ὁ Χριστὸς πνεῦμα ὢν ἐν τοῖς
προφήταις ἐλάλησεν, οὕτω καὶ ὁ πατήρ· λέγει γὰρ ἐν τῇ πρὸς
Ἑβραίους ὁ Παῦλος. πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαις ὁ θεὸς λα-

1 Vgl. Psal. 102, 5. — 4 Vgl. II Chron. 35, 25. — 11 Vgl. II Kor. 3, 15—17. —
15 II Kor. 3, 18. — 19 Jes. 52, 6. — 25 f. Vgl. Matth. 21, 43. — 34 Hebr. 1, 1, 2.

7 φησί ο | 8 ἐν | ἂν c | συνελήφθη διαφοραῖς ο | 10 μαχέσασθαι cod. Vat. gr.
1153/54 μαχέσασθαι c1o | 11 κάλυμμα ο | 12 ἐπιστρέφη ο | 24 σκιαζόμεθα ο σκια-
ζόμεθα c* χάριτι a. R. c' | 26 ἐδόθη Gh δοθή co | 27 κηρύττοντες ο | 31 τὸν < c.

λήσας ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν νύφει. οὕτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· φησὶ γὰρ ὁ σωτήρ· ἰκαλῶς εἶπεν ἐν Ἡσαΐα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀκοῆ ἀκούσητε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. ἐν δὲ τῇ πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος εἰπὼν τὰ χα-
 5 ρίσματα, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ προφητεία, φησὶν· ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, χορηγοῦν ἐκάστῳ καθὼς βούλεται· του-
 τέστιν ἀσθεντικῶς, οὐ δουλικῶς. λέγοις δ' ἂν πνεῦμα προσώπου Χριστόν, τὸν δωρησάμενον ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας· αὐτῇ γὰρ προφητῶν πρόσσωπον, πνεῦμα δὲ τὸ χάρισμα, σκιά δὲ ὁ νόμος,
 10 ἰσκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. ἔζησαν οὖν ἐν ἡμῖν οἱ προφῆται καὶ ἐν τῇ τοῦ νόμου σκιά. τὸ οὖν χάρισμα τὸ προφητικόν, πρὸς ὃ βλέπει πάσης τῆς προφητείας ἡ ἔκβασις, Χριστός ἐστίν, τουτέστιν ἀπὸ Χριστοῦ. τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. ῥηθελὶ δὲ κἂν ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν
 15 πιστῶν· ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν· οὐ εἴπομεν ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ ζησόμεθα, τουτέστι κατὰ μίμησιν αὐτοῦ. λέγει γὰρ ὁ θεὸς ἀπόστολος· ἰμιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ὁ Χριστοῦ.

Nr. CXVII. Klagel. Jerem. 4, 21.

20 Ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἐξ Ἐδὼμ καὶ Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβ, ὑπερβολὴν αὐτοῖς προαγορεύων κακῶν (τοῦτο γὰρ τὸ μεθυσθήσῃ καὶ ἀποχεῖεις), περὶ ὧν φησὶ καὶ Δαβὶδ· ἰμνήσθητι, κύριε, τῶν
 νύφῶν Ἐδὼμ τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ, τῶν λεγόντων· ἐκκενοῦτε, ἐκκε-
 25 νοῦτε ἕως οὗ ὁ θεμέλιος ἐν αὐτῇ. ἀδελφοὶ γὰρ ὄντες καὶ ἰγε- 351
 25 τονες, τὸ προγονικὸν διεφύλαξαν μίσος. περὶ δὲ Χριστοῦ φήσας, εἰς καιρὸν καὶ ταύτης ἐμνήσθη. τὴν γὰρ Γῆϊνον προσαγορευομένην πορθεῖν ἔμελλεν ὁ Χριστός, οὐράνιον ἐργαζόμενος. ἀπειλητικὸν γὰρ ἡ ἀρετὴ τε καὶ γνώσις πρὸς τοὺς φιληδοῦντας πλάναις καὶ πά-
 30 νεκρῶσαι ταύτης τὸ φρόνημα.

8 Matth. 13, 14 (Jes. 6, 9) vgl. 15, 7 (?). — 5 I Kor. 12, 11. — 10 Hebr. 10, 1.
 — 13 Vgl. Röm. 10, 4. — 15 Act. 17, 28. — 17 I Kor. 11, 1. — 22 Psal. 136, 7.
 — 25 Vgl. Amos 1, 11. — 26 Vgl. Onom. sacra I, 192, 85: Ἰδουμαία . . . ἡ γῆνις.

2 οὕτω καὶ ο | 3 ἀκούσατε ο | 5 πάντα δὲ ταῦτα ο | ἐνεργεῖ] + τὸ ο | 8 πνεῦμα] χάρισμα ο | 9 τὸ] < c | 11 καὶ] < ο | 14 κἂν Blass Koetschau vgl. S. 278, 11 καὶ clo | 17 ἀπόστολος] < ο | 21 προσαγορεύων c | 21/22 μεθυσθήσῃ καὶ ἀποχεῖεις ο | 22 καὶ?] + ὁ ο | 23 ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε Vat. gr. 1153/54 ἐκκενοῦται ἐκκενοῦται co | 24 οὐ] < c | 25 Χριστοῦ δὲ ο | 27 ἔμελλεν ο | 28 φιληδοῦντας c | πλάνη ο | πάθεισιν] μίθεισιν c.

Nr. CXVIII. Klagel. Jerem. 4, 22.

Ἰκανὴν ἐξέτισας δικην, ἐν ἣ Ἐδὼμ διαδέξεται. τὸ δὲ οὐ προσ-
 θήσει τοῦ ἀποικίσαι σε ἢ πρὸς τὴν ἀνάκλησίν φησιν (οὐ γὰρ
 ἐπιμενεῖς τῇ αἰχμαλωσίᾳ τὸ τέλειον μέτρον πληρώσασα· μείοι γὰρ
 5 τὴν δικην ὁ θεός, οὐ προστίθωσι), ἤγουν εἰ πρὸς δευτέραν ὡς μὴ
 γενησομένην ἄλοσις εἰρηται, πῶς ἢ μετ' ἐλείνην ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγέ-
 νετο; μήποτε τοῖσιν περὶ τῆς ἐσχάτης ὁ λόγος τῆς γεγονυίας διὰ
 Χριστόν, μεθ' ἣν οὐ γέγονεν ἕτερα. καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται
 μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν τὴν ἀνομίαν ἀπολιπών· μεθ' ὃ λοι-
 10 πὸν ἢ συντέλεια, καὶ τῶν γῆινων ἢ κόλασις, ἐκδεχομένης τῆς κρίσεως.
 ῥηθεῖη δ' ἂν καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ὁ λόγος, ἥτις ἐστὶ θυγάτηρ
 τῆς πάλαι συναγωγῆς (ἁμταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα τοῦ θεοῦ,
 ἐξέλειπε δὲ ταύτης ἢ ἀνομία διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος), ἣν οὐ-
 15 κέτι τοῖς ἐχθροῖς παραδίδωσιν ὁ φήσας· ἠὲ κατοικήσω, ὅτι ἤρε-
 τισάμην αὐτήν· καὶ τὸ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας
 ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ὅτε καὶ τὴν ἀσέβειαν ἐστηλίτευσε
 τῶν φρονούντων τὰ γῆινα.

8 Vgl. Röm. 11, 25. 26. — 12 Röm. 11, 29. — 14 Psal. 131, 14. — 15 Matth.
 28, 20.

2 ἐξέτισας ο' ο' ἐξαίτησις c* w. e. sch. | προσθήκη c | 4 ἐπιμένεις ο | 5 ἢ γοῦν
 ἢ πρὸς ο | 7 γεγονυίας] γενναμένης ο | 9 ἀπολιπών c' ἀπολειπών c* ο | 18 ἐξέλειπε ο.

Das Fragment aus der Oktateuchkatene.

Ωριγένους εἰς το αὐτὸ ἐκ τῶν εἰς τοὺς Θρήνους.

Τις γὰρ τὸ δίκαιον οὐ δικαίως διώκει; διαλαβόντες δὲ ἔκεινο, 325
εὐχερῶς καὶ ἐπὶ τοῦτο μετελευσόμεθα, ὅτι ἔστι δικαίως τὸ ἄδικον
5 διώκειν. ἐξήγησις μὲν τοῦ δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν αὕτη, ἐπὶ
καὶ τὸ πραττόμενον καθήκον ἢ, καὶ ὕγει διαθέσει ἐνεργῆται· ὡς
εἰ τις σωφροσύνην δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ δι' αὐτὴν κατορθώσει, καθάπερ
Ἰωσήφ ἀναγράφεται πεποιημένοι. τοῦ δὲ ἀδίκως τὸ δίκαιον διώκειν
ἢ σαφήνεία ἐστι τοιαύτη, ἐπὶ τὸ καθήκον μὲν τις ἐπιτελεῖ, προ-
10 θέσει δὲ μοχθηρῶ, ὡς εἰ τις δόξαν τὴν παρ' ἀνθρώποις θηρώμενος
κοινωνῆσαι τῶν ὑπαρχόντων πένησιν, ὅπερ ἀπαγορεύων ὁ σωτὴρ
φησιν· ἐὰν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίζης ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ
οἱ ὑποκριταὶ ποιῶσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ὄρῳμαις, ὅπως
δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ δικαίως τὸ ἄδικον ποιεῖν
15 νοηθεῖται ἂν, ὅταν προθέσει τὰ κρείττονα ποιεῖν τις προελόμενος παρ'
ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ πράττει τὰ χείρονα· ὁποῖός ποτε γέγονε Παῦλος
προδιδούς τὰς ἐκκλησίας κατὰ ζῆλον θεοσεβείας. ἀδίκως δὲ τὸ ἄδι-
κον, ὅταν καὶ τὸ πραττόμενον ἄδικον ἢ καὶ ἢ προαίρεσις κακο-
ποιητικῆ·

8 Vgl. Deut. 16, 20. — 12 Matth. 6, 2. — 17 Vgl. Act. 8, 3.

2 Überschrift z. B. im cod. Ven. Marc. gr. 534 saec. XI fol. 221^v u. im Coisl. VI (Montfaucon Bibl. Coisl. p. 42). In der Oktateuchkatene wird das Fragment zu Deut. 16, 20 angeführt. Es ist zufällig dieselbe Stelle, auf welche auch Maximus Confessor zum 8. Brief des Dionysius Areopagita (ed. Cord. II, 316 D MPG 4, 549 B) anspricht, vgl. Einleitung | 10 παρὰ ἀνθρώπων Ru | 11 κοινωνῆσαι Blass Koetschau vgl. Z. 7 κοινωνῆσει Ni | ὅπερ] ἄπερ Ru | 17 παραδιδούς Blass doch vgl. S. 14, 30 | εὐσεβείας Ni.

ORIGENES' ERKLÄRUNG
DER
SAMUEL- UND KÖNIGSBÜCHER

---

1. DIE GRIECHISCH ERHALTENE HOMILIE ÜBER I SAM. 28, 3—25
2. DIE FRAGMENTE AUS DER KATENE ZU DEN SAMUEL- UND KÖNIGSBÜCHERN
3. DAS FRAGMENT AUS DER CANTICAKATENE

Die griechisch erhaltene Homilie über I Sam. 28, 3—25.

M = cod. Monac. gr. 331 saec. X.

1*

Ἐπιγράμματα εἰς τὴν τῶν Βασιλειῶν α'.

II, 490

1. Τὰ ἀναγνωσθέντα πλείονά ἐστιν, καὶ ἐπεὶ χρὴ ἐπιτεμνόμενον
 5 εἶπειν, δ' εἰδὼν περικοπαί. ἀνεγνώσθη τὰ ἐξῆς τῶν περὶ Νάβαλ τὸν
 Καρμήλιον. εἶτα μετὰ τοῦτο ἡ ἱστορία ἢ περὶ τοῦ κεκρύφθαι τὸν
 Δαβὶδ παρὰ τοῖς Ζιφαλοῖς καὶ διαβεβλήσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτῶν, ἐλη-
 λυθέναι δὲ τὸν Σαοὺλ βουλόμενον λαβεῖν τὸν Δαβὶδ καὶ ἐληλυθότα
 10 ἐπιτηρῆσαι καιρὸν, ἐπεληλυθέναι τε τῷ Σαοὺλ τὸν Δαβὶδ καὶ εἰλη-
 φέναι, κοιμωμένου αὐτοῦ καὶ τῶν φρουρούντων αὐτόν, τὸ δόρυ
 καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος· καὶ μετὰ τοῦτο ἔλεγχον προσενηνοχέει
 τοῖς πεπιστευμένοις μὲν φυλάττειν αὐτόν, ἀποκοιμηθεῖσιν δέ. εἶτα
 [τὰ] ἐξῆς ἡ ἱστορία ἦν ἡ τρίτη, ὅτι κατέφυγε ἑπρὸς ᾠχρὸν (ἄγχοις υἰὸν)
 Ἀμμάχ βασιλεὺς Γεθ· ὁ Δαβὶδ, καὶ ὅσην εὖρε χάριν παρ' αὐτῷ μετὰ
 15 τὰ πολλὰ ἀνδραγαθήματα ὁ Δαβὶδ, πρὸς ὃν ἄρχισματοφυλάκα
 θήσομαι σε φησὶν. ἐξῆς τούτοις ἦν ἡ ἱστορία ἢ διαβόητος ἢ περὶ
 τῆς ἐγγαστριμύθου καὶ περὶ τοῦ Σαμουήλ, ὅτι ἔδοξεν ἀνενηνοχέει
 ἢ ἐγγαστριμύθος τὸν Σαμουήλ καὶ ὁ Σαμουήλ προφητεύει τῷ Σαοὺλ.
 τεσσάρων οὐσῶν περικοπῶν, ὧν ἐκάστη πράγματα οὐκ ὀλίγα ἔχει,
 20 ἀλλὰ καὶ τοὺς δυναμένους ἐξετάζειν δυνάμενα ἀσχολῆσαι ὥρας οὐ
 μίας συνάξεως ἀλλὰ καὶ πλείονων, ὅτιποτε βούλεται ὁ ἐπίσκοπος
 προτεινάτω τῶν τεσσάρων, ἵνα περὶ τοῦτο ἀσχοληθῶμεν. τὰ περὶ
 τῆς ἐγγαστριμύθου, φησὶν, ἐξεταζέσθω.

2. Ἐνταῦθα μὲν ἱστορία οὐχ ἄπτονται ἡμῶν, ἔνταυθα δὲ ἀναγκαῖαι
 25 πρὸς τὴν ἐπιγράμματα ἡμῶν οὕτω δ' εἶπον ἱστορία, ἐπεὶ οὐδέπω φθά-

5 Vgl. I Sam. 25, 1—44. — 6 ff. Vgl. I Sam. 26, 1—25. — 10 Vgl. I Sam.
 26, 12. — 18 Vgl. I Sam. 27, 2. — 15 I Sam. 28, 2. — 17 ff. Vgl. I Sam. 28, 3—25.
 — 24 Vgl. in I Kor. 3, 15 (Cat. Cram. V, 58, 4. 5): τοῦτο τὸ λεχθησόμενον ἐνός
 ἐκάστου ἡμῶν ἀπτεται.

5 δ' εἰδὼν περικοπαί Blass (Z. 19. 22) εἰδὼν περικοπαί M | 10 αὐτόν Al
 αὐτῶν M | 11 τοῦτο Blass τούτου M | 18/14 ἄγχοις υἰὸν Ἀμμάχ nach LXX
 αρχ' [sic] M | 18 προφητεύειν Hu | 20 τοὺς δυναμένους Blass τοῖς δυναμένους M |
 22 προτεινάτω Al προτινάτω M.

νομεν ἐπὶ τὰ τῆς ἀναγωγῆς, παντὶ τῷ || εἰδότι ἀνάγειν ἢ ἀκούειν Π, ἀναγομένων χρήσιμα. (τῶν οὖν τῆς ἱστορίας τινὰ μὲν χρήσιμα) πᾶσιν, τινὰ δὲ οὐ πᾶσιν. οἶον, ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἡ ἱστορία ἢ περὶ τοῦ Ἀὼτ καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ εἰ μὲν τι κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ἔχει χρήσιμον, θεὸς οἶδεν καὶ ᾧ ἂν χαρίσῃται τοὺς λόγους ἐκείνους ἐξετάσειν· εἰ δὲ κατὰ τὴν ἱστορίαν, ζητήσῃς ἂν· τί γὰρ ὄφελός μοι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς περὶ τοῦ Ἀὼτ καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ; ὁμοίως τί ὄφελός μοι ἀπλῶς λεχθεῖσα ἡ ἱστορία τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Θάμαρ καὶ τῶν κατ' αὐτήν; ἐπεὶ μέντοιγε ἡ ἱστορία ἢ περὶ 174^v τὸν Σαούλ καὶ τὴν | ἐγγαστριμυθον πάντων ἀπίεται, ἀναγκαῖα ἀληθία κατὰ τὸν λόγον. τίς γὰρ ἀπαλλαγὴς τούτου τοῦ βλου θέλει εἶναι ὑπὸ ἔξουσιαν δαιμονίου, ἵνα ἐγγαστριμυθος ἀναγάγῃ οὐ τὸν τυχόντα τῶν πεπιστευκότων, ἀλλὰ Σαμονὴλ τὸν προφήτην; περὶ οὐ φησὶν ὁ θεὸς διὰ τοῦ Ἰερεμίου· οὐδ' ἂν Μωσῆς καὶ Σαμονὴλ 15 πρὸ προσώπου μου, οὐδὲ τούτων εἰσακούσομαι, περὶ οὐ φησὶν ἐν ὕμνοις ὁ προφήτης· Μωσῆς καὶ Ἀαρῶν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ Σαμονὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν αὐτῶν, ἐν στόφῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς, καὶ ἀλλαχοῦ· ἔαν στῆ Μωσῆς καὶ Σαμονὴλ καὶ προσεύξωνται· καὶ τὰ ἐξῆς. ἄρ' οὖν, εἰ ὁ τηλικούτος ὑπὸ τὴν γῆν (ἦν) καὶ ἀνῆγαγεν αὐτὸν ἢ ἐγγαστριμυθος, ἐξουσίαν ἔχει δαιμόνιον ψυχῆς προφητικῆς; τί εἴπωμεν; γέγραπται ταῦτα· ἀληθῆ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν ἀληθῆ; τὸ μὲν μὴ εἶναι ἀληθῆ λέγειν εἰς ἀπιστίαν προτρέπει (χωρήσει ἐπὶ κεφαλὰς τῶν λεγόντων), τὸ δὲ εἶναι ἀληθῆ ζητήσῃν καὶ 25 ἐπακόρησιν ἡμῖν παρέχει.

3. Καὶ μὴν γοῦν ἴσμεν τινὰς τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν ἀντιβλέψαντας τῇ γραφῇ καὶ λέγοντας· οὐ πιστεύω τῇ ἐγγαστριμύθῳ.

7 Vgl. Gen. 19, 30—38. — 9 Vgl. Gen. 38, 1—30. — 10 Vgl. Eustath. S. 51, 19. — 11 ff. Vgl. Pseudohippolyt (Hippol. I, 2, 123 Z. 1—4): Ζητεῖται εἰ ἀνῆλθε Σαμονὴλ διὰ τῆς ἐγγαστριμύθου ἢ οὐ. καὶ εἰ μὲν δῶμεν ὅτι ἀνῆλθεν, τὰ ψευδῆ συνιστῶμεν· πῶς γὰρ ἠδύνατο δαίμων ψυχῆν, οὐ λέγω δικαίον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ τυχόντος, τὴν ἀπελθοῦσαν, ἣν οὐκ ἔδει ποῖ διάγει, καλέσαι; Vgl. Theodoret MPG 80, 589 ff. — 14 Vgl. Jerem. 15, 1. — 16 Psal. 98, 6. 7. — 19 Vgl. Ezech. 14, 14??

6 Ζητήσῃς ἂν A1 ζητήσεσαν M | 7 ὄφελός Cr ὄφελός M | 10 ἀναγκαῖα] ἀναγκαίως ? | 14. 16 μωσῆς M | 19 προσεύξωνται A1 προσεύξονται M | 20—22 ἄρ'—εἴπωμεν] Eustath. S. 51, 24—26 | 20 εἰ] < Eustath. | ἦν Eustath. | 22 εἴπωμεν Ga εἴπωμεν M | 22—25 γέγραπται—παρέχει] Eustath. S. 52, 1—5 (vgl. 15—19) | 22 γέγραπται] ἐγγέγραπται Eustath. S. 52, 1 | ταῦτα] + ἢ οὐ γέγραπται; Eustath. S. 52, 15 | ἀληθῆ] + ταῦτα Eustath. S. 52, 17 | 26—S. 285, 1 καὶ—ψεύδεται] Eustath. S. 52, 7—10 | 26 γοῦν] < Eustath.

λέγει ἡ ἐγγαστριμυθος ἐωρακέναι τὸν Σαμουὴλ, ψεύδεται. Σαμουὴλ οὐκ ἀνήχθη, Σαμουὴλ οὐ λαλεῖ. ἀλλ' ὥσπερ εἰσὶ τινες ψευδοπροφηταὶ λέγοντες· ἰτάδε λέγει κύριος· καὶ κύριος οὐκ ἐλάλησεν, οὕτως καὶ τὸ δαιμόνιον τοῦτο ψεύδεται, ἐπαγγελλόμενον ἀνάγειν τὸν ὑπὸ
 5 τοῦ Σαοὺλ προστασώμενον. ἵτινα γὰρ ἀναγάγω; φησὶν· Ἰσαμουὴλ ἀνάγαγέ μοι. (καὶ) ταῦτα λέγεται ὑπὸ τῶν φασκόντων τὴν ἱστορίαν ταύτην μὴ εἶναι ἀληθῆ· Σαμουὴλ ἐν ἄδου; Σαμουὴλ ὑπὸ ἐγγαστριμυθοῦ ἀνάγεται ὁ ἐξαιρετός τῶν προφητῶν, ὁ ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀνακείμενος τῷ θεῷ, ὁ πρὸ γενέσεως ἐν τῷ ἱερῷ λεγόμενος ἔσεσθαι,
 10 ὁ ἅμα τῷ ἀπογαλακτισθῆναι ἐνδυσάμενος ἐφουδὸν καὶ περιβεβλημένος διπλοῖδα καὶ ἱερεὺς γινόμενος τοῦ κυρίου, ᾧ παιδίῳ ἔτι ὄντι ἐχημάτισεν ὁ κύριος λαλῶν; Σαμουὴλ ἐν ἄδου; Σαμουὴλ ἐν τοῖς καταχθονίοις ὁ διαδεξάμενος Ἰλλὶ διὰ τὰ τῶν τέκνων ἀμαρτήματα καὶ
 5^τ παρανομήματα καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς προνοίας; Σαμουὴλ ἐν ἄδου, |
 15 οὐ ὁ θεὸς ἐπήκουσεν ἐν καιρῷ θερισμοῦ πυρῶν, καὶ ἕτερον ἔδωκεν ἔλθειν ἀπ' οὐρανοῦ; Σαμουὴλ ἐν ἄδου ὁ τοιαῦτα παρησιασάμενος, εἰ ἐπιθύμημά || τινος ἔλαβεν; οὐκ ἔλαβεν τὸν μόσχον, οὐκ ἔλαβεν τὸν βοῦν, ἔκριεν καὶ κατεδίκασεν τὸν λαὸν μένων πένης· οὐδέποτε ἐπε- Π, 492
 θύμησεν λαβεῖν τι ἀπὸ τηλικούτου λαοῦ καὶ τοσοῦτου. Σαμουὴλ
 20 ἵνα τί ἐν ἄδου; ὁρᾶτε τί ἀκολουθεῖ τῷ Σαμουὴλ ἐν ἄδου; Σαμουὴλ ἐν ἄδου; διὰ τί οὐχὶ καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν ἄδου; Σαμουὴλ ἐν ἄδου; διὰ τί οὐχὶ καὶ Μωσῆς ὁ συνεξευγμένος τῷ Σαμουὴλ κατὰ τὸ εἰρημένον· οὐδὲ ἐὰν στῆ Μωσῆς καὶ Σαμουὴλ, οὐδὲ ἐκείνων εἰσακούσομαι; Σαμουὴλ ἐν ἄδου; ἵνα τί μὴ καὶ Ἰερεμίας ἐν
 25 ἄδου, πρὸς ὃν εἴρηται· ἰπρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλῇ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν ἐκ μήτρας ἡγλακά σε; ἐν ἄδου καὶ Ἡσαίας, ἐν ἄδου καὶ Ἰερεμίας, ἐν ἄδου πάντες οἱ προφῆται, ἐν ἄδου.
 4. Ταῦτα μὲν ἔρει ὁ μὴ βουλόμενος ἀγῶνα παραδέξασθαι, ὅτι Σαμουὴλ ἔστιν ὄντως ὁ ἀναχθεὶς· ἐπεὶ δὲ δεῖ εὐγνώμονα εἶναι ἐν
 30 τῷ ἀκούειν τῶν γραφῶν, πιθανῶς καταβομβήσαντος ἡμῶν τοῦ λόγου καὶ ἀληθῶς δυναμένου ταραῖσαι καὶ κινήσαι ἡμᾶς, ἴδωμεν πότερόν ποτε νενόηται ἢ γραφῇ τῷ τοῦτο μὴ παραδεξαμένῳ, ἢ ἀπὸ ἐνδόξων μὲν ἐπιχειρεῖ, ἐναντία δὲ λέγει τοῖς γεγραμμένοις. τίνα γὰρ ἔστιν

3 Vgl. Jerem. 2, 2 23, 17 u. 6. — 8/9 Vgl. I Sam. 1, 11. — 10f. Vgl. I Sam. 1, 23 2, 18. — 11f. Vgl. I Sam. 3, 4, 7 usw. — 13ff. Vgl. I Sam. 3, 19—21. — 15f. Vgl. I Sam. 12, 17. — 16ff. Vgl. I Sam. 12, 3. — 23 Vgl. Jerem. 15, 1. — 25 Jerem. 1, 5.

1 ἐωρακέναι Eustath. εωρακέναι M | 10 τῷ Cr τὸ M | 13 ἡλλ M | 20 ὁρᾶτε τ[ ] vgl. S. 287, 12 ὁρᾶται; τίς Al | 24. 27 ἰηρεμίας M | 27 ἐν ἄδου] < Cr + οἱ πατριάρχαι? vgl. S. 294, 1 | 29 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ M | 30 καταβομβήσαντος ἡμῶν nach Ja vgl. S. 286, 12 καταπομπήσαντος ἡμᾶς M.

τὰ γεγραμμένα; καὶ εἶπεν ἡ γυνή· τίνα ἀναγάω σοι;· τίνος πρόσω-
 πόν ἐστιν τὸ λέγον· εἶπεν ἡ γυνή;· ἀρα τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου
 πνεύματος, ἐξ οὗ πεπίστευται ἀναγεγράφθαι ἡ γραφή, ἢ πρόσωπον
 ἄλλου τινός; τὸ γὰρ διηγηματικὸν πρόσωπον πανταχοῦ (ὡς Ἰσασιν
 5 καὶ οἱ περὶ παντοδαποὺς γενόμενοι λόγους) ἐστὶ πρόσωπον τοῦ
 συγγραφέως· συγγραφεὺς δ' ἐπὶ τούτων τῶν λόγων πεπίστευται
 εἶναι οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ συγγραφεὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ
 κινήσαν τοὺς ἀνθρώπους. οὐκοῦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει· καὶ
 εἶπεν ἡ γυνή· τί(να) ἀναγάω σοι; καὶ εἶπεν· Σαμουὴλ ἀνάγαγέ
 10 μοι. τίς λέγει· καὶ εἶδεν ἡ γυνή τὸν Σαμουὴλ, καὶ ἐβόησεν ἡ
 γυνή φωνῇ μεγάλη λέγουσα;· ἐροῦμεν πρὸς ἐκείνον τὸν τοσαῦτα
 ἡμῶν καταβομβήσαντα καὶ μυρία εἰρηκότα ὡς ἀρα Σαμουὴλ οὐκ
 175^v ἦν | ἐν ἄδου· εἶδεν ἡ γυνή τὸν Σαμουὴλ, ἡ διηγηματικὴ φωνὴ
 τοῦτο ἐφησεν, καὶ ἐβόησεν ἡ γυνή φωνῇ μεγάλη καὶ εἶπεν πρὸς
 15 Σαοὺλ· ἵνα τί παρελογίσω με; καὶ σὺ εἰ Σαοὺλ. καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ
 βασιλεὺς· τί γὰρ ἐστίν; μὴ φοβοῦ· τί ἑώρακας; καὶ εἶπεν ἡ γυνή
 πρὸς τὸν Σαοὺλ· θεοὺς εἶδον ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. καὶ εἶπεν
 αὐτῇ· τί τὸ εἶδος αὐτοῖς; καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνὴρ πρεσβύτερος ἀνα-
 βαίνων, καὶ αὐτὸς περιβεβλημένος διπλοῖδα κροῦδι. λέγει αὐτὴν
 20 ἑώρακέναι καὶ τὸ ἱμάτιον τὸ ἱερατικόν. οἶδα δὲ ὅτι (ὁ ἐκ τοῦ) ἐναντίου
 [ἐκ τοῦ] λόγου λέγει· οὐ θανάμα· αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται
 εἰς ἄγγελον φωτός. οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετα-
 σχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης. ἀλλὰ τί ἐστὶν ὅπερ εἶδεν
 ἡ γυνή;· τὸν Σαμουὴλ. καὶ διὰ τί οὐκ εἴρηται· εἶδεν ἡ γυνή δαι-
 25 μόνιον, ὃ προσεποιεῖτο εἶναι Σαμουὴλ; ἀλλὰ γέγραπται ὅτι ἐγνώ
 Σαοὺλ ὅτι Σαμουὴλ ἐστίν. (εἰ μὴ ἦν Σαμουὴλ, εἶδε γεγράφθαι· καὶ
 ἐνόμιζεν Σαοὺλ εἶναι αὐτὸν Σαμουὴλ· νῦν δὲ γέγραπται· ἐγνώ
 Σαοὺλ, οὐδεὶς δὲ ἐγνώ τὸ μὴ ὄν· ἐγνώ· οὖν Σαοὺλ ὅτι Σαμουὴλ
 ἐστίν)· καὶ ἔπεσεν || ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ προσεκύνησεν. II,
 30 εἶτα πάλιν τὸ πρόσωπον τῆς γραφῆς· καὶ εἶπεν Σαμουὴλ πρὸς

2 ff. Vgl. Eustath. S. 25, 25f. 27, 24ff. 69, 16f. — 4 Vgl. z. B. Sel. in Gen. 41, 1 (Lo 8, 88): τὸ μὲν διηγηματικὸν τῆς γραφῆς πρόσωπον κτλ. — 7 f. Vgl. II Pet. 1, 21. — 21 II Kor. 11, 14. 15. — 26 ff. Vgl. Pseudohipp. l. c. Z. 10: πῶς, φησί, ἐπιγνοὺς Σαοὺλ προσεκύνησεν; — 30 ff. Vgl. Greg. Nyssa. de Pyth. MPG 45, 112 C: Εἰ δὲ λέγει ἡ Γραφή ὅτι καὶ εἶπεν ὁ Σαμουὴλ, μὴ ταρασσέτω τὸν ἐπιστήμονα ὁ τοιοῦτος λόγος· ἀλλὰ προσκείσθαι νομιζέτω ὅτι ὁ νομισθεὶς εἶναι Σαμουὴλ.

9 τίνα Hu | 16 τί γὰρ ἐστίν < LXX | 16. 20 ἑώρακας usw. Al ἐώρακας usw. M | 20f. ὁ ἐκ τοῦ ἐναντίου λόγον Blass vgl. S. 287, 12 | 21 ff. Vgl. Eustath. S. 28, 20ff. | 23 εἶδεν Al ἴδεν M | 24—26 καὶ—ἐστίν] Eustath. S. 29, 3—5 30, 23—25 | 24 ἴδεν Eustath. 29, 3 30, 24 | 26—29 εἰ—ἐστίν nach Eustath. S. 29, 6—9 (vgl. 32, 8—10. 16. 17. 24).

Σαούλ· ἵνα τί παρώργισάς με τοῦ ἀναγαγεῖν με;· εἶπεν· (φησὶν ἡ γραφή ἢ δεῖ πιστεῦναι) εἶπεν Σαμουήλ· ἵνα τί παρώργισάς με τοῦ ἀναγαγεῖν με;· εἶτα πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται Σαούλ· ἰσφόδρα οἱ ἀλλόφυλοι πολεμοῦσιν ἐν ἐμοί, καὶ ὁ θεὸς ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ καὶ οὐκ ἀπεκρίθη μοι ἔτι, καί γε ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν καὶ ἐν τοῖς ἐνυπνίοις ἐκάλεσα τοῦ δηλώσαι μοι τί ποιήσω· πάλιν ἡ γραφή οὐκ ἄλλως εἶπεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς Σαμουήλ ἔφη· καὶ ἵνα τί ἐπηρώτησάς με; καὶ κύριος ἀπέστη ἀπὸ σοῦ· ἀληθεύει ἢ ψεύδεται ταῦτα λέγων· κύριος ἀπέστη ἀπὸ σοῦ καὶ ἐγενήθη κατὰ σοῦ καὶ ἐποίησεν ἄλλον αὐτῷ, ὃν τρόπον ἐλάλησεν ἐν χειρὶ μου, καὶ διαρρήξει τὴν βασιλείαν ἐκ χειρὸς σου, καὶ δαιμόνιον προφητεύει περὶ βασιλείας Ἰσραηλιτικῆς; τί φησὶν ὁ ἐναντιος λόγος; ὁρᾶτε ὅσος ἀγὼν ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, χρεῖαν ἔχων καὶ ἀκροατῶν δυναμένων ἀγίων ἀκούειν λόγων, μεγάλων καὶ ἀπορρήτων τῶν περὶ τῆς ἐξόδου, ἔτι ἐπαπορουμένων τε τῶν προτέρων 15 οὐδὲ τῶν δευτέρων σαφῶν ὄντων, 5. ἀλλ' ὁ λόγος ἔτι ἐξετάζεται.

Λέγω δὲ ὅτι ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἐξέτασις ἡ περὶ αὐτῆς. ἵνα ἴδωμεν τί ἡμᾶς ἔχει μετὰ τὴν ἐξοδον. ἠλεάληκεν 76^r ἐν χειρὶ μου, καὶ διαρρήξει κύριος τὴν | βασιλείαν ἐκ χειρὸς σου καὶ δώσει αὐτὴν τῷ πλησίον σου τῷ Δαβίδ· δαιμόνιον δὲ οὐ δύναται εἰδέναι τὴν βασιλείαν Δαβὶδ τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου χειροτονηθεῖσαν. καθότι οὐκ ἤκουσας τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου, οὐκ ἐποίησας ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ ἐν Ἀμαλήκ· ταῦτα οὐκ ἔστι ῥήματα θεοῦ; οὐκ ἔστιν ἀληθῆ; ἀληθῶς γὰρ οὐκ ἐποίησεν τὸ θέλημα κυρίου Σαούλ, ἀλλὰ περιεποι(ήσατο) τὸν βασιλέα Ἀμαλήκ ζῶνται, 25 ἐφ' ᾧ καὶ πρὸ τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξόδου ὠνειδίσει Σαμουήλ τῷ Σαούλ· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐποίησέν σοι κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ· καὶ δώσει κύριος καί γε τὸν Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ἀλλοφύλων· περὶ ὅλου λαοῦ θεοῦ δύναται δαιμόνιον προφητεῦσαι ὅτι κύριος μέλλει παραδιδόναι τὸν Ἰσραὴλ; καί γε τὴν παρεμ- 30 βολὴν Ἰσραὴλ παραδώσει κύριος αὐτὴν ἐν χειρὶ ἀλλοφύλων. τάχυνον δὲ Σαούλ· αὔριον καὶ σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου μετ' ἐμοῦ· καὶ τοῦτο δύναται εἰδέναι δαιμόνιον, (περὶ) βασιλέα χειροτονηθέντα μετὰ χρίσματος

24 I Sam. 15, 9. — 25 Vgl. I Sam. 15, 26. — 81ff. Vgl. Pseudohipp. l. c. Z. 14f.: «πῶς οὖν προεῖπεν, φησὶν, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν τῷ Σαούλ καὶ τῷ Ἰωνάθαν ἐν ταύτῳ κακά;» (hier ist die Frage zu Ende!)

2 ἢ δεῖ] ἤδη M ἔδει Ru | 3 σφόδρα] 1. (θλίβομαι) σφόδρα· ? vgl. LXX u. Eustath. S. 42, 18 | 7 ἐπηρώτησας Blass ἐπερώτησας M | 9 αὐτῷ Cr αὐτῷ M | 11 δαιμόνιον—Ἰσραηλιτικῆς] Eustath. S. 62, 7 | 19/20 δαιμόνιον—χειροτονηθεῖσαν] Eustath. S. 62, 14—16 | 20 τοῦ] < Eustath. | 22 ἐποίησας nach LXX ἐποίησέ M | 24 περιεποιήσατο nach LXX περιεπει M | 82 περὶ Koetschau τὰ κατὰ ? Blass.

προφητικῶν, ὅτι αὐριον ἐμελλεν ἐξελεύσεσθαι ὁ Σαουλ τὸν βλον καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ; αὐριον σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου μετ' ἐμοῦ.

6. Ταῦτα μὲν οὖν (δηλοῖ) ὅτι οὐκ ἔστιν ψευδῆ τὰ ἀναγεγραμμένα καὶ ὅτι Σαμουὴλ ἔστιν ὁ ἀναβεβηκώς· τί οὖν ποιεῖ ἐγγαστρι-
 5 μυθος ἐνθάδε; τί ποιεῖ ἐγγαστριμυθος περὶ τὴν ἀναγωγὴν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου; ἐκεῖνος ἐφυγεν ὁ τὸν πρῶτον λόγον εἰπὼν (ἵνα [γὰρ] μὴ ἄγωνα ἔχειν δοκῆ κατὰ τὸσαῦτα ἄλλα τὰ κατὰ τὸν τόπον ζητούμενα) καὶ λέγει· οὐκ ἔστι Σαμουὴλ, || ψεύδεται τὸ δαιμόνιον, ἐπεὶ οὐ Π.,
 δύναται ψεύδεσθαι ἢ γραφῆ. τὰ δὲ ῥήματα τῆς γραφῆς [ἔστιν] οὐκ
 10 ἔστιν ἐκ προσώπου τοῦ δαιμονίου [αὐτοῦ], ἀλλ' ἐκ προσώπου αὐτῆς·
 «καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ τὸν Σαμουὴλ,» εἶπεν Σαουλ· . . . . .
 . . . . . τὰ λελαλημένα ἀπὸ τοῦ Σαμουὴλ. πῶς οὖν λυόμενα
 τὰ τῆς ἐγγαστριμύθου φανείται τὰ κατὰ τὸν τόπον; πυνθάνομαι
 τοῦ προσηκόντος τὰ πρότερα (Σαμουὴλ ἐν ἄδου; καὶ τὰ ἐξῆς) καὶ
 15 ἀποκρινάσθω πρὸς τὸ ἐπηρωτημένον· τίς μελῶν, Σαμουὴλ ἢ Ἰησοῦς
 ὁ Χριστός; τίς μελῶν, οἱ προφήται ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; τίς μελῶν,
 Ἀβραάμ ἢ Ἰησοῦς ὁ Χριστός; ἐνθάδε μὲν οὐ τολμήσει τις τῶν ἀπαξ
 φθασάντων τὸν κύριον εἶδέναι Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὑπὸ τῶν προ-
 176ν φητῶν προκηρυχθέντα [εἶναι] εἰπεῖν ὅτι μελῶν οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός
 τῶν προφητῶν. ὅταν οὖν ὁμολογήσῃς ὅτι Ἰησοῦς Χριστός | μελῶν
 ἐστίν, Χριστός ἐν ἄδου, ἢ οὐ γέγονεν ἐκεῖ; οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τὸ
 εἰρημένον ἐν Ψαλμοῖς, ἐρμηνευθὲν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν ταῖς
 Πράξεσιν αὐτῶν περὶ τοῦ τὸν σοτήρα εἰς ἄδου καταβεβηκέναι; γέ-
 γραπται ὅτι ἐπ' αὐτὸν φέρεται τὸ ἐν πεντεκαιδεκάτῳ Ψαλμῶ· ὅτι
 25 οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν
 σου ἰδεῖν διαφθοράν. εἶτα Ἰησοῦς μὲν Χριστός ἐν ἄδου, φοβῆ δὲ
 εἶπεν ὅτι ναὶ καὶ ἐκεῖ προφητεῦσαι καταβαίνει καὶ ἐρχεσθαι πρὸς

22 Vgl. Act. 2, 27. 31. — 24 Psal. 15, 10.

§ δηλοῖ Hu | 4—6 τί—δικαίου] Eustath. S. 69, 1—3 | 5 τί] + οὖν Eustath. 6 γὰρ streicht Hu | 9/10 ἔστιν u. αὐτοῦ streicht Blass | 11 εἶδεν Al ἴδεν M | dass die Unklarheit der ganzen Stelle Folge einer Auslassung ist, scheint klar; ob hierher Eustath. S. 69, 9—15 gehört: οἶμαι δὲ ὅτι καὶ μετέπειτα διελεγχόμενος ὑπὸ τῶν ὀρθότατα φρονούντων ἀεὶ δευτέρω πάλιν ἀπολογούμενος ἐξηγήσει, τετηρησθαι μὲν ἔφη τὸν τῆς ἐγγαστριμύθου τόπον· εἶτα λέγει· «καὶ ὅτι μὲν ἡ ἐγγαστριμύθος τινὰ ἀνήγαγε γέγραπται, καὶ ὅτι Σαουλ εἶπε τῷ Σαμουὴλ ἀναγέγραπται· φλυαρία δὲ πολλῆ τοιαῦτα συχνά τινὰ ταυτολογήσας ἐπιφέρει πάλιν· «οὐκ εἴρηκε δὲ φησὶν «εἰ ἐκουσίως ἀναβέβηκεν· οὐ γὰρ ἔχεις· ἔφη «κεῖνον εἰ ἀνήγαγεν αὐτὸν ἡ ἐγγαστριμύθος· ἐπεὶ ἐλεγξάτω μέ τις ἀναγνοὺς τὴν γραφὴν» κτλ., oder ob damit eine zweite Homilie gemeint ist (Allatius), ist unsicher | 12 ἀπὸ] ὑπὸ Hu | 19 εἶναι streicht Blass | 27 εἰς Koetschau ἐν M vgl. S. 289, 2.

- τὰς ψυχὰς τὰς ἐτέρας; εἶτα μετὰ τοῦτο ἐὰν ἀποκριθῆται ὅτι Χριστὸς εἰς ᾄδου καταβέβηκεν, ἐρῶ· Χριστὸς εἰς ᾄδου καταβέβηκεν τί ποιήσων; νικῆσων ἢ νικηθησόμενος ὑπὸ τοῦ θανάτου; καὶ κατελήλυθεν εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα οὐχ ὡς δοῦλος τῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ὡς δεσπότης πα-
- 5 λαισῶν, ὡς πρόωγν ἐλέγομεν ἐξηγούμενοι τὸν καὶ Ψαλμὸν. «περικύκλωσάν με μύσχοι πολλοί, ταῦροι πλοῖνες περιέσχον με· ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἀρκάζων καὶ ὠρούμενος. διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστά μου». μεμνήμεθα, εἶγε μεμνήμεθα τῶν ἱερῶν γραμμάτων· μεμνημαὶ γὰρ αὐτῶν εἰρημένων εἰς τὸν καὶ Ψαλμὸν.
- 10 οὐκοῦν ὁ σωτὴρ κατελήλυθεν σώσων· κατελήλυθεν ἐκεῖ προκηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν προφητῶν ἢ οὐ; ἀλλ' ἐνθάδε μὲν προεκηρύχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν, ἀλλαχούθι δὲ κατέρχεται οὐ διὰ προφητῶν; καὶ Μωσῆς αὐτὸν κηρύσσει ἐπιδημῆσοντα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὥστε λέγεσθαι καλῶς ὑπὸ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν· «εἰ ἐπιστεύετε
- 15 Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γραμμασίω οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσητε;» καὶ ἐπιδεδήμηκεν τούτῳ τῷ βίῳ Χριστὸς καὶ προκηρύσσεται Χριστὸς ἐπιδημῶν τούτῳ τῷ βίῳ. εἰ δὲ Μωσῆς προφητεύει αὐτὸν ἐνθάδε, οὐ θέλεις αὐτὸν κάκει καταβεβηκέναι, ἵνα προφητεύσῃ
- 20 Χριστὸν ἐλεύσεσθαι; τί δέ; Μωσῆς μὲν, οἱ δὲ ἐξῆς προφητῆται οὐχί; Σαμουὴλ δὲ οὐχί; τί ἄτοπὸν ἐστὶ τοὺς λατροὺς καταβαίνειν πρὸς τοὺς κακῶς ἔχοντας; τί δὲ ἄτοπὸν ἐστὶν ἵνα καὶ ὁ ἀρχίατρος καταβῆ πρὸς τοὺς κακῶς ἔχοντας; ἐκεῖνοι μὲν λατροὶ ἦσαν πολλοί, ὁ δὲ κύριός μου καὶ σωτὴρ ἀρχίατρος ἐστὶ· καὶ γὰρ τὴν || ἔνδον ἐπιθυμίαν, II, 495
- 25 ἢ οὐ δύναται ὑπὸ ἄλλων θεραπευθῆναι, αὐτὸς θεραπεύει· ἦτις οὐκ
- 30 ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς | θεραπευθῆναι· τῶν λατρῶν, Χριστὸς Ἰησοῦς αὐτὴν θεραπεύει. μὴ φοβοῦ, μὴ θαμβοῦ· Ἰησοῦς εἰς ᾄδου γέγονεν, καὶ οἱ προφητῆται πρὸ αὐτοῦ, καὶ προκηρύσσουσι τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπιθυμίαν.
- 30 7. Εἶτα καὶ ἄλλο τι θέλω εἰπεῖν ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς. Σαμουὴλ ἀναβαίνει, καὶ τί τῷ Σαοὺλ λέγει ἑωρακέναι ἢ γυνή; οὐ λέγει

5 Psal. 21, 13—15. — 13 Vgl. Dent. 18, 15. — 14 Joh. 5, 46. 47. — 21 ff. Vgl. in Matth. Tom. 15, 35 (Lo 3, 400): Καὶ Σαμουὴλ γοῦν ἔξω σώματος εἰργάσατο προφητεύων καὶ Ἱερεμίας εὐχόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. — 28 Vgl. Mark. 5, 26 Par. — 25 Vgl. Luk. 8, 43. — 31 ff. Vgl. Pseudohipp. l. c. Z. 4ff.: φησὶν, «πῶς οὖν ἡ γυνὴ ἐποθήθη καὶ παρὰ τὸ ἔθος εἶδεν ἀνιόντας ἀνθρώπους; εἰ γὰρ μὴ παρὰ τὸ ἔθος εἶδεν, οὐκ ἂν εἶπεν, «θεοὺς ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς ἐγὼ ὄρω». Ἐνα ἐκάλεσεν, καὶ πῶς ἀνήλθον πολλοί; τί οὖν; ὄλων τῶν φανέντων φαιμέν ἀνελεθεῖν τὰς ψυχὰς κτλ.;

2 εἰς] ἐν M | 4 δεσπότης M¹ δεῖσπότης M* | 28 ἐκεῖνοι μὲν λατροὶ Blass ἐκεῖνοι ≡ ≡ ≡ λατροὶ μὲν M | 24 ἀρχίατρος A1 ἀρχίατρος M | 31 τί τῷ] ἰδοὺ M | ἢ γυνή] vgl. S. 286, 23f. ψυχὴν M | 31 u. S. 290, 1 ἑωρακέναι A1 ἑορακέναι M.
Origenes III.

ἔωρακένοι ἀνθρωπον· ἔπηξεν τοῦτον ὃν εἶδεν. τίνα ὄρα; ἰθεοὺς
 ἐγώ· φησιν εἶδον, θεοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῆς γῆς. καὶ τάχα
 Σαμουὴλ οὐ μόνος ἀναβέβηκεν καὶ τότε προφητεύσων τῷ Σαούλ·
 ἀλλ' εἰκόσ, ὡσπερ ἐνταῦθα ἔμετὰ ὀσίον ὀσιωθήσῃ, καὶ μετὰ ἀνδρός
 5 ἀθῶου ἀθῶος ἔση, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτός ἔση, καὶ εἰσὶν ἐν-
 ταῦθα διατριβαὶ ἁγίων μετὰ ἁγίων, οὐχὶ δὲ ἁγίων μετὰ ἁμαρτωλῶν,
 καὶ εἰ ἄρα ποτέ, ἐστὶ τῶν ἁγίων ἢ διατριβὴ μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν
 ὑπὲρ τοῦ καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, οὕτω τάχα καὶ ἀναβαίνοντι
 τῷ Σαμουὴλ συναναβεβήκασιν ἤτοι ἅγιοι ψυχὰ ἄλλων προφητῶν
 10 ἢ ἄγγελοι ἦσαν μετὰ τῶν πνευμάτων συναναβεβηκότες. τάχα ζη-
 τήσεις εἰ ἄγγελοι ἦσαν ἐπὶ τῶν πνευμάτων αὐτῶν; ὁ προφήτης
 λέγει· ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἑμοί· καὶ πάντα πληροῦται τῶν δεο-
 μένων σωτηρίας καὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακο-
 νίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν. τί
 15 φοβῆ εἰπεῖν ὅτι πᾶς τόπος χρῆζει Ἰησοῦ Χριστοῦ; χρῆζει τῶν προ-
 φητῶν ὁ χρῆζων Χριστοῦ· οὐδὲ γὰρ Χριστοῦ μὲν χρῆζει, τῶν δὲ
 εὐτραπέζοντων Χριστοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιδημίαν οὐ χρῆζει. καὶ
 Ἰωάννης, οὐ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδεὶς ἦν κατὰ τὴν τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν μαρτυρίαν λέγοντος· ἔμελζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν
 20 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστίν, μὴ φοβοῦ λέγειν ὅτι εἰς ἄβου
 καταβέβηκε προκηρύσσων μου τὸν κύριον, ἵνα προεἴπῃ αὐτὸν κατε-
 λευσόμενον. διὰ τοῦτο, ὅτε ἦν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἤδει τὴν ἔξοδοι-
 τὴν ἐπιχειμένην αὐτῷ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν ἐκυνθάνετο, οὐχί·
 ἰὸν εἰ ὁ ἐρχόμενος; (ἤδει γάρ), ἀλλά· ἰὸν εἰ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον
 25 προσδοκῶμεν; εἶδεν αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐλάλησεν πολλὰ περὶ τῆς
 θαυμασιότητος αὐτοῦ, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ πρῶτος· ἰὸ ὀπίσω μου
 ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, εἶδεν αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἰδόξαν
 ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. τηλι-
 καῦτα ἰδὼν περὶ Χριστοῦ ὄκει πιστεῦσαι, ἀμφιβάλλει καὶ οὐ λέγει·
 177· εἶπατε αὐτῷ· ἰὸν εἰ ὁ Χριστός; | νῦν μὴ νοήσαντες γὰρ τινες τὰ
 εἰρημένα λέγουσιν· Ἰωάννης ὁ τηλικούτος οὐκ ἤδει Χριστόν, ἀλλ'
 ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ἤδει τοῦτον, ὃ ἔμαρ-
 τύρησεν πρὸ γενέσεως καὶ ἐφ' ὃ ἐσλίρτησεν, ἡνίκα ἦλθεν καὶ ἦ

4 Psal. 17, 26. 27. — 8—13 Vgl. Eustath. S. 57, 11—15. — 11 Sachar. 1, 9 u. 8. —
 18 Hebr. 1, 14. — 19 Luk. 7, 28. — 24 Luk. 7, 20. — 26 Joh. 1, 15. — 27 Joh. 1, 14.

1 ἴδον M | 2 εἶδον Al ἴδον M | 10—12 ἢ—συναναβεβηκότες steht in M hinter
 τάχα—ἑμοί, umgestellt nach Blass | 12 πληροῦντες Hu | 14/15 τί—Χριστοῦ] Eu-
 stath. S. 54, 5. 6 | 15 χρῆζει τόπος] Eustath. | Ἰησοῦ] αὐτοῦ τε τοῦ Eustath. | Χριστοῦ]
 + καὶ τῶν προφητῶν Eustath. (od. ist dies aus Z. 17?) | 22. 24 ἴδει Cr εἶδη M | 25.
 27 εἶδεν Al ἴδον M | 32 καὶ] καὶ οὐκ? οὐκ?

Μαρία πρὸς αὐτόν, ὡς ἐμαρτύρησεν αὐτῷ ἢ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγουσα· Π, 496
 ἰδοὺ γάρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὠτά μου,
 ἐσκιρτήσεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. οὗτος οὖν
 ὁ σκιρτήσας πρὸ γενέσεως Ἰωάννης, ὁ εἰπὼν· οὗτός ἐστι περὶ οὗ
 5 ἐγὼ εἶπον· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν· καί· ὁ
 πέμψας με εἰπέ μοι· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαίνον καὶ μένον,
 οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὗτος, φασίν, οὐκέτι ἤδει Ἰησοῦν
 Χριστόν; ἐν κοιλίᾳ ἤδει γὰρ αὐτόν. ἀλλὰ δι' ὑπερβολὴν δόξης ὁμοίον
 τι τῷ Πέτρῳ πεποίηκεν. τί ὁμοίον; οὗτος μέγα τι ἤδει περὶ τοῦ
 10 Χριστοῦ. τίς εἰμι; τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; ὁ δέ· τότε
 καὶ τότε. σὺ δὲ τί; σὺ εἰ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος·
 ἐφ' ᾧ καὶ μακαρίζεται, ὅτι ἰσὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψεν· αὐτῷ,
 ἰάλλ' ὁ πατήρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἐπεὶ οὖν μεγάλα ἤκουσεν περὶ
 Χριστοῦ καὶ μεγάλα ὑπελάμβανεν καὶ οὐ παρεδέξατο τὴν βοή(ν τὴν)
 15 θείαν τὴν πρὸς αὐτόν· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τε-
 λειωθήσεται καί· ἰδεὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ
 ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ ἀποκταν-
 θῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι, φησὶν· ἰλεώς σοι, κύριε.
 μεγάλα ἤδει περὶ Χριστοῦ, οὐκ ἠθέλησεν παραδέξασθαι τὸ ταπεινό-
 20 τερον περὶ αὐτοῦ. τοιοῦτόν τινα μοι νόει καὶ τὸν Ἰωάννην. ἐν
 φυλακῇ ἦν μεγάλα εἰδώς περὶ Χριστοῦ, εἶδεν οὐρανοὺς ἀνεφύγους,
 εἶδεν πνεῦμα ἅγιον ἐξ οὐρανοῦ κατερχόμενον ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ
 μένον ἐπ' αὐτόν· ἰδὼν τὴν τηλικαύτην δόξαν ἀμφέβαλλεν καὶ τάχα
 ἠπίσται, εἰ ὁ οὕτως ἐνδοξος καὶ μέχρις ἄδου καὶ μέχρι τῆς ἀβύσσου
 25 κατελεύσεται· διὰ τοῦτο ἔλεγεν· σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδο-
 κῶμεν;·

8. Οὐ παρεξέβην οὐδὲ ἐπελαθόμην τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ τοῦτο
 θέλωμεν κατασκευάσαι ὅτι, εἰ πάντες εἰς ἄδου καταβεβήκασι πρὸ
 τοῦ Χριστοῦ πρόδρομοι Χριστοῦ οἱ προφῆται Χριστοῦ, οὕτως καὶ

2 Luk. 1, 44. — 4 Joh. 1, 30 (27). — 5 Joh. 1, 33. 34. — 10 Matth. 16, 13.
 — 11 Matth. 16, 16. — 12f. Matth. 16, 17. — 15 Luk. 18, 31. — 16 Luk. 9, 22 Par.
 — 18 Matth. 16, 22. — 20ff. Vgl. in Joh. Tom. 6, 35—37 (Br. I, 151, 29—154, 4):
 οἶμαι τοίνυν τὴν μὲν ἐνανθρώπησιν . . . τὸ ἕτερον εἶναι τῶν ὑποδημάτων, τὴν δὲ
 εἰς ἄδου κατάβασιν . . . καὶ τὴν εἰς φυλακὴν μετὰ τοῦ πνεύματος πορείαν τὸ λοι-
 πόν. . . . τάχα οὖν . . . ὄρωεᾶν εἰληφε, μηδέπω τὸ ὄσον ἐφ' ἑαυτῷ ἄξιος ὢν
 λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ἕτερου τῶν ὑποδημάτων, νοήσας αὐτοῦ τὴν ἐν ἀνθρώποις
 ἐπιδημίαν, περὶ ἧς καὶ μαρτυρεῖ· ἐπεὶ δὲ ἔλειπεν αὐτῷ ἡ περὶ τῶν ἐξῆς κατά-
 ληψις, οὐκ εἰδότεν πότερον Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ κάκει ἐρχόμενος κτλ. — 21 Vgl. Matth.
 3, 16 Par. — 25 Luk. 7, 20.

1 Μαρία] ε in Ras. (2 Bb.) M | ἐφ' Blass ἐν M | 14/15 βοήν τὴν θείαν] βοή-
 θειαν M | 20 ἐν] ν in Ras. M | 21 εἶδεν A1 ἴδεν M | 22 ἴδεν M | 24 εἰ δ] διὰ M.

- Σαμονήλ ἐκεῖ καταβέβηκεν· οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἅγιος. ὅπου
 ἐὰν ἦ ὁ ἅγιος, ἐστὶν ἅγιος. μήτι Χριστὸς οὐκέτι Χριστὸς ἐστίν,
 ἐπεὶ ἐν ἄδου ποτὲ ἦν; οὐκέτι ἦν υἱὸς θεοῦ, ἐπεὶ ἐν τῷ καταχθονίῳ
 178^r γεγένηται τόπω, ἵνα | πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χρι-
 5 στοῦ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων; οὕτως Χριστὸς
 Χριστὸς ἦν καὶ κάτω ὢν, <καλ,> ἵνα οὕτως εἴπω, ἐν τῷ κάτω τόπῳ ὢν,
 <τῇ> προαιρέσει ἄνω ἦν. οὕτως καὶ οἱ προφῆται καὶ Σαμονήλ, κἂν κατα-
 βῶσιν ὅπου αἱ ψυχαὶ αἱ κάτω, κάτω <μὲν> δύνανται εἶναι τόπω, οὐ
 κάτω δὲ εἶσιν τῇ προαιρέσει. πυνθάνομαι δέ· † ἐπροφήτευσαν τὰ
 10 ὑπερουράνια. ἐγὼ δὲ οὐ δύναμαι διδόναι δαιμονίῳ τηλικαύτην δύ-
 ναμιν, ὅτι προφητεύει περὶ Σαουλ [Σαμονήλ] καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ,
 καὶ προφητεύει περὶ βασιλείας Δαβὶδ ὅτι μέλλει βασιλεύειν. εἴσονται
 οἱ ταῦτα λέγοντες τὰ τῆς ἀληθείας τῆς κατὰ τὸν τόπον· οὐχ εὐ-
 ρήσουσιν παραστῆσαι πῶς <οὐκ> ἂν καὶ ἅγιος γένοιτο ὑπὲρ σωτηρίας
 15 τῶν κακῶς ἐχόντων εἰς τὸν τόπον τῶν κακῶς ἐχόντων. || λατροὶ γινέ- II,
 σθωσαν εἰς τοὺς τόπους τῶν καμνόντων στρατιωτῶν, καὶ εἰδίτωσαν
 ὅπου αἱ θυσοδῖαι τῶν τραυμάτων αὐτῶν· τοῦτο ὑποβάλλει ἡ λα-
 τρικὴ φιλανθρωπία. οὕτω τοῦτο ὑποβέβηκεν τῷ σωτήρι ὁ λόγος
 καὶ τοῖς προφήταις, καὶ ἐνθάδε ἐλθεῖν καὶ εἰς ἄδου καταβῆναι.
 20 9. Καὶ τοῦτο δὲ προσθετέον τῷ λόγῳ ὅτι <εἰ> Σαμονήλ προ-
 φήτης ἦν, καὶ ἐξεληθόντος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἡ προφητεία, οὐκ ἄρα ἀληθεύει ὁ λέγων
 ἀπόστολος· ἄρτι προφητεύω ἐκ μέρους, καὶ ἐκ μέρους γινώσκω·
 ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται· οὐ-
 25 κὼν τὸ τέλειον μετὰ τὸν βίον ἐστίν. καὶ εἴ τι ἐπροφήτευσεν Ἰσαίας,
 ἐκ μέρους προεφήτευσεν μετὰ πάσης παρησίας· μεμαρτύρηται δὲ τὰ
 ἐνθάδε ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τὸ τέλειον τῆς προφητείας. οὐκ ἀπέβαλεν οὖν
 τὴν χάριν τὴν προφητικὴν Σαμονήλ. ὅτι δὲ οὐκ ἀπέβαλεν, οὕτως
 αὐτῇ ἐχρήτο, ὡς οἱ γλώσσαις λαλοῦντες, ὥστε ἂν εἰπεῖν· ὁ πνεῦμά
 30 μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστίν; καίτοι ἐκκλησίαν

4 Phil. 2, 10. — 28 I Kor. 13, 9. — 25 Vgl. in I Kor. 13, 10 (Cat. Cram. V, 256, 2ff.): τῆς γὰρ νῦν οὐσης γνώσεως ἐκ μέρους οὐσης, ἐπὶν ἔλθῃ ἡ τελεία γνώσις, αὕτη ἡ ἐκ μέρους τέλος ἔχει . . . τὸ αὐτὸ δὲ μοι καὶ περὶ προφητείας νόει. — 29 I Kor. 14, 14.

6/7 καὶ—ἦν] Eustath. S. 54, 8—10 | 6 ὢν, καὶ Blass τυγχάνων ὁ Χριστὸς Eustath. | 7 ὢν²] Eustath. < M* nachgetr. a. R. M² | 7 τῇ Eustath. | 7—9 οὕτως—προαιρέσει] Eustath. S. 54, 13—16 | 7 οὕτω Eustath. | 8 κάτω¹] + ἐν τῷ Eustath. | μὲν Eustath. | 9 πυνθάνομαι δέ] vielleicht ist etwas wie τὰ δαιμόνια ausgefallen | 10—12 ἐγὼ—βασιλεύειν] Eustath. S. 63, 27—64, 2 | 11 ἵνα προφητεύῃ Eustath. | Σαμονήλ] < Eustath. | 12 εἴσονται A1 ἴσονται M | 14 οὐκ Blass | 28 ὅτι] ὅτε Blass | 30 καίτοι] καὶ ὅτι M.

οὐκ οἰκοδομεῖ ὁ γλώσση λαλῶν· καὶ γὰρ λέγει ὁ Παῦλος ὅτι ἐκκλη-
 σίαν οἰκοδομεῖ ὁ προφητεύων, αὐταῖς λέξεσι λέγων· ἰὸ δὲ προφη-
 τεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. εἰ δὲ ἰὸ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκο-
 δομεῖ, εἶχεν (δὲ) χάριν προφητικὴν (οὐ γὰρ ἀπολωλέκει αὐτὴν μὴ
 5 ἁμαρτήσας· μόνος γὰρ ἀπόλλυσι χάριν προφητικὴν, ὃς μετὰ τὸ προ-
 φητεῦσαι πεποίηκεν ἀνάξια τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὥστ' ἐγκα-
 78^v ταλιπεῖν αὐτὸν καὶ φυγεῖν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτοῦ· ὅπερ ἐφοβεῖτο
 τότε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ὁ Δαβὶδ, καὶ ἔλεγεν· «καὶ τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ»), εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ
 10 ἅγιον προφητεῖ, καὶ Σαμουὴλ προφήτης ἦν, ἰὸ δὲ προφητεύων
 ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ, τίνα οἰκοδομεῖ; εἰς οὐρανὸν προφητεῖ; τίνι;
 ἀγγέλοις, τοῖς μὴ χρεῖαν ἔχουσιν; (οὐ χρεῖαν ἔχουσιν) οἱ ἰσχύοντες ἰα-
 τρῶν, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. δέονται τινες τῆς προφητείας αὐτοῦ· οὐ
 γὰρ ἄργει χάρις προφητικὴ, οὐδὲν χάρισμα ἄργει τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ. τῆς
 15 οὖν χάριτος τῆς προφητικῆς αἱ ψυχὰς τῶν κοιμωμένων ((ἵνα) τολμήσω
 καὶ εἶπω) ἐδέοντο. ἀλλ' ἐνθάδε μὲν χρεῖαν εἶχεν τοῦ προφήτου Ἰσραήλ·
 καὶ ὁ κοιμώμενος δέ, ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ βίου, χρεῖαν εἶχεν τῶν προ-
 φητῶν, ἵνα πάλιν οἱ προφήται αὐτῷ κηρύξωσιν τὴν Χριστοῦ ἐπιδη-
 20 μιάν. ἄλλως τε καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπι-
 δημίας ἀδύνατον ἦν τίνα παρελθεῖν ὅπου τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
 ἀδύνατον ἦν παρελθεῖν τὰ τεταγμένα φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου
 τῆς ζωῆς· «ἔταξεν τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν
 στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς». τίς ἠδύ-
 νατο ὁδοποιῆσαι; τίς ἠδύνατο τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ποιῆσαι διελ-
 25 θεῖν τίνα; ὡσπερ θάλασσαν οὐκ ἦν (οὐδενός) ὁδοποιῆσαι ἢ τοῦ θεοῦ
 καὶ τοῦ στόλου τοῦ πυρίνου, τοῦ στόλου τοῦ φωτὸς τοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ,
 ὡσπερ τὸν Ἰορδάνην οὐκ ἦν οὐδενός ὁδοποιῆσαι ἢ Ἰησοῦ (τοῦ ἀλη-
 θινοῦ θεοῦ τύπος ἦν ἕκείνος ὁ Ἰησοῦς)· οὕτω διὰ τῆς φλογίνης ῥομφα-
 30 ῖας Σαμουὴλ οὐκ ἠδύνατο διελθεῖν, οὐκ Ἀβραάμ. διὰ τοῦτο καὶ
 ὁ πλούσιος ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀρᾶ Ἀβραάμ, εἰ καὶ ἀπὸ
 μακρόθεν ὀρᾶ, ἀλλ' ὀρᾶ, καὶ τὸν Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.

2. 10. I Kor. 14, 4. — 8 Psal. 50, 13. — 12 Matth. 9, 12 Mark. 2, 17. —
 18f. Vgl. in Luc. Hom. 4 (Lo 5, 99): Et mortuus est [nämlich Johannes d. Täufer]
 ante eum, ut ad inferna descendens illius praedicaret adventum. — 22 Gen. 3, 24.
 — 25/26 Vgl. Exod. 14, 24. — 27 Vgl. Jos. 3, 16. — 30ff. Vgl. Luk. 16, 23.

4 δὲ) + Σαμουὴλ Koetschau | 8 πνεῦμα ≡ ≡ ≡ M | 12 τοῖς Blass οἷς M |
 12/18 οὐ χρεῖαν ἔχουσιν Blass | 18 δέονται Ja (vgl. Z. 16) δέχονται M | 15 ἵνα
 Koetschau | 16 εἶχε Hu ἔχετε M | 19 πρὸ τῆς Cr προφήτης M | 25 οὐδενός
 nach Z. 27.

- περιέμενον οὖν τὴν τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ πα-
 τριάρχαι καὶ προφῆται καὶ πάντες, ἵν' οὗτος τὴν ὁδὸν ἀνοίξῃ. ἔγώ
 εἰμι ἡ ὁδός, ἔγώ εἰμι ἡ θύρα. ὁδός ἐστιν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
 ἵνα γένηται ἔάν διέλθῃς διὰ πυρός, φλόξ οὐ κατακαύσει σε. ποιοῦν
 5 πυρός; ἔταξεν τὰ Χερουβιμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρε-
 φομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· ὥστε διὰ τοῦτο
 179r περιέμενον οἱ μακάριοι ἐκεῖ, οἰκονομίαν | ποιοῦντες καὶ μὴ δυνάμενοι
 ὅπου τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὅπου ὁ παράδεισος ὁ τοῦ θεοῦ, ὅπου θεὸς
 γεωργός, ὅπου οἱ μακάριοι καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ ἅγιοι θεοῦ γενέσθαι.
- 10 10. Οὐδὲν οὖν πρόσκομμα κατὰ τὸν τόπον ἐστίν, ἀλλὰ πάντα
 θανασίως γέγραπται καὶ νενόηται οἷς ἂν ὁ θεὸς ἀποκαλύψῃ. πε-
 ρισσὸν δέ τι ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων ἐληλυθότες.
 τί περισσόν; ἔάν ἀπαλλαγῶμεν ἐντεῦθεν, γενόμενοι καλοὶ καὶ ἀγαθοί,
 μὴ ἐπαγόμενοι τὰ τῆς ἀμαρτίας φορτία, διελευσόμεθα καὶ αὐτοὶ
 15 τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, καὶ οὐ κατελευσόμεθα εἰς τὴν χώραν ὅπου
 περιέμενον τὸν Χριστὸν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ κοιμώμενοι·
 διελευσόμεθα δέ, μηδὲν βλαπτόμενοι ὑπὸ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
 ἑκάστου δὲ τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει. εἴ τις
 τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται οὕτως
 20 ὡς διὰ πυρός. διελευσόμεθα οὖν· καὶ πλέον ἔχομέν τι, καὶ οὐχὶ
 δυνάμεθα καλῶς βιώσαντες κακῶς ἀπαλλάξαι. οὐκ ἔλεγον οἱ ἀρ-
 χαιοὶ οὐδὲ οἱ πατριάρχαι οὐδὲ οἱ προφῆται, ὃ δυνάμεθα ἡμεῖς εἰπεῖν,
 ἔάν καλῶς βιώσωμεν· κάλλιον γὰρ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι.
 διόπερ οὕτως ἔχοντές τι πλέον καὶ πολὺ κέρδος ἐν τῷ ἐπὶ συντε-
 25 λείᾳ τῶν αἰῶνων ἐληλυθέναι, πρῶτοι τὸ δηνάριον λαμβάνομεν·
 ἄκοντες γὰρ τῆς παραβολῆς, ὅτι ἠρξάμενος ἐδίδου τὸ δηνάριον ἀπὸ
 τῶν ἐσχάτων· οἱ δὲ πρῶτοι ᾤοντο ὅτι πλείον τι λήφονται. σὺ
 οὖν πρῶτος, ὁ ἔσχατος ἐλθὼν, λαμβάνεις τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τοῦ οἰ-
 κοδοεσπότου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
 30 κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

1ff. Vgl. Apollinaris (cod. v fol. 73r): Τὴν Χριστοῦ χάριν ἀγνοοῦντές τινες τὴν μετατιθεῖσαν ἐξ ἄδου τὰς ψυχὰς . . . οὐκ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ τῇ περὶ τοῦ Σαμονὴλ ὡς ἐν ἄδου κατεχομένης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ . . . ἔδει δὲ πιστεύοντας τῇ γραφῇ μὴ πλάττειν αὐτοῖς δαίμονα κτλ. Vgl. Anastasius Sinaita (MPG 89, 765): ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ διαβόλου ὑπῆρχον πᾶσαι αἱ ψυχαί, τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἕως οὐ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδῃ ὁ Χριστὸς εἶπε τοῖς ἐν δεσμοῖς: ἐξέλθετε. — 2 Joh. 14, 6. — 8 Joh. 10, 9. — 4 Jes. 43, 2. — 5 Gen. 3, 24. — 11 Vgl. I Kor. 2, 10? — 12. 24 Vgl. Hebr. 9, 26? — 14 Vgl. Psal. 37, 5. — 15 Vgl. Gen. 3, 24. — 18 I Kor. 3, 13. 15 (vgl. zur Form des Citats Tischendorf). — 23 Vgl. Phil. 1, 23. — 26 Matth. 20, 8. 10. — 28 Vgl. Matth. 20, 16.

2 οὗτος] οὕτως M | 4 γένηται] + τὸ Koetschau | 22 ὅ] οὐ M.

Die Fragmente aus der Katene zu den Samuel- und Königsbüchern.

c = cod. Coisl. 8 saec. X.

s = cod. Scor. Σ—Π—19 saec. XIII.

v = cod. Ven. gr. XVI saec. XIII.

5

Nr. I. I Sam. 3, 11—21.

Ἐπειδὴ ἐμελλεν ἡ θεία γραφή τὴν ἀπόλειαν τῶν υἱῶν Ἴλλ
προλέγειν, ὅτι τε ἡ κιβωτὸς τοῦ θεοῦ ληφθήσεται ὑπὸ τῶν ἄλλο-
φύλων, προλαβοῦσα θεραπεύει τὴν ἀκοήν, μήποτε τις οἰηθῆ σκληρὸν
10 εἶναι τὸν θεόν. διὰ τοῦτο, ὡς ἔφην, ἱστορεῖ ὡς οὐκ ἠλαττώθη τῶν
υἱῶν Ἴλλ ἡ κακία καὶ ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς κατ' αὐ-
τῶν προορήσεως, ἀλλ' ἠὺξήθη μᾶλλον.

Nr. II. I Sam. 4, 13.

Εὐσεβῆς ὁ Ἴλλ καθ' ἑαυτὸν· οὐ γὰρ περὶ τῆς σωτηρίας τῶν
15 τέκνων ἠγωνία προηγουμένως ἀλλ' ὑπὲρ τῆς κιβωτοῦ, μήποτε
γένοιτο ὑπὸ τοῖς ἄλλοφύλοις· ὃ δὴ καὶ συνέβη.

Nr. III. I Sam. 5, 3.

Ἴνα γινῶσιν οἱ ἀλλόφυλοι ὅτι οὔτε ὁ θεὸς ἠττήθη διὰ τῶν
Ἰσραηλιτῶν οὔτε αὐτὸν νενικήκασιν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῶν Ἰου-
20 δαίων αἱ ἁμαρτίαι καὶ ἀσέβειαι τὴν ἤτταν πεποιήκασιν. πέπτωκε
δὲ πρὸ τῆς κιβωτοῦ ὁ Δαγών, οὐχ ἵνα προσκυνήσῃ, οὐ γὰρ ἦν
ἄξιος, ἀλλ' ἵνα συντριβῆ· ὃ δὴ καὶ γέγονεν.

Nr. IV. I Sam. 15, 9—11.

᾿Ωσπερ <ἐπ'> ἀνθρώπων μὲν χεῖρ καὶ πούς καὶ ὀφθαλμὸς καὶ Π, 479
25 οὗς καὶ εἴ τι τοιοῦτον ὀνομάζεται σημαντικὰ τῶν μελῶν τοῦ ἡμε-
τέρου σώματός ἐστιν, ἐπὶ δὲ θεοῦ χεῖρ μὲν τὸ δημιουργικόν, ὀφθαλ-
μὸς δὲ τὸ ἐποπτικόν, καὶ οὗς μὲν τὸ ἀκουστικόν, πούς δὲ τὸ τῆς

8 über die Hss. vgl. die Einleitung | 7 Ἐπειδὴ] vorher ⚭ s | ἡλεῖ s | 11 Ἴλλ
ἢ] ἡλ ἢ v l. . . ἢ s | 18 Ἴνα] vorher ⚭ s | 24 ἐπ' Ru.

παρουσίας ὅταν ἐνεργῇ τι· οὕτω καὶ θυμὸς μὲν θεοῦ λέγεται παι-
 δεία ἢ κατὰ τῶν παιδιῶν, οὐ πάθος θεοῦ, μεταμέλεια δὲ ἢ ἀπὸ
 πράγματος εἰς πράγμα μετάθεσις τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας. ὁ γὰρ
 ἡμεῖς μεταμελούμενοι ποιούμεν, τουτέστιν ἐκεῖνα μὲν φεύγομεν ἐφ'
 5 οἷς μετεμελήθημεν, ἕτερα δὲ διώκομεν τὰ κρείττω, τοῦτο μεταμέλεια
 θεοῦ λέγεται. διατί; ἐπειδὴ σωματικώτερον τοῖς βαρυτάτοις τὴν
 διάνοιαν ἔδει περὶ τοῦ θεοῦ τοὺς προφήτας ὁμιλεῖν, ἵνα χωρηθῇ·
 οἱ γὰρ ἀγάλματα ἄπερ ἔγλυφον καὶ ἐχώνεον θεοὺς νομίζοντες, ἤδη
 δὲ καὶ ἄλογα, πῶς ἂν ἐχώρησαν διὰ πνευματικῶν νοημάτων τε καὶ
 10 ῥημάτων τὰ περὶ θεοῦ λεγόμενα;

Καὶ πάλιν·

Εἰ πάντα πρόοιδεν ὁ θεός, οὐκ ἀφ' ὧν δὲ οἶδε θυμοῦται ἢ μετα-
 μελεῖται, οὐ πάθος ἄρα θεοῦ θυμὸς ἢ μεταμέλεια, ἀλλὰ τοῦ θυ-
 μοῦ ἢ ἔργον ἢ κόλασις καὶ τὸ τῆς μεταμελείας ὁμοίως ἀπόστασις μὲν II, 4
 15 τοῦ προτέρου πράγματος, μετάθεσις δὲ εἰς τὴν ἕτεραν οἰκονομίαν.
 οὕτω καὶ περὶ ῥομφαίας λέγεται· ῥομφαία ὄξυνον καὶ σφάζει, οὕτω
 καὶ χεῖρ ὠνόμασται οὐδὲν († ὁ Σολομών· ἵνα ῥύσηται σε ἐκ χειρὸς
 οὐδὲν) καὶ ῥομφαίας (ὡς ὁ Δαβὶδ φησιν· εἰς χεῖρας ῥομφαίας).
 οὕτω καὶ ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ ὀργίζεται λέγεται καὶ πρόσωπον ἔχειν
 20 ἁμαρτία κατὰ τὸν Δαβὶδ, καὶ πρόσωπον ὁ τοῦ θεοῦ θυμὸς, ὡς ἐν
 τῷ τριακοστῷ ἑβδόμῳ Ψαλμῷ, καὶ χερσὶν οἱ ποταμοὶ κροτεῖν. οὐτε
 δὲ ποταμοὶς χεῖρές εἰσιν οὐτε πρόσωπον ἁμαρτίας. μὴ τοίνυν διὰ
 τὰ σωματικῶς περὶ θεοῦ λεγόμενα, ὡς ἐχώρουν οἱ παλαιοί, σῶμα
 τὸν θεὸν νομίζομεν ἢ παθῶν αὐτὸν πεπληρωθῆαι.

25 {Ὅτι τὸ εὐπερίστρεπτον τῆς ἀνθρώπου γνώμης τῷ θεῷ προσα-
 πτόν· ἡμεῖς γὰρ ἐφ' ἑαυτῶν τὰς τροπὰς τῆς θείας οἰκονομίας τὰς
 ἐφ' ἡμῶν δικαίως συμβαινούσας ἀπεργαζόμεθα, ἀναξίτους ἑαυτοὺς δεῖ-
 κνύντες διὰ τῶν πράξεων τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δωρηθείσης τιμῆς.
 καταγνοὺς οὖν τοῦ Σαοὺλ καὶ βουλόμενος τῷ Δαβὶδ παραδοῦναι τὰ
 30 τῆς ἀρχῆς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ φυλάξαι τὴν βασιλείαν διὰ τὸν
 ἐξ αὐτοῦ τεχνηθόμενον κατὰ σάρκα βασιλέα τῆς κτίσεως ἀπάσης,
 ἀνθρωπίνους ἐχρήσατο ῥήμασιν ἀνθρώποις διαλεγόμενος, καὶ εἶπεν·
 μεταμεμέλημαι ὅτι ἐχρῖσα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα, ἀντὶ τοῦ

16 Vgl. Ezech. 21, 9. 10. — 17 Hiob 5, 20 w. e. sch. — 18 Psal. 62, 11. —
 19 Vgl. Psal. 73, 1. — 19/20 Vgl. Psal. 37, 4. — 21 Vgl. Psal. 97, 8. — 23 Vgl.
 Sel. in Gen. 1, 26 (Lo 8, 49): ὧν ἐστι καὶ Μελίτων, συγγράμματα καταλειπῶς
 περὶ τοῦ ἐνώματον εἶναι τὸν θεόν κτλ. — 31 Vgl. Röm. 1, 3.

12 πρόοιδεν Blass προείδεν cv | 16 ὄξυνον καὶ] ὄξινουσα cv | σφάζει c |
 19 ἔχειν] ἔσχεν c | 20 ἁμαρτία] ἁμαρτίας cv | 22 διὰ] τις cv.

ἑτέρω βούλομαι δοῦναι τῆς βασιλείας τὴν ἀρχήν, τοῦτον δὲ παῦσαι τῆς δυναστείας.

Τὸ μεταμεμέλημαι διὰ τὸν Σαοὺλ τουτέστιν οὕτω ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς βασιλείας ἐποίησεν, ὥστε εἶ γε φύσιν εἶχον μετανοοῦσαν, 5 μετέγνωον ἂν ἐπ' αὐτῷ. διὰ τί οὖν ἐχρίσθη; ὅτι τότε ἄξιός ἦν. τραπεὶς δὲ πάλιν ἀνάξιος γέγονεν.}

Nr. V. I Sam. 15, 11.

Ἐκ τούτων δεικνύται ὃ προεἶπον, ὅτι μεταμέλεια θεοῦ λέγεται τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας ἀπὸ πράγματος εἰς πράγμα μεταθέσις.

10 {Δείκνυσιν ὁ λόγος, ὅτι κἂν προφήτης καὶ δίκαιος ἄνθρωπος ὁ ὑπὲρ ἄλλων θεόμενος, οὐκ ἄλλως ἀκούεται, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἔργω δέξῃ τὴν μετάνοιαν. οὕτω γὰρ ἡ δέησις ἰσχύει τοῦ δικαίου ἐνεργουμένη διὰ τοῦ ἁμαρτήσαντος. ἵνα οὖν εἰς πέρας ἀχθῇ τὸ πρᾶγμα, δεῖ ἀμφοτέρωθεν συνδραμεῖν, καὶ τὴν τοῦ δικαίου εὐχήν καὶ τὸ ἔργον τοῦ 15 μετανοοῦντος.}

Nr. VI. I Sam. 16, 12.

Ὁ μὲν Ἰσαὺ πυρράκης ἦν ὡσεὶ δορὰ δασύς, τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἔχων νεκρότητα καὶ φονῶν κατὰ τοῦ Ἰακώβ. ὁ δὲ Δαβὶδ πυρράκης ἦν μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν, ἵνα τὸ διορατικὸν δηλώσῃ τοῦ 20 Δαβίδ.

Nr. VII. I Sam. 16, 18.

Πῶς ἀνὴρ, καὶ πῶς συνετὸς ἐν λόγῳ, πῶς δὲ καὶ πολεμιστῆς ὁ ἔτι πρόβατα ποιμαίνων; οὐκ ἄρα ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλάλησεν εἰπὼν, ἀλλὰ τὰ ἐσόμενα προεἰπὼν ὡς παρόντα, καὶ μαρτυρεῖ τῷ 25 Δαβίδ ἄπερ ἔμελλεν εἶναι, πλὴν τοῦ κύριος μετ' αὐτοῦ τοῦ τε ἀγαθὸς τῷ εἶδει, ἄπερ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας προσῆν αὐτῷ καὶ παρέμενε, τὸ μὲν φύσει, τὸ δὲ χάριτι.

Nr. VIII. I Sam. 19, 23. 24.

Ἐπειδὴ δυνατὸς ἦν ὁ Σαοὺλ πληθὸς ἔχων βοηθοῦν αὐτῷ κακῶς 30 κατὰ τοῦ Δαβίδ, οἱ δὲ δύο μόνοι ἐδιώκοντο ὁ Σαμωνὴλ καὶ ὁ Δαβίδ,

2—6 Vgl. Fragm. 77 der Jeremiakatene (TU NF I, 3, 95 Z. 31 ff.). — 8 ff. Vgl. S. 296, 14 f. — 17 Vgl. Gen. 25, 25. — 23 Vgl. I Sam. 16, 11.

8/9 λέγεται τῆς] λέγετε οἷς v (οἷς jüng. Hand) | 11/12 δέξῃ τὴν Blass Koetschau δέξῃται εν | 13 εἰς πέρας Ga ἐσπέρας εν | 23 ἔτι Koetschau ἐπὶ εν | 25 τοῦ τε] τοῦτο εν | 26 ὑπὲρ Blass ἂ γὰρ εν.

ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ποιεῖ προφητεύειν τὸν Σαουλ οὐ μόνον οὐα κατ' αὐτοῦ ἦν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ Δαβίδ, καὶ ὀίπτει γυμνόν, προσημαίνουσα ὅτι γυμνωθήσεται τῆς βασιλείας.

Nr. IX. I Sam. 21, 4.

- 5 Βεβήλους λέγει νῦν οὐ τοὺς ἀκαθάρτους, ἀλλὰ τοὺς οὐχ ἄγιους, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἁγίων ἄρτων τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης παρατιθεμένων. ἔξ γὰρ εἶχεν ἄρτους ἢ τράπεζα διαπαντὸς ἀλλασσομένους ὑπὲρ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, οὓς ἐνωπίους ἐκάλουν, ὡς εἶναι ἕκαστον τῶν ἄρτων ὑπὲρ δύο φυλῶν προσφερόμενον, τοὺς δὲ
10 ἔξ ὑπὲρ τῶν δώδεκα φυλῶν. τί οὖν ἐκ τούτου καλὸν ἐγένετο; τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ πρὸς ὁμόνοιαν συνάπτεσθαι. τί δὲ κρείττον προσημαίνεται; τοὺς μακαρίους ἀποστόλους ἀνα δύο δύο πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τὰ πρῶτα κηρύττειν ἐν ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραήλ, ὡς εἶναι ἔξ ἅμα τῶν δώδεκα μαθητῶν τὸν ἀριθμὸν.
15 {Ἄρτος λαϊκὸς οὐχ ὅτι οἱ μὴ ἅγιοι βέβηλοι, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸ ἅγιον συγκρινόμενοι.}

Nr. X. I Sam. 21, 5. 6.

- Σήμερον ἁγιασθήσεται διὰ τὰ σκευὴ ἀσαφέστερον μὲν εἶπε, σημαίνει δὲ τοῦτο. τὰ μὲν παιδία μου ἡγίασται καὶ ἀπέσχηται
20 γυναικὸς καὶ χθῆς καὶ τρίτην ἡμέραν· τοῦτο γὰρ τὸ φάναι αὐτὸν καὶ τὰ παιδία ἡγνισμένα. εἰ δὲ οὐκ ἦν, πάντως ἡγιάζετο διὰ τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως. πεισθεὶς ὁ ἱερεὺς τοῖς εἰρημένοις δίδωσι τῷ Δαβίδ τῶν ἄρτων, οὓς οὐκ ἐχρῆν ἑτέροισι φαγεῖν ἢ μόνους τοὺς ἱερέας. τοῦτο δὲ τῆς προφητείας ἐστὶ τῆς δι' ἔργων
25 δηλούσης, ὅτι μήποτε ἄλλης οὔσης τῆς βασιλικῆς φυλῆς, τουτέστι τῆς Ἰούδα, καὶ ἄλλης τῆς ἱερατικῆς φυλῆς, λέγω δὴ (τῆς) Λευιτικῆς, ἔμελλον συνάπτεσθαι καὶ ἐν ἀποτελεῖσθαι τὸ τε ἱερατικὸν ἀξίωμα καὶ τὸ (βασιλικὸν) ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἐκ Δαβίδ σωτῆρος ἡμῶν ἱερέως τε ὁμοῦ καὶ βασιλέως, τοῦ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκι.

30

Nr. XI. I Sam. 21, 7.

Τὸν Νεεσσάρ· δηλοῖ ἢ ὅτι δι' ἁμαρτίας παρέμενε Δωὶκ ὁ

6 ff. Vgl. Lev. 24, 5. 6. — 12 f. Vgl. Mark. 6, 7 Luk. 10, 1. — 20 Vgl. Psal. 109, 4 Hebr. 5, 6 u. 8.

5 ἄγιους] + καὶ, ὡς Ἀκόλας ἐξέδωκε, λαϊκούς cod. Paris. gr. 133 | 7 ἄρτους] + εἶχεν c | 10 ἐγένετο c | 15 κηρύσσειν sv | 18 Σήμερον] anonym s | 19 ἀπέσχησται s ἀπέσχησται v | 20 καί] < s | 22 τοῦ] τοῦτο s | 28 τὸν ἄρτον c τοὺς ἄρτους v | 26/27 τῆς und βασιλικόν Blass vgl. Ru.

Ἰδουματος ἐνώπιον κυρίου θεραπευόμενος καὶ ἐξομολογούμενος,
ἢ δαιμονῶν ὡς ὁ Σαούλ, οὐ τὰς ἡμιόλους ἐβοσκεν.

Nr. XII. I Sam. 21, 7.

Ὁ Σαούλ τοῦ πονηροῦ πνεύματος τύπον φέρει, ἄρξαντος τοῦ
5 Ἰσραὴλ τότε εἰπόντος· οὐκ ἔχομεν βασιλέα. καὶ γὰρ ὁ πάλαι λαὸς
ἐξουδενώσας τὸν κύριον βασιλεύοντα αὐτοῦ, ἤτησε τὸν Σαούλ ἄρ-
χοντα αὐτῷ δοθῆναι.

Nr. XIII. I Sam. 25, 22.

Οὐκ οὐρεῖ τις ἰστοῦς καὶ τοῦτο πρὸς τοίχον, ἐὰν μὴ σχολάζῃ
10 τοῦτο οὖν λέγει καὶ τὸν ἀμέριμον καὶ μηδὲν προσδοκῶντα παθεῖν,
ἐὰν ἢ τοῦ Νάβαλ.

Nr. XIV. I Sam. 28, 11. 12.

Ἦ ἐγγαστριμυθος τὸν Σαμουὴλ οὐκ ἀνήγαγεν, ἀμήχανον γάρ,
οὐδὲ ἀναβάς ἀλήθειαν εἶρηκεν. τίς δὲ οὗτος καὶ διὰ ποίας δυνάμεως
15 ἀνέβη, ζῆται.

Nr. XV. II Sam. 5, 6—8.

Ἐπολιόρκει τὴν Ἰεβούς ὁ Δαβίδ. Ἰεβούς δὲ ἡ νῦν Ἰερουσαλήμ
ἐλέγετο, ὅτε ὑπὸ ἀλλοφύλους ἦν. οἱ τοίνυν Ἰεβουσαῖοι, εἰδότες ὅτι
φιλόπτωχος ἦν ὁ Δαβίδ, ὑπεβάλλοντο ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους
20 τυφλοῦς καὶ χωλοῦς αὐτὸν ὑβρίζειν. ὁ δὲ κρατήσας τῆς Ἰερου-
σαλήμ τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ διαθεῖναι κακῶς τοὺς λελωβημένους τὸ
σῶμα, ὡς καὶ νόμον θέσθαι τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις θανάτου, εἰ τις
ἐπιχειρήσειεν ἀνελεῖν τυφλὸν ἢ χωλόν. πᾶς γὰρ ὁ τύπτων φησὶν
Ἰεβουσαῖον χωλὸν ἢ τυφλὸν ἀπτέσθω ἐν παραξιφιδί, τουτ-
25 ἔστιν ἀναιρεῖσθω· εἰ γὰρ καὶ ἐμίσουν τὴν ψυχὴν Δαβίδ, ἀλλὰ φει-
δοῦς τυγχάνουσι. διὸ ἀξιοῦται τῆς παρὰ πάντων τιμῆς λεγόντων·
χωλὸς καὶ τυφλὸς οὐκ εἰσελεύσεται εἰς οἶκον κυρίου, οἱ τὸν
Δαβίδ ὑβρίζαντες, ὧν ἐφείδετο.

5 f. Vgl. Sam. 8, 5. 7. — 18 ff. Dies scheint der sonst bekannten Meinung
des Origenes direkt zu widersprechen.

6 κύριον] nach LXX Δαβίδ cv | 18 Ἰεβουσαῖοι + οἱ c | 19 ὑπέβαλον sv |
28 ἀνελεῖν] < c* v*, a. R. c¹ übergesch. v¹ | 25 ἀναιρεῖσθω c.

Nr. XVI. II Sam. 5, 14.

Σημειωτέον ὅτι Νάθαν ὁ υἱὸς Δαβίδ τίκτεται αὐτῷ ἐλόντι καὶ οἰκήσαντι τὴν Ἱερουσαλήμ. οὗτος δὲ ἐστὶ Νάθαν ὃν γενεαλογεῖ ὁ μακάριος Δουκᾶς, ὁ δὲ μακάριος Ματθαῖος Σολομῶνα τὸν ἀδελφὸν 5 αὐτοῦ γενεαλογεῖ. καὶ ἐντεῦθεν, λέγω δὴ ἀπὸ τῶν μνημονευθέντων υἱῶν τοῦ Δαβίδ, ὁ μὲν δι' ἐτέρας λέγεται γενεαλογίας, ὁ δὲ δι' ἄλλης.

Nr. XVII. II Sam. 16, 10—12.

Ὅστε καὶ ἐντεῦθεν δεικνύται ὅτι, ὅπερ ὁ θεὸς οὐ ποιεῖ μὲν συγχωρεῖ δὲ γενέσθαι, πεποιηκέναι λέγεται. ὡμολόγηται τοίνυν ὅτι 10 οὐκ ἦν ἔργον τοῦ θεοῦ ἢ ἐπανάστασις τοῦ Ἀβεσσαλώμ καὶ ἢ τοῦ Σεμεὶ λουδορία καὶ τὸ βαλεῖν αὐτὸν λίθοις τὸν Δαβίδ. τρανότερον δὲ δεικνύσιν ὁ φημι τὸ λέγειν τὸν Δαβίδ· ἄφες αὐτὸν ἀρᾶσθαι, ὅτι κύριος εἶρηκεν αὐτῷ, ὅπως ἴδοι τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ ἀνταποδώσει μοι κύριος ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐ- 15 τοῦ τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. φανερὸν γὰρ ὅτι οὐκ ἤρεσκε τῷ θεῷ τὸ γινόμενον· ὁ δὲ οὐκ ἤρεσκεν, οὐκ ἂν ἐνετείλατο ποιεῖν.

Nr. XVIII. II Sam. 21, 2. 6. 9. 11.

Εἰ ἐν τῷ ζήλω τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα ὁ Σαοὺλ τοὺς Γαβαωνίτας ἀνελεῖν ἐπεχείρησεν, μεθ' ὧν συνθήκας ἐποίησατο 20 Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυὴ καὶ πᾶς ὁ λαός, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὰ τοῦ Σαοὺλ ἀνηρέθησαν οἱ ἀπὸ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ γεγεννημένοι, τίνος ἕνεκεν οὐχ αἱ φυλαὶ ἐν αἰτίαις, ἀλλ' οἱ μηδὲν ἡδίκηκότες δικὴν δεδώκασι; τοῦτο γὰρ ἄδικον. πλὴν εἰ μή τις εἶποι Σαοὺλ βασιλεὺς ὄντα ἀδυνατῶς ἔχειν ἀντιστῆναι τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τῇ φυλῇ Ἰούδα, 25 καὶ μὴ λῦσαι τὰς συνθήκας τῶν πατέρων τὰς πρὸς τοὺς Γαβαωνίτας. ἐγὼ δὲ προσθοίμην ἂν τοῦτοις τὸ τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν εἶναι τὸ γένος τοῦ Σαοὺλ ἀναλωθῆναι πᾶν, ὅσον ὑπώπτετέ ποτε ἀντι-

8 Vgl. Luk. 3, 31. Vgl. in Luc. Hom. 28 (Lo 5, 191): ... non per Salomonem sed per Nathan nascitur, qui ejus arguit patrem super Urias morte or-
tuque Salomonis. Der Satz qui—Salomonis, der unserm Fragment direkt wider-
spricht, fehlt allerdings in der Lukaskatene (Lo 5, 190): ἀναβαίνει οὐ διὰ Σολο-
μῶντος, ἀλλὰ διὰ Ναθάν. — 4 Vgl. Matth. 1, 6. 7. — 10 Vgl. Jos. 9, 21.

2 Σημειωτέον] vorher τοῦ αὐτοῦ s | 22 ἕνεκα c | φυλαί] + εἰσιν sv | μηδὲν] μὲν s | 24 ὄντα] + μή? Blass | ἀδυνατον c | ἀντιστῆναι] + καὶ v | 26 οἰκονομίας v | 27 ὑπώπτετε πώποτε v.

ποιεῖσθαι τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος διὰ τε τοῦτο ἐπαναστήσεσθαι
 τῷ Δαβὶδ καὶ τοῖς τούτου παισίν. τὸ δὲ ἐξηλίασαν αὐτούς οἱ
 Γαβαωνῖται ἐναντίον κυρίου ἐν τῷ ὄρει ἀντὶ τοῦ ἀναιρεθέν-
 5 τας οὐκ ἔθαψαν, ἀλλ' εἶσαν ὑπὸ τὸν ἥλιον κείσθαι. καὶ ἐξελύ-
 θησάν φησιν καὶ ἔλαβεν αὐτούς Δὰν υἱὸς Ἰωὰ τῶν ἀπογό-
 νων τῶν γιγάντων. πάντως πον βούλεται λέγειν ὅτι τοὺς ὑπὸ
 τὸν ἥλιον τεθέντας λαβὼν ὁ γίγας ἀνείλετο ἐκκελυμένους ἥδη ὑπὸ
 τῆς ἥλιακῆς φλογός.

{Ὁ λόγος ὁ κατὰ τοὺς Γαβαωνίτας ἄγνωστος καθέστηκεν, εἰ μὴ
 10 πού γε εἶπωμεν ὅτι, ἦνκα ἐκάθητο ἐν Γαβὲ τοῦ πολεμεῖν, καὶ ἐτρο-
 πώσατο τοὺς ἄλλοφύλους ὁ Σαοὺλ καὶ ἀπόλεσεν μετ' αὐτῶν καὶ
 τοὺς Γαβαωνίτας. καὶ ἔστι τὸ διήγημα ἐν τριακοστῷ δευτέρῳ καὶ
 τριακοστῷ τρίτῳ ἀριθμῷ τῆς πρώτης Βασιλείας καὶ τριακοστῷ
 ἐβδόμῳ, ἐνθα φησίν· καὶ ἐπολέμει κύκλῳ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐ-
 15 τοῦ καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ δὲ λέγει τὸ ῥητόν, τοῦτό ἐστι· Σαοὺλ ἠδίκησεν
 κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ γεγένηται ἡ ἐκδικησις τῆς ἀδι-
 κίας ἡ ἐπὶ Ἰησοῦν.

Οὐκ ἀδικοῦνται δὲ συναιρούμενοι τῷ ἐν ἀρχῇ οἱ ἐξ ἐκείνου τὸ
 εἶναι λαχόντες. ὅθεν γὰρ ἔσχον τὸ εἶναι, ἐντεῦθεν τὸ μὴ εἶναι
 20 ἔχοντες, εἰ δὲ τινος ἀγαθοῦ δι' ἑαυτοὺς ἦσαν ἄξιοι, ὕστερον τοῦτο
 κομιζόμενοι.}

Nr. XIX. I Kōn. 2, 5. 6. 8. 9.

Ζητεῖται πῶς ὁ Δαβὶδ τῷ Σεμεὶ συγχωρήσας παρακελεύεται τῷ
 Σολομῶντι ἀνελεῖν αὐτὸν ὁ ἀμνηστικός καὶ πρῶος, ἀλλὰ καὶ τὸν
 25 Ἰωάβ συγκαμόντα αὐτῷ. τί δή ποτ' οὖν ταῦτα οὕτως ἄκονομήθη;
 σοφὸς ὢν ὁ Δαβὶδ ἠπίστατο ὅτι οὔτε τὸν Σεμεὶ Σολομῶν ἑάσει ζῆν
 δεῖ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς γὰρ ἀπὸ βασιλικοῦ ἀξιώματος μέλλει
 περὶ τῆς βασιλείας μάχεσθαι τῷ Σολομῶντι, οὔτε τὸν Ἰωάβ, ὡς
 ἐκτὸς τῆς τοῦ Δαβὶδ γνώμης εἰς βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Δαβὶδ καταστή-
 30 σαντα, ὡς ἀνελόντα τοῖνον καὶ τὸν Ἀβεννήρ, συγκαμόντα δὲ τῷ
 πατρὶ ἐν πολλοῖς πολέμοις καὶ κατορθώσαντα. ταῦτα προὐδὼν ὁ
 Δαβὶδ προλαβὼν διατάττει τῷ Σολομῶντι ποιῆσαι, ἃ καὶ ἀφ' ἑαν-

10 ff. Vgl. I Sam. 13, 16 14, 2. 23. — 14 I Sam. 14, 47. — 28 Vgl. I Sam. 19, 23.
 — 27 Vgl. II Sam. 16, 5. — 28 Vgl. I Kōn. 1, 7. 19 usw. — 30 Vgl. II Sam.
 3, 26—29.

1 ἐπαναστασθαι s | 11 αὐτοῦ c | 15 τουτέστι s | 16 γένηται cs | 17 ἡ] ἡ sv |
 18 τῷ Ga τοῖς s τῶν cv | 19 ἔσχον Ga ἔσχεν c ἔσχε sv (ε in Ras.) | 20 ὕστερον]
 ὑπὲρ c | 24 σαλομῶντι cv | 30 Ἀβεννήρ Ga Ἰωάβ cv.

τοῦ Σολομῶν πάντως ἐποίησεν, ἵν' ὅταν ἀναιρεθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ (τουτέστι τοῦ Σολομῶντος) οἱ προειρημένοι, συγγνώμην σχῆν ὁ Σολομῶν ὡς πατρικὸν βούλημα πληρώσας καὶ οὐκ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ κατ' αὐτῶν κινήθεις.

5

Nr. XX. I Kōn. 19, 5—7.

Καὶ ἐπιστρέψας φησὶν ἐκοιμήθη. καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἄγγελος κυρίου ἐκ δευτέρου καὶ ἤψατο αὐτοῦ. τάχα δυνάμεων σύμβολοι ἦσαν διακονουμένων προφήτην πρέπουσαν τροφήν, τῶ ἀναχωροῦντι ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἀξίῳ τῆς ἀπὸ τῶν τοιούτων
10 διδασκαλλίας, ἵνα μετὰ ταῦτα ἀκοῦσαι δυναθῆν· ἀνάστηθι καὶ φάγε, καὶ εὖρη πρὸς κεφαλῆς ἀπόρητα μυστήρια, ὧν ὀλυβρίτης ἐγκρυφίας τύπος ἦν. οὐ καὶ δεύτερον κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου πρόσταξιν μεταλαμβάνει ελπόντος· ἀνάστα, φάγε· ὅτι πολλῆ ἀπὸ σοῦ ἡ ὁδός. ἄρτους μὲν οὖν πρῶτ' ἔφερον τῶ Ἰησοῦ οἱ
15 κόρακες (ἀνὰ λόγον τοῖς λελαλημένοις ὑπὸ κυρίου πρὸς Μωσῆν, ἐν οἷς ἦν πρῶτ' πλησθήσεσθε ἄρτων καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν), κρέας δὲ πρῶτ' οὐκ εἶχον (παραπλησίως· πρὸς ἐσπέραν ἔδεσθε κρέας).

Nr. XXI. II Kōn. 2, 16.

20 Χριστοῦ Ἰησοῦ δύναμις ἄνδρας υἱοῦς ποιῶσα. καὶ εἴ τις ἐστὶν ἄνθρωπος δυνάμεως, ἐστὶν υἱὸς Χριστοῦ δηλαδὴ. ποτὲ δὲ υἱοῦς ποιεῖν II,

14. 17 Vgl. I Kōn. 17, 6. — 16. 17 Exod. 16, 12.

1 σαλομῶν c | 2 σαλομῶν cv | 12 τὴν | < c | 4 hierauf folgt in c 86 r s 118 v v 157 v das Fragment Nr. XXX aus den Jeremiahomilien. Vgl. oben. 214, 7—21.

Ἐριγένους ἐκ τῶν (τῆς c) εἰς τὸν Ἱερεμίαν.

Οἶκος δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ, ἐν ᾗ μὴ δεῖ ἀκουσθῆναι σφύρα. ἔστι δὲ σφύρα πάσης τῆς γῆς ὁ διάβολος, καὶ ἔστιν ὁ μὴ φροντίζων αὐτῆς οἷον εἰ τις ὕλη τυπτομένη παρ' αὐτῆς καὶ μὴ πάσχουσα. ἰδοὺ γὰρ φησὶν ἄνθρωπος ἔσθηκός ἐπὶ τοῦ τείχους ἀδαμαντίνου, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἀδάμας (Amos 7, 7). ὅστις ἀδάμας ὑπ' οὐδέμιᾶς συντριβήσεται (συντριβήσεται s) σφύρας. κἂν ἐφεστῆ γούρ ὁ διάβολος σφύρα, καὶ ὑποκείμενος ἢ δράκων ὡσπερ ἄκμων ἀνήλατος (Vgl. Hiob 41, 15), οὐδὲν ὁ ἐν τῇ χειρὶ κυρίου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ ἀδάμας πεσεῖται. τείχος γὰρ ὁ ἄγιος ἀδαμαντίνου καὶ ἐν χειρὶ κυρίου μένον ἀπαθές, λαμπροτέραν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐπιδεικνυσιν· ὁ γὰρ διάβολος οἶά τις λίθων ἀγνοῶν φύσιν διὰ πολλῶν δοκιμάζει πληγῶν τὸν οἶον ἀδάμαντα, θεοῦ μόνου καλῶς τὴν τοῦτον φύσιν εἰδότες.

14 τὸ] τῶ c τῶ τὸ Koetschau | 17 κρέας s κρέας v | τὸ] τῶ cv | 18 κρέας s | 20 ἄνδρας Koetschau ἡμέρας cvn.

αὶ ὑπὸ Χριστὸν δυνάμεις οὐ δύνανται· εἰ δὲ καὶ ποιοῦσιν, οὐκ ἄνδρας ποιοῦσιν ἀλλὰ νηπιούς.

Nr. XXII. II Kōn. 20, 18.

Σπάδοντες εὐνοῦχοί εἰσι· λέγει δὲ τοῦτο περὶ τῶν τριῶν παιδων καὶ Δανιήλ, ὡς ἐκ τούτου τοῦ Ἐξελίου ἦσαν.

1 δὲ] < s. Ferner sind in einem Scholion des hl. Ephraem zu II Kōn. 2, 11 in cv einige Sätze durch Σ' Ω' am Rand ausgezeichnet; in s dagegen ist ausdrücklich ὠριγέ dazugesetzt (aber nicht in cod. Scor. Ψ—I—8, einer Abschrift von s). Die Sätze lauten: *Ἀηλοὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι καὶ Χριστὸς εἰ ἤθελεν οὐκ ἀπέθνησκεν. Θέλων δὲ ἀπέθανεν, ἵνα ἐν τῷ οἰκείῳ θανάτῳ πάντας ἐκ τοῦ θανάτου ῥύσῃται. εἰ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη Ἥλλας καὶ οὐκ ἀπέθανε, περιττὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις· εἰ δὲ οὕτω ἀπέθανεν . . . . . μαρτυρίαν τῶν Ἰουδαίων. ἀποθνήσκει δὲ μετὰ . . . οὐκ ἀπέθανεν Ἐνώχ, ἀλλ' οὐδ' ἔστιν ἀθάνατος. ὁ Χριστὸς . . . . . καὶ ἔστιν ἀθάνατος | 4 Σπάδοντες] dasselbe Fragment findet sich zu Jes. 30, 7 in der Jesajakatene (vgl. Pitra Anal. sacra III, 538); da es in der Jesajakatene das einzige vorkommende Origenesfragment ist, so dürfte sein ursprünglicher Standort nicht dort sein | 4 σπεύδοντες s.*

Das Fragment aus der Canticakatene.

v¹ = cod. Vat. gr. 754 saec. X. f. 370v.

v² = cod. Vat. gr. 398 saec. X? f. 319r.

I Sam. 2, 3. 6. 10. 2. 10.

5 Διδάσκει καὶ διὰ ταύτης τῆς φόδῃς τὸν προσερχόμενον θεῷ εἰς
αὐτὸν μόνον ἔχειν τὰς ἐλπίδας καὶ εἰς αὐτὸν καυχᾶσθαι, μὴ μεγα-
λαυχεῖν ἀλλὰ ταπεινοφρονεῖν. καθότι πάντων ὡς θεὸς ἔχει τὴν
γνώσιν, ἀποδίδωσιν ἑκάστω κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ. αὐτὸς
δὲ καὶ θανάτου καὶ ζωῆς δεσπόζει. παρακελεύεται δὲ γινώσκειν
10 τὸν κύριον, δῆλον δὲ ὅτι διὰ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, διὸ ἐπιφέρει
τὸ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς. καθότι δι-
καιὸς ἐστὶ κριτῆς πάσης τῆς γῆς, αὐτὸς ἰσχύς, αὐτὸς ὕψωσις,
αὐτὸς κέρας σωτηρίας τῶν ἀγαπῶντων αὐτόν.

5 Διδάσκει] vorher Ὠριγένους v¹ anonym v² | 7 ἔχει] ἔχων v¹v² | 10 ἐπι-
φέρει τὸ] ἐπιφέρειν v² | 11 ἐν μέσῳ τῆς γῆς] < v² | 13 κέρα v² | αὐτῶν v² w. e. sch.

REGISTER.

I. Stellenregister.

Altes Testament.

Neues Testament.

Kirchliche und profane Schriftsteller.

II. Namenregister.

III. Wort- und Sachregister.

VORBEMERKUNGEN.

Die Seitenzahlen aus den Jeremiahomilien incl. Philokalie und aus *περὶ τῆς ἐγ-
γαστριμύθου* sind ohne besondere Kennzeichen, die aus den Fragmenten hinter einem ||
abgedruckt. Zweifelhafte ist mit ? versehen resp. in ( ) geschlossen.

Unter den Citaten kirchlicher und profaner Schriftsteller wird nur, was sicher Citat
oder doch möglicher Weise litterarisch abhängig ist, notiert.*) Anonyme Autoritäten
vgl. unter *ἄλλος, δεινός, τίς, φασίν* im Wort- und Sachregister.

Das vollständige Namenregister berücksichtigt in der Regel die in Citaten be-
findlichen Eigennamen nicht.

Das Wort- und Sachregister enthält die sprachlich oder sachlich wichtig
erscheinenden Worte, die selteneren mit vollständiger Stellenangabe. Ausgeschieden
sind die biblischen, soweit sie nicht gerade als Stichworte mit aufzunehmen waren.
Worte, die direkt dem behandelten Bibeltext oder irgend welchen Citaten entstammen,
sind mit einem * versehen. Die Jeremiahomilien, die Stücke aus der Philokalie und
die Homilie über I Sam. 28, 3—25 sind eingehend, die für den Wortlaut des Origenes-
textes nicht massgebenden Fragmente nur kurz behandelt.

---

*) Gute Indices zu Philo würden wahrscheinlich eine viel längere Liste von Anklängen und
Entlehnungen aufstellen lassen.

I Samuelis		12, 24	226, 12	18, 5	72, 26	
1, 11	285, 8f.	12, 28	226, 14	18, 42	14, 10	
1, 23	285, 10f.	12, 29	221, 12	20, 4	202, 14	
2, 3-6. 10. 2. 10	304, 5-13	14, 26	273, 17	21, 13-15	289, 5	
2, 18	285, 10f.	17, 6	302, 14. 17	21, 23	65, 8	
2, 25	103, 3	17, 9-19	169, 1ff.	21, 32	67, 4	
3, 1	274, 17	18	58, 26ff.	22, 5	86, 23. 87, 8	
3, 4-7	285, 11f.	18, 44	59, 1	23, 1	207, 3ff.	
3, 11-21	295, 7-12	19, 5-7	302, 6-18	24, 16	261, 16	
3, 19-21	285, 13ff.	19, 14	122, 7	25, 4	223, 24	
4, 13	295, 14-16	20, 29	49, 4	25, 5	204, 6	
5, 3	295, 18-22	II Könige			26, 9	261, 16
8, 5-7	299, 5f.	1, 2	169, 5	29, 10: III, 23. 26.	112, 3ff.	
12, 3	285, 16ff.	12, 3	302, 20-303, 2	128, 15ff.		
12, 17	285, 15f.	1, 16	302, 20-303, 2	32, 16	221, 14	
13, 16. 14. 2. 23	301, 10ff.	4, 10	169, 4ff.	32, 17	149, 7	
14, 47	301, 14	16, 10?	53, 19	33, 8 255, 22.	256, 23f.	
15, 9	287, 24	17, 23: 22, 17. 23, 16	213, 18.	33, 9?	259, 31	
15, 9-11	295, 24-297, 6	20, 18	303, 4f.	33, 16	47, 23	
15, 11: 157, 35. 177, 11	297, 8-15.	23, 31. 24, 18??	74, 14	33, 17	40, 26 275, 7	
15, 26	287, 25	23, 34	204, 25f.	34, 13?	191, 24	
16, 11	297, 23	23, 34	205, 8ff.	35, 6	58, 17	
16, 12	297, 17-20	24, 12	200, 6f.	35, 12	267, 17	
16, 12. 13. 13, 14	177, 24	24, 14	200, 6f.	36, 4	271, 2	
16, 18	297, 22-27	25, 7	200, 8	37, 4	296, 19f.	
17, 34-35	213, 12f.	25, 7? II	213, 19	37, 5	294, 14 202, 12	
19, 23	301, 23	25, 9	205, 14ff.	37, 6	231, 17	
19, 23. 24 297, 29-298, 3		25, 27-30	200, 9	37, 7. 9. 10	191, 26	
21, 4	298, 5-16	II Chronica			39, 2	134, 16
21, 5. 6	298, 18-29	35, 25	276, 4	41, 2	162, 32. 163, 7	
21, 7	298, 31-299, 7	Psalmen			41, 3	163, 4
24, 4	263, 13	1, 2	260, 24	41, 4	186, 26	
25, 1-44	283, 5	1, 3	272, 12	42, 7	210, 12	
25, 22	299, 9-11	2, 2	77, 20	42, 16	37, 27. 38, 4	
26, 1-25	283, 6ff.	2, 8	201, 2	43, 18	164, 10	
26, 12	283, 10	3, 4	258, 21	43, 20??	262, 21	
27, 2	283, 13	4, 5	260, 17	44, 3	10, 23	
28	152, 29	4, 6	200, 14	44, 4	272, 23	
28, 2	283, 15	4, 7	39, 2. 48, 12	44, 6	272, 20	
28, 3-25: 283, 4-294, 30.		6, 1	261, 17	44, 11	69, 26ff.	
283, 17ff.		6, 2	206, 3-5	48, 13	172, 13	
28, 11. 12	299, 13-15	6, 4	265, 4	50, 6	127, 3	
II Samuelis		6, 7	186, 24	50, 13	293, 8	
3, 26-29	301, 30	7, 10	193, 27	50, 19	200, 13	
5, 6-8	299, 17-28	8, 2	128, 6 199, 13	51, 14. 12. 13	56, 4ff.	
5, 14	300, 2-6	8, 3	171, 4	54, 7	267, 7	
16, 5	301, 27	9, 30	46, 16	55, 2	262, 26	
16, 10-12	300, 8-16	10, 2	211, 5	62, 11	296, 18	
21, 2. 6. 9. 11 300, 18-301, 21.		13, 1	222, 3	67, 7	265, 12	
II Könige		14, 1-3	139, 9	67, 32. 33	35, 15ff.	
2, 5. 6. 8. 9 301, 23-302, 4		14, 3. 4	139, 16	68, 11	16, 5	
6, 12	214, 7	15, 10	288, 24	72, 27	163, 22	
12	22, 8ff.	17, 26. 27	290, 4	73, 1	265, 21. 296, 19	
12, 13. 14	199, 8f.	17, 30	46, 1? 267, 8	73, 9	24, 29f.	
		17, 43	212, 1	73, 19	78, 20	
				74, 6	255, 17	
				74, 9: 87, 21. 88, 6. 13ff.		
				21. 26 210, 20. 250, 29ff.		
				74, 11	255, 12	
				76, 5	260, 27	

76, 7 . . . . . | 260, 25
 76, 17. 18 . . . . . | 77, 5
 77, 47 . . . . . | 87, 1
 78, 8 . . . . . | 39, 19
 79, 9: 128, 2 | 232, 17. 256,
 18.
 79, 13 . . . . . | 232, 17. 256, 20
 79, 15 . . . . . | 232, 18
 81, 6 . . . . . | 130, 19
 84, 9 . . . . . | 260, 28. 261, 1
 86, 1 . . . . . | 98, 14
 88, 21 . . . . . | 177, 24
 90, 13 . . . . . | 211, 19
 94, 10 . . . . . | 71, 7
 95, 4 . . . . . | 158, 12
 97, 8 . . . . . | 296, 21
 98, 6. 7 . . . . . | 284, 16
 101, 10 . . . . . | 264, 20
 102, 5 . . . . . | 276, 1
 102, 9 . . . . . | 265, 23
 103, 2 . . . . . | 57, 25
 103, 15 . . . . . | 261, 13
 103, 20. 21 . . . . . | 46, 18
 103, 21 . . . . . | 213, 10
 103, 26 . . . . . | 208, 18
 108, 7 . . . . . | 164, 23
 109, 4 . . . . . | 298, 29
 113, 4 . . . . . | 260, 8f.
 115, 4 . . . . . | 89, 2
 118, 25 . . . . . | 265, 18
 118, 71 . . . . . | 256, 14
 118, 142 . . . . . | 261, 22
 120, 1? . . . . . | 169, 34
 120, 6 . . . . . | 259, 25
 123, 2. 3 . . . . . | 259, 28
 123, 7 . . . . . | 268, 11
 128, 5 . . . . . | 36, 9
 131, 14 . . . . . | 278, 14
 134, 7 . . . . . | 58, 11
 136, 1 . . . . . | 225, 25
 136, 4 . . . . . | 54, 22
 136, 7 . . . . . | 277, 22
 136, 9 . . . . . | 211, 23. 25
 140, 2: 164, 16 | 203, 4. 231,
 12.
 140, 10 . . . . . | 265, 13
 142, 3 . . . . . | 263, 8
 144, 3 . . . . . | 158, 11
 144, 14 . . . . . | 56, 27
 148, 2. 3 . . . . . | 158, 13

Proverbien

1, 6 . . . . . | 176, 14
 1, 24 . . . . . | 57, 23
 1, 28 . . . . . | 186, 35
 3, 11 . . . . . | 180, 23f.
 3, 19 . . . . . | 57, 3
 4, 6 . . . . . | 222, 25
 4, 8 . . . . . | 222, 26

5, 22 . . . . . | 69, 4
 8, 25 . . . . . | 70, 22. 24
 9, 5 . . . . . | 86, 24. 87, 26
 16, 18 . . . . . | 267, 15
 18, 12 . . . . . | 95, 23
 19, 22 . . . . . | 93, 6
 21, 6 . . . . . | 204, 3
 24, 20 . . . . . | 259, 29
 24, 55 . . . . . | 191, 22
 25, 28? . . . . . | 45, 30
 26, 27 . . . . . | 267, 13

Prediger Salome's

5, 1 . . . . . | 195, 20
 7, 20 . . . . . | 56, 9
 7, 24. 25 . . . . . | 61, 30

Hohelied Salomo's

1, 5 . . . . . | 84, 25
 2, 5 . . . . . | 272, 23
 3, 6 . . . . . | 84, 27 | 203, 7

Hlob

2, 5 . . . . . | 217, 9
 5, 18: 15, 11. 139, 7 | 232,
 8. 259, 5.
 5, 20? . . . . . | 296, 17
 6, 14 . . . . . | 264, 24
 8, 21 . . . . . | 239, 16
 14, 4. 5 . . . . . | 44, 14
 26, 7 . . . . . | 55, 19
 41, 15 . . . . . | 214, 14

Weisheit Salomo's

1, 7 . . . . . | 206, 14
 1, 13. 14 . . . . . | 16, 18
 2, 24 . . . . . | 16, 22
 3, 1 . . . . . | 232, 25
 3, 11 . . . . . | 56, 10
 4, 13 . . . . . | 199, 6
 6, 6 . . . . . | 81, 4
 7, 26 . . . . . | 70, 21
 8, 2 . . . . . | 222, 23
 12, 8 . . . . . | 76, 28
 12, 10 . . . . . | 1, 12. 51, 18. 20

Sirach

8, 5 . . . . . | 139, 15
 8, 17? . . . . . | 191, 23
 21, 15 . . . . . | 47, 28
 22, 27. 23, 2. 3: 48, 22. 25
 25, 9 . . . . . | 51, 4. 108, 6

Judith

12, 6. 7. 14 . . . . . | 187, 33 ff.
 16, 15?? . . . . . | 207, 30

Hosea

1, 9. 10. 2, 23 . . . . . | 66, 31 ff.
 1, 11 . . . . . | 22, 8 ff.
 7, 12 . . . . . | 174, 11

Amos

1, 11 . . . . . | 277, 25
 2, 12 . . . . . | 271, 27
 3, 2 . . . . . | 181, 19
 3, 12 . . . . . | 47, 9
 5, 18 . . . . . | 96, 13. 150, 6
 7, 7 . . . . . | 214, 11
 8, 11 . . . . . | 74, 24 | 270, 17

Micha

7, 1: 111, 19. 21. 127, 18.
 21. 27. 32.
 7, 1. 2: 111, 14 ff. 112, 8. 127,
 19 ff. 128, 12.

Joel

2, 13 . . . . . | 158, 1
 2, 26 . . . . . | 123, 15
 2, 32 . . . . . | 187, 3

Jona

3, 4: 1, 10. 13. 174, 15. 23.
 25. 27.

Habakuk

1, 16 . . . . . | 219, 2
 2, 1 . . . . . | 260, 28
 3, 9 . . . . . | 255, 29

Zephania

3, 9 . . . . . | 35, 12

Sacharia

1, 9 usw. . . . . | 135, 7. 290, 12
 2, 2 . . . . . | 257, 12
 2, 5? . . . . . | 46, 1
 4, 7 . . . . . | 219, 25

Jesaja

1, 2 . . . . . | 59, 12
 1, 6. 7 . . . . . | 18, 24

31, 1 . . . 10, 12 | 210, 16
 31, 7 . . . . . | 221, 24
 31, 11? . . . . . | 221, 9
 31, 12-17 . . . . . | 221, 2-18
 31, 25 . . . . . | 221, 20f.
 31, 26-28 | 221, 23-222, 5
 31, 29 . . . . . | 27, 4
 32, 1: 87, 15, 88, 5, 179, 1.
 3ff. | 210, 20.
 32, 2 . . . . . | 87, 17
 32, 4? . . . . . | 179, 10
 32, 13 . . . . . | 251, 13
 33, 2, 3 . . . . . | 160, 2, 10
 33, 3 . . . . . | 160, 4f.
 34, 5 . . . . . | 3, 5
 35, 13 . . . . . | 263, 19
 36, 4-6 . . . . . | 222, 7-223, 6
 36, 8 . . . . . | 223, 8-18
 36, 10 . . . . . | 222, 19
 36, 21 . . . . . | 223, 20-25
 36, 22, 23 . . . . . | 224 App.
 37, 4 . . . . . | 210, 16
 37, 17, 18 . . . . . | 224, 2-9
 37, 21, 23, 24 | 224, 11-225, 7
 38, 9 . . . . . | 225, 9-11
 38, 10, 11 . . . . . | 225, 13-21
 38, 16 | 225, 23-26, 265, 24
 38, 16-18 | 225, 28-226, 7
 38, 18-20 . . . . . | 226, 9-26
 38, 23, 24 | 226, 28-227, 11
 38, 35, 37 . . . . . | 227, 13-19
 39, 7, 8 | 227, 21-228, 2
 39, 9 . . . . . | 228, 24, 229, 1
 39, 10, 11, 14, 16 | 228, 4-21
 39, 17 . . . . . | 228, 23-229, 9
 44, 21 . . . . . | 11, 14f.
 45, 4, 5 . . . . . | 229, 11-20
 45, 6 . . . . . | 11, 14f. 126, 17
 . . . . . | 268, 10
 45, 19, 20 . . . . . | 229, 22-29
 45, 22, 25 . . . . . | 230, 2-9
 47, 2, 3 . . . . . | 259, 32
 47, 4, 5 . . . . . | 230, 11-16
 48, 2 . . . . . | 230, 18-21
 51, 21, 22 | 230, 23-231, 30
 51, 22: 196, 17 | 231, 32-
 232, 3.
 51, 32-35 . . . . . | 232, 5-23
 51, 35 . . . . . | 232, 25-27
 52, 13 . . . . . | 97, 23

Baruch

3, 10 . . . . . | 225, 28
 3, 9-13 . . . . . | 54, 8
 3, 15? . . . . . | 54, 25f.

Klagelieder

1 Überschr. | 235, 6-237, 6
 1, 1 . . . . . | 237, 8-238, 19, 25

1, 2 . . . . . | 238, 21-239, 31
 1, 3 . . . . . | 240, 2-10
 1, 4 . . . . . | 240, 12-241, 15
 1, 5 . . . . . | 241, 17-242, 7
 1, 6 . . . . . | 242, 9-243, 17
 1, 7 . . . . . | 243, 19-244, 15
 1, 8: 103, 5 | 244, 17-245, 5
 1, 9 . . . . . | 245, 7-247, 6
 1, 10 | 247, 8-248, 17, 22, 28
 1, 11 . . . . . | 247, 19-249, 13
 1, 12 . . . . . | 259, 5
 1, 13 . . . . . | 249, 15-23
 1, 14 . . . . . | 249, 25-250, 19
 1, 15 . . . . . | 250, 21-251, 25
 1, 16 . . . . . | 251, 27-252, 10
 1, 17 . . . . . | 252, 12-32
 1, 18 . . . . . | 253, 2-14
 1, 19 . . . . . | 253, 16-27
 1, 20 . . . . . | 254, 2-7
 1, 21 . . . . . | 254, 9-24
 1, 22 . . . . . | 254, 26-255, 10
 2, 3 . . . . . | 255, 12-23
 2, 4 . . . . . | 255, 25-256, 4
 2, 5 . . . . . | 256, 6-15
 2, 6 . . . . . | 256, 17-29
 2, 7 . . . . . | 257, 2-9
 2, 8 . . . . . | 257, 11-21
 2, 9 . . . . . | 257, 23-258, 2
 2, 10 . . . . . | 258, 4-13
 2, 11 . . . . . | 258, 15-22
 2, 13 . . . . . | 258, 24-259, 8
 2, 14 . . . . . | 259, 10-20
 2, 16 . . . . . | 259, 22-29
 2, 17 . . . . . | 259, 31-260, 5
 2, 18 . . . . . | 260, 7-21
 2, 19 . . . . . | 260, 23-261, 13
 2, 20 . . . . . | 261, 15-23
 2, 21 . . . . . | 261, 25-262, 7
 2, 22 . . . . . | 262, 9-12
 3, 1 . . . . . | 262, 14-23
 3, 3 . . . . . | 262, 25-28
 3, 4 . . . . . | 263, 2-4
 3, 5, 6 . . . . . | 263, 6-15
 3, 7, 8 . . . . . | 263, 17-25
 3, 9 . . . . . | 264, 2-6
 3, 12 . . . . . | 264, 8f.
 3, 13-15 . . . . . | 264, 11-17
 3, 16-18 . . . . . | 264, 19-26
 3, 25, 26 . . . . . | 265, 2-7
 3, 27, 28 . . . . . | 265, 9-14
 3, 27, 29, 30 . . . . . | 265, 16-18
 3, 31 . . . . . | 265, 20-25
 3, 34-38 . . . . . | 265, 27-266, 9
 3, 39, 40 . . . . . | 266, 11-16
 3, 40 . . . . . | 266, 18-23
 3, 41 . . . . . | 266, 25-27
 3, 43, 44 . . . . . | 267, 2-10
 3, 46, 47 . . . . . | 267, 12-18
 3, 48 . . . . . | 267, 20f.
 3, 49 . . . . . | 267, 23-30

3, 50, 51 . . . . . | 268, 2-8
 3, 52 . . . . . | 268, 10-16
 3, 58, 63 . . . . . | 268, 18-21
 3, 64 . . . . . | 268, 23-28
 3, 65, 66 . . . . . | 269, 2-5
 4, 1 . . . . . | 269, 7-20
 4, 2 . . . . . | 269, 22-27
 4, 3 . . . . . | 269, 29-270, 14
 4, 4 . . . . . | 270, 16-22
 4, 5 . . . . . | 270, 24-271, 9
 4, 6 . . . . . | 271, 11-21
 4, 7, 8 . . . . . | 271, 23-272, 9
 4, 8 . . . . . | 272, 11-17
 4, 9 . . . . . | 272, 19-273, 2
 4, 10 . . . . . | 273, 4-10
 4, 11 . . . . . | 273, 12
 4, 12 . . . . . | 273, 14-29
 4, 13 . . . . . | 274, 2-4
 4, 14 . . . . . | 274, 6-19
 4, 15 . . . . . | 274, 21-275, 5
 4, 16 . . . . . | 275, 7-13
 4, 17 . . . . . | 275, 15-20
 4, 18 . . . . . | 275, 22-25
 4, 19 . . . . . | 275, 27-276, 2
 4, 20 . . . . . | 276, 4-277, 18
 4, 21 . . . . . | 277, 20-30
 4, 22 . . . . . | 278, 2-17

Ezechiel

1, 27 . . . . . | 83, 10ff.
 13, 19 . . . . . | 259, 12
 14, 14?? . . . . . | 284, 19
 16, 51, 52 . . . . . | 61, 24
 18, 24? . . . . . | 172, 7
 21, 9, 10 . . . . . | 251, 22
 23, 5 . . . . . | 206, 16
 23, 9 . . . . . | 253, 21
 23, 9 . . . . . | 253, 23
 23, 11, 12 . . . . . | 253, 25
 23, 22, 23 . . . . . | 253, 17
 36, 26 . . . . . | 27, 31
 37, 7 . . . . . | 212, 26

Daniel

5, 2, 3 . . . . . | 216, 10f.
 8, 3 . . . . . | 255, 15f.
 9, 2 . . . . . | 22, 20
 9, 5: 39, 18, 56, 17 | 266, 22
 9, 10 . . . . . | 274, 9
 9, 14 . . . . . | 266, 23
 12, 2 . . . . . | 142, 25

Susanna

35 a (LXX) = 42 (Θ') 81, 12.
 142, 22, 159, 28.
 52: | 218, 25, 224, 1 App.
 57 . . . . . | 224, 1 App.

Neues Testament.

Matthäus
 1, 6. 7 . . . . . | 300, 4
 3, 2 . . . . . | 13, 22
 3, 10: 156, 31. 34. 157, 1
 3, 10. 7, 19 . . . . . | 209, 30
 3, 12: 14, 5. 183, 10 | 215, 10.
 3, 16 Par. . . . . 291, 22 f.
 4, 4 . . . . . | 12, 14
 4, 18 . . . . . | 131, 15
 4, 19 . . . . . | 275, 22
 4, 19. 20 . . . . . | 131, 18 f.
 4, 21 . . . . . | 132, 1 ff.
 5, 1 . . . . . | 133, 27 f.
 5, 3: 58, 1. 133, 28. 185, 26
 5, 4 . . . . . | 185, 25 | 225, 10
 5, 5: 68, 14 | 237, 5. 251, 24 f.
 5, 8 . . . . . | 185, 25
 5, 9 . . . . . | 185, 25
 5, 11 . . . . . | 189, 14
 5, 11. 12 . . . . . | 11, 23
 5, 12? . . . . . | 79, 9
 5, 14 . . . . . | 224, 5
 5, 18 . . . . . | 197, 12
 5, 22: 175, 9 ff. 18 | 209, 7
 5, 34. 37 . . . . . | 41, 1. 5 ff.
 5, 39 . . . . . | 168, 10 f.
 5, 45 . . . . . | 20, 26
 6, 2 . . . . . | 279, 12
 6, 19? . . . . . | 224, 8
 6, 19. 20: 58, 7 ff. 116, 15.
 136, 3 f. 148, 4.
 6, 24 . . . . . | 53, 29. 188, 18 f.
 7, 2 . . . . . | 148, 1
 7, 7 . . . . . | 56, 21
 7, 13: 187, 10 ff. 17 | 216, 2.
 269, 14. 275, 23.
 7, 14: 25, 26. 122, 22. 186,
 12. 187, 13. 17.
 7, 17 . . . . . | 266, 4
 7, 18 . . . . . | 183, 28
 7, 22. 23 . . . . . | 7, 9
 7, 23 . . . . . | 7, 19. 8, 24. 9, 16
 7, 24. 26 . . . . . | 13, 24 ff.
 8, 12: 93, 1. 101, 1. 186, 19
 8, 22 . . . . . | 149, 20
 9, 2 . . . . . | 137, 23
 9, 12 . . . . . | 148, 22. 293, 12
 9, 20 . . . . . | 148, 27. 149, 2
 9, 37 . . . . . | 156, 20
 9, 38 . . . . . | 43, 8
 10, 26 Par. . . . . | 142, 13. 18
 10, 28 . . . . . | 190, 32 f.
 10, 29 . . . . . | 268, 13
 10, 34 . . . . . | 79, 18

10, 37. 38 . . . . . | 149, 21
 11, 15 . . . . . | 9, 27
 11, 19 . . . . . | 110, 13
 11, 28 . . . . . | 149, 28
 11, 29 . . . . . | 94, 10
 11, 30 . . . . . | 250, 11. 265, 9
 12, 7 . . . . . | 200, 16
 12, 32 . . . . . | 97, 10
 12, 36. 37: 40, 15. 197, 4
 12, 43. 44? . . . . . | 209, 26
 13, 8 . . . . . | 42, 4 f. 73, 14 f.
 13, 14 . . . . . | 277, 3
 13, 15 . . . . . | 164, 18
 13, 22 Par. . . . . | 219, 9
 13, 25: 13, 13. 15 | 219, 7
 13, 25. 30 . . . . . | 14, 14 ff.
 13, 28 . . . . . | 13, 12
 13, 30 . . . . . | 14, 5
 13, 36 . . . . . | 100, 23 ff.
 13, 46 . . . . . | 61, 10
 13, 47 . . . . . | 156, 22
 13, 47-49 . . . . . | 215, 10
 13, 49? . . . . . | 25, 7
 13, 57 . . . . . | 11, 9
 15, 7? . . . . . | 277, 3
 15, 13 . . . . . | 13, 7. 15 | 232, 13
 15, 19 . . . . . | 13, 9. 44, 31
 15, 24 . . . . . | 271, 20
 16, 13 . . . . . | 291, 10
 16, 16 . . . . . | 291, 11
 16, 17 . . . . . | 291, 12 f.
 16, 22 . . . . . | 291, 18
 16, 24 Par.: 149, 20. 153, 4 f.
 17, 1 Par. . . . . | 133, 26
 17, 19 . . . . . | 98, 20
 17, 20: 98, 18. 21 ff. | 219, 27
 18, 4? . . . . . | 265, 16
 18, 8 . . . . . | 92, 30
 18, 9 . . . . . | 93, 1
 18, 12. 13 . . . . . | 212, 22
 18, 20 . . . . . | 206, 21
 18, 34 . . . . . | 194, 8
 19, 5 . . . . . | 77, 12 f.
 19, 14 Par.? . . . . | 275, 25
 19, 27 . . . . . | 149, 20
 20, 8. 10 . . . . . | 294, 26
 20, 16 . . . . . | 26, 2. 294, 28
 20, 18 Par. . . . . | 169, 30 f.
 20, 18. 19 . . . . . | 126, 19
 21, 43: 74, 10. 116, 21. 28 ff.
 | 276, 25 f.
 22, 2. 12 . . . . . | 138, 11
 22, 32 Par.: 67, 24. 68, 3
 23, 8. 9 . . . . . | 71, 9
 23, 13 . . . . . | 126, 21
 23, 14-29. 34 . . . . . | 126, 22 ff.
 23, 27 . . . . . | 167, 23

23, 32 . . . . . | 79, 8
 23, 35 . . . . . | 126, 16 | 268, 26
 23, 37: 111, 10 ff. | 236, 27.
 253, 4.
 23, 37. 38: 52, 21. 102, 21
 23, 38: 52, 20. 73, 27. 79,
 10. 121, 28.
 24, 12 . . . . . | 101, 14. 16
 24, 12. 13 . . . . . | 25, 9
 24, 15-17 . . . . . | 169, 7-10
 24, 24 . . . . . | 25, 11
 24, 38. 39 . . . . . | 216, 16 ff.
 24, 43 . . . . . | 261, 6
 25, 1-12? . . . . . | 202, 2
 25, 25 . . . . . | 179, 31
 25, 33 . . . . . | 205, 3
 25, 36. 35 . . . . . | 112, 21 ff.
 25, 41? 32, 25. 92, 30 | 235,
 15 f.
 25, 46 . . . . . | 176, 1
 26, 26-28 Par. . . . . | 169, 31 ff.
 26, 27-29 Par. . . . . | 87, 30 ff.
 26, 28 . . . . . | 88, 4. 11
 26, 38 . . . . . | 112, 10. 127, 15
 26, 41 . . . . . | 262, 1
 26, 53 . . . . . | 102, 11
 26, 74 . . . . . | 78, 1
 28, 20: 64, 12 | 206, 22. 275,
 15.

Markus

2, 17 . . . . . | 148, 22
 4, 19 . . . . . | 42, 17
 4, 28 . . . . . | 42, 30. 43, 6
 5, 26 . . . . . | 148, 27 ff.
 5, 26 Par. . . . . | 289, 23
 6, 7 . . . . . | 298, 12 f.
 9, 25 . . . . . | 219, 26
 9, 35 . . . . . | 59, 18
 9, 43 . . . . . | 176, 1
 13, 16 . . . . . | 105, 2
 13, 35 . . . . . | 261, 4
 14, 12-15 . . . . . | 169, 24-27
 14, 15 . . . . . | 87, 27
 14, 34 . . . . . | 112, 10. 127, 15
 14, 38 . . . . . | 262, 1

Lukas

1, 35 . . . . . | 7, 4
 1, 44 . . . . . | 291, 2
 2, 52: 6, 22. 24. 28. 114,
 27. 30.
 3, 8 . . . . . | 27, 28
 3, 9: 156, 31. 34. 157, 1
 | 209, 30.

3, 16 . . . . . 19, 10
 3, 17 . . . 183, 10 || 215, 10
 3, 31 . . . . . || 300, 3
 4, 18 . . . || 227, 1. 236, 2f.
 5, 31 . . . . . 106, 15
 6, 20 . . . . . 59, 26
 6, 21: 185, 23f. || 225, 23.
 237, 4. 239, 15. 251. 24f.
 6, 23 . . . . . 189, 16
 6, 25: 101, 1. 185, 31. 186,
 15.
 6, 29 . . . . . 168, 10f.
 7, 20 . . . 290, 24. 291, 25
 7, 28 . . . . . 290, 19
 7, 35 . . . . . 110, 13
 7, 39 . . . . . 129, 25
 7, 41 . . . . . 129, 26
 7, 41. 42 . . . . . 129, 16
 8, 8 . . . . . 42, 4
 8, 43 . . . 148, 28. 289, 25
 8, 44 . . . . . 149, 2
 9, 20 . . . . . 79, 10
 9, 22 Par. 291, 16
 9, 62: 42, 3. 20. 105, 4. 161,
 29. 31.
 10, 1 . . . . . || 298, 12f.
 10, 6 . . . . . 65, 22
 10, 19 . . . . . || 211, 20
 10, 20 . . . . . 147, 18
 11, 9 . . . . . 42, 21f.
 11, 50 . . . . . || 253, 6
 12, 4. 5 . . . . . 190, 32f.
 12, 18. 19 . . . . . 135, 24
 12, 19 . . . . . 135, 28
 12, 20 . . . 135, 21. 136, 5
 12, 34 . . . . . 41, 27
 12, 42 Par. 81, 13
 12, 45. 46 Par. 81, 15
 12, 47 . . . . . 139, 25
 12, 47. 48 || 215, 16. 258, 28
 12, 49 . . . . . 191, 9
 13, 7 . . . . . 157, 8
 13, 23. 24 . . . || 216, 1
 13, 26 . . . . . 7, 9
 13, 27 . . . . . 8, 24
 13, 28 . . . 34, 18ff. 186, 19
 13, 34 . . . || 236, 27. 253, 4
 13, 34. 35: 52, 21. 102, 21
 14, 18-20 . . . . . 32, 11
 14, 26. 27 . . . 149, 21
 15, 3-5 . . . . . || 212, 22ff.
 15, 7 . . . . . 128, 22
 15, 10 . . . . . || 257, 20
 15, 12-14. 20 . . . 163, 24f.
 15, 22 . . . . . || 205, 3f.
 16, 12 . . . . . 54, 5
 16, 13 . . . . . 188, 19
 16, 14 . . . . . 185, 9
 16, 23 . . . 194, 11. 293, 30ff.
 17, 21 . . . . . 153, 25

17, 27-29 . . . || 216, 16ff.
 17, 32 . . . . . 105, 3
 18, 8 . . . . . 25, 15. 101, 17
 18, 10. 13 . . . . . 26, 25ff.
 18, 11. 12 . . . . . 27, 1
 18, 14 . . . . . 94, 9
 18, 22 . . . . . 149, 20
 18, 31 . . . . . 291, 15
 19, 10 . . . . . || 212, 21
 19, 20 . . . . . 179, 32
 19, 41. 42 . . . . . || 236, 26
 21, 20 . . . 52, 26f. 73, 25ff.
 21, 24 . . . . . || 247, 19
 22, 9-12 . . . . . 169, 24-27
 22, 11 . . . . . 87, 27
 24, 32: 191, 13. 15. 192, 12
 || 207, 25.

Johannes

1, 1: 64, 3f. 176, 20. 24.
 195, 14.
 1, 1. 2 . . . . . 8, 1. 176, 20f.
 1, 1-3 . . . . . 112, 10f.
 1, 2 . . . . . 7, 25
 1, 9 . . . . . 114, 18ff.
 1, 9-11 . . . . . 63, 20
 1, 10 . . . . . || 206, 19
 1, 14: 7, 3. 63, 19. 290, 27
 1, 15 . . . . . 290, 26
 1, 16 . . . . . 196, 1
 1, 18 . . . . . 130, 7
 1, 29? 162, 19
 1, 30. 27 . . . . . 291, 4
 1, 33. 34 . . . . . 291, 5
 4, 6. 11. 12 . . . . . 154, 18
 4, 14 . . . . . || 208, 16
 4, 35 . . . . . 43, 7. 9
 5, 14 . . . . . 137, 23
 5, 23 . . . . . 38, 10. 12
 5, 44 . . . . . 185, 15
 5, 46. 47 . . . 66, 8. 289, 14
 6, 9. 13 . . . . . || 207, 20
 6, 48ff. 72, 14
 6, 55 . . . . . 99, 30
 6, 67. 68 . . . . . 148, 14f.
 7, 37 . . . . . 163, 18
 8, 11 . . . . . 137, 23
 8, 12 . . . . . 96, 3
 8, 39 . . . . . 27, 27
 8, 44 . . . 69, 21 || 213, 21
 9, 4 . . . . . 96, 2. 9
 9, 39 . . . . . 127, 3
 10, 8 . . . . . || 208, 5
 10, 9 . . . . . 294, 3
 10, 11. 14 . . . . . 36, 19
 10, 16 . . . . . 30, 1
 10, 27 . . . 36, 16. 144, 14
 10, 29 . . . . . 154, 5
 11, 25 . . . . . 67, 25

12, 27 . . . 112, 9. 127, 16
 12, 24 . . . . . 73, 12. 16ff.
 12, 31 . . . . . 54, 16. 29
 12, 35 . . . . . 96, 2
 13, 7 . . . . . || 246, 4
 13, 8 . . . . . || 246, 3
 14, 6 . . . . . 294, 2 || 246, 9
 14, 10. 11: 8, 6. 21. 77, 11
 14, 20 . . . . . || 227, 3
 14, 23 . . . . . 55, 23
 14, 27? 65, 22
 14, 30 . . . 129, 3 || 228, 11
 15, 1. 2. 5. 6 . . . || 209, 30
 15, 2 . . . . . || 255, 4
 15, 22 . . . . . || 258, 27
 18, 36 . . . . . 123, 22f.
 19, 1 . . . . . 168, 12
 19, 15 . . . . . || 214, 28
 19, 15. 6 . . . . . 156, 17f.

Acta

1, 3 . . . . . 117, 27ff.
 1, 13. 14 . . . . . 169, 12ff.
 2, 3 . . . . . 169, 15
 2, 27. 31 . . . . . 288, 22
 2, 41 . . . . . 67, 8
 2, 43 . . . . . 118, 21f.
 3, 13. 24 . . . . . 24, 15
 3, 20 . . . . . 24, 16
 3, 21 . . . . . 125, 3
 4, 4 . . . . . 67, 8
 4, 26 . . . . . 77, 20
 4, 29. 31 . . . . . 125, 21
 7, 39 . . . . . 104, 26
 7, 52 . . . . . 11, 17
 8, 3 . . . . . || 279, 17
 8, 9. 10 . . . . . 34, 13
 8, 30 . . . . . 73, 7
 9, 36 . . . . . 169, 19
 9, 37 . . . . . 169, 20
 9, 39-41 . . . . . 169, 21
 10, 9 . . . . . 169, 16
 10, 11 . . . . . 169, 18
 13, 22 . . . . . 177, 24
 13, 46: 30, 8ff. 14. 101, 9
 || 274, 24. 26.
 13, 46. 26 . . . . . 24, 7
 14, 15? 25, 24
 16, 9. 10. 18, 9: 95, 8. 15
 17, 28 . . . || 206, 15. 277, 15
 23, 3 . . . . . 167, 18. 21. 23

Jakobus

1, 6. 8 . . . . . 113, 21
 3, 2 . . . . . || 202, 16f.
 4, 6 . . . . . || 221, 17

I Petrus
 2, 1 . . . . . 40, 14
 2, 5 . . . . . || 222, 8
 2, 7 . . . . . 196, 9. 20
 2, 19 . . . . . 11, 20
 2, 22 . . . . . 129, 7
 4, 12? 11, 20
 5, 8: 115, 26 || 213, 8. 243,
 11. 259, 22.
 5, 8. 9 . . . . . 46, 14

II Petrus
 1, 21? 286, 8

I Johannes
 1, 5 . . . . . 19, 19
 2, 2 . . . . . 100, 19. 115, 19
 2, 19 . . . . . || 215, 14
 3, 8 . . . . . 70, 7f.
 3, 21. 22 . . . . . 136, 19
 5, 16. 17 . . . . . 19, 2

Römer
 1, 1? 31, 9
 1, 3 . . . . . || 296, 31
 1, 13? 108, 8
 1, 26 . . . . . || 255, 20
 1, 28. 26 . . . . . || 210, 24
 2, 4 . . . . . 26, 18. 183, 11
 2, 4. 5 . . . . . || 225, 1 ff.
 2, 5 . . . . . 183, 14
 2, 15 . . . . . 142, 18
 2, 18 . . . . . 7, 15
 2, 21 . . . . . || 208, 10
 2, 23 . . . . . 38, 11. 97, 24
 2, 24? 98, 4
 2, 28 . . . . . 99, 25
 2, 29 . . . . . 99, 27
 3, 2 . . . . . 116, 25
 3, 25 . . . . . 100, 18
 4, 11 . . . . . || 205, 10
 5, 5 . . . . . || 221, 11. 265, 17
 5, 6 . . . . . 115, 21
 6, 2. 8-II . . . . . 132, 17 ff.
 6, 4 . . . . . 15, 6. 172, 23. 25
 6, 6 . . . . . 54, 27
 6, 12 . . . . . 5, 23
 6, 21 . . . . . 82, 19
 7, 24 . . . . . 187, 18 f. 22. 24
 8, 3 . . . . . 54, 27
 8, 6 . . . . . 55, 13
 8, 7 . . . . . || 248, 13. 15 f.
 8, 13: 55, 15. 80, 3. 188, 29
 8, 15 . . . . . 28, 3. 70, 25
 9, 4 . . . . . || 270, 25
 9, 4. 5 . . . . . 24, 14

9, 5? 33, 3
 9, 22. 23 . . . . . || 215, 2
 9, 32. 33 . . . . . 196, 9. 20
 9, 33 . . . . . 196, 11. 197, 1
 10, 4 . . . . . || 277, 13
 10, 6-8 . . . . . 153, 17
 11, 2 . . . . . 35, 1
 11, 3 . . . . . 122, 7
 11, 4 . . . . . 35, 1
 11, 5 . . . . . 34, 31. 35, 3
 11, 11: 24, 5. 9. 28, 17. 52,
 28. 93, 13 f. 103, 9 || 254,
 12.
 11, 11. 25: 34, 18 ff. 26 ff.
 11, 17. 18 . . . . . || 209, 28 f.
 11, 17. 24 . . . . . 101, 10 ff.
 11, 20. 21 . . . . . 193, 17
 11, 21 . . . . . 28, 13. 85, 8
 11, 21. 24 . . . . . 78, 16 ff.
 11, 21. 24. 18 . . . . . 26, 11-15
 11, 22: 26, 15. 156, 27 ff.
 || 224, 3.
 11, 25 . . . . . || 254, 13. 275, 9
 11, 25. 26: 29, 30. 31, 26
 || 278, 8.
 11, 26. 25 . . . . . 35, 8 ff.
 11, 28 . . . . . || 269, 11
 11, 29 . . . . . || 278, 12
 21, 1 . . . . . || 203, 2
 12, 15 . . . . . || 236, 24
 15, 19 . . . . . 95, 9
 15, 20 . . . . . 95, 10
 16, 20 || 213, 29. 251, 31 ff.

I Korinther
 1, 20: 62, 20 f. 28 || 218, 14
 1, 24 . . . . . 5, 1. 70, 20
 1, 25: 62, 2 f. 6. 13. 17. 24 f.
 28. 63, 4.
 1, 25-28 . . . . . 140, 15 ff.
 1, 30. 24 . . . . . 57, 6 ff.
 2, 4 . . . . . || 228, 14 f.
 2, 6 . . . . . 98, 16
 2, 7 . . . . . 99, 19
 2, 8: 62, 16. 162, 17 || 273,
 24.
 2, 9 . . . . . 175, 14. 17
 2, 10? 294, 11
 2, 14 . . . . . 85, 22
 3, 2 . . . . . || 202, 5
 3, 6 . . . . . 43, 2
 3, 9: 13, 28 || 203, 14. 227,
 8. 232, 12. 16.
 3, 10 . . . . . 62, 7? 75, 7
 3, 11. 12: 75, 9 f. || 203, 15.
 17-21.
 3, 11-13 . . . . . 138, 5 ff.
 3, 12. 13: 20, 2 ff. 181, 9 ff.
 3, 13. 15 . . . . . 294, 18

3, 15 . . . . . 139, 23
 3, 17 . . . . . 97, 23
 3, 19 . . . . . 62, 19
 4, 1. 2 . . . . . 81, 8
 4, 5 . . . . . 142, 20
 4, 9 . . . . . 59, 20. 30
 4, 15 . . . . . || 202, 4
 5, 4. 3. 5 . . . . . 171, 7
 5, 5: 3, 4 || 199, 15. 222, 11
 5, 6 . . . . . || 209, 5
 5, 7 . . . . . 99, 29
 5, 8 . . . . . 123, 3 ff.
 6, 9. 10: 180, 29. 181, 4
 6, 10 . . . . . 98, 1
 6, 17 . . . . . 85, 10
 9, 1-5? 62, 7
 9, 5 . . . . . 188, 25
 9, 27 . . . . . 188, 27
 10, 4: 134, 15. 163, 5 || 207,
 28. 211, 26.
 10, 11 . . . . . 89, 20
 10, 16? 169, 31
 10, 17 || 212, 24. 213, 3
 11, 1 . . . . . || 277, 17
 11, 25 . . . . . 87, 30 ff.
 11, 27 . . . . . || 223, 21
 12, 8. 9 . . . . . 60, 29
 12, 11 . . . . . || 277, 5
 13, 1 . . . . . 7, 27. 30
 13, 5 . . . . . || 267, 20
 13, 9 . . . . . 61, 17 ff. 292, 23
 13, 12 . . . . . 50, 19
 13, 13 . . . . . 48, 1
 14, 4 . . . . . 293, 2. 10
 14, 14 . . . . . 292, 29
 14, 15 . . . . . || 205, 27
 14, 38 . . . . . 7, 16
 15, 4-8 . . . . . 117, 27 ff.
 15, 22 . . . . . 56, 28 ff.
 15, 23 . . . . . 61, 4
 15, 24 . . . . . 54, 29. 65, 13
 15, 26 . . . . . || 211, 18
 15, 41 . . . . . || 208, 18 f.
 15, 42 . . . . . || 208, 20
 15, 49: 17, 13-16. 57, 17.
 29. 58, 2 ff. 10. 113, 22
 || 208, 14. 217, 15.
 15, 55 . . . . . || 225, 20

II Korinther
 1, 1 . . . . . 14, 31
 2, 2 . . . . . 186, 5 || 232, 20
 2, 7. 8 . . . . . 192, 9
 3, 10 . . . . . 8, 25
 3, 13 . . . . . 38, 28 ff.
 3, 13. 16 . . . . . 38, 18. 24. 27
 3, 15-17 . . . . . || 276, 11
 3, 16. 15 . . . . . 37, 19 ff.

3, 18: 38, 1. 133, 5 ff. || 266,
21. 276, 15.
4, 2 . . . . . 37, 25
4, 3 . . . . . 37, 23
4, 7 . . . . . || 217, 6
4, 10 . . . . . 80, 2. 130, 26
4, 18 . . . . . || 229, 9
5, 4 . . . . . || 239, 19
5, 7 . . . . . || 228, 9
5, 10 . . . . . 181, 16
5, 16 . . . . . 130, 16
5, 21 . . . . . 72, 5
6, 14 . . . . . 15, 16
6, 16 . . . . . 16, 7-11
7, 5 . . . . . || 264, 23
7, 10 . . . . . || 232, 21
10, 5: 98, 15 || 202, 24. 212,
15. 256, 12.
10, 6 . . . . . || 212, 14
11, 14. 15. . . . . 286, 21
11, 23 . . . . . 119, 21 || 229, 15
11, 23-25 . . . . . 82, 13 ff.
11, 27. 28 . . . . . 123, 10
11, 29 . . . . . || 258, 18
12, 1 . . . . . 95, 8. 15
12, 7. 8 . . . . . 95, 16 ff.
12, 9 . . . . . 82, 11. 95, 20
12, 10 . . . . . 95, 9. 120, 15
12, 12 . . . . . 95, 9
13, 1 . . . . . 6, 10. 14
13, 3 . . . . . || 144, 16
13, 4 . . . . . 113, 26. 129, 31

Galater

1, 4 . . . . . 145, 11
3, 4 . . . . . 172, 1
3, 11 . . . . . || 275, 18
3, 19 . . . . . 102, 27
4, 4 . . . . . 174, 31
4, 9 . . . . . 100, 8
4, 16 . . . . . 123, 9
4, 19 . . . . . || 202, 4
4, 23 . . . . . 44, 22 ff.
4, 26 . . . . . 41, 29. 77, 12 f.
4, 27 . . . . . 67, 11 ff.
4, 28 . . . . . 185, 22 f.
5, 9 . . . . . || 229, 28
5, 17: 79, 21. 188, 26 || 248, 14
5, 19 . . . . . || 248, 13
5, 19. 20 . . . . . 79, 16 ff.
5, 22 . . . . . || 229, 4
5, 22. 23 . . . . . || 229, 6
6, 7 . . . . . 180, 29 || 251, 5
6, 8 . . . . . 80, 4 ff. || 229, 4
6, 14 . . . . . 82, 7. 153, 6

Epheser

1, 19 . . . . . 8, 25
2, 3 . . . . . 44, 12. 65, 22?

2, 12 . . . . . 24, 12. 14
3, 1 . . . . . 95, 4
3, 7? 45, 23
3, 10 . . . . . || 273, 25
3, 18 . . . . . 152, 33
4, 6 . . . . . 33, 3
4, 9? 46, 23
4, 10 . . . . . 153, 13
4, 13 . . . . . 11, 4. 175, 3
4, 14 . . . . . || 210, 26
4, 19 . . . . . 36, 1. 192, 1
4, 27 . . . . . 13, 15. 17
5, 5 . . . . . 33, 1
5, 27 . . . . . || 203, 9
5, 32 . . . . . 157, 11
6, 12 . . . . . || 219, 10. 261, 2
6, 16 . . . . . 151, 14 || 199, 18
6, 17 . . . . . || 272, 21

Philipper

1, 10 . . . . . 7, 15
1, 13 . . . . . 95, 4
1, 23 . . . . . 181, 8. 294, 23
1, 28 . . . . . 25, 23
2, 6 . . . . . 77, 10
2, 7: 6, 22. 25. 61, 33. 114,
14.
2, 10 . . . . . 292, 4
2, 10. 11 . . . . . 152, 14
3, 3 . . . . . 43, 27
3, 5. 6 . . . . . 31, 10
3, 13 resp. 14: 104, 29. 161,
29. 162, 3 || 245, 3. 249, 20
3, 19: 32, 29. 53, 26. 82,
18. 94, 23.
2, 20 . . . . . || 217, 12
3, 21 . . . . . 44, 13
4, 7 . . . . . || 244, 27

Kolosser

1, 15: 7, 3. 8, 10. 130, 7
1, 16 . . . . . 130, 12
1, 18 . . . . . 130, 20
2, 3 . . . . . 60, 25. 61, 9
2, 9 . . . . . 5, 2. 63, 24
2, 14 . . . . . 129, 6
2, 15 . . . . . 65, 13
3, 1 . . . . . || 224, 8. 231, 11
3, 4 resp. 5: 55, 14. 79, 14
130, 27.
3, 9. 10 . . . . . 42, 24
3, 17 . . . . . 189, 27

Hebräer

1, 1. 2 . . . . . || 276, 34
1, 3 . . . . . 70, 17. 20
1, 4. 5 . . . . . 7, 29

1, 14 . . . . . 290, 13
2, 2 . . . . . || 274, 10
2, 11 . . . . . 147, 1
2, 13 . . . . . 159, 14
4, 2 . . . . . 80, 15
4, 12: 18, 12. 79, 23. 176,
20 App.? 177, 1? 191, 1?
5, 6 . . . . . || 298, 29
5, 13. 14 . . . . . || 202, 5
5, 14 . . . . . 21, 4 f.
6, 1 . . . . . 68, 2
6, 4-6 . . . . . 104, 11
6, 6? 156, 4
7, 14: 25, 4. 45, 19. 65, 1.
141, 25.
8, 2 . . . . . || 232, 11
8, 5: 52, 9. 152, 25 || 200,
18.

9, 7 . . . . . || 247, 23
9, 26: 8, 11. 294, 12, 24?
10, 1 . . . . . || 277, 10
10, 26. 27 . . . . . 139, 29
10, 28. 29 . . . . . 175, 27
10, 29 . . . . . 103, 24. 104, 4
11, 12 . . . . . || 202, 7
11, 36. 37? . . . . . 185, 12 ff.
11, 37: 126, 15 f. 192, 30 ff.
11, 37. 38 . . . . . 119, 26 ff.
12, 6: 15, 10. 76, 6 || 232,
19.
12, 23. 22 . . . . . 90, 14 ff.
12, 29: 19, 19. 138, 19. 151,
16.

I Thessaloniker

5, 8 . . . . . 24, 12

II Thessaloniker

1, 4 . . . . . 46, 9
2, 3. 4 . . . . . || 213, 22
2, 10 . . . . . 34, 8

I Timotheus

1, 20: 3, 8. 171, 6 || 199,
13 f. 222, 13. 269, 15.
2, 8 . . . . . 39, 4 || 231, 20
2, 15 . . . . . 28, 2
3, 15 . . . . . 45, 31
4, 3 . . . . . 188, 28
4, 6 . . . . . || 219, 6
6, 20 . . . . . || 203, 25

II Timotheus

1, 7 . . . . . 48, 4. 60, 22
1, 15 . . . . . 171, 6

2, 19 . . . 7, 16, 9, 14
3, 12 . . . . . 11, 18

Titus

3, 3 . . . . . 31, 9, 11
3, 3-6 . . . . . 31, 3
3, 4 . . . . . 2, 4
3, 5 . . . 137, 24 || 212, 6

Philemon

14 . . . . . 178, 19

Apokalypse

2, 10 . . . . . 25, 23
3, 12? 65, 21
3, 20 . . . . . 113, 12 f.
5, 8 . . . . . || 231, 13
11, 8 . . . 66, 20. 156, 19
16, 6 . . . . . 85, 1
17, 14. 19, 16 . . . 61, 12
20, 6 . . . . . 19, 21

Hebräerevangelium

Fragm. 4 (Zahn): 128, 27 ff.

Acta Pauli

Fragm. . . 176, 20. 177, 1

Barnabas

16, 6-10? 16, 7-11
16, 9 . . . . . 151, 29 f.

Clemens

II Kor. 8, 1-3 . . . 151, 7 ff.

Kirchliche und profane Schriftsteller.**Aristoteles**

Cat. I . . . . . 177, 17 ff.
Hist. anim. 9, 8: 143, 7 ff.
144, 1 ff.
9, 44. || 200, 3 ff.

Athenaeus

Deipnos. II, 476^b || 221, 7 ff.

Clemens Alexandrinus

Strom. VII, 9, 53 . . . 180, 8

Herodot

I, 180. 186. 191 || 220, 18 ff.
I, 186 . . . . . || 219, 17 ff.
I, 191 . . . . . || 220, 22 ff.

Hippokrates

Περὶ φνσῶν I, 569: 106, 4 ff.

Homer

Od. XII, 39 ff. . . || 270, 11

Josephus

Archaeol. 10, 5, 2 u. 6, 3 || 204, 28 ff.
Bell. Jud. 6, 3. 4 || 273, 10
" 6, 5, 3 || 274, 12
" ? || 275, 27

Origenes

? . . . . . II, 10
In Psal. 134, 7 . . . 58, 11 ff.
In Psal. 140, 2 . . . 164, 14 ff.
In Psal. 21, 13-15: 289, 5. 9 ff.

Philo

Qu. rer. div. her. . . 3, 29
De sacr. Abel. et Caini: 36, 21 ff.
De decal. . . . . 41, 8 ff.
De sept.: 45, 22 || 207, 19 ff.
De somn. I . . . . . || 235, 17
" II 65, 21
De migr. Abr.: 72, 20 ff. 167, 9 ff. || 210, 21.
Leg. alleg. III: 96, 10. 136, 15. 170, 11.
De confus. ling.: 110, 9 ff. || 199, 16 f.
Qu. deus s. immut.: 147, 22 f. 158, 3 ff. 180, 11.
De ebriat.: 154, 14 ff. || 235, 17.
De plant. ? 157, 3
De poen. . . . . || 254, 29 ff.

II. Namenregister.

- Λαρών** 167, 10
Άβεννήρ 301, 30
Άβεσσαλώμ 300, 10
Άβραάμ: 1, 17. 3. 32. 24.
 16. 26. 13. 27. 23. 28. 2.
 44. 23. 166. 10. 288. 17.
 293. 30. προφήτης 3, 29.
 καὶ **Ἰσαὰκ** καὶ **Ἰακώβ**
 24, 16. 26. 13. 30. 10. 285.
 21. διὰ τῆς φλογίνης
 ὀμορφίας οὐκ ἦνδνατο
 διελεθεῖν . . . . 293, 28f.
Άβραμ 166, 10
Άγγους . . . . (283, 13)
Άδάμ: 17, 11. 55, 11. 136,
 16. 182, 7. οὐκ εἰς ὑπερ-
 βολην χαλεπὴν ἀμαρτίαν
 ἤμαρτεν . . . . 136, 21f.
Άθνηαῖος 206, 16
Άίγυπτος: 34, 12. 86, 29. 87,
 6. 165, 1 App. 167, 9. 210,
 16. 215, 5. 273, 17. 275, 16.
 οὐκ ἀξιοί τῆς ἐπιστήμης
 τοῦ Θεοῦ 9, 20f. περι-
 τέμνονται 43, 21
Άίγυπτος: 21, 8. 66, 22. 156,
 11 218, 21. 271, 18.
 αἰσθητή — πνευματικῶς
 καλουμένη . . . . 66, 23f.
Άίδιου 84, 26
Άλλάμ 210, 9
Άίλαμίτης 210, 16. Παρα-
 βεβλημένος Ψεκτός 210,
 22f. 28.
Άκέλας 200, 27. 221, 7.
 276, 29. ἔκδοσις Ἄ. ἐν
 τοῖς Θρήνοις οὐ φέρεται
 236, 14.
Άλφ 235, 12. 238, 21
Άμαλήκ 231, 23
Άμβακούμ 255, 29. 260, 28
Άμώς 96, 15 272, 1
Άναθώδ: 74, 5f. 13. 17. Ἐπ-
 ακομαμός 74, 8. 10
Άναμεήλ 227, 24. **Χάρις**
Θεοῦ 227, 28
Άνανίας: ὁ ἀρχιερεὺς 167, 17
- Άποκάλυψις**: **Ἰωάννου** 66,
 20. **Ἰωάννης ἐν Ἀποκα-**
λύσει 231, 13
Άραβικός 210, 10
Άριθμοί 45, 25. 89, 26
Άσκληπιός: εἰς Θεὸν μετα-
 βεβληκώς 33, 23
Άισμα: τῶν ἀσμάτων 84,
 25.
Άραράτ 220, 6
Άρμένιος 220, 6
Άσσύριος: 23, 17. 84, 9
 213, 16f. 226, 28. 243,
 15. 275, 16.
- Βαβυλών**: 22, 19. 166, 28.
 170, 18. 31. 171, 1f. 12.
 27. 172, 5. 11. 19. 22f.
 27 205, 13. 216, 9. 218,
 8. 219, 15. 220, 5. 19.
 230, 12. 16. 235, 6. **Σύγ-**
χυσις 170, 19. 31. 171,
 26. 172, 21 220, 12. 239,
 12. 258, 1f. εἰδωλολα-
 τρεία 215, 21. οὐκ ἀπέ-
 γνωσταί 217, 17
Βαβυλώνιος: 3, 17. 84, 10.
 171, 16. 172, 16. 18. 204,
 26. 205, 9. 211, 23. 212,
 11. 213, 16. 18. 218, 17.
 223, 8. 230, 4. 249, 9. 11.
 νοητός 3, 18 269, 15.
Συγχυτικός . . . . 212, 1.
- Βαρούχ**: 60, 12f. 225, 28.
 232, 5.
- Βασιλείαι**: 22, 8. 53, 19.
 74, 14. 157, 35. ἡ πρῶ-
 τη 301, 13. ἡ τρίτη
 58, 25f. 169, 1f. 214, 7
 226, 10f. ἡ τετάρτη 169,
 4 213, 16f.
Βασιλείδης: 75, 21. 144, 13
Βεελφεγὸρ 222, 2
Βενιαμίν: 168, 22. κληρο-
 δοσία Ἱερουσαλήμ 168,
- 22f. **Υἱὸς (τῆς) δεξιᾶς** 168,
 26 202, 22f.
Βηθλεέμ: **Ὀίκος ἄρτου** 272,
 28f.
- Γαβεέ** 301, 10
Γαβαωνίτης 300, 25. 301,
 9. 12.
Γαλιλαία 131, 15
Γένεσις 8, 30
Γολοθίας 230, 20
Γόμορρα 1, 15
- Δαβίδ**: 56, 2. 283, 7ff. 14f.
 287, 20. 292, 12. 27. 293,
 8 206, 3. 211, 5. 213, 12.
 232, 17. 255, 12. 256, 18f.
 260, 25. 27. 262, 21. 26.
 263, 8. 13. 264, 20. 265,
 12. 267, 17. 268, 11. 272,
 23. 275, 7. 277, 22. 296,
 18. 20. 29. 264, 18. 20.
 25. 30. 298, 2. 23. 28.
 299, 17. 25. 28. 300, 2. 6.
 11f. 301, 2. 22. 26. 29.
 32. πνευματικῶς 213, 13.
φιλόπρωχος 299, 19
Δαγών 295, 21
Δαμασκός 53, 18
Δαν: υἱὸς Ἰωά 301, 5
Δανιήλ: 22, 20. 39, 17 230,
 16. 255, 15. 274, 9. Ἐξ-
 κλον 303, 5
Δευτερονόμιον 260, 4
Δωήκ 298, 31
- Ἐβδομήκοντα**: 137, 15. 141,
 15f. 184, 24 210, 8. 227,
 18. 236, 15. 267, 26. τὰ
 πλείονα τῶν ἀντιγράφων
 τῆς ἐκδόσεως τῶν 129,
 11f. καθ' ἑτέραν ἔκδοσιν
 τῶν 252, 15
Ἐβριωατος 167, 19

Ἑβραϊκός: τοῖς Ἑ. (ἀντι-
γράφοις) 107, 26. τῶν Ἑ.
γραφῶν 107, 29. παρά-
δοσις 178, 9. τὸ Ἑβραϊ-
κόν . 141, 17. 184, 26
Ἑβραῖος: 1, 12. 7, 23. || 235,
9. 11. φασὶν Ἑβραίων
παῖδες 103, 20. φασὶν Ἑ.
|| 236, 8. ἡ πρὸς Ἑβραί-
ους (ἐπιστολή) 7, 29. || 276,
33f.
Ἑβραϊσμός: οἱ ἀπὸ Ἑ. ἐρ-
μηνεύσαντες . 159, 20f.
Ἑδωμ: 147, 22f. || 277,
20. 278, 2. Ἐρυθρὰ γῆ
|| 249, 2.
Ἑζεκίας || 229, 25. 303, 5
Ἐκκλησιαστής: 61, 30. 195,
19.
Ἐλιακίμ . . . . . || 204, 25
Ἐλισσαῖος . . . . . || 169, 4
Ἐλλην: 7, 23. 50, 32. 113,
8. 159, 21. ἐν Ἑ. οἱ
γεννήσαντες δόγματα
141, 4.
Ἐμμήρ . . . . . || 165, 15
Ἐξοδος: 134, 7. 135, 11
|| 226, 4.
Ἐμογένης . . . . . || 171, 6
Ἐστιακή . . . . . || 219, 4
Ἐνᾶ . . . . . || 188, 10
Ἐνὶ λαῷ Μαρωδᾶχ || 205, 14
Ἐνφράτης . . . . . || 84, 6. 8
Ἐφραΐμ || 226, 14. 24. Καρ-
ποφορία . . . . . || 226, 7

Ζαχαρίας || 219, 25. 257, 12
Ζιφαῖος . . . . . || 283, 7

Ἠλ: 285, 13 || 295, 7. 11. ἐν-
σεβής καθ' ἑαυτόν || 295,
14.
Ἠλίας: 59, 1. 122, 7. 169, 2
Ἠρακλῆς: εἰς θεὸν μετα-
βληθεὶς . . . . . || 33, 21
Ἠσαίας: 6, 18. 31. 64, 2.
11. 15. 71, 23. 26. 109,
22. 110, 3. 117, 11. 126,
11. 135, 5. 145, 17. 179,
13. 182, 15. 285, 27. 292,
25 || 218, 5. 26. 220, 4. 16.
225, 17. 226, 29. 231, 18.
236, 3. 243, 16. 251, 14.
253, 2. 256, 19. 21. 25.
269, 26. διαφορὰ Ἰερε-
μιου καὶ Ἡ. 11, 30. οὐκ
ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα
ἀλλὰ μόνον ῥημάτια 12, 3.

ὁ ἐν τῷ Ἡ. κύριος 18, 30.
νεφέλη 59, 12. θησαυ-
ρός 116, 19. μακάριος
|| 257, 17.
Ἡσαῦ || 249, 1. 10. 277, 20.
297, 17.
Θάμαρ . . . . . || 284, 9
Θαῦ . . . . . || 235, 11
Θεοδοτίων || 200, 27. 271,
27. ἔκδοσις Θ. ἐν Θρή-
νοις οὐ φέρεται || 236, 14
Θρήνος || 235, 10. 236, 14.
18. 238, 21. 245, 25. 254,
3. 256, 7. 14. 22. 263, 14.
269, 8. 16. 273, 8.
Ἰακώβ: 24, 16 (vgl. Ἀβραάμ).
26, 13 (do). 30, 11 (do).
285, 21 (do). 65, 6. 166,
9 || 229, 2. 5. 249, 4. 6.
10. 252, 13. 20. 22. 273,
2. 297, 18.
Ἰδουμαία: Γῆνος || 277, 26
Ἰδουμαῖος . . . . . || 210, 16
Ἰεβούς: 103, 18f. 23. || 299,
17. Πεκατημένη 103, 20f.
Ἰεβουσαῖος . . . . . || 299, 18. 24
Ἰεζεκιήλ: 64, 2. 172, 7 || 253,
16. ἀναγινώσκων τὸν Ἰ.
83, 10.
Ἰερემίας: 2, 5. 3. 26. 4. 6.
9. 19. 23ff. 27f. 5, 9. 12.
14ff. 17. 28ff. 8, 28. 9,
6. 12. 23. 27. 10, 7f. 14.
11, 1. 13, 19. 22, 20. 60,
13. 64, 2. 11. 74, 13ff.
82, 1. 87, 17. 88, 10. 107,
6. (108, 9.) 109, 18. 110,
4. 18. 20. 27. 135, 5. 150,
22. 151, 32. 152, 2. 5.
165, 17. 21. 166, 5. 17.
167, 15. 168, 30. 170, 15.
177, 26. 178, 26. 179, 3.
6. 184, 21. 24. 185, 4. 7f.
187, 6. 28. 189, 10. 24.
190, 10. 18. 29. 191, 6.
192, 12. 33. 193, 2. 284,
14. 285, 24. 27 || 204, 24.
227, 24. 228, 17. 229, 7.
15. 230, 2. 235, 6. 237, 4.
251, 13. πότε ἤρξατο
προφητεῖν 2, 9f. ἔξαι-
ρέτου ἔτυχε δωρεᾶς 4, 3.
σύμβολον τοῦ σωτήρος
4, 28f. ἀπέκονθεν 11, 14.
διαφορὰ Ἰ. καὶ Ἡσαίου
11, 30. οὐκ εἶχεν οὐδὲν
ἄξιον τοῦ πυρός 12, 8.

νεφέλη 60, 11. ἐκ παι-
δων προφητεῖν 109, 20.
ἀντὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν
110, 23. θησαυρός 116,
19. κατὰ χρόνους ἀμαρ-
τωλοτάτων 184, 13 vgl.
126, 1ff. ἐν ἀγγελίᾳ ἔξησεν
189, 5f. ὁ ἀμειπτος, ὁ
μακάριος 192, 18f. πολλά
τοῦ Ἰ. ἀναφέρεται ἐπι-
τὸν σωτήρα 193, 8. Με-
τεωρισμός θεοῦ || 227,
27. οὐ μόνον προφητείας
ἀνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ ἰακώβ
πάθη || 229, 11. τύπος
Χριστοῦ) . . . . . || 263, 14
Ἰεριχώ . . . . . || 216, 20
Ἰεροβοάμ: 22, 9. 11. 14
|| 221, 13. 226, 13.
Ἰερουσαλήμ: 2, 19. 3, 5.
41, 25. 27f. 52, 16. 21.
61, 22f. 89, 9. 101, 26.
102, 19. 25f. 28. 103, 3.
8. 104, 3. 19. 111, 8. 10.
118, 14. 119, 3. 171, 15.
19. 21ff. 24f. 28. 172, 4.
6. 12. 15. 17. || 209, 13.
215, 25. 222, 16. 223, 8.
236, 26. 237, 12. 20. 238,
7. 240, 16. 243, 29. 244,
11. 245, 2. 9. 11. 247, 8.
17. 248, 26. 249, 5. 250,
5. 7. 252, 13. 19. 253, 3.
17. 25. 254, 9. 24. 259,
4. 261, 15. 269, 29. 271,
14. 276, 6. 299, 17. 20.
Ἰραῖς εἰρήνης 65, 21.
103, 22 || 202, 21f. ψυχή
103, 17 || 237, 27ff. 238,
3. 239, 11. 244, 5. 26.
247, 26. ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
104, 23. τοῦ Βενιαμὴν
κληροδοσία 168, 22f. εἰς
τὴν ἐκκλησίαν μεταλαμ-
βάνεται || 222, 7f. vgl.
229, 23f. τροπικώτερον
καλουμένη || 246, 23 ἀ-
χῶς ἔστι λαβεῖν || 252,
23. φωντο μὴ παραδί-
δοσθαι εἰς τέλους || 273,
27. ἐν μέσῳ ἐθνῶν. 276, 6.
Ἰερονίας || 204, 24. 205, 4
Ἰησοῦς: 19, 9. 13, 17. 42,
20. 53, 28. 73, 11. 74,
19. 78, 2. 16. 79, 14. 80,
2. 81, 12. 87, 29. 99, 32.
100, 19. 24f. 102, 20f. 29.
103, 13. 104, 1ff. 105, 2ff.
113, 10. 15. 20. 114, 27.

115, 6f. 131, 19. 132, 9. 16. 24. 133, 8. 14. 26f. 137, 22. 144, 14. 147, 18. 148, 4. 13. 149, 19. 23. 163, 29. 167, 3. 168, 3. 5. 7. 16. 19. 169, 6. 22. 28f. 289, 27 || 217, 4. 236, 5. ἔτι παιδὸν ὦν προκόπτει 6, 21ff. οὐ ψεύδεται 26, 2. ἐπιδημία 52, 30. 65, 13. ἀσθένεια 63, 8. ἄρτος 72, 14. θάνατος 73, 14. 20. ὄνομα 75, 24. ἔχειν τὸν Ἰ. 76, 1. καταλείπει τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα 77, 12f. διδασκαλία 115, 5. ἀναστάς οὐκέτι ἐφάνη τοῖς ἀποκτηνασιν αὐτόν 117, 25f. ἡ φωνὴ τοῦ Ἰ. ἐν Πάυλῳ καὶ Πέτρῳ 144, 15f. ἀκολουθεῖν τῷ Ἰ. 149, 23. 25f. 153, 5. μὴ ὁ Ἰησοῦς 156, 20. 32. ἀτήσωμεν ἔλθειν Ἰ. 165, 13. 173, 5f. ὡ κύριε Ἰ. πάλιν ἦκε 170, 8. ὁ ἐμός Ἰ. 185, 8 || δεηθῆναι τοῦ Ἰ. || 246, 6. ὑπὸ τοὺς πόδας πεσεῖν Ἰ. . . || 272, 26
Ἰησοῦς: ὁ τοῦ Ναυῆ 60, 10. τύπος τοῦ ἀληθινοῦ 293, 27f. || 300, 20. 301, 17? ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰ. . . . || 245, 28
Ἰησοῦς ὁ Χριστός 288, 15ff.
Ἰησοῦς Χριστός: 3, 20. 31, 31. 64, 22f. 75, 9. 98, 12. 110, 24. 27. 127, 11. 24. 153, 12f. 163, 14. 167, 20. 24f. 288, 18. 20. 26. 291, 7f. παραδέχεσθαι 24, 16f. παρουσία 30, 11. 52, 19. 63, 17f. πάθος 72, 24. ἐπιδημία 100, 16. 293, 19. 294, 1, ἐν ἐκάστῳ τῶν μαρτυρῶν δικάζεται 112, 17. πᾶς τόπος χρέζι Ἰ. Χ. . . . 290, 15
Ἰορδάνης: . . . 293, 27
Ἰουδαία: 84, 11. 89, 9. 90, 12. 104, 23 || 214, 2. 215, 19. 227, 11. 230, 12. 16. 239, 6. 240, 3. 17. 241, 17f. 262, 9. Ἐξομολογούμενη . . . || 227, 5
Ἰουδαϊκός: 74, 7. ηγστία 100, 15. τὰ Ἰουδαϊκά 101, 6f.

Ἰουδαῖος: 11, 18. 24, 6. 43, 23. 65, 3. 72, 10. 77, 19. 25. 104, 24. (108, 9.) 113, 7. 126, 19f. 141, 22. 157, 6. 163, 10. 168, 3. 193, 12 || 231, 3. 240, 21. 241, 19. 263, 15. 272, 3. 29. 274, 21. 275, 23. 276, 24. 295, 19. ἐκώλυσαν δεδάσκειν Ἰησοῦν 74, 19. οὐκ ἀκούει κεκρυμμένως τοῦ νόμου 99, 23f. ὁ πολὺς οὗτος 99, 31f. ὅτε συναγαγαὶ πολλαὶ Ἰ. 120, 2. συνέδριον 122, 1. ὁ ἐκ τῶν Ἰ. λαός 129, 20f. εἰσελθε εἰς τὰς τῶν Ἰ. συναγωγὰς . . . 168, 4
Ἰούδας: ὁ τοῦ Ἰακώβ 65, 6. 10f. 284, 8.
Ἰούδας (und **Ἰούδα?** vgl. 22, 11. 25, 3. 29, 9 usw.): 22, 11. 13. 15. 28. 23, 1. 4. 8. 13. 15. 24, 1. 25, 3. 26, 7. 28, 7. 29, 11. 20. 41, 24f. 45, 19. 65, 7f. 11. 15. 141, 25. 164, 22. 166, 22. 28. 170, 30 || 218, 17. 300, 24. υἱοὶ Ἰ. 22, 18 || 213, 19. ἡ Ἰ. συναγωγὴ 22, 24. 23, 20. 23. Ἰ. ὁ Χριστός 45, 19. 65, 2. 19. 68, 28. 141, 23. ἄνδρες Ἰ. 64, 28. 65, 3. 68, 27. Ἐξομολογούμενος || 202, 20f. βασιλικὴ φυλὴ || 298, 25.
Ἰούδας: ὁ παραδούς 141, 26 || 214, 28.
Ἰουδῆθ: 187, 33. 188, 3f. 7.
Ἰσαάκ: 4, 1. 24, 16 (vgl. Ἀβραάμ). 26, 13 (do). 30, 10 (do). 285, 21 (do) || 229, 2. ὁ πατριάρχης 185, 22. Γέλως . 185, 23 || 239, 17
Ἰσραήλ: 20, 14. 16-19. 22. 21, 7. 10. 12. 22, 11. 13f. 19. 23f. 27f. 23, 1ff. 29. 24, 1. 5. 18ff. 25, 1. 26, 7ff. 24. 28, 4. 29, 10. 29, 30. 22. 26. 31, 12. 16. 18. 20f. 33. 34, 23. 28. 30f. 35, 4f. 9. 11. 21. 40, 3. 41, 19f. 24. 84, 10. 86, 2. 87, 6. 90, 12. 93, 13. 147, 5. 155, 31. 156, 33. 166, 9. 179, 8. 28. 287, 29. 293, 16 || 201, 3. 210, 21. 218, 17. 221, 23. 231, 23. 236, 20. 256,

18. 298, 8. 11. 13. 299, 5. οἱ υἱοὶ Ἰ. 21, 19. 30, 26. 53, 16. 54, 13 || 213, 18. 241, 21f. ἡ Ἰ. συναγωγὴ 23, 12. 16. 22. 24, 2. σαρκικός — πνευματικός || 227, 15f.
Ἰσραηλίτης || 210, 17. 212, 7. 9. 213, 3. 237, 9. 247, 20. 266, 7. 295, 19. 300, 24.
Ἰσραηλιτικός: . . . 287, 11
Ἰωάβ: . . . || 301, 25. 28
Ἰωακείμ || 204, 24f. 269, 11
Ἰωάννης: ὁ βαπτιστής 290, 18 (vgl. 20). 291, 4. 20.
Ἰωάννης: 66, 20 (vgl. Ἀποκάλυψις) || 231, 13 (do). ἡ καθολικὴ ἐπιστολὴ 70, 6. τὸ εὐαγγέλιον 154, 6
Ἰωβ: 55, 18 || 217, 9. 239, 16. 264, 24.
Ἰωσήπος || 204, 27. 273, 10. 274, 12. 275, 27.
Ἰωσήφ: . . . || 279, 8
Ἰωσίας || 276, 4. Ἰερεμίας τὸν Ἰ. θρηνεῖ || 276, 4. τύπος Χριστοῦ || 276, 7.
Καῖν: 136, 23. ὁ ἀπὸ τοῦ Κ. σφυροκόπος || 214, 26
Καῖσαρ vgl. **Τιβέριος**.
Καρμήλος vgl. **Νάβαλ**.
Κλεόπας: 191, 12. 15. 192, 13.
Κορνήθιος: ἡ° πρὸς Κ. || 277, 4.
Κῦρος: . . . || 220, 4. 16
Λευιτικός: ἡ ἱερατικὴ φυλὴ Λ. . . . || 298, 26
Λευιτικόν: . . . 51, 21
Λίβανος: 164, 4. **Λευκασμός:** . . . || 203, 6
Λοῖτοι || 204, 28. 210, 9 (vgl. Ἐκδοσις 184, 27. ἐρμηνευτής || 227, 17).
Λουκᾶς || 203, 27. ὁ μακάριος. . . . || 300, 4
Λωτ: 2, 1. 3. 105, 7. 284, 4. 7.
Μακκαβαϊκός: τὰ Μακκαβαϊκά . . . 52, 18
Μαρία: 128, 26. 291, 1
Μαρκίων: 75, 20. 144, 13
Μάρκος: τὸ εὐαγγέλιον 43, 6.

Μαρωδάχ *vgl.* *Εδλάδ.*
 Ματθαίος: τὸ εὐαγγέλιον
 131, 14. ἐξ Ἡσαίου φησὶν
 | 226, 29. ὁ μακάριος
 | 300, 4.
 Μεσοποταμία . . . 84, 9
 Μῆδος . . . | 218, 7
 Μωαβίτης . . . | 210, 16
 Μωσῆς: 10, 18. 34, 12. 38,
 25 f. 66, 7. 11. 134, 8.
 152, 4. 21. 167, 10. 13.
 285, 22. 289, 12. 18. 20
 | 231, 23. 260, 4. 271, 1.
 272, 2. 302, 15. ἄξιος
 τῆς ἐπιστήμης τοῦ θεοῦ
 9, 21. ὁ νόμος 24, 24.
 43, 20 f. 72, 22. 73, 7. 102,
 27 | 274, 9. λαμβάνεται
 καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ 38, 20.
 νεφέλη 59, 6. 60, 9. ὁ
 Χριστὸς γέγονε πρὸς Μ.
 64, 11. 15. ἡ διαθήκη ἡ
 δια Μ. 66, 12. ὁ θερά-
 των 98, 12. θησαυρός
 116, 19 f. δια Μ. τὸν νό-
 μον 135, 4. προφήτης
 οἶον Μ. | 205, 19. ὁ ἱε-
 ρός . . . | 245, 28

Νάβαλ: ὁ Καρμήλιος 283,
 5 f. | 299, 11.
 Ναβουζαρδάν | 200, 9. 259,
 32.
 Ναβουχοδονόσορ: 3, 6. 17.
 36, 27. 52, 17. 97, 23.
 170, 19. | 171, 2. 26. 31.
 172, 4. 6. 11 | 200, 6. 211,
 12. 216, 25. 219, 3. 222,
 9. 226, 28. 238, 18. 249,
 29. 273, 16. ὁ σατανᾶς
 3, 7. Ἐγκαθισμὸς καὶ
 ἐπίγνωσις συνοχῆς | 238,
 17 f.
 Ναζιραῖος | 272, 1. Ἑγ-
 ασμένος . . . | 271, 26 f.
 Νάθαν: ὁ υἱὸς Δαβὶδ | 300,
 2 f.
 Ναυή: 60, 10 | 300, 20. ἡ
 τοῦ Ναυῆ . . . | 168, 25
 Νεεσσαῖρ . . . | 298, 31
 Νεχαώ | 204, 25 f. 276, 9
 Νινευή . . . . . | 174, 19
 Νινευίτης: 1, 9. εἰ μὴ με-
 τανοήκεισαν κτλ. 174,
 26.
 Νώε . . . . . | 231, 8, 28

Ὀλίβα . . . . . | 253, 17
 Ὀλοφέρνης: 187, 33. 188, 2. 5 f.

Ὀνήσιμος . . . . . | 178, 18
 Οὐαλεντίνος: 75, 21. 144, 12
 Ὀχοζίας . . . . . | 169, 5

Παραλειπόμενα . 74, 15 f.
 Παροιμίαι: 57, 3. 93, 5. 191,
 21 | 222, 25.
 Πασχώ: 165, 18. 166, 6.
 24. 167, 13. 170, 4. 15.
 17. Μελανία τοῦ στόμα-
 τος . . . 170, 21 f. 171, 11
 Παῦλος: 37, 28. 38, 2 f. 48,
 1. 59, 19. 61, 9. 16. 27.
 62, 7. 71, 13. 82, 10. 123,
 8. 133, 4. 144, 16. 167,
 17 f. 21. 24. 171, 5. 175,
 29. 178, 17. 186, 2. 187,
 18. 26. 293, 1 | 200, 18.
 203, 25. 206, 15. 210, 26.
 212, 14. 214, 23. 215, 6.
 218, 14. 222, 10. 227, 8.
 232, 12. 270, 25. 272, 21.
 275, 19. 276, 34. 277, 4.
 279, 16. ὁ ἀπόστολος
 κτλ. 31, 9. ὁ προσότης
 ὁ δῶκτης 14, 30. νεφέλη
 60, 15. εἶχε τὴν ὕλην τοῦ
 ἐπαίρεσθαι 95, 7 f. ἄξιος
 ἡν ἀποκρίσεως κυρίου
 95, 19 f. διὰθεσις 119,
 20 f. τίς εὐρεθήσεται Π.
 181, 7 f.
 Πέρσης: 165, 1 App. | 218, 7
 Πέτρος: 46, 13. 62, 9. 71,
 13. 144, 16. 169, 16. 21.
 291, 9 | 246, 3.
 Πιλάτος . . . . . | 168, 2
 Πράξεις: 30, 8. 16. 125, 2
 167, 16. 169, 12. 288, 23
 Πυθία . . . . . | 219, 5

Ροβοάμ: 22, 9 ff. | 199, 8.
 226, 11.
 Ῥωμαῖος | 273, 7. 278, 6. ἡ
 πρὸς Ῥ. ἐπιστολή 31, 28

Σαλώμ | 227, 24. Εἰρήνη
 | 227, 26.
 Σαμάρεια: 34, 14 | 221, 13.
 253, 21.
 Σαμαρίτις . . . . . | 154, 18
 Σαμωών: Ναζιραῖος | 272, 2
 Σαούλ: 177, 22. 283, 8 f.
 18. 285, 5. 286, 27. 287,
 3. 24. 26. 288, 1. 289, 31.
 290, 3. 292, 11 | 263, 13.
 296, 29. 297, 29. 298, 1.

299, 6. 300, 23. 27. 301,
 11. 15. ἡ ἱστορία ἡ
 περὶ τὸν Σ. καὶ τὴν
 ἔγγαστριμυθον πάντων
 ἀπτεται 284, 9 f. τοῦ
 πονηροῦ πνεύματος τῦ-
 πον φέρε . . . | 299, 4
 Σαμωνήλ: 152, 29. 283, 17 f.
 285, 1 f. 7. 12. 14. 16. 19 f.
 22. 24. 29. 286, 12. 25 ff.
 287, 7. 26. 288, 4. 8. 12.
 14 f. 289, 21. 30. 290, 3.
 9. 292, 1. 7. 20. 28. 293,
 10 | 297, 30. 299, 13. ὁ
 προφήτης 284, 13. ὁ ἔξαι-
 ρετος τῶν προφητῶν κτλ.
 285, 7 ff. διὰ τῆς φλογίνης
 ῥομφαίας οὐκ ἦδύνατο
 διελθεῖν . . . 293, 28 f.
 Σαρά . . . . . | 166, 10
 Σάρεφθα . . . . . | 169, 3
 Σάρρα . . . . . | 166, 10
 Σεδεκίας | 200, 8. 229, 25.
 28.
 Σειρήν . . . . . | 270, 2. 11
 Σεμεὶ | 300, 11. 301, 23. 26
 Σιδωνία . . . . . | 169, 3
 Σιλουανός: νεφέλη 60, 15
 Σίμων: καὶ Κλεόπας 191,
 12. 14. 192, 12. ὁ λεπρός
 129, 26. ὁ μάγος 34, 13 f.
 Σιών | 240, 15. 17. 21 f. 27.
 241, 13. 242, 10 f. 14 f. 27.
 29 f. 243, 13. 252, 12. 20.
 24. 29. Σκοπετήριον 46,
 3 ff. | 215, 22. 241, 2 f. 242,
 29. διχῶς ἔστι λαβεῖν
 | 252, 23.
 Σόδομα: 1, 15. 61, 22 f. 25.
 86, 25. 105, 7. 11. 17. 22
 | 271, 15.
 Σοδομίτης . . . . . | 105, 21
 Σολομών | 204, 3. 214, 6.
 240, 15. 267, 15. 296,
 17? 300, 4. 301, 24. 26.
 28. 32. 302, 1 f. ἡ Σοφία
 ἡ ἐπιγεγραμμένη Σολο-
 μῶντος 56, 13. ἐν ταῖς
 Παροιμίαις 93, 5 | 222,
 25. ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ
 195, 19.
 Σοφία: Ἰησοῦ . . . 48, 22
 Σοφία: ἡ ἐπιγεγραμμένη
 Σολομῶντος . . . 56, 12 f.
 Σοφονίας . . . . . | 35, 12
 Σύμμαχος | 221, 3. 236, 15.
 241, 23. 251, 28. 252, 6.
 14. 256, 6. 257, 6. 267,
 12. 24. 28. 268, 3. 270,
 2. 10. 271, 11. 23. 27.

272, 8. 274, 6. 16. 276, 30.
 Σωρήκ: 87, 7. Ἐκλεκτὴ καὶ
 Θαυμαστή . . . 86, 28
 Τιβέριος 118, 18
 Τιμόθεος || 203, 26. ἡ πρὸς
 Τ. πρώτη . . . || 222, 12f.
 Φαραώ: 9, 20. 36, 27 || 211,
 12. 215, 5. 270, 6. Νε-
 γαώ 204, 25f. 276, 9
 Φαρισαῖος 26, 25
 Φιλιμῶν: 178, 18. ἡ πρὸς
 ψ. ἐπιστολὴ . . . 178, 18
 Φύγελος 171, 5
 Χιλδαῖος . . . . . || 205, 7
 Χελκίας || 227, 23. Μερὶς
 Θεοῦ 227, 25
 Χριστιανισμός: 113, 14. 184,
 34.
 Χριστιανός: 112, 23f. 26.
 168, 6. 184, 35—περὶ Χ.
 λεγομένων 101, 16. φέρε
 σικοφαντεῖσθαι Χ. 113, 1f.
 τὸν Χ. λόγον 113, 6. 184,
 35. 185, 3. τὰ περὶ Χρι-
 στιανῶν 113, 8. ὁ Χ., ἐν
 ᾧ ἔστι Χριστὸς δικαζό-
 μενος 124, 3 (vgl. 112, 24.
 26).
 Χριστός: 5, (13)ff. 15, 6. 41,
 13. 55, 22. 56, 7. 60, 26.
 65, 3f. 66, 12. 68, 5. 71,
 12. 24. 26. 74, 17. 95, 4.

9. 11. 99, 28. 100, 9. 102,
 29. 104, 23. 111, 3. 112,
 24. 26. 113, 2. 116, 6. 21.
 118, 16. 119, 13. 120, 17.
 19. 121, 6. 124, 3. 129,
 21. 141, 24. 142, 26. 147,
 1. 163, 11. 171, 22. 188,
 17. 19f. 22. 288, 19. 289,
 1f. 17f. 20. 290, 16f.
 29ff. 291, 10. 14. 19.
 21. 29. 292, 2. 5f. 294,
 16 || 203, 10. 204, 11. 16.
 207, 29. 209, 1. 211, 19.
 213, 13. 216, 22. 225, 20.
 236, 2. 263, 14. 268, 19.
 272, 28. 273, 2. 29. 274,
 2. 22. 275, 7. 276, 7. 18f.
 23. 26. 31f. 277, 8. 12f.
 25. 27. 278, 8. 302, 21.
 303, 1.—παρουσία 31, 15
 || 218, 16. 273, 12. ἔχειν
 τὸν 36, 22. 55, 22. 26.
 147, 5. Ἰουδας 45, 19.
 64, 28. 65, 2. 18. 68, 28.
 σοφία τοῦ θεοῦ κτλ. 57,
 6. 10. γέγονε πρὸς Μω-
 σέα κτλ. 64, 10f. ὁ αὐτὸς
 καὶ τότε καὶ νῦν 64, 19.
 23f. ἐπιδημία 79, 5. 117,
 8. 155, 31. 289, 28. 293,
 18. ἐσθίειν ἀπὸ τοῦ προ-
 βᾶτου Χ. 99, 28. δικαιο-
 σύνη, σοφία, ἀλήθεια 117,
 22f. μιμητής 134, 25f.
 οὐκ ἔστιν δίκαιον εἶναι
 χωρὶς Χ. κτλ. 147, 3ff.
 καταλείπειν 147, 9. ἐάν
 σωσῇ Χ. 149, 6. ὄρος

157, 6. καλὴ γῆ 157, 10f.
 συνθάπθῃσθαι 172, 23f.
 26. ἡ Χ. πλίστις 178, 10.
 νῆπιος ἐν Χ. 184, 9. ἐν
 ἡδον 288, 21 usw. νυμ-
 φλος || 202, 2. ἡ τοῦ Χ.
 ἐκκλησία || 202, 14. οἰκο-
 δόμος καὶ ἀρχιτέκτων
 || 209, 21. τὸ Χ. συνέ-
 δριον || 223, 23. τῷ νῷ
 συνάπτου διὰ παντὸς
 πρὸς Χ. || 260, 20.
 Χριστὸς Ἰησοῦς: 16, 11. 21,
 14. 30, 2. 34, 11. 51. 10.
 54. 28. 34. 57. 5. 70, 27.
 78, 24. 85, 11. 112, 25.
 125, 5. 131, 7. 138, 6.
 145, 12. 163, 13. 176,
 5. 289, 26. 294, 29 || 203,
 18. 302, 20. — σφίξε-
 σθαι ἐν 20, 8. ῥύεσθαι
 ἐν 47, 18. σοφία τοῦ
 θεοῦ κτλ. 63, 10. τελει-
 οῦσθαι ἐν 101, 21. 176,
 3. ἐλπίζειν ἐπὶ 130, 10. ἡ
 ἀνάπανσις τῶν ἁγίων καὶ
 μακαρίων ἐν 136, 9f. τευ-
 ξόμεθα τῆς ἐν Χ. I. μα-
 καριότητος 150, 15. μα-
 καρίζεσθαι ἐν 194, 18.
 Ψαλμός: 35, 14. 38, 5. 39,
 18. 46, 1. 18. 56, 3. 57,
 25. 69, 25. 71, 8. 98, 13.
 134, 17. 164, 14. 16. 288,
 22. 289, 5. 9 || 265, 21.
 296, 21. τῆς ἐξομολο-
 γήσεως 56, 3

III. Wort- und Sachregister.

- ἀβροχία** 58, 26
ἄβυσσος 291, 24
ἀγαθοποιία 1, 1
ἀγαθός: 20, 8. 86, 14. 91, 11 (συνόντες ἀγαθοῖς) | 201, 28 (οὐδεὶς ἀπόλλυσιν ἕτερον) vgl. ἔργον θεός καλός—ἀγαθόν 36, 7. 48, 11. 53, 27. 31. 57, 16, 18. 72, 3. 88, 30. 91, 12. 116, 9f. (ἐπ' ἀγαθῶ) 135, 28. 30. 136, 1f. (τὰ ἀληθῶς) 138, 29. 139, (3). 4. 178, 16. 20 (νομίζόμενον)—ἀριστος 16, 23
ἀγαθότης 14, 2 (τοῦ θεοῦ vgl. | 224, 2) . . . 86, 15
ἀγαμία: 77, 2. 140, 26. 296, 8.
ἀγανακτεῖν: 106, 11. 127, 12. 185, 6.
ἀγαπᾶν: 27, 4 (μεγαλοφροσύνην) vgl. φιλεῖν.
ἀγάπη: 33, 4 (πρός τὸν θεόν) 33, 5 (κολλᾶ ἡμᾶς τῷ θεῷ).
*ἀγγεῖον . . . 151, 24 usw.
ἀγγελικός vgl. πνεῦμα—**ἀγγελικῶς** . . . 135, 8
ἄγγελος: 1, 17. 7, 28. 76, 27. 78, 11. 102, 12. 105, 7. 135, 6f. 10. 293, 12 | 217, 23. 30. 257, 19. 271, 17. 274, 22. — 32, 25 (τοῦ διαβόλου vgl. 99, 2 | 235, 16) 76, 16 (τεταγμένοι ἐπὶ c. gen. vgl. 19 usw. 73, 3f. c. inf. 102, 11) 76, 25 (μεθ' ὧν ἔσμεν πενθούσιν ἐφ' ἡμῖν) 78, 22 (ἄγιοι vgl. 98, 11: τοῦ θεοῦ. 134, 25.) 98, 11 (τοῦ θεοῦ) 102, 11 (βοηθούντες vgl. 26.) 128, 18 (τῶν οὐρανῶν). 20f. (οὐ κρείττονες τοῦ σωτήρος) 290, 10 (συναναβεβήκο-
τες). 11 (ἐπὶ τῶν πνευμάτων αὐτῶν) vgl. ἡμεῖς χωρίον.
ἄγειν: 100, 4 (ἄζυμα) 102, 15 (τὴν ψῆφον) 173, 35 (τὰ παιδία).
ἀγενής 28, 18
*ἀγιάζειν: 10, 2 usw. vgl. **Ναζιραῖος**.
ἀγίασμα: 155, 34 | 247, 15 (ὁ ναός).
ἀγιασμός: 57, 7. 13. 147, 10.
ἄγιος: 57, 14. 63, 24. 71, 14. 81, 30. 87, 9. 130, 25. 168, 32. 290, 6f. 292, 1. 293, 14. — 87, 7 (καὶ ὠφελημένος) 114, 25 (καὶ δίκαιος) 136, 18 (οὐ κέκρυπται) 136, 9 (καὶ μακάριος) 153, 24 (τὸν λόγον ἔχει) 197, 21 (βοτανικός τις πνευματικός) 292, 2 (ἔπου εἰς ἡμῶν ἄγιος) 294, 9 (τοῦ θεοῦ) | 214, 16 (τείχος ἀδαμάντινον) vgl. ἄγγελος γηδιαντριβή δύναμις καύχησις κληρονομία λόγος νεφέλη ὄνομα πνεῦμα πολιτεία — 138, 11 (τὰ ἄγια vgl. | 227, 10f.: τῶν ἁγίων).
ἄγκιστρον 132, 14
ἄγνεια: 182, 21. 183, 3. 189, 6f.
ἄγνισμός: 76, 4 (αἱ κολάσεις).
ἄγνώμων 5, 15
ἄγριος: 15, 3 — **ἀγριώτατος** 78, 7
ἄγρός: 94, 26. 127, 22 | 273, 1f. (ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία).
ἄγωγή: 174, 6 (παιδίων).
ἄγων: 137, 7. 10. 166, 35. 285, 28. 287, 12. 288, 7.
ἀγωνιᾶν . . . . 6, 1 |
ἀγωνίζεσθαι: 62, 23. 29f. 63, 3. 171, 29 | 227, 23.
*ἀδάμας . . . . | 214, 20
ἀδελφοκτόνος . . . 136, 24
ἀδελφός: 90, 23. 109, 1. 150, 11 (οἱ ἐπισκοποῦντες ἡμᾶς) 284, 26 (ἡμέτεροι).
ἄδης . 152, 30. 285, 7 usw.
ἀδάφορος 94, 19
ἀδιήγητος 107, 29
ἀδικεῖν: 147, 9f. (καταλείπειν δικαιοσύνην κτλ.).
ἀδικία: 11, 22. 61, 25. 69, 3. 138, 28.
ἄδικος: 90, 24. 119, 19. 23. 124, 4. 164, 20f. 186, 35. 187, 2 — **ἀδίκως** 11, 21. 113, 2. 124, 24.
ἄδοξία 97, 25. 98, 3
*ἀδρός: 50, 31f. (παρ' Ἐλ- λησι ὀνομάζεται) usw.
ἄδρότης 51, 10
ἄζυμον: 100, 2. 4 (σωματικά) 122, 28 usw.
ἄηθής 106, 6. 180, 16
ἄηδίζεσθαι: 49, 21. 186, 28
ἄθεος 98, 2
ἄθεότης 145, 8
*ἄθεοσία . . . 187, 5 usw.
ἄθετεῖν: 118, 25f. 187, 14 usw.
ἄθλεῖν 171, 29
ἄθλησις 120, 24
ἄθλητής 120, 24
ἄθρόως . 52, 3. 67, 6. 10
ἀλθεῖσθαι: 23, 29. 35, 32. 36, 4. 50, 15. 17. 136, 26. 189, 24.
αἶμα | 204, 11 (Χριστοῦ μύμουμενος).
αἶνιγμα . . . . | 206, 7
αἰνίσσεσθαι 27, 31
αἰρεῖν: 121, 21. (185, 1.) 188, 26. 190, 32.
αἰρέσις 1) Wahl | 230, 11
 2) Sekte 15, 1. 43, 31. 91, 21. 141, 5. 163, 12

αἰρετικός . . . || 212, 13
 αἰσθάνεσθαι: 49, 15 usw.
 119, 14 (τὶ εὐχόμεθα).
 αἰσθητήριον . . . 196, 6
 αἰσθηταί || 206, 27. 257, 26
 αἰσθητός: 18, 3. 43, 19. 20
 (κατὰ τὸ) 48, 15. 66, 63.
 190, 24 || 231, 2. 253, 12.
 — αἰσθητῶς . . . 141, 8
 αἰσγύνεσθαι: 35, 32. 36, 7f.
 (ἀρχὴ ἀγαθῶν) . . . 82, 19
 αἰσγύνη . . . 35, 29. 82, 17
 αἰτεῖν: 150, 11. 165, 13 (αἰ-
 τήσωμεν ἔλθειν Ἰησοῦν
 vgl. 173, 5f.) . . . 194, 17
 αἰτιᾶσθαι: 196, 9. 20. 198, 2
 αἰτίας: 108, 14. 148, 1 (ἔκα-
 στος ἑαυτῷ vgl. 3. 7). —
 αἰτίων 50, 28 || 244, 2. 251,
 27. 257, 15.
 αἰχμαλωσία: 22, 25. 52, 16.
 79, 7. 116, 1. 126, 3. 155,
 33.
 αἰχμαλωτίζειν . . . 3. 11
 αἰών: 97, 3. 294, 12. 25. —
 εἰς τοὺς αἰῶνας 54, 34. 34.
 63, 10f. 64, 20. 78, 25.
 101, 22. 105, 24. 142, 27.
 150, 16. 194, 18f. εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
 16, 12. 20, 9. 30, 3. 47,
 19. 51, 11f. 70, 28. 85,
 12. 125, 5f. 131, 8. 176,
 6. 194, 18f. 294, 30. —
 97, 1f. (ὁ ἐνεστηκώς vgl.
 151, 13) 78, 24 (ὁ μέλλων
 vgl. 187, 23) 78, 24 (σύν-
 τος vgl. 96, 11f. 98, 16.
 121, 16. 123, 21f. 145,
 11. 170, 11f. 193, 15).
 ἀκαθαρσία . . . 44, 16
 ἀκάθαρτος: 12, 3. 144, 2. 4.
 191, 19.
 *ἀκανθα . . . 42, 5 usw.
 ἀκαρπος: 27, 9. 156, 33.
 176, 15.
 ἀκέραιος . . . 168, 1
 ἀκεραιότης . . . 144, 18
 ἀκίνδυνος . . . 95, 14
 ἀκοή: 120, 12. 184, 21 || 295, 9
 ἀκολασία . . . 16, 7
 ἀκολασταίνειν . . . 97, 22
 ἀκόλαστος: 106, (16). 21.
 108, 2.
 ἀκολουθεῖν: 95, 22. 138, 15.
 142, 1. 144, 7. 149, 28.
 150, 1. 168, 17. — 149,
 23ff. (τῷ Ἰησοῦ vgl. 153,
 9f.: αὐτοῦ τοῖς λόγοις

130, 18f.) 184, 6 (τὶ ἀκο-
 λουθεῖ τῷ vgl. 285, 20).
 ἀκολουθία: 165, 17 (ψιλή).
 ἀκόλουθος: 137, 7. 150, 3.
 182, 27f. — 122, 28f. (τὸ
 ἄ. τῆς ἐρμηνείας ἀναγ-
 κατόν ἐστι παραπλήσιον
 εἶναι vgl. 137, 7). — ἀκο-
 λούθως 86, 12. 123, 5
 || 204, 2 usw.
 ἀκούειν: 2, 28 (ὁ ἀκούων etc.
 vgl. 3, 1. 11, 8. 49, 3f.
 66, 28. 99, 17. 118, 9. 139,
 20. 152, 6. 153, 9. 162, 1.
 165, 12. 189, 23. 197, 7
 || 200, 23f.) 93, 28 (ἀ-
 κοῦσαι καὶ ἐνωτίσασθαι)
 93, 29f. (ἀκούσατε, εἰς
 τὴν δάνοιαν δέξασθε).
 ἀκούσιος . . . 175, 13
 ἀκουστικός . . . || 295, 27
 ἀκουστός . . . 152, 22
 *ἄκρατος: 87, 19 usw. 182,
 18.
 ἀκριβής: 195, 8. — ἀκρι-
 βῶς 39, 16. 153, 32. || 207,
 23. — ἀκριβέστερος 55,
 19. 108, 22. — ἀκριβέστα-
 τος . . . 107, 26
 ἀκριβοῦν . . . 44, 6. 180, 32
 ἀκρίτως: 3, 12. 40, 32. 145, 1
 ἀκροᾶσθαι || 207, 27. — ὁ
 ἀκροώμενος . . . 108, 11
 ἀκροατήριον: 186, 11. 190,
 23.
 ἀκροατής: 7, 18. 30, 13.
 42, 2. 45, 21. 51, 6. 100,
 22f. 26. 108, 7. 10. 13.
 18. 109, 13. 119, 7. 132,
 8. 185, 1. 186, 6. 287,
 13 || 200, 21. 207, 24.
 *ἀκροβυστία . . . 44, 7 usw.
 ἄκρως . . . 195, 11
 ἀκρίς . . . 48, 8
 ἀλαζονικῶς . . . 26, 26
 ἀλαλάζειν . . . 47, 14
 ἀλγηδών: 49, 26. 191, 25f.
 (τῆς μετανοίας).
 ἀλήθεια: 6, 7 (κατὰ τὴν)
 23, 30 (ἐν) 34, 10ff. 47,
 12. 59, 29 (τοῦ θεοῦ) 117,
 23. 167, 4 vgl. μαρτυρεῖν
 ὁμολογεῖν.
 ἀληθεύειν: 6, 29. 113, 16.
 118, 9. 119, 21. 148, 26.
 287, 8 usw.
 ἀληθής: 86, 13. 95, 6. 123,
 20. — ἀληθῶς 10, 15. 79,
 20. 118, 13. 149, 6. 160,
 21. 285, 31. 287, 23.

ἀληθινός . . . 17, 24. 94, 25
 ἀλείπειν: 132, 1. 137, 2. 9.
 140, 1. 6.
 ἀλειψύς: 132, 16. 133, 5 (ἀν-
 θρώπων) usw.
 ἀλλαχού: 90, 22. 99, 21.
 105, 22. 111, 23. 284, 19
 ἀλληγορεῖν . . . || 248, 8
 ἄλλος: 80, 13 (πρὸ ἡμῶν)
 85, 25 (τις) 99, 8 (εἴποι
 ἄν) 108, 21 (ἀγγησις)
 113, 14 (οὐδὲν ἄλλο ποι-
 εῖν ἢ vgl. 162, 4) 140, 28
 (παρὰ vgl. 148, 25 usw.).
 — ἄλλως (15, 20 νοῆσαι)
 39, 27 (λελέχθω) 108, 15.
 135, 3 (ὀνομάσαι) 141, 25
 (ἀκούσαι) 156, 21. 293,
 19.
 ἀλλότριος: c. gen. 54, 15 usw.
 81, 30. 88, 8. 127, 14. 128,
 9. 177, 3.
 ἄλμυρος: 133, 1 || 208, 17
 ἄλογος: 36, 13 (ἄλογα
 κινήματα vgl. 23 || 202,
 17) 36, 14 (τὰ ἄλογα vgl.
 16 || 296, 9) || 207, 16. —
 ἄλογως 94, 14. — ἄλο-
 γωτερος . . . 207, 21
 ἄλσος . . . 16, 10. 27, 8
 ἄλσωδης . . . 27, 7
 ἁμαρτάνειν: 3, 10 (κακόν)
 19, 2 (πρὸς θάνατον) 19,
 7 (χείρονα) 19, 12 (πάλιν)
 39, 28f. (ἐκ πολλοῦ) 104,
 1 (μελιζονα) 137, 30 (ἐν
 γῶσσι) vgl. γινώσκειν—
 ὁ ἁμαρτάνων usw. 35,
 31ff. (ἀαφορα) 84, 7
 (ἀποβάλλεται) 104, 1f.
 (εἰς Ἰησοῦν vgl. 147, 8f.)
 164, 10 (ἐπιλέληται τοῦ
 θεοῦ) 180, 28f. (κολασθῆ-
 ναι δεῖ).
 ἁμάρτημα: 5, 25 (εἶδη τῶν
 vgl. 12, 22) 12, 21 (γενι-
 κόν) 18, 26f. (ἃ ὄντοί
 τῆν ψυχὴν). 30 (διαφο-
 ρα τῶν) 39, 21 (ἐξομολο-
 γεῖσθαι περὶ). 25 (ἀπα-
 λεμφθῆναι) 94, 13 (πολὺ
 ἐν ἡμῖν ἐστιν) 103, 25f.
 (χαλεπόν) 129, 13 (γρα-
 φικόν) 142, 5f. (ἐγγράφε-
 ται εἰς ἡμᾶς) 162, 19
 (τοῦ κόσμου) vgl. κο-
 λάζειν μετανοεῖν.
 ἁμαρτητικός: 189, 24. 190,
 19.
 ἁμαρτία: 5, 22f. (βασι-
 21*

- λένεσθαι ὑπὸ 12, 15, 16, 24 (ἐαυτοῖς ἐπίσσωμεν τὰς) 18, 31. (παύεσθαι τῆς) 18, 17 (θεραπεύεται) 26, 21 (ἐμμένειν ταῖς) 39, 20 (ἐξομολογεῖσθαι) 39, 22 (μηκέτι ἔχειν) 50, 13 (ἐρυθροῖαν ἐπὶ) 72, 6 (γνώ- ναι) 136, 22 (χαλεπῇ) 142, 31. (οὐκ ἔξω ἡμῶν γέ- γραπται) 191, 18 || 267, 5 vgl. κακία φύσις.
- ἀμάρτυρος . . . 6, 8
 ἀμαρτωλός: 7, 17 (ἀγνο- εῖται) 67, 25 (νεκρός) 90, 17 f. (κολάζονται vgl. 93, 4) 114, 24 (ψυχῇ vgl. 104, 10). — ἀμαρτωλότερος 136, 23. — ἀμαρτωλό- τατος . . . 184, 13
 ἀμβλύνειν . . . 88, 30 f.
 ἀμελεῖν: 106, 11. 154, 10
 ἀμεμπτος . . . 192, 18
 ἀμεριμνία . . . 47, 16
 ἀμῆν: 16, 12, 20, 9, 30, 3, 47, 19, 51, 12, 54, 35, 63, 11, 70, 28, 78, 25, 85, 12, 101, 22, 105, 24, 125, 6, 131, 8, 142, 27, 150, 16, 176, 6, 194, 19, 294, 30.
 *ἀμῆτος . . . 111, 18
 ἀμῆχανος . . . 14, 28
 *ἀμπελος: 17, 21 (ἢ, ψυχῇ) || 256, 17 (ὁ Ἰσραήλ).
 ἀμφιβάλλειν: 113, 19, 290, 29, 291, 23.
 ἀμφιβλῆστρον . 132, 7, 14
 ἀναβαίνειν: 83, 24 (καὶ προ- κόπτειν) 152, 27, 153, 9 usw. — ἐπὶ 7, 24, 63, 9, 76, 21 (ἀνάβα μοι τῷ λό- γῳ vgl. 152, 9, 34) 152, 20.
 ἀναβιβάζειν . . . 168, 31
 ἀνάγειν: 6, 8, 15, 32, 284, 11.
 ἀναγιγνώσκειν: 2, 11 (ἀν- ἔγνω) 8, 29 (τὴν Γένε- σιν) 14, 3 (ἀνάγνωθι) 22, 5, 26, 9, 28, 7 (τὴν γρα- φὴν vgl. 29, 5, 196, 8, 19) 29, 22 f. (τὰ παλαιά). 25 (τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης) 68, 22, 73, 7 (καὶ γινώσκειν) 83, 10 (τὸν Ἰεζεκιήλ) 100, 2 (περὶ). 22, 117, 7, 150, 22, 283, 5. — τὰ ἀναγνω-
- σθέντα 20, 13, 125, 24, 165, 12, 283, 4.
 ἀναγκαῖος: 15, 8, 64, 18, 81, 22, 108, 21, 119, 5, 120, 18 (τὰ ἀναγκαῖα vgl. 121, 15) 176, 17, 283, 24, 284, 10, 287, 16. — ἀ- ναγκαίως 14, 23, 43, 18, 96, 11. — ἀναγκαιότα- τος . . . 141, 17
 ἀνάγκη: 120, 18, 178, 16, 21 f. 188, 20, 195, 16.
 ἀνάγνωσις: 2, 7, 18, 23, 5, 177, 26, 198, 5.
 ἀνάγνωσμα: 1, 8, 2, 8, 17, 1 (ἢ ἀρχὴ τοῦ vgl. 30, 21, 53, 7) 23, 5, 168, 24 (θεῖον) . . . 173, 25
 ἀναγράφειν: 11, 14, 141, 1 usw.
 ἀναγραφὴ . . . 2, 34
 ἀναγωγή: 10, 14, 126, 5, 171, 2, 176, 5, 284, 1, 4, 288, 5 | 219, 24, 237, 10, 245, 23 (νόμοι τῆς) 249, 1
 ἀναζωγραφεῖν . . . 40, 25
 ἀναίρειν: 97, 28 (ἀνελε).
 ἀναίσθητεῖν . . . 49, 5
 ἀναίσθητος: 36, 10, 48, 31, 49, 13.
 ἀναίτιως . . . 3, 12
 ἀνακαινοῦν . . . 154, 32
 ἀνακάμπτειν . . . 104, 11
 ἀνακείσθαι: — τῷ θεῷ 57, 14 f. 285, 9.
 ἀνακτιλεῖν . 151, (20), 23
 ἀναλέγειν: 158, 15, 197, 21
 ἀναλίσκειν . 138, 16, 23
 ἀναλογία: 88, 27, 29 || 208, 12.
 ἀνάλογος: 36, 17, 157, 2 vgl. λόγος — ἀναλόγως || 203, 24, 210, 15, 19, 252, 2.
 ἀναμιγνύναι . . . 88, 7
 ἀνατλεῖν . . . (172, 2)
 ἀνάξιος: 9, 15, (59, 3.) (88, 11.) 92, 2, 157, 29, 293, 6
 ἀνάγκυλιν . . . 138, 28
 ἀνάπανσις: 21, 1, 42, 10, 61, 2, 119, 9 (μετὰ τῶν προφητῶν vgl. 125, 16) 136, 9 (τῶν ἁγίων) 181, 7
 ἀναπέμφειν: — (προσευχὴν) 164, 18, 169, 16 f.
 ἀνάπλασμα: 140, 27, 141, 6, 8.
 ἀναπλασμός . . . 195, 17
 ἀναπλάσειν: 140, 28, 150, 24, 159, 22.
- ἀναπτύσσειν . . . 34, 30
 ἀνάστασις: 42, 9, 154, 27. — 15, 4 f. (τῶν νεκρῶν vgl. 61, 3) 19, 22 f. (ἐτέρα) 73, 21 (sc. τοῦ Ἰησοῦ) 124, 13 (ἐκ νεκρῶν) 150, 5 (τῶν ἁγίων).
 ἀνατέλλειν: 18, 4, 21, 1, (42, 30.) (43, 1.) 84, 15, 96, 4.
 ἀνατιθέναι: 32, 27 (ἐαυ- τοὺς sc. τῷ θεῷ) 154, 1 (τὴν αἰτίαν).
 ἀναφέρειν: 4, 6 (ἐπὶ) usw.
 ἀνατομῆς . . . 197, 32
 ἀνατομῆ . . . 197, 28
 ἀναχωρεῖν: 122, 12 (βλος ἀναχωρηκῶς) 190, 1 f. (πολλὰκις λέγει ἀναχω- ρῶ) 190, 4 (ἐπὶ τὴν ἐρη- μίαν καὶ ἡσυχίαν) || 302, 8
 ἀνδραγάθημα: 137, 29, 138, 1, 283, 15.
 ἀνδρεία . . . 97, 18
 ἀνελεῖμων . . . 92, 13
 ἀνεμόφθορος . . . 127, 29
 ἀνεξερεύνητος . . . 198, 6
 ἀνεξέταστος . . . 198, 6
 ἀνένδοτος . . . 116, 8
 ἀνευρηθίαστος . . . 50, 15
 *ἀνήρ || 218, 24 (ὁ θυμῷ- θης).
 ἀνθρωπιζός: 160, 1 (ἐν τῇ γραφῇ). — ἀνθρωπικώτε- ρος . . . || 239, 25
 ἀνθρωπίνος: 7, 22, 25, 8, 7, 26, 57, 12 (τὰ ἀ.) 112, 12 (τὸ ἀ. sc. τοῦ σωτή- ρος) 150, 14 vgl. ἀσθένεια βλος διάλεκτος ζωὴ κακὸν πρᾶγμα φθόγγος ψυχῇ.
 ἀνθρωπος: 9, 16, 10, 31 f. (ὁ ἔσω — ὁ ἔξω) 46, 24 (ἀνωτέρω τοῦ διαβόλου) 116, 14 (θησανοῖζει) 130, 18 (οὐκέτι εἰμὶ) 155, 30 (οἱ ἐν τῷ κόσμῳ) || 208, 12 (ὅπερ ὁ κόσμος ὅλος, ἔστι) || 271, 17 (ἀγγέλοις ὅμοιοι) vgl. πατήρ φύσις ψυχῇ.
 ἀνοστάναι: 61, 2 (τάγματα) 121, 21, 142, 27, 194, 17. — ἐκ νεκρῶν 117, 25 f. 28, 169, 21 f.
 ἀνοδος . . . 153, 22
 ἀνόητος . . . 62, 30, 159, 10
 ἀνοια . . . 81, 25

*ἀνοικοδομεῖν: 14, 22 usw. 155, 20. 156, 3.
 ἀνομία . . . 7, 19. 193, 16
 ἀνορθοῦν . . . 56, 14 usw.
 ἀνορθωσις: 56, 18. 22. 24 f. 29.
 ἀνοχή: . . . 2, 26 || 231, 28
 ἀνταπόδοσις: 19, 5. 137, 8 | 251, 21.
 ἀντιβασανίζειν . . . 108, 19
 ἀντιβλέπειν . . . 284, 26
 ἀντίγραφον: 55, 19. 107, 25. 108, 21. 129, 11.
 ἀντιδιαστολή: 93, 30. 140, 22 || 298, 6.
 ἀντικεισθαι: 11, 19 (δύναμις ἀντικειμένη vgl. 12, 14. 32, 2 f. 78, 15. 103, 21. 144, 22 || 211, 11 vgl. 45, 23 u. || 255, 30 f.) 46, 7 (ὁ ἀντικειμενος vgl. 144, 7. 213, 20).
 ἀντικρυς 6, 17
 ἀντιπάθεια 108, 4
 ἀντίτυπος 50, 21
 ἀντίχριστος . . . . . || 213, 28
 ἀντίειν . . . 10, 21. 186, 14
 ἀνω: 97, 28 f. (ἀνω—κάτω vgl. 151, 32 f. 292, 6-9) 153, 11. 169, 11 f. (καλὸν ἀνω τυγχάνειν). — ἀνωτέρω 2, 22. 46, 24. 83, 16. 20. 26. 118, 4. 152, 7. — ἀνωτάτω 153, 12. 15 f.
 ἀξία: 6, 7 (κατὰ τὴν ἀξίαν vgl. 170, 17. 178, 28 vgl. 57, 12 || 218, 3) 88, 6.
 ἀξιόλογος . . . 7, 6. 50, 34
 ἀξίγη: 156, 33 (Ἰησοῦς).
 ἀξιόπιστος 39, 23
 ἀξίωμα: 94, 18. 131, 2 (ἐλπίζειν ἐπὶ) . . . 158, 20
 ἀξιωματικός 140, 16
 ἀπαθής . . . . . || 214, 17
 ἀπαιδευσία: 174, 1. 181, 26
 ἀπαίδευτος 62, 30
 ἀπαλείφειν: 39, 25 (τὰ ἁμαρτήματα vgl. 142, 10).
 ἀπαλλάττειν: 294, 21 (κακῶς). — ἀπαλλάττεσθαι 181, 15 (τοῦ βίου vgl. 284, 11. 293, 17) 114, 16 (ἁμαρτημάτων) 294, 13 (ἐντεῦθεν).
 ἀπαλός 181, 23
 ἀπάνθρωπος 15, 3
 ἀπάξ: 31, 8. 34, 25. 70, 12. 18. 177, 2. 288, 17.

ἀπαξιαπλῶς: 42, 11. 69, 23. 108, 18. 145, 7 || 235, 16
 ἀπαράσκευος . . . 144, 19
 ἀπατηλός 144, 4
 ἀπάτη: 178, 4. (τοῦ θεοῦ vgl. 6. 182, 4. 183, 11) 182, 5 f. (τοῦ ὄψεως) 192, 24 (δλέθριος).
 ἀπειθεια 107, 11
 ἀπειροσθημόριον . . . 61, 19
 ἀπελπίζειν . . . 196, 10. 21
 ἀπεμφαίνειν: 176, 10. 12. 177, 10 || 273, 19.
 ἀπερυσθῆναι . . . 136, 26
 ἀπιστεῖν: 65, 3. 113, 18 f. 129, 20. 187, 23. 291, 24
 ἀπιστία: 16, 6. 41, 14. 284, 23.
 ἀπιστος: 6, 9. 113, 21. 168, 9
 ἀπλοῦς: 139, 28. — ἀπλῶς 40, 22. 69, 13. 72, 4. 90, 26. 113, 7. 140, 15. 157, 13. 162, 6. 12. 284, 8. 292, 1 || 205, 18. 206, 1. — ἀπλοῦστερος 44, 17. 144, 19. — ἀπλοῦστερον 154, 24
 ἀπόβλητος . . . . . || 215, 11
 ἀπογαλακτίζειν . . . 285, 10
 ἀπογινώσκειν: 26, 19. 93, 4
 ἀποδεικτικός . . . . . || 212, 17
 ἀποδείξεις 63, 26
 ἀποδοκιμάζειν: 80, 13. 193, 21.
 ἀποθεοῦν 33, 21
 ἀποθνήσκειν: 132, 15 (θάνατον).
 ἀποθηριοῦν 77, 24
 ἀποκαθιστάναι: 124, 20. 25. 27. 125, 1.
 ἀποκαλύπτειν: 58, 16. 294, 11.
 ἀποκατάστασις: 124, 21 f. (ἔστιν εἰς τὰ οἰκεία).
 ἀποκοιμάσθαι 283, 12
 ἀπόκρισις: 95, 20 (κυρίον)
 ἀπολαμβάνειν: 137, 20 f. (τὰς ἁμαρτίας vgl. 139, 18 f. 21. 24 f. 28 f. 140, 2).
 ἀπολογεῖσθαι: 30, 13. 157, 20. 28.
 ἀπολύτρωσις: 57, 7. 147, 12
 ἀπονεμητικός 57, 13
 ἀπονενομημένος 21, 19
 ἀποπλύνειν . . . . . 18, 2 usw.
 ἀπορεῖν . . . 17, 17. 173, 27
 ἀπορία 102, 3
 ἀπορρητος: 9, 26. 94, 2 f. 155, 14. 287, 14 || 302, 11
 ἀποσμήχειν . . . 18, 5. 84, 27

*ἀπόπαισμα || 272, 5 (οἱ ἐκλεκτοί).
 ἀποστάτης 104, 2
 ἀποστέρησις: 12, 21. 13, 4
 ἀποστολικός: (meist = paulinisch) 31, 7 (τὸ ἀποστολικὸν vgl. 34, 25: ὁπτόν. 39, 3. 82, 18) 42, 28 (λόγος) 97, 25 (λέξεις vgl. 175, 24) 120, 23 (βίος) 123, 1 (διήγησις) vgl. ἔξουσία.
 ἀπόστολος: 59, 32. 100, 23. — ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου, ἀπὸ ἀποστόλου (Paulus) doch vgl. 3, 19 f.) 6, 13 f. vgl. 180, 3. 196, 3. — ὁ ἀπόστολος (stets = Paulus incl. Hebräerbrief) 3, 9. 5, 23. 7, 29. 24, 8. 38, 11. 55, 16. 60, 4. 68, 2. 81, 8. 82, 7. 89, 20. 113, 26. 114, 14. 122, 28. 123, 2. 130, 18. 139, 22. 152, 25. 32. 167, 20. 168, 18. 175, 27. 292, 23 || 203, 14. 205, 11 (θεῖος vgl. 276, 10 f. 277, 17) 207, 11. 210, 24. 215, 2. 229, 15. 231, 20. 239, 19. — (οἱ) ἀπόστολοι 3, 19 f. 24, 6. 29, 25. 30, 8. 62, 9. 71, 6. 98, 12. 118, 22. 119, 12. 120, 14 (οἱ θανάσιμοι vgl. 169, 12) 137, 26. 288, 22 || 274, 21. 23. 276, 1. 277, 14. 298, 12 (οἱ μακάριοι) vgl. νόμος Πράξεις.
 ἀποστρακίζειν . . . 151, 25
 ἀπότομος . . . . . 26, 16 f. 22
 ἀπόφασις || 227, 16 (ἡ οὐκ).
 ἀπροαίρετος 94, 19
 ἀπτειν: 1) 273, 6 || (τὸ ἀνάψαι καὶ ὀπτεῖσθαι).
 2) ἄπτεισθαι 50, 14. 95, 3. 283, 24. 284, 10.
 ἀρά 51, 22
 ἀργεῖν 293, 14
 ἀρετή: 48, 7. 9. 55, 4 (τοῦ θεοῦ τρεῖς) 58, 10. 76, 13. 87, 11 f. 97, 19 (αἱ λοιπαὶ vgl. || 222, 27. 228, 7) || 208, 23 f. 218, 23 (τέταρες).
 ἀριστεία 36, 3
 ἀριστερός 168, 26
 ἀρκεῖν: (1, 7) 53, 14. 105, 14. 173, 33.

- ἀρμόζειν: 4, 31. 5, 3. 8, 14 f. 32, 6, 11 usw.
 ἄρρητος . . . | 227, 10
 ἄρτων . . . 33, 4 | 275, 19
 ἄρτιποιος . . . 17, 5
 ἄρτος: 159, 4. 169, 32 (τῆς εὐλογίας).
 ἀρχαῖος: 101, 7 (τὰ) 294, 21 (οἱ).
 ἀρχή: 8, 8 (κατὰ τὰς ἀρχάς usw. vgl. 84, 26. 135, 13. 148, 9. 184, 8. 194, 16) 17, 1 (τοῦ ἀναγνωσματος vgl. 20, 13. 30, 21. 53, 7. 177, 26) 36, 7 (ἀγαθῶν) 39, 32 (ἐπιστροφῆς).
 ἀρχιλατρος: (156, 16) 289, 22. (24).
 ἀρχιερεὺς: 167, 19 (λόγος vgl. 21 | 248, 2).
 ἀσάφεια . . . 100, 25
 ἀσαφής: 22, 5. — ἀσαφέστερον . . . | 298, 18
 ἀσβεβῆν . . . : 147, 6
 ἀσβεία . . . : 195, 18
 ἀσβής: 75, 17; 22, 98, 3. 144, 6. — ἀσβεβέστερος 129, 22. — ἀσβεβέστατος 136, 23.
 ἀσέλγεια . . . | 226, 23
 ἀσθενεία: 63, 8 (Ἰησοῦ) 114, 10 (τῶν ἁμαρτημάτων) 178, 1 (τοῦ λογισμοῦ) 195, 11 f. (ἀνθρωπίνῃ).
 ἀσκέειν . 182, 21 f. 183, 3
 ἀσκησις . 189, 4 | 272, 4
 ἀσκητής 188, 25
 ἀσκητικός . . . | 241, 6
 *ἀσκός: 87, 4 (ἀνθρωπος) 89, 4 (ἁμαρτωλός).
 ἀστεῖος 116, 15
 ἀστήρ || 223, 13 (εἰ τυχὸν ἐνεργούσι?).
 *ἀστραπή: 60, 2 (γένεσις τῶν) usw.
 ἄστρον: 76, 22. 24 | 217, 31 (οἱ ἄγιοι).
 ἀσχημονεῖν 24, 26
 ἀσχολεῖν: 32, 16. 283, 20. 22.
 ἀτέλειστος 45, 30
 ἀτοπος: 6, 27. 84, 4. 122, 5. 289, 21 f. | 250, 7.
 ἀυθεντικῶς || 277, 7 (οὐ δουλικῶς).
 ἀυτεξουσιοί: 154, 8. 160, 5. 8.
 ἀυτοαγιασμός . . . 147, 3
 ἀυτοαλήθεια . . . 147, 3
- ἀυτοδουκαιοσύνη: 130, 12. 147, 2.
 ἀυτοὑπομονή . . . 147, 3
 ἀφανίζειν 172, 11
 ἀφανισμός: 139, 3 (τῶν κακῶν).
 ἀφesis: 137, 22 f. (τῶν ἁμαρτημάτων).
 ἀφιέρωσις | 203, 2 f. (τῆς ψυχῆς).
 ἀφιστάναί: 88, 11 (ἀποστάς) 101, 21. 147, 15. 292, 21 f.
 ἀφορμή: 82, 28. 132, 22. 151, 29 | 200, 12.
 ἀφροδίσιος: 95, 3 (τὰ).
 ἀψυχος: 58, 18. 77, 1 f. 132, 13. 157, 6 | 227, 2.
- βαθύς: 166, 33. — βαθύτερος 62, 32. 154, 21. — βαθύτερον 122, 9. 154, 16.
 βαπτίζειν . 19, 9. 13 f. 16
 βάπτισμα: 19, 15 (ἀπὸ πνεύματος vgl. 20, 1). 22 (τοῦ ἁγίου πνεύματος) 172, 24 | 278, 13 (θεῖον).
 *βᾶρις || 256, 6 (τὰς οὐκίας).
 βαρεῖν 186, 29
 βαρύνει: — βαρύτερος 194, 5. — βαρύντατος . 193, 31
 βασανίζειν: 90, 26. 191, 24. 193, 29. 194, 13.
 βασανιστής . 194, 9 f. 15
 βάσανος . 90, 19. 194, 5
 βασιλεία: 12, 13 usw. (δυναμειων ἀντικειμένων) 13, 22 (τῶν οὐρανῶν vgl. | 209, 8) 16, 1 f. 74, 9 (τοῦ θεοῦ vgl. 117, 5. 123, 22 f. 138, 12: μιαινεῖν τὴν) 90, 20 (λυπεῖν τὴν) 110, 27 f. (τῆς ἁμαρτίας).
 βασιλίσκος || 211, 15. 18, 20
 *βδέλυγμα: 40, 12 f. (ὅσα κακῶς λέγομεν).
 βδέλυσσεσθαι: 184, 34 (τὸ ὄνομα).
 βέβηλος: 147, 10 | 298, 5 (ὁ οὐχ ἄγιος).
 βελτιοῦν: 92, 6. 101, 20. 108, 8. 160, 14. 21.
 βελτιῶν: 109, 12. 151, 11. 154, 33. 182, 31.
 βελτίωσις 151, 20
 βιβλίον 117, 4
 βιβλος: 74, 16 (τοῦ προφήτου).
- *βίκος 151, 1
 βίος: 6, 3 (ἐθνικός vgl. 162, 2 f.) 59, 23 f. (οὐτός vgl. 90, 18. 122, 23 f. 125, 15. 151, 8. 156, 22. 193, 29. 284, 11) 120, 4 f. (προφητικός vgl. 23. 125, 15) 119, 7 (τῶν προφητῶν vgl. 24. 185, 12) 122, 11 (τῶν πολλῶν) 123, 14 (ἀνθρώπινος) 162, 4 (μοχθηρός) 183, 7 (χειρῶν) vgl. ἀπαλλάττειν ἐξέχεσθαι ἐπισημῆν.
 βουῖν: 29, 27. 50, 35. 80, 8. 20 f. 81, 3 f. (καλῶς vgl. 294, 21. 23) 122, 5 (ἀκαλῶς) 125, 14. 176, 3. 185, 12 (βίον). 32 f. (κακῶς).
 βωϊτικός || 216, 18 (τὰ) 219, 9
 βλασφημεῖν: 97, 20. 120, 22 | 276, 29.
 βλασφημία: 98, 4. 168, 5 | 199, 14.
 βοᾶν . . . . | 268, 11
 βοή . . . . (291, 14)
 βοήθεια: 194, 17 (θεοῦ vgl. | 205, 23).
 βοηθεῖσθαι: 118, 27 (ὑπὸ τοῦ θεοῦ).
 βοτάνη . 197, 15. 17 f. 31
 βοτανικός: 197, 21 (πνευματικός). 32 (τῶν γραφῶν).
 βοήθημα 92, 21
 βύρρορος . 11, 14. 126, 17
 βορᾶς: 46, 7 (ὁ ἀντικείμενος vgl. | 199, 13).
 βότρως: 128, 6 (ἀρετῆς).
 βούλημα: 2, 8 (τῶν γεγραμμένων vgl. 20, 15 f.) 22, 7 (μυστικόν) 55, 15 (τοῦ πνεύματος) 108, 19 f. (τῶν λεγομένων) 167, 1 (τῶν γραμμάτων).
 *βονός: 33, 11 f. 17, 20 (ἥραως vgl. 34, 2 f.) 133, 15 (οἱ δικαιοί).
 *βουός || 212, 7 (ὁ καθαρὸς καὶ Ἰσραηλίτης vgl. 42, 22).
 βραχύνει: 47, 1 (πρὸ βραχέως?).
 βρεφωδής: 159, 7. — βρεφωδῶς 159, 16
 βροντή . . . . 60, 7 f.
 βρῶμα: 53, 26 (καὶ πόματι).

*γάλα || 272, 4 (τὸ λαμπρόν).
 γαμῆν 188, 25
 γαμικῶς 182, 23
 γαστήριμαργός: 32, 29. 54, 3
 γέεννα: 92, 30. 175, 12 f. (τῶν ἀκουσίων) 20 f. || 209, 7.
 γέλως: 185, 21 (ἐπαγγελία vgl. 23, 27 || 239, 20). 28 (ἀγαθόν) 186, 14 (μακαρισμένος vgl. 30), 17 (κλαυθμοῦ) vgl. Ἰσαάκ.
 γέμειν 186, 11
 γενεαλογεῖν . . . || 300, 3. 5
 γενεαλογία . . . || 300, 6
 γένοιον 159, 11
 γένεσις: 8, 10 (σωματικῆ) 10, 3 (ἐρχεσθαι εἰς) 44, 8 (ἐκ) 70, 15. 83, 14 (γενέσεως πράγματα) 14 ff. (ἐν vgl. 23, 84, 24).
 γενικός: (12, 21) || 211, 2. 213, 15.
 γενναῖος: 25, 19. 62, 31. 173, 29.
 γεννᾶν: 70, 9 usw. 98, 3 (ἀδοξίαν τῆ προνοίᾳ) 141, 41. (δόγματα).
 γεροντικός 10, 32
 γεώργιον 157, 2
 γεωργός: 42, 15 (γενοῦ σεαυτοῦ) 294, 9 (θεός).
 γῆ: 24, 14 (ἀγία vgl. 53, 16. 54, 13 f. 31 ff. || 212, 12) 53, 34 (τοῦ θεοῦ) 54, 21 (τῆς κακώσεως vgl. 136, 1) 55, 11 (ἡμετέρα vgl. 79, 13. 15. 80, 1) 55, 17 f. 20 (κατὰ τὸ μεσαίτατον κείμεναι) 57, 30 f. (ὁ ἀμαρτάνων) 76, 9 f. (ἐμπυρσος) 27 (ἡμῶν ἡμῶν εἶπεν τὸν ἄγγελον γῆν) 110, 21 (ἀντὶ τοῦ τῆ Ἰουδαία) 140, 14 (πρῶτοι τῆς) 156, 13 (ἐπαγγέλιας) 157, 10 f. (καλὴ, ὁ Χριστός).
 γήινος: 135, 30 (τὰ γῆινα vgl. || 219, 30. 232, 23 usw.) vgl. Ἰδομαῖος — γῆνως 147, 22.
 γινώσκειν: 72, 6 ff. (ἀμαρτίαν ἀμαρτήσαι — δικαιοσύνην δικαιοπραγήσαι).
 γλυκάζειν 73, 6
 γλυκίτερος 72, 25
 γλυκίτης 17, 3
 γλώσσα: 168, 5 (βλασφημίας) 292, 29 (γλώσση λαλεῖν vgl. 293, 1).

γνώσις: 7, 20. 9, 14. 60, 28. 61, 26 ff. 137, 30 || 200, 1. 204, 9.
 γονεῖς . . . . 108, 26 f.
 γόνυ: 41, 14 (ἵνα γόνατα θῶ).
 γράμμα: 85, 20 f. 87, 14 (τὰ ἱερά 158. 16. 165, 10. 197, 22. 198, 2. 289, 8 f.) 102, 19. 103, 15. 166, 34. 195, 23 (τὰ ἄγια) 197, 11 (θανύμειον) 197, 23. 198, 6 || 202, 7 f.
 γράφειν: 29, 26 (εἰς τὴν καρδίαν) 147, 17 (ἐν οὐρανῷ — ἐπὶ γῆς vgl. 148, 1 f.). — τὸ γεγραμμένον 5, 32. 15, 20. 20, 16. 30, 11. 42, 11. 47, 27 f. 66, 19. 80, 16. 87, 1. 96, 8. 109, 21. 120, 21 137, 15. 152, 22. 154, 14. 161, 16. 165, 14. 179, 15. 197, 24. 198, 1 ff. 285, 33. 286, 1.
 γραφή: 8, 31 (διαλεκτικώτατα) 28, 7 (ἀναγινώσκειν vgl. 29, 5. 196, 8. 19) 44, 22 (ἡ κατὰ τὸ θῆτόν) 65, 2 (κατὰ τὴν vgl. 157, 19 || 252, 30) 83, 19 (παραδείγμασι χρῆται) 93, 3 (μάρτυρα λαβεῖν) 107, 24 (δισσῆ) 165, 18 f. (ἐμέλησε εἰπεῖν vgl. 166, 2) 180, 18 (ἡ θεία vgl. || 295, 7) 286, 2 f. (ἐκ προσώπου τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναγγραπται) 287, 2 (δεῖ πιστεῦναι) 288, 8 f. (οὐ δύναται νεύθεσθαι) || 236, 8 (ἡ παλαιά). — γραφαί 6, 8 (μάρτυρας λαβεῖν vgl. 93, 3. 97, 21) 42, 28 (αἱ εἰσαγγελικαί) 107, 29 (αἱ Ἑβραϊκαί) 132, 6 f. (αἱ ἱεραὶ vgl. 139, 5) 158, 9 (θεολογοῦσι τὸν θεόν) 197, 31 f. (ἐν τέλειον λόγον σώμα).
 γραφικός: 129, 13 || 228, 10 f.
 γυμνάζειν: 5, 31 (τὸν λόγον vgl. 6, 4) 21, 4 (τὸ συνετόν).
 γυνή: 100, 6 f. (μὴ ἀκούσασαι τοῦ προφήτου) 182, 5 (ἡ γ. — Ἐνα vgl. 188, 11) || 218, 24 f. (ὁ πρὸς ἡδονὰς λελυμένος).

δαιμόνιον: 98, 17. 284, 21 usw.
 δαίμων: 29, 4. 32, 2 || 201, 6. 8. 218, 20. 221, 11. 231, 10. 256, 4. 259, 13. 16. 271, 19. 272, 29. 273, 20.
 δεῖν: — δεόν 23, 15. 20. 30. 26, 10. 27, 24. 28, 9. 12. 107, 8. 123, 4 || 226, 11. 19.
 δεῖνα: 13, 2 f. 49, 4. 17. 120, 8. 131, 2 f.
 δεῖνός: 49, 16. 60, 2 (106, 6).
 *δέκα || 228, 27 (τέλειος καὶ οὐκ εἰς θεῶν ἀριθμῶς).
 δεκάλογος || 228, 28 (ἡ πρώτη νομοθεσία).
 δεκτικός 109, 9
 δεξιός || 202, 23 (τὰ κατ' ἀρετὴν ἐργαζόμενα) || 205, 2 f. (τοῦ θεοῦ vgl. 256, 1).
 δεύτερος . . . . || 254, 29
 δημιουργεῖν 91, 29
 δημιουργικός . . . || 295, 26
 δημιουργός: 75, 18. 91, 21. 102, 14. 154, 31 || 266, 11
 διαβαίνειν: 35, 11 f. (τὰ λόγῳ).
 διαβιβάζειν 100, 10
 διαβόητος: 143, 4. 283, 11
 διαβολικός . . . . || 225, 17
 διάβολος: 6, 2. 13, 14. 24. 26. 14, 17. 32, 24 f. (μὴ τοῦ δ. γενομένου) 46, 24 ff. (κατὼ ἐστί) 65, 13. 69, 20. 70, 5 (ἢν ἡμῶν πατήρ vgl. 9 f.) 98, 15. 99, 2 (γίνεσθαι μετὰ τοῦ) 144, 10 (οὐ τὰ ἴδια κτίσματα συνάγει) 188, 10 || 204, 14. 213, 21. 27. 214, 10. 14. 19. 219, 25. 235, 15.
 διαγράφειν: 188, 24. 191, 6. 17 f. 26.
 διάδοχος 22, 15
 διάδοσις: 59, 30 (ἔργα καὶ) 119, 20. 160, 15 || 203, 7. 220, 13. 279, 6 (ὕψις).
 διαθήκη: 6, 12 (καινὴ καὶ παλαιά) 15 f. (παλαιά vgl. 37, 22) 27, 23. 29, 25 (καινὴ vgl. 60, 14 f. 169, 31 f.) 66, 12 (ἡ διὰ Μωσέως).
 διάκονος: 81, 5 f. 89, 23. 109, 2 f.
 διακόπτειν: 5, 11 (λόγους) 64, 20 (τὴν θεότητα).

διαλέγεσθαι: 8, 3. 5. 24, 15.
 60, 12. 76, 10. 158, 19.
 159, 9. 26. 161, 17.
 διαλεκτικός: 62, 31 (δια-
 λεκτική). — διαλεκτικώ-
 τата 8, 31
 διάλεκτος: 7, 22. 8, 14f. (ἀν-
 θρωπίνῃ) 159, 1. 5 (τε-
 λείων). 12.
 διάνοια: 49, 1. 51, 8. 94, 1.
 105, 9 || 237, 27 (πρὸς διά-
 νοϊαν vgl. 241, 2. 242, 27.
 270, 22).
 διάσηπιν 82, 27
 *διασκορηξεν . 90, 2 usw.
 διαστέλλειν 152, 33
 διαστολή . . . . . || 235, 8
 διάταξις: 76, 19 (τοῦ παν-
 τός). 21. 152, 19.
 διατρίβειν: 178, 11 (ἐνθα
 διατρίβομεν).
 διατρίβη: 290, 6 (ἀγίων με-
 τὰ ἀγίων).
 διαφέρειν: 3, 5. 7, 15 (τὰ
 διαφέροντα vgl. 14, 22)
 9, 13. 156, 16. 193, 25.
 διαφορά: 9, 5. 11, 30. 18,
 30 (vgl. 35, 31) 33, 13. 16.
 34, 8. 82, 17. 86, 11. 121,
 10f. 162, 27.
 διαφόρως: 56, 1 (ποικίλως
 καί).
 διαγαμειν: 182, 24. 27. 29f.
 δίγαμος: 182, 26. 29f. (μετ-
 ἔχει σωτηρίας τινός)
 183, 1f.
 διδάσκαλα: 44, 1 (ὄγις)
 72, 17 (Ἰησοῦ vgl. 72, 15f.
 26. 73, 2. 5. 110, 17. 115,
 5) 75, 1. 79, 23 (ἡ δ. =
 die christliche vgl. 168, 15.
 189, 33) || 201, 16 (εὐσε-
 βής) 270, 4. 7 (τῶν ἀσε-
 βῶν).
 διδάσκαλος: 50, 4f. 71, 6.
 9, 72, 18. 108, 7. 126, 20
 || 270, 13 vgl. προφήτης.
 διδασκαλικός . . . . . || 270, 22
 *διέξοδος || 271, 4f. (ἡ δια-
 σπορά κτλ.).
 διδάσκειν: 42, 1 (ὁ διδάσκων
 vgl. 27. 106, 17. 108, 15)
 108, 16 (εἰς ἃ διδάσκει εἰς
 ἃ μανθάνει).
 διεγείρειν: 45, 21. 165, 11.
 125, 19 (τὸ διεγερμέν-
 ον).
 διεσθίειν . . . . . 78, 14f.
 διηγείσθαι: 48, 19 usw. (=
 ἐξηγεῖσθαι) 80, 21 (οἱ

διηγασάμενοι) 110, 6 (διη-
 γούμαι).
 διηγηματικός . 286, 4. 13
 διήγησις: 6, 11 usw. (= ἐξή-
 γησις) 49, 7 (μία μὲν δ.
 αὐτὴ vgl. 129, 2) 108, 21
 (καὶ ἄλλη δ. ἀναγκαία)
 117, 6 (νομικὴ ἢ προφη-
 τικὴ) 123, 1f. (ἀποστο-
 λικὴ) 155, 1 (ἐχέτω χά-
 ριν).
 δικαιολογεῖσθαι . 115, 17
 δικαιопραγεῖν: 72, 7f. (76,
 25) vgl. γινώσκειν.
 δίκαιος: 64, 12 (ὁ δίκαιος
 vgl. 70, 13. 79, 16. 122,
 4f. 164, 19. 186, 34f.
 || 199, 6) 147, 4f. || 204,
 17 vgl. ἅγιος αἷμα οὐ-
 ρανός. — δίκαιως 11, 22.
 124, 23. — δικαιοτάτος
 180, 27.
 δικαιοσύνη: 57, 7 (θεοῦ).
 12. 61, 23. 72, 7. 117, 22
 (Χριστός).
 δικαιοῦν: 29, 6. 23. 176, 4
 δικαίωσις 24, 2
 δικαστήριον: 113, 1. 124, 2.
 142, 12. 193, 30.
 δικαστής: 91, 24. 28. 92,
 2. 14. 107, 9. 112, 16.
 124, 2.
 δικτυον . . . . . 132, 6 usw.
 διοικονομεῖν 90, 25
 διορατικός || 200, 2. 207, 19
 διπλοῖς 285, 11
 δισός: 107, 24 vgl. διττός.
 δισταξεν: 97, 27. 160, (3). 4
 διττός 69, 18f. 24. 29
 διηνχος 113, 21
 διαγμός 169, 9
 διωκτης 14, 30
 δόγμα: 44, 20. 28. 141, 4.
 6. 145, 9 (ἐναντία τῇ ἀ-
 ληθείᾳ) 170, 23 || 203, 19
 (τῆς ἀληθείας vgl. 209,
 27) 204, 19 (ψευδῆ) 209,
 3 (θεῖα vgl. 223, 6) 243,
 2 (ἄγια).
 δόξα: 8, 6 (τοῦ θεοῦ vgl.
 16, 9. 95, 30) 96, 6f. (ἀ-
 δόναι τῷ θεῷ vgl. 97,
 13f. 98, 5f.) 142, 26 (ἡ
 ἐν Χριστῷ) || 279, 10 (παρ-
 ἀνθρώποις) vgl. ὑπερβολή.
 — ἡ δ. καὶ τὸ κράτος
 16, 11. 20, 9. 30, 2f. 47,
 18f. 51, 11f. 54, 34f. 63,
 10f. 70, 28. 85, 11f. 101,

22. 105, 24. 125, 5f. 131,
 8. 142, 27. 150, 15f. 176,
 5f. 294, 29f. (vgl. 78, 25:
 τὸ κράτος καὶ ἡ δ. 194,
 18: ἡ δ.).
 δοξάριον: 165, 1 App. || 224, 7
 δράκων || 214, 14. 18. 270,
 1f. (τὰ πονηρά πνεύ-
 ματα).
 δομνότερος: 62, 33. 88, 28
 δύναμις: 10, 25 (δυνάμει
 vgl. 30, 17. 119, 14. 161,
 24) 11, 19 (ἀντικειμένη
 vgl. 12, 14. 32, 2f. 78,
 15. 103, 21. 144, 22
 || 211, 11) 34, 12 (ἀλη-
 θείας) 55, 12f. (τοῦ θεοῦ
 vgl. 57, 6 || 252, 4) 57, 13
 ἀπονεμητική) 77, 16 (ἀ-
 γία) 197, 23 (γράμματος)
 || 211, 17 (πονηρά) 235,
 16 (ἐχθρά).
 δύνασθαι: — εἰ δύνασαι c.
 inf. 7, 6. 55, 18. 141, 25.
 abs. (9, 5) 60, 13. — εἰ
 τις δύναται c. inf. 189, 3;
 abs. 35, 10. 96, 22. — ὁ
 δυνάμενος c. inf. 53, 15.
 138, 17. 155, 14 (168, 23.)
 180, 32. (33.) 181, 8. 287,
 13. abs. 52, 7. 83, 9f. 115,
 12. 154, 20. 177, 21. 194,
 14.
 δυνατώτερος 123, 21
 δυναστετεῖν 102, 8
 δυναστετος 24, 23
 δυνατήγητος 138, 25
 δυναμίητος 122, 14
 δυναπομόνητος 160, 22
 δυνασημία 121, 3
 δυνασημεῖν: 75, 18. 78, 2
 δυνασημοειδής 111, 5
 δυνασημος 6, 3. 167, 20
 δυνασθία 292, 17
 δυνασπειν 5, 9
 δώρημα: 195, 7 (θεοῦ).
 εβδομήκοντα || 222, 19f. (συν-
 βολικός ἀριθμός σαββά-
 του καὶ ἀναπαύσεως vgl.
 228, 26).
 *ἐγγαστριμυθος: 283, 17f.
 usw. || 299, 13.
 ἐγγενᾶν 186; 19
 ἐγείρειν: 121, 20. 26. 125,
 18 (τὸ ἐρηγορός) 165,
 11 (διεγείρειν καί).
 *ἐγκαθισμός vgl. Νυβονχο-
 δονόσορ.

*ἐγκαλεῖν: 29, 17, 40, 15, (62, 4.) 107, 15, 113, 2.
 ἐγκλημα 109, 14
 ἐγκωμιον: 192, 21 (παρὰ θεῶ).
 *ἐγγήγορος || 274, 8 (οἱ ἀγγελοί).
 ἐγχειρίζειν: 81, 6, 120, 9
 ἐγχαρῆν 130, 2
 ἐγώ: 36, 8, 52, 8, 62, 3, 64, 3, 8, 10, 72, 20, 73, 4, 81, 5, (103, 13.) 109, 7, 130, 9 ff. 18, 157, 5, 168, 3, 179, 30, 181, 9, 183, 23, 188, 8, 189, 22, 190, 19, 27, 292, 10 || 300, 26 usw. — ἐμοῦ, μου 102, 20 (τὸν Ἰησοῦν vgl. 103, 13 usw.) 110, 9. — ἐμοί, μοι 24, 13, 106, 13, 195, 24 || 213, 28. — ἐμαντόν, ἐμέ, με 62, 29, 97, 20, 165, 11, 167, 2, 180, 4. — ἐμός 122, 28 usw.
 ἐδραῖος 13, 26
 ἐθνικός: 6, 3, 29, 4, 162, 2 || 210, 2, 216, 22.
 ἔθνος: 13, 22 f. (τοῦ θεοῦ) 91, 29, 155, 29 (δοῦ vgl. 156, 9 f.). — τὰ ἔθνη 33, 19, 67, 5, 113, 6 f., 140, 11 f. || 248, 7 f. (ὁ ὄχλος τῶν κακῶν) vgl. ἐκκλησια κλησίου.
 ἔθος: 40, 33 (ἔθει vgl. 41, 11) || 224, 12.
 εἶδος: 69, 19 (πατέρων) 88, 5 (κολάσεως) 151, 24 (ἀγγελίων) 162, 30 (ἰδμάτων).
 εἰδωλεῖον 16, 7
 εἰδωλολατρεῖν: 35, 23, 53, 18, 181, 14.
 εἰδωλολατρία: 32, 2. — εἰδωλολατρεία || 215, 21, 217, 3, 218, 15, 219, 16.
 εἰδωλον: 29, 4 (δοῦλοι εἰ και δαιμόνων) 33, 8, 53, 18 f., 21 f., 54, 31, 140, 23 (τῆ φύσει ψευδῆ) 141, 6 || 216, 22, 222, 3, 230, 24, 256, 4, 259, 10.
 εἶθε: — c. iud. praet. 175, 7 f., 186, 23, 25, 190, 19 vgl. c. conj. 39, 13, 21. c. opt. 25, 5 (181, 15.) 187, 9.
 εἰκόν: τὸ κατ' εἰκόνα 17, 11 f. (τὸ κατ' εἰκόνα vgl. 138, 22 || 205, 1: διὰ μετανόιας ἀναλαμβάνεται).
 εἰρήνη: 65, 21 f. (ὄρασις τῆς

εἰ. vgl. 103, 16 f., 22.) 22 f. vgl. Σαλωμ.
 εἰρμός 5, 12
 εἰσαγεῖν: 63, 9, 83, 21, 156, 13, 157, 34, 173, 32, 175, 32.
 εἰσαγωγή: 173, 31 || 236, 9
 ἐκατέρως 129, 14
 ἐκατόνταρχος 131, 3
 ἐκβάλλειν: 14, 9, 23, 16, 24, 30, 29, 1, 8, 53, 35, 54, 2, 7, 84, 8, 92, 17, 120, 12 f., 124, 26.
 ἔκβασις || 277, 12 (προφητείας).
 ἐκδοῦναι . . . . . || 272, 1
 ἐκδικᾶν: 120, 11 (τὴν ἀλήθειαν vgl. 20, 127, 7).
 ἐκδικία 120, 9
 ἐκδοσις: 129, 12 f., 137, 16, 141, 16, 184, 27 || 236, 14, 252, 15.
 ἐκείνος: (= jener in der Bibel) 14, 8, 148, 27 (ἡ αἰμαρροῦσα) 192, 5 (ὁ πορνεύσας κτλ.) 194, 11 (ὁ πλοῖσιος).
 ἐκθειάζειν 53, 26
 ἐκκαίειν 191, 10
 ἐκθεοῦν 33, 2
 ἐκκακεῖν 181, 1, 6
 ἐκκλησία: 25, 14, 21, 43, 29, 53, 34, 54, 2 f., 65, 21 (67, 13.) 69, 3 (χορηματίζειν ἀπὸ) 75, 9, 85, 8 (ἡ ἀπὸ τῶν ἔθνων vgl. 122, 1 f., 162, 13) 92, 11, 95, 10 f., 107, 28, 112, 16, 120, 7 (τοῦ θεοῦ usw. vgl. || 202, 14, 203, 10, 214, 8, 248, 13, 273, 2) 127, 26 (νομιζόμενοι εἶναι ἀπὸ). 32 (αἱ χρηματίζουσαι, πληρωμένοι ἀμαρτωλῶν) 157, 11 || 204, 5 f., 212, 12, 215, 7 f., 22, 222, 7, 15, 21, 229, 24, 27, 278, 11 (θυγάτηρ τῆς πάλαι συναγωγῆς).
 ἐκκλησιαστικός: 43, 33, 64, 17, 81, 7, 120, 8, 122, 19.
 ἐκλέγειν 145, 4, 156, 10
 ἐκλεκτός: 294, 9 || 215, 11 vgl. Σωρῆκ.
 ἐκλογή: 26, 4 (τοῦ θεοῦ).
 *ἐκμυκτηρίζειν 185, 11
 ἐκουσιος: 178, 17, 23. — ἐκουσιώς 178, 15, 24 || 246, 18.
 *ἐκριζοῦν . . . . . 4, 20 usw.

ἐκρίζωσις 8, 23
 ἔκτασις . . . . . (57, 24)
 ἐκχεῖν 21, 13, 111, 26
 ἐκῶν 6, 27, 184, 1
 ἐλάττων: 7, 13, 136, 25. — ἐλάχιστος 197, 29
 ἐλαύνειν 116, 8
 *ἔλαφος: 162, 31 (ἡ ψυχὴ τῶν δικαίων) 163, 2 f. (πολέμοις τῶν ὄψεων γίνεαι).
 ἐλεγκτικός: 50, 13 f. (λόγος) 177, 28. — ἐλεγκτικῶς 17, 17, 49, 1.
 ἐλέγγχειν: 11, 8 f. (ἐλεγγόμενοι μισοῦσιν vgl. 186, 28 f., 192, 27 ff.).
 ἐλέειν: 91, 25, 92, 2 ff., 5 ff., 12, 24, 102, 12, 17, 192, 4
 ἐλεημοσύνη: 169, 19, 178, 21.
 ἔλεος: 1, 15 (τοῦ θεοῦ vgl. 2, 33) 99, 11, 102, 5.
 ἐλευθερία: 29, 3, 125, 20, 126, 6.
 ἐλεύθερος 125, 18
 ἐλλάμπειν 48, 12
 ἐλλιπῶς 29, 17
 ἐλπίζειν: 60, 34, 130, 10, 131, 2, 6 f.
 ἐλπῖς: 191, 31 f., 192, 3, 283, 25.
 ἐμπαθῆς 114, 24
 ἐμπιστεῖν 42, 2
 ἐμπροσθεν 191, 29
 ἐμπτύειν 168, 15
 ἐμφαίνειν: 60, 7, 160, 5, 17, 161, 6.
 ἐμφαντικώτερον: 159, 16, 18. — ἐμφατικώτερον || 242, 18.
 ἔμφασις . . . . . (181, 24)
 ἔμψυχος: 76, 9, 154, 1 || 237, 23.
 ἐναντός: 17, 22, 54, 12 f. (τὸ ἐναντίον vgl. 115, 8, 121, 23, 185, 27, 285, 33 || 212, 1, 227, 13) 61, 20 (ἐκ τοῦ ἐναντίου vgl. 26, 64, 8, 115, 7 vgl. || 252, 4) 63, 6 f. (τὰ ἐναντία vgl. 97, 20, 98, 6). — ἐναντιῶς (104, 30) 172, 22
 ἐναργῶς 4, 14
 ἔνδον: 13, 8, 36, 22, 289, 24.
 ἔνδοξος 285, 32
 ἔνδυμα 159, 7

- ἐνέργεια: 45, 23 (ἀντικει-
μένη).
ἐνεργεῖν: 183, 20f. 184, 4
ἐνθάδε . . . 15, 12 usw.
ἐνι . . . 45, 11
ἐνικῶς . . . || 236, 18
ἐνιστάται vgl. αἰών καιρός.
ἐνοια: (183, 11) || 256, 9,
266, 26.
ἐνοῦν . . . 13, 27, 41, 19
ἐνταῦθα: 18, 6, 189, 22f.
(ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐν-
ταῦθα) usw.
ἐντολή: 53, 18 (θεία) 58,
20 (θεοῦ) 59, 19 (τηρεῖν
τὴν vgl. 22f. 105, 13f.)
100, 3, 5, 105, 15, 149, 11
ἐντυγχάνειν . . . 2, 7, 80, 10
*ἐνώπιος || 298, 8 (ἄρτος).
*ἐνωτίζειν: 93, 25f. 29 (ἐξ
τὰ ὡτα δέξασθῆ) 94, 7f.
ἐξαγριοῦν . . . 77, 25
ἐξαιρέτος: 3, 27, 4, 3, 9,
12, 20, 22 (κατ' ἐξαιρέ-
τον) 122, 12, 125, 13, 17,
177, 14, 285, 8 || 276, 4 —
ἐξαιρέτως 10, 19 || 269, 8
ἐξαποστέλλειν 2, 24, 23, 19
ἐξαρθρος . . . 124, 22f.
ἐξαφανίζειν . . . 73, 10
ἐξέρχεσθαι: 20, 7 (sc. τὸν
βλον vgl. 181, 10, 292, 21)
137, 28 (τὸν βλον vgl.
288, 1).
ἐξετάζειν . . . 2, 8 usw.
ἐξευελλίζειν: 48, 30, 168, 14
ἐξηγεῖσθαι . . . 289, 5
ἐξηγησις . . . 6, 9 || 279, 5
*ἐξηλιάζειν || 301, 2 (εἶσαν
ὑπὸ τὸν ἥλιον κεῖσθαι).
ἐξῆς: 283, 13. — καὶ τὰ ἐ.
6, 5 usw.
ἐξοδος: 20, 6f. (sc. τοῦ βλου
vgl. 52, 15, 133, 17, 138,
10, 150, 10, 181, 7, 287,
14, 17, 25, 290, 22) || 229,
28, 261, 11, 269, 14.
ἐξομολογεῖσθαι: 12, 3, 39,
20f. 78, 21, 140, 4, 189,
22, vgl. Ἰουδαία Ἰουδας.
ἐξομολόγησις: 39, 28 (περὶ
τρόπου ἀρίστου) 56, 3
|| 226, 25.
ἐξουθενεῖν: 53, 33, 118, 24.
— ἐξουθενεῖν . . . 163, 15
ἐξουσία: 4, 22, 62, 7 (ἀ-
ποστολική) 94, 21 (ἀνα-
ρεῖν ἀνθρώπους) 183, 27
(τοῦ γαμεῖν) || 225, 17 (δια-
βολική).
ἔξω: 10, 32, 54, 2f. 68, 22
(οἱ ἔξω vgl. (100, 22.) 135,
21 || 220, 18f.) 108, 11ff.
124, 23, 135, 19ff. 27.
ἐξωθεῖν . . . 28, 15
ἐξωθεν . . . 190, 30
ἐορτάζειν: 87, 28, 122, 25,
27 (τῷ θεῷ) 169, 29 (με-
τὰ τοῦ Ἰησοῦ). 31 (τὸ
πάσχα).
ἐορτή: 45, 24 (οὐράνιος vgl.
176, 4) 122, 25, 169, 22f.
(ἦς τὸ σύμβολον ποιού-
μεν τὸ πάσχα) || 214, 22
(τοῦ θεοῦ).
ἐπαγγεῖλα: 4, 1 usw. (15, 4f.
ἀναστάσεως νεκρῶν) 66,
28 (θεοῦ) 155, 21 (καλή)
vgl. γέλως.
ἐπαγγέλλεσθαι: 26, 3f. (θεο-
σέβειαν) 64, 22, 66, 31,
148, 15 (τὴν τῶν ψυχῶν
λατρικὴν)
ἐπαινετός: 36, 14, 16, 185, 2
ἐπαινος: 50, 32 (ἐν ἐπαινώ
λέγεσθαι vgl. || 214, 7).
*ἐπαίρεσθαι: 94, 17 usw. —
ἐπαιρέτως . . . 168, 32
ἐπακολουθεῖν: 92, 21, 96,
16, 149, 4.
ἐπακούειν: 94, 8, 285, 15
ἐπακουσμός: 74, 8 (τοῦ
θεοῦ). 12 vgl. Ἰναθῶθ.
ἐπαναβαίνειν: 134, 25, 178,
10.
ἐπανόρθωσις . . . 150, 24
ἐπαισιός . . . 167, 9, 11
ἐπαρηρεῖν . . . 287, 14
ἐπαπόρησις . . . 284, 25
ἐπαπορητικῶς . . . 17, 1
ἐπιβαίνειν: 76, 11, 91, 20,
144, 3.
ἐπιβάλλειν: 50, 34, 103, 1,
110, 9, 174, 5.
ἐπιβολή . . . 6, 9
ἐπιβουλή: (119, 4 κατὰ τι-
νος vgl. || 268, 25).
ἐπιγίγιος: 58, 6f. (ἔργα) 152,
19.
ἐπιγινώσκειν || 266, 19 (ἐν-
τόν).
ἐπιγραφή . . . || 236, 17
ἐπιδέχεσθαι: 112, 12f. 124,
11, 150, 24, 151, 10, 20,
22.
ἐπίδημειν: 8, 12 (τῷ βίῳ
vgl. 61, 32, 62, 1, 289,
17f.) 54, 28, 62, 10 (τῷ
κόσμῳ vgl. 64, 7, 9). 12,
63, 24f. 64, 17, 67, 7, 71,
14, 73, 6, 100, 9, 289, 13
(τῷ γένει τῶν ἀνθρώ-
πων) || 211, 9, 212, 23.
ἐπίδημία: 25, 13, 52, 30,
63, 18, 25, 64, 7, 14, 21,
65, 12, 79, 5, 100, 16,
117, 8, 134, 18f. 155, 31,
289, 29, 290, 17, 293, 18f.
294, 1 || 209, 11.
ἐπιδιδόναι: 27, 12 (ἐαντόν
vgl. 106, 5, 112, 2, 141,
21, 189, 2, 195, 13).
ἐπιθύμημα: 285, 17, 1, 247,
8 (τῆς Ἱερουσαλήμ vgl.
248, 2).
ἐπιθυμητικόν . . . || 264, 11
ἐπιθυμία: 106, 19, 108, 2,
289, 24 (ἡ ἐνδον) || 211,
2f. (ἐπιθυμία, φόβος, ἡ-
δονή, λύπη).
ἐπικαλεῖσθαι: 121, 6, 186,
34 usw.
ἐπικάλυμμα . . . 38, 14
*ἐπικατάρατος: 66, 15, 77, 1
ἐπικλήσις . . . 67, 22
ἐπικτητός . . . 44, 7
ἐπιλάμπειν . . . 63, 18
ἐπιληπτός . . . 157, 29
ἐπιμελῶς: 14, 3, 137, 8, 160,
34.
ἐπιμετρεῖν . . . 52, 1
ἐπίνοια: 57, 9, 80, 11, 185,
29, 241, 25.
ἐπιορκεῖν . . . 41, 10
ἐπίπαν . . . 60, 6 (ὡς)
ἐπίπεδος . . . 154, 15
ἐπιπλέκειν . . . 158, 10, 17
ἐπιπληκτικῶς . . . 125, 21
ἐπίπληξις . . . 81, 22, 110, 17
ἐπιπλησσειν: 11, 8, 119, 25,
120, 5.
ἐπιπόλαιος: 154, 21. — ἐπι-
πολαιότερον . . . 154, 14
ἐπιπολή . . . 167, 22 (ἐξ)
ἐπισημειοῦν . . . (110, 25)
ἐπισκέπτεσθαι . . . 129, 12
ἐπισκοπεῖν . . . 150, 11
ἐπισκοπή: 156, 19 || 250, 12
(θεία).
ἐπισκοπος: 109, 1f. 122, 19,
283, 21.
*ἐπισπεῖρειν: 13, 13 usw.
ἐπίτασις . . . 9, 27
ἐπιστήμη: 8, 2, 9, 20f. (τοῦ
θεοῦ) 21, 3, 40, 25, 57,
11 (τῶν θεῶν καὶ ἀν-
θρώπων) 15f. (ἀγαθῶν
καὶ κακῶν καὶ οὐθετί-
μων) 132, 4, 9, 197, 18.

ἐπιστημόνως . . . 40, 25
 ἐπιστολή: 7, 29 (πρὸς Ἑβραί-
 οὺς) 60, 16. 70, 6 (Ἰω-
 ἀννον ἢ καθολικῆ).
 ἐπιστρέφειν: 1, 5 usw. 40,
 1 f. (τελειῶς καὶ καθαρῶς
 πρὸς τὸν θεόν vgl. 5. 23,
 30f.) 5f. (ἐπιστροφῆ) 91,
 2 (τῷ λόγῳ) 141, 18 (τὴν
 ψυχὴν) 174, 17.
 ἐπιστροφή: 1, 12 (μετάνοια
 καὶ) 3, 21. 31, 21. 39, 32.
 40, 1. 52, 2. 160, 19. 174,
 17.
 *ἐπισυνίστασθαι: 192, 26.
 33.
 ἐπιτέμνειν: 166, 31. 283, 4
 ἐπιτηδεότης . . . 89, 4
 ἐπιτιμᾶν . . . 119, 25
 ἐπιτολμᾶν . . . 61, 32
 ἐπιτρινωσις . . . 58, 14
 ἐπιτίβεσθαι: 92, 8. 10. 12
 ἐπίτροπος . . . 131, 3
 ἐπιφαινεσθαι . . . 165, 13
 ἐπιφάνεια: 24, 30 (θεοῦ) 167,
 3 (τῆς θανάμειως Ἰησοῦ).
 4. 190, 33.
 ἐπιφανέστερος . . . 173, 6
 ἐπιφέρειν: 6, 20 usw.
 *ἐπιφυλλίζειν || 255, 2f. (τὸ
 μετὰ τρυγητὸν τὰ βρα-
 χέα τῶν καταλειφθέντων
 ἐπιτριγᾶν).
 *ἐπιφυλλίς: 127, 18. 128, 4
 ἐπιχειρεῖν: 285, 33 (ἀπὸ ἐν-
 δόξων).
 ἐπίχειρον || 221, 21 (ὁ μισθός).
 ἐποπτικός . . . || 295, 27
 ἐποπράσιος: 17, 16. 152, 2c.
 23. 27.
 ἐπώνυμος: 170, 21. 185, 22
 | 210, 21. 249, 2.
 ἐργατικός . . . 197, 8
 ἔργον: 13, 5 (ἔστι vgl. 14,
 1. 72, 13) 55, 6. 64, 14.
 • (ἔργῳ vgl. 187, 32) 70,
 26. 120, 10. — (τὰ) ἔργα
 12, 3. 20, 7 (ἐτοιμάζειν
 εἰς τὴν ἔξοδον) 32, 26.
 37, 28 (αἰσχύνης vgl. 38,
 3) 38, 9. 58, 6. 8. 59, 30.
 68, 1 (νεκρά vgl. 6) 79,
 16 (τῆς σαρκός) 88, 16ff.
 ἄγαθα vgl. 19. 21. 24.
 155, 33 || 205, 2) 88, 27.
 119, 10 (τῶν προφητῶν)
 137, 18. 141, 3 (τῶν χει-
 ρῶν vgl. 7) || 223, 2f. (σω-
 τήροσιν) usw.

ἔρευνᾶν . . . 83, 13. 156, 8
 ἔρημία 190, 4
 ἔρημος: 20, 16 usw. 55, 22ff.
 (ψυχῇ vgl. 56, 32) 67, 13f.
 (νόμου, θεοῦ).
 ἔρημοῦν 156, 19
 ἔρμηνα: (4, 19.) 6, 12. 82,
 28. 94, 4 (χωρὶς vgl. 161,
 8) 104, 19 (ἑτέρα) 122,
 28. 123, 1. 144, 8. 151,
 30. 152, 13.
 ἔρμηνεῖν: 1) erklären 4,
 28. 5. 17. 35, 2. 100, 25.
 144, 7. 288, 22.
 2) übersetzen 74, 7. 103,
 20. 159, 21. 163, 26. 185,
 22 || 210, 23. 226, 7. 227,
 5. 24. 27. 238, 17.
 ἔρμηνευτής . . . || 227, 17
 ἔρονθριαν . . . 36, 1. 50, 13
 ἔρωσ || 253, 20f. (τρέπεται
 πρὸς μῖσος).
 ἔσατος . . . 59, 30. 145, 14
 ἔσω vgl. ἄνθρωπος.
 *ἐτάζειν: 193, 27. 29 (λέγε-
 ται ἐπὶ τῶν βασιανίζο-
 μένων) usw.
 ἔτασμός: 193, 32. 194, 7f.
 ἔτερογενής 178, 4
 ἔτεροδόχος: 27, 10. 80, 10.
 144, 13.
 ἐτοιμάζειν . . . 20, 7. 92, 30
 εὐαγγέλιον: 6, 13. 21. 25,
 8. 32, 10. 40, 35. 43, 6
 (κατὰ Μάρκον) 64, 19.
 100, 26. 110, 13. 111, 9.
 116, 16. 131, 14 (κατὰ
 Ματθαῖον) 154, 6 (κατὰ
 Ἰωάννην) 18. 175, 1. 31.
 180, 3. 194, 9. 196, 3
 || 212, 20 — εὐαγγέλια
 71, 5. vgl. νόμος.
 εὐαγγελικός: 42, 28. 69, 21.
 96, 8. 100, 11. 21 | 202,
 25. 208, 7.
 εὐαγγελιστής: 64, 4 (ὁ εὐ.
 — Johannes).
 εὐγένεια . . . 81, 27. 149, 15
 εὐγνώμων: 5, 11. 189, 19.
 285, 29. — εὐγνωμόνως
 80, 14. 188, 15.
 εὐεργεσία: 20, 23f. (τοῦ
 θεοῦ) 137, 5.
 εὐεργετεῖν 174, 20
 εὐθαλής 128, 5
 εὐθής: 31, 20. 115, 16. —
 εὐθέως 115, 4. 133, 2.
 156, 19. 164, 27. 173, 4.
 εὐλάβεια 40, 22
 εὐλογεῖν 115, 7. 10

εὐλογία: 87, 13. 89, 24 (ιε-
 ρατικά) vgl. ἄρτος πο-
 τήριον.
 εὐλόγος: 94, 15. 20. 138,
 15. 149, 1. — εὐλόγως
 95, 5f.
 εὐνοία 97, 17
 εὐνόσκειν: 19, 9 usw.
 εὐσέβεια: (97, 18.) 145, 8
 || 205, 5.
 εὐτομία: 126, 6 (προφήτου).
 εὐτονος 125, 18
 εὐτρέφειν: 93, 1. 169, 4
 290, 17.
 εὐφροία 135, 30
 εὐφροαίνειν: 76, 12ff. 25.
 87, 29f.
 εὐφροσύνη 121, 4
 εὐχαριστεῖν 140, 4
 εὐχαριστία . . . . . || 223, 21
 εὐχέρης: 171, 14. 16. — εὐ-
 χερῶς || 279, 4. — εὐχε-
 ρέστερος 141, 21.
 εὐχέσθαι: 11. 21. 49, 20.
 27. 54. 12. 73, 25. 116, 3.
 118, 4. 119, 14. 125, 12.
 140, 7. 164, 22 (ἀδάκος)
 179, 30. 180, 2. 5. 188, 1
 (τῷ θεῷ vgl. 192, 11)
 || 223, 13. 231, 20 (τίνα
 τρόπον εὐκτέον).
 εὐχή: 47, 7. 26. 78, 20 (ἵνα
 εἰπωμεν ἐν ταῖς) 118, 4.
 119, 11 (λέγομεν ἐν ταῖς)
 148, 17. 169, 14. 17. 188,
 3 || 206, 18.
 εὐωδία . . . . . 196, 6 || 231, 4f.
 ἐφαρμιόζειν: 4, 10f. 27. 5.
 29f. 69, 4. 72, 12. 114,
 27. 158, 16.
 ἐφιπτάται: 13, 14. 70, 14.
 133, 17. 166, 34. 182, 16.
 193, 28.
 ἐφοῖδ 285, 10
 ἔχειν: 55, 22f. (τὸν θεόν)
 64, 8 (τὸν λόγον vgl. 10)
 67, 25. 76, 1 (τὸν Ἰησοῦν)
 96, 3. 147, 5 (Χριστόν).
 ἐχθρός: 115, 25f. (ὁ ἐ.
 — der Teufel vgl. 116, 1
 || 251, 29: εὐσεβῶντων
 ἡμῶν οὐκ ἰσχυεῖ).
 ζηλοῦν: 29, 3. 119, 10. 120,
 4. 122, 20.
 ζῆλια 51, 6. 92, 16. 29
 ζῆν: 20, 6 (κατὰ c. acc.)
 68, 4 (ζῶν ὁ πολιτεού-

μενος κατὰ Χριστόν) 88, 9 (ὡς ἔτυχε).
 ζητεῖν . . . . . 6, 6 usw.
 ζήτημα 143, 4
 ζήτησις 284, 24
 ζιζάνιον . . . . . 14, 14f.
 ζωή: 96, 30 (ἀνθρωπίνῃ)
 132, 15. 19. 151, 14.
 ζῶον: 76, 22. 96, 26. 29.
 136, 7. 143, 8 (περὶ φύ-
 σεως ζῶων) ff. 13. 144,
 2. 4.
 ζωοποιεῖν 132, 18
 ἡγούμενος: 59, 26. 126, 21
 (τοῦ λαοῦ) 190, 31 (τῶν
 ἐθνῶν) 194, 1.
 ἡγεμονικός: 13, 18 (τὸ ἡγε-
 μονικόν vgl. 39, 8. 11. 42,
 7. 44, 31. 56, 6. 293, 7
 || 248, 6. 9. 255, 16. 256,
 10. 258, 10).
 ἡγεμών 94, 17
 ἠδεσθαι 106, 20
 ἠδονή: 189, 2 || 207, 27.
 224, 7.
 ἠάιστος 73, 6
 ἠδικός . . . . . 81, 23 || 241, 4
 ἠθός 122, 16. 167, 14
 ἠλεκτρον: 83, 13. 18f. (χρυ-
 σοῦ τιμαλφέστερον).
 ἠλιελα: 10, 32 (γεροντικῆ)
 11, 2 (παιδίου) 44, 19
 (πρώτη) 158, 21 (ἀνδρός
 vgl. 159, 11) 174, 10 (τέ-
 λειοι τῆν) 175, 3 (παι-
 δικῆ vgl. 297, 26).
 ἠλιος 76, 23
 ἠμεῖς: 1) Origenes z. B. 80,
 12f. (πρὸ ἡμῶν ἄλλοι)
 137, 16. 178, 9. 179, 28
 || 242, 9.
 2) Wir Kleriker 64, 17
 (τοὺς ἐκκλησιαστικούς)
 80, 16f. (οἱ δοκοῦμεν
 ἀπὸ κλήρου τινὲς εἶναι)
 89, 22 (δείκνυμι τοὺς
 πρεσβυτέρους ἡμᾶς).
 3) Wir Versammelten,
 Christen, Menschen (über-
 aus häufig namentlich in
 den mit der Texterklärung
 abwechselnden Paränesen)
 z. B. 3, 3 (τοιαῦτα καὶ
 περὶ ἡμᾶς ἔστιν) 9, 16
 (ἀνθρώποι ὄντες) 31, 14
 (τὸν νόμον δεδιδαγμένοι)
 33, 18. 34, 18 usw. (οἱ

ἀπὸ τῶν ἐθνῶν) 41, 9f.
 (οἱ τάλανες: ἐπιπορευόμεν
 vgl. 189, 11) 64, 23ff. (ἐνα-
 οἶδαμεν θεὸν κτλ.) 68,
 28f. (ἐν ἡμῖν εἰσιν ἁμαρ-
 τωλοὶ vgl. 69, 16) 84,
 18f. (πολλῆς κατασκευῆς
 χρῆζομεν) 127, 25f. (οἱ
 νομιζόμενοι εἶναι ἀπὸ
 τῆς ἐκκλησίας) 181, 1ff.
 (τίς ἡμῶν οὐ συνοῖδεν
 ἑαυτῷ πίνοντι κτλ.). 14ff.
 (ἐκαστος ἡμῶν οἴεται
 ὅτι σωθήσεται) 294, 12
 (οἱ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν
 αἰῶνων ἐληλυθότες) vgl.
 ἄγγελος διάβολος πα-
 τήρ.
 ἡμέρα: 96, 10ff. (ὁ αἰὼν οὐ-
 ρανός) 100, 8 (τοῦ σαββά-
 του) 100, 15f. (τοῦ ἡμε-
 ροῦ) 150, 4 (ἀνθρώπου—
 θεοῦ vgl. 12f.). 5 (τῆς
 ἀναστάσεως).
 ἡπερ: (49, 19.) (121, 9. 22)
 ἡρως 33, 20
 ἡσυχία 190, 4
 ἦτοι: — ἦτοι — ἦ 71, 12
 (174, 19ff.) 290, 9f. usw.
 ἦχος 60, 7
 θάλασσα: 131, 15 (τῆς Γα-
 λιλαιας) 156, 22 (τοῦ βλου
 τούτου vgl. 132, 11 usw.)
 || 210, 10 (ἡ ἔρυθρά).
 θαμβεῖσθαι 289, 27
 θανατικός 192, 32
 θάνατος: 16, 22. 25, 22 (ἐπὶ
 τοῖς θ. τῶν ὁμολογούν-
 τῶν τὴν ἀλήθειαν) 73, 14
 (τοῦ Ἰησοῦ vgl. 20) 112,
 12. 117, 24 (τὴν ἐπὶ θα-
 νάτῳ) 132, 15. 150, 10.
 289, 3.
 *θάπτειν: 172, 23f. (μετὰ
 Χριστοῦ) usw.
 θανατοῦν 55, 16
 θαρρεῖν: 148, 23 (τεθαρρη-
 κώτως).
 θαναμάζειν: 53, 31 (τὸν πλοῦ-
 τον).
 θαναμάσιος: 33, 12. 197, 11
 vgl. ἀπόστολοι. — θαν-
 μασίως 100, 29. 294, 11.
 — θαναμασιώτερος 7, 14
 θαναμασιότης 290, 26
 θαναμαστός: 33, 8. 77, 26.
 86, 28. 197, 9.

θεᾶσθαι: 152, 10. 153, 27
 θεῖος: 57, 12. 103, 17. (291,
 15) || 223, 5 vgl. ἀπόστο-
 λος ἐντολῆ οικονομίας. —
 θεϊότερος 133, 3
 θεϊότης: 128, 9 (τοῦ σωτη-
 ρος) 186, 8.
 θεμέλιος: 138, 6 (Ἰησοῦς
 Χριστός ὃν δεδίδαξαι).
 θεμιλοῦν: (95, 11: ἐκκλη-
 σίαν).
 θεμιτός: 173, 9 (οὐ θεμι-
 τόν).
 θεογνωσία . . . . . || 236, 9
 θεολογεῖν 158, 9
 θεοποιεῖν: 33, 2f. 54, (25)
 33. 35.
 θεός: 1) θεός 33, 20 (προσα-
 κυνεῖσθαι ὡς). 22f. (γε-
 γεννημένος ἢ εἰς θ. με-
 ταβληθεῖς). 24 (εἰς θ. με-
 ταβληθῆς). 25f. (ὀνομα-
 ζόμενος ἢ μεταβαλὼν εἰς
 vgl. 130, 21) 26f. (ἀρ-
 χῆθεν ὄντες). 27 (νομι-
 ζόμενοι τοῖς ἔθνεσιν vgl.
 34, 1) 41, 2f. (ἐὰν διδῶ
 θεός vgl. 89, 25) 53, 25
 (ἄλλοτριος vgl. 35); 26ff.
 (θ. σου ἔστιν ἢ κοι-
 λία κτλ.). 32f. (οἱ πλού-
 σιοι ὡς θ.) 64, 18f. (ὁ
 αὐτὸς νόμον καὶ εὐαγ-
 γελίου). 23 (ἐνα οἶδαμεν
 θεὸν κτλ.) 71, 6f. διδασ-
 καλίας) 130, 6f. (οὐκ ἔστι
 θ. ὁ μονογενής) 137, 16
 (θ. ἂν εἰδῆι vgl. 284, 5)
 140, 26f. (ἐαυτῷ θεοὺς
 ποιεῖν vgl. 141, 2f. 9). 28
 (ἕτερος) 176, 24f. (τὸ εἶ-
 ναι θ.) 296, 8f. (θεοὺς
 νομίζειν).
 2) ὁ θεός: 1, 1f. (εἰς
 ἀγαθοποιαν πρόχειρος
 ἢ εἰς τὸ κολάσαι μελλη-
 τῆς vgl. 51, 19. 75, 17)
 2, 26 (ὁ μακρόθυμος vgl.
 118, 13) 7, 17 (τοὺς ἀ-
 μαρτωλοὺς ἀγνοεῖ vgl. 9,
 13ff. | 206, 29ff.) 9, 19
 (τῶν ὄλων vgl. 42, 16f.
 142, 26. 178, 20. 180, 10)
 10, 2. 13, 18. 21 (ἀγαθός
 vgl. 75, 15f. 93, 15. 102,
 14f. 176, 11. 188, 12f.
 190, 7 || 262, 5. 265, 2)
 14, 28. 15, 3 (τοῦ νόμου
 ἄγιος καὶ ἀπάνθρωπος)
 16, 4f. (ἐὰν διδῶ vgl. 22,

6. 41, 26). 23. 20, 26 usw.
21, 3 (οικονομεί vgl. 54,
6. 91, 14. 92, 25f. 156,
21) 26, 22 (καὶ χρηστός
καὶ ἀπότομος u. λαλεῖ
ἡμῖν διὰ τῶν προφητῶν)
39, 10. 41, 12 (τοῦ παν-
τός) 47, 7. 18. 49, 32 (ὁ
προνοῶν τῶν ὅλων vgl.
91, 15) 52. 1 (κολάζει
μετὰ φειδοῦς). 2 (βούλε-
ται εἰς ἐπιστροφὴν ἀγα-
γεῖν vgl. 91, 3 || 232, 19
255, 27) 53. 6. 54, 15
(υἰλότριος τῆς γῆς vgl.
17. 19f.) 59, 16. 66, 18
(καὶ ἡμᾶς ἐξηγάγει) 67,
17f. (χαρίζεται ἑαυτόν).
21. 70, 5 (ἡμῶν πατήρ).
13 (γεννᾷ τὸν δίκαιον
vgl. 11 ff.) 83, 10f. (οἶονε
σωματοποιούμενος) 83,
13 (τὸ κάτω τοῦ θ. πῦρ
ἐστίν vgl. 21f.) 84, 5. 85,
3 (κολλᾶσθαι τῷ). 18 ff.
(ἕξιον τοῦ θεοῦ vgl. 176,
10f.) 90, 4f. (τοὺς δι-
καίους συναγει, τοὺς ἀ-
μαρτωλοὺς διασκορπι-
ζει) 91, 26 (οὐ φείδεται
vgl. 92, 7 ff. 174, 6). 21f.
(τῶν προφητῶν) 92, 27 ff.
(σκοπεῖ τί συμφέρει βίω
τῷ κόσμῳ κτλ.) 104, 21f.
107, 5. 134, 20 (τὰ μετὰ τὸν
θ. vgl. 135, 1) 138, 2f.
(δίκαιος). 17f. (τῆ οὐσία
πῦρ). 28f. (οὐκ ἀνάπαλιν
ἀποδίδωσιν) 154, 30 (ὁ
κεραμεὺς θ. τῶν σωμά-
των ἡμῶν) 157, 18f. (μὴ
μετανοῶν μετανοεῖν λέ-
γεται) 157, 32f. (προ-
γνώστης τῶν μελλόντων
vgl. || 296, 12) 156, 5 ff.
(οὐχ ὡς ἄνθρωπος κτλ.
vgl. 11). 9 (καθ' αὐτόν)
159, 14 (λαλεῖ παιδίῳ).
32 (ὡ θεέ vgl. 119, 11)
160, 3f. (οὐ διατάζει).
20 (ὀργίζεσθαι λέγεται
κτλ.) 163, 10. 12 ff. (νό-
μον καὶ προφητῶν vgl.
75, 15f.). 15 (εἰς). 22 (ἀπ'
οὐδενός μακρῶναι ἑαυ-
τόν). 24 (ἀπαντὰ τῷ ἐρ-
χομένῳ πρὸς αὐτόν) 173,
27 (ἀπαντὰ vgl. 174, 6.
13. 182, 1. 14. 184, 1. 7)
176, 12f. (ἔχει ὀργήν, θυ-

μόν, μεταμελεῖται, ἔπνοϊ)
178, 14f. (οὐ τυραννεῖ,
ἀλλὰ βασιλεύει) 190, 7
(κωλύει τὰς ἁμαρτίας)
197, 26 (τεχνίτης) || 201,
5 (δικαίως οὐκ ἀκούει).
10 (οὐχ ὑπερορᾷ) 15f.
(διαφθείρειν λέγεται) 206,
28 (οὐδὲν κενὸν τοῦ θεοῦ)
217, 23 (ὁ μέγας ἱατρός)
222, 4f. (ὁ ὄντως ὢν vgl.
229, 8) 226, 9 (κλαυθ-
μοῦ μετανοούντων ἀ-
κούει) 231, 27 ff. (μέτρον
ἀνοχῆς ἔχει κτλ.) 232,
25. 266, 1f. (τὸ δίκαιον
ἀγαπᾷ) 278, 4f. (μειοῖ
τὴν δίκην) 296, 23f. (μὴ
σῶμα τὸν θ. νομίζωμεν)
300, 8f. (ὅπερ συγχωρεῖ
γενέσθαι, πεποικηκέναι
λέγεται) 304, 7f. (πάν-
των ἔχει τὴν γνώσιν)
vgl. ἀγαθότης ἄγγελος
ἀλήθεια ἀπάτη ἀρετὴ
βασιλεία βοήθεια δικαιο-
σύνη δόξα ἔθνος ἐκ-
κλησία ἐπακουσμός εὐ-
εργεσία θυμὸς ἰσχύς
λόγιον λόγος μαστιγὴ μέ-
λος μεταμέλεια μετά-
νοια οἰκονομία οἰκοδο-
μὴ ναός ὀργὴ πάθος παν-
τοκράτωρ παράδεισος
πνεῦμα πρόσωπον σοφ-
φία σῶμα υἱός φρόνησις
χεῖρ.
θεοσέβεια: 26, 4. 88, 8 || 208,
27. 216, 6. 279, 17.
θεότης: 64, 20f. (ἡ πρεσβυ-
τέρα τῆς ἐπίδημίας τοῦ
σωτήρος) 64, 22f. (ἡ
ἐπαγγελλομένη ὑπὸ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ).
θεοφιλής . . . || 276, 31
θεραπεία: 34, 7 (ἀληθινή)
93, 5. 106, 5. 15. 149, 4f.
(τέλος τῆ ἰάσει) 151, 1.
6. 22.
θεραπεύειν: 18, 17. 22f. 29,
41, 15. 91, 2. 92, 23. 101,
20. 106, 18. 107, 10f.
148, 24 (ψυχῆν) 156, 15.
180, 9. 289, 25. 27.
θεράπων: 98, 12 (Μωσῆς
ὁ θ.).
θεριζεῖν: 111, 18. 127, 29
θερισμός: 127, 23. 285, 15
θεωρεῖν: 87, 11. 117, 4. 134,
20. 135, 16. 154, 24.

θεώρημα: 62, 32 || 237, 13
θεωρητής . . . 152, 31
θεωρητικῶς || 235, 17. 237,
11.
θῆλυς || 269, 8 (γένος ἐλε-
εινότερον).
*θηρευτής: 133, 11 usw. 135,
18 (οὐκ οἶδας πότε πέμ-
πονται).
*θησαυρίζειν: 116, 14. 136,
3f. 148, 6.
*θησαυρός: 60, 18. 20 (πνευ-
μάτων). 25. 61, 1f. (ἀνα-
παύσεις ἐν τοῖς θ. τοῦ
θεοῦ). 8. 12 (τῶν θησαυ-
ρῶν) 116, 17f.
*θιγγάνειν . . . 106, 6
θλίβειν: 4. 10. (19.) 28f. 5,
11. 29. 25. 21. 115, 26.
θνησιμαίος . . . 78, 8
θνησκεῖν: 73, 16 (εἰ μὴ
τεθνήκει).
θρηνεῖν: 127, 26. 186, 22
θυγάτηρ: 37, 10 (τὰ ἔργα
καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ
τοῦ σωματος vgl. 14
|| 223, 6) || 270, 6 (οἱ ἐκ-
τεθνημμένοι).
*θυμῶν: 164, 13 usw.
θυμίαμα . . . 164, 1. 19 ff.
θυμός: 88, 27. 160, 12 ff.
(τοῦ θεοῦ vgl. 22f. 177,
4f. 7. 9. 15. 19. 28: ἐ-
λεγκτικῶς || 206, 2f. 296,
1. 13f. 19f.)
θυρίς . . . 113, 12
θυσία: 24. 30 || 200, 12. 15
θυσιαστήριον: 155, 34. 164,
2 || 257, 7f. (ψυχῆς τὸ ἐν
ἡμῖν λογικόν).

ἰᾶσθαι: 149, 4. 180, 17. 27
ἰάσις: 32, 19. 39, 34. 124,
15. 149, 5.
ιατρεύειν . . . 107, 3
ιατρικός: 106, 6. 11 (ἡ λα-
τρικὴ vgl. 148, 25f.): τῶν
ψυχῶν || 217, 21f.) 180,
32. 181, 22. 292, 17. —
ιατρικῶς . . . 107, 19
ιατρός: 10, 17. (91, 27.) 92,
19. 106, 4 (τῶν σωμάτων
vgl. || 217, 28) 14. 17. 21.
24 (ὡς φίλοι προσέρχον-
ται) 107, 1. 5f. 108, 1.
124, 22. 148, 22. 156, 16f.
(ὁ διαφέρων) 180, 8 (ἀπα-
τᾶ vgl. 11. 26. 181, 22)
197, 29. 289, 21. 23. 26.

192, 15f. || 217, 19. 23.
254, 28 vgl. θεός.
ἰδικός: 20, 25, 21, 6. 11
|| 248, 30. — ἰδικῶς || 263,
11.
ἰδίως . . . 20, 21. 159, 4
ἰδίωτης . . . 113, 9
ἱερατικός: 89, 24. 286, 20
|| 240, 24. 26. 298, 26.
ἱερέυς: 43, 21 (τῶν Ἀλ-
γυπτίων) 89, 17. 22. 27.
285, 11.
ἱερός: 163, 18 (τὸ ἰ. vgl.
285, 9) 164, 1. 186, 8 || 245,
28 (Ἄωσις) vgl. γράμμα
γραφῆ λόγος.
ἱλαρός: 14, 26 (τὰ ἰ. δει-
τερα λεγόμενα).
ἱλασμός . . . 100, 16 ff.
ἱλεως: 160, 16 (τὸ ἰ. τῆς
ψυχῆς).
ἱνα: 60, 4. 74, 26. 78, 20.
82, 9. 92, 29. 102, 20 (τοι-
οῦτος, ἱνα vgl. 110, 16.
147, 19f.) 109, 9. 125, 20.
137, 18. 149, 17. 160, 4.
289, 22.
ἰός: 1) Gift 163, 3. 2) || 264,
11 (τὰ βέλη).
ἰσως || 215, 7. 228, 4. 239,
7 usw.
ἰσάναι: 6, 11. 56, 33. —
ἰσασθαι 14, 18. 29, 20
ἰστορεῖν: 63, 17. 143, 8.
163, 3 || 200, 3. 220, 19.
275, 27. 295, 10.
ἰστορία: 2, 9. 11. 22, 12
(κατὰ τὴν ἰ. vgl. 171, 2.
284, 6 || 213, 16. 227, 1).
13. 44, 21f. (κατὰ τὸ ῥη-
τόν) 65, 11 ff. 74, 13 (ἀδ-
γει vgl. 103, 18) || 220,
22) 117, 27. 174, 13. 189,
5. 283, 6. 13. 16. 24f.
284, (2). 3. 7 ff. 285, 6.
287, 16.
ἰστορικῶς . . . || 270, 21
ἰσχυροποιεῖν . . . 63, 7
ἰσχός: 55, 5f. (θεοῦ vgl. 12.
20) 114, 23 ff. (τοῦ λόγου
vgl. 115, 6) 115, 5 (τοῦ
Ἰησοῦ) 116, 9f. (οὐκ ἐπ'
ἀγαθῶ) 130, 24 (σωμα-
τικῆ).
ἰχθακός . . . 132, 21
ἰχθύς . . . 132, 13 usw.
ἰῶτα . . . 197, 22

καθαίρειν: 6, 3. 8, 22. 14,
3. 8. 155, 34. 177, 22
|| 209, 25.
καθαίρειν: 18, 5. 15. 44,
28. 175, 14. 195, 12.
καθαίρεισις . . . 14, 7
καθαμαξευεῖν . . . (107, 27)
καθάπτεσθαι: 48, 27 (λό-
γος τῆς ψυχῆς) vgl. ἀπ-
τεσθαι.
καθαρεύειν: 181, 3. 15. 182,
28. 31. 183, 1.
καθαρίζειν . . . 18, 11
καθάριος . . . 83, 18
καθαρός . . . 20, 6. 182, 26
καθαρότης: 142, 24. 182,
22. 183, 3f. (ἡ παντελής).
καθάρσιος: 83, 15 (τὸ κα-
θάρσιον).
καθαριστικός . . . 49, 32
καθέξεσθαι: 81, 2. 120, 8.
121, 19. 124, 2.
καθήκειν: 108, 25 (τὰ κα-
θήκοντα vgl. 109, 4) 109,
5 (καθήκον vgl. 279,
6. 9).
καθηκνέεισθαι: 48, 29. 49, 1
καθολικός: 20, 23f. 63, 18.
70, 6 || 207, 14. — καθο-
λικῶς 36, 19f. (ὡς πάν-
τες ἀκούουσι) 158, 1. 3.
198, 4.
καθόλου: 21, 6 (τὸν κ. λό-
γον) || 222, 4.
καίειν . . . 49, 25. 190, 31
καιρός: 133, 16f. (τῆς ἐξό-
δου) 141, 13 (τῆς παρου-
σίας).
καίτοι: 129, 24. (292, 30)
|| 273, 16 usw.
καίτοιγε: 31, 7. (52, 17).
54, 20. (103, 15) usw.
κακία: 15, 17f. (δεῖ τὴν κ.
ἐκριζωθῆναι) 16, 23f. (ἡ-
μεῖς ἑαυτοῖς ἐκτίσαμεν
τὴν) 54, 19. 87, 10. 12f.
91, 15. 97, 28 (ἄνελε τὴν
κ., καὶ οὐ προσοκπεῖς
τῆ προνοίᾳ) 105, 11f.
(καταλείπειν τὴν) 109, 19.
121, 16. 138, 5. 189, 13.
κακοδαίμων . . . 48, 20
*κακοήθης: 144, 3. — κα-
κοηθέστατος . . . 143, 11
κακολογεῖν: 106, 22. 115,
17. 120, 5. 168, 9.
κακοποιητικός . . . || 279, 18
κακός: 57, 16 (κακὸν vgl.
18. 72, 2. 91, 11. 94, 12f.

(ἀνθρώπινα) 115, 21. 136,
25. 139, 1ff.) 91, 10 (συν-
όντες ἀλλήλοις). 12.
κάκωσις: 54, 21. 56, 16 (τό-
πος τῆς).
καλεῖν: 94, 22 (καλούμενος
vgl. 149, 15. 176, 18. 177,
2. 29).
καλιά . . . 143, 14
καλλιλεξία . . . || 216, 28
κάλλος: 27, 10. 149, 16.
|| 217, 1.
καλλωπίζειν . . . || 228, 12
καλός: 62, 5 (καλὸν vgl.
91, 24 || 279, 16) 89, 1
(καὶ ἀγαθός vgl. 294, 13).
— καλῶς 47, 26. 62, 6.
182, 17. 289, 14.
*κάλυμμα: 37, 18 usw.
κάματος . . . 95, 9
κάμνειν: 95, 9. 106, 4f. 16.
19. 21. 107, (4). 18. 108,
3. 180, 8. 11.
καῶν: 44, 1 (ἐκκλησιαστι-
κός).
καρδία: 16, 8. 44. 30f. (ἔ-
χουσα τὸ ἡγεμονικόν)
78, 15. 136, 18. 142, 4.
15 (ἔχουσα τὰ γράμματα
τῆς ἀμαρτίας). 17. 164,
18 (λεπτῆ) 177, 23 (τοῦ
θεοῦ).
κάριμος . . . 27, 6. 14
καρπός . . . 108, 8 ff.
*καρπὸν . . . 106, 7
καρποφορεῖν: 21, 2. 15. 73,
20f. 114, 26.
*καρποφορία vgl. Ἐφραίμ.
καρποφόρος . . . 27, 7f.
καταβαίνειν: 6, 26. 112, 1.
114, 12. 152, 8 (τῷ λό-
γῳ). 28f. 153, 11 usw.
169, 6.
καταβομβεῖν: (285, 30.) 286,
12.
κατάγειν: 58, 7. 151, (1). 2
καταγίνεσθαι . . . 53, 22
*κατάδεσμος . . . 18, 23
καταδικάζειν: 1, 3 usw. 117,
24. 192, 32.
κατάδικη . . . 1, 6
καταδυναστεύειν . . . 124, 4
καταθεματίζειν . . . 78, 1
καταλαλιά . . . 13, 4
καταλέγειν . . . 4, 3. 36, 3
καταλείπειν: 72, 4 (σοὶ κα-
ταλέλοιπε c. inf. vgl. 138,
19f. || 245, 9) 147, 9 (τὸν
θεοῦ) usw.

καταλήγειν . . . 2, 10
κατάληψις . . . 195, 12
καταλιμπάνειν . . . 30, 13
καταντῶν: 26, 4, 38, 9, 60,
34.
καταργεῖν: 54, 28, 65, 13,
98, 16.
κατασκαφή: 8, 23, 14, 1,
118, 15, 18.
κατάσκηπος . . . 152, 31
καταστροφή . . . 174, 19
καταφύτευσις . . . 156, 5
καταχθόνιος: 152, 18f. (τὰ
κ. vgl. 28f. 31, 285, 12)
292, 3.
καταχρᾶσθαι . . . 188, 26
κατηγορεῖν: 22, 22, 51, 8,
62, 6, 84, 3 (τοῦ θεοῦ—
vgl. 178, 2) 107, 8, 116,
5, 178, 1.
κατήγορος . . . 127, 8
κατηχεῖν: 25, 21 (κατηχού-
μενος vgl. 109, 3, 162, 2),
22 (ἐπὶ τοῖς μαρτυρί-
σις).
κατιοχεῖν: 123, 25f. (αὐ-
τοῦ) 124, 5 (με).
κάτω: 8, 7 usw. vgl. ἄνω—
κατώτερος 152, 8, κατω-
τέρω 83, 21, 25, 152, 7,
— κατώτατος 46, 23, 153,
16, κατώτατῶ 153, 12,
17, 23.
καῦσις . . . 92, 23
καυτηριάζειν: 92, 20, 24,
180, 12.
καυᾶσθαι: 81, 24 usw.
*καίχημα: 82, 13, 149, 10
*καίχησις: 81, 25, 30 (ἀ-
γίων) 82, 16f. (διαφοραί)
149, 15 (ἢ κάτω).
*κενοῦν: 6, 26f. (ἐαυτὸν
vgl. 61, 33, 62, 1, 114,
13).
κένωμα . . . 61, 33, 62, 1
κεραία . . . 195, 23
*κεραμεύς: 150, 23 usw. 154,
30 (θεῖς).
κεραμευτικῶς . . . 151, 9
κεραυνίνα . . . 121, 8
*κέρως || 221, 7ff. (ἀρχαῖον
ποτηρίου εἶδος) 255, 12
usw.
κερσιφόρος . . . || 255, 14
κεφάλαιον . . . 93, 17
κηλῖς . . . 18, 3
κηρῖσσειν: 24, 6, 30, 20
(τὸν λόγον vgl. 107, 29f.
185, 16) 72, 11, 289, 13.

κινεῖν: 90, 5, 7, 186, 6, 9
(ψυχὴν) 285, 31, 286, 8,
κίνημα . . . 36, 13, 23
κίνησις . . . || 202, 17
κιρνάσαι: 86, 26, 88, 6, 27,
182, 17.
κιρσός . . . 181, 25
κλαίειν: 47, 7, 14, 186, 21
κλανθμός: 100, 30 (ψυχῆς)
101, 2, 185, 27ff. (μακα-
ριζόμενος vgl. 32 || 236,
23, 239, 14f.) 186, 10,
13.
*κλέπτειν . . . || 208, 3
κληροδοσία . . . 168, 22, 24f.
κληρονομία: 29, 28 (ἀγία)
77, 15 (Christi vgl. 24ff.)
78, 6.
κλήρος: 80, 16f. (εἶναι ἀπὸ).
18 (οὐ πάντως σφῆρι).
20f. (εἶσιν ἐν κλήρω οὐχ
οὕτως βιοῦντες).
κλησίς: (24, 5 τῶν ἐθνῶν
vgl. 140, 3) 32, 8.
κλοπή . . . 181, 3, 11
κοιλίας . . . 133, 25
κοιμᾶσθαι: 283, 10, 293, 15
(ὁ κοιμώμενος vgl. 17:
ὁ ἀπηλλαγμένος τοῦ
θίου) 294, 16.
κοιμησις . . . 287, 25
κοιμητήριον . . . 25, 20
κοινός: 91, 24 (τὸ κοινόν
vgl. 92, 4, 6, 12, 16, 93,
2, 110, 6) — κοινότερον
56, 19 (νοεῖν).
κοινωνία: 92, 11f. (ἐδειήθη
μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περὶ).
16.
κοινωνικός . . . 44, 2
κόπκος: 127, 30 || 271, 7f.
(τὸ τοῦ σωτήρος αἷμα).
κολάζειν: 1, 1 usw. 89, 15
(οὐδενὸς φεῖδεται ὁ μέλ-
λων κολάζειν) 90, 26f.
(οικέτην ἢ υἱόν) — κο-
λάσθαι διὰ τὰ ἁμαρ-
τήματα usw. 52, 11, 88,
20f. 89, 19, 96, 17, 137,
30f.
κόλασις: 1, 2 usw. 52, 7 (αἰ
μέλλουσαι). 15f. (μετὰ
τὴν ἔξοδον). 32ff. (δευτέ-
ραι usw.) 139, 3f. (τῶν
παθόντων) 170, 25 (οἱ
ἐπὶ τῶν κ. τεταγμένοι)
174, 30ff. (ἄλλη κατὰ τὸν
νόμον, ἄλλαι κτλ. vgl.
175, 23) 176, 1 (αἰώνιος
vgl. 182, 25) 183, 6 (τὸ

περὶ κ. ἀληθές) 192, 4f.
(χρόνος τῆς) vgl. ἀγνισ-
μός.
κολαστήριον: 92, 9, 175, 12
κολαστής . . . 193, 31
κολλᾶν: 33, 5, 84, 1, 85, 3
κομίaton . . . 150, 11
*κοπιᾶν . . . 149, 24 usw.
κόπος . . . 149, 25f.
κόπτεσθαι . . . 47, 14
κοσμικός: 16, 2, 94, 18, 165,
I App. 187, 15.
κοσμοποιία: 140, 28 (ἄλλη).
κόσμος: 63, 19 (ὄλος vgl.
92, 26f.) 83, 17, 124, 1
(οὗτος) usw. vgl. κτίζειν
κτίσις οἰκονομία.
κράζειν: 133, 20, 163, 17
(ὁ κεκραγώς).
κρατηρ . . . 86, 24
κράτος vgl. δόξα.
κρείττων: 7, 15f. (τὰ κρείτ-
τονα vgl. 14, 21, 138, 2f.
|| 279, 15). — κρείττωνος
126, 18).
κρίμα || 230, 21 (τὰ ἀνέ-
φρονα τοῦ θεοῦ).
κρίνειν: 2, 20, 9, 17, 49,
28, 145, 4.
κρίσις: 40, 33 (κρίσει vgl.
191, 25) 135, 27f. (ἡ περὶ
ἀγαθῶν).
κρείτης: 91, 24f. (καλῶς
οὐκ ἐλεῶν).
κρυπτεῖν: 99, 17 usw. (κε-
κρυμμένος) 136, 25f. (ἐ-
λαττον τὸ κρυβῆναι ἀπὸ
προσώπου τοῦ θεοῦ).
κτίζειν: 9, 1, 9, 16, 24, 17,
22 (ὁ κτίσας) 54, 18 (τὸν
κόσμον vgl. 98, 4) 151, 3
κτίσις . . . 8, 30, 17, 16
κτίσμα: 138, 22, 144, 10f.
151, 11.
κυλίειν . . . 143, 12
κύριος: 1) Adjektivum κυρίως
|| 243, 25, 274, 2. — κυ-
ριώτερος 126, 27.
II) Substantiva (Herr) 53,
29 (τῶν φιλαργῶρων) 54,
19 (τῆς κακίας).
b) (= Gott oder Christus)
9, 6, 11, 11, 3, 18, 30
(ὁ ἐν τῷ Ἡσαΐα vgl. 151,
29 || 205, 20) 20, 13, 52,
19, 29, 66, 8, 68, 16, 82,
28, 161, 17f. 162, 17ff.
170, 8 (ὡ κύριε Ἰησοῦ
vgl. || 255, 8) 193, 21, 32
|| 206, 13f.

ὁ κύριός μου oder ἡ-
μῶν, κυριος ὁ θεός μου
oder ἡμῶν, ὁ κς̄ και σω-
τήρ μου oder ἡμῶν etc.
3, 20 usw.
κυροῦν 130, 23
κυλύειν 58, 21

λαϊκός . . . 80, 19, 81, 6
λάκκος . . . 11, 14, 126, 17
λαλεῖν: 7, 22 ff. (ἀνθρώπι-
νόν ἔστιν, διαλέκτῃ χρῆ-
σασθαί ἐστιν).
λαμπρότερος: 84, 27, 173,
6. — λαμπρότατος 84, 23
λαός: — ὁ λαός (21, 8 usw.)
oder ἐκεῖνος ὁ λαός (74,
8 f. usw.) — ὁ λαός ὁ τοῦ
Ἰσραήλ (90, 11 f.).
λατρεία: 24, 30, 152, 23
|| 226, 14 f. (θεοῦ).
λατρεύειν: 33, 9, 34, 6, 53,
17.
*λεγιών . . . (102, 11)
λεξιόν: 62, 33. (97, 14)
λέξις: 21, 20 (κατὰ τὴν λέ-
ξιν vgl. 151, 7 || 237, 8,
20, 239, 4, 252, 23) 96, 8
(εὐαγγελική) 111, 7 (δμο-
λογουμένη) 175, 24 (ἀ-
ποστολική) || 228, 10 f.
(γραφική).
λέπρα 14, 8
*λευκασμός vgl. Λίβανος.
λευκίτης 89, 23
*λεῶν: 78, 1 || 200, 3, 213,
15 (δίο γενικολ).
ληστής . . . 191, 4, 193, 34
λίβανος: 164, 1 (τὸ θυμία-
μα). 3 (δμῶννυμον τὸ ὀ-
ρος).
*λιθοβολεῖν: 126, 15, 185, 13
λιθοκάρδιος . . . 29, 13
λίθος: 13, 31, 60, 3 f. (πυ-
ροβόλοι).
λιμὴν: 165, 1 App. (ὁ παρὰ
τῆς Θερψ).
λινόν . . . . 84, 14 usw.
λιχνεία 47, 11
λογικός: 21, 3, 42, 19 (δρο-
τρον) 109, 13, 114, 21
|| 203, 3, 207, 16, 21, 23,
241, 4, 257, 8 (τὸ λ.).
λόγιον: 71, 5 f. (τὰ λόγια
τοῦ θεοῦ vgl. (80, 7.) 116,
27, 172, 29, 197, 11 f.)
|| 200, 13, 242, 7 (ἄγια).
λογισμός: 92, 13, 178, 1
|| 212, 1, 216, 6, 231, 14.

λόγος: 1) Wort, Rede, Er-
zählung (bes. häufig Be-
zeichnung des vorliegenden
Textes) 1, 16 (τοῦ θεοῦ
vgl. 5, 28, 8, 15 f., 11, 7,
13, 5, 29, 14, 18, 23, (15,
19.) 45, 31, 64, 16, 71, 14,
120, 21, 121, 28 f., 125,
21, 132, 19, 168, 8, 169,
14, 173, 28, 176, 16 ff., 19 ff.,
23 f., 177, 14, 182, 12, 185,
11 || 207, 27, 209, 2, 272,
21) 2, 23 f. (ὁ προφητι-
κός vgl. 89, 25 f., 125, 13,
126, 5, 172, 30 f., 173, 1,
198, 1) 18, 6, 10 (πᾶσαν
δύναμιν ἔχει) 20, 4 f. (τῶν
γραφῶν) 27, 10 (τῶν ἑτε-
ροδόξων) 29, 25 f. (τῶν
ὑποστόλων) 30, 28 (μετα-
τιθέται) 42, 28 (ὁ ἀπο-
στολικός) 45, 20 f. (ὁ ὕψη-
λός) 51, 11 (ἱερός και
ἅγιος vgl. || 287, 13) 58,
27 f. (τῆς προφητείας) 61,
32 (μέλλει τι ἐπιτολῶν
vgl. 62, 10, 190, 22) 69,
21 (ὁ εὐαγγελικός vgl.
|| 202, 25, 208, 7) 72, 14
(ἐν ᾧ τρεφόμεθα vgl. || 207,
15 ff., 271, 3) 73, 2 (τῆς
διδασκαλίας) 91, 2 (ἐπι-
στρέφειν τῷ λ.) 94, 26 f.
(λόγον ἄξιός) 113, 16
(πιστεύειν τῷ λ.) 114, 16,
132, 6 (χάρις λόγον) 170,
1 (θεός) 177, 6 ff. || 203,
19 (σωτήριος) 209, 24 (ἀ-
γαθός) 213, 6 (και πρᾶξις)
223, 1 (σοφίας) 225, 5 ff.
(λ. — θυμός).
2) Beziehung, Grund, Sinn,
Vernunft: 19, 9, 36, 17, 51,
9, 98, 19, 103, 16, 114,
22 f., 25 f., 161, 5 (ἀνά λό-
γον vgl. 180, 26 || 302, 15)
167, 3, 177, 18, 198, 3
(τῶν γεγραμμένων) || 219,
24 (ἀναγωγῆς λόγῳ) 246,
8 (κατὰ τὸν ὕψη λ. vgl.
250, 11), 25, 247, 5 (ἐν-
υπάρχων τῇ ψυχῇ) 258,
10 (κατὰ λόγον ἐνεργεῖν)
292, 18 || 237, 17 (ὁ νυμ-
φίος sc. τῆς ψυχῆς).
3) Lehre, Glaube: 42,
8 ff. (τὴν περὶ τοῦ πατρὸς
λ., τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ
κτλ.) 43, 28 ff. (ἄλλοι παρὰ
τὸν τῆς ἀληθείας, τῆς

ἐκκλησίας). 33, 47, 11,
50, 35 (βιοῦν κατὰ τὸν
ὄρθον λ.) 62, 31 (ἀγωνί-
ζεσθαι ὑπὲρ λ. γενναίων)
78, 18, 95, 6 (ὡς πρὸς
τὸν ἀληθῆ λόγον) 113,
6 (ὁ Χριστιανός vgl. 184,
35 f., 185, 3).
4) Der Logos: 44, 21
(ὁ θεός) 64, 3 (κυρίου).
7 f., 10, 16 (τοῦ θεοῦ) 99,
29 f. (ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου)
112, 10, 12 (οὐκ ἐπιδέ-
χεται θάνατον) 115, 1 (ὁ
λ., ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ) 151,
28 f. (αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προ-
φῆτῃ λ. κτλ.) 177, 1 (τὸ
εἶναι λόγος ζῶν) 194,
4, 6, 11, 195, 10 || 225,
6? 237, 23 (ὁ ἔμψυχος).
Freilich ist die Bedeutung
nicht überall mit Sicher-
heit festzustellen, zumal
offenbar öfter von einer Be-
deutung des Wortes zur an-
dern Übergesprungen wird
(vgl. bes. von den Stellen
mit ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
S. 64, 3, 16, 176, 23 usw.)
vgl. ἀναβαίνειν διαβαί-
νειν ἐλεγκτικός κηρίσ-
σειν μεταβαίνειν πρεσ-
βεύειν προτρεπτικός.
λοιδορεῖν: 27, 21, 106, 22,
107, 15, 120, 19, 189, 13.
λοιδορία: 120, 20, 181, 11
λοιμός: 93, 9 || 232, 1 f. (ψυ-
χῶν).
λούεσθαι: 19, 13, 100, 8
(τὴν ἡμέραν τοῦ σαββά-
του).
*λουτρόν: 137, 24 (τῆς πα-
λιγγενείας vgl. || 212, 6).
λυπεῖν: 90, 20 (τὴν βασι-
λείαν) 123, 25, 191, 20,
192, 6.
λύπη: 106, 7, 178, 22, 192,
8, vgl. πνεῦμα.
λυτροῦν: 116, 1 || 226, 29
λυτρωτής . . . . || 271, 13

μάθημα: 43, 14, 80, 15, 103,
17, 108, 17, 180, 1.
μαθητεύειν 71, 6
μαθητής: 64, 12 (ὁ μ. sc.
Christi vgl. 87, 28, 30,
98, 20, 132, 24, 133, 14,
147, 18, 148, 13: γνήσιοι.

169, 23 — sc. d. Johannes 290, 23).
μακαρίζειν: 125, 11 (τοὺς προφήτας) 128, 21. 185, 27. 29. 186, 14. 30. 187, 24. 194, 18. 291, 12.
μακάριος: 12, 13. 19, 14. 51, 4f. 70, 11. 80, 19. 90, 16 (οἱ μ. vgl. 294, 7. 9) 128, 21. 149, 14. 188, 6. 189, 9. 192, 19 || 254, 29f. (μακάριον μάλιστα τὸ μὴ ἁμαρτεῖν κτλ.) 257, 17 vgl. ἀπόστολος ψυχῆ. — μακαριώτερος 182, 28 || 211, 27.
μακαριότης: 26, 5. 108, 14. 121, 23 (σου) 125, 16f. (μετὰ τῶν προφητῶν) 137, 19. 150, 15 (ἢ ἐν Χριστῷ) 182, 30.
μακαρισμός: 126, 24f. 133, 30 || 225, 23.
μακροθυμεῖν: 118, 11. 13. 156, 12. 15. 157, 8.
*μακροθυμία . . . 118, 17
μακροθύμιος . . . 2, 26
*μακρύνειν . . . 163, 22
*μάλαγμα . . . 18, 22
μακρυνεῖν: 7, 8 usw. (112, 18 τῆ ἀληθείᾳ).
μακρυνία . . . 290, 19
μακρύνριον: 25, 19 (τὰ γενναῖα). 22.
μάρτυς: 1) Zeugis 6, 8 (μάρτυρας οὗ λαβεῖν τὰς γραφάς vgl. 12f. 15. 93. 3. 97, 21) 41, (6.) 7.
 2) Märtyrer 25, 20. 112, 15. 17. 124, 1.
μάστιξ: 48, 15 (αἰσθηταί). 17 (τοῦ θεοῦ vgl. 20ff. 27. 50, 28). 26f. (τὸ δακνῆμα μαστιγοῦσαι) 93, 8f.
μεγαλεῖος . . . 50, 33. 36
μεγαλειότης: 8, 6. 51, 10
μεγαλοφροσύνη . . . 27, 4
μέθη . . . 181, 11 || 217, 10
μέθοδος . . . || 217, 1
μειοῦν . . . 91, 16 || 278, 4
μελαίνεσθαι: 170, 23 || 272, 15f. (ἐπὶ τῶν καταισχυμένων).
μέλαν . . . 142, 10
*μελανία vgl. Πασχώρ.
μελανότης . . . 170, 23
μέλειν: (23, 4.) 165, 18. 166, 2
μελέτη: 42, 30 (μνήμη καὶ μ.)

μέλι . . . 180, 15. 181, 1
μελλήτης . . . 1, 2
μέλος: 17, 6. 49, 10ff. 12. 91, 28. 124, 22 (ἑξαρθρον) 197, 25f. (ἕκαστον ἐπὶ τινὶ ἔργῳ). 27 || 250, 8 (θεοῦ vgl. 252, 30).
μένειν: 68, 5 (μετ' αὐτοῦ sc. τοῦ Χριστοῦ) 85, 20 (ἐπὶ τοῦ γράμματος).
μεριμνᾶν . . . 145, 1
μερίς: 119, 11f. (τὴν μ. ἡμῶν μετὰ τῶν προφητῶν δός vgl. 18. 20. 125, 12).
μεσαίτητος . . . 55, 20
μεταβαίνειν: 43, 25 (ἐπὶ τὴν τροπολογίαν) 50, 18 (τῷ λόγῳ vgl. 134, 22) 52, 8. 75, 8. 83, 24. 103, 15 (ἀπὸ τοῦ γράμματος) 136, 3. 187, 12.
μεταβάλλειν: 33, 23ff. 93, 8. 10. 103, 19. 22f. 109, 20. 130, 21. 132, 24. 133, 2. 4. 14. 160, 18. 161, 4 || 210, 17 usw.
μεταβιβάζειν . . . 78, 23
μετάθεσις || 296, 25. 297, 9
μεταλαμβάνειν: 99, 30. 123, 17f. || 222, 8.
μεταμέλεια: 177, 10 (θεοῦ vgl. 13. 16. 21f. 178, 2 || 296, 2f.: ἡ ἀπὸ πράγματος εἰς πρᾶγμα μετάθεσις τῆς οἰκονομίας. 5f. 13f. 297, 8f.) (12.) 13. 21. 24 (ἀγαθῆ) 178, 1ff.
μεταμελείσθαι: (177, 14) || 296, 4f.
μεταμορφοῦσθαι: 133, 2. 4. 7.
μετανοεῖν: 1, 14. 2, 23 (κατανοήσαντες μετανοήσωσι). 28. 32. 17, 15. 26. 20. 39, 16 (ἀκριβῶς) 68, 1. 26 (ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν vgl. 78, 22.) (115, 15.) 139, 14. 155, 18. 27. 156, 1. 8. 157, 18f. 29f. (ἀνάξιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ). 31f. (ἐπὶ τῷ μὴ καλῶς βεβουλευσθαι). 33. 159, 25f. 32f. 160, 9.
μετάνοια: 3, 21. 118, 20. 157, 28 (τοῦ θεοῦ vgl. 159, 26) 161, 19. 191, 26 vgl. ἀλγηδών.

μεταποιεῖν: 159, 3f. (τὰ ὀνόματα πρὸς τὰ βρέφη).
μεταποίησις . . . || 201, 17
μετατιθέναι: 30, 28 (τὸν λόγον) 49, 14.
μεταφορά . . . || 268, 4
μετέχειν: 114, 21f. (λόγον) 182, 29 (σωτηρίας).
μετοικία (= μετοίκησις) 24, 19. 26, 7.
μετοικίζειν . . . 170, 17
*μετεωρισμός vgl. Ἱερεμίας.
μήτηρ: 90, 23. 92, 1. 110, 10f. (ἡ γεννώσα προφήτας).
μητρόπολις || 227, 11 usw.
μιαίνειν . . . 138, 12
μαρὸς . . . 191, 19
*μικρός . . . 96, 23 usw.
μμεῖσθαι: 29, 6 (τοὺς δικαιοθέντας vgl. 23) 122, 11 (τὸν τῶν πολλῶν βλῶν) 189, 3 (τὸν προφήτην vgl. 122, 6. 17. 125, 15).
μίμησις . . . || 277, 16
μμητής: 134, 25f. (Χριστοῦ).
μμνησκεισθαι: 31, 8 (ἄπαξ vgl. 34, 25) 41, 24f. (τῶν πρώην εἰρημένων vgl. 289, 9) 193, 17 (μεμνημεθα vgl. 289, 8).
μίξις . . . 144, 3
μισθός: 137, 31 (τῶν ἀνδραγαθημάτων).
μνημεῖον . . . 78, 8
μνήμη: 42, 29. 43, 1 || 228, 5
μοῖρα: 95, 15f. (ἐν χάρισματος μ.).
μοιχαλῆς: 175, 4. 7 (ἡ ἐν τούτοις εὐφρεθείσα).
μοιχεύειν: 29, 13. 175, 17. 22.
μοιχός: 175, 4. 6f. (ὁ ἐν τούτοις εὐφρεθείς). 9. 11.
μολύνειν . . . 49, 2. 57, 18
μονόγαμος . . . 182, 24. 26
μονογάμια . . . 182, 22
μονομαχεῖν . . . 144, 2
μορφή . . . 197, 30
μορφοῦν: 50, 22. 151, 2. 8ff.
μόρφωσις . . . 151, 12
μοχθηρία . . . 86, 16
μυθολογία . . . 195, 17
μῦθος: 178, 12 || 270, 11 (ὁ ἔξω).
*μυκτηρίζειν: 184, 14 usw.
μυρίοι: 10, 16 (ἄλλα μυρία

vgl. 11, 16. 110, 23. 158, 15. 160, 10. 181, 11) 120, 14 (μυστήριον vgl. 286, 12).
μυστήριον: 53, 1. 74, 7 (τὸ Ἰουδαϊκόν) 124, 19. 152, 31. 155, 14. 157, 11. 172, 25f. 181, 5 || 208, 27. 227, 9. 246, 2. 302, 11.
μυστικός: 22, 7. 94, 2 || 200, 17. 237, 5. 241, 3. — μυστικῶς 35, 1. 133, 20. 182, 1. — μυστικώτερον 141, 26.
 *μωραίνειν: 62, 25. 63, 2
 μωρία . . . 63, 1. 85, 21
 *μωρός: 62, 14. 25 (τὸ μ. τοῦ θεοῦ) usw.

νάος: 16, 9 (τοῦ θεοῦ vgl. 11, 97, 22f. 168, 27 || 227, 10) 24, 30 (ὁ ν. vgl. 53, 16. 118, 19).
 *νεανίσκος || 253, 13 (οἱ ἐν ἀρετῇ εὐδόκιμοι).
νεκροβόρος . . . 78, 8
νεκρός vgl. ἁμαρτωλὸς ἀνάστασις ἔργον.
νεκρότης: 49, 9. 13. 68, 6
νεκροῦν . . . 49, 10. 15
νέμειν: 45, 12. 47, 2. 73, 2
 *νεοσάλον: (144, 1). — νεοσάλον 52, 24 usw.
νεότης . . . || 199, 6
νεύειν . . . 148, 3 (περὶ).
 *νεφέλη: 58, 17 (ὁ ἅγιος vgl. 59, 5). 18 (ἄψυχος). 23. 60, 2. 9 (νοητή).
 *νεφρός || 264, 11 (τὸ ἐπιθυμητικόν).
 *νέωμα . . . 42, 2 usw.
νεώνητος . . . 28, 26
νήπιος . . . 159, 3. 174, 8
νηπιότης . . . 174, 3
νήσος: 90, 19 (νήσῳ τινὲ παραδόσῳ) || 225, 13f. (οἱ κλυδωνιζόμενοι κτλ.).
νηστεία: 100, 15 (ἡ Ἰουδαϊκή).
νηστεύειν . . . 191, 25
 *νίτρον: 18, 3. 14f. (λόγος) usw.
νοεῖν: 13, 1 (νόει μοι) usw. 24, 4 (εἰ νερόηται τὸ φητόν usw. vgl. 43, 25. 44, 25f. 59, 16. 102, 9) 50, 9 (ὁ νόων vgl. 66, 19. 139, 8) 99, 9 (ὄγως).

νόημα: 166, 32f. (τὸ βαθύ) 186, 8 (ἱερά) || 223, 5f. (θεῖα).
νόησις . . . || 228, 4
νοητός: 3, 18. 48, 8. 60, 9 || 272, 11. — νοητῶς 141, 9
νομή: (Geschwür) 106, 9.
νομίζεῖν: 33, 27f. (ὁ νομιζόμενος vgl. 43, 13. 62, 5. 178, 20. 183, 5 || 246, 14) 130, 4f. (οἱ νομίζοντες κτλ.).
νομικός . 100, 10. 117, 6
νομίμως . . . || 208, 2
νομοθετεῖν . . . 99, 28
νόμος: 3, 19 (ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταὶ usw. vgl. 42, 11. 27. 52, 12. 71, 5. 75, 16. 100, 1f. 12f. 117, 3. 163, 13f. 180, 3. 196, 2f.) 24, 24 (ὁ Μωσῆως vgl. 43, 20f. 72, 22. 73, 7. 102, 27) 73, 4 (μὴ νοοῦμενος) 78, 18. 99, 22. 124, 25 || 241, 4 (φυσικός).
νοσεῖν . . . 148, 24 (150, 9)
νόσος: 92, 22. 106, 10. 20f. 107, 4.
νοῦς: 45, 27 (τῶν γραφῶν vgl. 117, 5. 165, 9) 122, 10f. (ἄξιος βάθους προφητικοῦ) 153, 3f. (συνάμενος ἀκολουθεῖν τῷ νῷ τοῦ θεοῦ) || 205, 22f. (ἐπιβάλλων πράγμασι χωρὶς θεοῦ βοηθείας) vgl. πτωχεῖα.
νοῦφος || 202, 2 (Χριστός) 237, 16f. (ὁ λόγος).
νύξ: 21, 1 || 260, 23 (προσεκτικόν). 26f. (εἰς τέσσαρας φυλακὰς διαιρεῖται).
ξάινειν . . . 84, 15. 19
ξενίζεῖν: 169, 3. — ξενίζεσθαι . . . 11, 20
ξένος: 24, 14. 176, 23f. 177, 3
ξηρότης . . . 49, 9

δέδειν: 115, 16 (αὐτὴν sc. τὴν εὐθείαν).
δήγγειν: 153, 2 (ὑπὸ τοῦ λόγον τοῦ διδάσκοντος).
δοδοποιεῖν: 293, 24f. (ποιῆσαι διελθεῖν). 27.
οἰεσθαι 53, 4 (οἰμαι vgl. 61, 29. 94, 3. 109, 17. 197, 10)

62, 5f. (ὡς οἰονται) || 245, 32 (οἰόμεθα).
οἰκίος: 46, 27 (τόπος vgl. 98, 24) 55, 6. 90, 20. 124, 21.
οἰκέτης . . . 28, 26f. 90, 26
οἰκῆμα || 256, 10 (ἀρετῇ).
οἰκία: 14, 8 (ἡ διὰ τὴν λέπραν καθαρῆμένη) 81, 29. 94, 26 (καλή).
οἰκοδεσπότης . . . 28, 25. 28
οἰκοδομεῖν: 14, 12 usw. 122, 3
οἰκοδομή: 13, 24f. (τοῦ διαβόλου — τοῦ θεοῦ vgl. || 209, 25. 232, 10) 110, 28 (τῆς κακίας).
οἰκονομεῖν: 21, 3. 43, 4. 54, 6. 91, 14. 92, 26. 137, 15. 156, 21. 159, 3. 161, 8. 173, 27. 178, 30. 195, 9 || 301, 25.
οἰκονομία: 95, 18. 128, 32 (μον sc. Christi) 137, 24. 141, 1 (κόσμου) 155, 30 (τοῦ θεοῦ vgl. 158, 10. 18. 178, 16) 156, 25. 160, 13. 15. 173, 28. 294, 7 || 296, 3. 15. 297, 9. 300, 26.
 *οἰκονόμος: 81, 11f. (πιστός καὶ καλός).
οἶκος: 77, 11 (αὐτοῦ sc. Christi ἵπερουράνιος). 12 (ὁ θεός).
 *οἰκουμένη: 55, 21. 56, 32. 73, 2. 90, 13.
 *οἰκτελεῖν: 91, 21 usw.
 *οἶμοι: 111, 9 (κλαίοντες φωνῇ ἔστι).
οἶνος: 86, 11. 25f. 87, 14f. (αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἐπαγγελίαι οἱ λέγεται).
ὀλέθριος . . . 192, 24
ὀλλῆψ . (62, 33.) (151, 23)
ὀλωσ . . . 58, 25
ὀμηλιξ . . . 159, 6
ὀμιλεῖν: 60, 10. 80, 7f. 159, 12 || 256, 7.
 *ὀμνύειν: 40, 31f. 41, 14. 16 (ὡς ἔτυχε).
ὀμοιοῦν . . . 162, 31
 *ὀμοιωσις . . . 138, 22
ὀμολογεῖν: 25, 23 (τὴν ἀλήθειαν) 32, 28 (θεόν) 33, 20. 76, 1 (αὐτὸν sc. Christum ὡς χρῆ) 111, 7. 167, 1. 185, 2. 186, 4. 188, 5 (ὠμολόγηται vgl. || 300, 9) 191, 12. 288, 20.

ὁμώνυμος: 164, 3. 177, 16f. (ὡν ὄνομα μόνον κοινόν κτλ.) — ὁμωνύμως 76, 27 | 210, 16).
 *ὄνειδίζειν: 139, 14. 189, 12.
 *ὄνειδισμός: 189, 10 usw.
 ὄνομα: 57, 9 (τὰ πολλὰ). 65, 2 (τοῦ Ἰοῖδα) 73, 10f. (ἐξαφανίζειν) 74, 6 (τῆς Ἀναθῶθ) 75, 25 (Ἰησοῦ) 147, 21 (τῶν ἁγίων) 159, 3 (μεταποιεῖν vgl. 8). 8 (πλάσσειν) 184, 34 (βδελύσσειν τὸ).
 ὀνομάζειν: 33, 25 (ὁ ὀνομαζόμενος vgl. 176, 18).
 *ὄνος | 212, 7f. (ὁ ἄκαθαρτος καὶ ἐθνικός).
 *ὄπή . . . 134, 12 usw.
 *ὄπτασια . . . 95, 8. 15
 *ὄραμα . . . 95, 8. 15
 ὄρασις: (109, 25) 150, 22. 25 vgl. Ἱεροσολήμ.
 ὄργη: 13, 4. 38, 34 (ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ) 39, 6. 160, 12 (τοῦ θεοῦ vgl. 22. 24. 176, 12. 15 ff. 18 (καλουμένη vgl. 177, 2f. 29). 22f. 177, 15. 20 | 206, 5. 225, 5f.) 177, 4. 20 vgl. πνεῦμα.
 ὄρθος: 68, 29 (λόγος vgl. 176, 2).
 ὄρκος: 40, 33. 41, 12.
 ὄρος: 33, 13. 16f. 27f. (θεολομιζόμενοι) 98, 9ff. (μεγάλα). 11 (φωτεινὰ οἱ ἄγιοι ἄγγελοι τοῦ θεοῦ). 14 (ὄρη σκοτεινὰ; κτλ.). 15 (ὁ διάβολος vgl. | 219, 25. 29f.) 105, 23 (Ἰησοῦς vgl. 157, 6 | 227, 2) 133, 9. 15 (οἱ προφήται). 26f. 135, 19. 26.
 ὀσιότης . . . 97, 19
 *ὄστράκινος . . . 151, 1. 4f.
 ὄστρακον . . . 151, 25
 *ὄσφρις . . . 83, 6 usw.
 οὐδέπω vgl. οὐπω.
 οὐπω: 157, 34f. (λέγω vgl. 166, 32. 283, 25).
 οὐράνιος: 1) 5, 18 (λόγος) (76, 22 ἴστορον) vgl. ἐορτή ἔργον πολιτεία.
 2) | 272, 6f. (τοιοῦτον γὰρ τῆς σαπφίρον τὸ χρῶμα).
 οὐρανός: 57, 20 (ὁ δίκαιος vgl. 29f. | 217, 12) 147, 17

(γράφεσθαι ἐν vgl. 20. 148, 7f.)
 οὐς | 295, 27 (τοῦ θεοῦ τὸ ἀκουστικόν).
 οὐσία: 86, 7 (ὄγρα) 138, 17 (τῇ οὐσίᾳ) 163, 25. 177, 18.
 οὗτος (= körperlich, irdisch): 8, 14 (τοῦτον τοῦ ἀνθρώπου) 16, 1f. (ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς) 18, 4f. (ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ γῆς) 48, 15 (αὐταὶ αἱ ἀσθηταὶ) 54, 21. 26. 55, 17. 56, 23. 58, 23. 60, 18. 63, 25 (ταύτην τὴν βλεπομένην) 66, 22. 68, 12. 76, 17. 77, 23f. (αὕτη ἡ ἐπὶ γῆς) 81, 27f. (αὕτη ἡ ἐκτός) 102, 19. 25. 113, 1. 191, 3f. — (= anwesend) 42, 5. 89, 21f. 175, 6f.
 οὕτως: 8, 4 (ὡν οὕτως εἶπω etc. vgl. 14, 25. 48, 31. 81, 4. 86, 14. 102, 15. 151, 8. 159, 29. 180, 15. 193, 22. 292, 6 | 239, 24. 241, 8. 243, 10. 246, 5f. 247, 6).
 ὀφείλειν: 85, 18. 101, 12. 108, 26. 109, 4. 6. 9. 13f. 188, 8 (ὄφελον).
 ὀφειλέτης: 109, 11f. 129, 5f.
 ὀφείλημα . . . 129, 15
 ὄφελος: 14, 20f. (τί μοι vgl. 64, 7. 284, 6ff.)
 ὀφθαλμός: 48, 8 (τοῦ θεοῦ vgl. 136, 14 | 295, 26f. τὸ ἐποπτικόν).
 ὄφρις: 163, 2. 182, 5f. 14. 183, 25. 27 (καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ βλέπτει) 188, 9ff. 20f.
 ὄχληρός . . . 120, 23f.
 *ὄχιρωμα | 256, 11 (ὁ ἀναντίρρητος λογισμός).
 πάθημα . . . (91, 3)
 πάθος: 1) Leidenschaft 39, 6. 45, 22. 160, 13 (τοῦ θεοῦ vgl. | 250, 4. 256, 27. 296, 2. 13) | 211, 24f. 213, 2
 2) Leiden 72, 24 (Ἰησοῦ Χριστοῦ vgl. 73, 3) 118, 14 | 229, 12 | 216, 21 (τὸ σωτήριον).
 παλινγιον . . . 121, 15f.
 παιδαγωγεῖν . 174, 11. 31
 παιδεία . . . 91, 3
 παιδεύειν | 232, 19 (ἐπ' ὤφελειν).
 παίδεναίς: 93, 4. 173, 36.
 παιδεντικός . . . 177, 29
 παιδικός: 159, 6. 17. 174, 10 vgl. ηλικία — παιδικός 159, 16.
 παῖδλον vgl. ἄγειν.
 παιδιστί . . . 8, 4
 *παίζειν . . . 121, 9 usw.
 παῖς: 95, 3 (ἐκ παίδων vgl. 109, 20. 110, 5) | 230, 16 (οἱ τρεῖς παῖδες vgl. 303, 4) vgl. Ἑβραῖος.
 παλαιεῖν . . . 289, 4
 παλαιός: 29, 23 (τὰ παλαιά) | 296, 23 (οἱ παλαιοὶ).
 *παλιγγενεσία vgl. λουτρόν.
 παλινδρομεῖν . . . 162, 1
 πανουργία: 93, 9f. (τοῦτο σημαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος).
 παντοκράτωρ 30, 2 (θεός) 119, 11 (θεός).
 πάνν c. superl. 4, 30. 8, 31.
 παραβάλλειν: 18, 29. 47, 11. 94, 20 | 209, 19 vgl. Ἄλλαμιτης.
 παράβασις . . . 136, 16
 παραβολή: 32, 10. 100, 21f. (εὐαγγελικαί). 25. 294, 26 | 208, 22. 212, 22.
 παράδειγμα: 1, 6. 6, 21. 43, 19. 44, 17. 50, 1. 51, 21. 60, 9. 62, 27. 72, 22. 83, 19. 91, 23. 25f. 96, 25. 102, 3. 109, 21. 132, 22. 135, 9. 152, 12f. 159, 24. 161, 8. 173, 34. 182, 20. 187, 31. 197, 25. 284, 3.
 παράδεισις: 16, 10 (τοῦ θεοῦ vgl. 182, 7f. 294, 8).
 παράδεκτος . . . 113, 12
 παραδέχεσθαι: 24, 17 (Ἰησοῦν vgl. 115, 7).
 παραδίδόναι: 50, 2 (τὴν ἐπιστήμην) 108, 17 (μαθήματα vgl. 180, 2) 141, 16 (ὁ παραδοτός) 184, 22 (ὁ παραδιδούς).
 παραδόξος: 25, 25. 62, 19. 120, 4 | 273, 19 usw. —
 παραδόξως | 271, 16. —
 παραδοξότερος 72, 20. —
 παραδοξότατος | 247, 17.
 παράδοσις: 50, 4 (ἐπιστήμη) 178, 9 (Ἑβραϊκή). 25.
 *παρατεῖσθαι . 32, 9 usw.
 παρακείσθαι . . . 188, 25
 παρακινδυνεύειν . 182, 20
 παρακολουθεῖν . . 152, 11
 παρakoύειν . . . 105, 1. 3f.

παραμθεῖσθαι . . . 153, 7
 παραμθῆα: 91, 7. 128, 24
 | 225, 1.
 παρανόμημα: 186, 22. 285,
 14.
 παράνομος: 167, 19. — παρα-
 νόμως 177, 22.
 παραπίπτειν: 156, 4. 171, 30.
 παραπλήσιος: 70, 16. 107, 9.
 110, 4. 111, 23. 113, 27.
 122, 15. 123, 1. 179, 13.
 185, 3. — παραπλησίως
 | 302, 17.
 παραπορεύεσθαι . . . (147, 22)
 παραπτώμα: 24, 5. 78, 21.
 93, 13. 103, 11.
 παράταξις: 124, 27. 186, 8.
 παρατιθέναι: 4, 9 (παρα-
 θέσομαι vgl. 44, 18. 91,
 110. 154, 25) 6, 31 (παρα-
 θέμην vgl. 128, 12) 88, 10
 (παραθέμεθα).
 παρατυγῶναι . . . 58, 15
 *πάρταλις . . . | 200, 2
 παρῆναι: 1, 7 (ἐπὶ τοῦ παρ-
 ὄντος vgl. 53, 14. 120, 6.
 121, 2. 182, 13) 182, 30
 (παρὸν vgl. 189, 2).
 παρεκβαίνειν: 291, 27 (οὐ
 παρεξέβην).
 παρέκβασις . . . 128, 8
 παρεκδέχεσθαι . . . 108, 11
 παρεκτείνειν . . . 97, 12
 παρέλκειν: 197, 24. 198, 1.
 παρεμβολή . . . 188, 3
 πάρεργον: 166, 34 (ἐκ παρ-
 ἔργου).
 παρέρχεσθαι: 44, 4 (ὡς σα-
 φῆ) 124, 16. 183, 18.
 *παρθένος | 219, 5f. (ψυχὴ
 μὴ δεξαμένη τὸν θεῖον
 σπῆρον) 253, 12 (οὐ ἐν
 ἀφθαρσίᾳ βιοῦντες).
 παριστάναι . . . 5, 32 usw.
 παροικεῖν | 199, 17 (κατοι-
 κεῖν).
 παρουσία: 30, 11. 31, 15.
 52, 19. 63, 17 (74, 23)
 141, 13. 290, 17. 294, 16
 | 218, 16. 273, 12. 296, 1.
 298, 28.
 παρησια: 72, 11. 78, 19.
 125, 21. 126, 6. 136, 18.
 292, 26.
 παρησιαῖζεσθαι . . . 285, 16
 πᾶς: 57, 13 (τὸ πᾶν vgl.
 76, 19).
 πάχα: 87, 27. 99, 27. 31.
 100, 4 (ἐγγύς ἐστὶ vgl.
 169, 23?) 169, 27. 31. 176, 5.

πάσχειν: 119, 14. 16. 23, 20.
 49, 9. 52, 4 (vgl. 140, 6)
 79, 11. 106, 16f. 113, 20.
 115, 8. 156, 8. 189, 24 (τι
 ἁμαρτητικόν). 32 (τι ἀν-
 θρώπινον).
 πατήρ: 1) 69, 18f. (διπτοί
 vgl. 24, 29) 107, 2f. (πόνων)
 156, 10f. (οἱ πατέρες) 163,
 25. 180, 6f. (υἱὸν ἀπατᾶν
 βούλεται vgl. 19ff. 181, 23)
 2) Gott: 38, 14. 42, 8.
 56, 1. 4. 7. 70, 15f. (ἀεὶ
 γεννᾷ τὸν υἱὸν vgl. 24f.)
 71, 12ff. (διδάσκει ἦτοι
 καθ' αὐτὸν ἢ διὰ τοῦ
 Χριστοῦ κτλ.) 95, 14f.
 (ὁ χρηστός) 163, 13.
 πατριάρχης: 29, 16. 67, 18.
 185, 22. 294, 1 | 239, 17.
 πατρικός . . . 163, 17. 164, 1
 πατρίς . . . 124, 23ff.
 παχύνειν . . . 164, 18
 πείθειν: 17, 20. 91, 25. 112,
 19. 125, 14. 136, 4 (πειθό-
 μενος τῷ Ἰησοῦ) 183, 29.
 184, 2.
 πένης . . . 53, 32
 πενθεῖν: 47, 7. 76, 10 usw.
 127, 26.
 πένθος . . . 186, 9
 *πέρας . . . 155, 15 usw.
 *πέρδιξ . . . 143, 4 usw.
 περιαιρεῖν: (38, 32) 44, 8. 10.
 28. 32. 45, 1. 149, 26. 181, 26.
 περιβάλλειν: 91, 3f. 132, 7.
 285, 10 | 276, 28
 περιγίως . . . 77, 14
 περιγραφεῖν . . . 93, 17
 περιεργάζεσθαι: 54, 4. 184, 3
 περιέχειν: 52, 13. 96, 18 (τὸ
 περιέχον) 150, 23. 25.
 *περιζῶμα . . . 82, 20 usw.
 περιζωμάτιον . . . 84, 12
 περιζωννύειν: 82, 5. 85, 5f.
 περικοπή: 148, 16. 166, 32.
 173, 3. 24. 283, 5. 19 | 235, 8.
 *περιλυπος . . . 112, 10
 περιμένειν: 137, 27 (τί ἡμᾶς
 περιμένει vgl. 194, 14).
 περινοια . . . 151, 6
 περιορᾶν . . . | 266, 7
 περιπίπτειν: 28, 29. 29, 7.
 24. 119, 17.
 περιποιητικός . . . 57, 13
 περιπαῶν . . . 143, 13f.
 περισοός . . . 294, 11. 13
 περιστασις: 106, 8. 119, 17.
 125, 19.
 *περιστερά . . . | 221, 26ff.

*περιτέμνειν: 43, 21. 27 (τῷ
 θεῷ). 30 (τὰ ἦθη καὶ τὴν
 καρδίαν) 44, 11. 45, 2. 4.
 99, 24. 27 (φανερῶς . . .
 κρυπτῶς).
 περιτομή: 43, 22f. (εἰδώλοισ).
 32. 44, 7 (ἐπίκτητος) 99,
 26 | 209, 15 (οἱ ἐκ π.). usw.
 πέτρα: 134, 18 (Ἰησοῦς vgl.
 26. 163, 5 | 207, 28f.).
 πηγὴ: 154, 17 (π. — φρέαρ
 vgl. 19ff.) 163, 8f. (φρεῖς
 πηγῶν).
 πηγνύειν: 95, 10 (ἐκκλησίας).
 πῆλιος . . . 150, 23 usw.
 *πηλός . . . 154, 29
 πιδανός: 95, 1 | 228, 23 —
 πιδανῶς 285, 30.
 πιδανότης: 27, 11. 94, 15. 19.
 95, 5. 12 | 228, 13.
 πικρία: 18, 6. 122, 23. 123,
 16. 124, 3.
 *πικρός . . . 122, 25 usw.
 πικρότης . . . 17, 2
 πίνειν: 181, 2 (οὐ μετὰ βου-
 λῆς).
 πιστεύειν: 3, 22. 19, 12. 24, 15
 (εἰς τὸν θεὸν καὶ Ἰησοῦν
 Χριστὸν κτλ.) 57, 14. 65, 4
 (ἐπὶ τὸν Χριστὸν vgl. 18).
 41, 24. 66, 6f. 111f. (εἰς
 Χριστὸν). 67, 8. 69, 20. 22.
 78, 3 (εἰς αὐτὸν) 80, 8 (δὲν
 δεῖ τρόπον) 84, 24. 113, 13
 (εἰς). 16. 117, 27. 118, 20.
 129, 20 (εἰς τὸν θεόν) 137,
 22. 144, 19 (οἱ ἀπλοῦ-
 στεροι τῶν) 162, 16. 175,
 21 (ἔτι) 181, 13 (οἱ πολλοὶ
 τῶν) 196, 12 (πίστευσον
 πρῶτον vgl. 197, 2) 284, 13.
 27. 286, 3. 287, 2. 290, 29
 | 203, 17. 215, 6. 216, 23.
 πίστις: 178, 10 (Χριστοῦ) 184,
 33 | 209, 13 (εἰς θεόν).
 πιστός: 25, 14 (ταχέως μὴ
 εὐρισκομένον). 18 (οὐκ
 ἐσμέν π.) 25f. (ἀληθῶς) 60,
 28. 81, 11. 109, 3. 162, 3
 | 210, 2ff. (ὁ λέγων εἶναι)
 277, 15.
 πλανᾶν . . . 113, 15. 135, 27
 πλάσις . . . 19, 6
 πλάσμα . . . 151, 30
 πλάσσειν: 9, 2. 8. 154, 4. 24.
 159, 8. 161, 2 usw.
 πλέγμα . . . 132, 8
 πλέκειν . . . 85, 2 (132, 6)
 πλεονασμός . . . 180, 1
 πλεονεξία: 11, 22. 12, 21. 33, 1

πλευρόν: 194, 1 (vgl. 193, 31)
 *πληγή 53, 2 usw. 124, 6 usw.
 πλήθος 26, 3 (τῶν ἐπαγγελ-
 λομένων θεοσέβειαν) 122,
 4 (ἀμαρτωλῶν).
 πληθύνειν . . . 65, 23
 πληθυντικῶς . . . | 236, 17
 πλήρωμα: 196, 2ff. 5ff. | 207,
 5 (γῆς).
 πλήσσειν: 53, 3 (οὐ πάντες
 ἐπὶ πληγὰς πλήσονται)
 ff. 124, 6.
 πλοῦσιος: 53, 32. 59, 26. 81,
 26. 131, 3. 140, 16. 194, 11
 (ἐκεῖνος) | 221, 6 (ὁ ἐν
 ᾧδῳ) — πλουσιός 81, 29.
 πλουτεῖν . . . 144, 21
 πλοῦτος: 53, 27f. (ὁ κάτω
 vgl. 94, 24f. | 224, 7). 31.
 145, 1. 3f. 149, 16. 165, 1 App.
 πλύνειν . . . 84, 16. 20
 πνεῖν: 60, 19. 196, 2. 4. 7
 | 229, 5. 273, 2.
 πνευμα: 10, 25. 32, 23f.
 (ὄργης, λύπης, ἐπιθυμίας)
 55, 15 (π. — σάρξ vgl.
 79, 23. 80, 1) 56, 3. 6.
 71, 14 (θεοῦ) 105, 9f.
 (ἀγγελικόν) 110, 5 (προ-
 φητικόν) 141, 1. 290, 10
 | 276, 18ff. (τὸ ἐν τοῖς
 προφήταις ὁ Χριστός vgl.
 14, 32) 277, 8 (τῆς προ-
 φητείας) 299, 4 (τὸ πονη-
 ρον). — ἅγιον π. 19, 12.
 14, 71. 12. 163, 6. — τὸ
 ἅγιον π. 19, 22. 42, 9.
 56, 2. 110, 3. 163, 11. 286,
 2f. 293, 6 — π. ἅγιον 55,
 26 — τὸ π. τὸ ἅγιον 30, 18.
 55, 24. 56, 7f. 163, 16 (τὸ
 ἐν τοῖς προφήταις) 164,
 4. 6f. 166, 5 (ἀνέγραψεν)
 286, 7f. 290, 32. 292, 21.
 293, 9f. (προφητεῖει)
 | 277, 2.
 πνευματικός: 43, 14. 107, 20.
 109, 8. 170, 9 | 213, 13.
 220, 14. 227, 16. 239, 25.
 272, 11. 14. 296, 9 — πνευ-
 ματικῶς 66, 23 (104, 3).
 *πόα: 18, 4. 15 (λόγος) usw.
 ποίσις . . . 9, 5
 ποιητής . . . | 217, 2
 ποιητικός . . . 70, 19
 ποιήν: 36, 18 (ὁ καλός).
 20 (τῶν πιστευόντων). 25.
 *ποιμνιον . . . 101, 10. 20
 ποιότης: | 208, 24. 209, 5
 πολεμικός . . . 13, 22

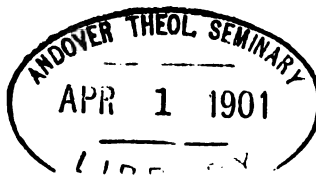
πολέμιος: 47, 14 (ὁ ἐνεστη-
 κώς) 102, 4. 147, 11f. 163, 2.
 πόλις: 65, 21 (τοῦ θεοῦ ἡ
 ἐκκλησία) 171, 20 (μὴ τοὺς
 λίθους ἀλλὰ τὸν ἀνθρώ-
 πους vgl. | 238, 24 f. 29.
 243, 30. 252, 24).
 πολιτεία: 136, 19 (ἀγία)
 | 228, 6. 272, 6 (οὐράνιος).
 πολιτεύεσθαι: 68, 4f. (κατὰ
 Χριστόν) 147, 22 (γῆνως).
 πολλαίσις: 10, 31 (εἴπομεν etc.
 vgl. 37, 9. 18. 46, 7. 112,
 13. 141, 23) 49, 9. 106, 22.
 119, 11.
 πολλαπλασίων: 73, 14. 180, 4.
 πολλοστημόριον . . . 61, 19
 πολὺς: 4, 10 (οἱ πολλοὶ vgl.
 17, 11. 19, 6. 33, 2. 109,
 18. 122, 11. 13. 137, 25.
 181, 13. 192, 21) 26, 1f.
 (γεγόναμεν πολλοὶ u. οὐ
 δυνατὸν πολλοὺς εἶναι
 ἐκλεκτοὺς) 34, 30 (ὁ πολὺς
 vgl. 99, 31. 181, 6. 187, 23)
 160, 5 (ἐπὶ πολὺ) 176, 2
 (ἐπὶ πλεον) 294, 20 (πλέον
 ἔχομέν τι vgl. 24).
 πολυτέλεια . . . 81, 29
 πολίχους . . . 73, 15
 πολυχρόνιος: 79, 7. 97, 1
 πόμα vgl. βρώμα.
 πονηρία . . . 16, 7
 πονηρός: 14, 12 (ὁ π. vgl.
 151, 15. 171, 3).
 πόνος: 48, 17. 49, 11. 91, 3.
 194, 5.
 πορνεία: 12, 20 ff. 13, 3. 36,
 3f. (ὡς ἀριστείας κατα-
 λέγειν τὰς π.) | 199, 15.
 πορνεύειν: 29, 10. 171, 7.
 175, 16. 181, 14. 191, 20.
 32. 192, 5. 7.
 πόρνη: 129, 23 (ἡ μετανο-
 οῦσα) 191, 21f. (γυνή).
 ποσός: 94, 14 (κατὰ τὸ
 ποσόν) — ποσῶς 88, 31.
 ποταμός . . . 84, 7 usw.
 ποτέ . . . (137, 1)
 πότερον — ἢ: 99, 9. (143,
 9f.) usw.
 *ποτήριον: 87, 24 (εὐλογίας)
 88, 14 (δύο) usw. 31 (ὄργης)
 169, 31f. (τῆς διαθήκης
 τῆς καινῆς).
 πράγμα: 21, 6f. (τὰ τοῦ
 Ἰσραὴλ.) 50, 34 (ἐπιβάλ-
 λειν) 54, 16 (τὰ ἐπὶ γῆς
 vgl. 148, 3. 178, 3). 20
 (τὰ τῆς ἀμαρτίας) 83, 14

(τὰ ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ γε-
 νέσεως) 121, 3. 123, 17.
 19 (ἔχειν vgl. 188, 25)
 142, 6. 149, 16 (σωμα-
 τικά) 158, 10 (ἀνθρώ-
 πινα vgl. 17) 165, 1 App.
 (τὰ κάτω) 187, 6. 15 (κόσ-
 μικόν) 190, 2f. (τί μοι
 καὶ πράγμασι u. ἐν π.
 εἶναι) 283, 19.
 πραγματευεσθαι: 84, 12.
 180, 9. 186, 3. 19f. 188,
 11. 192, 7. 197, 28.
 πρακτικός . . . | 237, 11
 πράξις: 37, 10 (αἱ διὰ τοῦ
 σώματος) 70, 13 (ἀγαθῆ
 vgl. | 304, 10) 88, 7. (13.)
 97, 15. 122, 16. 161, 25
 | 199, 23. 237, 14.
 πράττειν: 11, 21 (πάντα π.,
 ἴνα γέι. 101, 19. 104, 16. 194,
 7) 58, 10 (τὰ πραττόμενα
 κατ' ἀρετὴν) 68, 29 (παρὰ
 τὸν ὀρθὸν λόγον) 88, 26
 (χρηστά) 107, 7 (κακῶς)
 145, 1f. (ἀκρίτως) | 252,
 4f. (εὐ opp. ἀμαρτάνειν).
 πρεσβεῖν: 11, 7f. (τὸν
 λόγον vgl. 119, 6) 120,
 20f. (ὑπὲρ τῶν γεγραμ-
 μένων).
 πρεσβυτέριον: 81, 2 | 223, 22.
 πρεσβύτερος: 80, 19. 89,
 22. 109, 2. 122, 18.
 πρεσβυτικός . . . 159, 12
 προαιρεῖν . . . | 279, 15
 προαιρέσεις: 25, 17. 71, 18.
 106, 19. 119, 8. 178, 29.
 180, 23. 292, 7. 9 | 208,
 8 usw.
 προαμαρτάνειν . . . 39, 16
 προαποδιδοῦναι . . . 137, 9
 πρόβατον: 99, 28 (Χριστός)
 | 213, 5f. (πλανώμενον).
 προγίνεσθαι . . . 44, 27
 προγινώσκειν: 159, 28. 160,
 5f. 9.
 πρόγνωσις | 223, 9. 12 (ἀσε-
 βής). 16 (θεία).
 προγνωστική: 157, 32. 159,
 27.
 προγραφή . . . 10, 10
 προκάμαρτερεσθαι 1, 4
 προδότης . . . 14, 30
 πρόδρομος . . . 291, 29
 προηγουμένως: 17, 7. 30,
 17. 25. 32, 11 | 271, 20.
 295, 15.
 πρόθεσις: 44, 1. (50, 34.)
 177, 5 | 279, 9. 15.

προλεσθαι: 190, 3 (τὸν λόγον).
 προκαθέξασθαι . 80, 17
 προκαλεῖν . . . 145, 8
 προκεισθαι: 1, 5, 8 (προκειμενον vgl. 57, 28, 91, 28, 121, 19, 173, 34, 180, 10, 190, 9, 291, 27 | 230, 25) 126, 10, 12, 155, 29, 190, 30.
 προκηνύσσειν: 288, 19, 289, 10f. 17, 28, 290, 21.
 προκοπή: 6, 24, 46, 4, 94, 22, 108, 14, 114, 29, 151, 12, 174, 5.
 προκόπτειν: 2, 32, 6, 22 ff. 28, 9, 17, 41, 4, 83, 24, 105, 16, 108, 8, 114, 30, 162, 3, 174, 10 | 251, 31.
 προκορύνειν . . . 191, 31
 προλέγειν: 10, 14 (προειρήκαμεν) 68, 16, 88, 29 (ὡς προείπον vgl. 167, 2 | 297, 8) 106, 12 (ὡς προειρήκαμεν vgl. | 237, 9) 118, 5, 145, 7, 156, 5 (εἰ καὶ προείπον) 166, 27, 288, 14, 290, 21 | 237, 18.
 προνοεῖν: 44, 21, 49, 32, 91, 15, 92, 14f.
 πρόνοια: 22, 16, 50, 7f. 97, 26 ff. 98, 1, 3, 197, 30, 285, 14 | 249, 25.
 *προνομή . . . 116, 17f.
 προοιμιάσθαι . 15, 5
 προοίμιον: 3, 24f. 106, 13, 154, 22, 165, 11, 177, 25, 184, 15, 23, 29, 198, 3 | 236, 18.
 προπαριστάνειν | 247, 26 (προπαρεστήσαμεν).
 προπέμπειν: 25, 20 (τοὺς μάρτυρας).
 προπετέστερον . . 195, 13
 προσάγειν: 44, 18, 152, 13, 178, 12, 184, 32f.
 προσαναλύσκειν . 108, 17
 προσάπτειν . . . 72, 17
 προσδιαλέγεσθαι . 8, 16
 προσδιὰτρίβειν . . 106, 14
 προσειπεῖν: 102, 7, 123, 16
 προσέρχεσθαι: 28, 18 (προσεληλύθαμεν τῷ θεῷ) 100, 24 (τῷ Ἰησοῦ).
 προσευχάσθαι: 39, 2, 164, 24
 προσευχή: 53, 17, 164, 17, 20 | 267, 29f. (ἐκτενῆς τὸν θεὸν ἐφέλκει πρὸς ἔλεον).

προσημαίνειν | 298, 3, 11
 προσθήκη: 22, 26, 69, 14.
 προσιέναι: 1) (43, 13). 2) 108, 1
 προσκαθέξασθαι . 77, 2
 *πρόσκαιρος . . . 165, 1 App.
 προσκαλεῖν . . . 68, 22
 προσκείσθαι: 43, 18, 166, 23, 167, 14.
 πρόσκομμα: 98, 3, 196, 10, 21, 294, 10.
 προσκόπτειν: 7, 2, 97, 28, 98, 1, 24f. 121, 20, 196, 8, 19.
 προσκορύνειν: 60, 4f. 102, 6.
 προσκυνεῖν: 33, 8, 19. — c. acc. 33, 21, 23 ff. 53, 22, 54, 1, 15, 21, 30 ff. — c. dat. 53, 34f. 54, 14, 141, 3, 7.
 προσκύνῃς . . . 54, 6
 προσκοιεῖσθαι: 159, 27 ff. 35, 160, 7, 184, 35, 286, 25
 προστασία | 229, 19 (χρήσιμον πολλάκις).
 προστιθέναι: 22, 26 (ταῖς ἁμαρτίαις vgl. 23, 21) 27, 14, 31, 21, 72, 16, 79, 8, 91, 9, 96, 11, 183, 19, 292, 20 | 300, 26.
 προστρέβειν . . . 60, 3
 πρόσχημα . . . 74, 6
 πρόσωπον: 39, 8 (τὸ ἔνδον) 136, 15f. (τοῦ θεοῦ vgl. 25f. 148, 10) 160, 15f. (τοῖς παιδίοις π. ποιῶμεν φοβερόν) 167, 4f. (τῆς ψυχῆς μου) 286, 1 ff. 4f. (τὸ διηγηματικόν). 30 (τῆς γραφῆς vgl. 288, 10) | 277, 14.
 πρᾶσσωπομία: 39, 13 | 254, 6
 προτείνειν: 98, 22, 283, 22
 προτρέπειν: 2, 27, 3, 1, 179, 3, 198, 5, 284, 23.
 προτρεπτικός: 161, 19f. (οἱ π. περὶ μετανόιας λόγοι).
 πρόφασις . . . 120, 19
 προφητεία: 1) 2, 6, 16, 34, 10, 26, 23, 2, 58, 27, 65, 16, 74, 26, 75, 1, 100, 13, 107, 10, 110, 22, 125, 13, 135, 5, 141, 15, 27, 163, 15, 166, 5, 182, 9, 196, 2, 292, 22 | 228, 19 ff. (ἡ δι' ἔργων vgl. 298, 24) 277, 5, 2) — das Prophetenbuch 11, 16, 109, 25, 124, 10, 184, 23f. | 254, 2.
 προφητεύειν: 10, 10, 22, 20, 29, 23, 3, 59, 14, 68, 28

(καὶ λέγειν vgl. 75, 22) 78, 6, 109, 20f. 110, 3 (ἐπροφήτευσεν, vgl. 172, 28, 292, 9; meistens προεφήτευσεν, so 10, 11f. usw.) 172, 30 ff.
 προφήτης: 3, 29 (Ἀβραάμ) 10, 17f. (Christus) 71, 19 (ὁ σωτὴρ ἐν τῷ) 83, 5 (ἀντὶ τοῦ θεοῦ παραλαμβάνεται) 89, 15 (χηματίζειν) 118, 7 ff. (ἐχθρός γέγονε τοῖς ἀκούουσιν ἀληθεύων αυτοῖς) 152, 28 (κἂν π. γένωμαι) 156, 16 (ὁ διαφέρων) 173, 9 (ἄγιος) | 228, 17 (ἡ ὑπακοή τοῦ) — (οἱ) προφήται 3, 19, 28f. 9, 21, 11, 9 (πάν ὄτιον πάσχοντι vgl. 119, 5, 15, 185, 15) 36, 9, 62, 16, 64, 10, 79, 9, 91, 22, 98, 11, 106, 13f. (λαροὶ ψυχῶν vgl. 107, 6). 17 (καὶ οἱ διδάσκαλοι) 109, 18f. (οἱ πολλοὶ) 119, 24 (μετὰ τῶν π. γίνεσθαι vgl. 125, 16f.) 125, 17f. (τὰ ἐξαιρετὰ τῶν) 189, 19 (ἐγγνώμονες ἀνθρώποι) | 230, 15 (ἐμερίσαντο) 276, 26f. (ζῶσιν ἐν ἡμῖν) vgl. νόμος.
 προφητικός: 2, 23, 89, 26, 117, 6, 120, 23, 122, 11, 125, 13, 15, 126, 11f. 27 (τοῦτο τὸ π. vgl. 128, 12) 184, 16, 198, 1, 288, 1 vgl. βλος λόγος πνεῦμα χάρις χάρισμα ψυχῆ — προφητικῶς 73, 24.
 πρόχειρος: 1, 1 — προχειρότερον 151, 23.
 πρῶην: 11, 11, 41, 25, 58, 12, 164, 14, 289, 5.
 *πρωτότοκος: 130, 21 (πάντων ἀνθρώπων).
 πταῖσμα: 22, 25, 24, 1, 26, 10, 128, 20, 139, 29.
 πτήσσειν . . . 290, 1
 πτώμα: 127, 25, 191, 23.
 πτώσις: 56, 21f. 118, 14.
 πτωχέαι: 51, 8 (τοῦ νοῦ).
 *πίλη | 257, 26 (ψυχῆς αἰ αἰσθήσεις).
 πῦον . . . 106, 10
 πυνθάνεσθαι: 288, 13 (πυνθάνομαι vgl. 292, 9).
 πῦρ: 12, 8 (ἄξιον τοῦ) 19, 16 (βαπτισαομαι τῷ) 20, 21. (ἐκείνο vgl. 45, 10, 12, 49, 28, 139, 18, 151, 14)

60, 4 (δύο λίθων προσκρου-
σάντων γίνεται) 76, 21.
83, 12 usw. 92, 30 (αίω-
ριον vgl. 174, 28f. 175,
8f. | 209, 7) 138, 13. 16.
18. 151, 16 (θειόν) 176, 1
(ἀσβεστον) 190, 23f. (κο-
λάζον) 190, 30 (τὰ δύο)
usw. 192, 3 (τῆς λυπῆς).
πυρετός 100, 10
πυροβόλος 60, 3
πυρρὸν . . . . 151, 14f.

ράβδος: 167, 9. 13 (Μωσέως).
ρήμα: 6, 12. 23, 5. 122, 3
καὶ τὰ ρ. ἐνταῦθα οἰκο-
δομεῖ 141, 19. 287, 22.
ρήματιον 12, 3
ρήτον: 10, 13 (πρὸς τὸ vgl.
| 237, 27. 239, 10. 240, 2.
12) 16, 21. 22, 5. 24, 4.
43, 25. 52, 3 (ἐπὶ τῷ) 53,
14f. 23 (κατὰ τὸ vgl. 89,
8 | 272, 14) 69, 25. 86, 4
(ἐπὶ τοῦ ρ. ἐστῶτες) 91,
20. 108, 23. 166, 33.
ῥιέσθαι: 47, 18 (ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ) 116, 1. 142, 26.
ῥίπος: 18, 15. 29, 19, 1.
ῥιποῦν: 18, 27. 19, 3 (ῥε-
νίπωσαι).

συββητικός vgl. ἑπτά.
σάββατον 100, 6. 8
σαβνῆ 132, 13. 156, 22
σάλπιγξ: 45, 25 (ὁ λόγος ὁ
ἰσηλός vgl. | 214, 21).
σαρκικός | 218, 20. 227, 15
σάρκινος 130, 23
*σάπφισος | 272, 6f. (ἔχει
χρῶμα οὐράνιον, χρυσοί-
ουσα φλέβας).
σάφης: 79, 22. 99, 29. 130,
24 vgl. ἔργον πνεύμα.
*σατανᾶς: 3, 7. 10 | 222, 10
σαφήνεια: 58, 15. 150, 8.
152, 13. 165, 10 | 241, 17.
279, 9.
σαφηνίξιν: 76, 4. 166, 32.
170, 8 | 242, 9.
σαφής: 44, 4. 94, 17. 287,
15. — σαφῶς 30, 8. 16.
111, 13. 115, 27 | 200, 12.
— σαφέστερον 31, 8. 114,
17. 140, 3. 172, 5.
σείειν: 186, 9 (τὴν ψυχὴν).
σελήνη 76, 23
σεληνιασμός 98, 17. 19

σημνός . . . . 155, 35 |
σημαίνειν: 93, 10. 193, 28
| 272, 29.
σημαντικός . . . | 295, 25
σημεῖον: 11, 4. 21, 8. 25,
24 (ἑυρακότες) 34, 10ff.
15f. (ἀληθείας — ψεύ-
δους) 49, 21. 95, 9. 118,
21. 121, 26.
σημειώτεον . . . | 300, 2
σημερον: 20, 18. 23, 5. 83,
25. 100, 1. 125, 24.
σιδήριον 180, 14. 33
σίδηρος 107, 1. 181, 22
σιωπᾶν: (1, 11) 27, 13. 138, 18.
σιωπή 1, 3
σκάνδαλον: 72, 15. 196, 11.
13. 197, 1. 3.
σκεπάζειν 136, 8
σκέπη 84, 2
σκέπτεσθαι 91, 12
σκεῦος . . . . 150, 24 usw.
*σκηνή | 255, 28 (ὁ ναὸς
κατὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀγί-
ασμα vgl. 256, 17).
*σκιριτᾶν: 290, 33. 291, 4
σκληρύνειν 28, 1. 50, 20
*σκοπευτήριον vgl. Σιών.
σκοπευτικός . . . | 242, 29
σκορπίζειν 90, 6
σκοτίζειν 96, 6
σκοτασμός . . . . 06, 2. 5f.
σκότος: 93, 1 (ἐξώτερον)
96, 1. 13 (σ. καὶ νύκτα
τὴν συντέλειαν).
σκυθρωπάζειν: 102, 7f. 16,
103, 8.
σκυθρωπός: 13, 10. 15, 8
(ἀπὸ σκυθρωποτέρων ἀρ-
χεται vgl. 14, 25. 139, 5)
96, 15. 178, 27.
σκυθρωποφανής: 14, 25 (τὰ
σ. πρῶτα ὀνομαζόμενα
vgl. σκυθρωπός).
σημκτικώτατος . . . 18, 12
σημίγειν 84, 16
σοφία: 55, 5 (θεοῦ vgl. 7,
56, 9. 57, 6. 27. 62, 21.
23. 27. 63, 2. 70, 20f.: ὁ
σωτήρ. 110, 11: γεννᾶ
προφήτας. 147, 12. 152,
18. 195, 14. 24) 57, 11f.
(ἐπιστήμη τῶν θείων καὶ
ἀνθρωπίνων vgl. 152, 17ff.).
62, 1f. (τὸ κένωμα). 8 (ἡ
ἐπι γῆς κτλ.). 9f. (ἡ ἐπι-
δημησασα τῷ κόσμῳ). 12
(ἡ ὑπεροράνιος κτλ.).
21ff. (ἡ τοῦ κόσμου vgl.
26. 63, 2) 117, 23 (Χρι-

στός vgl. 167, 3) 186, 35
(ἐπικαλεῖσθαι vgl. 187, 2)
vgl. τέκνον.
σοφίεσθαι 63, 8
σοφιστής 167, 11
σοφός: 60, 28. 62, 15. 75, 2.
95, 2. 157, 30. 183, 5 (νο-
μιζόμενος) — σοφωτάτος
180, 27.
σπάδων | 303, 4 (ἐθνῶχος).
σπαράσσειν 3, 18
σπάργανον: 110, 5 (ἐκ).
σπέρμα: 13, 14. 18. 14, 13f.
42, 7.
σπόγγος: 180, 14. 33. 181,
23.
σπουδαίος 121, 11
σπουδή: 121, 12f. 15 (περὶ
τὰ ἀναγκαῖα).
σταυρός: 124, 7. 153, 4f.
σταυροῦν: 72, 10. 16. 18.
73, 15f. (εἰ καθ' ὑπό-
θεσιν μὴ ἐσταυρωτο) 124,
8. 156, 19.
στάχυς 73, 14. 127, 28
σταῖτωμα 181, 25
στέγειν 191, 24
στέλλειν: 106, 10f. (στεί-
λασθαι τὴν ἱατρικὴν).
στενοχωρεῖν 6, 6
*στερεός . . . . 124, 6 usw.
στέφανος 120, 25
στηρίζειν 13, 26
στοιχείων: 76, 14f. 100, 10.
197, 22 | 235, 9f. 13 (ἐλ-
κοσι καὶ δύο) 236, 9f. 12
(τῶν σωματῶν τέσσαρα).
19.
στοιχειοῦν 173, 32
στοιχείωσις: 173, 30 | 262,
15. 269, 7. 273, 9.
*στόμα | 253, 2 (κυρλον οἰ
προσῆται).
στομοῦν 151, 5
στοχαίεσθαι 143, 14
στρατιώτης: 124, 26. 292, 16
σύ: 1) Aurede an den ein-
zelnen Zuhörer, seh i hñufig,
z. B. 9, 22f. 38, 30. 42, 15.
47, 1. 13. 48, 8. 66, 24f.
70, (2.) 25f. 72, 4. 79, 13.
88, 21. 26ff. 90, 24. 96, 3.
103, 25f. 133, 13. 135, 21.
148, 3. 153, 15. 154, 3.
160, 7f. 21. 169, 6. 171,
23f. 175, 35. 197, 32. 294,
27.
2) Anrede an Gott, sel-
tener, z. B. 71, 16f. 121,

19. 184, 4 || 226, 18 ff. 262, 5. 267, 5.
 συγγενᾶν . . . 44, 7. 10
 συγγένεια . . . 177, 13
 συγγραφεύς; 286, 6f. (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον).
 συγκαλεῖν . . . 86, 23
 συγκαταβαίνειν: 152, 1. 158, 21.
 συγκεῖσθαι . . . 132, 6
 συγκρίνειν: 22, 27. 24, 1. 88, 30. 101, 7. 137, 16. 153, 8. 162, 15. 174, 32. 182, 24.
 σύγκρισις: 23, 22. 49, 25. 61, 22. 86, 16. 96, 27f. 136, 25.
 σωφροσύμῳ: 60, 7f. (τῶν νεφελῶν).
 συγχεῖσθαι . . . 172, 7
 *συγχυσις vgl. Βαβυλων.
 συγχυτικὸς vgl. Βαβυλωνίος.
 συγχώρησις . . . 92, 16
 συζευγνύειν . . . 285, 22
 συκοφαντεῖν . . . 113, 1
 σύλληψις . . . 7, 4
 σύμβολον: 4, 29. 38, 21. 23, 73, 3 (τὸ ἔξυλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ) 169, 22 || 212, 8. 216, 20. 228, 26. 245, 32.
 σύμβολος? . . . 302, 8.
 συμβολικός . . . || 222, 19
 συμμελαίνειν . . . 170, 22
 συμπεριφορά . . . 159, 12
 συμπληροῦν . . . 118, 4
 συμπροφητεύειν . . . 59, 14
 συμψυρεῖν . . . (61, 5)
 συμφωνεῖν: 107, 26. 184, 28
 σύμφωνος || 265, 22. — συμφώνως . . . || 218, 13
 σύμψηφος . . . 120, 13
 συναγεῖν: 20, 4 (τοὺς λόγους τῶν γραφῶν) 22, 13. 25, 18. 42, 22 (ἀπὸ τῶν γραφῶν vgl. 60, 14) 90, 4. 17, 115, 13 (ἀφ' ἑαυτοῦ) 121, 9. 125, (12.) 17. 168, 6.
 συναγωγή: 1) jüdisch 22, 24 (ἡ Ἰουδαία vgl. 23, 12. 16. 20. 22f.) 24, 2 (ἡ Ἰσραήλ). 6 (τῶν Ἰουδαίων vgl. 30, 9. 120, 2. 168, 4) 67, 15. 121, 9 || 242, 14. 19. 278, 12 (ἡ πόλις).
 2) christlich 25, 20. 157, 11.
 συνάδειν . . . 4, 8. 185, 29
 συναίσθανεσθαι: (173, 33)

συναίσθησις: 36, 11. (48, 28.) 186, 22. 195, 11.
 συναναβαίνειν . . . 290, 9
 συνανίστασθαι . . . 15, 7
 συναπάγεσθαι || 229, 18. 265, 10.
 συναξίς . . . 283, 21
 συναρπάζειν . . . 40, 33
 συναυξάνειν . . . 91, 15
 *σύνδεσμος . . . 69, 3 usw.
 συνέδρομον: 121, 8 usw. 122, 5 (τῆς κακίας) || 223, 23 (Χριστοῦ).
 συνειδέσθαι: 95, 2. 142, 7. 172, 2. 181, 2. 189, 33.
 συνείδησις: 49, 2. 191, 24. 192, 10.
 συνεκτείνειν . . . 2, 17
 συνεκδοχικῶς . . . 104, 23
 συνετός: 4, 30. 21, 4 (τὸ σ.) 108, 18. — συνετώτερος 108, 15.
 συνεχῶς . . . 15, 2. 50, 32
 συνήθεια: 157, 31 || 272, 17
 σύνθετος . . . 164, 17
 σύνθημα . . . || 218, 9
 συνθήκη: 27, 22. 28, 5. 187, 8f. 14f. (πρὸς τὸν κόσμον). 28 (πρὸς τὴν κακίαν). 31f. usw.
 συνομιάζειν . . . 182, 23
 συντέλεια: 51, 19f. (τῆς κολάσεως) 52, 14 usw. 96, 16 (τοῦ κόσμου) 119, 3 (τῷ λαῷ) 294, 12. (τῶν αἰώνων vgl. 24).
 συντρέβειν: 101, 13. 151, 11. 18f. 154, 31.
 συντριβή: 101, 21. 150, 24. 151, 5.
 συντηχικῶς . . . 57, 1
 *σισκοτάζειν . . . 96, 1 usw.
 σισκοτασμός . . . 96, 2
 σιστέλλειν . . . 57, 27
 *σύστημα: || 220, 26f. (τὰς οὐκίας).
 σφοδρός . . . 91, 7 (τὸ σ.).
 *σφύρα . . . || 214, 5 usw.
 σχέσις . . . 97, 6f.
 *σχόινος (ὄδοσ' μέτρον): 165, 1 App.
 σχολάζειν: 121, 15. 169, 13
 σφῆρα: 2, 1. 20, 1. 8 (ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) 54, 26. 64, 14. (ἐργῶν) 80, 18 (vgl. κληρός) 90, 25. 92, 18. 105, 15. 18. 23. 117, 6. 137, 29 (διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα) 149, 5ff. 155, 35. 160, 6. 181, 16.

σῶμα: 8, 8 (ἀνθρώπινον vgl. 112, 2) 10, 24 (ἕτερον παρ' ἑνὸς). 32, 11, 3. 21. 4. 48, 16. 49, 8. 14. 23. 54, 26 (τὸ σῶσαν) 76, 17. 78, 8f. (τὰ θνησιμαία) 83, 20 (τοῦ θεοῦ vgl. 22. 25f.) 91, 27. 106, 4. 132, 21. 154, 30. 187, 21. 153. (τοῦ θανάτου vgl. 25) || 206, 26f. (ψυχῆς οὐδὲν τοῦ σ. ἔρημον).
 σωματικός: 8, 10 (γένεσις) 16, 1. 50, 18. 100, 5. 110, 10. 130, 24. 149, 16 || 200, 15. 239, 25. 245, 7 (διήγησις) — σωματικῶς 5. 21. 63, 18. 24. 104, 3. 153, 10. || 250, 6. 296, 23. — σωματικώτερος 50, 12. — σωματικώτερον || 296, 6.
 σωματοποιεῖν: 59, 28. 83, 11.
 σωτήρ: 6, 1ff. (τὸν ἔθνικὸν βίον καθελών). 6 (οὐδ' αὖτε κύριον) 7, 6ff. (τινὰ μὴ ἐπιστάμενος vgl. 8, 1. 9, 15f.) 8, 8 (ἐρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον). 12 (ἐπιδημήσκει vgl. 67, 7) 10, 4ff. 15 ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη προσεφίτευσεν). 17 (ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, πρῶφῆτης). 24 (πάρεστι δυνάμει καὶ τῷ πνεύματι) 63, 6 (πάντα τὰ ἔθνη ἀνελήφεν) 70, 14. 17. 22 (ἐλθὲν γεννᾶται ὑπὸ τοῦ πατρὸς) 71, 19 (ἐν τῷ προφῆτῃ) 112, 7f. (οὐχ ἢ θεὸς ἄλλ' ἢ ἄνθρωπος vgl. 128, 11) 115, 28 (παρέστη τῷ πατρὶ κτλ.) 118, 9f. (ἐδιώθη) 121, 25. 27. 126, 18f. (κίριος προφῆτῶν). 19f. (ἐμαστιγώθη κτλ.) 127, 4ff. 128, 26. 33. 130, 15f. (νῦν οὐδ' αὖτε ἀνθρώπου). 21 (εἰς θεὸν μεταβαλὼν) 132, 10. 145, 3. 147, 2f. (αὐτοδικοσύνη κτλ.) 288, 23 (εἰς ἄδου καταβῆκε) 289, 10 (κατελήλυθε σώσαν).
 σωτηρία: 10, 27. 49, 32. 68, 23. 93, 12. 14f. 128, 32f. 149, 6. 8. 156, 26. 182, 29.
 σωτήριος . . . || 216, 21
 σωφρονεῖν . . . 178, 21
 σωφρονίζειν . . . 43, 30f.
 σωφροσύνη: 97, 16 || 279, 7

σώφρων: 97, 21f. (δοξάζει τὸν θεόν).

τάγμα: 34, 4. 35, 5. 61, 1. 3f. (ἡ ἀνάστασις ἐν τ. γίνεται). 5ff. 183, 2 (τῶν διγᾶμων).

ταλαιπωρεῖν: 187, 11 usw.

*ταλαιπωρία: 187, 5 usw.

ταλαιπώρος: 15, 1. 70, 10. 187, 18.

ταλανίζειν: 111, 6. 185, 30

τάλας vgl. ἡμεῖς.

τάξις . . . 77, 16. 165, 20

ταπεινώσις: || 243, 25f. (ἡ κνρίως).

ταράσσειν: 25, 24. 112, 10f. 285, 31 || 265, 4.

τάσσειν 76, 16 (ἐπὶ τινος vgl. 19ff. 23f. 77, 3f. 143, 9: ἐπὶ κρείττονος (vgl. 144, 5) 170, 25. 102, 11 (ἐπὶ τὸ c. inf. vgl. (139, 18) || 252, 16f.))

τειχίζειν . . . 45, 31

*τείχος || 260, 10f. (βασιλεὺς κτλ.).

τέκνον: 65, 22f. (εἰρήνης) 92, 3. 110, 13.

τέλειος: 8, 5. 61, 28. 158, 20. 159, 3. 5f. 173, 35. 175, 3. 197, 31. 292, 25 (τὸ τέλειον μετὰ τὸν βίον). 27. — τελεῖως 23, 29. 31, 29. — τέλειον 113, 18 || 247, 1. 254, 19. — τελέως . . . || 274, 3

τελειότης: 50, 9. 100, 11 (εὐαγγελική).

τελειοῦν: 6, 23. 50, 8. 100, 10. 101, 21. 137, 25. 175, 34. 176, 4. 182, 10 || 251, 31.

τελευταῖος: 25, 5f. (τὰ τ.).

τέλος: 125, 2 (τῆς ἐπαγγελίας) 151, 13f. (τῆς ζωῆς) 165, 1 App. 185, 17 (τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ).

τέμνειν: 92, 19f. 25. 180, 12. 14.

τέρας: 21, 8. 34, 10. 13. 16. 95, 9. 118, 21.

τεράστιος . . . 25, 25

τέρπεισθαι: 186, 11 || 207, 26.

τέρσις . . . 27, 9

τέχνη: 106, 6 (ἡ ἱατρική). 12.

τεχνικός || 217, 2. — τεχνικῶς . . . 132, 8

τεχνίτης . . . 197, 26

τηρεῖν: 14, 24f. (ἀεὶ ἐν τῇ γραφῇ τετηρηκαμεν) 59, 19 (ἐντολήν vgl. 22f. 105, 13f.) 163, 15 (οἱ ἕνα τηροῦντες θεόν).

τιθητός . . . 78, 23

τιμαλφέστερος . . . 83, 19

τιμᾶν: 53, 27 (τὸ ἀργύριον vgl. 30) 108, 26ff. (γονεῖς) 122, 19.

τιμῆ: 122, 19 (ἐκκλησιαστικῆ).

τίς: 3, 14 (τίς — ἡ vgl. (64, 1f.) 99, 18f. usw.) 4, 3 (τί με δεῖ καταλέγειν) (9, 19) (τί δέ; vgl. (20, 18.) 159, 33) 185, 8 (τί λέγω vgl. 186, 1f.) || 259, 7 (λαμβάνεται ἐπὶ τοῦ σπανίου καὶ ἐπὶ τοῦ μηθενός).

τίς, τινές: 1) Ausleger: 4, 6. 52, 17. 110, 9. 154, 24. 290, 30.

2) Zuhörer: ἐρεῖ μοι τίς κτλ. 5, 31. 6, 32. 7, 18. 31, 18. 42, 14. 139, 20

τμητικός . . . 116, 9

τολμᾶν: 62, 8. 118, 12. 130, 5. 174, 24. 190, 22. 288, 17. 293, 15.

τολμηρότερον: 88, 17. 92, 23.

τομῆ . . . 92, 23

*τόσον || 255, 29 (ἡ τιμωρητικὴ δύναμις).

τόπος: 5, 11. 7, 7. 20, 15. 34, 29. 54, 24. 77, 14 (περιγειος) 81, 3. 22f. (ἡθικὸς) 90, 11. 290, 15 (πᾶς τ. χρῆζει Ἰησοῦ Χριστοῦ).

τοσαντάκις . . . 70, 9

τραπέζιτης . . . 193, 22

τραῦμα: 18, 22. 24. 39, 34. 292, 17.

τραυματίας . . . (106, 9)

τρεῖς: 163, 8f. (πηγαί = Trinität).

τριήμερινός . . . (39, 20)

τρισθλίος . . . 19, 15

τροπή . . . 221, 4

τροπικῶς: 74, 7. 87, 3. 141, 23 || 200, 1. 225, 10. 250, 6. 8. — τροπικώτερον || 246, 23. 247, 4. 250, 3.

τροπολογεῖν: 5, 25. 30 || 252, 29.

τροπολογία: 41, 26. 43, 25. 54, 4.

τροπολογικῶς . . . 43, 26

τρόπος: 39, 28 (ἄριστος ἔξομολογήσεως) 159, 17 (φορεῖν vgl. 23f.) 193, 32 (ἔτασμων).

*τροποφορεῖν: 159, 17. 160, 11.

τροφή: 96, 26f. 170, 9. || 207, 23 (λογικῆ vgl. 16f.).

τρυνᾶν: 111, 20. 127, 29. 128, 4.

*τρογῶν || 200, 21 (συνετός ἀρροατής).

*τρομαλιὰ: 134, 2 usw. 135, 3 (= ὄπη).

τροπᾶν: 106, 20. 124, 2

τροφή . . . 189, 2

τροφερός . . . 181, 23

τύπος: 142, 8. 17. 193, 28 || 205, 5. 263, 14. 276, 7. 299, 4. 302, 12.

τυραννεῖν . . . 178, 14

θαῖνα: 78, 7ff. (ἡ ἀγριωτάτη κτλ.).

ἕβριζεν: 101, 5. 120, 14. 17. 172, 14f. (ἐαυτόν).

ὑγάζειν: 18, 24. 101, 20

ὑγαλίειν: 17, 7. 106, 8 || 246, 11.

ὑγίεια . . . 107, 3. 197, 16

ὑγιής: 36, 21. 44, 1. 94, 16. — ὑγιῶς 99, 9 || 244, 31

ὑδαρέστερος . . . 88, 28

ὑδωρ: 77, 4 (ὁ ἐπὶ ἰδ. ἀγγελος) 162, 27 (διαφοραὶ ἰδ. vgl. 30) 163, 21 (ζωῆς).

υἷος: 1) 37, 9f. (νοήματα vgl. 14 || 223, 5f.) 91, 1. 163, 24f. (ὁ καταφαγὼν τὴν οὐσίαν).

2) sc. Gottes 38, 13f. 42, 8. 56, 1. 70, 15. 194, 3 || 206, 19. 256, 1. — (ὁ υἷος (τοῦ) θεοῦ 69, 22 (γεγόναμεν vgl. 70, 27) 104, 9. 21f. 114, 20. 115, 1. 117, 24. 127, 13f. 29. 130, 5. 153, 4. 292, 3.

ὑλῆ: 14, 8 (ἡ φαύλη) 45, 10 (ἔχειν vgl. 95, 7f. 139, 18). 12. 83, 17. 89, 6. 95, 11. 154, 28. 157, 6.

ὑμεις: 17, 20. 44, 18. 80, 15. 17. 81, 3. 100, 4. 129, 29. 154, 25. 161, 24f. usw.

ἕμνος . . . 284, 16

ἵπαινίττεσθαι . . . 186, 16

ἵπατικός . . . 59, 25

ἵπαισέρχεσθαι . . . 47, 17

ἱπεξαίρεισις . . . 192, 19
ἱπερανθαίνειν . . . 151, 33
ἱπερασπίζειν . . . 84, 4
ἱπερβαίνειν: 16, 21. 83, 17.
 174, 8.
ἱπερβολή: 136, 22. 195, 7.
 291, 8 (δόξης) | 277, 21.
ἱπερβολικῶς: 127, 1 | 260, 15
ἱπερκόσμιος . . . 62, 12
ἱπερορᾶν | 201, 10. 230, 11
ἱπερουράνιος: 62, 12. 77, 11
ἱπερορχή . . . 89, 18
*ἱπερῶν: 168, 31 f. (ὁ νοῦς
 ὁ ὑψηλός καὶ ἐπηρομένος).
ἱψηρεσία | 220, 3 (θεοῦ).
ἱψηρετείν: 177, 2. 182, 11
ἱποβεθηκῶς . . . | 257, 20
ἱποβάλλειν: 95, 5. 155, 14.
 195, 18. 292, 17 f.
ἱποδέεστερος: 8, 2. 53, 5.
 83, 21.
ἱπόθεσις: 120, 18. 174, 26
 | 236, 20. — καθ' ἱπό-
 θεσιν 73, 15. 132, 20.
ἱποκείσθαι: 42, 14. 57, 8.
 174, 2.
ἱποκρίνεσθαι . . . 159, 29
ἱπόκρισις . . . 16, 6
ἱπόληψις . . . 64, 22
ἱπόμνησις: 53, 15. 58, 14
ἱπομονή . . . 97, 18
ἱπονοεῖν . . . 179, 7
ἱποπίπτειν: 1, 8. 50, 14.
 100, 13. 132, 24.
ἱπόστασις: 154, 21 (τὸ ἀν-
 τὸ τῆ) 195, 8 (θνητῆ)
 | 241, 25.
ἱποχείριος . . . 193, 7
ἱψίτασθαι: 60, 20. 177, 1
 (καθ' ἑαυτό).
ἱφορᾶν . . . 183, 25
ἱψηλότερος: 84, 1. — ἱψη-
 λότερον 77, 11. 79, 12
 | 258, 17.
φάναι: — φημί 151, 17. 154,
 8 | 300, 12. — ὡς ἔφη
 295, 10. — φασίν 154, 26.
 291, 7.
φανερῶς: 99, 24. 100, 3. 8.
 17.
φανερῶν . . . 142, 22 f.
φανταζεσθαι . . . 183, 11
φαντασία: 150, 10 (θανά-
 τος).
φάρμακον: 18, 11. 108, 2.
 180, 16 f. 181, 1.
φαῦλος: 5, 26 (τὰ φ. τὰ ἐν
 ταῖς ψυχαῖς) 13, 21. 14,

8. 20. 15, 15 f. 87, 5. 91,
 15. 92, 9. 116, 15. 136,
 15 (οἱ φ. κρύπτονται ἀπὸ
 προσώπου τοῦ θεοῦ) 161,
 31 (τὰ φ.) | 239, 26 (οὐ-
 δεῖς φ. ἀγαπᾶ).
φειδῶ 52, 1
φθόγγος: 8, 13 f. (ὁ ἀνθρώ-
 πινος).
φιλαίτιος 62, 4
φιλανθρωπία: 3, 1. 108, 4.
 292, 18.
φιλάνθρωπος 2, 21
φιλάργυρος: 33, 1. 53, 29.
 54, 2.
φιλεῖν: 127, 11 (Ἰησοῦν
 Χριστόν). 12 (οὐ μόνον
 φ. ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾶν vgl.
 | 239, 24 f.)
φιλία: 188, 12 f. (κακῆ) 16 f.
 (πρὸς τὸν Χριστόν vgl.
 20 f.)
φιλικός 180, 23
φιλοζωία 150, 13
φιλοσοφείν 43, 31
φιλοσοφία 141, 5
φιλόσοφος 113, 8
φιλοστοργία: 160, 17. 180,
 20. 25. 181, 24.
φιλοσωματεῖν . . . 187, 23
φιλοτεχνεῖν 33, 12
φιλοτιμία 195, 11
φίναρα 195, 17
φόβος: 92, 9 (τῶν κολαστη-
 ρίων)
φοιτᾶν: 174, 4 (διδασκάλους)
 | 270, 14.
φονεύς 91, 30
φόνος . . . 100, 1 (Ἰησοῦ).
φορτίον: 294, 14 (τῆς ἀμαρ-
 τίας).
φράσις . . . | 217, 1. 228, 13.
φρέαρ . . . . . 154, 16 usw.
*φρικτός . . . . . 162, 17 f.
φρόνησις: 55, 5 (θεοῦ vgl.
 7. 56, 8. 57, 4. 8. 19). 93, 9.
φρόνιμος: 93, 7. 145, 14 ff.
φυγάς . . . . . 164, 7.
φυλακή: 112, 19 f. (εἶναι ἐν
 vgl. 290, 22. 291, 21).
φυλή . . . 65, 19. 141, 25
φύραμα 151, 3
φυσικός . . . | 241, 4. 271, 15
φύσις: 60, 19 (τῶν ἀέμων)
 102, 11 f. (τῶν ἀνθρώ-
 πων). 14 (τῶν ἀμαρτιῶν)
 140, 23. 143, 8 (περὶ φ.
 ζώων). 152, 1. 180, 16.
 193, 19 (παρὰ φύσιν).
ψυτεῖν . . . 17, 21. 86, 27

φωνή: 7, 23 (εἰπεῖν φωνήν
 vgl. 144, 14. 148, 12 f.) 97,
 14 (103, 12) 286, 13 (ἡ
 διηγηματικῆ).
φῶς: 60, 8. 70, 19. 95, 30.
 99, 11 (τοῦ ἔλεου) 114,
 21 (τὸ ἀληθινόν).
φωτεινός: 98, (10) 11. 13. 99, 1.
χαρίζεσθαι: 67, 17 f. 22. 169,
 33. 284, 5.
χάρις: 11, 2 (ἀπὸ θεοῦ vgl.
 132, 5 f.) 21, 13. 155, 1.
 283, 14. 292, 28 (ἡ προ-
 φητικῆ vgl. 293, 4 ff. 14 f.).
χάρισμα: 60, 29 (θεοῦ) 95,
 16. 293, 14 | 207, 12. 277,
 4. 11 f. (τὸ προφητικόν).
χαύνωσις 181, 27
χείρ: 88, 17 f. (τοῦ θεοῦ vgl.
 20 | 295, 26: τὸ δημονο-
 γικόν) | 219, 21 (ἡ τιμω-
 ρητικῆ δύναμις) 252, 25
 (ἔργα τῆς vgl. 261, 9) 252,
 28 (ἐργάται).
χειρόγραφον . . . 129, 6 ff.
χειροποίητος . . . 77, 1
χειροτονεῖν . . . 287, 20. 32
χείρων: — (τὰ χείρονα 8, 22.
 14, 11. 20. 19, 7 (ἀμαρ-
 τάνειν vgl. 175, 20) 138,
 2. 4. 178, 30 | 279, 16.
*χελιδίν | 200, 21 (ὁ συν-
 τὸς ἀεροατῆς).
*χερσοῦν . . . . . 20, 17 usw.
*χῆρα | 202, 2 (τῶν ἀσεβῶν
 αἰ ψυχαί).
χθιζός 39, 20
*χίων | 272, 3 (τὸ καθαρόν).
χλευάζειν 184, 15
χορός: 134, 24 ff. (εἴτε τῶν
 προφητῶν κτλ.).
χοῦσθαι: 7, 8 (χρῶμαι) 69,
 25 (χρησσομαι vgl. 152, 12).
*χρεωφειλέτης . . . 129, 19
χρῆμα: 109, 8 (τὰ πνευμα-
 τικά).
χρηματίζειν: 3, 29. 69, 2 f.
 (ἀπὸ τῆς ἐκκλησιας) 75, 1.
 77, 2 (ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι)
 89, 16 f. 107, 5. 127, 32.
 165, 19. 285, 11.
χρησίμος: 2, 34 (ἔχειν χρή-
 σιμον) 94, 2 (αὐτόθεν
 vgl. 4) usw.
χρησις: 157, 31 (τῆς λέξεως
 vgl. 160, 13).
χρησιμότης 34, 7
χρηστικός: 26, 16 ff. 88, 7. 26.

95, 14. 180, 18 | 232, 9 —
 χρηστότερος 88, 12, 21.
 *χρηστότης 26, 21
 χρίσμα: 287, 32f. (προφη-
 τικόν).
 χυόνος: 22, 9. 96, 30. 109,
 19. 118, 14. 20. 126, 3.
 130, 2.
 χουσίζειν . . . . . | 272, 7
 χρισός 83, 18
 χωλαίνειν 17, 5
 χωλότης 17, 4
 χωλοῦν 17, 6
 χωρεῖν: 57, 27 (τὴν σοφίαν
 τοῦ θεοῦ vgl. 62, 22. 152,
 20) 118, 8 (τὴν ἀλήθειαν)
 165, 10. 166, 33. 284, 23
 | 296, 7. 9. 23.
 χωρητικός: 87, 4 | 248, 9.
 χωρίζειν . . . . . 57, 16ff.
 χωρίον: 58, 8f. (τὰ ἐν οὐ-
 ρανῶ) 77, 15f. (τὰ μετὰ
 τῶν ἀγγέλων) 123, 23 (τὰ
 κρείττονα).
 χωρίς: 147, 4 (Χριστοῦ).
 ψέγειν: 51, 2. 192, 20. 22
 | 205, 26.

ψεκτός: 36, 15 | 199, 8 vgl.
 Αἰλαμίτης—ψεκτῶς 27, 4
 ψελλίζειν 8, 3. 158, 19
 ψευδοδιδάσκαλος | 204, 2
 ψευδοδοξία: 44, 19. 29. 45. 2
 ψευδομαρτυρεῖν 107, 15
 ψευδοπροφήτης: 173, 1. 285,
 2 | 205, 21. 207, 9. 229, 13.
 230, 6.
 ψῆφος: 102, 15. 192, 32 | 264,
 19f. (ἢ ἀριθμὸς ἢ λίθος
 σκληρός).
 ψιλός 165, 17
 *ψόγος 192, 21
 ψυχή: 3, 11. 5, 22 (ἀνθρω-
 πίνη vgl. 112, 9 sc. Christi)
 13, 8. 17, 21 (τοῦ ἀνθρώ-
 που vgl. 56, 2) 18, 2 (ἀμαρ-
 τήσασα). 27. 36, 21 (ἐν τῇ
 ψ. ὀφείλω ἔχειν τὸν Χρι-
 στόν) 37, 9 (τὰ τῆς ψ.
 γεννήματα) 38, 34. 42, 3f.
 29. 48, 28. 49, 14f. (νεκρου-
 μένη τὰ μέλη). 17 (ἡδεῖνα).
 32 (ψυχῆς σωτηρία) 50, 20.
 28f. (πτωχή). 32f. (λογική)
 55, 21f. 24. 56, 32. 57, 26.
 59, 3. 77, 18 (Christi vgl.
 128, 14: ἡ μακαρία) 100, 31.

103, 16. 132, 20. 142, 8f.
 (γράφειν ἐν) 153, 11 (τὴν
 ψ. ἔχειν ἄνω) 162, 31 (τῶν
 δικαίων) 186, 6 (ἀκρατοῦ
 vgl. 9) 195, 12 (κεκαθα-
 μένη) 284, 21 (προφητικῇ)
 290, 9 (ἀγία) 292, 8 (αἱ
 κάτω) 293, 15 (τῶν κοιμη-
 μένων) | 217, 18. 237, 29.
 238, 3. 239, 11. 242, 27.
 244, 10. 26. 245, 25. 247,
 26. 252, 7 vgl. ἀνάπλασμα
 λατρός Ἰεωὺς λοιμός πρό-
 σωπον.
 ψυχικός: 85, 22 | 210, 18.
 217, 4. 272, 27.
 φδῆ , ... | 304, 5
 ὠρατός: 91, 30. 167, 22. —
 ὠραιότερος 154, 33.
 ὠφέλεια: 108, 7. 13. 196, 13.
 (ἀγία vgl. 197, 3) | 232, 19
 (ἐπ).
 ὠφελεῖν: 81, 2. 87, 7. 108, 5.
 7. 14. 154, 16. 182, 20f.
 (ὠφελιμένοι ἠπατημένοι
 vgl. 184, 18).
 ὠφέλιμος: 184, 36. 186, 1

Nachträge und Berichtigungen.

- Seite
 1, 7 (*ἀρκεῖ*) vgl. S. 53, 14
 1, 12 Stellenapp. Weish.] schr. Vgl. Weish.
 2, 12 App. 12] schr. 13
 2, 27 *ὡς*] schr. *εἰ*? vgl. S. 61, 19
 3, 1 *φιλανθρωπίαν*] + *τὴν*] Blass
 4, 19ff. App. füge ein: vgl. Pseudogregor *ἐκλογαὶ μαρτυριῶν πρὸς Ἰουδαίους* MPG, 46, 225 C TU NF I, 3, 38 A 1.
 6, 8 *σωτήρα*] l. *σωτήρα*
 6, 12f. *λάβων* . . . *λάβων*], *λάβω* . . . *λάβω* Blass
 6, 16. 30 App. füge ein: *ἀπειθεὶ πονηρίᾳ* Co (LXX)
 6, 29 Stellenapp. Jes.] schr. Vgl. Jes.
 7, 11f. l. *ἐποίησαμεν*; * * *ἀποχωρεῖτε*
 8, 31 Stellenapp. 31] schr. 31f.
 9, 8 App. füge ein: *γίνεται* Co vgl. S. 50, 7.
 10, 26 *ἀνύειν*] vgl. 186, 14 od. schr. *ἀλιεύειν*?
 11, 15 *τὸν ἀρτίων* V* (*τῶν* Vcorr. a. R.)
 13, 14 schr. *ἐφίστηκε γοῶν*?
 13, 20. 25 a. R. 215^r u. 135 stehen eine Zeile zu hoch
 14, 20 *ἀπ'*] schr. *ὑπ'*
 14, 24 l. *ἀπολλύειν* *
 15, 19 (*τοῦ θεοῦ*)] sehr unsicher, da *Dei* in H auch sehr zweifelhaft; vgl. auch Z. 22
 18, 9 l. *πάσαν*
 21, 3 l. *ψυχὴν*
 22, 11 25, 3 29, 9 u. s. w. schr. *Ἰουδαίος*?
 22, 23 *ὡς λόγος*] schr. *ὁ λόγος*
 23, 15 *δέον* κτλ. verlangt hier und sonst (vgl. Register) einen Nachsatz, der nicht immer da ist; oder sollte es auch = *δέον ἐστίν* (vgl. S. 123, 4) sein können?
 24, 29f. Stellenapp. 74, 9] schr. 73, 9
 25, 24 *ταρασσόμενοι*] + (*ἡλπικότες*)? Blass vgl. I Tim. 1, 10
 26, 6 App. *ἔτι*] *ἔτι* Co schr. 9 *ἔτι*] *ἔτι* Co besser
 26, 26 *ἐσώτα* V i. T.
 31, 3 Stellenapp. str. Vgl.
 34, 13 (*ἀλλὰ*)] od. besser mit Lietzmann: (*σημεῖα δὲ καὶ τέρατα*)
 35, 9 *ἀλλὰ*] + (*πᾶς Ἰσραήλ*)?
 35, 7 Stellenapp. schr. 8ff. Vgl. Röm. 11, 26. 25
 37, 23 Stellenapp. schr. Vgl. II Kor. 4, 3

- Seite
 39, 13/14 App. füge ein: *προσωποποιᾶν* Co
 42, 29 *σπειρον*] + (*ἐπι*)?
 47, 1 *πρὸ βραχέως*] so Lo 4, 165, aber auch dort Has.: *πρὸ βραχέος* (Preuschen)
 47, 30 schr. *ἔστιν*
 48, 18 schr. *ὡς τινὰς*
 49, 9 *μερῶν*] schr. *μελῶν* vgl. Z. 10
 49, 13 *ᾗ*] auch V² a. R.
 49, 15 *νεγκερωμένη*? Diels
 49, 33 *ἐπ'*] schr. *παρ'*? vgl. S. 50, 3
 50, 19 *ψυχὴν*] + (*ψυχὴν*) Koetschau
 50, 36 schr. *οἶον*?
 51, 5 *μεγαλεῖον* Diels
 51, 5 Stellenapp. str. 5 Vgl. Jerem. 5, 5.
 54, 13 *ὡς*] schr. *οἷς*? vgl. 185, 27 (dann auch 115, 8: *φ*) *ὡν* Koetschau
 54, 26 *ἦλθον* Diels Koetschau
 55, 16 App. füge ein: *ἀπόστολον* Co *ἀποστόλων* S *apostolum* H
 55, 20 schr. *ὑπὲρ* (so sonst immer)
 56, 28 Stellenapp. 28] schr. 28ff.
 57, 19 schr. *μηδὲ* mit Blass
 59, 32 *ἀπόστολος* *φ*] auch V² a. R. sub *ἴσω*
 60, 1ff. vgl. Diels, Doxographi graeci S. 367ff. 1879.
 63, 19 *λάμψασα*], l. *λάμψασα*
 64, 22 schr. *ἀπαγγελομένης* vgl. H: *quae annuntiatur*
 65, 22 *ἡγαγεν*] schr. *ἤνεγκεν*? vgl. 5, 2
 67, 7 App. LXX] schr. C LXX
 68, 13 *δέουσα* Blass
 68, 22 schr. *προκαλοῦμενοι* vgl. S. 145, 8 u. H: *provocantes*
 69, 27f. 30 schr. *ἐπιλαθοῦ* ebenso 133, 14
 70, 18 *οὐχί*]] + *ἀπαξ*] Blass; schr. *οὐκίτι*?
 71, 13 App. *ἦ*] schr. *ἦ*¹
 71, 15 schr. *γνωρίζοντος σου*
 76, 16 Vgl. z. B. Apok. Joh. 16, 5
 76, 22 *ζώοις*] schr. *ζῳοῖς* u. entsprechend überall, ebenso *ζῳοποιεῖν* 132, 18
 77, 5 *εἶδον*] Blass
 77, 18 *αὐτοῦ*] besser *αὐτοῦ*, ebenso 145, 3 299, 2 und 102, 22 *αὐτὴν* (Diels; doch vgl. auch 52, 21 111, 12 || 236, 27)
 79, 8 *τῷ*] auch V¹ a. R. sub *ἴσω*;
 80, 18 *πάντως*] schr. *πάντας*?
 81, 8 l. *μεγάλα*, *ὁ*

- Seite
81, 10 ζητείται auch C w. e. sch.
83, 18 Koetschau vergleicht Plato Tim.
59^b u. Stobaens Flor. 74, 62
83, 25 σήμερον) + (ἐκ τοῦ)? Blass
84, 16 γινόμενον) κινούμενον? Koetschau
87, 15 οἶνος] οἶονεῖ (οἶνος) Blass
87, 17 Ἱερεμίας] 80 auch H w. e. sch.;
schr. (τῷ) Ἱερεμιά mit C?
87, 22 App. mit H] schr. mit CH
89, 23 schr. λεύταις
90, 24 App. πικροτέρου] auch V² a. R.
sub ἰσως
92, 24 schr. οἴκτιφεῖν vgl. S. 91, 24 92, 8
92, 30 schr. ἠτολμασται
94, 13 str. γὰρ mit Blass Koetschau
95, 12 schr. αὐτόν
96, 19 str. θεοῦ, das in S und H fehlt
96, 23 schr. θεῶ (u. 96, 3 παιδῶ)? doch
vgl. Z. 29 S. 97, 2 f.
97, 13 App. l. διδάμεν [sic]
100, 15 App. νοοῦντες] auch V¹ a. R. sub
ἰσως
102, 6 f. od.: καὶ οὐκ ἐξὸν τὸν τοιοῦτον
οὐδὲ ἐλεῆσαι προσεπιτείνουσι usw.
102, 15 l. εἶπω, τὴν
103, 13 od.: αὐτήν, ἀποκτείνασαν vgl.
110, 22 162, 19 Orig. II, 205, 9
103, 13 App. l. αὐτήν. ἀπέκτεινάς S
103, 15 ἐσχηκώς] auch V
103, 20 f. Stellenapp. doch vgl. Onom.
sacr. I, 192, 96: Ἱεβουσαῖος πε-
πλανημένος [sic] ἢ καταισχυνό-
μενος, I, 7, 13 (13, 23): Iebusaeum
calcatum etc.
104, 2 schr. ταῦτά
106, 4 ff. l. I, 569 K: ὁ usw.
107, 27 καθημαξενμένον] vielleicht nicht
nödig
109, 14 schr. ἐν ἐγκλήματι vgl. S. 50, 32
214, 7
110, 5 ἐκ παιδῶν] < H; Glossem zu ἐκ
σπαργάνων
110, 16 τοιοῦτον? Blass
110, 22 αὐτοῦ προφητεύοντος] ejus H vgl.
oben zu 103, 13 od. schr. τοῦ
προφητεύοντος?
111, 5 περὶ τοῦοἰμοι] Glossem nach Diels
112, 1 schr. με; ἐξ οὐρανῶν καταβέβηκα
u. s. w. vgl. S. 114, 12
113, 2 [ἃ δεῖ] ἢ δὴ? Blass τὰ δεῖνα
Koetschau ἀδίκως] Lietzmann
113, 2 περὶ] παρά Koetschau Lietzmann
113, 6 schr. τίς οὖν (τῶν ἀδίκων) οὐ
oder τίς (τῶν ἀδίκων) οὐ
113, 6 schr. Χριστιανῶν vgl. 184, 35
185, 3
114, 26 schr. καρποφοροῦσαν. καὶ (od.
nach Kol. 1, 10 mit H καρπο-
φοροῦσαν (καὶ ἀξανομένην). καὶ
- Seite
115, 3 συναγαγέτω) + (εἰς) Koetschau
116, 9 H (ei bene composita distinctans)
hat eine Stütze an S. 180, 14:
τὸ διαίρου
117, 3 App. εἰ] nicht zu sperren
118, 22 ὑπὸ] διὰ Koetschau nach Act. 2, 43
118, 23 ff. od. ἔστω ὁ προφήτης λέγων
καὶ [ἐξουθενημένος] ἐφ' οἷς ἔλεγεν
ὑπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀθετού-
μενος
120, 8 ὁ δεῖνα [καθεζόμενος] ἐποίει τὰ
τοιαῦτα Blass; καθεζόμενος scheint
in der That (vgl. H) zu ὁ ἐγκε-
χειρισμένος Z. 9 zu gehören
120, 13 schr. γινόμενον [οἰ] καὶ usw.?
120, 17 μοι ὑβρίζουμένῳ hält Diels
121, 13 σπουδή¹ u. ²] schr. σπουδῆ?
121, 13 βλος] + (σπουδῆ ἢ πρᾶξις) Lietz-
mann nach CH vgl. S. 213, 6
122, 5 (δι)καλῶς] od. καλῶς vgl. S. 81, 4
294, 21. 23
122, 19 εἰπεῖν] str. Blass
122, 19 f. εἰπεῖν τοῦτο . . . ζηλώσαι] τοῦ
εἰπόντος . . . ζητῆσαι Koetschau
123, 6 ἔχε δὲ] schr. ἔχεις?
123, 8 ἄξιμα] + (τῆς) Koetschau vgl. Z. 7
123, 18 με[τα] με τῶν Koetschau
124, 6 l. μου ἐστί
125, 11 καὶ] κἂν Koetschau
125, 14 schr. ζηλοῦντες? vgl. S. 122, 20
125, 20 ὡς [οἰ] ὡσεὶ Koetschau
125, 13 ἴδωμεν] + (εἰ) Koetschau
126, 2 App. füge ein: ἀμαρτωλοὺς Gh
vgl. S. 184, 13 ἀμαρτωλῶν S
126, 10 διακρίνεσθαι] + (μέλλοντα) Koet-
schau διακρινόμενον? Blass
126, 10 f. γὰρ καὶ τοῦτ' τῷ προφήτῃ?
Blass vgl. Z. 12.
127, 9 schr. <δ> προφήτης?
127, 14 δὲ] δὴ? Blass
127, 18 δεῖν] schr. δεῖ
127, 30 l. ἔσμεν, ἐὰν ἄρα ὀλίγον ἔτι
ἔχοντες ἐν αὐτοῖς, κόκκους δύο
ἢ τρεῖς· αἱ ἀμαρτίαι usw.
128, 4 πῶς προγγῆσαι Gh
128, 23 οἰ] auch V² a. R. sub ἰσως
128, 32 καὶ (ἐπὶ) τῇ σωτηρίᾳ? Blass
129, 7 πόσοι? Diels
129, 15 ὡστε] schr. πῶς δὲ (od. πῶς τε)?
129, 21 τάχα] + δὲ Gh
129, 22 App. füge ein: ἡμεῖς Scorr. ὁμεις S^a
130, 12 τῆν] schr. καὶ?
130, 12 ἄνθρωπον] schr. λόγον? od. zu
str. mit Blass
132, 5, 8 κατανοῆσαι Koetschau
133, 17 App. füge ein: πεμφθῶσιν Co
135, 2 ἔκαστος] + nostrum H vielleicht
richtig
135, 3 App. füge ein: εἰνατῷ C

- Seite
 137, 12 *ἐβεβήλουν* Diels *ἐβεβήλωσαν*
 Koetschau
 137, 14/15 od. mit Blass: *τὸ γεγραμμένον*
ἐξεῖλάν τινες
 137, 15 schr. *ὑπονόμισαν?*
 137, 23 od.: *ἀμαρτῖαι μηκέτι ἀμαρτανε-*
μηκέτι ἀμαρτανων Blass
 138, 4 schr. *καθαίρειν*
 140, 15. 17 Stellenapp. 15. 17] schr. 15 ff.
 143, 9 a. R. l. 292^v
 150, 10 od. mit Blass: *ἐν φαντασίᾳ [θανά-*
του] γεγόμενοι τῆς ἐξόδου
 150, 24 *ἀναπλάσσεσθαι?* Koetschau vgl.
 S. 151, 3
 153, 24 *ἄλλο* Lo Koetschau
 155, 32 *ἠπέλλησεν ὁ θεός*] schr. *ἐποίησεν*
ὁ θεός?
 156, 10 besser *ἔδωκεν* mit Blass
 156, 26 l. *ἀρχίατρος*
 157, 7 *ἐτηρήθημεν*] schr. nach S. 13, 26
ἐστηρίχθημεν mit Blass Koetschau
 157, 30 *ἐπινοῶ]* *ἐπαινώ* Gh
 158, 20f. 159, 3f. Vgl. Eph. 4, 13
 159, 21 l. *Ἐβραϊσμοῦ*
 159, 26 *διαλέγεται*] + *τοῖς*
 159, 28 Stellenapp. l. Vgl. Sus. 35^a usw.
 161, 15f. *πρὸς ἡμᾶς*] *ὁμοίως* Gh
 162, 1 App. füge ein: *καλιόδρομεῖ* Gh
καλιόδρομεῖ S
 162, 4 *καὶ*] str. Blass
 163, 13 *νόμου*] auf der Photographie
 folgen noch 2 undentliche Buch-
 staben, vielleicht *θν*?
 165, 13 od. mit Blass: *[καὶ] διδάσκοντανῶν*
 168, 19 *παραστήσαι καὶ*] *καὶ παραστήσαι*
 Ru
 170, 12 *κάτω βάλλει*] schr. *καταβάλλει?*
 171, 24f. *ἀμαρτανῆς (ὡς) Ἱερουσαλήμ ἢ*
ἀμαρτωλὸς καὶ παραδιδῶσαι?
 Blass
 173, 5 App. füge ein: *αἰτήσωμεν* Gh Co
 vgl. S. 165, 13 *αἰτήσωμεν* S
 173, 10 - 14 Stellenapp. Vgl. Jerem.] l.
 Jerem.
 173, 28 *αὐτόν*] + *(ἀναφέρεσθαι ἀνάξιον)*
 Lietzmann vgl. 176, 10ff.
 174, 7 *εἰ*] *(τῆρ)ει* Lietzmann
 174, 7 *καιροῦ*] dahinter Lücke? Koet-
 schau
 174, 11 *παιδαγωγεῖν* Diels Koetschau
 174, 21 *ἢ μή—καὶ*] *μή—ἢ* Blass
 174, 24 *λέγειν?* Diels; vgl. z. B. Cat.
 Cram. V, 71, 21f. Vgl. zu S. 203,
 15f.
 174, 25 *μὲν*] + *(τὸ)* Koetschau
 175, 17f. *εἰ—ἐνοχος*] *εἰ γὰρ ἐνοχος* Gh
 177, 17f. *ὁμῶνυμα—ἐτερος*] die von Diels
 als Citat erkannten Wort hielt

- Seite
 Huet für ein vom Rande einge-
 drungenes Scholion
 180, 26 *ἀνάλογον* (S) kann auch bleiben
 vgl. S. 36, 17 (S) 157, 2 (S), da-
 gegen 161, 55 S: *(ἀνά λόγον)*
 183, 18 od. mit Blass: *(μὴ) παρέρθουμεν*
δὲ ἰδῶ καὶ τὸ usw.
 183, 24 l. *καὶ . . . ἄν*] od. mit Diels:
κᾶν . . .
 184, 7 besser mit Diels: *θεὸν εἶναι τὸν*
 184, 9 vgl. I Kor. 3, 1
 184, 35 App. l. *Χριστιανῶν*²
 186, 10 *(μᾶλλον ἢ) ὅτε?* Blass
 186, 11 *καὶ γέμον*] *καὶ . . . γέμον?* Blass
καὶ γελῶν Gh. vgl. S. 207, 6.
 186, 28 *αὐτόν, ἀηδίζονται*] *αὐτόν, (ὅταν)*
ἀηδίζονται? Blass
 187, 1 od. *ὅτε ἐπικαλέεσθε* mit Ru
 188, 8 schr. *γενήσομαι* mit Koetschau
 188, 25 *πράγματα* Gh
 189, 27 od. *ἐδιδάχθη(μεν)* od. ähnlich
 190, 1 Vgl. Apok. Joh. 20, 4?
 190, 2 *καὶ (ἐν) κᾶν* Diels
 190, 23 i. T. u. App. l. *τοιούτω*
 191, 4 App. schr. 3 *τούτω . . . τοιοῦτω*
 S14 *δύναται* S* usw.
 193, 7 *γενέσθαι*] + *(ὁ)* Blass
 193, 30 *οἱ δέ*] *καὶ* Blass
 193, 31 *πλευράς*] schr. *πλευρὰ καὶ?* vgl.
 S. 194, 1
 194, 9f. *πολλοὶ — γεγόμενοι* Blass
 195, 7 Vgl. II Pet 1, 3
 195, 23 197, 22 Vgl. Matth. 5, 18 Luk 16, 17
 196, 9. 20 *καλῶ λίθω?*] *πρὸς τὸν λίθον* Hu
 196, 9 l. *λίθω — σκανδάλου*
 199, 19 besser *ὡς (μὴδ)* mit Blass
 201. 203. 205. 207 l. im Columnentitel:
 Die selbständigen Fragmente
 usw.
 202, 23 Stellenapp. l. 24
 203, 10 *προστριβόμενον* Blass
 203, 25 besser *οἰκίαν μὲν* mit Blass
 205, 11f. *δοκεῖν — πάντως ἄν*] *δοκεῖν*
(εἶναι) — πάντως? Blass
 209, 6 *μὴ*] *μὴν?* Blass Koetschau
 209, 16 *θεάσαιο?* Blass *θεάσω* Koetschau
 210, 11 *ὅ*] *οὐ* Blass
 212, 6 Stellenapp. füge ein: 6 Vgl. Tit. 3, 5
 214, 15
 216, 20 *καὶ*] < H w. e. sch. Blass
 219, 3 *κατ' ἀρετῆν τε*] *οἱ κατ' ἀρετῆν* (ih
 219, 21 *τῆν*] + *(ἐκ)* Blass
 219, 22 l. *τινων*
 223, 13 *τυχόν*] *(τὸ) τυχόν* Blass *τύχας*
 Lietzmann. Vgl. übrigen Philo-
 kalie c. 23, 2 (Ro 189, 19—22).
 224, 8 Stellenapp. schr. 7 Vgl. Matth.
 6, 19? — 8 Vgl. usw.

- Seite
 225, 6 schr. λόγῳ?
 230, 24 ὡς + <περὶ τῶν>? Koetschau
 231, 3f. καλὸν — ἔχον? Blass
 239, 17 schr. πατριαρχῶν
 242, 14 vgl. Gal. 4, 24ff.
 247, 21 μετὰ τῶν οὐ] besser Blass: μετ' οὐ τῶν
 247, 22 τόπον] τὸν πον ο τὸν τόπον Vat. gr. 1153/54
 248, 21 ἐπιθυμήματα <τὰ>? Blass
 249, 20 γὰρ.] l. γὰρ
 252, 25 γεωργίαν Blass
 252, 32 οὐχ] οὐδ' Koetschau
 254, 26 χρῆσθαι] ἔρχεσθαι Koetschau Lietzmann
 256, 7 l. Θρήνου
 260, 15 Vgl. Deut. 4, 20?
 264, 19 παιόμενος Koetschau
 266, 1 οὐδὲ] + <τοῦ> mit Blass besser; nicht klar ist der Wechsel zwischen μή u. μηδὲ S. 265, 27 u. οὐδὲ 266, 1f.
 266, 3 Vgl. Jnk. 3, 10
 269, 16 θρήνον] + <εἶναι> Koetschau
 271, 3 Vgl. Deut. 15, 23?
 274, 22 ἀγγέλοις] ἀποστόλοις? Koetschau
 275, 15 ἀπό] ἐπὶ Koetschau
 275, 24 βαδίζοιεν Koetschau
 275, 27ff. Die Josephusstelle konnte mir auch v. Destinon nicht nachweisen.
 276, 9 vgl. II Kōn. 23, 29
 276, 13 προφήτου] + <τὸ>? Blass
 276, 32 Vgl. I Pet. 1, 11
 284, 6 δὲ] + <καὶ>? Blass
 284, 10 l. ἀληθεια? vgl. S. 283, 24 287, 16
 284, 23 χωρήσαι Koetschau
 284, 24 ἐπὶ] εἰς Blass
 285, 13 l. Ἥλλ
 287, 14 ἀπορήτων] + <δυντων>? Blass
 287, 17 schr. εὐκόμεν?
 287, 24 App. füge ein: vgl. S. 270, 6
 287, 25 ἐπὶ] str. Blass
 288, 6 δικαλον] + <δ> Blass
 288, 27 schr. <ἀνα> φέρεται?
 288, 27 App. l. 23
 289, 8 μεμνήμεθα 1] μεμνώμεθα Koetschau

- Seite
 290, 11 Stellenapp. l. 11f.
 290, 12 πληροῦται] πληροῦσαι τὰ? Blass
 290, 30 od. mit Koetschau: Χριστός; <ἀλλά' „ὅσ εἰ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν“;>
 291, 24 εἰ δ] ὅτι δ Koetschau
 292, 28 App. l. ὅτε usw.
 293, 15f. τομήσω καὶ λέγω doch wohl haltbar vgl. Nachtr. zu S. 174, 24
 293, 28 θεοῦ] schr. Ἰησοῦ; θῦ und ἡ sind verwechselt worden
 296, 17 ὁ Σολομῶν] schr. ὁ τλήμων?
 298, 14 ἐξ ἅμα] ἐξ ἀνά δύο? Blass (so Ru)
 300, 13 ὅπως ἴδοι] so LXX codd. 44 82 93 108 247 Theodoret Chrysostomus, ὅπως ἴδῃ Lagardes Luc. Blass, εἰπως ἴδοι LXX Koetschau
 301, 1 ποιήσεσθαι Blass
 301, 10 εἰποῖμεν Koetschau
 301, 17 Ἰησοῦ? Koetschau
 301, 20f. Vgl. Eph. 6, 8
 302, 8 App. füge ein: σύμβολος v w. e. sch. σύμβολον? Blass σύμβουλοι Koetschau
 XXIV, 7 Der Wiener cod. theol. gr. 36 chart. asec. XVI enthält nach A. Ehrhards gütiger Mitteilung eine aus Chrysostomus und Theodoret zusammengesetzte Katene, in der auch einige Male der Name Origenes vorkommt. Das wäre also Typus C (vgl. S. XXIII Anm. 2). Doch finden sich fast alle von Erhard mitgetheilten Stücke als Chrysostomus' Eigentum schon bei Ghislerius; Ω bedeutet also Ωρατον. Damit verschwindet wohl der ganze Typus C von der Bildfläche, da der von Faulhaber genannte codex bavariacus dem Wiener sehr ähnlich sein muss.
 XXXV, 14 v. u. Das übliche Compendium δσδ ist in Δαβδ aufgelöst; ebenso in den folgenden Texten.

Beim Reindruck sind, soweit ich notierte, folgende Fehler
entstanden:

29, 14 a. R. l. 147
38, 14 App. l. ἦ usw.
74, 26 l. ἦ
76, 2 App. l. εἰδέε
88, 14 App. l. quod ait
91, 28/29 App. l. τὴν
143, 3 l. εἰς.

166, 3 l. ἦν
171, 25 l. ἔς
205, 5 a. R. l. 5
229, 25 a. R. l. 25
243, 20 l. μιν ἵστανται
300, 8 l. ὅστε

**This book is a preservation photocopy.
It is made in compliance with copyright law
and produced on acid-free archival
60# book weight paper
which meets the requirements of
ANSI/NISO Z39.48-1992 (permanence of paper)**

Preservation photocopying and binding

by

Acme Bookbinding

Charlestown, Massachusetts

1998

1971
1972
1973
1974

3 2044 048 289 714

**THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY**

